*407. GLASGOW, 1825. Ed. Koenig. With Juvenal.

D. Junii Juvenalis Aquinatis Satiræ XVI. Ad optimorum exemplarium fidem recensitæ varietate lectionum perpetuoque commentario illustratæ et indice uberrimo instructæ a Ge. Alex. Ruperti. Quibus adjectæ sunt, A. Persii Flacci Satiræ ex recensione et cum notis G. L. Kœnig. Glasguæ: Excudebant Andreas et Joannes M. Duncan, Academiæ Typographi; Impensis Ricardi Priestly, Londini. 1825. 8°. 2 vols. *M, BM, HCL.*

An engraved frontispiece, engraved title to Juvenal, and a bastard title to Juvenal and Persius precede the title printed above. At p. 605 of Vol. 2 Persius begins and ends on p. 733, being a combination of Koenig's text and the commentary mentioned under no. 381, but here the two are combined on the same pages.

No. 286

Koenig's Review in Vol. 2

See No. 270.
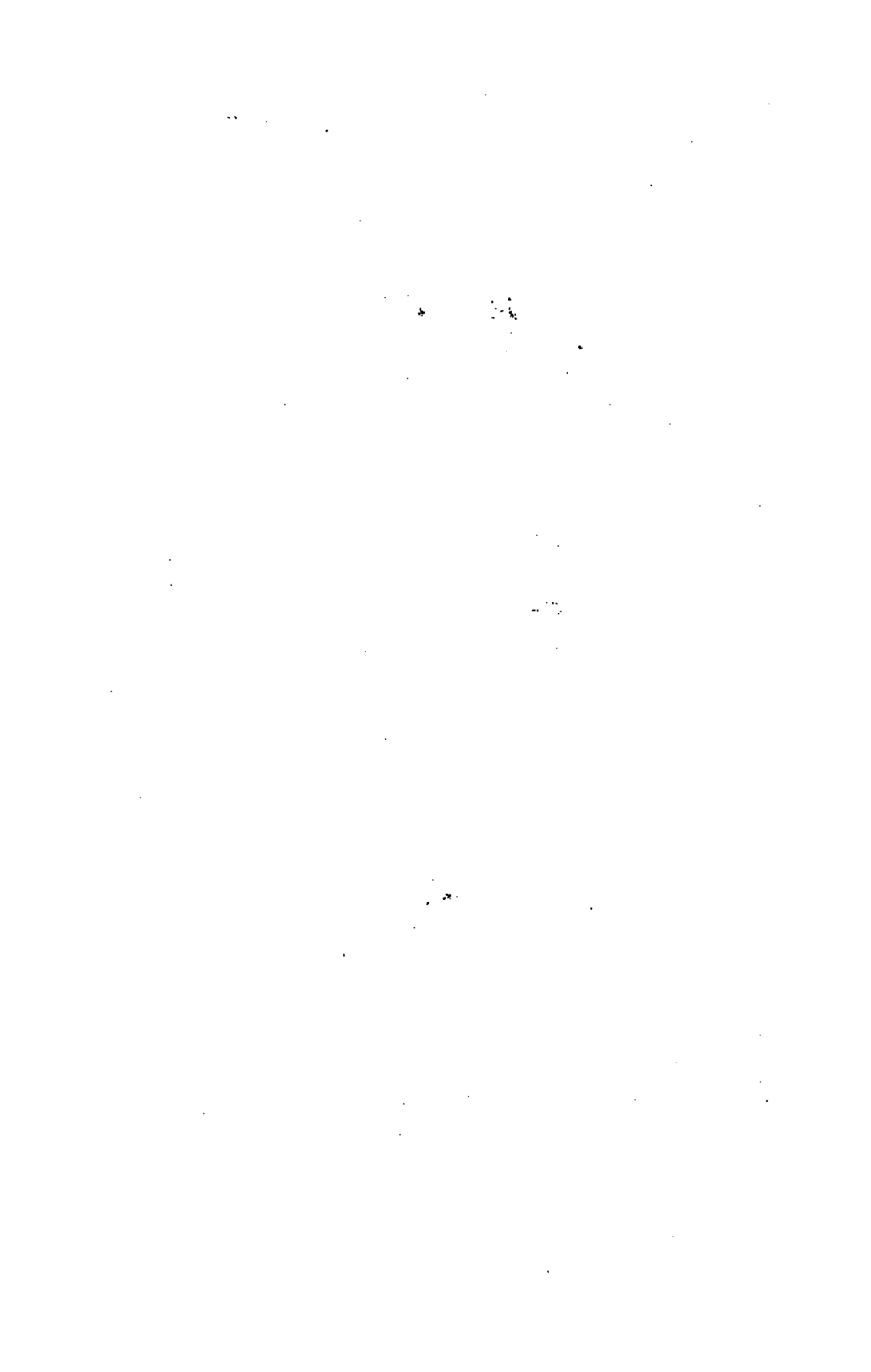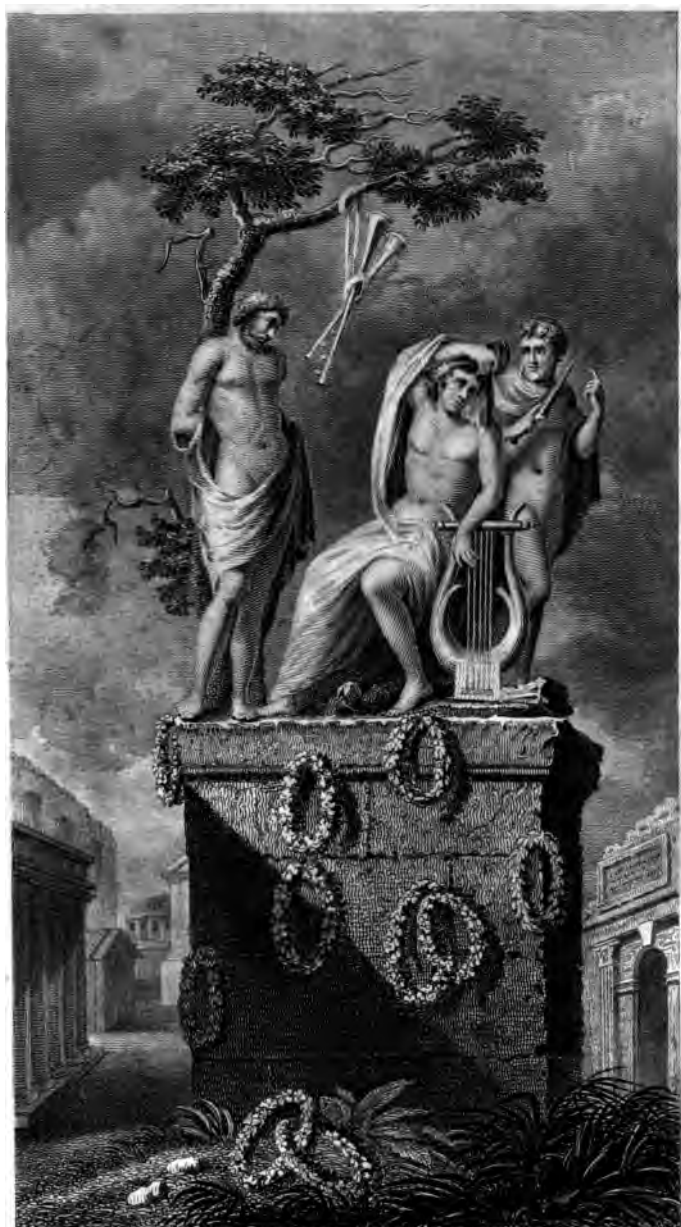
LONDINI

Sumtibus Priestley

MDCCCXXII.

JUVENALIS

ET

PERSIUS.

D. JUNII JUVENALIS
AQUINATIS
SATIRÆ XVI.

AD

OPTIMORUM EXEMPLARIUM FIDEM RECENSITÆ

VARIETATE LECTIONUM

PERPETUOQUE COMMENTARIO ILLUSTRATÆ

ET INDICE UBERRIMO INSTRUCTÆ

A

GE. ALEX. RUPERTI.

QUIBUS ADJECTÆ SUNT,

A. PERSII FLACCI SATIRÆ

EX RECENSIONE ET CUM NOTIS

G. L. KŒNIG.

VOLUMEN PRIMUM.

GLASGUÆ:
EXCUDEBANT ANDREAS ET JOANNES M. DUNCAN,
ACADEMIÆ TYPOGRAPHI;
IMPENSIS RICARDI PRIESTLEY, LONDINI.

1825.

PRÆFATIO.

PRIMAM Juvenalis editionem, meis curis sumtibusque Fritschii Lips. 1800. vulgatam, cujus exemplaria jam dudum divendita sunt, excipit nunc altera, gloriosius, quam vellem, a redemtore ejus nuper promulgata, etsi longe alia et emendatior, in qua et resecui innumera * et adjeci † et correxi. Nam multa tum ab aliis tum aliquando a me ipso, recognitione per otium iterata, animadversum iri, quæ jure meritoque possent reprehendi et in quibus vel grammatici desideraretur subtilitas vel critici, numquam dubitavi. Veniæ tamen, aliquam certe, spem mihi dabat eorum, quæ mihi erant impedimento, et copia et gravitas. Quam arduum enim fuerit conamen meum, vel ex eo intelligitur, quod viri docti nullis propemodum poetis Romanorum minus operæ addixerint, quam satiricis et præcipue eorum principibus, Horatio et Juvenali, qui hac contemtione et incuria minime pæne omnium digni sunt. Illius odæ multorum, satiræ unius tantum alteriusque ingenium exercuere. Hic vero ducentis abhinc annis nullum fere nactus est interpretem; et quales antea? qui neque verba ejus diligenter expiscati sunt, neque horum sententiam satis explanarunt, sed potius satiras illius argutiis vanaque doctrina veluti obruerunt et obscurasse magis videri possunt quam illustrasse. Desiderabatur adhuc editio, in qua tum textus, ut

* Quo refero potissimum præfationem, vitam Juvenalis a Salmasio et Dodwello concinnatam multasque ac manifestas tam librariorum quam interpretum aberrationes et nugas.

† In primis similia Græcorum Romanorumque scriptorum loca et quidquid boni inest tum singularibus libellis nuper editis, tum novissimæ Juvenalis editioni Paris. 1810. vulgatæ a cl. *Achaintre,* qui non modo codices mss. xxxv comparavit et in his optimos antiquissimosque, sed ineditas etiam Valesiorum notas inseruit suasque adjecit.

vulgo dicunt, ad fidem bonorum codicum legesque artis constanter recenseretur et vitia vulnerave non manifesta solum, sed latentia quoque sanarentur; tum satiræ ipsæ perpetuo explicarentur commentario, qui adolescentes cum fructu, voluptate sensuque veri ac pulchri eas legere et non modo singula, quæ tam in argumento, quam in tractatione magnopere differunt, intelligere, sed etiam cujuslibet eclogæ summam ac virtutes cognoscere doceret, quæ non tam singulis sententiis earumve enuntiatione atque inventione continentur, quam illarum coagmentatione et partium cum summa consilioque primario congruentia. Ad ejusmodi editionem me adspirasse non dissimulavi, sed severorum me judicum desideriis votisque satis facturum esse nec speravi umquam, nec sperare potui. Contentus eram muniisse viam et fundamenta quasi jecisse, quibus superstrueretur ab aliis melius ædificium et adjicerentur hæc, illa demerentur. Raro etiam humanitatis exemplo, cujus gratissima numquam memoria ex meo effluet animo, tanta mihi suppeditata erat criticorum subsidiorum copia, ut decimam vix partem cuiquam contigisse crediderim, qui ante me accesserit ad poetam edendum. Omnium vero, quos umquam exhausi, laborum longe molestissimi fuere primum collatio octoginta circiter codicum, vel manu scriptorum vel typis excusorum, quos pæne omnes ipse a principio ad finem comparavi, eorumque notatio, descriptio et in ordines atque classes distributio; deinde lectio commentariorum, qui temporis jacturam fructu inde percepto neutiquam compensabant et in Henniniana editione seorsum ad quemvis versum, altero alterum in aliis libri paginis excipiente, erant evolvendi; denique confectio Indicis rerum verborumque uberrimi. Tot et tantas difficultates ac molestias si reputaverint æqui harum rerum judices, non mirabuntur profecto, nondum fuisse quemquam, qui tantum sibi laboris, quantum ego receperim, imponi pateretur et in eodem perferendo constanter perseveraret, multosque destitisse a consilio edendi Juvenalis, jam diu mente agitato, aut oneri succubuisse. Iidem non pauca forte vitia condonabunt ei, qui primus talia moliatur, non ignari, hominibus etiam longe doctioribus obrepere subinde somnum in

opere tam vasto et arduo, neque animum vigere semper et satis acute videre, nedum ejus, cui Herculei labores illi fuerint exantlandi et neque magna librorum copia, neque satis otii suppetierit, sed, quum semper non minus fere studii theologiæ, quam philologiæ, et linguis orientalibus, quam Græciæ ac Latii literis, impenderit, propter negotia varia crebrasque interpellationes, subseciva tantum tempora et operas plerumque tumultuarias huic labori dicare licuerit. Forsan et non immemores erunt eorum, quæ Heyne in Præf. Virg. vere dixit: "Non minores difficultates ipsum premunt interpretem. Namque et ejus ingenium infinita rerum minutarum copia ac subtilitate (nec minus comparatione tot codicum et Indicis copiosi concinnatione) obtundi obscuraque opera et argutiis superiorum interpretum obscurari, et, dum in aliorum sensu acuendo desudat, proprium sensum obrui et hebetari necesse est. Dum undique et tam ad singula verba, quibus aliqua difficultas, ad aliorum quidem intelligentiam, adhærescere forte possit, quam ad innumera, ab aliis prave accepta, male exposita aut in tenebras involuta, circumfertur et intenditur animus, dumque in verbis commode explicandis defixus est, multa interdum occurrunt minus cum re conjuncta, exciditque id, quod ad illum locum ab initio quærebatur; nec raro fit, ut sensim sensimque ad alias rerum notiones et imagines delabaris et tandem subjungas interpretationem, quam, si in alio deprehenderis, quomodo ei in mentem venerit, assequi vix possis. Quæ omnia communem interpretum conditionem nimis duram et iniquam esse docent, quam ut in eo genere perfectæ aliquid et absolutæ operæ exspectari possit."

Hanc vero interpretum conditionem multo duriorem reddit et iniquiorem indoles ævi nostri, quo non pauci eorum, qui *humanitatis* profitentur studia, quamquam mitem Gesneri sapientiam justis prædicent laudibus, Klotzium tamen arrogantia et inhumanitate superant, et ne tironibus quidem ulla religio est, summos quoque viros, ὧν οὐκ εἰσιν ἱκανοι λυσαι τους ἱμαντας των ὑποδηματων et quorum doctrina, ingenium ac merita non minus a me suspiciuntur quam ab omnibus, qui ea rite æstimare sciunt,

asperrimis dictis lacessere altoque despicere supercilio. Ita enim nostro sæculo, quod de humanitate ac luce literarum toties gloriatur, *venimus ad summum fortunæ: — Cædimur et totidem plagis consumimus hostem!* Æquam saltem et liberalem censuram quis exspectet ab hominibus *Heineckio* similibus? qui adolescens, etsi sine ira et studio scripsisse sibi visus est, rustica tamen et Archilochia aut Hipponactea in me subinde effudit dicteria in libello singulari, in quo nonnulla quidem recte, non diffiteor, et magno cum strepitu juvenilis jactantiæ mihi exprobravit, sed plerumque, ubi me insimulavit ineptiarum vel ridicula et absurda mihi excidisse censuit, (ita enim amabat loqui et in eo sibi placebat) illa expromsit ipse et ridendi materiam præbuit. Hæc vera esse patebit ex Var. Lect. et Comm., in quibus omnia, tam ab eo, (quem jam ante hos octo annos fato functum esse nunc demum rescivi, postquam editionem hanc jam subjeceram prelo) quam ab aliis vel recte vel perperam notata recensui et iis potissimum censoribus, qui, quum novas ipsi meditarentur Juvenalis editiones, acerrime in me invecti sunt, nonnulla, sed humaniter, respondi, memor verborum poetæ mei: *Semper ego auditor tantum? numquamne reponam?* Quodsi vero sæpius ipsi illi labuntur atque a vero aberrant, qui unice id agunt per otium ac studiose et cupide, ut aliena rimentur detegantque peccata et vitia; quam humanum est errare! in tanto potissimum opere et tot difficultatibus impedito! quam æquum, errantem comiter in viam reducere!

Scrib. Stadæ Cal. Febr. A. R. S.

MDCCCXVIII.

GE. ALEX. RUPERTI,

Dr. Theol. M. Brit. Regi a consiliis consist. et antistes rei eccles. et schol. in ducat. Brem. atque Verd.

JUVENALIS

S A T I R Æ.

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER PRIMUS.

SATIRA I.

ARGUMENTUM.

In prima hujus Satiræ parte v. 1—18. *lepidas poeta tradit causas, quibus adductus animum ad carmina scribenda et post longam demum moram evulganda appulerit: se enim, recitationibus crebris et importunis multorum poetarum, qui ejusdem fere argumenti carmina composuerint iisdemque adumbraverint coloribus, tamdiu ac toties et tantopere offensum atque vexatum, sibi temperare non potuisse, quo minus ipse etiam aliquid scriberet recitaretque, quo saltem iis, quibus non sine ingenti tædio aures præbuerit, 'reponeret,' rependeret, par pari referret, h. e. idem legendi audiendique fastidium crearet, ne patientiam suam hi 'impune' insultasse videri possent; (v.* 1—14.*) utque aliquam certe scribendi facultatem sibi compararet, scholas dicit Grammaticorum Rhetorumque a se fuisse frequentatas; nihil autem referre, utrum aliorum versificatorum, quorum tantus sit numerus, ut ubique iis occurrat, an sua manu pereat charta. (v.* 15—18.*) In altera Satiræ parte v.* 19—150. *rationes affert, quare, capto carminum scribendorum consilio, ad satiras potius, quam ad alia poematum genera, animum converterit: tot enim et tanta Romæ nunc vigere vitia ac scelera, ut in hoc campo facile suppeditet omnis dicendi apparatus, et 'difficile sit, satiram non scribere,' utque, 'si natura neget, faciat indignatio versum, qualemcumque possit;' (v.* 30. 79.*) multo quoque magis expedire, hæc hominum vitia notari, quam exponi mythos et argumenta, jam tractata a tot poetis et omnibus nota. (v.* 52. *seq.) Præterea summam proponit omnium, quæ in satiris suis persequi apud animum constituerit, quæque hoc poeseos genus complectatur. (v.* 81—86.*) In fine demum carminis animo secum reputans ac dolens, priscam loquendi scribendique libertatem poetis præcisam esse et homines, qui multum auctoritate et Imperatorum gratia valeant, nedum ipsos Cæsares, non sine salutis vitæque periculo vivos carpi posse, se in sola mortuorum, utpote qui non amplius mordeant, facta et mores invecturum esse profitetur. (v.* 150—171.*)*

Satira hæc, præfationis quasi loco ceteris præmissa, salis facetiarumque plena est et dispositio ejus præclara. Juvenalis nos docet, quare et scribere, et satiras potissimum

scribere apud animum suum statuerit: utriusque autem consilii tam lepidas affert rationes, ut vel Catoni risum movere potuissent. Nihil quoque facetius simul et modestius est judicio illo, quod de facultate sua poetica ipse fert, v. 17. 18. 79. 80., nihil aptius venustiusque pictura perditorum seculi sui morum et conversione ad hoc primarium satiricæ poeseos argumentum, cui proinde diutius immoratur v. 22—146., quibus plurima illorum temporum vitia non sine urbanis salibus recenset; a spadonibus scilicet uxores duci, (v. 22.) mulieres descendere in arenam, (22. 23.) a quibusdam libertinorum quemvis patriciorum divitiis ac mollitie superari, (24—29.) causidicos delationibus opes sibi parare et luxurie diffluere, (32. 33.) delatores opibus exuere nobilissimum quemque et a se invicem timeri, (33—36.) adulteros fieri heredes mœcharum, (37—44.) pupillos fortunis a tutoribus spoliari, (45—47.) repetundarum reos damnatosque maximam retinere partem pecuniæ, a provincialibus per vim ac fraudem exactæ, et in exsilio lautius, quam antea, genio suo indulgere, (47—50.) maritos ipsos lenonum partes agere, ut bonorum mœchi heredes ex asse fiant, (55—57.) homines infimæ sortis, qui patrimonium equis alendis dilapidaverint, prætorianis cohortibus præfici, (58—62.) falsos testamentorum signatores hereditates invadere et non minus magnificos quam molles esse, (63—68.) maritos ab uxoribus veneno necari, (69—72.) sceleratissimos homines dignitate et copiis excellere, (73—76.) nurus a soceris vitiari et pueros vel viris nubere vel adulterari, (77. 78.) numquam majorem viguisse avaritiam nec insaniorem aleæ lusum, (87—93.) plures uni homini esse villas et divites privatim saliarem in modum epulari, pauperibus vero clientibus ante fores ædium sportulas apponi, (94—99.) summos quoque magistratus tam sordidos esse, ut eos non pudeat, una cum uxoribus vel earum nomine sportulas petere et contemtim ab opulentis tractari, (99—131.) veteres amicos pauperesque clientes non amplius ad rectam vocari cœnam, sed ditiores solos domi lautissimis epulis abligurire fortunas suas et nonnumquam cruditate mori. (132—146.) Huic itaque Satiræ si secundam potissimum, tertiam sextamque adjunxeris, consummatissimam habebis picturam corruptorum illius ævi morum. Forma orationis sæpe oratoria magis quam poetica videri potest; sed per maximam carminis partem regnat magnum πάθος et generosa indignatio, qua pravos hujus ætatis mores insectatur poeta. Ceterum Satiram hanc esse primam omnium, quas Juvenalis, si non scripserit, certe evulgaverit, cum ex primis, tum ex postremis ejus verbis probabile fit. Perperam tamen ex v. 15. seq. colligi, eam ad illa tempora referendam esse, quibus poeta rhetorum scholas frequentare vix desierit, ex v. 24. seq. intelligitur.

SEMPER ego auditor tantum? nunquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theseide Codri?

VARIETAS LECTIONUM.

SATIRA I.

2. *tociens* 22. 26. 45. 46. 47. 49. al. *totiens* 14. 15. 16. 21. 23. 24. 60. al. h. l. et passim, ut *quotiens*, *formonsus*, *vicensimus*, *aquonsus* et similia in antt. codd. Sed falsam hanc esse scripturam et inde profectam, quod veteres Romani, si Quintiliano fides habenda, apicem sive lineolam superscripserint vocalibus longis, jam dudum ac recte suspicati sunt Lipsius, Cellar. et alii. — *Codri* legerunt Servius ad Virg. Æn. I. et Priscianus, eademque lectio h. l. et inf. III, 203. 208. omnium fere codd., etiam Parisinorum, auctoritate firmatur; nec obstat, quod nomen est Græcum et Codrus, inf. III, 203, seq. memoratus, qui

Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impune diem consumserit ingens
5 Telephus, aut summi plena jam margine libri
Scriptus et in tergo nec dum finitus Orestes?
Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus
Martis et Æoliis vicinum rupibus antrum
Vulcani. Quid agant venti, quas torqueat umbras
10 Æacus, unde alius furtivæ devehat aurum
Pelliculæ, quantas jaculetur Monychus ornos,
Frontonis platani convulsaque marmora clamant
Semper et assiduo ruptæ lectore columnæ.

pro eodem vulgo habetur homine, Græcus videtur poeta fuisse, quod ex III, 206. probabili judicio colligitur. Antiquiorem quoque poetam Rom. ita dictum fuisse, cujus mentionem fecerit Valgius in Elegiis suis, docet Servius ad Virg. Ecl. VII, 22 seq. De alio Codro v. Martial. II. 57. V, 26. *Cordi* l. 8. et alii, teste ac prob. Barthio Advers. I, 21. quod hoc potius nomen sit Romanum. Idem tamen monet, poetis talia esse κωφὰ πρόσωπα, vel nomina suo tantum ævo nota, quæ frustra et inepte requiras.

3. *togatas* fabulas, speciem comœdiæ, ut *Atellana* VI, 71. et *Planipedaria* VIII, 191. Locus classicus de variis Tragœdiæ et Comœdiæ veteris partibus est ille *Lydi* de magistratibus l. 1. § 40. quem Casp. Jac. Chr. *Reuvens* in Collectaneis literariis Lugd. 1815. recte, opinor, ita emendavit et exposuit: 'Ο δε Μυθος τεμνεται εις δυο, εις Τραγῳδιαν και Κωμῳδιαν· και ἡ μεν Τραγῳδια εις Κρηπιδαταν και Πραιτεξταταν· ὧν ἡ μεν Κρηπιδατα 'Ελληνικας ἐχει ὑποθεσεις, (fabula argumenti Græci vel ex Græco versa, cujus actores ὑποδουνται λευκας κρηπιδας) ἡ δε Πραιτεξτατα 'Ρωμαϊκας. 'Η μεντοι Κωμῳδια τεμνεται εις ἑπτα, εις Παλλιαταν, (fabulam exoticam, Græcam, in pallio pronuntiatam) Τογαταν, (Romanam) 'Ατελλανην, Ταβερναριαν, (in qua homines ex tabernis cum aliis in scenam producuntur, ut urbani et elegantes in *togata)* 'Ρινθωνικην, (nam Lydus l. 1. I, 41. dicit, auctores Hilarotragœdiæ fuisse 'Ρινθωνα και 'Ασκηραν και Βλαισον και τους ἀλλους των φλυακογραφων) Πλανιπεδαριαν, (mimum Romanum, quem *reciniatum* dicit Festus, καταστολαριαν Lydus, cujusque actores agebant in *plano* orchestræ et reciniati s. riciniati) και Μιμικην. (mimum Græcum et palliatum.) Ex h. l. Reuvens, vir doctus, verba etiam Donati ad Adelphos Terentii et de Tragœdia atque Comœdia sic restituit: "*Fabula* generale nomen est: ejus duæ primæ partes sunt *Tragœdia* et *Comœdia*. Tragœdia, si Græca argumentatio, *Crepidata;* si Latina argumentatio sit, *Prætextata* dicitur. Comœdia autem multas species habet: aut enim *Palliata* est, aut *Togata*, aut *Tabernaria*, aut *Attellana*, aut *Mimus*, aut *Rhintonica*, aut *Planipedia*."

5. *Thelephus* 14. 15. 16. 20. 24. 27. 45. al. Sed Græcis constanter Τήλεφος dicitur, etsi nomen hoc ei inditum ἀπὸ τῆς θηλὴν ὑποσχούσης ἐλάφου inepte fabulantur. —*jam pleno* 13.

6. *a tergo* 29. et duo codd. Paris. — *nondum* 13. 19. 29. et X codd. Paris.

7. Θᾶττον τοὔνομα ἕκαστος αὐτῶν (τῶν παίδων) ἐπιλάθοιτο τοῦ πατρὸς, ἢ τὰς 'Ορέστου καὶ Πυλάδου πράξεις ἀγνοήσειεν, similiter Lucianus in Toxar. c. 6.

8. *inclusum* pro *vicinum* N. Heins. ad Sabini Epist. III, 91. et Valer. Flacc. V, 642. sed memoriæ, opinor, lapsu.

9. *Volcani* in plerisque codd. legitur, ut *voltus, volgus, volnus, volsus,* quæ scriptura pro antiquiore haberi solet, sed judice Heynio in Præfat. novæ edit. Virgil. p. XXII. pronuntiationi, mediæ inter fuscam et liquidiorem sequente litera liquida *l*, debetur, quam nonnulli ex usu vulgari male in scripturam traduxerunt.

12. *platani;* τὴν ἐπήκοόν ποτε τῶν Σωκρατικῶν λόγων πλατάνιστον, 'Ακαδημίας καὶ Λυκείου δένδρον εὐτυχέστερον, dixit Lucianus Amor. c. 31.

Exspectes eadem a summo minimoque poeta!
15 Et nos ergo manum ferulæ subduximus, et nos
Consilium dedimus Sullæ, privatus ut altum
Dormiret. Stulta est clementia, quum tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.
   Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo,
20 Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus,
Si vacat et placidi rationem admittitis, edam.
Quum tener uxorem ducat spado, Mævia Tuscum
Figat aprum et nuda teneat venabula mamma;
Patricios omnes opibus quum provocet unus,
25 Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat;
Quum pars Niliacæ plebis, quum verna Canopi
Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ:
30 Difficile est, Satiram non scribere. Nam quis iniquæ
Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
Causidici nova quum veniat lectica Mathonis
Plena ipso? post hunc magni delator amici
Et cito rapturus de nobilitate comesa,
35 Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat

16. *Syllæ dedimus* 24. *Syllæ* 17. 20. 21. 22. 24. 60. 64. MS. Alex. et XV alii codd. Paris. Sed *Sulla* passim in Inscriptt. legitur estque cognomen Romanum, Græcis incognitum, qui illud, ut Plut. in vita Sullæ monet, per *υ* scripserunt; Achaintre. — *alte* 16.

18. *occurram* 13. *occurris* 23. a m. pr.

19. *libeat potius* 12. 61. 62. 63. 67. 68. 71. 72. 73. recte forsan et concinnius. — *discurrere* 50.

20. *Aruncæ* 21. 23. 24. 26. 27. 28. 45. 50. 59. 64. Conf. Heyne ad Virg. Æn. VII, 206. 727. 795. XI, 318. XII, 94.

22. *Menia* 19. *Nevia* vel *Nævia* 13. 23. 27. 45—48. 50. 56. 59. 60. 61. 64. 73. 74. Hoc meretricis nomen est ap. Martial. II, 9. et 26. III, 13. *Mævia* et *Mevia* optimi codd. nostri et Paris.

24. et 25. a sec. m. ad marg. scripti in 22. et quibusdam MSS. Paris. Plane absunt a 7. et tribus codd. Paris.

26. ante v. 24. in 24. tribusque codd. Paris. et 26—29. ante v. 24. in 17. leguntur. *fæx Niliacæ plebis* coll. III, 61. emend. Flavius Conjectan. c. 30.

27. 28. Interpretationi meæ favent verba Luciani in Nigrino c. 21. *Πῶς γὰρ οὐ γελοῖοι μὲν οἱ πλουτοῦντες αὐτοὶ, καὶ τὰς πορφυρίδας προφαίνοντες, καὶ τοὺς δακτύλους προτείνοντες, καὶ πολλὴν κατηγοροῦντες ἀπειροκαλίαν;*

28. *lacernas Ventilet æstivo digitis sudantibus auro* emend. Grævius, ut poeta dicat, Crispinum infirmis tenerisque digitis, qui vel minimo æstivo annuli pondere sudaverint, assidue ventilasse et sublevasse togam, quo annulos et sardonychatam manum ostenderet. Sed quomodo explicanda tum verba *humero revocante?*

33. *et post* pro *post* 25. 46—50. 54—65. 67. 68. 69. 71—74.

Carus et a trepido Thymele submissa Latino?
Quum te submoveant, qui testamenta merentur
Noctibus, in cœlum quos evehit optima summi
Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ?
40 Unciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem,
Partes quisque suas ad mensuram inguinis heres.
Accipiat sane mercedem sanguinis et sic
Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.
45 Quid referam, quanta siccum jecur ardeat ira,
Quum populum gregibus comitum premit hic spoliator
Pupilli prostantis? et hic damnatus inani

36. *ut* pro *et* legendum, recte, opinor, censet Heinr. v. Comm.

Lucianus de Saltat. c. 76. Ἐπὶ τοῦ πηχέος· δὲ καὶ πιμελοῦς ὀρχηστοῦ, πηδᾶν μεγάλα πειρωμένου, Δεόμεθα, ἔφασαν, φεῖσαι τῆς θυμέλης: ubi hæc Gesneri nota est: Thymelen orchestræ partem mediam, locum proprium et in centro totius theatri positum eorum, qui spectaculo esse deberent, satis eleganter ac dilucide declaravit Boindinus in comment. Acad. Inscriptt. T. I. p. 186. ed. Holland.

40. *Proculeus* 19. 21. 22. *Gilo* 19. Vulgo ita distinguitur: *sed Gillo deuncem: Partes quisque — heres Accipiat, sane mercedem sanguinis, et sic* cet. Nunc mutavi interpunctionem suadente Heineckio, ut sensus sit: *Proculeius* parvam hereditatis partem *habet*, accipit, *sed Gillo* multo majorem, et eodem modo *quisque heres partem suam ad mensuram inguinis* scil. habet. Tum verba v. 42. seq. eo, quo plerique illa acceperunt, sensu capienda sunt, ut sit concessio ironica et mens poetæ hæc: ego sane non invideo illis hereditatem, sanguine et pallore partam.

42. *ac sic* 2. *inquit* pro *et sic* 39. a. m. pr. non improb. Barth. Adv. XIII, 13. ut introducatur velut de tabulis loquens vetula testatrix. Sed oratio sic non bene fluit.

45. Boissonade ad Nicet. p. 162—166. " Plato, inquit, animam dividebat εἰς γένη δύο, τό τε λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον, τὸ δὲ ἄλογον εἰς τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές. v. Heraclides Allegor. c. 17. p. 58. et Schol. Eurip. Hec. 296. Poetæ has metaphysicas divisiones nonnumquam turbarunt et τὸν θυμὸν, non τὸ ἐπιθυμητικὸν, in *jecore* locaverunt, ut Juvenalis I, 45. et VI, 648. Antiquæ ætatis amantes sibi ἧπαρ, *jecur*, vulnerari, torreri, sæpicule nugantur; nunc autem *cor* præcipue illis dolet. Cupiditatum sedem olim in jecinore ponebant. Conf. Jacobs ad Macedonii Epigr. 8. Fischer ad Anacr., Toup. ad Longin. § 10. 2. Casaub. ad Pers. I. 25. V, 29.—(p. 163.) Juvenalis VII, 52. inde sumsit epitheton *ægro* in corde. Dusaulxius post Græviuin scripsit *ægre*, omnino male; nam si *senescit* cacoethes, si minuitur et remittit, etsi *ægre*, non est *insanabile*. Male intelligebant verbum *senescit*, quod hic est *invalescit*, *inveterascit*. Scholiastes vetus ad *insanabile cacoethes* non sanus videtur: *Mali mores, mala consuetudo scribendi, quæ oblivisci non potest.* Forte *obliterari.*"

46. *premat* 10. 15. 17. 19. 20. 24—27. 45—50. 54—58. 60. 62. 64—68. 71—74. quod præferrem, nisi mox v. 49. sequerentur *bibit* et *fruitur*. Nota Hein. est: " Ob id ipsum recipiendum, nam talis mutatio modorum non rara est, et sæpius inveniretur, nisi talia corrupta essent ab imperitis librariis. Conf. Corte ab Cic. Ep. 12, 2, 7. et Muncker ad Hygin. fab. 148." Sed librariis incuriosis pleraque hujusmodi exempla forsan tribuenda sunt.

47. *Pupilli plorantis* emend. Plathner coll. XV, 134 seq. Sed idem verbum mox v. 50. adhibetur et miserationem tantum, at vulg. *prostantis* summam simul indignationem movet. Legendum tamen videtur *Pupillæ prostantis*. Conf.

Judicio (quid enim salvis infamia nummis?)
Exsul ab octava Marius bibit et fruitur Dis
50 Iratis; at tu victrix provincia ploras?
Hæc ego non credam Venusina digna lucerna?
Hæc ego non agitem? Sed quid magis Heracleas
Aut Diomedeas aut mugitum Labyrinthi
Et mare percussum puero fabrumque volantem?
55 Quum leno accipiat mœchi bona, si capiendi
Jus nullum uxori, doctus spectare lacunar,
Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso;
Quum fas esse putet curam sperare cohortis,
Qui bona donavit præsepibus et caret omni
60 Majorum censu, dum pervolat axe citato
Flaminiam; (puer Automedon nam lora tenebat,
Ipse lacernatæ quum se jactaret amicæ)
Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadrivio? quum jam sexta cervice feratur
65 Hinc atque inde patens ac nuda pæne cathedra
Et multum referens de Mæcenate supino

III, 65. VI, 123. IX, 24.—*ac hic* 16. *at hic* 10. 11. 15. 17. 19. 20. 24—27. 45—50. 54—58. 60. 62. 64—68. 71—74. omnesque codd. Paris. Id probavit Schurzfl. et recepit Ach. ita disputans: "Miror, qua facilitate hanc lectionem mutaverint editores recentt., hujus particulæ *at* vim satiricam non intelligentes, quæ sic se habet: *Quanta siccum jecur ardeat ira, quum populum premit hic spoliator pupilli prostantis;* sed ille spoliator tantum privatus: *at, hic Marius* provinciarum spoliator, damnatus inani judicio, etc. Quanta siccum jecur ardeat ira!" Hæc tamen vis satirica non perit retenta vulg. lectione, et mox v. 50. repeteretur *at*, cui Ach. substituit *et*, quod in nullo cod. legitur.

48. *numis* alii; sed *nummis* rectius videtur, quoniam prima syllaba vocum *νόμισμα*, *nomisma* et *numisma* corripitur. Νόμμος monetæ species fuit in Græcia Magna.

50. *ac tu* 49.

At tu victrix provincia ploras, ut V, 158. IX, 77. *Nil sibi legatum præter plorare* Horat. Sat. II. 5, 69. ut *οἰμώζειν ἅπασι φράσας* Lucian. dial. mort. IX, 3.

52. *Heracleas* 1. 31. 32. et duo codd. Paris. *Herculeas* 19. 24. et quatuor codd. Paris. *Herculeias* 14. 15. 17. 20—23. 26. 27, 45—48. 58. et XXIX MSS. Paris.

54. *Aut mare* 20. 26.—*perculsum* 15.

55. *bona mecchi* 15.—*sit capiendi* 77. 81. *sed capiendi* 29. Mutavi distinctionem, ut et versus 55—62, et v. 64—68. pendeant a v. 63. Oratio, etiam abrupta illa in v. 64, egregie affectui convenit indignationis, quem totus hic locus omnisque pæne satira spirat; est tamen magis oratoria, quam poetica, in primis ob frequentissimam repetitionem conj. *quum*. Vulgaris interpunctio est hæc: *fabrumque volantem: Quum leno accipiat—Flaminiam: puer Automedon—amicæ. Nonne libet—Quadrivio, quum jam* cet. Eam probat Hein. qui tamen jungit *dum pervolat axe citato Flaminiam puer Automedon, nam* cet.

58. *spectare* 7. 22. 23. a m. pr. 24.

59. *damnavit* 22.

60. *cum pervolat* 11.—*axe rotato* 29.

62. *dum se* 11. 24. 45.

65. *et nuda* 15.

66. *Mecenate, Mecœnate, Mecænate, Mæcenate* al. Sed Μαικήνας dicitur.

Signator, falso qui se lautum atque beatum
Exiguis tabulis et gemma fecerat uda?
Occurrit matrona potens, quæ, molle Calenum
70 Porrectura, viro miscet sitiente rubetam
Instituitque rudes melior Locusta propinquas
Per famam et populum nigros efferre maritos.
Aude aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum,
Si vis esse aliquis: probitas laudatur et alget.
75 Criminibus debent hortos, prætoria, mensas,
Argentum vetus et stantem extra pocula caprum.
Quem patitur dormire nurus corruptor avaræ,
Quem sponsæ turpes et prætextatus adulter?
Si natura negat, facit indignatio versum,
80 Qualemcumque potest, quales ego vel Cluvienus.
Ex quo Deucalion, nimbis tollentibus æquor,
Navigio montem ascendit sortesque poposcit,

67. *Signator falso, qui* cet. distinxere Prat. Grang. Hennin. et alii, præeuntibus Turnebo (Adv. XXVIII, 24.) et Gronovio, (Obss. II, 24.) ut *signator falso* scil. testamento dictus sit, qui supposititium obsignaverit testamentum, signator in falsis tabulis. Meo qualicumque judicio hæc locutio durissima est, et ita saltem leg. *Signator falsus.* ut Sallust. b. Cat. 16.

68. *ac gemma* 22.—*fecerit* 21. 25. 26. 49. 57.

69. 70. *quæ molle Calenum, Porrectura virum, miscet sitiente rubeta* corrig. Plathner, ut *sitiens rubeta* sit torrefactum ejus intestinum, quo sensu terra arida Virgilio *sitiens* dicatur, et *porrectura* pro interfectura, quoniam mortui olim in vestibulo ædium pedibus in publicum porrectis (ad januam versis) collocati sint et *porrecti* inde vocati. Conf. Catull. 67. 6. Casaub. ad Pers. 3, 103 seq. et Kirchman. de fun. Rom. I, 12. Sed vulgata lectio bene se habet, et explicationem distinctione adjuvi.

73. Fuere, qui post *brevibus* comma ponerent.

74. *aliquid* (h. e. magnum vel eximium quid) 10—17. 19—25. 28. 45—60. 64. 65. et duo MSS. viri docti in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 265. qui etiam laudat glossas mss. *si vis esse alicujus pretii.* Conf. inf. 3. 230. Catull. 1, 4. Cic. ad Att. 4. 2. ad Div. 6, 50. et de divin. c. 15. Sic et εἶναί τι, et contra εἶναι μηδὲν vel οὐδὲν, ut ap. Plat. Apol. Socr. c. 33. καὶ ἐὰν δοκῶσί τι εἶναι, μηδὲν ὄντες, et alios. v. Schleusneri Lex. N. Test. Vol. II. p. 1024. (1096. 1097. ed. sec.) Hindenburg. Observatt. ad Xen. Memor. Socrat. 1, 4, 14. Heins. et Burm. ad Ovid. Ep. Her. 12, 31. Sententia est eadem, sed doctior lectio nostra.

76. De poculis cælatis gemmeisque conf. V, 38. Kobierz. de luxu Rom. 2. 10. Meurs. de luxu Rom. c. 8. Cerda ad Virg. Ge. II, 506. et Æn. I. 728.

78. *turpes sponsæ* 21. 22. *sponsi turpes* 11. et cod. ms. Marii Nigri, qui hanc lectionem probavit ad Ovid. Am. 1, 14, 33. Eamdem prætulit Schurzfl. ut designentur οἱ τερατευόμενοι et cinædi.

Sponsæ turpes: nam οὐκ ἐρῶσι ἀλλήλων λέοντες οὐδ' ἄρκτοι καὶ σύες, ἀλλ' αὐτῶν ἡ πρὸς τὸ θῆλυ μόνον ὁρμὴ κρατεῖ, Lucian. Amor. c. 36.

79. *versus, Qualescumque potest* 19. et quidam codd. Paris. prob. Ach.

80. *Cluviennus* 17. *Cluvieus* 22 a m. sec. *Clivienus* 45.—*et* pro *vel* 17.

82. *sortemque* 26.

Paulatimque anima caluerunt mollia saxa
Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas,
85 Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli.
Et quando uberior vitiorum copia? quando
Major avaritiæ patuit sinus? alea quando
Hos animos? Neque enim loculis comitantibus itur
90 Ad casum tabulæ, posita sed luditur arca.
Prœlia quanta illic dispensatore videbis
Armigero! Simplexne furor, sestertia centum
Perdere et horrenti tunicam non reddere servo?
Quis totidem erexit villas? quis fercula septem
95 Secreto cœnavit avus? Nunc sportula primo
Limine parva sedet, turbæ rapienda togatæ.
Ille tamen faciem prius inspicit et trepidat, ne
Suppositus venias ac falso nomine poscas.
Agnitus accipies. Jubet a præcone vocari
100 Ipsos Trojugenas: nam vexant limen et ipsi
Nobiscum. Da Prætori, da deinde Tribuno!
Sed libertinus prior est. Prior, inquit, ego adsum.
Cur timeam dubitemve locum defendere, quamvis
Natus ad Euphraten, molles quod in aure fenestræ
105 Arguerint, licet ipse negem? Sed quinque tabernæ
Quadringenta parant. Quid confert purpura major

83. *animas caluerunt mollia saxa* 12. 16. 23. 25. 46. 47. 48. 57. 58. 59. et tres codd. mss. Nic. Heinsii, qui hanc lectionem defendit et exemplis firmavit ad Ovid. Met. 6. 312. sed et conj. *Paulatim inque animas caluerunt m. saxa.*—*caruerunt* 13.

85. *agant* 15. 19. 49.

86. *est* non exstat in 19. *et* pro *est* 77. *nostri farrago libelli est* 61. 62. 63. 67. 71. 72. 73.

88. 89. *alea quando Hæc animos* conj. Hein. Vid. Comm.

89. 90. *Neque enim l. c. itur: Ad casum tabulæ posita sed luditur arca* interpungendum videbatur H. Valesio.

90. *causam* 16. 47. 58.—*plena* pro *posita* 2. in interstitio.—*quoque* pro *sed* 16.

93. *algenti* pro *horrenti* 22 a m. sec.—*tradere* 26.

98. *Suspectus* 15.—*et falso* 17. 19—21. 25—27. 45. 47. 50. 54. 56—60. 64. 65.

99. *Cognitus* 24—*accipias* 16.—*libet* 26.

100. *vexant nomen* 7.—*illi* 7. 19. 21.

102 *ego sum* 62. 66. 67. 71—74.

103. *Cur dubitem timeamve* 19.

104. *Euphraten* 16. 61. quod recepi pro *Euphratem*. Conf. Heins. ad Virg. Ge. 4. 561.

105. *neget* 16. 45.

106. *Quinquaginta* 26. *Quadraginta* 16. 19. 45. solenni errore. Conf. ad 2, 117. 5, 132. 14, 326.—*parent* 11.—*majus* 7. 11. 15. 21. a m. sec. 25. 26.

Optandum, si Laurenti custodit in agro
Conductas Corvinus oves? Ego possideo plus
Pallante et Licinis. Exspectent ergo tribuni;
110 Vincant divitiæ: sacro nec cedat honori,
Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis;
Quandoquidem inter nos sanctissima Divitiarum
Majestas; etsi funesta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,
115 Ut colitur Pax atque Fides, Victoria, Virtus,
Quæque salutato crepitat Concordia nido.
Sed quum summus honor finito computet anno,
Sportula quid referat, quantum rationibus addat;
Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc est
120 Et panis fumusque domi? Densissima centum
Quadrantes lectica petit, sequiturque maritum
Languida vel prægnans et circumducitur uxor.
Hic petit absenti, nota jam callidus arte,
Ostendens vacuam et clausam pro conjuge sellam.
125 Galla mea est, inquit. Citius dimitte. Moraris?
Profer Galla caput. Noli vexare, quiescit.
Ipse dies pulcro distinguitur ordine rerum:
Sportula, deinde forum jurisque peritus Apollo
Atque triumphales, inter quas ausus habere
130 Nescio quis titulos Ægyptius atque Arabarches,

27. 29. 46. 47. 48. 50. 54—69. 71—74. et XXVII. codd. Paris. quod perperam probant Bahrdt et alii, qui *majus* pro *magis* dictum accipiunt et post *Optandum* interr. notam, post *oves* comma ponunt. *purpuræ amator* 4. 81. in marg. et cod. ms. Marii Nigri, quem v. ad Ovid. Am. 1, 14, 33.

107. *in arvo* 15. 21. a m. sec.

110. post v. 118. legitur in 26. *non* 22. *ne* 17. 19. 45. *nec sacro* 24.

114. *habitat* 19.—*exstruximus* quidam, ex interpret.

116. *ciconia* pro *Concordia* 2. 11. ad marg. 16. 19. 21. a m. sec. 22. 26. tres codd. vetustiss. Jac. Susii et quidam Paris. Sed hæc lectio glossam redolet, et metrum ei adversatur: vulgata etiam longe præstantior est. Ædem *Concordiæ* ruinosam nec, ut antea, frequentatam, in qua tuto nidum nunc ponat ciconia, ὡς ἐν παρόδῳ innui putat Ill. Comes de Haugwitz.

117. *honos* 27. 60. 64. 65.—*computat* 22.

119. *faciant* 14. 16. 17. *comites facient* 24.

123. Suspicari possis *notæ jam callidus artis.*

123. seq. *Ars* spectat ad *vacuam sellam* duplicemque sportulam, quam *hic petit* tum sibi, tum *uxori*, et ne præsenti quidem, sed absenti.

124. *Ostentans* 21. recte, opinor, judice etiam Schurzfl.

130. *quos* 16.—*aut* pro *atque* 7. 14. 15. 19. 20. 24. 50.—*Arabarces* 21. 22. 54. 60. 65. *Arabraches* 16. *Alabarches* 70. 74. v. Excurs. I.

Cujus ad effigiem non tantum meiere fas est.
Vestibulis abeunt veteres lassique clientes
Votaque deponunt, quamquam longissima cœnæ
Spes homini. Caules miseris atque ignis emendus.
135 Optima silvarum interea pelagique vorabit
Rex horum vacuisque toris tantum ipse jacebit.
Nam de tot pulcris et latis orbibus et tam
Antiquis una comedunt patrimonia mensa.
Nullus jam parasitus erit! Sed quis ferat istas
140 Luxuriæ sordes? Quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter convivia natum!
Pœna tamen præsens, quum tu deponis amictus
Turgidus et crudum pavonem in balnea portas.
Hinc subitæ mortes atque intestata senectus.
145 It nova nec tristis per cunctas fabula cœnas:
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.

Alabarchus legit ill. C. de Haugwitz vertitque: *ein zöllner aus Ægypten,* Crispin. Hunc vero tali officio functum esse non constat.

131. *mingere* 11. 14. 15. 17. 19. 21. 22. a m. sec. 26. 45.

133. *quamvis* 24. *Votaque deponunt, quamquam longissima, cœnæ, Spes homini* distinguitur in edd. Grang. et Hennin. ut jungantur *vota cœnæ* et *quamquam longissima spes homini,* quæ scil. hominem lætum reddat et semper meliora exspectantem ad mortem usque comitetur; unde proverb. *ægroto dum anima est, spes est,* et Hadriano interrogante, *quid est longissimum?* Epicteti responsio: *Spes.* Ita quoque Rigalt. h. l. interpretatur, qui tamen interpungit: *Votaque deponunt, quamquam l. cœnæ Spes h.* Tum vero verba sic potius transponenda: *Votaque deponunt cœnæ, longissima quamquam Spes homini;* nisi cum Hein. dixeris, ea expediri posse per *synchysin.*

134. *hominis* 28. *hominum* 11. 26. 45. 59. 60. 64. 65. *horum* duo codd. Paris.— *Caules* 10. 11. 14—17. 19. 20. 22—24. 27. 48. 54. 59—63. 65. 67. 68. 71—73. et XXXII codd. Paris. quam formam, quia tum insolentior, tum auribus h. l. gratior est et auctoritate tot codd. firmatur, in locum vulgaris *Caulis* substitui, consilio viri docti in Miscell. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 267.

136. *Rex hominum* 56. 57. *Rex dominus* 13.

Ὅταν οἱ κόλακες τοὺς κολακευομένους προσελθόντες ὥσπερ δεσπότας προσείπωσι, τί καὶ φρονήσειν ἐκείνους εἰκός ἐστι; Lucian. in Nigrino c. 23.

137. 138. desunt 13. 46. 48. 49. sed in comment. Calder. et Vallæ explicantur.

138. *comedit* 45. Sed vulgaris leetio doctior est, et talem personarum numerique permutationem poeta amat. Conf. inf. ad v. 157. in Exc. II.

139. *ferat* pro *feret* recepi ex 10. 15—17. 19. 20. 22. 27. 28. 45—50. 54. 55. 59. 60. 64. 65. et cod. viri docti in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 267. —*ipsas* 22.

140. *totum Ponit aprum* 23. et codex viri docti modo laudati.

142. *depones* 25.—*amictum* 17. 25. 27. 45. 47. 48. 50. 54—60. 64. 65.

145. *Et* pro *It* quidam. Præstiterit *Es* vel *Est* vel *Fis* vel *Fit—fabula,* quo sensu *fabula* s. *sermo esse* et *fieri* dicitur is, de quo multi loquuntur, ut ap. Plaut. Pseud. I, 5. 4. Horat. Epod. 11, 7. et Epist. 1, 13, 9. Tibull. 1, 4, 83. 2, 3, 31. 32. Prop. 1, 5, 25. 26. 2, 21. 7. 24, 1. Terent. Hec. 4, 3, 14. al. Conf. inf. ad 10. 167. in Comm.

Nil erit ulterius, quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem cupient facientque minores.
Omne in præcipiti vitium stetit. Utere velis;
150 Totos pande sinus. Dicas hic forsitan, unde
Ingenium par materiæ? unde illa priorum
Scribendi, quodcumque animo flagrante liberet,
Simplicitas, cujus non audeo dicere nomen?
Quid refert dictis ignoscat Mucius, an non?
155 Pone Tigellinum: tæda lucebis in illa,
Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant,
Et latum media sulcum diducis arena.
Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Pensilibus plumis atque illinc despiciat nos?
160 Quum veniet contra, digito compesce labellum.
Accusator erit, qui verbum dixerit, hic est.

148. *facient cupientque* 19. 22. 23.

150. *Dicas hoc* 26.

151. *materiæ est* 25. 27. 45. 46. 48. 49. 57. 59. 60. 65. et *unde est illa* cet. codex olim Thuan., nunc Colbert. prob. Ach. ne metrum laboret. Sed vocales literaque *m* in fine vocis sæpe non eliduntur et tum producuntur propter cæsuram et hiatum. v. ad 6, 109. 9, 118. et 15, 7. in Var. Lect. Hiatus autem Juvenali sunt solennes. Conf. 2, 26. 3, 70. 5, 158. 6, 247. 468. 8, 107. 9, 118. 10, 11. 54. 280 12, 36. 110. 13, 65. 14, 49. 15, 7. 126. al. Heins. ad Claud. Cons. Stil. 2, 167. et Heyne ad Virg. Æn. 3, 211. Vereor tamen, ne pleraque exempla librariorum incuriæ debeantur.

153. *nunc* pro *non* 81. in marg. prob. Flavio Conject. Cent. I.—*audent* emend. Grævius.

154. *Mutius* 17. 23—27. 45—47. 49. 50. 57. 60—76. Sed Gr. Μούκιος dicitur.

155. *Tigellinum* pro *Tigillinum* reposui, quoniam hæc scriptura firmatur optimis codd. veterum scriptorum, et Romanorum et Græcorum. Conf. Lips. ad Tac. Ann. 14, 61. et Ramires ad Martial. 3, 20. 16.—*lucebit* 8. a m. pr. et quatuor codd. Paris. quod recepit Hennin. probaruntque Lubinus, Grævius et Gron., qui ad Sen. de ira III, 3. testatur, se invenisse illud in antiquiss. membranis in Britannia.

156. *et* pro *qui* 11—*fumat* emend. Ascens. et Voss. ad Catull. p. 42. *pectore fumant* 14. *gurgite fumant* 22. a m. pr.

157. *At* 25.—*lautum* 19.—*diducit* 21. et vetus codex Lipsii, laudatus ab eo ad Senec. de ira 3, 3., aliusque Heinsii, quem vide ad Ovid. Met. 4, 375. *deducet* 16. 22. 48. 82. *deducit* 1. 8. a m. pr. 10. 11. 12. 14. 17. 19. 20. 23—45—47. 49. 50, 54—69. 71—77. et XXXV codd. Paris. prob. Ach. *deducis* 8 a m. sec. 28. 70. et MS. viri docti in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 268. Pro eo nunc substitui *diducis*. De aliis conjecturis v. Excurs.

158. *vehetur* 10. 11. 14. 15. 22. 27. 45—50. 54. 55. 64. 68. multi codd. Paris. et vetustus viri docti in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 267. Parum interest, modo mox reposueris *despiciet*, non, ut Henninius aliique editores, *vehatur* et *despiciet*.

159. *despiciat* 10. 13. 17. 20. 21. 23. 24. 25. 45. 49. 50. 56. 57. 59. 60. 64—67. 71. 74. et alter codex viri docti modo laudati: quos secutus sum. *despiciet* al.

160. *veniat* 17. 23. 25. 46. 49. 54. 58. 64. *venerit* 24.

161. *verum dixerit* 7. 10. 11. 14—17 19—22. 24. 26. 45—48. 50—55. 74. 80. et quidam codd. Paris. quod probavit et male exposuit Brit. *verum qui dixerit* 23. *verum qui dixerat* 16. *si verbum dixerit* emend. Plathner. Præstitisset:

Securus licet Æneam Rutulumque ferocem
Committas: nulli gravis est percussus Achilles
Aut multum quæsitus Hylas urnamque sequutus,
165 Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus; tacita sudant præcordia culpa.
Inde iræ et lacrumæ. Tecum prius ergo voluta
Hæc animo ante tubas. Galeatum sero duelli
170 Pœnitet. Experiar, quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

quum verbum dixeris. Sed vulgatum bene habet. v. Comm.—Mox *hic 'st* vel *hic st,* h. e. hic tace, nisi perire velis, (nam *st* silentii nota est) corr. Lambinus, Lubinus, Grævius et Heins. *Quum veniet contra, st! digito compesce labellum* cet. conj. Burm. Sec. ad Anthol. T. I. l. 3. ep. 188.

162. *Ænean* Græcorum more scribendum videtur pro *Æneam,* ut III, 5. *Prochyten* pro *Prochytam.* v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. VII. 26. et Drak. ad Sil. II. 413. Talia tamen non addicentibus codd. (quos nunc inf. VIII, 113. 229. et al. secutus sum) recipere religio mihi fuit, etsi non ignoro, poetam nostrum sectari doctiora et me inconstantiæ accusari ab Hein.

164. *Et* 19.

168. *ira* 11. 21. a m. pr. et duo codd. mss. viri docti in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 267.

169. *Nec* 58. *Hæc anima ante tubas* vel *tubam* alii, teste Ascensio. *Hæc animæ ante tubas* 66. *Hæc anime ante tubam* 51. 55. *Hæc anime ante tuba* 54. *Ex animo ante tubas* cod. Alex. non improb. Ach. *Hæc, anime, a. tubas* 49. 61. 62. 63. 65. 67. 68. 71. 74. 78. 79. Priscian. lib. XVIII. et antiquiss. codd. teste Mancinello et prob. Rigalt. ut poeta se ipse adhortetur, ut ap. Quintil. 9, 2. *dura, anime, hodie dura,* et ap. Pind. Olymp. 2, 160. Ἔπεχε νῦν σκοπῷ τόξον, Ἄγε, θυμέ. *Tecum prius ergo voluta Hæc animo ante tubas* 81. 82. et al. *animante tubas* 80. *voluta Hæc: animante tuba galeatum sero duelli pœnitet* 2. 10. 15. 16. 17. 19—28. 45—48. 50. 52. 53. 56—60. 64. 65. 75. 76. XXXIV codd. Paris. et VI Hafnienses, quod revocavit Ach. tamquam vividius et elegantius. Sed vulgatam lect. defendit Heinr. his verbis: "*Animante tuba* etsi satis animose dictum censeri potest, hæc tamen animositas in loquendo non satis placet, quæ propior est insolentiæ. Deinde vero sic *animante tuba,* quædam dispar compositio orationis existit, qua poetæ ingratiis illius integra concinnitas turbatur, dum, abrupta subito oratione post voc. *hæc,* priora ista pæne jejuna fiunt propter nimiam dictionis brevitatem, et reliquis contra aliquæpiam abundantia obtruditur, minus apta. Nam *galeatus* per se explet satis sententiam: alterum vero *ante tubas,* scil. inflatas, est aptissimum." Conf. Commen. *Exanimante tuba* 11. prob. Schurzfl. cujus nota est hæc: "Ait auctor, quum tuba jam militem sonitu suo tantum non exanimat, sero nimis in bellum abiise pœnitet; et ita sane videtur Schol. vetus legisse, quum explicat metaphoram: *tarde pœnitet indixisse bellum, quum jam pugna commissa.*" Immo Schol. legit *animante tuba* aut *ante tubas,*

SATIRA II.

ARGUMENTUM.

Magna nunc Romæ est pessimorum multitudo hominum, qui, vultu et sermone speciem sapientiæ ac virtutis præ se ferentes, vitia, quibus ipsi indulgent quam maxime, verbis pœnisque castigant, tristes in publico, domi obscœni. v. 1—28. *Neque id mirum: nam perniciosum hujus simulationis exemplum Princeps et Censor severus, tragico nuper pollutus adulterio, edidit, quod certatim imitantur senatores ac nobiles, qui muliebria tam facientes quam patientes et sericis perlucidisque vestibus induti mollitiem tamen acrius increpant.* 29—78. *Horum contagio cujusque mox ordinis et sexus homines trahet,* (78—81.) *ipsi vero paulatim, ut vulgo fit, ab illa turpitudine ad majorem delabentur, et in consortium fœdorum muliebriumque recipientur virorum, qui, sexum, habitum, ornatum, vultum, vocis exilitatem incessumque feminarum mentientes, sacra Bonæ Deæ celebrant, et, Othonis Imperatoris exemplo, in ipsis castris vel speculis utuntur, vel faciem linunt pane madido.* 82—114. *Non desunt etiam, heu nefas! viri, iique summo loco nati, ac sacerdotes, qui data dote viris nubunt nihilque magis dolent, quam quod nequeunt parere.* 115—142. *Quod tamen omnium turpissimum est ac portento simile, viros, genere et nobilitate hujus civitatis facile principes, non pudet gladiatorum et vel retiariorum, qui nuda facie pugnant, partes agere.* 143—148. *Quæ monstra hominum, si vera essent, quæ de Manibus et inferis poetæ fabulantur, adspicere olim in Orco horrerent Curii, Fabricii aliique spectatæ virtutis viri.* 149—158. *Quid enim prodest, imperium nostrum orbis terrarum terminis definiri, si barbaros populos, quos vicimus armis, etiam vitiis superamus, et peregrini, qui ad nos commearunt, mox perditos induunt mores nostros atque in patriam suam referunt?* 159—170.

De hujus Satiræ summa ac descriptione, de partium convenientia et artificio dispositionis, callide artem celantis, egregie disputavit Heinrich in sec. specim. Commentat. in Juven. Satiras p. 6. seq. ubi hæc leguntur: ' De philosophis obscœnis agi v. 1—65. et hos esse *tristes obscœnos*, clamant uno ore, quicunque huc quidquam attulerunt. Sed hic philosophos vides, non umbraticos magistros suæque artis professores et doctores, quales Romæ tum erant Artemidorus, Epictetus, multi alii; imo homines inductos in forum et judicia publica, leges ac jura citantes, atque adeo scenam omnem plane instructam judicialem in modum. Vel hoc licet mirari: attamen alterum multo magis, quod subito his dimissis, *qui Curios simulant et Bacchanalia vivunt*, statim a v. 65. deflectit ad contrarium genus sicque mutat ingenium, ut pro philosophis, turpitudinem vultu dissimulantibus, nunc prodeant alii, qui infamiam quamlibet palam habent et parum absunt, quin etiam flagitia sua cupiant *in acta referri*. Addit postremo illud monstro simillimum, quod viros, nobilissimis gentibus ortos, non pudet, quo placeant Domino, vulgo inspectante, arenæ operam dare ac volutari in servilibus ludis gladiatorum. Debent hæc quidem disjuncta videri: in quibus conciliandis tamen apparet felix audacia poetæ et non vulgare ingenium.— Aperienda est via ad intelligendum elementis rerum explicandis, quæ huic Satiræ scribendæ opportunitatem atque materiam dederunt. Et primum, id quod vulgo negligentissime faciunt, accurate animo informemus faciem temporum, in qua quidem repræsentanda totum Satiræ argumentum versatur, quoque omnis refertur et indignatio et cogitatio scriptoris. Ecloga hæc cum tota referat tempora sive, ut novo modo loquimur, *genium sæculi* Domitiani, tum aut scripta est adhuc imperium tenente Domitiano, et interea scriniis retenta; aut statim post cædem tyranni: ut certum videatur, Satirarum, quas quidem edidit Juvenalis, tempore primam omnium esse habendam hanc nostram. Præcipue sunt memorabiles versus 29—33., in quibus quodammodo spirat, si dicere licet, argumenti anima

et viget recens asperitas ex nupera atrocitate facinorum. Domitiani hic notari infamiam, sine controversia demonstrat additum *nuper*, rem plane significans, quæ erat proxime commissa, quamvis fortasse plurium intervallo annorum; quæ est sermonis consuetudo in talibus ponendis adverbiis. Accedit huc confirmatio ex loco Plinii Epp. IV, 11, 6, res peræque conjungentis, quum Domitianus Corneliam, Vestalem Maximam, specie incesti defodi imperasset: *Nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset: nam vidua abortu periit.* Quibus in verbis extremis, de veritate lectionis *vidua*, non debebat prætermitti utilis annotatio Reimari ad Cass. Dion. p. 1102. l. 82. Posita Juvenali plurativa ex vero sic intelligunt, Juliam non unum, sed plures fecisse abortus; (nam minime inaudita Latinis *abortivi* significatio, qua ponitur pro *abortu*) nec refellitur id saltem collatis mentionibus ceterorum scriptorum, et satis credibile fit diuturnitate fœdæ Imperatoris cum Julia habitæ consuetudinis: qua de memorat Cassius Dio LXVII, 3, et ipsos annos computat, nimio, ut multis in aliis rebus, acumine, Dodwellus Ann. Quintil. p. 127. Fecit tamen poeta fortasse benignius, turpe facinus numero augens, quemadmodum loqui solemus indignabundi. Nobis Dioni sufficit credere, a quo scelus refertur ad annum V. C. 836. post C. N. 83, quum annum jam tertium *Flavius ultimus semianimum orbem laceraret.* Sed non obscure ipse arguit Juvenalis, hoc eodem tempore factum fuisse, ut Principis edicto *leges amaræ* in usum revocarentur: itidemque rem colligit Dodwellus l. c. De his legibus revocatis nihil præter incertos rumores conferunt ad Juvenalem: quod minus miramur in tanta, tam hodie pervulgata, neglectione Juris Romani scientiæ. Non solum reductam legem Juliam, verum quibusdam etiam accessionibus auctam Domitiano, unus satis docuit Jo. Guil. Hoffmannus ad L. Juliam c. IX. § 5, non tamen in eo satisfaciens, quod pæne nullam ob causam eidem anno tribuit revocationem, quo Domitianus IX. Consul fuit, hoc est ei ipsi anno, quem meliorem ob causam diximus antea. Jam vero intuenti teterrimum vultum istorum temporum, ad animum incorruptum nihil accidere poterat intolerabilius nihilque acrius indignationem movere, quam quod tyrannus, qui bellua esset, non homo, et ad genus omne flagitii turpitudinisque natus esse videretur, dum quotidie ipse dirissima summæ infamiæ exempla præberet, simul tamen severus virtutis vindex ac morum per orbem corrector restitutorque videri vellet. Adhuc ab Augusto inde Imperatores, licet reliquis in se translatis muneribus, tamen plerique *Censuram*, omnium honorum longe maximum, (*κορυφὴν τιμῆς ἁπάσης καὶ πολιτείας ἐπιτελείωσιν*, ut dicit Plut. Cat. maj. c. 16.) noluerant saltem nomine, quod esset invidiosum, usurpare, et quamvis re habentes potestatem Censoriam, non tamen verbo dici jactarique Censores. Vide Fabric. ad Dion. p. 714. l. 85. et multo magis Spanhem. de pr. et usu num. Vol. II. p. 472 seq. ed. Lond. Nunc vero denique Domitianus surrexit *Censor Perpetuus* et *Censoriæ Potestatis* impudentissimus ostentator; idque maxime ab a. U. C. 838. p. C. N. 85. V. Dion. p. 714. l. 84 seq. et iterum p. 1104. l. 19. (*τιμητὴς δὲ διὰ βίου πρῶτος δὴ καὶ ἰδιωτῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἐχειροτονήθη*) propter annum autem, notata ex numis ibid. l. 18., sed præcipue de re tota Spanhem. p. 478. Hic igitur novus atque eximius promtæ adulationi locus inventus erat, et, quem totus orbis exhorrescebat, eum multi concentu suavissimo consalutabant *Censorem maximum, Censorem sanctissimum;* inque his Quintilianus IV. Procem. 3, quem tamen belle excusat mitis sapientia Gesneri: 'Concedendum est, inquit, homini beneficiis et metu devincto.' Quemadmodum autem illis versibus hæc maxime petitur contemtissima in tali Principe Censoriæ simulatio severitatis, per quam latæ contra libidines leges ac nuper ambitiosius revocatæ magnam judiciorum et condemnationum frequentiam præbere cœperant, ita, nisi nos nostra plane fallit opinio, ex ea re ipsa potissimum est tracta hujus vis omnis ac materia Satiræ. Exstabat scilicet clarum exemplum Principis, qui, Censoris titulo in perpetuum sumto, modo fortiter correctionem morum flagitiorumque coercitionem susceperat: (Conf. Suet. Dom. c. 8.) quod quidem exemplum

tum facile multi, quo plus ipsi essent perditis moribus, eo acrius vehementiusque imitabantur; et mox certatim personati Catones, Principis cœlestem auctoritatem (*cœlestia judicia* prædicat Quintil. l. c.) Dominique, *sanctissimi Censoris* videlicet, divinum exemplum testantes, ipsi etiam vultu et loquela Censoriam gravitatem mentientes, forum et judicia occupabant, ut ex lege Julia maxime mulierum crimina et adulteria publicis accusationibus persequerentur. Sane jam dudum fœdissima adulteriorum licentia et consuetudo Urbem invaserat: magna erat in feminis morum pravitas; sed etiam in viris major et effrenatior: quanto igitur invidiosius se efferebat proterva istiusmodi simulatio accusatorum! Illuc redeunt plura Satiræ loca, quæ sententiam habent aut obscuram aut ambiguam, nisi ad talem rerum speciem accepta; quorumque vis omnis sita est in simulatione vultus Censorii, ad Imperatoris exemplum isto tempore Romæ vulgata. Sic statim initio Satiræ v. 2. *quoties aliquid de moribus audent*, h. e. de morum correctione: deinde v. 40. *Tertius e cœlo cecidit Cato:* v. 63. *vexat censura columbas:* v. 121. *censore opus est, an aruspice nobis?* In quibus locis verba ipsa rem clare indicant, quam hic intelligi volumus. Itaque totum carmen est tinctum acerbissimo sensu poetæ stomachantis odiosam affectationem sanctitatis et gravitatis, qua illa ætate et ipse Princeps furebat, et furebant multi alii, cœlesti exemplo vitiis specieque simillimi.—Nunc vero horum ipsorum severæ legis proclamatorum rationem necesse est intueri paulo acrius, ut plane appareat, illos homines esse illustri loco natos atque primorum in civitate ordinum, Senatores et quoslibet nobiles: quales perditis quibusque temporibus primi fere exsistere solent auctores corruptelæ ac turpitudinis, ab ipsis deinde ad vulgus manantis; quod Juvenalis ipse dicit, nimirum edoctus experientia, v. 78. *Dedit hanc contagio labem Et dabit in plures.* Nobiles tantummodo agnoscunt in parte carminis extrema, ubi errare nimirum nemo potest, inde a v. 143. Ceteroquin, re ignorata, non potuit recta esse interpretatio. Ita *Sextum* v. 21. Stoicum putant: ubi, quod unice verum est, monstrat docta brevitas veteris scholii: *Sexte, Senator.* Mox v. 67. et 78. nescientes, quid faciant *Cretico*, postremo judices intelligi jubent; quamquam hoc vel propterea falsissimum est, quod idem Creticus eodem in versu *perorare* dicitur et paulo post v. 71. *agere*, atque eidem etiam v. 75. 76. *judex* cum *teste* opponitur. Et hoc quoque in loco verum continet vetus scholium: "*Cretice: hoc nomine vel quemlibet nobilem significat, vel Julium Creticum, qui sub Cæss. inlustris causas egit.*" Illud prius tenendum esse, docet ipse Juvenalis iterum posito nomine VIII, 38. *ne tu sis Creticus aut Camerinus:* et ibi rursus scholium bene: *Ne sis tantum nominibus nobilis.* Jam demum de philosophis erit perspicuum, quale genus poetæ sit obversatum. Ut Stoicus non est is qui *Sextus* nominatur v. 21., ita hæc tota pars Satiræ v. 1—65. nec Stoicos spectat, nec Cynicos, neque omnino tales sapientiæ professores, ad quos Urbe Italiaque ejiciendos tunc novum Domitiani edictum pertinebat. Neque ad rem quadrant verba Quintil. I. Proœm. 15. de ostentantibus ex professo philosophiam. Alius est autem, qui egregiam lucem afferat, locus ejusdem scriptoris XII, 3, 12. ubi notantur homines *pigritiæ arrogantioris, qui, subito fronte conficta* (hæc vera lectio) *immissaque barba, paulum aliquid sederunt in scholis philosophorum, ut deinde in publico tristes, domi dissoluti, captarent auctoritatem contemtu ceterorum.* Ad quem locum apparere ait Gesnerus, hic etiam peti invisos Domitiano philosophos. Imo respici eosdem apparebit, qui Juvenali v. 9. dicuntur *tristes* in publico, domi *obscœni;* v. 4. *indocti*, simulatores quidem, sed tamen rudes præceptorum, quippe qui vix primis labris attigerunt aliquot scholas, multum arrogantiæ ex iis, sapientiæ parum, haurientes; v. 52. *strepitu fora moventes*, in judiciis, non in scholis versantes; non denique *Stoici*, sed, verbo significanter rem exprimente, *Stoicidæ*, tanquam filii aut potius simiæ philosophorum. Atqui inter hos ipsos et philosophos tantum discriminis erat, ut illis nullum aliud genus in civitate magis fuisse videatur obsequiosum et dilectum Imperatori; dum hi quidem, qui publice scholas habe-

bant, ceterum longe a foro judiciisque abhorrentes atque inde etiam legitima civilium munerum vacatione disjuncti, (v. auctores nominatim commemoratos ad Plin. Epp. X, 66, 1.) contumaciæ causa jam a principatu Augusti (ad quem præclara ea de re Mæcenatis sunt verba apud Dionem p. 689. l. 48. seq.) suspecti Cæsaribus erant et post Vespasianum iterum Domitiani odio Italia expellebantur. Illa igitur, promta serviendi adulandique facilitate satis tuta ab exilio, natio plerumque nobiles erant et Senatores; quo præter reliqua etiam ducit v. 129. ille *clarus genere atque opibus vir:* verum hi omnes rursus divisi in duas partes diversas: pars ἐκ πώγωνος σοφοὶ, quorum *hispida membra quidem et duræ per brachia setæ promittebant atrocem animum,* (v. 11. 12.) in quos adeo Tullianum valebat illud *Stoici pæne Cynici* Cic. Off. 1, 35.; contra alii, venusti ac delicati vestituque et universo corporis habitu ad omnem munditiem expoliti, *Stoici pæne Epicurei,* quique cultu et amictu Antonio, quam Zenoni aut Chrysippo, similiores se ostendebant. Ad hos paulo abruptior transit oratio a v. 65., quos tamen non esse a *Stoicidis* sejungendos, nisi mox *Creticus* doceret v. 77. *acer et indomitus libertatisque magister,* videlicet Stoicæ, id intelligi ex omni sententiarum contextu oporteret. Ceterum in superioribus etiam nonnulla moris Stoicorum habent significationem, quæ vulgo minus animadvertuntur. Stoicæ disciplinæ assectatores male audiebant ab infami libidine, ut molles et catamiti: (καταμάδιοι, quæ est origo vocis Latinæ, Lexicographis ignota) παιδοπῖπαι appellati ab Hermia in Iambis ap. Athen. XIII. p. 563. E. ubi statim ipse Athenæus, Antigono Carystio auctore, addit: καὶ τοῦτο μόνον ἐζηλωκότες τὸν ἀρχηγὸν τῆς σοφίας Ζήνωνα τὸν Φοίνικα, ὃς οὐδέποτε γυναικὶ ἐχρήσατο, παιδικοῖς δ' ἀεί. Conf. Diog. Laert. VII, 13. ex verissima emend. Schweigh. Anim. in Athen. T. VII. p. 36. Et sic *verba Herculis* dicta sunt v. 20. grandia quidem ac magnifica, qualibus Hercules uteretur, ut exponunt; sed cum respectu ad Stoicos pæne Cynicos, qui Herculem se imitari dicebant, ad ejusque personam cum reliquum habitum, tum vero etiam vocis sonum et granditatem verborum conformabant. v. Menag. ad Diog. Laert. VI, 2. Rem eandem Hermias expressit apud Athen. l. c. vocabulo apto et elegante τραγῳδοῦν, quique ibidem Στώακες vel Στόακες per contemtum, tanquam *Stoici pusilli* sive *Stoiculi,* dicuntur, eos jam Grangæus haud indocte cum Juvenalis *Stoicidis* comparavit: non tamen adeo certam putamus scripturam, quæ nunc Athenæi in libris vulgata est, ut de illius integritate nihil amplius quærendum videatur.'

Hæc omnino probabiliora sunt, quam sententia et Crenii, qui in animadverss. philol. et hist. P. XIII. p. 17. versus 1—65. retulit ad collegium a Domitiano Minervæ institutum, et omnium poetæ interpretum, qui eos spectare putant ad philosophos tunc temporis viventes atque propter morum pravitatem Urbe et Italia expulsos edicto Domitiani; (qui tamen majus in philosophorum pertinaciam et libertatem loquendi, quam improbitatem et vitia, odium habuisse et hoc illi prætendisse censendus est; de quo v. Sulpiciæ Sat.) nam in verbis potius convenire, quam ad rem quadrare videntur similia, quæ de philosophis dixere Quintilianus, (potissimum in Procem. lib. I. Inst. Or. § 15. *Veterum quidem sapientiæ professorum multos et honesta præcepisse, et, ut præceperunt, etiam vixisse facile concesserim; nostris vero temporibus sub hoc nomine maxima in plerisque vitia latuerunt: non enim virtute ac studiis, ut haberentur philosophi, laborabant, sed vultum et tristitiam et dissentientem a ceteris habitum pessimis moribus prætendebant)* Lucianus in Cynico, Timone § 54—58., Nigrino, Hermotimo aliisque dialogis his similibus, (Lucianus enim præcipue philosophis tum viventibus infestus erat eorumque vitia miro passim sale perfricuit) Gellius I, 2. IX, 2. XIII, 8. *(vitia facundissime accusant, intercutibus ipsi vitiis madentes)* XIII, 23., Martialis IX, 47. al. 48. in Pannicum, et alii, quos Jacobs ad Anthol. Gr. T. I. P. I. p. 134. Gatacker. ad M. Antonin. p. 277. et Wetsten. ad Ep. Pauli ad Rom. II, 24. laudarunt, inpr. vero Dio Chrysost. in oratione Alexandriæ habita περὶ σχήματος, quam huic Sat. ex asse respondere dixit Henninius.

Ultra Sauromatas fugere hinc libet et glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios simulant et Bacchanalia vivunt.
Indocti primum; quamquam plena omnia gypso
5 Chrysippi invenias. Nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem vel Pittacon emit
Et jubet archetypos pluteum servare Cleanthas.
Fronti nulla fides. Quis enim non vicus abundat
Tristibus obscœnis? Castigas turpia, quum sis
10 Inter Socraticos notissima fossa cinædos.

Satira II.

1. *devet* pro *libet* 16.

2. Heinrich annotationem meam in ed. min. poetæ, quam corruptam esse æqui lectores et minus malevoli suspicabuntur, non incuriæ meæ, nedum typographi, sed summæ potius inscitiæ tribuit et in literis miseriæ; ideoque dolet vicem juventutis scholasticæ, tali magistro in disciplinam traditæ. Ego contra ex animo gratulor tum literis de tanto viro, tum maxime adolescentibus, quorum et ingenium et vita in academiis a tali humanitatis Professore formabitur, quique non tantum stupentes subinde dicent: *en octavum Sapientum!* sed primi quoque ac læti hoc sæculo, quo vitia vigere dicunt et, æque ac illo Juvenalis, multa *de moribus audent, Qui Curios simulant et Bacchanalia vivunt,* succinent Laroniæ cuidam clamanti: *Felicia tempora, quæ Te moribus opponunt! Tertius e cœlo cecidit Cato!* Neque etiam est, quod porro misereatur vir bonus adolescentiæ nostræ, cujus institutionem jam dudum aliis commisi.—Qui vero ea, quæ ille dicit de sagacitate et inventis suis, quorum nonnulla aliquamdiu reticet, ut salivam moveat lectoribus, de levi gloriolæ detrimento, quod æquo animo laturus est, si aliquis ipsi prærepturus sit inventum suopte acumine, de interpretibus poetæ omnium rerum insciis et in primis Juris Romani, qui hæc, inquam, legerit et his similia, nesciet profecto, utrum magis prædicanda sit modestia ejus et humanitas, an sapientia nusquam errans et commoda aliquamdiu, quod ipse profitetur, literatissimi Collegæ atque ICti admonitione adjuta.

3. *similant* scribendum videtur pro *simulant*, usu quidem invito ac refragg. Diomede I. p. 362. Gron. Diatr. Stat. c. 6. et Ernesti ad Cic. Invent. 1, 28. Tac. Germ. 9. et Agric. 10. sed etymologia ac vi verbi id postulante et faventibus libris, nonnumquam omnibus, v. c. in Tac. Germ. c. 9. Adsentiuntur Heyne ad Virg. Æn. 12. 224. Barth. ad Claud. Ruf. 2, 81. ad Stat. Theb. 4, 261. Scheller in Lex. et alii.—Post *vivunt* majorem posui distinctionem pro minori.

5. *invenias* restitui pro *invenies* ex 10. 11. 14—17. 19—25. 45—69. 71—74. 77—80. — *est* desideratur in 25. 46. 47. 48. 50. 54—60. 62. 64—67. 71—76.

6. *Si quis Aristotelem, similem vel Pittacon* (vel Pittacum, Aristoteli similem vultu) *emit* distinguere, aut potius *Aristotelem, Simiam vel Pittacon* legere malebat H. Vales. Sed illa interpretatio vix cuiquam arridebit, et hæc lectio repudianda est, quoniam philosophus ille, Socratis discipulus, Xenoph. Mem. Socr. III. 11, 17. et aliis Σιμμίας dicitur, non *Simias.*

7. *pluteum.* v. Excurs.

8. *Fronti* pro *Frontis* reposui ex 46. 48. 49. 50. 56. 59. 60. 64. 65. 69. 73. et quatuor codd. Paris. Certe doctius est.

10. *Sotadicos—cinædos* emend. Leopard. Emendatt. 13, 10. ut ita dicti sint cinædi a Sotade Maronita, obscœno scriptore et Ionicarum cantilenarum poeta, ὃς ἦρξε πρῶτος κιναιδολογεῖν, de quo v. Strabo XIV. p. 648. b. Athen. 14, 13. Martial. 2, 86, 2. 9, 48. Gell. 7, 9. Plin. Ep. 5, 3. Columna ad Ennii Fragm. p. 291. Suidas v. Σωτάδης, Fabric. et Harles. Bibl. Gr. T. 2. p. 495 seq. Herman. de metris p. 334. De alio Sotade, comico poeta, v. Athen. VII, 41. Sed vulgatam lect. præter alios tuetur Rutgers. var. lect. 6, 13. quum *Socraticum dogma* exagitarit

Hispida membra quidem et duræ per brachia setæ
Promittunt atrocem animum; sed podice levi
Cæduntur tumidæ, medico ridente, mariscæ.
Rarus sermo illis et magna lubido tacendi
15 Atque supercilio brevior coma. Verius ergo
Et magis ingenue Peribomius. Hunc ego fatis
Imputo, qui vultu morbum incessuque fatetur.
Horum simplicitas miserabilis; his furor ipse
Dat veniam; sed pejores, qui talia verbis
20 Herculis invadunt et de virtute loquuti
Clunem agitant. Ego te ceventem, Sexte, verebor?
Infamis Varillus ait. Quo deterior te?
Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?
25 Quis cœlum terris non misceat et mare cœlo,
Si fur displiceat Verri, homicida Miloni?

etiam Martial. 9, 47. al. 48. et *Socraticos pædicones* ex astris arcessiverit Firmic. 7, 14. Socrates etiam olim *παιδεραστίας* insimulatus sit, quod notum ex Laert., Plat. in Apol., Luciano, Seneca Ep. 104. et de vita beata c. 27. Aristoph. Nub. Cf. Athen. V, 19. 20. (61. 63.) p. 219. 220. et XIII, 8. (71.) p. 599.

12. *levi* ubivis scripsi pro *lævi*, quoniam respondet Græco *λεῖος*, si prima syllaba producitur.

14. *libido* 17. 19—22. 25. 57. 58. 60. 64—67. 75. 76. Nil interest.

16. *Perhibonius* 26. *Peribonius* 4. 5. 6. 11. 19. 23. 24. 25. 27. 45—48. 50. 54—69. 71—74. *Peribomius* 1. 2. 3. 10. 12—17. 20. 21. 22. 49. 70. 75. 76. 77. Nomen forte effictum ex Gr. *περιβώμιος*, qui circa aram est, (Archigallus) non ex *βωμολόχος*, scurra, quod Calder. suspicabatur. Vetus scholion est: "nomen Archigalli cinædi, quem *magulum* (forte *gallum* s. *gallulum* vel potius *matulam*) *conspurcatum* dicimus, qui publice impudicitiam perpessus (f. professus) est."

17. Forte *quem* pro *qui* legendum: *ego fatis imputo hunc morbum, quem vultu incessuque fatetur.* Pessime ita hunc locum tentari contendit Heinecke, quum tota orationis series sit hæc: "Pessimi sunt illi homines, qui, quamquam sceleratissimam vitam agunt, tamen virtutis speciem præbere volunt; magis mihi placet is, qui sua vitia non callide occultare studet, et certe hoc nomine non culpandus est, quod et peccat et homines simul fallere studet: talem hominem fere puto non in culpa esse, sed potius fatum, quod eum vel invitum ad peccandum impellit." Quærit itaque, quid in his sit, quod jure possit vituperari? Nihil sane in ipsa sententia, sed non nihil in oratione poetæ, qui eam ita expressit et *hominem fatis imputari* hoc sensu dixit.

18. *iis furor* 22. *et furor* 25.

21. *ceventem te* 21. 22.

22. *Virillus* 13. *Varilus* 73. *Verillus* et *Barillus* al.

24. ante v. 23. legitur in 19. atque duobus codd. Paris. et plane excidit ex 17. 20. et quibusdam MSS. Paris. quoniam sequens versus idem principium habet: quod millies factum docent Burman. ad Lucan. 9, 907. Dorvill. ad Charit. 6, 4. p. 552. Drak. ad Liv. 9, 11. et Schrader Obss. p. 7. Conf. inf. ad 3, 69. 6, 191. 483. 8, 159. 160. 10, 294. 295. 16, 9.—*Gracos* 22. *Graccos* 64. ut passim in numis, unde hanc scripturam probabat N. Heins. ad Sil. 4, 495. Sed vide, quos ibi Drak. laudavit, Cic. Orat. c. 48. Quintil. instit. Or. 1, 5. et Charis. inst. Gram. I. p. m. 78. Adspiratio usu recepta. — *loquentes* pro *querentes* 15.

26. Post *Verri* inseritur *si* in 45. et

Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum?
In tabulam Sullæ si dicant discipuli tres?
Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
30 Concubitu, qui tunc leges revocabat amaras
Omnibus atque ipsis Veneri Martique timendas,
Quum tot abortivis fecundam Julia vulvam
Solveret et patruo similes effunderet offas.
Nonne igitur jure ac merito vitia ultima fictos
35 Contemnunt Scauros et castigata remordent?
Non tulit ex illis torvum Laronia quemdam
Clamantem toties: Ubi nunc lex Julia? dormis?
Ad quem subridens: Felicia tempora, quæ te

tribus codd. Paris. *aut* in 13. 65. *atque* in 68. 70. Sed v. ad 1, 151.

27. *Claudius* 11. 13 a m. sec. 15. 21 a m. sec. 22. 45. non improb. Schurzfl. quia talia narret Sueton. Sed famosum notari *P. Clodium*, vix est quod dubitemus. *Clodii* autem ex eadem gente *Claudia* fuere. Prisci enim Romani *au* plerumque pronuntiarunt *o*; unde nomina illa nihil differunt et sæpe permutantur. Conf. ad. v. 36.

29. *tragico nuper* pro *nuper tragico* recepi ex 10. 16. 17. 19—22. 26. 74.

30. *revocaret* 16. *revocarat* 10. 11. 14. 15. 17. 19. 20. 22—25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. et XXIV codd. Paris. unde recepit Ach.

31. *ipsi* 13 a m. sec. 63. *Marti Venerique* 16.

34. *victos* MS. Scriverii, qui inde conj. *victos Condemnant Scauros.*

36. *Laronia* 4. 5. 14—17. 20. 21. 22. 23 a m. pr. 27. 46—55. 58. 61—82. ut ap. Martial. 2, 32. et Gruter. Inscr. p. 646, 2. *Latonia* et *Latronia* quidam libri, nescio qui, si fides habenda Ascensio et Turnebo Advers. 15, 17. qui posterius probabat, quod etiam apud Martial. l. 1. in libris mss. reperitur. *Lauronia* 2. 3. 5. 10. 11. 13. 19. 23 a m. sec. 24. 25. 26. 45. 56. 57. 59. 60. 65. duo codd. mss. viri docti in Misc. obss. crit. Vol. V. T. II. p. 269. et quidam libri in Martial. l. c. ubi v. Rader. Beckius in obss. philol. in Juven. Sat. duas p. 15. "*Lauronia*, inquit, in *Laronia* facillime permutari potuit tribus quidem modis, quibus *au* in *o*, *u*, *ao* immutari potest. Sicut *caudex* in *codex*, *caulis* in *colis*, *saurex* in *sorex*, ita *Lauronia* in *Loronia* mutatum, ex quo *Laronia* procul dubio factum est. (Conf. sup. ad v. 27. et inf. ad 3, 112. et 6, 345.) Pro *claudo* veteres dixere *cludo*, quod adhuc legitur in codd., et ex compositis *occludo*, *concludo* patet; hinc *Luronia* quoque, pro quo propter similitudinem τοῦ *a* et *u* in literis minusculis lectum *Laronia*. *Laomedon* nunc est pro *Laumedon*, *Laodicea* pro *Laudicea*; ita forte *Laoronia* pro *Lauronia*, quod imperitus librarius ejecta litera *o* in *Laronia* contraxit. *Lauron* vero est urbs Hisp. Tarrac., ubi Pompeius a Cæsare victus est cæsus. *Lauronia* itaque civem hujus urbis vel inde oriundam significat: nam poetis solenne est, fictis personis a loco nativitatis nomen imponere, ut *Sybaris* ap. Horat. Od. 1, 8."

37. *lex nunc* 15.

38. *Atque ita subridens* 14. 17. 19. 20. 21. 26. 70. 75. 76. 82. et XX codd. Paris. *Ad quem subridens* 10. 15. 23. 24. 25. 45—67. 69. 71—74. 77—80. et quidam MSS. Paris. ut ap. Virg. Æn. 10, 742. quam lectionem revocavi, quia et doctior est, et optimorum librorum auctoritate firmatur: nisi forte ex Virg. l. l. margini adscripta et textui deinde illata videri possit. *Ad quem ita subridens* 11. 16. 68. prob. Schurzfl. et omnino suspicari licet, ex hac lectione reliquas esse ortas. Sed nostram Beckius l. l. non male ita defendit: "Quum scriptum esset antiquitus *ad quem subridens*, superflua vox *ita* vel intelligenda tantum, vel nasutulo cuidam necessaria visa, postea ipsis poetæ verbis inserta fuit: deinde elidente eo, qui dictabat, syllabam *quem*,

Moribus obponunt! Habeat jam Roma pudorem!
40 Tertius e cœlo cecidit Cato. Sed tamen unde
Hæc emis, hirsuto spirant opobalsama collo
Quæ tibi? Ne pudeat dominum monstrare tabernæ.
Quod si vexantur leges ac jura, citari
Ante omnes debet Scatinia. Respice primum
45 Et scrutare viros: faciunt hi plura; sed illos
Defendit numerus junctæque umbone phalanges.
Magna inter molles concordia. Non erit ullum
Exemplum in nostro tam detestabile sexu.
Tædia non lambit Cluviam, nec Flora Catullam:
50 Hispo subit juvenes et morbo pallet utroque.
Numquid nos agimus causas? civilia jura
Novimus? aut ullo strepitu fora vestra movemus?
Luctantur paucæ; comedunt coliphia paucæ.
Vos lanam trahitis calathisque peracta refertis
55 Vellera: vos tenui prægnantem stamine fusum
Penelope melius, levius torquetis Arachne,
Horrida quale facit residens in codice pellex.
Notum est, cur solo tabulas impleverit Hister
Liberto, dederit vivus cur multa puellæ.

scribens audivit *atquita* et sic *atque ita* scripsit." *Ad quæ subridens* 27. quod etiam legitur in quibusdam codd. Virg. l. l. ibique probatum est a N. Heinsio. *Adque* 22.

39. *exponunt* 73.—*pudores* 47. 55.

42. *nec pudeat* 23. *non pudeat* 26.

43. *et jura* 23. 46. 48. 49.

44. *Scatinia* recepi e 10. 11. 13. 15. 17. 19. 20. 21 a m. sec. 22. 23. 25. 26. 27. 45. 49. 50. 52. 53. 56. 57. 59—62. 64—69. 71. 72. 73. 79. 80. probb. Christio in hist. legis Scatin., Hoffmanno in Comm. ad leg. Jul. de adult. 1, 26, Beckio l. l. et al. *Scantinia* 1. 46. 47. 48. 51. 54. 55. 58. 63. 70. 74—78. 82. probb. Britan., Lubino, Grang. et Schurzfl. Conf. Ferrar. ad Cic. Phil. 3, 6. et intpp. Suet. Dom. 8. et Quintil. Instit. 4, 2. 8, 4.

45. *faciunt ii plura* 11. prob. Schurzfl.

49. *Tedia* 27. 60. 64. et plerique codd. Paris. unde recepit Ach. *Tedea* 16. *Tædia* 17. *Teclia* 21. *Media* 75. 76.—*Cluvam* 23 a m. pr. *Cliviam* 23 a m. sec.

50. *Hippo* 1. 56. 70. 74. 81. 82. Sed *Hispo* restitui ex 10. 11. 15. 16. 17. 19. 20. 21 a m. sec. 22. 23. 24. 26. 27. 45—55. 58. 61—69. 71. 72. 73. 77—80. Hoc nomen memoratur Tac. Ann. 1, 74. Gruter. Inscript. 597, 1. forte et Cic. ad Div. 14, 1. Conf. Comm. *Ispo* 14. 25. 57. 59. *Hyspo* 21 a m. pr. *Ipso* 60. 65. 75. 76.—*subdit* 47.

52. *fora nostra* 23.

53. Post hunc versum alius legitur in cod. Mazarin. bibl. reg. Paris. *Spicum illustre tenens splendenti pectore virgo.*

54. *trahitis lanam* 21. 22. 68.

56. 57. transpositi in 21. *melius, melius* 46. 48. 49. 61. 62. 63. 65—69. 71—74. *melius meliusque* 19.

57. *cortice* 2. 3. 5. 6. 7. *corthice* 16.

58. *soli* 19. 20. 22. 23 a m. sec. 26. 45. 50. 59. 64. 68. 74.—*Hyster* 21 a m. pr. 23. 24. 45. *Ister* 22.

60 Dives erit, magno quæ dormit tertia lecto.
Tu nube atque tace: donant arcana cylindros.
De nobis post hæc tristis sententia fertur:
Dat veniam corvis, vexat censura columbas.
Fugerunt trepidi vera ac manifesta canentem
65 Stoicidæ. Quid enim falsi Lauronia? Sed quid
Non facient alii, quum tu multicia sumas,
Cretice, et hanc vestem populo mirante perores
In Proculas et Pollitas? Est mœcha Labulla:
Damnetur, si vis, etiam Carfinia. Talem
70 Non sumet damnata togam. Sed Julius ardet;
Æstuo. Nudus agas! Minus est insania turpis.
En habitum, quo te leges ac jura ferentem
Vulneribus crudis populus modo victor et illud
Montanum positis audiret vulgus aratris.
75 Quid non proclames, in corpore judicis ista
Si videas? Quæro, an deceant multicia testem?
Acer et indomitus libertatisque magister,
Cretice, perluces. Dedit hanc contagio labem
Et dabit in plures; sicut grex totus in agris

60. *Dives eris, magno quæ dormis tertia lecto* 1. Non male!

62. Post *fertur* colon ponunt Bahrdt, Farnab. et alii, ut sensus sit: postremo, vel si porro ita fiet, de nobis valebit, quod vulgo proverbii loco dicitur, *dat veniam corvis* cet. Bahrdt vertit: *Uns trift zulezt der harte spruch: Die tauben fängt man ein, die raben lässt man laufen.*

64. *trepidæ — Stoicides* forte 1. — *loquentem* quidam pro *canentem*. Sed v. Comm.

65. *Lauronia* al. v. ad v. 36.

66. *faciant* 14. 17 a m. pr. 45. *faciunt* 47. 58.—*multitia* 21. 60. 64. ut 21. 27. inf. v. 76. et 19. 59. inf. 11, 186.

67. *Critice* 10 a m. pr. et inf. v. 78. in 10. 23 a m. sec. et 67. Ita legendum putabant Calder. et alii: sed ab h. l. alienum est et metri legibus adversatur.—*peroras* 16. 22.

68. *Pollutas* pro *Pollitas* 7. 26. *Pollucis* 19. *Pollucas* 14. 45. *Polluces* 15. *Polluicas* 11. 17. 19. 22. 23. *Polliucas* 10. et XI codd. Paris. unde recepit Ach. *Pelvicas* 24. *Pelluicas* 27. *Pulluitas* 16. *Polluvicas* 21. *Pollineas* 25. 49—57. 59—74. 78. 79. 80. *Pellineas* 46. 47. 48. 58. *Pollenias* conj. Beck. (v. ad 1, 161.) quia nomen *Pollenius* obvium aliquoties in antt. marm. v. c. ap. Gruter. Inscr. p. 816, 3.—*Fabulla* 1. 70. 75. 76. 77. 81. 82. quæ lectio firmari videtur Martial. 1, 65. 12, 95. *Labulla* 10. 11. 14—17. 19—27. 45—69. 71—74. 78. 79. 80. et XXXV codd. Paris. unde restitui præeunte Ach.

69. *Carphinia* 10. 21. 22. 45. 46. 49. 54—57. 60. 62. 66—69. 71—74. *Corphinia* 47. 50. 58. 64. *Corvinia* 25. *Calphinia* 27. *Calphurnia* 24.

71. *infamia* 24. 26. 81. et quidam codd. Paris. prob. Grang.

72. *me* suspicari possis pro *te*.

76. *deceat* 16. 26. 75. 76.—*multitia* alii. v. ad v. 66.

78. *Critice* quidam. v. ad v. 67.—*pelluces* 17 a m. sec. 19. 22—25. 27. 46. 47. 49. 50. 54—58. 60—69. 71—74. 77. *polluces* 45.—*talem* 19. 25. 57.

78—81. Conf. Serv. ad Virg. Ecl. I, 51. et Boissonade ad Nicetam p. 419.

80 Unius scabie cadit et porrigine porci,
Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.
Fœdius hoc aliquid quandoque audebis amictu.
Nemo repente venit turpissimus. Accipient te
Paulatim, qui longa domi redimicula sumunt
85 Frontibus et toto posuere monilia collo
Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ
Et magno cratere Deam. Sed more sinistro
Exagitata procul non intrat femina limen.
Solis ara Deæ maribus patet. Ite profanæ!
90 Clamatur: nullo gemit hic tibicina cornu.
Talia secreta coluerunt Orgia tæda
Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.
Ille supercilium madida fuligine tactum

80. *prorigine* 10. 11. 48. 49. 51. 55. 80. *prurigine* 13—16. 17 a m. pr. 19. 27. 44—47. 54. 56—58. et XVI circiter codd. Paris. prob. Turnebo. Eadem lectionis varietas deprehenditur in simili loco Columel. R. R. 7, 5. ubi *porriginem*. præferebant Ursinus coll. Celso de med. 2, 7. 6, 2. Grævius, (in Sylloge Burm. T. 4. p. 295. et ad Justin. 36, 2.) Keuchen. et Burm. in poet. Lat. min. ad Seren. Sammon. de medic. 3, 35. Beckius (v. ad 1, 161.) hæc notavit: "Isidorus in cutis vitiis Etym. 4, 8. *Prurigo*, inquit, *vocata a perurendo et ardendo*. Hoc sensu rectissime usurpatur de suibus, quoniam ob prurientem cutem luto volutantur et quibusvis lapidibus ac truncis sese affricare gaudent. Celsus contra 6, 2. *porriginem* describit, ut sit, *ubi inter pilos quædam quasi squamulæ surgunt eæque a cute resolvuntur; et interdum madent, multo sæpius siccæ sunt*. At enim vero si paulo post edocearis, *fere id in capillo fieri, rarius in barba, aliquando etiam in supercilio;* qua ratione suibus capillos, barbam, supercilia, affingas? Vetus glossa *porrigo* vertit πιτυρίασις, πίτυρα τὰ ἐν τῇ κεφαλῇ. *Porrigo* autem et *prurigo* differunt tamquam genus et species, quorum hæc totum corpus, illud caput tantum afficit."

81. *confecta* 14. *contacta* 48 a m. sec. et Sarisber. quod etiam malebat Marshall, ut commodior esset sensus et apertior. At v. Comm. *compacta* non nemo emend. teste Henninio.

82. *aliud* pro *aliquid* conj. Lubin.

83. *venit* vett. codd. Rigalt. et Pontani, quem vide ad Macrob. Sat. 3, 10. Hoc omnino doctius, quam ut librariis debeatur, et occurrit etiam 7, 29. unde nunc recepi. *fit* pro *venit* 19. 45. *fiat* alii, et *fuit* reliqui: quæ omnia ex glossa videntur orta.

86. *bonam Cererem* 16. — *temere* 60. 65.

89. *profani* 71. 73.

92. *jussi* pro *soliti* 46. 48. *Baptæ soliti* 20.—*Cotitto* 67. *Cotyto* 74. et cod. Mazarin. bibl. reg. Paris. *Cotyton* 1. 49. 56. 57. 59. *Cotytton* 50. 70. *Cociton* 14. 15. *Coccyton* 16. *Cocithon* 26. *Cochiton* 22. *Cocyton* 10. 11. 17. 19. 20. 21. 23. 24. 25. 27. 45—48. 51. 52. 54. 55. 58. 75. 76. et vel idem vel *Cocciton* et *Cochiton* XXXIV codd. Paris. habent probb. Calder. et Ach. ut designetur Proserpina vel Ceres, a *Cocyto* fluvio vel a κωκύω, *fleo, lugeo*, sic dicta, in cujus sacris Eleusiniis δᾳδοῦχοι, (forte h. l. *baptæ*) *tædas* ferentes, saltaverint et Deam lascivis gestibus clamoribusque *lassaverint*. Sed prima syll. vocc. *Cocytus*, Κωκυτὸς, κωκύω, producitur.

93. *tactum* 2. 3. 5. 17. 19. 20. 21 a m. pr. 26. 47. 58. 61. 62. 67. 70—79. 81. 82. *tinctum* 10. 11. 14. 15. 16. 21 a m. sec. 22—25. 27. 45. 46. 48—57. 59. 60. 64. 65. 66. 68. 69. 80. Sed illud exquisitius est, hoc glossam redolet. *tectum* 63. *factum* legebat Gonsal. ad Petron. p. 271. et 366.

Obliqua producit acu pingitque trementes
95 Adtollens oculos: vitreo bibit ille Priapo
Reticulumque comis auratum ingentibus implet,
Cærulea indutus scutulata aut galbana rasa
Et per Junonem domini jurante ministro.
Ille tenet speculum, pathici gestamen Othonis,
100 Actoris Aurunci spolium, quo se ille videbat
Armatum, quum jam tolli vexilla juberet.
Res memoranda novis annalibus atque recenti
Historia speculum civilis sarcina belli.
Nimirum summi ducis est, occidere Galbam
105 Et curare cutem; summi constantia civis,
Bebriaci campo spolium affectare Palatî
Et pressum in faciem digitis extendere panem:
Quod nec in Assyrio pharetrata Semiramis orbe,
Mœsta nec Actiaca fecit Cleopatra carina.
110 Hic nullus verbis pudor aut reverentia mensæ.
Hic turpis Cybeles et fracta voce loquendi

94. *tingitque* suspicari possis coll. Plin. 11, 37. s. 56. *Mulieribus tanta est decoris affectatio, ut tingantur quoque oculi.* Sed præstat vulgata lectio, quia modo præcessit *tactum*, h. c. tinctum.

oculos trementes et udos, ut *τακερόν τι καὶ ῥέον ἐν τοῖς ὄμμασι πάθος ἀνυγραίνων* in Luciani Amor. c. 14.

97. *galbina* 1. 48. 70. 75. 76. 82. ut in optimis libris Martialis, Petron. c. 56. 64. et Vopisci, probb. Ferrar. R. V. 3, 22. Scalig. et aliis. *galbana* 10. 11. 14—17. 19—25. 27. 45. 46. 47. 49—69. 71—74. 77—81. Recte, si color hic a galbano, resina ferulæ Syriacæ, dictus est.

105. Vulgo junguntur verba *Et curare cutem summi constantia civis.* Mutandam esse distinctionem, bene monet Hein.

106. *Bebriaci campo* 14—17. 19—24. 26. 45. 52. 64. 70. 74—77. 82. *Bebriaci in campo* 10. 25. 27. 46—51. 53—63. 65—69. 71—73. 78—81. — *spolia* 21. — *aspectare* 22.

107. *Expressum* 19. — *in faciem* 14. 15. 25. 45. 46. 47. 49. 50. 56. 57. 58. 60—69. 71—74. *in facie* alii, etiam Hennin. quod probat Hein. ut non jungantur verba *digitis in faciem pressum*, sed *in facie extendere panem pressum.*

108. *in Assyria ph. S. urbe* (Nino, capite imperii Assyriorum et sede regum, a Nino rege, Semiramidis marito, condita) conj. H. Vales. qui tamen præferebat vulgatum *in Assyrio orbe*, h. e. in Assyria seu in imperio Assyrio.

111. *Hic turpis Cybele est et fracta* cet. 11. probb. Henninio et Beckio obss. phil. in Juven. Sat. duas priores p. 33. Illius nota est: "Si quid video, omnino ita legendum, plano sensu: nimirum dolet, Romæ tantas invaluisse in moribus corruptelas, ut etiam avide receperint *turpissimam* Deorum Matrem ejusque cærimonias, quæ usque adeo omnem profligaverant verecundiam, ut vel in iis e Veterum memoria repetendis ipsum quodammodo prostituatur ingenium." Hujus vero: "Ipsa orationis series videtur hanc lectionem postulare, quia plurima nomina in casu recto sese excipiunt, *libertas, senex, antistes sacrorum* cet. Sic et *Cybele*, potissimum quum et ipsa *turpis* esset et sacra illius detestanda. Origo autem depravationis duplex esse potuit. Una debetur lectori vel dictanti, pro ratione me-

Libertas et crine senex phanaticus albo
Sacrorum antistes, rarum ac memorabile magni
Gutturis exemplum conducendusque magister.
115 Quid tamen exspectant, Phrygio quos tempus erat jam
More supervacuam cultris abrumpere carnem?
Quadringenta dedit Gracchus sestertia dotem
Cornicini, sive hic recto cantaverat ære.
Signatæ tabulæ: dictum Feliciter! Ingens
120 Cœna sedet: gremio jacuit nova nupta mariti.
O proceres, censore opus est, an haruspice nobis?
Scilicet horreres majoraque monstra putares,
Si mulier vitulum vel si bos ederet agnum?
Segmenta et longos habitus et flamea sumit,

tri, *hic turpis Cybelest*, quod dum librarius idiota vel oscitans, ut audivit, in album conjecit, in causa fuit, ut *est* (loquor cum Henninio) resolveretur in *s* et adjiceretur τῷ *Cybele*. Altera ex antiquitate critica desumitur et antiquo illo per compendia scribendi more, quando, quoties ultima litera vocis cujusdam cum prima sequentis eadem erat, ambæ in unam ceteris aliquantulum majorem conflatæ sunt: de quo v. Gasp. Scioppii art. crit. p. 61. ed. Amst. 1662." Meo qualicumque judicio illa lectio ab h. l. prorsus aliena est: nam vox *Hic* non referenda ad Romam, sed, ut v. 110, ad consortium et conventus turpissimorum hominum, qui describuntur v. 84. seq. Vulgata autem lectio non est quod displiceat, modo epith. *turpis* cum *libertas*, non, ut vulgo fit, cum *Cybeles* jungatur.

fracta voce loqui; Gesnerus ad Lucian. de saltat. c. 17. "Verbum κλάω, ad vocem relatum, vim quandam sono naturali et voci adeo illatam notat. Ἀνακλᾷν ἑαυτὸν est sursum vi quadam agere vocem, ut altior, quam fert natura, vox exeat; κατακλᾷν contrarium est, nempe infra modum illum et sonum naturalem vocem deprimere. Utraque ratiò efficit κεκλασμένον, *fractum* aliquid, quia non pleno gutture vox funditur."

112. Forte leg. *crine s. p. alto*, ut significetur capitis rotatio, in fanaticis his sacris solennis; de qua v. inf. ad VI, 316.

113. *et* pro *ac* 11. 24. 45.

115. *exspectent* 26. 60. — *quis* 15. quod præstiterit. — *erit* 26.

116. *cultris abscidere carnem* 14. 17. *abscindere* 15. 16. 19—22. 24. 45. 46. 48. 49. 61—69. 71. 72. 73. ut in simili loco Claudiani in Eutrop. 1, 279. 280. *Cymbala ferre licet pectusque illidere pinu, Inguinis et reliquum Phrygiis abscindere cultris;* propter quæ verba Plathner h. l. malebat *Phrygiis—cultris*, h. e. testaceis et lapideis. Conf. Comm. ad 6, 514. (ubi verbum *secare*, ut passim, de eadem re adhibetur) et Heyne ad Tibull. 1, 4, 70. Sed *abscindere* glossam redolet, et *abrumpere*, quod in plurimis libris legitur, aptius videri potest, si lapideis, non ferreis, cultris se castraverunt Galli.

117. *Quadraginta* 11. 14—17 a m. pr. 19. 23—25. 45—49. 55. 57. 58. 59. Conf. ad 1, 106.

118. *cantaverat* 2. 3. 5. 10. 15. 16. 17. 19—21. 26. 46. 48. 56. 61—63. 65 —77. 81. 82. *cantaverit* 11. 14. 22—25. 27. 45. 47. 49. 50. 54. 55. 57—60. 64. 66. et duo codd. mss. viri docti in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 271.

119. *dictum est* 47. 48. 54. 55. *feliciter est* 58.

120. *ingens Cœna, sedet: gremio* cet. distinguendum putabat Pithœus. *ingens Cœna: sed et gremio* emend. Lips. Epist. Quæst. 4, 23. At vulgata et distinctio et lectio exquisitior. — *marito* 26.

121. *auruspice* 21. *aruspice* 23. 24. 61. 62. 63. Sed *haruspex* in lapidd. legitur, dictusque non ab *ara*, sed *haruga* sive *haruiga*, hostia in *hara*, stabulo, includi solita, et *inspicienda*, si fides habenda Festo et Donato ad Terent. Phorm. 4, 4, 28.

124. *flammea* 14—17. 19. 21. 22. 24.

125 Arcano qui sacra ferens nutantia loro
Sudavit clypeis ancilibus. O pater Urbis,
Unde nefas tantum Latiis pastoribus? unde
Hæc tetigit, Gradive, tuos urtica nepotes?
Traditur ecce viro clarus genere atque opibus vir:
130 Nec galeam quassas, nec terram cuspide pulsas,
Nec quereris patri? Vade ergo et cede severi
Jugeribus campi, quem negligis! Officium cras
Primo sole mihi peragendum in valle Quirini.
Quæ causa officii? Quid quæris? Nubit amicus,
135 Nec multos adhibet. Liceat modo vivere; fient,
Fient ista palam, cupient et in acta referri.
Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
Quod nequeunt parere et partu retinere maritos.
Sed melius, quod nil animis in corpora juris
140 Natura indulget. Steriles morientur, et illis
Turgida non prodest condita pyxide Lyde,
Nec prodest agili palmas præbere Luperco.
Vicit et hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi,
Lustravitque fuga mediam gladiator arenam
145 Et Capitolinis generosior et Marcellis

58. 61—64. 67—73. *flamea* XXXIII codd. et edd. antt. unde recepi cum Ach. Conf. Comm.

126. *et pater Urbis* MS. Cantabrig. unde Wakefield ad Lucret. 3, 1104. non male emend. *En! pater Urbis* cet.

130. *nec tempora cuspide pulsas* in quodam cod. ms. legit Lipsius, nec improbavit in Epist. Qu. 2, 9. ubi monet, in more militari fuisse, hastis scuta galeamque concutiendi in ira. Hinc leviori mutatione Plathner conj. *nec parmam cuspide pulsas.* Non male! Sed nec vulgata lectio spernenda.

133. *in valle Quirina est* 11. Suspicari etiam possis *in colle Quirini*, ut ap. Horat. Epist. 2, 2, 68, aut *in colle Quirino* h. e. Quirinali, ut ap. Ovid. Met. 14, 836. Sed vulgaris lectio ex ingenio poetæ, non librariorum, profecta videtur.

134. *causa est officii* 22. *c. officii est* 21.

137. *obstat* pro *hæret* 14.

139. *Dii melius* 13. — *in corpore* 2. 3. 5. 10. 14—16. 25. 45—50. 55—61. 63. 66—69. 74. prob. Schurzfl. ut Græco more dictum sit. *in corpora* 4. 6—9. 17. 19—24. 26. 27. 54. 62. 64. 65. 70—73. 75—77. 81. 82. et tres codd. mss. Nic. Heinsii, qui ad Ovid. Am. 1, 1, 5. hanc lect. recte defendit post Turneb. Advers. 15, 17.

140. *morientur* 10. 14. 15. 17. 19—21. 24. 26. 45. et omnes fere codd. Paris. unde nunc recepi cum Ach. pro vulg. *moriuntur.*

141. abest a 75. *condita pyxide Lyde* 2. 4. 63. 67. 69. 70. 71. 73—77. 81. 82. prob. Turneb. l. l. *condita in pyxide Lyde* 10. 14. 21 a m. sec. 22—24. 49. 60. 65. et cod. viri docti in Misc. obss. crit. Vol. V. T. II. p. 271. *in pyxide condita Lyde* 15. 16. 47. 50. 54—59. 61. 62. 64—66. 68. 72. *nec pyxide c. L.* 46. 48. *nec condita pyxide Lyde* 45. *in condita p. L.* 27. — Plathner laudat conject. C. Bachmanni, pro *Lyde* substituentis *lite*, quod medicamenti nomen sit.

Et Catulis Paullique minoribus et Fabiis et
Omnibus ad podium spectantibus. His licet ipsum
Admoveas, cujus tunc munere retia misit.
  Esse aliquid Manes et subterranea regna
150 Et contum et Stygio ranas in gurgite nigras
Atque una transire vadum tot millia cymba,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lavantur.
Sed tu vera puta. Curius quid sentit et ambo
Scipiadæ, quid Fabricius manesque Camilli,
155 Quid Cremeræ legio et Cannis consumta juventus
Tot bellorum animæ, quoties hinc talis ad illos
Umbra venit? Cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tædis et si foret humida laurus.
Illuc heu! miseri traducimur. Arma quidem ultra

146. *Catuli* 75. 76. *Paulique minoribus* 22. 70. 75—77. 81. 82. ut jam emend. Lips. Epist. Qu. 4, 25. In reliquis libris *Paulisque minoribus*, prob. Beck. (v. ad 1, 161.) ut *minores* h. e. nepotes vel posteri (v. Comm. ad 1, 148.) h. l. etiam dicantur *Capitolini, Marcelli, Catuli* et *Fabii*, quorum gentes in posteris suis semper Romæ floruerint.

148. *Admoneas* 46. 48. 50. 54. 60. 64. 73. prob. Calder. et Junio, qui male hæc interpretantur. — *nunc* 26. — *retia servat* 14. *retia pulsat* ex MS. emend. Schegkius ad Vellei. 1, 13.

149. *Esse aliquos* omnes libri præter 11. v. Exc.

150. *pontum* et *cantum* alii. v. Exc.

151. *vana* pro *una* 16.

una cymba; Lucian. dial. mort. XII, 5. *φησὶ γοῦν ὁ πορθμεὺς μὴ διαρκέσαι αὐτοῖς τότε τὸ σκάφος, ἀλλὰ σχεδίας διαπηξαμένους τοὺς πολλοὺς αὐτῶν διαπλεῦσαι.*

152. *Hæc* 24. *Nec credunt pueri, qui nondum ære lucrantur* 16. *Nec senes credunt, nec qui nondum ære lavantur* MS. Scriverii, teste ac prob. Crenio in Animadv. philol. P. XIII. p. 19.

153. *quod* 47. 50. 57. 60. 65.

154. *quod* 16. 17. 56. 57. 59. 60. 65. *et quid* 45. — *Fabritius* 21. 23. 24. 27. 57. 60. 64. 65. Sed in marmorr. *Fabricius*, et Græcis Φαβρίκιος dicitur. A *fabricando* nomen huic genti inditum putatur.

155. *Quod* 17. 19. 45. 60. 65.

158. *Sulphura* 26. 60. 65. et optimi codd. Paris. unde hanc scripturam vulgari *sulfura* substitui cum Ach. *sulpura* tres codd. Paris. et sic *sulpur* scribitur in Vatic. cod. Virg. ut *triumpus* et alia ejusmodi vocabula, quibus, convicio aurium flagitante, adspirationem datam esse docet Cic. Orat. c. 48. — *umida* 21. ut *umens, umectare, umerus* et al. in antt. codd. Conf. Quinctil. Inst. Or. 1, 5. Brœkhus. ad Tibull. 1, 4, 44. Drak. ad Sil. 2, 125.

lustrari sulphure, tædis et *lauro*, ut ap. Lucian. Νεκυομ. c. 9. *ὁ μάγος δᾷδα καιομένην ἔχων*, et c. 7. *περιήγνισέ με δᾳδὶ καὶ σκίλλῃ καὶ ἄλλοις πλείοσιν*, (c. 9. *ἱερεῖα καὶ μελίκρατα καὶ ἄλλα, ὅσα πρὸς τὴν τελετὴν χρήσιμα*) *ἅμα καὶ τὴν ἐπῳδὴν ἐκείνην ὑποτονθορύσας·* (conf. Sat. VI. 133. 610. 611.) *εἶτα ὅλον με καταμαγεύσας καὶ περιελθὼν, ἵνα μὴ βλαπτοίμην ὑπὸ τῶν φαντασμάτων*, nam tædæ aliaque remedia magica ferebantur circa lustrandos, ut hi ab incursu malorum geniorum tuti præstarentur, (quod ad sacrum ambarvale et amburbiale translatum videtur) unde *περιέρχεσθαι, περιάγειν* et *περιενεγκεῖν* in lustrationibus.

159. *Illic* (in inferis) 21. 22. 23 a m. pr. et MS. Scriverii, prob. H. Vales. Tum maxima distinctio ponenda post *traducimur* et verbum hoc eo sensu capiendum, de quo dixi ad VIII. 17. Sed v. Comm.—*Arma quid ultra—Britannos?* 2. 3. 5. 10. 11. 26. 45—47. 49. 50. 54. 56—58. 60—69. 71—74. et omnes fere codd. Paris. Id recepit Ach. mutata ta-

160 Litora Juvernæ promovimus et modo captas
Orcadas ac minima contentos nocte Britannos:
Sed quæ nunc populi fiunt victoris in urbe,
Non faciunt illi, quos vicimus. Et tamen unus
Armenius Zalates cunctis narratur ephebis
165 Mollior ardenti sese indulsisse Tribuno.
Adspice, quid faciant commercia! venerat obses.
Hic fiunt homines. Nam si mora longior Urbem
Indulsit pueris, non umquam deerit amator:
Mittentur bracæ, cultelli, frena, flagellum.
170 Sic prætextatos referunt Artaxata mores.

men distinctione et lectione; *Illuc heu! miseri traducimur. Arma quid ultra— Britannos; Si, quæ nunc p. f. v. in urbe, Non faciunt illi quos vicimus?* Sed *illuc* verbis seqq. arctius jungendum est, et *Si* v. 162. in nullo legitur libro sive scripto sive edito.

160. *Littora* scribunt alii. De origine ac propria vi vocis v. Ernesti ad Suet. Tib. c. 40.—*Juvernæ* revocavi e 2. 3. 5. 10. 14. 15. 17. 20. 21. 23—25. 27. 45—51. 54—69. 71—74. 78—81. Ita scriptum ap. Mel. 3, 6. et Ptolem. in cod. Palat. 'Ιουουεϱνία; nam in vulgatis libris legitur 'Ιουεϱνία, ut ap. Agathem. 2, 8. *Jubernæ* 1. 16. 26. 70. 75. 76. 77. 82. probb. Schurzfl. et Beck. qui hoc nomen, addito duplici digammate, (*FIFEPNH*) effictum putant ex Gr. 'Ιέϱνη, quo Hiberniæ nomine utuntur Aristot. de mundo, Strabo lib. II. et IV. Claudian. cons. Hon. 4, 33. et laud. Stilic. 2, 252. *Invernæ* 53. *Vibernæ* 52. *Hyverne* 22. in marg. *Hiberniæ* 19. *Laverne* 22.

161. *Archadas* 45. *Orchadas* 10. 17. 19—24. 49. 60. 65. Sed in optimis exemplarr. scriptorum Rom. *Orcades* et Græc. 'Οϱκάδες dicuntur. — *et* pro *ac* 10. 20.

163. *ipsi* 45. — *vincimus* 21 a m. pr. Post *vicimus* majorem posui distinctionem. *Attamen* 16.

164. *Zalaces* 17. 21. 24. 52. 70. 75. 76. 81. *Zelates* 23 a m. sec. 26. 49. 55. 60. *Zelaces* 14. 19. 23 a m. pr. *Celates* 10. *Zalaches* 22. *Galaces* 45. *Talaces* 10. *Jelaces* 20. *Galathes* 15. *Galates* 16. *Zelotes* 54. prob. Sabino, qui hos Armeniæ populos esse monet. Sed *Zalates* h. l. est potius nomen propr. obsidis.

166. *venerat hospes* 26.

167. *Sic* 4. et ita emend. C. Vales. cujus nota est: *sic fiunt homines*, id est, quamquam non Latine, *sic viri fiunt*, et hoc satirice, quum contrarium velit intelligi, *sic pueri effeminantur*, ut X. 304. 305.

168. *nonnumquam* 10. 49. 63. *numquam* 17. 24. Sed verbum *deerit* in duas syllabas contrahendum, ut ap. Virg. Æn. 7, 262. Ge. 2. 200. 233. al.

169. *bracæ* 23. 24. 45. 46. 48. 49. 56. 59. 61—63. 68. 69. 71. Gr. ἡ βϱάκα et τὸ βϱάκος ap. Diodor. 2, 30. Strab. et al. *braccæ* alii, eaque scriptura usitatior. *brachæ* 47. *bracchæ* 27. 60. 65.— *clitellæ* conj. Schrader.

170. *Si* 4. *Hic* 61. *Hinc* suspicari possis, h. e. Roma, et *referent.* Sed vulgata quoque lectio bene se habet.

SATIRA III.

ARGUMENTUM.

Umbricius haruspex, quem Cumas migraturum Juvenalis ad Egeriæ usque lucum comitatur, (*v.* 1—20.) *veteri amico ibi discessus sui causas exponit, nimirum Romæ* 1) *probos homines contemtu laborare, neque ad honestas artes exercendas præmiis invitari, sed iis potius ad incitas redigi, malos contra et viles gratia atque auctoritate apud omnes, etiam Principes, valere et pravis sordidisque artibus ad summos obrepere honores maximasque opes nancisci;* (21—40.) 2) *spectatissimos esse et felicissimos artis dissimulandi adulandique gnaros, Astrologos, filios, quibus mors parentum sit in optatis, et adulterii, furti aliorumque scelerum conscios;* (41—57.) 3) *gratiosissimos omnium minimeque ferendos esse peregrinos, qui e Syria aliisque Orientis regionibus Romam confluxerint ac prorsus corruperint mores hujus urbis, maxime Græcos, homines molles, libidinosos, adulationis omniumque artium peritissimos, qui in divitum se insinuent familiaritatem et quorum ne philosophi quidem dubitent, falsis testimoniis alios ipsosque amicos ac discipulos circumvenire;* (58—125.) 4) *miserrimam esse conditionem pauperis clientis, cui a ditioribus magistratibusque summis præripiatur sportula, qua vitam sustentaverit;* (126—130.) 5) *servos ac libertinos ditiores esse ingenuis et honoratiores;* (131—136.) 6) *ne homini quidem probissimo religiosissimoque fidem haberi, nisi idem sit locuples;* (137—146.) 7) *inopes atque tenues male vestitos omnibus ludibrio esse, loco ac sede honoratiori, quam olim occupaverint, a vilissimo quoque, modo dives ille sit, pelli, si filiam alicujus nuptiis ambiant, repudiari, non scribi heredes, a negotiis publicis removeri, neque facile ex egestate atque humili conditione emergere propter insana omnium rerum pretia;* (147—170.) 8) *ambitiosam esse paupertatem, neque pro re ac facultatibus pretiosiores sumi vestes, quum in plerisque contra Italiæ oppidis, etsi Romanis ibi legibus moribusque vivatur, nemo ne togam quidem, nedum prætextam, induat, et festis quoque diebus ac publice omnes, summi pariter et infimi, nobiles et ignobiles, eodem habitu conspiciantur;* (171—183.) 9) *ab egenis clientibus non patronis tantum, sed servis quoque, ne aditu ad dominos eorum prohibeantur, quovis die festo aliquid muneri esse dandum;* (183—189.) 10) *neque interdiu vitam periculo vacuam esse, neque noctu somnum capi propter assiduam ædificiorum prolapsionem frequentiaque incendia, et ædibus ardentibus pauperem, qui in summo habitet cœnaculo, non curari bonisque, etsi paucis, tamen omnibus, amissis a nemine juvari, ditioribus contra præsto esse qui subveniant;* (190—222.) 11) *tenebrosas ædes tanti in unum conduci annum, quanti in aliis Italiæ oppidis ematur domus cum agro hortoque;* (223—231.) 12) *plurimos pauperes mori morbo ex vigiliis contracto, quum in ea ædium parte habitent, quæ vicis proxima sit et ubi continuo curruum, opificum jumentorumque strepitu somnus eorum interrumpatur;* (232—238.) 13) *divites lectica per urbem ferri et tutos in ea etiam legere ac dormire, inopes vero euntes vel a turba populi in vicis premi, concuti et conculcari, vel adeo casu arborum saxorumve, plaustris impositorum, obtritos perire;* (239—267.) 14) *noctu summum esse periculum vel a testis fractis et ex alto cœnaculo dejectis,* (268—277.) *vel a juventute lasciva ac temulenta quæ nocturno tempore per urbem vagari atque invalidum quemque obviorum corripere, cædere vel ultro quoque, tamquam injuria sibi facta sit, accusare soleat;* (278—301.) 15) *tantam esse multitudinem grassatorum latronumque, quæ ex multis Italiæ locis Romam, tamquam feræ et aves ad vivaria, confluxerint, ut vix suppetant catenæ ac vincula ad eos, qui capti sint, constringendos.* (302—314.) *Hisce discessus causis memoratis Umbricius poetam valere jubet.* 315—322.

Venustissima Satira, qua Juvenalis, imaginem Romæ civiumque ejus vivis coloribus picturus, inducit Umbricium, amicum suum, propter pravitatem morum, Romæ vigentium, et varia, civibus ibi imminentia, pericula Cumas migrantem et de iis copiose disserentem. Eam ante oculos habuere *Math. Regnier* in Sat. III. *Nic. Boileau* in Sat. I. et VI. et *Smollet* in libello, quem inscripsit: *a satirical description of London and Bath*, in *the Expedition of Humphry Clinker, by the Author of Roderic Random. Lond.* 1771.

QUAMVIS digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis
Destinet atque unum civem donare Sibyllæ.
Janua Baiarum est et gratum litus amœni
5 Secessus. Ego vel Prochytam præpono Suburæ.
Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapsus
Tectorum assiduos ac mille pericula sævæ
Urbis et Augusto recitantes mense poetas?
10 Sed dum tota domus reda componitur una,
Substitit ad veteres arcus madidamque Capenam.

SATIRA III.

2. *sedem ponere Cumis* 24.
3. *Destinat* 26. quod arridere potest.
5. *Prochyten* forte scribendum. *Prochitam* 17. 19. 20. 26. ut plerumque *i* pro *y* in MSS. *Prochyte* dicta ἀπὸ τοῦ προχύναι, (v. Serv. ad Virg. Æn. 9, 715.) vel, si Straboni V. p. 247. al. 379. et Plin. 3, 6. fides habenda, *quia profusa ab Ænaria erat*, h. e. terræ motu avulsa et in altum velut projecta. — *Suburæ* 17. 19—22 a m. sec. 24. 56. 57. 60. 65. 68. 69. 70. 74. 75. 76. *Suburræ* alii, etiam Hennin. qui tamen *Subura* edidit inf. 10, 156. et 11, 51. 141. De orthographia et origine vocis, quæ et *Sucura* scribitur, unde dicta tribus *Suburana* (ita legitur in Inscr. v. c. Gruter. p. 104. n. 6. et p. 293. n. 3.) vel *Sucusana* et *Succusana*, v. Quintilian. 1, 7, 28. Adleri Beschr. d. Stadt Rom. p. 118. et Schweigh. ad Appian. b. civ. 1, 58. Varro L. L. 4, 8. *Sacræ*, inquit, *viæ pars hæc sola vulgo nota, quæ est a foro eunti proximo clivo. Eidem regioni adtributa SUBURA, quod sub muro terreo Carinarum. In ea est Argeorum sacellum sextum. SUBURA Junius scribit ab eo, quod fuerit sub antiqua urbe: cui testimonium potest esse, quod* subest *ei loco, qui terreus* murus *vocatur. Sed ego a pago potius* Sucusano *dictum puto* Sucusam. *Nunc scribitur litera B, non C, pagus Sucusanus, quod succurrit Carineis.* Festus v. *Subura: Verrius a pago Succusano* (vicino ei Urbis regioni) *dictam ait, itaque appellatam et regionem Urbis et tribum a stativo præsidio, quod solitum sit* succurrere *Esquiliis, infestantibus eam partem Urbis Gabinis, indicioque esse, quod adhuc ea tribus per C literam, non B scribatur.*
6. *et tam solum* 25. 46. 48. 49. 57. 59 —61. 63—67.
10. *cum* pro *dum* 25—27. 46—48. 50. 54—59. 61—69. 71—74. — *reda* recte scriptum in quibusdam libris et scriptis et editis, ut in optimis aliorum scriptorum exemplaribus, unde illud pro vulg. *rheda* substitui. v. Comm.

Hic, ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ,
Nunc sacri fontis nemus et delubra locantur
Judæis, quorum cophinus fœnumque supellex,
15 (Omnis enim populo mercedem pendere jussa est
Arbor et ejectis mendicat silva Camenis)
In vallem Egeriæ descendimus et speluncas
Dissimiles veris. Quanto præstantius esset
Numen aquæ, viridi si margine clauderet undas
20 Herba, nec ingenuum violarent marmora tophum?
Hic tunc Umbricius, Quando artibus, inquit, honestis
Nullus in Urbe locus, nulla emolumenta laborum,
Res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem cras
Deteret exiguis aliquid: proponimus illuc
25 Ire, fatigatas ubi Dædalus exuit alas,
Dum nova canities, dum prima et recta senectus,
Dum superest Lachesi, quod torqueat, et pedibus me

12. *Hic, ubi nocturna Numa constertebat amica* (h. e. cum ea dormiebat) conj. Dorleans. Ego potius vulgatam nunc mutavi distinctionem: *Substitit ad veteres arcus m. Capenam; Hic, ubi n. N. c. amicæ. Nunc sacri — supellex. Omnis enim — Camenis. In vallem* cet. Nam locus hic, qui v. 12 seq. describitur, a *Capena* porta aliquantum aberat, et jungenda verba *Hic, ubi nocturnæ — in vallem Egeriæ descendimus. Hic* δεικτικῶς dictum et apte; (*hic, ubi*) nisi narratio forte nimis abrupta videri potest et legendum *Hinc* progressi Umbricius et ego *in vallem Egeriæ descendimus, ubi nocturnæ* cet.

15. *solvere jussa est* 21. 22. 24. ex interpr.

16. *Camœnis* scribunt alii, nescio quare, quum origo vocis prorsus nos lateat et nostra scriptura majori nitatur auctoritate vett. librorum, quibus tamen parum in his fidendum est, quia diphthongos non exprimunt.

17. *atque speluncas* 22. ut succurratur forte metro, quod ita potius laborat.

18. *Quanto præsentius esset Numen aquæ* recte, puto, emend. N. Heins. ad Ovid. Met. 13, 757. et jam ante eum Grang. ad h. l. ubi monet, antiquitatem sub Numa deos credidisse *præsentiores*, h. e. magis propitios, quum nihil natura passa fuisset ab arte. Vulgatam lect. eodem sensu cepit Britan. cujus nota est hæc: "*quanto præstantius esset* i. e. excellentius et proinde præsentius, si in natura sua mansisset et non marmore incrustatum esset; ut ostendat, Deos rebus humanis non capi, sed bona sinceraque hominum voluntate gaudere; unde ait Seneca ad Lucil. *Cogita, Deos, quum propitii essent, fictiles fuisse.*" Ceterum deos propitios ac faventes poetis dici *præsentes*, nota res est. Quamdiu enim speciem divinæ naturæ ad humanam accommodavit antiquitas, omnem fere vim ejus ac potestatem a præsentia deorum pendere credidit. Conf. Cerda et Heyne ad Virg. Ecl. 1, 42. Georg. 1, 10. et Æn. 9, 404. — *Quanto præstantius* (purius suaviusque) *isset Flumen aquæ* emend. Wakef. ad Lucret. 1, 231.

19. *cluderet* ἀρχαϊκῶς 17. 19. 20. 22. 26. 27. 48. 54—56. 61. 63. 64. 70. 74. 75. 82. Conf. ad Sil. 6, 451. 15, 655. et sup. ad 2, 36. inf. ad v. 131. 7, 26. intpp. Cic. N. D. 2, 39. Heins. ad Valer. Fl. 1, 34.

21. *tum* 22. — *Umbritius* 13. 21. 23. 27. 45—47. 49. 56. 61—64. 63. 69. Sed Ὀμβρίκιος dicitur Plut. in Galba.

24. *Deterit* 21 a m. pr. — *ergo* pro *illuc* 26.

26. *recta et prima* 22.

Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo.
Cedamus patria: vivant Artorius istic
30 Et Catulus: maneant, qui nigrum in candida vertunt,
Quîs facile est ædem conducere, flumina, portus,
Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver,
Et præbere caput domina venale sub hasta.
Quondam hi cornicines et municipalis arenæ
35 Perpetui comites notæque per oppida buccæ
Munera nunc edunt et verso pollice vulgi
Quem libet occidunt populariter: inde reversi
Conducunt foricas; et cur non omnia? quum sint,
Quales ex humili magna ad fastigia rerum
40 Extollit, quoties voluit Fortuna jocari.
Quid Romæ faciam? Mentiri nescio: librum,

29. *patriæ* 15. — *vivat* 13. 27. 47. 48. 54. 58. et quatuor codd. Paris. — *Arturius* forte rectius 10. 14—16. 19. 21. 26. 27. 45—48. 50. 54. 59—64. 68. 69. 71. 72. 73. *Artarius* 22. *Arctorius* 49. *Arcturius* 17. 20. 23. 24. 65. *Archturius* 13. — *ast hic* 14.

30. *Catuli* 21 a m. sec. — *nigra* MS. Scriverii. — *vertant* 14.

31. *Quîs* pro *Queis* scripsi. v. Drak. ad Sil. 1, 14. Brœkhus. ad Prop. 2, 10, 47. et interpp. Virg. Æn. 1, 95. — *ædes* 26. et ita legendum, si Grammaticis fides habenda, qui docent, *ædem* constanter dici templum ædificiumve sacratum aut inauguratum, *ædes* vero domum privatam. Iis adstipulantur Gesner. in Thes. et Bentl. ad Horat. Epist. 2, 2, 90. (qui magno eruditionis apparatu hoc discrimen tuentur, quod etiam observavit poeta noster 7, 37. et 40.) nec non Ruhnken. ad Vellei. I, 11. et Hein. qui monet, *ædem* h. l. etiam de templo accipi posse et in num. sing. proprie cellam dici et, quia deorum templa primum una tantum cella constiterint, huc translatam esse significationem. Illius tamen discriminis non semper rationem fuisse habitam, ne a scriptoribus quidem seculi Augustei, contendunt Jani et Mitscherl. ad Horat. Od. 1, 30, 4.

33. *dominis* suspicari possis. Sed doctior est vulgata lectio.

34. *ii* pro *hi* 22. *hic* 64. idque conj. Britan. ut sensus sit: cornicines fuere et Romæ et in municipiis. Male!

36. *vulgus* 1. 2. in interstitio, 4. 17. 22. 48. 54. 55. 70. 75. 76. 82. et VII codd. Paris. iique optimi, Alex., Mazarin. a p. m., Thuan. I. II., Fauch., Colbert. et alii. Vetus scholion est: "ab his populus occiditur, quos ante populus jubebat occidi." Immo *vulgus* scil. gladiatorum, h. e. omnes gladiatores sine discrimine. Sed hæc quoque ratio dura est; nec munerarius, sed populus, pollice verso occidit vel occidi jubet gladiatores. *vulgi* 2. 3. 5. 10. 11. 14. 15. 16. 19—21. 23—27. 45—47. 49. 50. 56—69. 71—74. 81. et XXX codd. Paris. Conf. Comm.

37. *Quem libet* 2. 3. 5. 10. 11. 14—17. 19—21. 23. 24. 26. 27. 45—50. 54. 55. 57. 59—69. 71—74. 77. 81. *Quum* vel *Cum libet* 1. 25. 56. 58. 70. 75. 76. 82. *Quidlibet* 22.

39. 40. Lucianus in Nigrino c. 20. "Ενεστι δὲ καὶ τῶν τῆς τύχης ἀγαθῶν καταφρονεῖν, ὁρῶντα, ὥσπερ ἐν σκηνῇ καὶ πολυπροσώπῳ δράματι, τὸν μὲν ἐξ οἰκέτου δεσπότην προϊόντα, τὸν δ' ἀντὶ πλουσίου πένητα, τὸν δὲ σατράπην ἐκ πένητος ἢ βασιλέα. Τοῦτο γάρ τοι καὶ τὸ δεινότατόν ἐστιν, ὅτι, καίτοι μαρτυρουμένης τῆς τύχης παίζειν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα καὶ ὁμολογούσης μηδὲν αὐτῶν εἶναι βέβαιον, — ὅμως μεστοὶ περίϊασι πάντες οὐ γιγνομένων ἐλπίδων. Hoc παίγνιον τύχης passim memoratur. Conf. VI. 608. VII, 197. 198. et præter eos, quos laudavi, Boissonade ad Philostr. II. p. 476. ad Eunap. p. 216 et ad Manassem p. 413. 414.

Si malus est, nequeo laudare et poscere: motus
Astrorum ignoro: funus promittere patris
Nec volo, nec possum: ranarum viscera numquam
45 Inspexi. Ferre ad nuptam, quæ mittit adulter,
Quæ mandat, norunt alii: me nemo ministro
Fur erit, atque ideo nulli comes exeo, tamquam
Mancus et exstinctæ corpus non utile dextræ.
Quis nunc diligitur, nisi conscius et cui fervens
50 Æstuat occultis animus semperque tacendis?
Nil tibi se debere putat, nil conferet umquam,
Participem qui te secreti fecit honesti.
Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,
Accusare potest. Tanti tibi non sit opaci
55 Omnis arena Tagi quodque in mare volvitur aurum,
Ut somno careas ponendaque præmia sumas
Tristis et a magno semper timearis amico.
Quæ nunc divitibus gens acceptissima nostris
Et quos præcipue fugiam, properabo fateri,
60 Nec pudor obstabit. Non possum ferre, Quirites,
Græcam urbem: quamvis quota portio fæcis Achæi?
Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes

44. *in viscera* 24. 45.
45. *misit* 19.
46. *mandant* 26. 74. — *norint* 48. 61 —63. 66—69. 71. 72. 73. forte rectius. — *magistro* 13.
47. *comes hæreo* 26.
48. *exstincta* 48. *exstincta c. n. u. dextra* præstiterit. *existens corpus* legit Honorius Augustod. Præf. ad lib. IV. de philosophia mundi.
49. *semper* pro *fervens* 26.
50. *viciis* pro *animus* 22. ex glossa.
51. *conferat* 12.
52. *Qui te participem* 22.
53. *in tempore* 45.
56. *Ut careas somno* 22. — *horrendaque præmia* conj. Schrader.
57. *tenearis* 24. *metuaris* 11. *verearis* 21.
58. *Quæ non — nostris?* 27. 46. 47. 48. 54. 58.
61. *Achææ* 23. 24. 25. 45—50. 54. 57—69. 71—73. 77. *Achivæ* 10. 11. 15. 16. 19. 20. 21. 26. *Achæi* 14. 17. 22. 55. 56. 70. 74—76. 82—84. ct duo codd. Paris. quod recte probarunt Schrader et alii. Conf. Comm. *Quamvis quota portio fæcis Achææ Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes* interpungebat H. Vales. hoc sensu: quamvis Syri Antiochenses, qui parva Græcorum sunt portio, jam pridem Romam civibus et vitiis suis impleverint.
62. *Nam* 16. — *in Tiberim Syrus* 11. 20. 21. 26. 27. 45—48. 50. 54—60. 64. 65. et IX MSS. Paris. sed *Syrius* emend. Britan. ut metro consuleret. *Tyberim* multi, et *Tibrim* 21. *Thybrim* suspicarer, quæ doctior vocis forma est, ex Gr. Θύμβρις et Θύβρις, si in epico poeta versarer aut lyrico.
62. seq. coll. XI, 169 seq. Lucianus in Nigrino c. 15. similia de Atheniensibus dicit: "Οστις πλούτου ἐρᾷ καὶ χρυσῷ κεκήληται καὶ πορφύρᾳ, καὶ δυναστείᾳ μετρεῖ τὸ εὔδαιμον, ἄγευστος μὲν ἐλευθερίας, ἀπείρατος δὲ παῤῥησίας, ἀθέατος δὲ ἀληθείας, κολακείᾳ τὰ πάντα καὶ δουλείᾳ σύντροφος· ἢ ὅστις ἡδονῇ πᾶσαν τὴν ψυχὴν ἐπιτρέψας

Et linguam et mores et cum tibicine chordas
Obliquas nec non gentilia tympana secum
65 Vexit et ad Circum jussas prostare puellas.
Ite, quibus grata est picta lupa barbara mitra.
Rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
Et ceromatico fert niceteria collo.
Hic alta Sicyone, ast hic Amydone relicta,
70 Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis,
Esquilias dictumque petunt a vimine collem,
Viscera magnarum domuum dominique futuri.
Ingenium velox, audacia perdita, sermo
Promtus et Isæo torrentior. Ede, quid illum
75 Esse putes? quem vis hominem, secum adtulit ad nos:
Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
Augur, schœnobates, medicus, magus: omnia novit.
Græculus esuriens in cœlum, jusseris, ibit.
Ad summam, non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax,
80 Qui sumsit pennas, mediis sed natus Athenis.

ταύτῃ μόνῃ λατρεύειν διέγνωκε, φίλος μὲν περιέργων τραπεζῶν, φίλος δὲ πότων καὶ ἀφροδισίων, ἀνάπλεως γοητείας καὶ ἀπάτης καὶ ψευδολογίας· ἢ ὅστις ἀκούων τέρπεται κρουμάτων τε καὶ τερετισμάτων καὶ διεφθορότων ᾀσμάτων, — τοῖς δὴ τοιούτοις πρέπειν τὴν ἐνταῦθα διατριβήν.

63. *tubicine* 23.

67. *trechedipna* 1. 28. 69. 70. 74—77. 81. 82. *rechedipna* 14—17. 20. 49. 61—63. 66. 67. 71—73. et XXXIV codd. Paris. (quod mihi pæne videtur incredibile) unde recepit Ach. cujus nota est: "Quid sibi velit illa vox *rechedipna* et unde veniat, me nescire ingenue fateor; sed ex vett. glossis colligere licet, eam significare vestimentum in gymnasiis usitatum et peregrinum. Ita ordo et sensus: sumit *rechedipna*, vestimenta palæstrica, et fert collo *niceteria*, signa infamis suæ victoriæ." *recedimna* 46. 48. *recidimna* 27. 47. 54. 55. 57. 58. prob. Calder. Alii alia, minus probabilia. *chirodita* male conj. Sabin. ex Gellio.

69. 70. in 22. ita coaluere: *Hic alta Sitione, ast hic Trallibus aut Alabandis.* Conf. ad 2, 24.

70. De hiatu h. l. v. ad 1, 151. et conf. loc. sim. Virg. Æn. 1, 16.

71. *Esquilias* optimi libri, ut et meliores Livii, Plinii, Ovidii, Cicer. et al. *Exquilias* 23—25. 45. 56. 57. 59. 60. 65. 72. rectius, si mons ita dictus est ab *excubiis*, quas Romulus, Tatio Sabinorum regi diffisus, ibi habuit. v. Ovid. Fast. 3, 245. ibique interp. *Æsquilias* 27. 46—50. 58. 61—64. 66—68. 71. 73. Sic et variant Græci. Ἠσκυλῖνος λόφος et Ἠσκυλίνη πύλη ap. Strab. V. p. 234. Ἐσκυλ. et Ἰσκυλ. ap. Dionys. Halic. Αἰσκυλ. ap. Plut. in Sulla p. 457. D. Hinc *Esquyliæ* saltem dicendæ.

75. *quemvis* vulgo una voce scribitur, — *tulit* 19.

76. *geometra* 24. 26. et quidam MSS. Paris. *geometer* 11. 13. 15. 16. 19. 20. 27. 31 b. 32. 45. 47. 54. 58. et XVI codd. Paris. Duæ syll. priores voc. *geometres* (γεωμέτρης) per synæresin s. συνίζησιν in unam contrahendæ. Conf. ad Sil. 2, 353. 3, 16. 495. al.

78. *esuriens cœlum si jusseris* 47. 55. *e. in cœlum si jusseris* 45. 54.

79. *nec Sarmata* 27. 46. 48. 49. 61—63. 68. 71—74. 77.

80. *pennas sumsit* 21. *pinnas* 8 a m. pr. — *Achivis* 8 a m. sec.

Horum ego non fugiam conchylia? Me prior ille
Signabit? fultusque toro meliore recumbet
Advectus Romam, quo pruna et cottana vento?
Usque adeo nihil est, quod nostra infantia cœlum
85 Hausit Aventinum baca nutrita Sabina?
Quid, quod adulandi gens prudentissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul a tellure tenentis?
90 Miratur vocem angustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito.
Hæc eadem licet et nobis laudare: sed illis
Creditur. An melior, quum Thaida sustinet, aut quum
Uxorem comœdus agit vel Dorida nullo
95 Cultam palliolo? Mulier nempe ipsa videtur,
Non persona loqui: vacua et plana omnia dicas
Infra ventriculum et tenui distantia rima.

81. *concilia* conj. non nemo teste Plathnero. *convivia* malebat Schrader, et mox *Cœnabit* pro *Signabit*. Sed quis sibi persuadeat, hæc ita a librariis corrupta esse?

82. *Signavit* 14. 22 a m. pr. *Signa dabit* (h. e. imperabit modum bibendi, rex s. magister bibendi erit) conj. Plathner, quoniam h. l. de convivio agatur. Sed sermo quoque est de aliis rebus.— *recumbit* 14. 16. 26.

83. *cottana* 3. 23 a m. pr. 24. et quinque codd. Paris. iique optimi, ut et legitur ap. Plin. 13, 5. s. 10. Athen. 3, 88. 9, 34. et Hesych. quos sequutus sum. Conf. Comm. *cottona* 26. 70. et quidam codd. Paris. *cotana* 11. *coctana* 2. 5. 10. 19—22. 23 a m. sec. 25. 27. 46—48. 50. 54. 56—59. 64. 65. 81. et plerique codd. Paris. *coctona* 14. 15. 17 a m. sec. 49. 55. 61—63. 65—74. 77. 82.

85. *Aventinum* pro vulg. *Aventini* recepi ex 10. 21. 22. 23 a m. pr. e MS. Cantabr. quem laudavit Wakef. ad Lucret. 2, 1038. et ex quibusdam codd. Paris.— *baca* pro *bacca* recepi ex 17. 21. 22. 63. 68. prob. N. Heins. ad Sil. 3, 596. 8, 134. 15, 535. quibus locis Drakenb. monet, utroque modo scribi posse, non deesse tamen, qui ita distinguant, ut *bacca* sit fructus arboris, *baca* vero gemma s. unio. Utrumque in antiquiss. codd. mss. plerumque *baca* dicitur, ut *belua*, *anulus* et al. nam literæ non geminari solebant a vett. Romanis. Conf. ad 4, 121. Origo tamen vocis ignota est.

90. 91. v. Excurs. ad h. l.

92. *illi* emend. Schrader. quod non necesse est: nam *gens* v. 86. est nomen collect., et cur numeri permutatio nos offendat? *sed illis Creditur, an melior cum Thaida sustinet* cet. in omnibus fere libris interpungitur. At v. Comm.

93. *hic melior* conj. Schrader. — *at quum* 47. 58. *an quum* 25. 45. 46. 49. 50. 54—57. 60. 64. 65. Non male.

94. *agat* 47. 58. Plathner et, quem is laudat, Aug. Buchnerus non intelligebat, cur Doris *nullo* palliolo culta dicatur, quum tamen Græcula notetur Græcisque propria fuerint pallia. Hinc ille pro *nullo* conj. *molli*, h. e. Coo; hic vero *pullo*, quod pulla vestis propria servis, et Doris sit ancillæ nomen, quale servis a patria detur. Sed v. Comm.

Dorida, nympham marinam, significari arbitratur C. de Haugwitz.

95. *namque* pro *nempe* 46. 49. — *ipse* pro *ipsa* 16. 60. 65.

96. *vacua omnia planaque dicas* 45. 46.

97. *et* abest ab 46. 49.

Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
Aut Stratocles aut cum molli Demetrius Hæmo.
100 Natio comœda est. Rides? meliore cachinno
Concutitur: flet, si lacrumas conspexit amici,
Nec dolet: igniculum brumæ si tempore poscas,
Accipit endromiden: si dixeris, æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares: melior, qui semper et omni
105 Nocte dieque potest alienum sumere vultum,
A facie jactare manus, laudare paratus,
Si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.
Præterea sanctum nihil est et ab inguine tutum;
110 Non matrona laris, non filia virgo, neque ipse
Sponsus levis adhuc, non filius ante pudicus.
Horum si nihil est, aviam resupinat amici.
Scire volunt secreta domus atque inde timeri.
Et quoniam cœpit Græcorum mentio, transi

98. *Nec tantum* 16. et ita conj. Schrader. — *ille* 61. Videtur potius legendum *illinc.* v. Comm.

99. *Hemo* 20. *Hæmo* 19. 45. 61—63. 66. 67. 70. 74. *Œmo* 49. 56. 57. 72. *Emo* 58. 60. 65. Confer ad 6, 198.

100. *meliore cachinno* in MS. Cantabr. verissime atque longe elegantissime legi, et vulgatum *majore cachinno* ex glossemate procul dubio ortum esse, monuit Wakef. ad Lucret. 1, 918. et 5, 706.

101. *aspexit* 45. 63—65. 68. 69. 74.

103. *endromeden* 22. Suspicabar olim *endromiden* pro vulg. *endromidem,* et nunc recepi cum Ach. qui hanc scripturam invenit in sex codd. Paris. et quidem optimis, Alexandr., Put., Mazarin. et aliis.

105. *aliena sumere vultum A facie* emend. Markland.

107. *recte* 24. 26. *bene minxit* 45. *lectum minxit* corrig. Janus Parrhas. Epist. 36. et C. Vales. ex Horat. Sat. 1, 3, 90. Verum ibi de ebrio agitur.

108. *in verso* 45. — *ærea* 16.

110. *nec ipse* 22. 45.

111. *adhuc lævis* 14. *adhuc levis* 17. *levis* 17. 27. 56. *lævis* al. Sed v. ad 2, 12.

112. *ast* pro *est* 49. — *aulam* 1. et edd. recentt. 10. 11. 13—17. 19—27. 45—50. 54—60. 62—69. 71—74. 77. XXXV codd. Paris. et antiquiss. MS. Memmii teste ac prob. C. Valesio; quod magnopere torsit interpretes. Britannicus exponebat: *aulam,* omnia, quæ in domo sunt, *resupinat,* evolvit et evertit, scrutans secreta domus ac domini; C. Valesius: domum evertit, omnia susque deque vertit, pervertit, perturbat, ut ap. Accium in Antigona: *Quid agis? perturbas rem omnem ac resupinas, soror.* Curio *aulam* pro *olla* dictam putabat, quemadmodum *Aulularia* Plauti nomen acceperit ab Euclionis *aula,* h. e. olla argenti plena et defossa, ut sensus sit; ollam pecuniæ plenam ac defossam evacuat et vertit. Nota Ach. est: "vel *aviam* servandum, vel, si *aulam* reposueris, quiddam obscœnius adhuc inesse sub his verbis fatearis necesse est: nam et de salacitate Græculi quæstio est, et verbum *resupinat* satis indicat quid sit intelligendum."

113. Hic versus Rigaltio collocandus videbatur post v. 115. Sed aptissimus, ni fallor, est loco, quem obtinet, et menti poetæ. *Esse volunt* malebat Schrader.

114. *Sed* 22. — *quando cæpit* 46. 48. 49. 56. 57. 59. 60. 65.

115 Gymnasia atque audi facinus majoris abollæ.
Stoicus occidit Baream, delator amicum
Discipulumque senex, ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi.
Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
120 Protogenes aliquis vel Diphilus aut Erimarchus,
Qui gentis vitio numquam partitur amicum.
Solus habet. Nam quum facilem stillavit in aurem
Exiguum de naturæ patriæque veneno,
Limine submoveor: perierunt tempora longi
125 Servitii. Nusquam minor est jactura clientis.
Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
Currere, quum Prætor lictorem impellat et ire
Præcipitem jubeat dudum vigilantibus orbis,
130 Ne prior Albinam et Modiam collega salutet?
Divitis hic servi claudit latus ingenuorum
Filius: alter enim, quantum in legione Tribuni
Accipiunt, donat Calvinæ vel Catienæ,
Ut semel atque iterum super illam palpitet: at tu,
135 Quum tibi vestiti facies scorti placet, hæres
Et dubitas alta Chionen deducere sella.
Da testem Romæ tam sanctum, quam fuit hospes
Numinis Idæi: procedat vel Numa, vel qui

118. *penna* 10. 11. 17. 19—29. 45—50. 54—69. 71—74. 77. Nil interest. Conf. ad 4, 149. et inpr. 14, 76.

120. *Erimarchus* 23. et antiquiss. codd. Paris. unde illud recepi præeunte Ach. *Erimachus* 21. *Erimacus* 17. *Erymanthus* 24. 74. *Erimanthus* 10. 15. 26. 27. 46—48. 55. 59—63. 66—69. 71—73. 77. *Erimantus* 19. 20. 22. 25. 50. 54. 56—58. 64. 65. *Hermarcus*, *Hermarchus*, *Herimarchus*, *Herimantus*, *Helimachus* et *Climanthus* alii.

122. *nam tum* 26. — *stillabit* 14.

125. *nunquam* 14. 77.

127. *curret*, *currit*, *currat* al.

129. *dudum jubeat* 19. 20.

130. *Nec* quidam libri. — *Alpinam* 20. — *aut Modiam* 17. 19. 20. 46. 48. 49. 57. 61—63. 66—69. 71—74.

131. *claudet* 49. 58. *claudat* 45. *cludit* al. Conf. sup. ad v. 19.

134. *illa* 15. — *ac tu* 19.

135. *bene* pro *tibi* 22.

136. *Chionen* recepi pro *Chionem* ex 56. 60. 61. 65. 70. 74. *Chyonem* 24. *Clionem* 21. *Cionem* 22. — *cella* pro *sella* conj. Farnab. et Pignor. de serv. p. 137. 281. coll. inf. 6, 122. idque expressit Bahrdt. Sed *cellæ* meretricum non *altæ* esse, neque hæ *deduci* inde solebant. *arcta sella* vel *cella*, quippe quæ magis deceat scorta sordida ac famelica, emend. Chimentellus de honore bisellii c. 24. p. 122. At v. Comm.

Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam:
140 Protenus ad censum, de moribus ultima fiet
Quæstio. Quot pascit servos? quot possidet agri
Jugera? quam multa magnaque paropside cœnat?
Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet et fidei. Jures licet et Samothracum
145 Et nostrorum aras; contemnere fulmina pauper
Creditur atque Deos, Dis ignoscentibus ipsis.
Quid, quod materiam præbet causasque jocorum
Omnibus hic idem, si fœda et scissa lacerna,
Si toga sordidula est et rupta calceus alter
150 Pelle patet; vel si consuto vulnere crassum
Atque recens linum ostendit non una cicatrix?
Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit,
Si pudor est, et de pulvino surgat equestri,
155 Cujus res legi non sufficit, et sedeant hic
Lenonum pueri quocumque in fornice nati.
Hic plaudat nitidi præconis filius inter
Pinnirapi cultos juvenes juvenesque lanistæ.
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.
160 Quis gener hic placuit censu minor atque puellæ
Sarcinulis impar? quis pauper scribitur heres?
Quando in consilio est Ædilibus? Agmine facto
Debuerant olim tenues migrasse Quirites.

139. *tepidam* 45. et ita corrig. Jac. Nic. Lœnsis Miscell. Epiphyll. 9, 2. languidum substituens verbum acuto ac satirico.

140. *Protenus* scripsi pro *Protinus*. v. ad 12, 102. et Heyne ad Virg. Ecl. 1, 13. Ge. 4, 1. et Æn. 3, 416. 5, 485. 9, 337.

141. *Quot servos pascit* 11. 13.

142. *magna multaque* 24. —*parapside* vel *parabside* 2. 3. 5. 10. 11. 12. 14—17 a m. pr. 21—23. 25. 33. 34. 47. 54. 55. 58. et XXXI codd. Paris. prob. Lubino, Turnebo et Schradero. *Parapsis quadrangulum et quadrilaterum vas, id est, paribus absidis,* Isidor. in Orig. Conf. Hesych. et du Fresne Glossar. Lat. barb. T. II. p. 151.

144. *juret* 15. 24. Ita legendum esse indubie, putabat H. Vales.

145. *flumina* 13. 21 a m. pr. 22 a m. pr.

147. *materiem* 21. — *causamque* 21. 22.

149. *si rupta* 26. — *calceus alter* vel *alte* conj. Schrader.

150. *patet: si consuto de vulnere* 21.

151. *Aut* 46. 48.

157. *plaudet* 15. — *intra* 19. 20.

158. *juvenemque* 12. 17. 20. 23. 45.

159. *Sic placitum* 24.

160. *plaudit* 22. — *censum* 19.

162. *concilio* 22.

163. *tenues olim* 11.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
165 Res angusta domi; sed Romæ durior illis
Conatus: magno hospitium miserabile, magno
Servorum ventres et frugi cœnula magno.
Fictilibus cœnare pudet, quod turpe negavit
Translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam
170 Contentusque illic veneto duroque culullo.
Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua
Nemo togam sumit, nisi mortuus. Ipsa dierum
Festorum herboso colitur si quando theatro
Majestas tandemque redit ad pulpita notum
175 Exodium, quum personæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat rusticus infans;
Æquales habitus illic similesque videbis
Orchestram et populum: clari velamen honoris,
Sufficiunt tunicæ summis Ædilibus albæ.
180 Hic ultra vires habitus nitor: hic aliquid plus,
Quam satis est, interdum aliena sumitur arca.
Commune id vitium est. Hic vivimus ambitiosa
Paupertate omnes. Quid te moror? Omnia Romæ
Cum pretio. Quid das, ut Cossum aliquando salutes?
185 Ut te respiciat clauso Veiento labello?
Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.

165. *ipsis* 19. 20.

168. *Camillus* pro *negavit* 21 a m. pr. *negabit* emend. Grang., Ferrar. Elect. 2, 9. et Schrader, ut hæc verba generaliter intelligantur. Sed eam ob causam non sollicitanda lectio vulgata. v. Comm. *negabis* conj. H. Vales. Non male!

170. *Contentus* 15. *Contectusque — cucullo* malebat Schrader. Multum præstat emendatio H. Valesii *Contentusque illic Veneto duroque culullo*. Hanc recepi; sed *veneto* reposui pro *Veneto*. v. Comm.

171. *est* non exstat in 15. et 23.

172. *sumsit* 13. *subiit* 22 a m. pr.

173. *aliquando* 15.

177. *similemque* 11. 15. 23—25. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et IX codd. Paris.

181. *aliena interdum* 10.

185. *recipiat* 26. *conspiciat* 19. — *clusa* 17. Conf. ad 2, 36. et 3, 19.

Lucianus in Nigrino c. 21. Τὸ δὲ καινότατον, τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀλλοτρίᾳ φωνῇ (voce aliena, nomenclatoris) προσαγορεύοντες, ἀγαπᾶν ἀξιοῦντες, ὅτι μόνον αὐτοὺς προσέβλεψαν.

186. *amanti* 11. Male. Sed forte reponendum *amatus*, ut sensus sit: si vel *ille* servus s. puer *amatus*, domino dilectus, *barbam*, vel *hic crinem* ponit; *plena domus libis*, multa a clientibus munera mittuntur servis, ut scil. eorum et per illos dominorum gratiam sibi concilient. Vulgata lectio expeditu difficilior, majorque h. l. vis inest, si plures servi ejusdem domus variisque occasionibus captandi sunt donis.

Plena domus libis venalibus. Accipe et istud
Fermentum tibi habe: præstare tributa clientes
Cogimur et cultis augere peculia servis.
190 Quis timet aut timuit gelida Præneste ruinam,
Aut positis nemorosa inter juga Volsiniis aut
Simplicibus Gabiis aut proni Tiburis arce?
Nos urbem colimus tenui tibicine fultam
Magna parte sui. Nam sic labentibus obstat
195 Villicus, et veteris rimæ quum texit hiatum,
Securos pendente jubet dormire ruina.
Vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli
Nocte metus. Jam poscit aquam, jam frivola transfert
Ucalegon; tabulata tibi jam tertia fumant:
200 Tu nescis. Nam si gradibus trepidatur ab imis,
Ultimus ardebit, quem tegula sola tuetur
A pluvia, molles ubi reddunt ova columbæ.
Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex,
Ornamentum abaci, nec non et parvulus infra
205 Cantharus et recubans sub eodem marmore Chiron;

187. *libris* 9. (sed addita glossa *panibus*) 14. 17 a m. pr. 73. 81. et X codd. Paris. *libis venalibus* (h. e. quæ a servis venduntur, peculium inde sibi comparaturis) 9—17. 19—27. 45—50. 54—74. 77. *libis genialibus* (ut 4, 66. et 10, 334.) 75. 76. 82. Non male! Sed illud servis aptius videtur, et communis fere omnium librorum lectio est, quam librariis deberi vix crediderim. — *illud* 10—17. 19—25. 27. 45—47. 49. 50. 54—58. 60. 61. 63. 65—67. 74. 81.

188. *præstant* 10. 12—14. 17. 19. 21 —25. 27. 45—48. 50. 54. 55. 57—67. 72. 73. et codd. Paris. tantum non omnes; unde hoc recepit Ach. *præstantque* 23 a m. sec. *et præstant* 15.

192. *parvi Tiburis* 16.

193. *incolimus* 22.

194. *si* 61. 63. 66. 67. 74.

195. *cum texit* ex 14. 17 ad marg. 20. 22. 27. 45. 49. nunc recepi pro vulg. *contexit*, quia sic et oratio et sententia fit concinnior. Ita legendum et ipse jam dudum suspicatus sum, et existimarunt H. Vales. aliique, etiam Hein. qui tamen aliis locis tali orationis forma non offenditur. Ex codd. Paris. nihil notatum esse ab Ach. mireris.

196. *Securus* 27. 47. 48. 57. 59. 60. 65. — *dormire jubet pendente ruina* 11. 14. 24.

197. *multa incendia, multi Nocte metus* non male emend. Schrader, ut de Roma sermo sit, ad quam verba et præcedd. et seqq. spectant. Refragatur Hein. qui hæc adnotavit: "Vulgata multis nominibus præferenda. Dicit Umbricius, domicilium quærendum esse, ubi nulla incendia metuenda, nulla pericula noctis. Jam adjiciendum erat: hic Romæ talia semper metuenda; sed ea omittit poeta, qui brevitatem amat, et statim pergit: *Jam poscit aquam* etc., quasi cum maxime incendium videret."

198. *aquas* 24.

202. *pluviis* 24.

203. *Cordo* 49. v. ad 1, 2.

205. *et recubans sub eo de marmore Chiron* emend. C. Vales. ut *sub eo* scil. cantharo dictum sit pro in eo aut in pede ejus marmoreo, in quo Chiron jaceat sopitus vino, ut in altero ap. Plin. XXXIII, 12. satyrum in phiala gravatum somno

Jamque vetus Græcos servabat cista libellos
Et divina opici rodebant carmina mures.
Nil habuit Codrus: quis enim negat? et tamen illud
Perdidit infelix totum nihil: ultimus autem
210 Ærumnæ cumulus, quod nudum et frusta rogantem
Nemo cibo, nemo hospitio tectoque juvabit.
Si magna Asturii cecidit domus: horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.
Tunc gemimus casus Urbis, tunc odimus ignem.
215 Ardet adhuc, et jam occurrit, qui marmora donet,
Conferat impensas. Hic nuda et candida signa,
Hic aliquid præclarum Euphranoris et Polycleti,

collocavisse verius quam cælasse dictus sit Stratonicus. *echinus* pro *Chiron* conj. Manso, cujus nota est: "Pauperi Italo abacum marmoreum lubenter concedimus, non item marmoream statuam; inter vasa etiam, quæ, cœnæ et cœnantibus inservientia, supra mensam collocantur et infra, sive medios inter urceolos et cantharos marmorea Chironis effigies locum suum tueri vix potest; et semihomo Centaureus muneri officioque imposito parum convenit. Noster ante oculos habuit Horat. Sat. I, 6, 116 seq. *Echinus* autem fuit vas aliquod, sive figlinum, sive æneum, ignobilius et a similitudine cum animali marino ejusdem nominis dictum. Conf. Cruq. ejusque Schol. ad Hor. l. l. et Alberti ad Hesych. v. ἐχῖνοι." Sed verbum *recubare* vasi non satis convenire, vocesque *echinus* et *Chiron* nimis differre videntur.

207. *Opiti* 21. *Apici* auctor vet. Glossar. bilinguis, ab H. Stephano editi: *Apicus*, ὀπικιστὴς, ὡς Ἰουβενάλιος. *Epici* (i. e. Homeri) conj. Is. Voss. Confer Burm. ad Anthol. T. I. p. 357.

208. *Cordus* 8 a m. sec. et 49. v. ad 1, 2. — *neget* 11. Non male.

Nil habuit Codrus, ut ἔχειν οὐδὲν et οὐκ ἔχειν scil. χρήματα s. οὐσίαν, et Lat. *habere aliquid* et *nihil*. v. intpp. Matth. 13, 12. et Schleusneri Lex. N. T. v. ἔχω n. 15.

209. *nil* 61—63. 68. 71—74.

210. *ac* pro *et* 10. 12. 23. 45. — *frustra* 10. 12. 17 a m. pr. 19. 20. 21 a m. pr. 22 a m. pr. 24. 44—47. 49. 64. 65. 68. 69. 74. et XXXIII codd. Paris. unde restituit Ach. Vetus scholion est: "*frustra*, sine causa; aut *frusta*, i. e. panem." Posterius unice verum, illud ab h. l. alienum est, certe languet: nam eum *frustra* rogare, quem nemo juvat, per se intelligitur. Conf. Martial. 11, 28, 3. et 3, 40. ubi v. Rader.

211. *juvabat* 16. 19. 25. 27. 56. 57. 59. 66.

212. *Asturici* 2. 4. 75—82. *Arturici* 21 a m. pr. 22 a m. sec. *Asturii* 15. 16. 23. 45. 55. 65. quod nunc recepi suadente Manso. *Asturi* 14. 17. 19. 20. *Astari* 74. *Arturii* 3. et ita conj. Farnab. coll. v. 29. *Arcturii* 5. 50. *Arturi* 26. 46. 48. 56. 58—60. 64. 65. 70. *Arcturi* 25. 27. 28. 47. *Arthuri* 24. *Archturi* 13. *Acturi* 10. *Astyrii* 49. 54. 57. 61—63. 67—69. 71. 73. *Assyrii* 72. *Osturici* 22 a m. pr. *Ostorii* suspicabatur Pulman. et noti sunt e Tacito P. Ostorius Scapula, M. filius ejus, et Ostorius Sabinus. Sed talia in ambiguo relinquenda.

214. *geminus* 15. 16. 45—48. al. — *urbis casus* 46. 47. 50. — *ignes* 24.

215. *etiam* 14. — *jamque* pro *et jam* 22 a m. sec. — *currit* 45. *accurret* 16. *occurrit* 10. 12. 21—27. 46—50. 54. 55. 57—60. 63—69. et omnes codd. Paris. unde nunc revocavi cum Ach. *Occurrere*, ut φθάνειν et ἀπαντᾶν s. καταντᾶν τινὶ vel εἰς, ἐπί et πρός τι, significat venire, advenire et occurrere vel in tempore, vel subito et inexspectato. v. ad Liv. XXI, 61. pr. Ern. ad Suet. Cal. 39. Græv. et Oudend. ad Suet. Cal. 26. *accurrit* rel. codd. et edd. quod passim substituerunt librarii, vim verbi *occurrere* ignorantes. — *donat* 12. 45. — *domet* 47. 50.

Hæc Asianorum vetera ornamenta Deorum,
Hic libros dabit et forulos mediamque Minervam,
220 Hic modium argenti. Meliora ac plura reponit
Persicus orborum lautissimus et merito jam
Suspectus, tamquam ipse suas incenderit ædes.
Si potes avelli Circensibus, optima Soræ,
Aut Fabrateriæ domus, aut Frusinone paratur,
225 Quanti nunc tenebras unum conducis in annum.
Hortulus hic puteusque brevis nec reste movendus
In tenues plantas facili diffunditur haustu.
Vive bidentis amans et culti villicus horti;
Unde epulum possis centum dare Pythagoreis.
230 Est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu
Unius sese dominum fecisse lacertæ.
Plurimus hic æger moritur vigilando: sed illum
Languorem peperit cibus imperfectus et hærens
Ardenti stomacho. Nam quæ meritoria somnum
235 Admittunt? Magnis opibus dormitur in Urbe:
Inde caput morbi. Redarum transitus arcto

218. *Hæc Asianorum* 1. 8. 11. quorum magna est auctoritas. Ita significantur simulacra deorum aliaque templorum ornamenta, et quidem *vetera*, variis temporibus ex Asia Romam deportata. *Hic* suspicari possis pro *Hæc*: sed utriusque sexus studium et opera designari videtur. *Fetasianorum* 17. *Phecasionorum* 23 a m. pr. *Fecasianorum* 8 a m. sec. 14—16. 19. 22. 45. *Fæcasianorum* vetust. Voss. Leid. vet. Oxon. et Schol. ined. teste Burm. ad Anthol. lat. T. I. p. 608. *Phecasianorum* 10. 20. 23 a m. sec. 24. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. *Phæcasianorum* 81. prob. Hein. idque revocavit Ach. qui in omnibus codd. Paris. *phæcasianorum* vel *fecasianorum* exstare dicit. Hos putant esse deos Græcorum *phæcasiis* indutos; unde forsan *Phæcasiatorum* rectius scriberetur. *Φαικάσιον* rustici Atticique calceamenti genus, a quo et *Phæcasii* dicti sacerdotes Atheniensium et Alexandrinorum. Conf. Hesych. h. v. Polluc. 7, 22. Appian. b. civ. 5, 11. et 76. Plut. vit. Anton. p. 950. Petron. 67. et 82. *(in exercitu vestro phæcasiati milites ambulant)* Sen. ep. 113. et de benef. 7, 21. Heins. ad Ovid. A. A. 3, 271. Turneb. Advers. 10, 7. et 27. Balduin. de calc. c. 19.

220. *modulum* (h. e. modum) *argenti* conj. Plathner coll. v. 310. Hor. Sat. 2, 6, 1. et Ep. 1, 7, 98. — *ac* pro *et* recepi ex 10. 17. 20—25. 27. 45—50. 54—69. 71—73. — *reponet* 10. *reportat* malebat Schrader.

221. *ut* pro *et* conj. Lindenbrog.

222. *incenderet* 14—16. 19. 48.

224. *paretur* 12. 17. 21 a m. pr. 22.

227. *teneras plantas* 24. — *diffunditur* pro *defunditur* restitui ex 14. 15. 16. 21. 22. 27. 56. 61. 63. 65. 74. Ita quoque legendum conj. Schrader.

229. *epulas* 26. *cibum possis* 20. — *Pythagoræis* vulgo scribunt. Sed Gr. Πυθαγόρειος dicitur.

231. v. Excurs.

232. *ipsis* pro *illum* 29. *ipsum* 10. 12—17. 19—24. 26. 45.

233. *Langorem* 22. 45—50. 60. 63. 64. — *adhærens* 16.

234. *namque et meritoria* 15. *nam quem* (i. e. qualem) *meritoria somnum Admittunt* malebat H. Vales.

236. *Redarum.* v. ad v. 10. — *arto* 13 a m. sec. 21. 22. ut in optimis quibusque

Vicorum in flexu et stantis convicia mandræ
Eripient somnum Druso vitulisque marinis.
Si vocat officium, turba cedente vehetur
240 Dives et ingenti curret super ora Liburno,
Atque obiter leget aut scribet vel dormiet intus;
Namque facit somnum clausa lectica fenestra.
Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
Unda prior: magno populus premit agmine lumbos,
245 Qui sequitur. Ferit hic cubito, ferit assere duro
Alter; at hic tignum capiti incutit, ille metretam.
Pinguia crura luto; planta mox undique magna
Calcor, et in digito clavus mihi militis hæret.
Nonne vides, quanto celebretur sportula fumo?
250 Centum convivæ: sequitur sua quemque culina.
Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
Impositas capiti, quas recto vertice portat
Servulus infelix et cursu ventilat ignem.
Scinduntur tunicæ sartæ: modo longa coruscat
255 Sarraco veniente abies atque altera pinum

exemplaribus scriptorum Rom. v. Harles. ad Cellar. orthogr. p. 180. Stœber. ad Manil. p. 525. Drak. ad Sil. 6, 194. et 7, 280. ubi laudat Pier. ad Virg. Æn. 1, 293. 2, 146. Brœkhus. ad Tibull. 1, 5, 53. Gron. ad Sen. Œd. 277 et al. Rectius tamen *arcto* scribi crediderim ab *arcere* h. e. continere, *coercere*, contrahere, concludere.

237. *Vicorum inflexu* quidam libri, prob. H. Vales. qui monet, *inflexum vicorum* esse Gall. *le détour d'une rue.*

238. *Eriperent* 24. *Eripiant* 60. 65. Neutrum spernendum. *Eripiunt* 10. 14. 15. 23. 25. 27. 45—50. 54—59. 62. 64—69. 71—74. Ita et X codd. Paris., sed totidem et quidem optimi habent *eripient*, quidam *eripiunt*, alii *eriperent*. — *somnos urso* 45 a m. sec. 50. 64. v. Excurs. ad h. l.

241. *Aut abit aut leget* 16. *scribet aut leget* 21. *vel scribet* 27. 45—50. 54—59. 61. 62. 64. 66. — *aut dormiet* 17. 22. 24.

243. *veniat* 17. *venit et* 22.

244. *populus magno* 16. 20. *populi* 17.

245. *premit hic cubito* 22.

246. *et hic* 23. 24. 45.—*lignum capiti* 13. 17. 21. 22. 26. 29. 45. *capiti lignum* 20.

248. *mihi clavus* 45.

249. *jaculetur sportula* 15.

251. *turres* pro *tot res* 26.

252. *quot* pro *quas* recipiendum forte ex 50. 64. 73. 74. 77.

254. *sartæ tunicæ* 20.

255. *Sarrago* 26. 45. *Sartago* 24. *Saraco* 19. *Serraco* 2. 17. 21. 74. ut et ap. Sidon. ep. 4, 18. et inf. 5, 23. in plerisque membranis et edd., etiam Hennin. in qua tamen h. l. *Sarraco* exstat, quæ scriptura firmatur auctoritate Serv. ad Virg. Æn. 1, 164. librorumque fere omnium (etiam Paris.) h. l. et ap. Vitruv. 10, 1. extr. Quintil. 8, 3, 21. Capitol. in Antonin. Philos. c. 13. et Non. 3. n. 35. Glossæ: *sarracum*, ἅμαξα. Origo tamen vocis incerta. *Soracum* ubique scribendum putabant Grang. ad h. l. et Meurs. exercit. crit. P. II. c. 5. p. 117. 118. quibus favere videntur Festus et Hesychius. Ille monet, *soracum* dici, *quo ornamenta portentur scenicorum* cet., hic vero, Σώρακον, ἀγγεῖον, εἰς ὃ σῦκα ἐμβάλλεται ἢ ξυλοκανθήλια. Sed *sarracum* vehiculi potius genus, et altera syll. voc. σώρακον brevis est, ut τοῦ *soracum* ap.

Plaustra vehunt, nutant altæ populoque minantur.
Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat,
Axis et eversum fudit super agmina montem,
Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
260 Invenit? Obtritum vulgi perit omne cadaver
More animæ. Domus interea secura patellas
Jam lavat et bucca foculum excitat, et sonat unctis
Striglibus et pleno componit lintea gutto.
Hæc inter pueros varie properantur: at ille
265 Jam sedet in ripa tetrumque novicius horret
Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum
Infelix, nec habet, quem porrigat, ore trientem.
Respice nunc alia ac diversa pericula noctis:
Quod spatium tectis sublimibus, unde cerebrum
270 Testa ferit; quoties rimosa et curta fenestris
Vasa cadant; quanto percussum pondere signent
Et lædant silicem. Possis ignavus haberi

Plaut. Pers. 3, 1, 64. — *Veiente* pro *veniente* legendum videbatur Autumno et aliis. — *at quæ altera* 83. — *pinus* 24.

256. *micant* pro *nutant* 16. — *alte* 46. 49. 50. 60. 65. 81. Doctius *altæ*, scil. *abies* et *pinus*.

258. *fundit* 16. 19. 22.

261. *Morte* 29. et MS. Cantabrig. quod longe exquisitius videbatur Wakef. ad Lucret. 3, 1102. Sed vellem adjunxisset causam et interpretationem.

263. *Strigilibus* 2. 3. 5. 10. 14—17. 19—24. 54. 55. 74. 77. et multi codd. Paris. Putant esse proceleusmaticum, et quatuor syllabas breves respondere duabus longis seu spondeo: nam prima syll. voc. *strigilis* corripitur, v. c. a Pers. 5, 126. Horat. Sat. 2, 7, 110. Plaut. Stich. 1, 3, 77. et al. *Striglibus et pleno* 21. 22. 49. (in qua tamen ed. *Strigibus* vitiose scriptum) 70. quod recepi, ut metro consulatur. *Strigilibus, pleno componit* 11. 25. 26. 27. 45—48. 50. 56—69. 71—73. 82. *Strigilibus, pleno et* ed. Bipont. Conf. Turneb. Advers. 10, 27.

265. *novitius* 27. 60. 65. et sic voces tantum non omnes, in *itius* exeuntes, v. c. *tribunitius, ædilitius, adventitius, gentilitius* cet., scribi jubent Scaliger et alii, qui eas a *novitate, ædilitate, gentilitate, adventitare* deducunt. Sed nummi et lapides, maxime capitolini, in illis semper *icius* exhibent, quod probarunt Priscianus et Manutius; et ad pleraque hujus modi vocabula, v. c. *latericius, ficticius, patricius, emissicius* cet. non transferenda est illa ratio.

267. *nec habet, quem porrigat, ore trientem*, ut ap. Lucian. Cataplus c. 18. οὐδὲ τὸν ὀβολὸν ἔχων τὰ πορθμία καταβαλεῖν. Servum ad Stygem venisse inhumatum et hinc trientem ori ejus non potuisse inseri, monet ill. C. de Haugwitz. Sed conf. v. 259—261.

268. *Aspice* 15. — *mortis* pro *noctis* 22 a m. pr.

269. *spatium est tectis* 11. *tectis spatium* 23.

271. *cadant* 14. 16. 17. 23. 25. 46—48. 56—60. 65. et XII codd. Paris. unde nunc recepi et majorem distinct. posui post *ferit*, suadente Manso, ut non duplex sed triplex innuatur *periculum*, quod noctu domo exeuntibus Romæ instet. Vulgo legitur *cadunt*, et in aliquot MSS. Paris. *cadent*. — *perculsum* 17 a m. pr. — *pondere findant* conj. Schrader.

272. *posses* 23. *possisque* 25. 27. 46—50. 54—60. 64. 65. — *ignarus* 21. 26.

Et subiti casus improvidus, ad cœnam si
Intestatus eas. Adeo tot fata, quot illa
275 Nocte patent vigiles, te prætereunte, fenestræ.
Ergo optes votumque feras miserabile tecum,
Ut sint contentæ patulas defundere pelves.
Ebrius ac petulans, qui nullum forte cecidit,
Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
280 Pelidæ, cubat in faciem, mox deinde supinus.
Ergo non aliter poterit dormire? Quibusdam
Somnum rixa facit: sed quamvis improbus annis
Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna
Vitari jubet et comitum longissimus ordo,
285 Multum præterea flammarum et aënea lampas.
Me, quem luna solet deducere vel breve lumen
Candelæ, cujus dispenso et temporo filum,
Contemnit. Miseræ cognosce prooemia rixæ,
Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
290 Stat contra starique jubet; parere necesse est.
Nam quid agas, quum te furiosus cogat et idem
Fortior? Unde venis? exclamat: cujus aceto,
Cujus conche tumes? quis tecum sectile porrum

277. *diffundere* 2. 3. 10. 12. 14. 16. 19. 20. 24. 45. *effundere* 5. 11. 15. 23. 25. 27. 46—48. 50. 56—69. 71—73. 83. 84. prob. Schradero. *defundere* XII codd. Paris. iique optimi; (in aliis *diffundere* et *effundere*) quod præstat. Confer Turneb. Advers. 10, 27.

278. *quia nullum* malebat Lubinus.

279. *noctem et patitur* 20.

281. Interrog. notam primus posuit Grang. At versus forte spurius est v. Comm.

282. *improbus armis* 13.

283. *vino fervens* 24. — *lana* 21 a m. sec. 22. 45. *len.* al. Sed Gr. χλαῖνα dicitur.

285. *ac* pro *et* 17. *atque* 15. 25. 27. 46—48. 50. 54—69. 71—73. ut metro consulatur. Sed vox *aënea* est quadrisyllaba. Male *enea* 2. 5. et *ahenea* 49. Conf. ad 8, 86. 13, 115. 15, 81. Gell. 2, 3. Drak. ad Sil. 5, 606. 7, 642. interp. Horat. Od. I, 33, 11. et Virg. Ge. 1, 296. et Æn. 2, 470. *ærea* 23.

286. *et* pro *vel* 14. 15. 46—49. 54. 55. *aut* 17.

287. Πρὸς ἀμαυρόν τι καὶ μικρόστομον λυχνίδιον καὶ διψαλέον θρυαλλίδιον ἐπαγρυπνεῖν dixit Lucianus in Timone c. 14.

288. *cognoscit* 15. *cognoscere* 45. *cognosco* 16. *cognoscas* 21. 46—48. 58. *cognoscite* 23. *vim noscite* 23 a m. sec. — *præmia* (eventum et effectum) 11 a m. sec. 14. 16. 17. 19. 20. 22 in marg. 23 a m. pr. 24. 26. 47. 48. 64. 66. 71—73. et multi codd. Paris. prob. Bahrdt. *prælia* 11. non improb. Schurzfl. ut Græca sit positio. Sed neuter percepit mentem poetæ. *præmia* 60. 65.

Προοίμια præludia hymnorum in sacris; ap. Athen. III. p. 100. prima fercula mensæ imposita; in Luciani Somnio c. 3. δάκρυά μοι τὰ προοίμια τῆς τέχνης, lacrimæ initium artis, doli.

291. *cogit* 11.

293. *concha* 14. 15. 19. 23. 26. 45. 46. 61—63. 66. 67. *conca* 16. 17. 20. 22. *comca* 21. *cocche* 24.

Sutor et elixi vervecis labra comedit?
295 Nil mihi respondes? Aut dic, aut accipe calcem!
Ede, ubi consistas: in qua te quæro proseucha?
Dicere si tentes aliquid tacitusve recedas,
Tantumdem est; feriunt pariter: vadimonia deinde
Irati faciunt. Libertas pauperis hæc est:
300 Pulsatus rogat et pugnis concisus adorat,
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
Nec tamen hæc tantum metuas: nam, qui spoliet te,
Non deerit, clausis domibus postquam omnis ubique
Fixa catenatæ siluit compago tabernæ.
305 Interdum et ferro subitus grassator agit rem,
Armato quoties tutæ custode tenentur
Et Pomtina palus et Gallinaria pinus.
Sic inde huc omnes, tamquam ad vivaria, currunt.
Qua fornace graves, qua non incude catenæ?
310 Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas, ne
Vomer deficiat, ne marræ et sarcula desint.
Felices proavorum atavos, felicia dicas
Sæcula, quæ quondam sub regibus atque tribunis
Viderunt uno contentam carcere Romam.
315 His alias poteram et plures subnectere causas:
Sed jumenta vocant et sol inclinat: eundum est.
Nam mihi commota jam dudum mulio virga
Adnuit. Ergo vale nostri memor; et, quoties te

295. *accipe calcem*, ἀτίμως λακτιζόμενος in Luciani Timone c. 17.

297. *seu* pro *si* conj. Schrader.

298. *pariter feriunt* 25. 27. 46—49. 54—60. 64—67.

299. *Iratos*, saltem *faciant* malebat Schrader.

300. *conscissus* 16. *contusus* 26. 48.

302. *hoc* 10. 21. 25. 46. 48. 49. 56. 59—63. 65. 67. 73. 74. — *metuas tantum* 14. *metues* 26. — *spoliat* 16. 23. 26. 46. 47. 49. 54. 55. 57. 58.

307. *Promptina* 20. *Pontina* 10. 11. 14—16. 19. 21—25. 17. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et plurimi codd. Paris. *Pomptina* 17. 70. 75. 76. 81. 82. cod. Put. et tres alii Paris. unde recepit Ach.

308. *homines* pro *omnes* 11.

310. 311. *Maximus in vinclis ferri modus est: timeas nunc, Vomer deficiat; ne marræ et sarcula desint* e MS. Cantabrig. reponendum putabat Wakef. ad Lucret. 3, 255. non dubitans, quin pulchra hæc constructionis varietas scribis imposuerit.

311. *ac* 15. *ut* 16.

312. *pravorum atavos* (hominum nunc male viventium majores) aliquot libri, nescio qui, teste ac prob. Bahrdt. Recte, opinor. — *dicis* 14.

316. *declinat* 21. *includit* 22.

317. *Jam* 19. 20. — *jam dudum commota* 22. *commotam* — *virgam* 11.

318. *Innuit* 20—22. 25. 45. 46. 48—

Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
320 Me quoque ad Helvinam Cererem vestramque Dianam
Convelle a Cumis. Satirarum ego, ni pudet illas,
Adjutor gelidos veniam caligatus in agros.

SATIRA IV.

ARGUMENTUM.

Juvenalis iterum invehitur in Crispinum Ægyptium, qui e servo factus Eques Romanus libidinibus omnibusque vitiis se inquinabat et tanta diffluebat luxuria, ut mullum sex millibus HS. emisset. v. 1—27. *Inde occasionem sumit,* Calvi Neronis *h. e. Domitiani insectandi, et consilium Patrum super rhombo, portentosæ magnitudinis pisce, coquendo habitum lepide multisque salibus admixtis describit.* 28—149. *Piscis enim ille prope villam Albanam in mari Hadriatico captus erat et metu delatorum a piscatore dono datus tyranno, qui, quæcumque pretiosa, etiam in mari, invenirentur, tamquam res fisci, sibi vindicabat.* 34—71. *Sed deerat patina satis magna, ut integrum caperet piscem. Hinc ad Imperatorem vocantur Patres foris stantes, qui, ne justo longiore mora Cæsaris iram provocent, propere trepideque accurrunt, et de re gravissima sententiam dicere jubentur, utrum scilicet piscis ille integer coquendus sit et apponendus, an in partes concisus.* 72—112. *Eorum disertissimi sunt Catullus Messallinus, cæcus, et Fabricius Veiento, prudens adulator.* 113—118. *Ille omnium maxime magnitudinem rhombi, quem ne videt quidem, miratur et prædicat.* 119—122. *Hic, numine quasi afflatus, ex eo, quod bellua sit peregrina et spinæ vel pinnæ telorum instar in tergo horreant, felix omen belli cum rege aliquo gerendi clarique triumphi capit.* 123—129. *Quæstione deinde illa ab Imperatore proposita diuque disceptata, vincit tandem sententia Montani, hominis ventriosi gulæque delicatæ, qui integrum piscem coquendum patinamque magnitudine ei æqualem a figulis propere effingendam, hos vero in posterum comitatui Cæsaris adjungendos censuerat.* 130—143. *Tum dimittitur Senatus, quem Imperator approperare jusserat, tamquam de re gravissima ad eum relaturus.* 144—149. *Quas nugas poeta dicit Principe quidem indignas esse et ridiculas, at magis tamen Domitiano condonandas fuisse, quam immanem crudelitatem, qua factum sit, ut, quum ignava nobilitate exstincta in infimam sævierit plebem, justam morte pependerit pœnam.* 150—154.

50. 55—57. 59—69. 71—74. 77. 81. et quidam codd. Paris. sed plurimi habent *annuit.* — *vade* 17 a m. pr. — *mei* pro *nostri* 22.

319. *reddit* 14. 16. 25.

320. *Elvinam* 17. 19. 20. 21. 23—27. 45—48. 50. 55—58. 60—69. 71—73. *Elivam* 22. *Eleusinam* 7. Recte forsan, modo præpos. *ad* ante *Cererem* inseratur. — *veramque* 19.

321. *Convelle* 10. 11. 14—17. 19—25. 27. 45—50. 64—69. 71—74. 77. e quibus recepi pro vulg. *Converte,* ut majore cum vi dicatur: me invitum quasi avelle a loco illo gratissimo.

322. *Auditor* 2. 21. 75—77. *Audax Hesperios* conj. Turneb. Advers. 27, 31. et *satirarum ni pudet, illuc Auditor veniam* Plathner.

Maxima hujus Satiræ pars (v. 28—149.) continet narrationem tot facetiis salibusque, a principio ad finem sparsis, conditam et tanta contextam arte, ut Juvenalis in hoc satiricæ poeseos genere ingenium Horatii, qui in eo princeps est, assequutus fere videatur. Quid facetius invocatione Musarum, tamquam in re gravi, et honorifica, qua salutantur, *puellarum* appellatione? (v. 34 seq.) Quid festivius descriptione illa Patrum amicorumque Imperatoris, in primis *Pegasi*, villici Urbis, non Præfecti, rapta abolla properantis, (75 seq.) *Crispi*, senis ingenii mitis et dissimulatione tuti in aula tyranni, (81 seq.) *Rubrii*, qui reus est offensæ veteris atque tacendæ et improbissimus, (104 seq.) *ventris Montani*, abdomine tardi, cujus lepida vincit sententia, (v. 107 et 131 seq.) *Crispini*, matutino sudantis amomo, quantum vix redolent duo funera, (108. 109.) *Fusci*, marmorea meditantis prœlia villa, (112.) *Catulli* cæci, qui numquam visæ flagrat amore puellæ et in lævam conversus maxime admiratur rhombum, dextra illi jacentem, (113—122.) *Veientonis*, qui divino quasi spiritu inflatus vaticinatur? (123 seq.) Quanta adumbrantur arte et quam acerbo sale perstringuntur insana luxuria et *Crispini*, (1—27. 108. 109.) et *Domitiani*, omnes universi terrarum orbis delicias sibi vindicantis, (28 seq. 45 seq. 136 seq.) delatorum improbitas, (47 seq. et 110.) Imperatoris sævitia et nugæ, (73—103. et 150 seq.) servile ingenium et adulatio scita hominum tam infimo quam summo loco natorum? (65—71. 75—94. 119—129.) — Satiram hanc post Domitiani mortem scriptam esse, ex v. 153. et 154. intelligitur; sed quo anno, non liquet.

Ecce iterum Crispinus, et est mihi sæpe vocandus
Ad partes, monstrum nulla virtute redemtum
A vitiis, æger solaque libidine fortis:
Delicias viduæ tantum aspernatur adulter.
5 Quid refert igitur, quantis jumenta fatiget
Porticibus? quanta nemorum vectetur in umbra?
Jugera quot vicina foro, quas emerit ædes?
Nemo malus felix; minime corruptor et idem
Incestus, cum quo nuper vittata jacebat

Satira IV.

1. *adest* (quasi in scena) pro *et est* 2. 3. 5—7. 10. 11. 15. 16. 19—22. 25 —28. 56—60. 65. et permulti codd. Paris. *adest et est* 45. Nostra lectio est doctior.

2. *In partes* 14. — *nulla monstrum* 10. concinnius.

3. *ægræ solaque libidine fortes Deliciæ, viduas* cet. 8.

4. *vetulæ* forte leg. pro *viduæ*, ut sententia h. l. sit: omnes sectatur mulieres, exceptis tantum vetulis. — *spernatur* 1. 8. 56. 70. 75. 76. 82. nec non quidam codd. Paris. et in his Put. Vera forte lectio et mutata, quod non alius eo verbo usus est. Sed deponens esse potest, ab activo *spernere* deductum, et quot sunt ἅπαξ λεγόμενα?

8. *Hymenis corruptor* malebat Schegk. *mimæ corruptor* suo periculo legi jubebat Scoppa Veris. 4, 10. Neutrum multis arridebit.

10 Sanguine adhuc vivo terram subitura sacerdos.
Sed nunc de factis levioribus: et tamen alter
Si fecisset idem, caderet sub judice morum.
Nam quod turpe bonis, Titio Seioque, decebat
Crispinum. Quid agas, quum dira et fœdior omni
15 Crimine persona est? Mullum sex millibus emit,
Æquantem sane paribus sestertia libris,
Ut perhibent, qui de magnis majora loquuntur.
Consilium laudo artificis, si munere tanto
Præcipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi.
20 Est ratio ulterior, magnæ si misit amicæ,
Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.
Nil tale exspectes: emit sibi. Multa videmus,
Quæ miser et frugi non fecit Apicius. Hoc tu
Succinctus patria quondam, Crispine, papyro?
25 Hoc pretio squamæ? Potuit fortasse minoris
Piscator, quam piscis, emi. Provincia tanti
Vendit agros; sed majores Appulia vendit.
Quales tunc epulas ipsum glutisse putemus
Endoperatorem, quum tot sestertia, partem
30 Exiguam et modicæ sumtam de margine cœnæ,
Purpureus magni ructarit scurra Palatî,

11. *tunc* 63. 67. 68. 71—74.—*at tamen* 22.

12. *vindice* 26.

13. *Serioque* 9. 10. 14—17. 19—21. 45. 49. 54. 56. 57. 59—63. 65. 67—69. 71—73. et XXXIII codd. Paris. quod non temere rejiciendum videbatur Pithœo. Sed gens *Seia* notissima est, non *Seria*. *Seroque* 22. *Selioque* 55.

14. *ferior* 45.

14. 15. Hæc ad larvas cuique affectui proprias refert C. de Haugw. vertitque: *Wenn ärger die Larv' als ein jedes laster und scheuslicher ist;* et v. 23. *Was haushälter Apicius nie, der arme, gethan hat.*

15. *Mulum* 45. 56. 59. 62. 68. 71—73. v. ad 5, 92.

16. *insane* (insano pretio) conj. Grævius, frigere putans *sane*, quod tamen longe venustius est, et h. l. jungendum verbo *æquare*, non *emere* aut *vendere*.

18. *in* pro *si* 14. 15. 17. 20. 22. et XXV codd. Paris. *si in* 21. *qui in* 45. *si munere tanto* rel. et X MSS. Paris.

21. *luso latis* s. *auro* emend. Schrader.

23. *Apitius* 21. 23. 60. 65. — *O tu* 22.

24—27. v. Excurs. ad h. l.

28. *nunc* 17. 22. 45. ut conj. Schrader. Non male! — *inglutisse* 10. — *putemus* pro *putamus* recepi ex 25. 46. 48. 56. 59—61. 63. 65—67. 74.

29. *Endoperatorem* 11. 74. quod restitui h. l. et 10, 138. pro vulg. *Induperatorem:* nam veteres Romani *endo*, (Gr. ἔνδον) non *indu* aut *inde*, (quæ librarii in medio ævo substituere) pro *in* dicebant. v. Festus voc. *endostruere, endoitio, endoplorato* et *endo procinctu*, Gifan. Ind. Lucret. voc. *endo*, Cic. legg. 2, 8. pr. Gell. 5, 19. 20, 1. Enn. ap. Non. 4. n. 385. ap. Cic. Div. 1, 48. et ap. Macrob. Sat. 6, 1. Salmas. de mod. usur. p. 819.

31. *ructaret* 10—12. 14. 21—25. 27. 48. 54. 56—61. 63. 65—67. 74. 77. et

Jam princeps Equitum, magna qui voce solebat
Vendere municipes fricta de merce siluros?
Incipe, Calliope, licet et considere: non est
35 Cantandum, res vera agitur. Narrate, puellæ
Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas!
Quum jam semianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus et calvo serviret Roma Neroni;
Incidit Adriaci spatium admirabile rhombi
40 Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon,

XXX fere codd. Paris. Pro *magni Palatî* (h. e. aulæ Cæsareæ vel Imperatoris) etiam *magni palati* (i. e. gutturis seu voracitatis immensæ) non male legi posse, jam monuit Hennin.

32. *qui magna* 14. *et magna qui* 15. *voce siluros Vendere — solebat* 22.

33. *facta de merce* 9. 70. Reliqui, quos consului, codices, et scripti et editi, exhibent inepte *fracta de merce*, quod vetus Schol., Lubinus et Autumnus interpretantur fracto vase; Farnab. e fracto vase, vel ex aliena merce subreptos; Britan. quos minutatim vendebat more vilissimi cetarii; Grang. quos pretio vili aut nihilo sibi comparaverat a piscium mercatoribus, qui per viam aliquos casu aut alia ratione fregerant; Gronov. siluros chartaceo cucullo involutos, qui ruptus erat. In aliis MSS., nescio quibus, *pacta, faria; farta* et *fracta* legi monent viri docti: et Salmas. in Exerc. Plin. pro *faria* bene conj. *Pharia*, h. e. Ægyptia. Hæc lectio aptissima (v. ad XIII, 85. et sup. ad v. 24. et Stat. Silv. II, 1, 73. ubi *Pharias* quoque *merces* memorari monet Hein.) et ex ea ortæ videri possunt aberrationes *farta, facta, fracta, pacta;* neque languet, quia hic sensus jam inest voci *municipes;* nam talia sæpe adjiciunt poetæ, ut obscura illustrentur: librarii vero *f* pro *ph*, inpr. in nominibus propriis, substituere solent. Henninius *pacta mercede* edidit ex emend. Grævii, ut *de* transpositum sit a librariis et Crispinus mercedulam sibi olim pepigerit pro opera aliis præstita in vendendis siluris. Marshall reposuit *pacta de merce*, idque eodem accepit sensu, qui tamen durius ita expressus est. *pacta cum merce* malebat Schrader. *fracta mercede* edidit Ach. et exposuit: mutilata adeoque minima, vilissimo pretio. Idem dicit, hanc lectionem revocatam esse e codd. Paris. fere omnibus. Sed quovis pignore contendere ausim, in omnibus illis, ut in nostris, saltem in longe plurimis *de merce* legi, non *mercede*. Vir doctus in Ephem. Hal. (Allgem. Lit. Zeit. a. 1814. pl. 223. p. 235.) malebat *facta mercede* vel *parta de merce*. Sed Manso, una tantum litera vulgatæ scripturæ mutata, ingeniose legit *fricta de merce*, quæ conjectura ceteris præstare videtur et a nobis nunc recepta est. v. Comm.

34. *libet* 20. 23. 24. — *hic* pro *et* 10. 11. 14—17. 19—25. 27. 45—50. 54—69. 71—73. 77. — *consistere* 11. 19. 24. 45. Non male, si junxeris has lectiones: *libet hic consistere*, h. e. aliquamdiu subsistere, immorari placet in re tam memorabili et honorifica Imperatori, quæ non leviter obiterque tractanda est. Sed exquisitior videtur nostra lectio. v. Comm.

35. *Parete, puellæ* 22. in marg. Nimis imperiose!

37. *semianimem* 11. 15. 19. 21. 22. 24. Nil interest. Vox autem per συνίζησιν efferenda, ut *semiustus, semiambustus, abiete* et alia. Cf. ad Sil. 3, 16. 495. Bentl. ad Hor. Sat. 2, 8, 1. et interp. Virg. Æn. 3, 578. 5, 697. 10, 396.

39. *Hadriaci* pro *Adriaci*, ut *Hiberia, Hannibal, Hamilcar, Hasdrubal* al., propter auctoritatem antiquorum codd. et nummorum scribi jubent Drak. ad Sil. 1, 39. 54. 8, 439. Brœkhus. ad Prop. 1, 6, 1. Cellar. geogr. 1, 2, 9. et orthogr. lat. T. I. p. 109. 145. ed. Harles., Corte ad Sall. b. Jug. 5. interpr. Corn. Nep. Ham. 1. et Horat. Od. 1, 3, 15. 16, 4. Sed in totidem fere libris adspiratio desideratur, et ubique in Græcorum scriptis. — *rombi, rumbi* et *rhumbi* al., ut et v. 68. 119. et 11, 121.

40. *Achon* 14. 27. 46—50. 60. 64. 65. 68. 71.

Implevitque sinus: neque enim minor hæserat illis,
Quos operit glacies Mæotica ruptàque tandem
Solibus effundit torpentis ad ostia Ponti
Desidia tardos et longo frigore pingues.
45 Destinat hoc monstrum cymbæ linique magister
Pontifici summo. Quis enim proponere talem
Aut emere auderet, quum plena et litora multo
Delatore forent? Dispersi protenus algæ
Inquisitores agerent cum remige nudo,
50 Non dubitaturi fugitivum dicere piscem
Depastumque diu vivaria Cæsaris, inde
Elapsum veterem ad dominum debere reverti.
Si quid Palfurio, si credimus Armillato,
Quidquid conspicuum pulcrumque est æquore toto,
55 Res fisci est, ubicumque natat. Donabitur ergo,
Ne pereat. Jam letifero cedente pruinis
Auctumno, jam quartanam sperantibus ægris,
Stridebat deformis hyems prædamque recentem
Servabat: tamen hic properat, velut urgeat Auster.
60 Utque lacus suberant, ubi, quamquam diruta, servat

41. *sinum* 24.—*nec* 17.—*major* 14.—*hic erat* pro *hæserat* conj. Schrader, vulgare verbum substituens poetico et exquisitiori.

43. *ostia Nili* 26. *hostia* al.

45. *Destinet* 14. 58.

47. *audebit* 10. —*hæc litora* 21. 26. *ea litora* 59. 60. 65. 69. Vulgo post *auderet* signum interrog. ponitur et post *forent* colon aut semicolon.

48. *dispersi* (immo *dispersæ*) *protenus alni* (h. e. navium naufragarum et dispersarum) *Inquisitores*, quales erant Palfurius et Armillatus, emend. Grævius. Præstitisset *alti* (maris) *inquisitores*, vel *alto* (in mari, per mare etiam dispersi) vel *aulæ Inquisitores*, i. e. delatores Cæsaris. Sed vulgata lectio aptissima.

53. *Palphurio* 56. 60. 65. 74. *Parfurio* 17. 19—22. *Parphutio* 11. —*vel creditur* 11.

54. *ex æquore* 10. 14. 27. 45. 57. 74. *in æquore* 15. *æquore toto est* 12. *ex æquore toto est* 19. 20. 21. 23—25. 46—50. 55. 58. 61. 63—69.

55. *natet* 26.

56. In omnibus, quas vidi, editt. post *pereat* comma et post *ægris* punctum reperitur, quo prorsus turbatur vera h. l. sententia.

57. *Auctumno* scripsi pro *Autumno*, quoniam hæc vox formata est ab *augere* vel *auctum*, ut *auctor* et *auctoritas*, ap. Dion. αὐκτώριτας. Accedunt lapides et inscriptt.

58. *hyems* rectius scribitur quam *hiems*, a Gr. ὕω, pluo; unde proprie est pluvia ac tristis tempestas.

59. *hinc* 49. 50. — *urgueat* reponendum videtur pro *urgeat*, quoniam illud in optimis libris nummisque reperitur, ut *tinguo*, *unguo* al. v. Pier. ad Virg. Æn. 5, 202. et Drak. ad Sil. 6, 265.

60. *lucus* 65. — *suberant* 1. 28. al. *suberat* 15. *subeunt* 17 a m. pr. *subeant* 14. 17 a m. sec. *superant* (h. e. transeunt scil. piscator et inquisitores) 2. 3. 5. 11. 68. 74. Sed v. Comm.

Ignem Trojanum et Vestam colit Alba minorem,
Obstitit intranti miratrix turba parumper.
Ut cessit, facili patuerunt cardine valvæ.
Exclusi spectant admissa opsonia Patres.
65 Itur ad Atridem. Tum Picens, Accipe, dixit,
Privatis majora focis: genialis agatur
Iste dies, propera stomachum laxare saginis,
Et tua servatum consume in sæcula rhombum.
Ipse capi voluit. quid apertius? et tamen illi
70 Surgebant cristæ. Nihil est, quod credere de se
Non possit, quum laudatur Dis æqua potestas.
Sed deerat pisci patinæ mensura. Vocantur
Ergo in consilium proceres, quos oderat Ille;
In quorum facie miseræ magnæque sedebat
75 Pallor amicitiæ. Primus, clamante Liburno,

61. *ac* 27. 47. 48. 50. 64.

63. *Excessit* 14. 29. *Et cessit* 10. 11. 15—17. 19—25. 45—50. 54—70. 74. et plerique codd. Paris. non improb. Ach. *At* aut *Sed cessit* emend. Schurzfl. Ego solam distinctionem mutavi. Piscatori *intranti parumper obstitit turba miratrix;* sed *ut cessit* ei hæc turba, stupore remisso, facilis illi patuit aditus. — *faciles* 26. Parum interest. *fragili* 45. — Post *valvæ* excidisse copulam *et*, suspicatur Jacobs. Ejus vero ellipsin et asyndeta tum aliis scriptoribus, tum Juvenali frequentissima esse, monet Hein. coll. III, 216. V, 143. VI, 206. 430. 551. 604. 648. VII, 89. VIII, 27. 36. 49. 66. IX, 98. X, 101. XII, 46. XIII, 133. XIV, 102. 103. XV, 135. Gron. et Drak. ad Liv. X, 35. XXVII, 16. Oudend. ad Lucan. I, 155. Duker. et Oudend. ad Suet. Aug. 5.

64. *exspectant* 17. 20—23. 26. 27. 29. 45—50. 54—56. 59—61. 63—65. 74. et XXIV codd. Paris. prob. Prateo et Ach. Ille h. l. ita interpretatur: Patentibus valvis introducti, qui munera portabant, exclusis etiam senatoribus, qui Domitianum comitati fuerant quique interim foris stant et exspectant, quid inde fiat. Hic exponit: *Patres exclusi* i. e. præ foribus stantes et in vestibulo, *exspectant* dum opsonia. — *obsonia* scribunt et ediderunt multi. Sed est Gr. ὀψώνιον.

65. *Tunc* 21. 22. 27. 45—47. 49. 50. 60. 61. 63. 65.

67. *Ista* 22. — *lassare* 22. — *saginam* 1. 9 a m. pr. Vetus scholion est: "Alii *sagittis*, ut sit sensus acutis curis, ut exercitatione sagittarum. Digestioni, inquit, et harenis, (forte leg. *sagittarum, digestionem invita. Alii SAGENIS)* quibus vectari illum debere dicit ob cibum futurum. Legitur et *saginis* i. e. escis futuris stomachi indigestum (leg. *stomachum digestioni*) præparare."

68. *tempora* pro *sæcula* 14. ex interpr.

69. *Ille* 19. — *rapi* 16. — *at tamen* 23.

72. *spatium* pro *mensura* 84 a m. pr.

73. *concilium* 14. 21 a m. sec. 46. 48. 56. 59. 60. 63. 65. 77. et quidam codd. Paris. Male, si verum est, *consilium* et *concilium* ita differre, ut hoc de cœtu hominum, qui audiendi, illud de conventu (βουλῇ) eorum, qui deliberandi causa conveniant, dicatur; quod monent Ernesti in clav. Cic., Gron. ad Liv. 44, 2. Jani ad Horat. Od. 3, 25, 6. Heyne ad Virg. Ge. 1, 25. et Æn. 6, 433. 9, 227. 10, 2. 11, 234. 304. 469. Crediderim tamen, voc. *concilium* (a *concieo*) de omni conventu adhiberi posse, neque ei inesse vim audiendi. Cf. inf. v. 145. et N. Heins. ad Claudian. in Eutrop. 2, 325. — *oderat ipse* 21. Scrib. *Ipse* aut *Ille*. Cf. Comm. ad 1, 6.

75. *clamante tribuno* 24.

Currite! jam sedit! rapta properabat abolla
Pegasus, adtonitæ positus modo villicus Urbi.
Anne aliud tunc Præfecti? quorum optimus atque
Interpres legum sanctissimus omnia quamquam
80 Temporibus diris tractanda putabat inermi
Justitia. Venit et Crispi jucunda senectus,
Cujus erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium. Maria ac terras populosque regenti
Quis comes utilior, si clade et peste sub illa
85 Sævitiam damnare et honestum afferre liceret
Consilium? Sed quid violentius aure tyranni,
Cum quo de pluviis aut æstibus aut nimboso
Vere loqu uturifatum pendebat amici?
Ille igitur numquam direxit brachia contra
90 Torrentem, nec civis erat, qui libera posset
Verba animi proferre et vitam impendere vero.
Sic multas hyemes atque octogesima vidit
Solstitia, his armis illa quoque tutus in aula.
Proximus ejusdem properabat Acilius ævi
95 Cum juvene, indigno, quem mors tam sæva maneret

76. *sedet* 12. 14—17 a m. sec. 19. 22—24. 45. 49. *cedit* 60. — *et rapta* 22—23.

77. *urbis* 60. 65.

Ill. C. de Haugwitz existimat, Præfectos Urbi tunc temporis fuisse homines infimæ conditionis, Imperatorum servos et adulatores, qui *villicos* eorum Romæ egerint et cives tractaverint in Urbe, ut ruri antea servos.

78. *tum* 11. 17. 19. 26. Præstiterit *nunc*. Sed v. Comm. — *hic* ante *quorum* adjicitur in 20. 21. *atque hic* 19. 29. 59. 60. 65. 68.

84. *ac peste maligna* 22.

85. *Sævitiem* 16. —*ferre* 12. 14—17. 19. 20. 22—27. 45—49. 54—60. 64. 65.

86. *et si quid* 19.

87. *de nimbis aut æstibus aut pluvioso* edidit Marshall, nescio qua auctoritate nixus.

91. *Verba animi* Juvenalem dixisse vix crediderim, etsi non ignoro, in antiquissima rudiumque populorum lingua *cogitationes animi* vocari *verba*, et *loqui* vel *loqui in corde* (אמר vel אמר בלבו et λέγειν ἐν ἑαυτῷ vel ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ in libris sacris V. et N. T.) esse id. qd. sentire, cogitare. Legendum forte *animo proferre.* Non satisfacit certe nota Hein. "*Verba animi* aliquis *profert*, qui dicit, quid sentiat, sine ulla simulatione. Et nos dicimus: *die sprache des herzens reden.*" Desidero exempla dictionis.

93. Perperam minor distinctio post *armis* in omnibus editt. posita: nam jungenda verba *tutus his armis*, et in voce *illa* magna vis inest, quæ augetur, si ei voc. *quoque* junxeris. Possis etiam, puncto post *Solstitia* posito, verba *his quoque armis* (iisdem artibus) *tutus* cet. ad Acilium referre. Sed vulgaris interpunctio præferenda videtur. *his annis* (in tam provecta et obnoxia ætate) emend. H. Vales. ne unum idemque bis *sic* et *his armis*, et *arma* insolenter pro *arte* dicantur.

95. *indigne* 16. *indignus* aliquando suspicabar. At v. Comm.

Et Domini gladiis tam festinata; sed olim
Prodigio par est in nobilitate senectus;
Unde fit, ut malim fraterculus esse gigantis.
Profuit ergo nihil misero, quod cominus ursos
100 Figebat Numidas, Albana nudus arena
Venator. Quis enim jam non intelligat artes
Patricias? quis priscum illud miretur acumen,
Brute, tuum? Facile est barbato imponere regi.
Nec melior vultu, quamvis ignobilis, ibat
105 Rubrius, offensæ veteris reus atque tacendæ
Et tamen improbior satiram scribente cinædo.
Montani quoque venter adest abdomine tardus,
Et matutino sudans Crispinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera; sævior illo
110 Pompeius tenui jugulos aperire susurro,
Et, qui vulturibus servabat viscera Dacis,
Fuscus, marmorea meditatus prœlia villa,
Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
Qui numquam visæ flagrabat amore puellæ,
115 Grande et conspicuum nostro quoque tempore monstrum!
Cæcus adulator dirusque a ponte satelles,

96. *gladiis domini* 21. —*jam destinata* 11. 12. 14—17. 19—27. 45—49. 54—63. 65—67. 71—74. et omnes (XXXV) codd. Paris. adversante metro. Hinc Lipsius Epist. Quæst. 4, 25. vel *tam festinata*, vel *jam designata* reponi jubebat. Alii editores hoc, alii illud recepere, ne laudato quidem emendationis auctore. *jam designata* 69. *jam festinata* 33 a m. sec. 50. 64. 68. *tam festinata* 28. 70. 75—77. 81. 82. Lectionem omnium codd. et editt. antt. revocavit Ach.

97. *Par est prodigio* 22. — *in* pro vulg. *cum* 7. 10. 11. 14—17. 19—25. 45—50. 54—63. 65—70. 74. et omnes codd. Paris. unde nunc illud restitui cum Ach.

98. *Ut non sit* 22. — *mallem* 16. — *gigantis* 3. 4. 5. 10. 12—14. 17. 19—24. 45. 47. 49. 54. 57. 58. 70. 75. 76. 82. et XXXII codd. Paris. *gigantum* 11. 15. 16. 25. 46. 48. 50. 55. 56. 59—69. 71—74. 77. 81. et tres codd. Paris. Sed cur h. l. *fraterculus*, non *frater*? Sensus forte est, sed male expressus: malim pumilio esse, quam gigas, h. e. homo obscurus et ignobilis, quam nobilis. Crediderim potius, poetam scripsisse: *ut nolim fraterculus esse gigantis*, h. e. amicus Cæsaris, qui odit nobiles eorumque opibus inhiat. Cf. omnino ad V, 135. et 137. Ita et diminitivum est aptissimum, quoniam de *gigante*, Cæsare, agitur, et sententia satirico ingenio consentanea eique convenienter expressa.

101. *Quis enim non intelligeret* 14.

102. *miretur* pro *miratur* revocavi ex 25. 46. 48. 49. 54—56. 59. 60. 62. 64—74. quoniam exquisitius est et præcessit, *intelligat*.

105. *Claudius* forte s. *Clodius* substituendus in locum *Rubrii*, et hæc verba ex iis explicanda, quæ Sueton. Domit. c. 1. de Clodio Pollione et poemate Neronis *cinædi* memoriæ prodidit. Sed v. Comm.

109. *non* pro *vix* 22 a m. sec.

116. *e ponte* (ut XIV, 134. *aliquis de ponte*) malebat N. Heins. ad Ovid. Ibin v. 420. Sed durissima est verborum *a*

Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes
Blandaque devexæ jactaret basia redæ.
Nemo magis rhombum stupuit: nam plurima dixit
120 In lævam conversus; at illi dextra jacebat
Belua. Sic pugnas Cilicis laudabat et ictus
Et pegma et pueros inde ad velaria raptos.
Non cedit Veiento, sed, ut fanaticus, œstro
Percussus, Bellona, tuo divinat, et, Ingens
125 Omen habes, inquit, magni clarique triumphi:
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
Excidet Arviragus: peregrina est belua: cernis
Erectas in terga sudes? Hoc defuit unum
Fabricio, patriam ut rhombi memoraret et annos.
130 Quidnam igitur censes? conciditur? Absit ab illo
Dedecus hoc, Montanus ait. Testa alta paretur,
Quæ tenui muro spatiosum colligat orbem.
Debetur magnus patinæ subitusque Prometheus.
Argillam atque rotam citius properate; sed ex hoc
135 Tempore jam, Cæsar, figuli tua castra sequantur.

vel *e ponte* explicatio, (v. Comm.) et de infimo Catulli genere nihil constat. Aptior prodit sententia, si emendaveris: *dignusque in ponte satelles* cet., *dignus*, qui ob cæcitatem *in ponte*, (v. ad XIV, 134.) tamquam *satelles* s. custos pontis, *dignus*, qui ad Aricinum clivum *mendicaret*. Enimvero præferenda forte conjectura H. Valesii *dirusque ac sponte satelles*, h. e. mali Principis malus adulator, consiliarius et minister, non aliqua necessitate coactus, sed sola pravæ naturæ malignitate impulsus: ut ap. Plin. Ep. III, 7. *Læserat* Silius *famam suam sub Nerone: credebatur sponte accusasse*. Conf. inf. VIII, 193. XIV, 107. Sen. Ep. 95. *(voluntate peccare* et *sponte delinquere)* Virg. Æn. VII, 204.

117. *Aricinas — ad arces* (ad collem s. clivum Aricinum, de quo v. Comm. ad 3, 192.) quin corrigendum sit vix dubito. *Axem* certe poetis dici collem editum, non mihi persuasere Plathner et Scalig. ad Prop. 4, 1, 125. ubi Passerat. ex vet. libro recte restituit *arcis*.

118. *redæ* scripsi pro *rhedæ*. v. ad 3, 10.

120. *lævam* 16. 24. 25. 27. 28. 45—50. 54—60. 64. 65. et quidam codd. Paris. unde recepi pro *lævum*.

121. *Belua* pro *bellua* 21—25. 27. 45. 47. 56. 59. 60. 65. quam scripturam servavi, quia in antiquiss. membranis obvia est, etsi improb. Cellar. orthogr. lat. T. 1. p. 188. ed. Harles. Cf. ad 3, 85.— *pugnam* 45. —*jactabat* 21.

122. *Ut* 22. —*pægma* (πῆγμα) 62. 68. 71. 72.

125. *clari magnique* 16. 20.

127. *Excidit* XXV codd. Paris. et 12. 17. 20—22. 26. 29. 33. cujus Schol. exponit ita: mortuus est et de regno expulsus; tamquam vaticinentur de re præsenti vel quasi jam facta — *Armiragus* 19. *Arguragus* 21 a m. sec.

131. *testa illa* 20. 21 a m. pr.

133. *patinæ magnus* 11.

134. *cives* pro *citius* 22. *subitusque Prometheus Argillam atque rotam citius properare* ingeniosa est conjectura Ill. Com. C. A. Fr. de Ranzau, laudata in Cel. Wolfii literar. Anal. Vol. I. Fasc. II. p. 511.

135. *jam figuli, Cæsar* 26. — *sequuntur* 16.

Vicit digna viro sententia. Noverat ille
Luxuriam imperii veterem noctesque Neronis
Jam medias aliamque famem, quum pulmo Falerno
Arderet. Nulli major fuit usus edendi
140 Tempestate mea. Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu;
Et semel adspecti litus dicebat echini.
Surgitur et misso proceres exire jubentur
145 Consilio, quos Albanam dux magnus in arcem
Traxerat adtonitos et festinare coactos,
Tamquam de Cattis aliquid torvisque Sygambris
Dicturus, tamquam et diversis partibus orbis
Anxia præcipiti venisset epistola pinna.
150 Atque utinam his potius nugis tota illa dedisset
Tempora sævitiæ, claras quibus abstulit Urbi
Illustresque animas impune et vindice nullo!

140. *Circeiis* 60. 65.

141. *Rutupinoque* 20. 25. 27. 46—48. 55—60. 64. 65. *Ruptupinoque* 17 a m. pr. 19. *Rutipinoque* 15.

142. *deprehendere* 17. 22. 24. 27. 64.

143. *simul* 17 a m. sec. — *dicebat litus* 14.

145. *Consilio* pro *Concilio* recepi ex 17. 20. 21 a m. pr. 23. 24. 27. 45. 47. 50. 57. 64. Cf. ad v. 73.

147. *Getis* pro *Cattis* 10. 12. 14—17. 19—22. 25. 27. 46—48. 56—63. 65. 67—69. et omnes (XXXV) codd. Paris. contra historiam et metri leges. *Geticis* 11. 24. 26. 71—74. 77. *Gethis* 45. *Gathis* 49. *Gotis* 23. *Dacis* 68. *Giatis* Lubini vetus commentator, qui etiam monet, *Giatas* esse Scotos — *tortisque* malebant Valla, Grang., Schegk. in Præmissis et Ramires ad Martial. de spect. 4, 9. *Crinibus in nodum tortis venere Sygambri.* Cf. inf. 13, 165. et Smetii ant. neom. p. 70. ubi XII Sygambrorum capita expressa vultu truci crinibusque in nodum tortis. Sed poeta Sygambros non simpl. *tortos* hoc sensu dixisset; vulgata quoque lectio multo aptior est h. l. et *anxietati* Imperatoris. — *Sycambris* 11. 17. 24. 60. 65. *Sigambris* 14 a m. pr. *Sicanbris* 21. *Sicambris* reliqui. *Sygambris* edidi, quoniam hæc scriptura auctoritate nititur tum antiquiss. codd. Ovidii, Claudiani aliorumque, tum Græcorum auctorum: nam Dioni et Ptolemæo constanter dicuntur *Σύγαμβροι*, Straboni IV. p. 194. et al. *Σούγαμβροι*, ut *Sugambri* Tac. Ann. 2, 26. 4, 47. 12, 39. Cf. Heins. ad Ovid. Am. 1, 14, 49. Oudend. ad Suet. Aug. 21. Duker. ad Flor. 4, 12. Jani ad Hor. Od. 4, 2, 36.

148. *de* pro *et* 15. *et* abest ab 10. 11. 14. 16. 21—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

149. *penna* 11. 14—17. 19. 20. 23—26. 45—50. 54—69. 71—74. et plerique codd. Paris. Cf. ad 3, 118.

150. *nugis potius* 15. 20. 21. 77. — *ille* pro *illa* restitui ex 7. 17. 20. 21 a m. sec. 22. 29. et nonnullis codd. Paris. Importuna vox *illa*, quam nemini displicuisse mireris.

151. *claræ q. a. U. Illustres animas* 60. 65. *Illustres* quoque in 25. 27. 46—48. 56—59. 64. *Vindice nullo* malebat C. Vales. ut simul alludatur ad Vindicem, qui Neronis crudelitatem defectione repressit.

Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat. Hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

SATIRA V.

ARGUMENTUM.

Conditio parasitorum tam misera est et libero homine indigna, ut honestius sit mendicare, quam inopem illorum vitam colere. v. 1—11. *Divites enim patroni, qui pauperes nonnunquam clientes ad cœnam vocant, amplissimum ita illis præmium officiorum persolvisse putant; (12—23.) neque eadem iis, quæ sibi, sed viliora vina, (24—37.) pocula, (38—50.) aquam, (51. 52.) panem, (67—79.) pisces et oleum, (80—113.) aves et opsonia, (114—124.) fungos (146—148.) et poma (149—155.) apponi atque a vilioribus servis ministrari jubent. (52—66.) Præterea pauperibus non licet inter cœnandum libere loqui, neque pocula iis a superbo hospite propinantur.* 125—131. *Is enim non meritorum ac virtutum, sed opum rationem habet, et eosdem clientes summa complecteretur comitate summoque honore, si forte fortuna repente locupletarentur nullamque liberorum stirpem haberent.* 132—145. *Divites vero non tam male atque ignominiose accipiunt pauperes, ut parcant sumtui, sed ut eos ludificentur.* 156—160. *Quicumque igitur, si vel libertinus fuerit, nedum ingenuus, inani honoris specie ac spe bene cœnandi ductus talem contumeliam bis patitur, dignus est, qui longe majori afficiatur.* 161—173.

Satira pulcerrima, qua non modo divitum superba atque iniqua ingenuorum clientium tractandorum ratio notatur, sed etiam v. 1—11. et 161—173. horum stultitia humilisque animus, qui tantam ignominiam patienter ferant. Comparentur ei Plin. Epist. II, 6. Athen. VI, 5—18. (26—80. p. 234—262. ubi prolixe agit de parasitis et adulatoribus) Petron. Sat. c. 31. (ubi conf. intpp.) et in primis Lucianus περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, cujus egregii libelli titulum Wieland vertit: *von dem traurigen Loos der Gelehrten, die sich in vornehme und reiche Häuser vermiethen.* — Nota Achaintrii est, ‘Ideo clientelam instituerat Romulus, ut patricios et plebeios mutua officiorum ratione devinciret utque hos contemtu superiorum, illos inferiorum invidia eximeret. Patronus clienti opem aliaque necessaria, patrono cliens suffragium et auxilium vel ipsi vel amicis debebat. Hinc veneratio et obsequentia, illinc protectio et tutela jubebantur. Verum corruente re publica sensim evanuit hujus institutionis benignitas. Clientes servi propemodum habiti sunt superbi et fastidiosi domini, nec jam amici, sed satellites facti.’

Si te propositi nondum pudet atque eadem est mens,
Ut bona summa putes, aliena vivere quadra;

Satira V.

1. *Sic* pro *si* v. 1. et 3. legendum censebat Lubinus, ut interrogatio esset conjuncta cum exclamatione et indignatione, hoc modo: Siccine te nondum — pudet? itane vero in turpi tuo proposito perseveras? Sed ita versus 5 non bene cohæret

Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset:
5 Quamvis jurato metuam tibi credere testi.
Ventre nihil novi frugalius. Hoc tamen ipsum
Defecisse puta, quod inani sufficit alvo:
Nulla crepido vacat? nusquam pons et tegetis pars
Dimidia brevior? Tantine injuria cœnæ?
10 Tam jejuna fames, quum pol sit honestius, illic
Et tremere et sordes farris mordere canini?
Primo fige loco, quod tu discumbere jussus
Mercedem solidam veterum capis officiorum.
Fructus amicitiæ magnæ cibus. Imputat hunc rex
15 Et, quamvis rarum, tamen imputat. Ergo duos post
Si libuit menses neglectum adhibere clientem,
Tertia ne vacuo cessaret culcita lecto;
Una simus, ait. Votorum summa! Quid ultra
Quæris? Habet Trebius, propter quod rumpere somnum
20 Debeat et ligulas dimittere, sollicitus, ne
Tota salutatrix jam turba peregerit orbem
Sideribus dubiis aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ.
Qualis cœna tamen? Vinum, quod sucida nolit

cum verbis præcedd. Nec tamen censendus est in scirpo quæsisse nodum: quem recte interpretes, quod sciam, nondum solverunt. v. Comm. — *est* omittunt 13. 15. 22. 25. 45. 59. et multi codd. Paris.

4. *aut* pro *nec* 16. — *Gabba* 1. 9. 11. Vetus scholion est: Apicius Gabba sub Tiberio scurra nobilis fuit. Cf. Plut. Erot. p. 759. 760. vel ed. Reisk. T. IX. p. 45. ubi in nonnullis codd. Κάλβας dicitur, in aliis Κάββας, ut h. l. *Gabba*. v. tamen Comm.

5. *reddere* 29. — *Testi* quidam male scribunt, ut sit vocat. et intelligatur Testius Caballus scurra, ex Martiali notus; in cujus optimis exemplar. non *Testius* dicitur, sed *Tectius*.

10. v. Excurs. ad h. l.

12. *finge* 25. 27. 48. 57. 59. 60. 65. 68.

13. *solitam* 7. 21. 22. 28. 45. 68.

15. *raro* 11. 14. 15. 26. Vetus Schol. *ubi et hoc, quod vile est, imputat:* unde Schurzfl. suspicabatur, eum pro *rarum* legisse *macrum* vel simile quid.

16. *licuit* 27. 47. 50. — *accire* 25. 56. 57. 59. 60. 65.

17. *culcitra* 11. 15. 16. 19. 20. 21 a m. sec. 22—25. 27. 45—50. 54—67. et XXV codd. Paris. *culcita* 2. 10. 14. 17. 21 a m. pr. 26. 68—77. et X MSS. Paris. recte, si fides habenda Festo, Nonio, Varroni, Manutio in orthogr. et Torrent. ad Suet. Tib. 54.

22. 23. desunt 13. et post v. 19. ponendi videbantur Schurzfl.

23. *serraca* 1. 10. 14. 17. 19—21. 23—26. 45—47. 49. 50. 54. 56. 57. 58. 64—67. 69. 70. 74—77. 82. *sarraca* 11. 15. 16. 22. 27. 48. 56. 59—63. 68. 71—73. 81. v. sup. ad 3, 255.

24. *sucida* pro *succida* reposui ex 17. 19. Ita etiam *sucinum*, *sucus*, *sucosus*, *suculentus* in antt. codd. et glossis Philox.

25 Lana pati: de conviva Corybanta videbis.
Jurgia proludunt; sed mox et pocula torques
Saucius et rubra deterges vulnera mappa,
Inter vos quoties libertorumque cohortem
Pugna Saguntina fervet commissa lagena.
30 Ipse capillato diffusum consule potat
Calcatamque tenet bellis socialibus uvam,
Cardiaco numquam cyathum missurus amico.
Cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de
Setinis, cujus patriam titulumque senectus
35 Delevit multa veteris fuligine testæ;
Quale coronati Thrasea Helvidiusque bibebant
Brutorum et Cassî natalibus. Ipse capaces
Heliadum crustas et inæquales beryllo
Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum;
40 Vel, si quando datur, custos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas unguesque observet acutos.
Da veniam: præclara illic laudatur iaspis.

recte scribitur a *sugendo*. Cf. Heins. ad Sil. 7, 169. Pier. et Heyne ad Virg. Ecl. 3, 6. inf. ad 11, 76. — *nolet* 57. *nollet* 11. 15. 16. 19. 24. 25. 27. 28. 45—50. 54—56. 58—60. 64. 65. et XV codd. Paris.

25. *te e conviva Corybanta videbis* emend. H. Vales.

26. *procedunt* 2. *præludunt* 27. — *ut pocula portas* conj. Schrader, et v. 27. *at* pro *et*.

27. *detergis* 16. *detergens* 14.

30. *defusum* 23.

32. *Cordiaco* 19. *Cardiaco cyathum non porrecturus amico* in quodam exemplari, nescio quo, invenit Lubinus.

36. *biberent* 14. *solebant* (scil. bibere) 25. 27. 46—48. 56—60. 65. quod doctius videri potest et a poeta profectum; nisi glossa forte fuit *bibere solebant*, et pars ejus in textum irrepsit.

37. *in natalibus* 15.

38. *Eliadum* 22. 24. 45. *Apiarum* 14. *Beliadum* vet. Schol. qui contulit Virg. Æn. 1, 729. Male. — *inæquales beryllos* 10. 12. 15. 17. 19—22. 27. 45—50. 55. 56. 59—61. 63. 65. 74. 77. omnesque codd. Paris. e quibus hanc lectionem revocavit Ach. qui verba sic jungit et exponit: *Virro tenet phialas, Heliadum crustas et inæquales beryllos*, h. e. ex Heliadum crustis et inæqualibus beryllis effictas. *inæquales beryllis* conj. H. Vales. coll. Virg. Æn. V. 267. *cymbia aspera signis*.

39. *Viro* 46. 48. ut et 27. 47. 49. inf. v. 43. *Virrho* 17. *Vyrro* 20. *Vero* 21. *Guirro* 22.

40. *Vel si quando*, (scil. committitur) *datur custos a. i.* interpungebat H. Vales. *ibidem est* 22.

ibidem est et v. 41. *amicos* pro *acutos* cod. Thuan. teste ac prob. Boissonade ad Nicet. III, 332. p. 178.

41. *numerat* — *observat* 16. 22. 45. — *ungues* 14—17. 19—21. 23. — *œnos* 20. *aduncos* 49. 55—57. 59. 60. 65. *amicos* 4. 12. 14. 17 a m. pr. 23 a m. pr. et cod. Lugdun. teste ac prob. N. Heins. ad Ovid. A. A. 1, 585. et Trist. 1, 9, 65. ubi similiter Ovidio *amica* dici monet *pectora, limam, causam* et *ventum* A. A. 3, 737. ep. ex Ponto 2, 4, 17. Trist. 1, 8, 65. et Met. 13, 440.

42. *illic* (h. e. in poculo) revocavi ex 1. 7. 10. 11. 14—17. 19. 21. 22. 25—27. 45

Nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis, quas in vaginæ fronte solebat
45 Ponere zelotypo juvenis prælatus Iarbæ.
Tu Beneventani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quatuor ac jam
Quassatum et rupto poscentem sulphura vitro.
Si stomachus domini fervet vinoque ciboque;
50 Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
Non eadem vobis poni modo vina querebar:
Vos aliam potatis aquam. Tibi pocula cursor
Gætulus dabit aut nigri manus ossea Mauri
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
55 Clivosæ veheris dum per monimenta Latinæ.
Flos Asiæ ante ipsum, pretio majore paratus,
Quam fuit et Tulli census pugnacis et Anci
Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
Frivola. Quod quum ita sit, tu Gætulum Ganymedem
60 Respice, quum sities. Nescit tot millibus emtus
Pauperibus miscere puer: sed forma, sed ætas
Digna supercilio. Quando ad te pervenit ille?
Quando vocatus adest calidæ gelidæque minister?
Quippe indignatur veteri parere clienti,
65 Quodque aliquid poscas et quod se stante recumbas.
Maxima quæque domus servis est plena superbis.

—50. 54. 55. 57—59. 63. 64. 77. et XXX codd. Paris. *illi claudatur* 61. 62. et duo MSS. Paris. vitiose. *ibi* 20. *illi claudatur* 23. 24. 56. 60. 65—76. 81. 82. et III codd. Paris.

45. *Iarbæ* recepi ex 17. 21. 24. 45. 81. *Yarbæ* 19. 20. *Hyarbæ* 27. 46—48. 50. 56. 59—65. 68. 71. 73. *Hiarbæ* 1. 14—16. 22. 23. 25. 26. 49. 54. 55. 57. 58. 66—67. 69. 70. 72. 74—77. 82. Cf. ad Sil. 1, 417. et intpp. Virg. Æn. 4, 36. 196.

47. *vasorum* 10. 16. 26. 54. 71. 72. 73. — *et jam* 15. 77. *at jam* 23. *aut jam* 21.

48. *et* abest a 19.

49—52. Manso recte, opinor, monet, turbatum esse versuum sententiarumque ordinem et ita restituendum: *Non eadem vobis poni modo vina querebar. Si stomachus domini fervet vinoque ciboque, Frigidior — pruinis; Vos aliam potatis aquam.*

51. *nobis* 26. 47. 54. 58.

52. *pocula furvus Gætulus dabit* conj. Schrader, coll. Horat. Sat. 2, 8, 14. *procedit fuscus Hydaspes Cæcuba vina ferens.*

54. *nolles* 19. 22. 27. *non vis* 14.

55. *monimenta* (a *monitum* dicta) scripsi pro *monumenta*. Cf. Schelleri præcepta styli T. I. p. 35. et Cellar. orthogr. Nugatur Serv. ad Virg. Æn. 12, 945. putans, *monumenta* esse memoriæ, *monimenta* vero a mentis admonitione dicta.

57. *census Tulli* 24.

61. *servire* pro *miscere* 15.

63. *rogatus adest* 10. — *caldæ* 50. 61. 63. Cf. Quintil. 1, 6.

Ecce alius quanto porrexit murmure panem
Vix fractum, solidæ jam mucida frusta farinæ,
Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum!
70 Sed tener et niveus mollique siligine factus
Servatur domino. Dextram cohibere memento.
Salva sit artocopi reverentia. Finge tamen te
Improbulum, superest illic, qui ponere cogat.
Vis tu consuetis audax conviva canistris
75 Impleri panisque tui novisse colorem?
Scilicet hoc fuerat, propter quod, sæpe relicta
Conjuge, per montem adversum gelidasque cucurri
Esquilias, fremeret sæva quum grandine vernus
Jupiter et multo stillaret pænula nimbo!
80 Adspice, quam longo distendat pectore lancem,
Quæ fertur domino, squilla et quibus undique septa
Asparagis, qua despiciat convivia cauda,
Quum venit excelsi manibus sublata ministri.
Sed tibi dimidio constrictus cammarus ovo

70. *Si tener — domino, dextram* cet. 11.

72. *artoptæ* 1. 70. 75. 76. 82. *artocoptæ* cod. Thuan. 1. *artocopi* 10—12. 14—17. 20—27. 45—50. 54—69. 71—74. et XXXIV codd. Paris. e quibus hanc lectionem revocavi cum Ach. ut designetur vel pistor, vel potius servus, qui panem secuerit. *arthecopi* 13. 19.

74. *Vis tu* 10. 11. 24. 26. 28. 31 b. 50. 62. 70—73. 75. 76. 82. et X MSS. Paris. melioris notæ. *Vix tu* 12—17. 19—23. 25. 27. 45—49. 54—61. 63—68. 74. et XXV codd. Paris. *Vin' tu* 77. *Vix te* 69. Ferrarius Elect. 2, 10. putabat, sive *Vis* sive *Vin'* legatur, concinnam sententiam aut verum sensum elici neutiquam posse, neque mentem poetæ intelligi, nisi *vix* legamus et *audeas* pro *audax* duarum vocalium collisione, ut ipse poeta ad parasitantem loquatur. Sed hæc vocalium *ea* collisio s. συνίζησις insolita est sensusque h. l. planissimus. Hinc etiam non necessaria est, etsi melior, emendatio Plathneri: *Vis tu non suetis a. c. c. Impleri? panisne tui vis nosse colorem?* Perperam Mancin. post *vix* supplebat *dignus es.*

76. *fuerit* 28.

78. *Æsquilias, Æsquillias, Exquilias, Æxquilias* alii. v. ad 3, 71. — *quum sæva* 11. 20.

79. *Juppiter* vulgo perperam scribitur: nam vox *Jupiter* contracta ex *Jovis pater*, et prima ejus syll. ubivis producitur.

83. *Dum* 10. 11. 13. 17. 19. 23. 24. 45. 49. 54. 57. — *excelsis* 20. 27. 46—49. 54—57. 59. 60. 65. — *porrecta* pro *sublata* 14. 83.

84. *constructus* 73. prob. Plathnero, quia veteres ovis non tantum inchoaverint cœnam, sed etiam reliqua *construxerint* et coronaverint fercula, de quo v. Lips. antiq. lect. lib. 3. Casaub. ad Athen. 2, 16. Martial. 10, 48, 11. 11, 53, 8. Plaut. Men. 1, 1, 26. — *gammarus* 10. 11. 16. 17. 20. 24. 27. 45—49. 54. 55. 57. 58. 61. 62. 63. 65. 67. 68. 71—73. *gamarus* 13. 19. 21. 22. 23 a m. pr. Alterutrum etiam legitur in omnibus fere codd. Paris. Vocem esse Latinam neque ab aliis Græcorum scriptoribus, quam ab Epicharmo et Sophrone, Siculis poetis, adoptatam, ut alias, et in plerisque libris κάμμορον legi, monet Schweigh. ad Athen. VII, 75. et 110.

84. 85. *ovum — feralis cæna*, ut ap. Lucian. Κατάπλους c. 7. ὁ φιλόσοφος Κυνίσκος,

85 Ponitur, exigua feralis cœna patella.
Ipse Venafrano piscem perfundit: at hic, qui
Pallidus affertur misero tibi caulis, olebit
Laternam. Illud enim vestris datur alveolis, quod
Canna Micipsarum prora subvexit acuta;
90 Propter quod Romæ cum Bocchare nemo lavatur,
* Quod tutos etiam facit a serpentibus atris.
Mullus erit domino, quem misit Corsica vel quem
Tauromenitanæ rupes, quando omne peractum est
Et jam defecit nostrum mare, dum gula sævit,
95 Retibus adsiduis penitus scrutante macello
Proxima, nec patimur Tyrrhenum crescere piscem.
Instruit ergo focum provincia: sumitur illinc
Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.
Virroni muræna datur, quæ maxima venit
100 Gurgite de Siculo: nam, dum se continet Auster,
Dum sedet et siccat madidas in carcere pennas,
Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.
Vos anguilla manet longæ cognata colubræ,

ἐν ἴδοι τῆς Ἑκάτης τὸ δεῖπνον φαγόντα καὶ τὰ ἐκ τῶν καθαρσίων ὠὰ καὶ πρὸς τούτοις γε σηπίαν ὠμὴν ἀποθανεῖν.

86. *perfudit* 19. *perfundit piscem* 20.

87. *offertur* 27. 46—48. 50. 54. 58. 61—63. 65—69. 71—74. 77.

88. *nostris* 26. — *auleolis* 45. Cf. ad 7, 73.

90. 91. v. Excurs. ad h. l.

92. *Mulus* 62. 68. 71—73. *Murus* 11. — *domino* 10. 19—21. 23—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXV codd. Paris. in his optimi: unde illud pro vulg. *domini* nunc restitui cum Ach.

93. *Taurominitanæ* 10. 14. 16. 17. 19. 21—23. 25. 27. 45. 46. 48. 49. 54—69. 71—74. 81. ut passim, et *Taurominium* ap. Cicer. et alios. *Tauromenitanæ* 1. 11. 12. 15. 26. 50. 70. 75—77. 82. ut *Tauromenium* in antt. codd. Plin. 3, 8. Gr. Ταυρομένιον, Strab. Ταυρομενία et in numis TAUROMEN. et TAUROMENITAN. Cf. Heins. ad Ovid. Fast. 4, 475.

94. *Ac* 17. — *mare nostrum* 16.

96. *petitur* 11. *patitur* (scil. gula) 15—17. 19—25. 27. 45—50. 54—60. 62—69. 71—74. 77. Nihil interest.

97. *illic* 22. 59.

98. *Lenes* 22. *Lenas* quidam, solemni librariorum errore, qui lineolam sæpe literæ *n* perperam imponunt. — *Aureola* 16. *Aurelia*, dives orbaque matrona, pisces multos et pretiosos, a captatore missos, *vendit*, quia etiam avara est; quod bene adnotavit ill. C. de Haugwitz.

99. *murræna* 22. *murena* quidam, ut in Fastis Capitol. ap. Gruter. p. 295. et in antt. codd., in quibus tamen vel raro vel numquam exprimuntur diphthongi. Licinii quoque cognomen *Murena* ap. Cicer. et Μουρήνας in Appiani b. Mithrid. c. 32. 43. 64. seq. Sed piscis dicitur μύραινα et μύραινος Suidæ, Athenæo, Hesychio, Aristoph. et aliis.

101. *Cum* 14. — *jacet* pro *sedet* 21. — *madidas siccat* 27. 46—49. 54. 55. 57. 58. 64. contra leges metricas. Hiatus tamen Juvenali solennes. v. ad 1, 151.

103. Ill. C. de Haugwitz suspicatur, *anguillam* vile piscium genus fuisse judicio Romanorum, quia *colubræ cognata*, similis, fuerit.

Aut glacie adspersus maculis Tiberinus et ipse
105 Vernula riparum pinguis torrente cloaca
Et solitus mediæ cryptam penetrare Suburæ.
Ipsi pauca velim, facilem si præbeat aurem.
Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Seneca, quæ Piso bonus, quæ Cotta solebat
110 Largiri; namque et titulis, et fascibus olim
Major habebatur donandi gloria: solum
Poscimus, ut cœnes civiliter. Hoc face et esto,
Esto, ut nunc multi, dives tibi, pauper amicis.
Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par
115 Altilis et flavi dignus ferro Meleagri
Fumat aper: post hunc tradentur tubera, si ver
Tunc erit et facient optata tonitrua cœnas
Majores. Tibi habe frumentum, Alledius inquit,
O Libye; disjunge boves, dum tubera mittas!
120 Structorem interea, ne qua indignatio desit,

104. *varie* pro *glacie* conj. Schrader; *glareæ* (adversante metro) et *glanii* (qui piscis potius *glanis*, *ulis*, et *glanus* dicitur Plin. 2, 43, 67. 32, 10. et 12. s. 45. et 53.) et *gladii* H. Vales. qui *gladium* monet a Theodoro reddi xiphiam, piscem marinum, Æliano memoratum; non vero, an maculis adspersus sit. De *gladio* cf. Plin. IX, 2. et 15. XXXII, 11. s. 53. Durius tamen *glacie* dictum pro *in glacie* vel *glaciei* vel frigore, per hyemem; et lectio emendanda videtur.

105. *torpente* invita Minerva emend. Rutgers. var. lect. 2, 17.

106. *foveam* pro *cryptam* 22. ex interpret. — *Suburræ* alii. v. ad 3, 5.

107. *facilis* suspicari possis tamquam doctius, coll. X, 8. (ubi v. not.) Horat. Sat. 1, 1, 22. et Prop. 2, 21, 15. Librarii epitheta substantivis accommodare solent. Sed vulgata lectio non spernenda. Cf. III, 122. Cæterum versus 107—113. aptiore loco legerentur post v. 131.

111. *gratia* pro *gloria* 29. — *solum hoc* 15. 19.

113. *Vi* (forte *Ut*) *nunc sunt multi* 45.

115. Epitheton *flavi* otiosum videbatur Heinsio ad Ovid. medicam. fac. v. 85. ubi emend. *navi* s. *gnavi* et *validi*, ex quo *flavi* ortum putabat, quum *di* geminare librarius neglexisset. Sed v. Comm. — *ferro dignus* 11. 17. 19. 21.

116. *raduntur* 2. 3. 14. 15. 17 a m. sec. 22—25. 27. 45—47. 49. 50. 54—69. 71—74. 77. 81. et plerique codd. Paris. ut inf. 14, 7. (ubi v. Comm.) quod arrisit Pulm. Britan. Grang. et Hiens. ad Ovid. medic. fac. v. 85. *radentur* 17 a m. pr. 19—21. 26. et VII codd. Paris. prob. Almelov. et Græv. Mihi utrumque alienum videtur ab h. l. ubi non de cibis apparandis coquendisque, sed jam paratis et in mensa apponendis, sermo est. *Post huic radentur* edidit Ach. hoc sensu: deinde ipsi, soli Virroni, apponentur; quam verbi *radere* notionem non inusitatam esse monet, non vero probavit, coll. XIV, 7. *rodentur* 16. *traduntur* 10. 13. 48.

117. *Non* pro *Tunc* legendum esse probabile fit ex loco Plinii, in Comm. laudato: nam de *majoribus* agitur tuberibus, quæ verno potius tempore tenerrima sunt. — *faciunt* 17 a m. sec.

118. *Aledius* 21. 23—25. 27. 57. 58. 60. 62—68. 71—73. *Alcedius* 22. *Alvedius* 14. *Alidius* 17. *Alichius* 4. *Atilius* 30. prob. Calder. Similis varietas in Cic. ad Att. 12, 4. 24. 27. Forte leg. *Atedius*, cujus luxum notat Tac. Ann. 1, 10.

Saltantem spectes et chironomonta volanti
Cultello, donec peragat dictata magistri
Omnia: nec minimo sane discrimine refert,
Quo gestu lepores et quo gallina secetur.
125 Duceris planta, velut ictus ab Hercule Cacus,
Et ponere foras, si quid tentaveris umquam
Hiscere, tamquam habeas tria nomina. Quando propinat
Virro tibi sumitque tuis contacta labellis
Pocula? quis vestrum temerarius usque adeo, quis
130 Perditus, ut dicat regi, Bibe? Plurima sunt, quæ
Non audent homines pertusa dicere læna.
Quadringenta tibi si quis Deus aut similis Dîs
Et melior fatis donaret; homuncio, quantus
Ex nihilo fieres, quantus Virronis amicus!
135 Da Trebio! Pone ad Trebium! Vis frater ab ipsis
Ilibus? O nummi, vobis hunc præstat honorem,
Vos estis fratres. Dominus tamen et domini rex
Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula
Luserit Æneas nec filia dulcior illo.
140 Jucundum et carum sterilis facit uxor amicum.
Sed tua nunc Mycale pariat licet et pueros tres

121. *spectas* 13. 17. 19. 20. 22. 23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. *videas* 14. 21. 24. — *chironomunta* 11. 31 b. 46. 49. 54. (cf. Giffan. Ind. Lucret. v. *Acherunta.*) *chironomanta* 14. 15. 22. 23 a m. sec. 27. 47.

122. *peragat mandata* 6.

123. *ne* 19. 23. — *differt* 20.

126. *foras* pro vulg. *foris* nunc recepi ex 17. 20. 21 a m. sec.

127. *quamquam* 22. et duo codd. Paris. idque non male conjecerant Rigalt. et Græv. ut sensus sit: quamquam sis nobilis, (immo ingenuus s. civis) si tamen pauper es, in divitis mensa non audebis hiscere, nisi velis ejici. Iis adstipulatur Schurzfl. qui monet, errorem ex ant. scriptura *cancam* ortum esse, et vetus scholion in suo cod. ita legi: *Sed melius sic: quamquam nobilis sis et habeas tria nomina, ut Cneius Cornelius Scipio et si quid simile.*

128. *sumitve* conj. Jacobs.

132. *Quadraginta* 19. 20. 24. 27. 46—50. 54. 55. 58. 64. Male. v. ad 1, 106.

133. *deferret* pro *donaret* 16. Male distinguitur in omnibus fere edd. etiam Hennin. *donaret homuncio: quantus* cet. Nam diminut. *homuncio* contemtim dicitur, ut *homullus, homunculus* et *homullulus*, neque adeo verbis *similis Dis et melior fatis* jungi potest.

135. *istis* 16. 48. 65. 68. 69. 77. *illis* 27. 46. 47. 50. 58. 62. 64. 66. 67. 74. *sis frater ab illis Ilibus* perperam corrig. Plathner putans, verbum *vis* ab h. l. alienum esse, et non tantum propinationes honoris causa institutas, sed et fraternitatis poculum antiquis non incognitum fuisse, unde Xiphil. in Tiberio: *ἐν γαρ τῃ αὐτῃ ἡμερᾳ παρα τε τῳ Τιβεριῳ ἑστιασθη και φιλοτησιας ἐπιε.*

136. *vos hunc præstatis honorem* 2.

141. *Mycale* in plerisque libris exstat, estque nomen magæ ap. Ovid. Met. 12, 263. et promont. oppidique Ioniæ ibid.

In gremium patris fundat simul: ipse loquaci
Gaudebit nido; viridem thoraca jubebit
Afferri minimasque nuces assemque rogatum,
145 Ad mensam quoties parasitus venerit infans.
Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,
Boletus domino; sed qualem Claudius edit
Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit.
Virro sibi et reliquis Virronibus illa jubebit
150 Poma dari, quorum solo pascaris odore;
Qualia perpetuus Phæacum auctumnus habebat,
Credere quæ possis subrepta sororibus Afris.
Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit,

2, 223. et al. *Mychale* 27. *Micale* 7. 17. 19. 21. 24. 45. *Michale* 20. 23. 46—48. 50. 58. 64. *Macale* 22. *Mygale* 1. 75. 76. 77. prob. Lubino, ut nomen fictum sit a concubitu vel commixtione, a μυγνημι, quod verbum nihili est. Immo *Migale* a μιγνυμι s. μιγνυω, coeo. Ita legendum censuit etiam d'Orville ad Chariton. I, 7. pr.

142. *ille loquaci* 19.

142 seq. Verba hæc ita potius interpungenda: *Sed tua nunc Mycale pariat! Licet et pueros tres In gremium patris fundat simul; ipse loquaci* cet. Hoc autem sensu capienda videntur: Tua *uxor* sit *sterilis: sed tua Mycale*, pellex, etiam *nunc*, postquam repente dives factus es, *pariat! Licet*, quamquam, *et*, vel, adeo, *pueros tres simul* pariat; tamen *ipse*, Virro, *loquaci gaudebit nido; viridem thoraca jubebit* cet., quæ verba conferenda sunt illis Theophrasti a me laudatis, et optime conveniunt Virroni, neutiquam vero patri. Quamvis itaque *Mycale* sit uxor Trebii; *ipse* non idem, *pater*, sed Virro esse videtur.

143. *viridemque* 16. 17 a m. pr. 19 a m. sec. contra metri leges. — *et thoraca* 77. *et viridem* conj. Manso. Sed poeta copulam omittere solet. v. ad IV, 63. Post *nido* et v. 145. post *infans* signum interr. ponunt nonnulli, ut sensus sit: Si uxor tua unum vel adeo tres pueros pepererit, (quo spes hereditatis Virroni imminuitur) putasne, hoc ipsi gratum fore et munera ab eo infantibus datum iri? immo nihil iis donabit et, quoties illos viderit, indignabitur. At v. Comm.

144. Pro vulgato *Auferri* et *Ac mensam* restitui *Afferri* ex 10. 11. 14—17. 19—27. 45—50. 54—60. 62. 64—69. 71—73. 77. et *Ad mensam* ex 10. 11. 14—17. 19. 20. 23. 24. 27. 45—50. 54. 55. 59. 60. 62. 65—69. Ita legendum esse jam conjecerat Græv. — *axemque rogatum* 19 a m. pr. 27. 46. 47. 48. 62.

147. *qualem* 11. 14. 15. 27. 50. 62. 65—74. 77. et omnes fere codd. Paris. unde illud nunc recepi cum Ach. etsi vulg. *quales* eodem sensu a me ad *boletum* sit relatum. Hæc vero contra mentem poetæ dici putabat Schurzfl. et verba in hunc ordinem redigenda esse: *Boletus domino, fungi ponentur amicis Vilibus ancipites, seu quales Claudius edit.* Heineckio non modo verba *post quem nil amplius edit* absurdissima, sed etiam tres versus 146. 147. 148. spurii et inepti videntur, quum jam per se ipsum pateat, auctorem cœnæ non jussurum sibi dari edulia venenata, et absurdum sit, eum sibi poni jussisse cibos delicatiores, sed haud venenatos, ceteris vero convivis viliores. Non viliores tantum, sed etiam *ancipites*. Cf. Comm.

Restituenda potius lectio *quales*, quæ doctior est et hinc mutata ab indoctis monachis.

148. *postquam* 22. — *nihil* 17. 19. 45. 49.

149. *illa videbit* 22. 23 a m. pr. 45.

150. *piscaris* 11. unde Schurzfl. conj. *quorum solum piscaris odorem*. Sed ipse fatetur, hanc lectionem videri duriorem.

151. *habebit* 12. Præstiterit *alebat*, ut ap. Hom. Odyss. η, 119. αἰεὶ Ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

153. *fruere* 61. 63. 66. 67. 71—73.

Qui tegitur parma et galea metuensque flagelli
155 Discit ab hirsuta jaculum torquere capella.
   Forsitan impensæ Virronem parcere credas.
Hoc agit, ut doleas: nam quæ comœdia, mimus
Quis melior plorante gula? Ergo omnia fiunt,
Si nescis, ut per lacrumas effundere bilem
160 Cogaris pressoque diu stridere molari.
Tu tibi liber homo et regis conviva videris.
Captum te nidore suæ putat ille culinæ:
Nec male conjectat. Quis enim tam nudus, ut illum
Bis ferat, Etruscum puero si contigit aurum
165 Vel nodus tantum et signum de paupere loro?
Spes bene cœnandi vos decipit. Ecce dabit jam
Semesum leporem atque aliquid de clunibus apri.
Ad nos jam veniet minor altilis. Inde parato
Intactoque omnes et stricto pane tacetis.
170 Ille sapit, qui te sic utitur. Omnia ferre
Si potes, et debes. Pulsandum vertice raso
Præbebis quandoque caput nec dura timebis
Flagra pati, his epulis et tali dignus amico.

154. *flagellum* 22. at v. Comm.

155. *Discat* 26. — *hirsuto* — *Capella* 1. (cujus certe glossa est: *a sene magistro campidoctore)* 70. et edit. Maittarii, prob. Scalig., Schurzfl., Lindenbr. et Lips. Mil. Rom. 5, 14. Huic tamen *Capella* lanistæ nomen esse videbatur, quod flagellum militi non satis conveniret; illis nomen centurionis vel campidoctoris. Noti sunt plures *Capellæ*, v. c. Marcianus C. ex Fabric. bibl. lat. 3, 17. Statilius C. ex Suet. Vesp. 3. poeta ex Ovid. e P. 4, 16. orator ex Lamprid. Comm. 1. aliique ex Martial. 11, 32. Gruteri Inscr. p. 350. lin. 5. et al.

158. *plorante gula melior* 14. 16. 20. *gula est? ergo* 13. quod arridere potest. Sed v. ad 1, 151.

162. Sic Luciani Cataplus c. 16. ἔτι δὲ καὶ ἡ κνίσσα ἡ τῶν σκευαζομένων ἐς τὸ δεῖπνον ἀπέκναιέ με.

167. *aut aliquid* 14. 19. 20.

168. *vos* 13. 16. 23 a m. sec. et al. v. Markland. ad Stat. p. 235. seq. et Oudend. in misc. obss. n. T. X. p. 465.

169. *jacetis* conj. Lubinus.

Ill. C. de Haugwitz vertit: *Darum schweigt ihr und sizt das gezückete brod unberührt da*, ut sententia poetæ sit: *stricto pane tacetis*, suspensi vel parati et attenti, velut stricto gladio, sperantes, cibos vobis delicatiores datum iri.

171. *Qui potes* 16. *Sic potes* 47. — *ut debes* emend. Grævius putans, copulam ab h. l. alienam esse. Enimvero *et* pro *etiam* positum, et sic sententia aptissima est atque gravissima.

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER SECUNDUS.

SATIRA VI.

ARGUMENTUM.

JUVENALIS primum profitetur, se non satis mirari posse dementiam Ursidii Postumi, qui uxorem, eamque castam, circumspiciat, quum et pudicitiæ vestigia inde a fine ætatis argenteæ frustra quærantur in toto terrarum orbe, (v. 1—29.) *et vitam liberam voluptariamque agere, immo mori, multum præstet, quam servile matrimonii jugum ferre, et Postumus ipse notissimus sit mœchorum.* (30—47.) *Deinde amicum ab uxore ducenda dehortatur, eumque in finem vivis coloribus depingit atque ordine recenset omnia mulierum tunc temporis viventium vitia, et quidem* 1. *impudicitiam et libidinem effrenatam, cujus explendæ causa nobilissimæ etiam matronæ, immo Augustæ, vel cum histrionibus, citharœdis ac gladiatoribus concumbant patriamque relinquant, vel in lupanaribus prostent, quod Hippiæ ac Messalinæ exemplis probatur;* (47—132.) — 2. *insanam ludorum spectandorum cupiditatem, qua captæ histrioniam ipsæ faciant;* (67—70.) — 3. *licentiam, quodcumque libeat, vel faciendi vel a marito exigendi, magna dote aut pulcritudine quasi emtam;* (136—160.) — 4. *superbiam, maxime earum, quæ nobilitate generis, castitate, forma, fecunditate aliisque naturæ ac fortunæ dotibus excellant, v. c. Corneliæ matris Gracchorum, Niobes et al.* (161—183.) — 5. *affectationem Græcæ linguæ;* (184—199.) — 6. *pertinaciam durumque in maritos imperium;* (202—223.) — 7. *divortia crebra, quibus maritos mutent;* (224—230.) — 8. *suspectam fidem aliosque pravos mores, vivente socru, quæ iis imbuat filiam;* (231—241.) — 9. *cupiditatem litium, in quibus ipsæ accusatorum patronorumque partes agant;* (242—245.) — 10. *impudentiam, quæ nonnumquam tanta sit, ut ne in gymnasia quidem et arenam descendere vel ad palum exerceri erubescant;* (246—267.) — 11. *studium rixandi cum maritis et die et noctu;* (268—270.) — 12. *fictam tristitiam lacrumasque, quoties jubeant, manantes, quibus maritis exprobrent adulteria, ut sua celent;* (271—278.) — 13. *insignem audaciam, qua deprehensæ in stupris se defendant;* (279—285.) — 14. *mollitiem et luxuriam, fontem reliquorum vitiorum;* (286—300.) — 15. *te-*

mulentiam, qua augeatur libido et mulieres sæpe ad omnem turpitudinem, vel ad aram Pudicitiæ et in sacris, inpr. Bonæ Deæ, rapiantur; (300—345.) — 16. *dolum, quo utantur in custodes sibi appositos, quos ipsæ primos ad stupra sollicitent; (346—351.) —* 17. *ambitionem, quæ nullam paupertatis rationem habeat; (352—365.) —* 18. *amorem, quo eunuchos amplectantur, ut indulgeant libidini, nec tamen concipiant; (366—378.) —* 19. *studium cantus ac musicæ artis, cui multæ sint deditæ; (379—397.) —* 20. *curiositatem credulitatemque; (398—412.) —* 21. *iracundiam atque crudelitatem; (413—418.) —* 22. *nocturnam lavationem cum multo strepitu et vomitionem ante cœnam, vino largius sumto concitatam; (418—433.) —* 23. *affectationem sapientiæ et eruditionis; (434—456.) —* 24. *nimium ornatum fastumque intolerabilem divitum feminarum; (457—460.) —* 25. *studium mœchis, non maritis, placendi munditie ac nitore, quem pane siligineo, in lac asininum intincto, fucis unguentisque sibi concilient; (461—473.) —* 26. *sævitiam in servos servasque, in quas evomant iram, vel in maritos conceptam, vel eo incensam, quod ars ornatricis dare nequeat, quæ denegaverit natura; (474—495.) —* 27. *nimiam decoris quærendi nullamque rei familiaris et impensarum curam; (495—511.) —* 28. *stultam cujuscumque generis superstitionem; (511—591.) —* 29. *improbitatem nobilium divitumque feminarum, quæ vel partum medicamentis abigant, (592—597.) vel adulterinos pariant filios, (597—601.) vel denique nothos sive subditivos pro suis ac legitimis alant; (602—609.) —* 30. *usum incantationum ac philtrorum, quibus nonnumquam maritos ad insaniam agant; (133—135. et 610—626.) —* 31. *quæstus cupiditatem, qua incensæ privignos, immo (ut Pontia) suos filios maritosque, veneno vel ferro quoque necare conentur. (627—661.)*

Quemadmodum poeta in reliquis Satiris pravos potissimum mores virorum perstringit, ita in hac acerrime insectatur mulierum vitia, occasione carminis sumta ab eo, quod *Ursidius Postumus* (v. 21. 28.) amicus consilium ducendæ uxoris ceperat. A quo ut eum avocet, omnia feminei sexus vitia tamquam in picta adumbrat tabula et ad vivum quasi resecat, nihil fere prætermittens, quod ad dissuadendum valere possit; ita ut hæc Satira omnibus eloquentiæ floribus distincta sit et in consummatissimis Juvenalis carminibus referenda. Si quid in illa vituperandum est, eo non retulerim vivos colores, turpium rerum picturæ inductos, qui tum argumento, quod pertractatur, et satiricæ poeseos indoli, tum consilio potissimum poetæ, quod modo memoravi, aptissimi sunt, sed potius eorum mixturam, qua ordo sententiarum passim perturbatur. Nam alia bis recensentur, v. c. philtra, incantationes et veneficia, (v. 133 seq. et 610 seq.) superbia, (v. 161 seq. et 457 seq.) vinolentia, (v. 300 seq. et 425 seq.) durum in maritos imperium; (v. 139 seq. et 212 seq.) alia aptiore, opinor, loco, v. c. quæ de luxuria, omnium vitiorum fonte, præclare disputantur, (v. 286 seq.) vel initio vel in fine carminis inculcari poterant; alia denique, quia sibi cognata sunt, magis placerent elucerentque, si non sejuncta essent, sed connexa, v. c. quæ v. 67 seq. et 379 seq., v. 184 seq. et 434 seq., v. 413 seq. et 475 seq., leguntur. In ipsa quoque carminis dispositione non magna inventi laus ingenio poetæ debetur, nec singulæ ejus partes, etsi egregie adumbratæ, arte quadam inter se implicatæ sunt, sed (æque ac in Sat. X.) eo se excipiunt ordine, quo in declamatione aliqua rhetor alias aliis subjungeret. Non alium tamen antiquum scriptorem legere memini, qui idem argumentum tali modo et tam copiose tractaverit; etsi non ignoro, multa mulierum vitia passim notata esse ab aliis, inpr. ab Euripide et Aristophane. Ille tot scelestas cujuscumque generis mulieres induxit in scenam et hunc sexum toties ac tantopere perstrinxit, ut inde Μισογύνης olim vocaretur: nam ἔν γε ταῖς τραγῳδίαις μισογύνης, ἐν γε τῇ κλίνῃ φιλογύνης fuit, teste Sophocle ap. Hieron. laudatum Athenæi lib. XIII. p. 557. errantque Suidas, Moschopulus, Gellius XV, 20. et alii, qui illam appellationem a naturali, quod in omne genus muliebre gesserit, odio repetunt. (v. Barnes. vit. Euripidis § 19. et Baylii Diction.) Hic vero in solis Θεσμοφοριαζούσαις, in quibus Euripidem a mulieribus damnatum fingit, quod in eas sæpius acerrime invectus sit,

plura pæne istius sexus flagitia memorat, quam Euripides in omnibus, quæ quidem restant, tragœdiis suis. Qui vero alia feminei sexus vituperia legere cupit, consulat, quos tum Henninius laudavit, Chrysost. homil. de Herodiad., Barth. ad Celestin. ex Hisp. versum p. m. 334 seq., les Mémoires de Brantosme et Sotadica Italorum Hispanorumque scripta, tum Achaintre, Simonidem in lyricis octo ex rec. Henr. Stephani, Italos Ariosto, Aretino, Boccacio, et Gallos Jean de Meung, Gringoire, Moliere, la Fontaine et in primis Boileau in Sat. X. Similia etiam carmina his temporibus a Nostratibus scripta sunt. — Ceterum hæc Satira insigni documento est, quanta illis temporibus Romæ fuerit morum corruptela. Eam tamen Trajani temporibus confectam esse, judicio parum probabili ac certo colligitur ex v. 407—412. ubi v. Comm.

Credo pudicitiam Saturno rege moratam
In terris visamque diu, quum frigida parvas
Præberet spelunca domos ignemque laremque
Et pecus et dominos communi clauderet umbra;
5 Silvestrem montana torum quum sterneret uxor
Frondibus et culmo vicinarumque ferarum
Pellibus, haud similis tibi, Cynthia, nec tibi, cujus
Turbavit nitidos exstinctus passer ocellos,
Sed potanda ferens infantibus ubera magnis
10 Et sæpe horridior glandem ructante marito.
Quippe aliter tunc orbe novo cœloque recenti
Vivebant homines, qui rupto robore nati
Compositive luto nullos habuere parentes.
Multa pudicitiæ veteris vestigia forsan
15 Aut aliqua exstiterint et sub Jove; sed Jove nondum
Barbato, nondum Græcis jurare paratis
Per caput alterius, quum furem nemo timeret

Satira VI.

1 seq. Satiræ huic conferendi etiam Luciani Amores cap. 33 seq. et 38 seq.

4. abest a 14. — *communis* 22. et Lactantii schol. ad Statii Theb. I, 583. idque elegantius videbatur Wakef. ad Lucret. V, 954. non nobis.

8. *Turbabat* 28. *Turpavit* conj. Schurzfl. et Schrader; quod et nobis in mentem venit. Sed vulgata quoque lectio haud spernenda.

12. *rupto robore nati*, ἐκ δρυὸς προελθόντες et γεννηθέντες. v. Jacobs in Anal. ad Lucil. Epigr. 83. et Palladæ Epigr. 13. nec non Boissonade ad Nicet. T. II. p. 77. 78.

13. *Compositique* 10. 17. 19—23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

15. *exstiterant* 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

16. *necdum* 26.

Caulibus aut pomis et aperto viveret horto.
Paulatim deinde ad superos Astræa recessit
20 Hac comite atque duæ pariter fugere sorores.
Antiquum et vetus est, alienum, Postume, lectum
Concutere atque sacri genium contemnere fulcri.
Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas:
Viderunt primos argentea sæcula mœchos.
25 Conventum tamen et pactum et sponsalia nostra
Tempestate paras, jamque a tonsore magistro
Pecteris et digito pignus fortasse dedisti.
Certe sanus eras! Uxorem, Postume, ducis?
Dic, qua Tisiphone, quibus exagitare colubris?
30 Ferre potes dominam salvis tot restibus ullam,
Quum pateant altæ caligantesque fenestræ,
Quum tibi vicinum se præbeat Æmilius pons?
Aut si de multis nullus placet exitus, illud
Nonne putas melius, quod tecum pusio dormit?
35 Pusio, qui noctu non litigat, exigit a te
Nulla jacens illic munuscula, nec queritur, quod

18. *aut pomis* 25. 27. 46—50. 55—69. 71—74. 77. *ac pomis* 10. 12. 17. 21—24. 26. 45. — *et aperto* legitur in omnibus mss. et editt. ante illam Henninii, qui ex emendat. Barth. Advers. 22, 7. reposuit: *Caulibus et pomis; sed aperto viveret horto.* Neutrum h. l. convenire videri possit: nam subjectum est *nemo*, quod cum *aperto viveret horto* neutiquam jungi potest. Hinc olim conjiciebam *et operto*, quo omnis difficultas tollitur. Sed v. Comm.

19. 20. *Astræa recessit, Hac comite atque duæ p. f. s.* interpungendum videbatur H. Valesio.

21. *Postume* 14. 21. 22. 23. *Posthume* in reliquis libris. Sed v. Cellar. orthogr. lat. p. 318. ed. Harles. *O Postume* 14.

23. 24. Hi versus transponendi videbantur Schradero in emendatt. p. 139. 140. et nobis. Sed nunc ordinem, quo leguntur in omnibus libris, præter 13., cujus nulla est auctoritas, restituimus, suadente Ach. Conf. Comm. Nota vero Hein. est hæc: "Verissima Schraderi conjectura, si uterque versus Juvenalis est. Sed versus 24. *Viderunt p. a. s. mœchos* spurius; nil est enim nisi mera repetitio eorum, quæ jam supra dicta erant." Equidem malim versus 21. et 22. ponere post v. 23. 24. et in fronte orationis ad Postumum conversæ.

28. *O Postume* 14. ut v. 21. — *duces* 12. 15—17. 19—22. 45. et X codd. Paris.

29. *exagitere* 12. 17 a m. pr. 19 a m. sec. 23. 26. et quidam codd. Paris. Sed sæpissime Indicativum hoc modo usurpari, et hoc a Donato ad Terent. Eun. III, 3, 23. (*Aut dicat, quid vult, aut molesta ne siet*) passimque a viris doctis demonstratum esse, monet Hein. *agitere* 24. *quibus exagitate colubris Ferre potes* cet. conj. H. Vales.

34. *putes* 45. — *Pugio* pro *pusio* conj. Valla, ut sit nomen proprium. Vetus scholion est: *Pusio a facto nomen.* Hinc aliud quiddam latere non male suspicabatur Rutgers. var. lectt. 2, 17. et quidem *pygio*, verbum effictum a πυγὴ, nates, clunes, unde πυγαῖος salax s. cinædus.

Et lateri parcas nec, quantum jussit, anheles.
Sed placet Ursidio lex Julia: tollere dulcem
Cogitat heredem cariturus turture magno
40 Mullorumque jubis et captatore macello.
Quid fieri non posse putes, si jungitur ulla
Ursidio? si mœchorum notissimus olim
Stulta maritali jam porrigit ora capistro,
Quem toties texit perituri cista Latini?
45 Quid? quod et antiquis uxor de moribus illi
Quæritur. O medici, mediam pertundite venam!
Delicias hominis! Tarpeium limen adora
Pronus et auratam Junoni cæde juvencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
50 Paucæ adeo Cereris vittas contingere dignæ,
Quarum non timeat pater oscula. Necte coronam
Postibus et densos per limina tende corymbos.
Unus Iberinæ vir sufficit? Ocius illud
Extorquebis, ut hæc oculo contenta sit uno.
55 Magna tamen fama est cujusdam rure paterno
Viventis. Vivat Gabiis, ut vixit in agro;
Vivat Fidenis! Et agello cedo paterno.
Quis tamen affirmat, nil actum in montibus aut in

38. *Urcidio* 48. *Ursiodo* 16. *L. Fursedio Postumo* inscripta est hæc Sat. in 8. et tribus codd. Paris. Sed metri leges *Fursedii* nomen non admittunt. Cf. Comm. ad v. 21.

42. *mœchorum turpissimus* edidit Maittaire, quod nescio unde habuerit.

44. *periturum* 16. et 83. prob. Schradero. *perjuri* bene conj. H. Vales. et Heinrich. v. Comm. ad 1, 36.

48. *bidentem* pro *juvencam* quidam, forte quia noverant, bidentem Junoni sacrum esse. Sed *auratis cornibus hostias majores dumtaxat immolatas esse*, præter alios docet Plinius XXXIII, 3.

52. *necte* pro *tende* 15. 16. 17. 25. 26. 45—48. 55—61. 63. 64. 65. et quidam codd. Paris. Sed ita idem verbum repeteretur.

53. Post *sufficit* Grangæus et alii vel punctum vel signum exclam. non interrogat. ponunt, ut sint verba Postumi *unus Iberinæ vir sufficit*, h. e. mea uxor casta est vel erit, et erras, qui nullam putas inveniri pudicam. Sed v. Comm.

55. *cujusquam* 73. Legendum videtur *cujusque in rure p. v.*

56. Suspicabar olim legendum esse: *Vivet Gabiis*, (h. e. vivetne in oppidis, quamquam parvis ac desertis, nedum Romæ) *ut vixit in agro? Vivet* ita *Fidenis? Et agello* cet. Mutata tamen distinctione (nam vulgaris est hæc: *Magna tamen— Viventis: Vivat Gabiis, ut vixit in agro: Vivat Fidenis, et agello cedo paterno. Quis* cet.) expeditiorem feci sententiam h. l. de qua interpretes parum fuere solliciti.

57. *cede* 25. 61. 77. *Vivat Gabiis, ut vixit in agro; Vivat Fidenis, ut agello cedo paterno* legendum censet Manso, ut sibi constent oratio orationisque membra, et neminem id vidisse miratur. Mihi potius verba sic languere videntur.

Speluncis? Adeo senuerunt Jupiter et Mars?
60 Porticibusne tibi monstratur femina voto
Digna tuo? Cuneis an habent spectacula totis,
Quod securus ames quodque inde excerpere possis?
Chironomon Ledam molli saltante Bathyllo,
Tuccia vesicæ non imperat; Appula gannit,
65 Sicut in amplexu. Subitum et Miserabile, Longum
Attendit Thymele; Thymele tunc rustica discit.
Ast aliæ, quoties aulæa recondita cessant
Et vacuo clausoque sonant fora sola theatro
Atque a plebeiis longe Megalesia, tristes
70 Personam thyrsumque tenent et subligar Accî.
Urbicus exodio risum movet Atellanæ
Gestibus Autonoes: hunc diligit Ælia pauper.
Solvitur his magno comœdi fibula. Sunt, quæ
Chrysogonum cantare vetent. Hispulla tragœdo
75 Gaudet. An exspectas, ut Quintilianus ametur?
Accipis uxorem, de qua citharœdus Echion
Aut Glaphyrus fiat pater Ambrosiusque choraules.
Longa per angustos figamus pulpita vicos:
Ornentur postes et grandi janua lauro,
80 Ut testudineo tibi, Lentule, conopeo
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata est Hippia Ludium
Ad Pharon et Nilum famosaque mœnia Lagi,

64—66. Cf. Excurs. ad h. l.

68. *sonant aulæa theatro* 26.

70. *thyrsumque petunt* 19. — *Arci* 27. 17. *Anci* 21. *Axi* 16. *Accum* 22. *Acne* 75. 76. *Æne* 1. *Actii* 23. Nam varie scribebatur *Accius*, *Actius*, *Attius*, *Atius*: de quo v. Burm. ad Virg. Æn. V, 568. et ad Sueton. Aug. c. 4.

71. *Atellanæ*, v. sup. ad I, 3.

74. *vetant* 15. 16. 17 a m. sec. 19. 22. 45.

75. *expectes* 14. 26.

77. *fiet* 21. — *Ambrosiusve* emend. H. Vales.

78. *figantur* 77. et ita emend. C. Vales.

81. *et mirmilonem* 11. *aut mirmillonem* 10. 14—17. 19—23. 25. 27. 45—49. 54—60. 64. 65. *aut myrmidonem* 24.

82. *Ippia*, *Yppia*, *Eppia*, *Appia*, *Hyppia*, *Hispia*, *Hippida*, *Oppia* alii h. l. v. 104. 114. et X, 220. — *ludum* 10. 11. 14—17. 19—24. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 62. 64. 72. et multi codd. Paris. prob. Salmas. quem in Comm. laudavi, ut *ludus* dicatur pro *ludio*, quemadmodum *regna* pro *regibus* et similia passim obvia. Sed *ludum* reposuisse videntur librarii metro timentes. *Ludium* vero δισσύλλαβος vox est, efferenda per συνίζησιν. Cf. XI, 20. et sup. ad IV, 37. *Ludia* tamen v. 104. τρισύλλαβος est.

83. *formosique* 16. *formosaque* 22. 85.

Prodigia et mores Urbis damnante Canopo.
85 Immemor illa domus et conjugis atque sororis
Nil patriæ indulsit, plorantesque improba natos,
Utque magis stupeas, ludos Paridemque reliquit.
Sed quamquam in magnis opibus plumaque paterna
Et segmentatis dormisset parvula cunis,
90 Contemsit pelagus: famam contemserat olim,
Cujus apud molles minima est jactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus lateque sonantem
Pertulit Ionium constanti pectore, quamvis
Mutandum toties esset mare. Justa pericli
95 Si ratio est et honesta; timent pavidoque gelantur
Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis:
Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.
Si jubeat conjux, durum est conscendere navim;
Tunc sentina gravis, tunc summus vertitur aer.
100 Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. Illa maritum
Convomit: hæc inter nautas et prandet, et errat
Per puppem et duros gaudet tractare rudentes.
Qua tamen exarsit forma, qua capta juventa est
Hippia? quid vidit, propter quod Ludia dici
105 Sustinuit? nam Sergiolus jam radere guttur
Cœperat et secto requiem sperare lacerto.
Præterea multa in facie deformia, sicut

84. *clamante* 46. 47. 48. 58. facili solennique permutatione literarum *cl* et *d*.

87. *ludum* 14. *Paridem ludosque* 25. 27. 46. 47. 48. 54—60. 64. 65.

90. *contemserit* 16.

93. Bentleius ad Horat. Epod. X, 19. hæc notavit: "*Ionium* mare Græcis et vincta oratione et soluta ὁ Ἰόνιος dicitur, subaudito πόντος. At Latini neutrum magis amant, quippe quibus *mare* subintelligitur. Masculino genere effertur h. l. sed aut refingi fortasse debet *lateque sonorum*, aut ex verbo præcedente substantivum sibi adsciscere potest *fluctum*, aut certe ob raritatem non temere Horatio affingendum est." Sed mare etiam Romanis *pontus* dicitur, et cum Horatius tum Juvenalis docte ac Græce loqui amant. Ita etiam *Ægæus* ap. Claud. in Eutrop. II, 334. quod monet Hein.

95. *pavidæque* 26. Fuere qui legere mallent *pavidæque gelantur Pectora*, improb. Schurzfl. qui laudavit Jan. Bernart. ad Stat. p. 129.

96. *Corpore* 85. —*possint* 22. —*consistere* 14.

101. *Evomit* 26.

102. *puppim* 11. 65.

103. *juventa est* 10. 11. 12. 14. 15. 21—25. 45—50. 54—60. 62. 64—69. 71—74. In reliquis libris non legitur *est*, quod tamen facile excidere potuit propter compend. scrib. quodque nos inseruimus, ne quatuor certe ὁμοιοτέλευτα jungantur.

106. *fesso* pro *secto* 14.

107. *faciem* 25. 27. 46—50. 55—63.

Adtritus galea mediisque in naribus ingens
Gibbus et acre malum semper stillantis ocelli.
110 Sed gladiator erat: facit hoc illos Hyacinthos;
Hoc pueris patriæque, hoc prætulit illa sorori
Atque viro. Ferrum est, quod amant. Hic Sergius idem
Accepta rude cœpisset Veiento videri.
Quid privata domus, quid fecerit Hippia, curas?
115 Respice rivales Divorum; Claudius audi
Quæ tulerit. Dormire virum quum senserat uxor;
Ausa Palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos,
Linquebat comite ancilla non amplius una,
120 Sed nigrum flavo crinem abscondente galero.
Intravit calidum veteri centone lupanar
Et cellam vacuam atque suam. Tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem.
125 Excepit blanda intrantes atque æra poposcit,
Et resupina jacens multorum absorbuit ictus.
Mox, lenone suas jam dimittente puellas,

65—69. 71—73. 77. — *sinit* pro *sicut* 85.

108. H. Valesii nota est: "Lege *Adtritus galeæ*, h. e. a galea fronti invectus seu crebro ferreæ galeæ usu nimioque pondere fronti impressus; saltem tria hic vitia in facie Sergii notantur, nec jungenda *adtritus galea gibbus*, quasi galea vetus Romana usque ad medias nares pertingere ibique gibbum creare aut incumbendo premere potuerit." Lectio illa videtur recipienda esse. *Adtritus* dicitur etiam vitium, damnum, vulnus, ex adtritu ortum; et frons adtrita galea vitiumve faciei h. l. aptius est, quam adtritus galea homo. — *mediis* 13. 15. 16. 85.

109. *graviter* pro *semper* 14. *sæpe stillantis* 11 ad marg. 17 a m. pr. 21. 22. 23. 26. 45. prob. Schurzfl. qui monet, ita etiam legisse Nic. Ferretum opusc. gram. p. 3. et mutationem ex eo ortam videri, quod librarii versum ruere putaverint, si *sæpe* legeretur, quum debuerint meminisse, Græcam positionem hic locum habere. Cf. ad VIII, 107. XVI, 22. Drakenb. et nos ad Sil. Ital. VII, 618. IX, 575. et XVII, 547. ubi multis exemplis probavimus, syllabam finalem, per se brevem, sequentibus duabus vel tribus consonis, modo corripi, modo produci. *fœde* pro *semper* conj. Jacobs.

116—120. v. Excurs.

120. *Et* pro *Sed* 10. 17. 19—22. 24. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. 85. et XXXII codd. Paris. unde illud restituit Ach. *nigro flavum* 11.

122. *Tum* 11. rectius, puto. *capillis Prostitit auratis* (flavo galero tectis, aut qui ramentis auri ad ornatum inspersi erant) emend. C. Vales.

123. *Prostitit* 1. 24. MS. Schegk. (qui id probat in Præmiss. Epist. V.) quinque codd. Paris. et 70. unde recipiendum videri possit. Est utique vocab. propr. Sed idcirco e marg. *forsan* irrepsit. — *Liciscæ* 24. *Lycissæ* 47. 48. 64. 85. *Licissæ* 14—17. 19. 23. 25. 45. *Lucisce* 12. *Lycisæ* 61.

124—126. v. Excurs.

Tristis abît; et, quod potuit, tamen ultima cellam
Clausit, adhuc ardens rigidæ tentigine vulvæ,
130 Et lassata viris nec dum satiata recessit,
Obscurisque genis turpis fumoque lucernæ
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.
Hippomanes carmenque loquar coctumque venenum
Privignoque datum? Faciunt graviora coactæ
135 Imperio sexus minimumque libidine peccant.
Optima sed quare Cesennia teste marito?
Bis quingenta dedit; tanti vocat ille pudicam,
Nec Veneris pharetris macer est aut lampade fervet:
Inde faces ardent; veniunt a dote sagittæ.
140 Libertas emitur: coram licet innuat atque
Rescribat, vidua est, locuples quæ nupsit avaro.
Cur desiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non uxor amatur.
Tres rugæ subeant et se cutis arida laxet,
145 Fiant obscuri dentes oculique minores;
Collige sarcinulas, dicet libertus, et exi:
Jam gravis es nobis et sæpe emungeris, exi

128. *quoad et potuit* 24. *sed* pro *et* 10. 11. 15. 19. 22. 23. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 76. 77. 85. et quidam codd. Paris. — *tandem* 16. *tantum* 11. 46. 47. 48. 50. 55. 57. 58.

130. *nondum* 14. 15. 19. 22. 46—50. 54—69. 71—74. 85. *sed non* pro *necdum* 45.

131. *Obscenisque* suspicari possis.

133. *Hippomanes carnemque loquar* 11. 16. unde Schurzfl. conj. *Hippomanis carnemne.* Idem tamen recte monet, antiquam lectionem retinendam alteramque e glossa ortam videri. Fortasse hæc etiam stupori vel incuriæ librariorum debetur.

135. *nimiumque* 16. 22.

136. *Cesennia* 14. 15. 26. 27. 61—63. 65. (Paris. 1512.) 66. 67. 70—74. 82. *Cæsennia* 81. et al. Alterutra lectio videtur probanda. Gens certe *Cesennia* nota est e Tac. Ann. XV, 6. (ubi v. Lips.) Cic. Phil. XII, 9. Joseph. B. Jud. p. 848. et *Cæsennia* e Cic. Cæcin. 4. et 8 sq. Montfauc. Antiquit. expl. T. V. p. 110 sqq. et Gruteri Inscr. vid. Ryck. et Ernesti ad Tac. Ann. XIV, 29. *Censennia* 3. 11. 20. 21. 75. 76. *Censonia* 2 in interstit. 10. 16. 17 a m. pr. 19. 25. 45—48. 56—60. 65. 85. *Cæsonia* 17 a m. sec. 28. 49. 50. 54. 55. 64. 68. 69. Gens *Cæsonia* memoratur a Cic. in Pis. 6. in Verr. I, 10. II, 18. ad Att. I, 1. XII, 1. a Tac. Ann. XIV. 29. (ubi v. intpp.) XV, 71. et al. Sed hoc nomen forsan e v. 616. hujus Sat. huc translatum est v. ibi not. *Cessennia* 17 a m. sec. *Cessenia* 22. *Cesenia* 24.

138. *pharetris Veneris* 10. 11. 12. 14—17. 19. 21—27. 45—49. 54—60. 64—70. 75. 76. 85. — *est* perperam omissum in 61. 62. 66. 67. — *haud* pro *aut* 19. 23.

139. *venient* 21.

143. *Si verum inspicias* 14.

144. *si* pro *se* 26. 27. 46—48.

146. 147. absunt a 14. *dicit* 17. 23.

147. *ut sæpe emungeris!* non male emend. Heins. ad Claudian. Cons. I. Stilic. II, 327.

Ocius et propera: sicco venit altera naso.
Interea calet et regnat poscitque maritum
150 Pastores et ovem Canusinam ulmosque Falernas.
Quantulum in hoc? pueros omnes, ergastula tota
Quodque domi non est et habet vicinus, ematur.
Mense quidem brumæ, quo jam mercator Iason
Clausus et armatis obstat casa candida nautis,
155 Grandia tolluntur crystallina, maxima rursus
Murrhina, deinde adamas notissimus et Beronices
In digito factus pretiosior: hunc dedit olim
Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori,
Observant ubi festa mero pede sabbata reges
160 Et vetus indulget senibus clementia porcis.
Nullane de tantis gregibus tibi digna videtur?
Sit formosa, decens, dives, fecunda, vetustos
Porticibus disponat avos, intactior omni
Crinibus effusis bellum dirimente Sabina:
165 (Rara avis in terris nigroque simillima cycno)
Quis feret uxorem, cui constant omnia? Malo,
Malo Venusinam, quam te, Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Grande supercilium et numeras in dote triumphos.
170 Tolle tuum, precor, Hannibalem victumque Syphacem

148. abest a 22.
151. *omnes pueros* 19.
152. *sed habet* 14. 22. *quod habet* 15. — *amatur* 22.
153. *Mense quidem Numæ* 4. et sic legit Sidon. In 4 reperitur vetus hoc scholion: "Ita Februarius dictus, quem Februo i. e. Plutoni consecravit Numa." Idem vero rex Januarium quoque instituit Janoque consecravit. Sed quis umquam hunc vel illum mensem Numæ propterea dixit? — *cum* vel *quum* pro *quo* 10. 11. 14—17. 19 in marg. 20. 21. 22. 25. 27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74. 77.
156. *Myrrina* 27. 46. 47. 59. 64. *Mirrina* 23. 24. 45. 60. 65. 85. *Myrina* 48. *Myrrhia* 50. *Murrhina* 74. quod recepi pro *Myrrhina*. Cf. ad 7, 133. — *Berenices* 49. 61. 62. 63. 65—69. 71. 72. 73. 77. quæ vulgarior est scriptura. Sed *Beronices* in omnibus fere libris legitur. Sic etiam quibusdam scriptoribus Græcorum Βερονίκη, et aliis, ut in numis, Βερενίκη dicitur. *Beronicis* 12. 15. 17. 19. 20. 21. 27. 45—47. 85.
159. *sabbata* sic dicta ab hebr. שבת *quievit* ab opere, unde propr. scrib. *sabbatha* et σάββαθα pro vulg. σάββατα.
161. *Ullane* 23. Non male, ut hæc quoque poetæ, non Postumi, verba sint.
162. *facunda* 22. 85.
163. *sit tactior omni* conj. Markl. v. Comm.
165. *cycno*, non *cygno*, 20. quam scripturam revocavi, quia Græcis κύκνος dicitur.
166. *ferat* 16. 26. non male.
168. *Graccorum* 85. v. ad II, 24.
169. *cum dote* 13. 46. 47. 48. 50. 64.
170. *Annibalem* 22. v. sup. ad IV, 39.

In castris, et cum tota Carthagine migra.
Parce, precor, Pæan, et tu, Dea, pone sagittas;
Nil pueri faciunt, ipsam configite matrem!
Amphion clamat: sed Pæan contrahit arcum.
175 Extulit ergo greges natorum ipsumque parentem,
Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur
Atque eadem scrofa Niobe fecundior alba.
Quæ tanti gravitas, quæ forma, ut se tibi semper
Imputet? Hujus enim rari summique voluptas
180 Nulla boni, quoties animo corrupta superbo
Plus aloes, quam mellis habet. Quis deditus autem

171. *Cartagine* 22. 85. et *Kartagine* 21. sine adspirat. ut in quibusdam inscriptt. Cicero in Orat. c. 48. *Quin ego ipse*, inquit, *quum scirem, ita majores loquutos esse, ut nusquam, nisi in vocali, adspiratione uterentur, loquebar sic, ut* pulcros, Cetegos, triumpos, Kartaginem *dicerem: aliquando, idque sero, convicio aurium quum extorta mihi veritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi.* Non convenit etiam inter viros doctos scriptura *Carthago* et *Karthago*. In numis, inscriptt. et marmor. orthographia variat, neque tanta est auctoritas eorum, ut certa scribendi regula inde repeti queat. *K* non vera litera, sed *quorumdam nominum nota* dicitur Quintil. Inst. Or. I, 4, 9. ubi v. Spalding. Cf. Drakenb. et nos ad Sil. I, 3.

172. *tu Dea pone sagittas* ex emend. Grævii recte, opinor, edidit Hennin. quem sequuti sumus. In libris tum scriptis tum editis legitur *tu depone sagittas*, et pronom. *tu* vulgo ad eamdem deam Dianam refertur, quæ ratio admodum dura est. Audi tamen Heineckium: "Egregius profecto locus, ubi subita sententiarum conversio, dum Amphionem loquentem inducit poeta, lectorem mirum in modum afficit, ut eum in optimis Juvenalis esse statuam. Mallem igitur interpretes eum intactum reliquissent. Hi vero, elegantem loquendi rationem non intelligentes, lectionem optime se habentem sollicitavere. *Tu* non referendum ad Dianam, sed ad *Apollinem*, qui præcedit. In his et similibus pronomen *tu* abundat. Cf. XI, 32. Sen. Herc. fur. XII, 48. Lucan. II, 639. et inpr. Bentl. ad Hor. Od. I, 9, 17. *Apollinem* autem dum poeta alloquitur, intelligit etiam Dianam, quæ una cum illo opus perfecit. Et in his nemo hærebit, qui in memoriam venit illius tantopere decantati Virgiliani Æn. IX, 525. et Siliani III, 222. Mutatio numeri autem in *parce, depone* et *configite* multis exemplis probari posset, nisi id jam pæne ad fastidium docuissent Critici. Cf. Burm. ad Virg. Æn. II, 32." Quæ quum legissem, in memoriam potius mihi rediit decantatum illud: *si tacuisses* cet. et *parturiunt montes* cet. Ut alia taceam, bene novi et ad Sil. l. l. monui, a poetis aliisque scriptoribus, quum verba ad collegium pluresve conjunctos faciant, sæpius unum dignitate priorem compellari, reliquos autem adjecto plur. numero simul innui et comprehendi. Sed talis enallage vel syllepsis numeri aliena est ab h. l., ubi sermo est de fratre et sorore.

175. *Sic tulit* 22. — *gregem* 11. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. 85. — *ipsamque parentem* 11. 14. 15. 27. 57. 61. 62. 63. 66. 67. et XV codd. Paris. (in VI *ipm* vel *ip3*), quod recepit Ach. probaruntque Schurzfl. et viri docti in edit. Juven. cum notis Variorum Amst. 1684. ne Amphion se ipse extulisse dicatur. Enimvero verbum *extulit* non referendum ad Amphionem, sed ad *Nioben*, (*extulit Niobe greges* cet.) quæ liberos ipsumque eorum parentem, qui omnes innoxii luerunt noxam Niobes, extulit, antequam in saxum verteretur. Nugatur Ach. cui nos nugari videmur, et qui h. l. ita interpretatur: *extulit* e terra et telis confodit Pæan *greges* cet.

176. *Cum* 20.

177. *Niobe scrofa* 14. Conf. XII, 73. 74.

Usque adeo est, ut non illam, quam laudibus effert,
Horreat inque die septenis oderit horis?
   Quædam parva quidem, sed non toleranda maritis.
185 Nam quid rancidius, quam quod se non putat ulla
Formosam, nisi quæ de Tusca Græcula facta est?
De Sulmonensi mera Cecropis? Omnia Græce,
* Quum sit turpe magis nostris nescire Latine.
Hoc sermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
190 Hoc cuncta effundunt animi secreta. Quid ultra?
Concumbunt Græce. Dones tamen ista puellis:
Tune etiam, quam sextus et octogesimus annus
Pulsat, adhuc Græce? Non est hic sermo pudicus
In vetula. Quoties lascivum intervenit illud
195 ΖΩΗ ΚΑΙ ΨΥΧΗ; Modo sub lodice relictis
Uteris in turba. Quod enim non excitet inguen
Vox blanda et nequam? digitos habet. Ut tamen omnes
Subsidant pennæ, dicas hæc mollius Hæmo

183. *dies* 13. 15. 17. 20. 21. 22. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et plurimi codd. Paris. e quibus id recepit Ach. *die* 12. 16. 18. 19. 24. 85. *diem* reliqui, etiam 82. *inque die* rectius dicitur pro unoquoque die, quotidie, quam *in diem*; unde nunc recepi. Ita quoque legendum monuit C. Valesius. — *oderis* 22.

184. abest a 13. et 22. *parca* 25. 46. 48. 49. 54. 57. 59. 60. 65. idque conj. Lubin. ut sensus sit: quædam mulier parca quidem est, non sumtuosa, superba et magnifica; sed tamen non toleranda est, quod Græco utatur sermone, ut blandior videatur. *Quædam parva loquar* emend. Pontan. ad Macrob. Sat. III, 10. perperam coll. Tibull. II, 6, 11. Vulgata lectio bene se habet.

185. *putet* 11.

188. v. Excurs. ad h. l.

191. *Concumbunt Græce: non est hic sermo pudicus* 22. omissis verbis mediis. Error inde ortus, quod et v. 191. et 193. voc. *Græce* legitur. Cf. ad II, 24.

192. *Tunc* 47. 50.

194. seq. Olim conjiciebam: *In vetula. toties* cet. Nunc mutavi vulgatam distinctionem: *In vetula, quoties — Ψυχη. modo* cet. etsi ne sic quidem oratio satis placet et bene fluit.

De vocabulorum eroticorum, Ὀφθαλμὸς, Φῶς, Ψυχὴ et Ζωὴ, blanditiis v. Bourdel. ad Heliod. p. 11. Ficoron. in Gemmis p. 39. et Boisson. ad Nicet. VI, 58. p. 287. 288.

195. Græca verba in primis codd. recte scribuntur, in recentt. corrupta sunt aut plane absunt.

196. *excitat* 11. 15. 16. 18. 19. 23. 24. 27. 45. 49. 54. 61. 62. 63. 66—74. 77.

197. *sit tamen* 19. Locus perplexus, qui valde torsit interpretes. Lucebit, opinor, modo *et* pro *ut* substitueris: *et tamen omnes Subsidant* vel *Subsident pennæ, dicas — Carpophoro:* (nam) *facies tua computat annos.* vid. Comm. *et tamen omnes Subsident pennæ* seu *penes* (super te omnes penes jacebunt) emend. H. Vales. *Attamen* conj. Hein. quod non minus aptum est.

198. *pinnæ* 1. Vetus scholion est: "*Subsidant* longa ætate *pinnæ*, metaphora, quia vetulæ flaccescunt." Lubinus: "Metaphora, inquit, ab avibus. Ingenii nervi vel pinnæ quasi ex superiori loco deorsum vocentur. Possumus etiam *pinnas* h. l. intelligere in cacumine turrium rotundos apices. Quamvis illa, quæ suprema sunt, sermone tuo quasi deorsum voces." — *dicas hoc* 24. — *Hæmo* 77. *Hœmo* 14. 17. 18. 27. 45. 47. 57. 64. *Hemo* 15. 16. 19. 20. 21. 23. 24. 58. *Hœemo* 46.

Quamquam et Carpophoro; facies tua computat annos.
200 Si tibi legitimis pactam junctamque tabellis
Non es amaturus, ducendi nulla videtur
Causa; nec est, quare cœnam et mustacea perdas,
Labente officio, crudis donanda; nec illud,
Quod prima pro nocte datur, quum lance beata
205 Dacicus et scripto radiat Germanicus auro.
Si tibi simplicitas uxoria, deditus uni
Est animus; submitte caput cervice parata
Ferre jugum: nullam invenies, quæ parcat amanti.
Ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amantis
210 Et spoliis. Igitur longe minus utilis illi
Uxor, quisquis erit bonus optandusque maritus.
Nil umquam invita donabis conjuge; vendes
Hac obstante nihil: nihil, hæc si nolet, emetur.
Hæc dabit affectus: ille excludetur amicus
215 Jam senior, cujus barbam tua janua vidit.
Testandi quum sit lenonibus atque lanistis
Libertas et juris idem contingat arenæ;
Non unus tibi rivalis dictabitur heres.
Pone crucem servo. Meruit quo crimine servus
220 Supplicium? quis testis adest? quis detulit? Audi,
Nulla umquam de morte hominis cunctatio longa est.
O demens, ita servus homo est? nil fecerit, esto:

48. *Œmo* 56. 59. *Emo* 60. 65. *Æmo* alii, etiam Hennin. qui tamen *Hæmo* edidit sup. III, 99. ubi v. not.

199. *computet* 12. 16. 22.

205. *Dacius* 15. 16. 20. 24. 25. 56. 57. 58. 66. *Datius* 18. 19. 21, 22. 27. 45. 47. — *sculpto radiat G. auro* 57. *scutilo r. G. auro* e vet. cod. suo legit Pontan. ad Macrob. Sat. III. 10. ubi monet, *scutilum* propr. esse variegatum instar telæ aranearum. Cf. sup. Comm. ad II, 97.

206. *ac deditus* 18. Recte forsan. Possis etiam interpungere: *Si tibi (simplicitas uxoria) deditus uni Est animus*, vel cum Jacobs. legere *Si est animus*. Sed v. ad IV, 63.

213. *nollet* 27. *nolit* 13—17. 21. 22. 24. 25. 45. 49. 50. 54—62. 65—69. 71—74. 77. et plerique codd. Paris. *nolet* in reliquis. Nil interest, *volet* 18 a m. sec. 23. 46. 48.

214. *Hæc* recepi ex 17—25. 27. 45—50. 54—63. 65—74. 77. et *excludetur* ex 10. 13. 15. 16. 21. 22 a m. sec. 25. 27. 46. 47. 48. 50. 55—74. 77. Eadem leguntur in codd. Paris. tantum non omnibus. *Hac* et *excludatur* in aliis libris, etiam ed. Hennin. — *effectus* 12. 19. 22. 47. 48.

217. *contingit* 16. 27. 46. 47. 48. 58.

218. *ditabitur* 11 ex rasura, 15. 18. 23. 29. 45. 49.

220. *qui* — *qui* 17. 20.

221. *Nulli* emend. Heins. ad Ovid. Met. VII, 453. — *est* abest a 12 et 16.

Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.
Imperat ergo viro; sed mox hæc regna relinquit
225 Permutatque domos et flamea conterit: inde
Advolat et spreti repetit vestigia lecti.
Ornatas paulo ante fores, pendentia linquit
Vela domus et adhuc virides in limine ramos.
Sic crescit numerus; sic fiunt octo mariti
230 Quinque per auctumnos: titulo res digna sepulcri.
Desperanda tibi salva concordia socru.
Illa docet spoliis nudi gaudere mariti;
Illa docet, missis a corruptore tabellis,
Nil rude nec simplex rescribere: decipit illa
235 Custodes aut ære domat: tunc corpore sano
Advocat Archigenen onerosaque pallia jactat.
Abditus interea latet et secretus adulter,
Impatiensque moræ pavet et præputia ducit.

223. *Sic volo* 19. 27. 28.
225—227. absunt ab 18. *domus* 14. 16. 48. —*flammea* 22. 45—50. 62. 64. 65. 68. 69. 71. 72. 73. *flamea* al. Cf. Comm. ad II, 124.
226. *Evolat* 20. *Avolat* (a novo marito discedit) 29. 50. 65. 69. et cod. viri docti, quem v. in Miscell. Obss. Crit. in Auctores vett. Amst. 1734. Vol. V. T. I. p. 122. —*lecti repetit vestigia spreti* 21. *refugit vestigia* conj. Schrader.
228. *vel* pro *et* 11. 14. 16. 19.
230. Post hunc versum in 16. insertus est alius: *Si fierent comites citius, quam nuberet uxor.* "Non male et satirice admodum, si legeretur *Nec fierent* cet. ut esset sensus: Istiusmodi uxor sibi citius maritos faceret, quam nos amicos." Ach.
231. *salva est* 16. *est salva* 27.
232. Versus ab alia manu scriptus in 10. et abest ab 22.
233. Versus excidit e 46. 48. 49. 56. 59. 60. 65. Causam v. sup. in Comm. ad II, 24. —*libellis* 16.
234. *nil simplex* 19. 22 a m. pr. 23. 24. 25. 27. 46—50. 54—66. 68. 71—74. 77.
236. *Archigenen* recepi e 60. 65. et 68. *Archigenem* alii. Sed quamvis non ignoro, hiatus frequentes esse Juvenali, (v. ad I, 151.) vereor tamen, ne illi sine necessitate ei ab imperitis librariis passim obtrusi sint; et illa vocis forma doctior est.
237. *in terra* 16. 21 a m. pr. —*et secretus* revocavi, tamquam lectionem omnium fere librorum, ex 1. 10. 11. 12. 14—26. 45. 46. 48. 49. 50. 54—63. 65—77. Languet tamen, quoniam synonyma *abditus* et *secretus* junguntur. *et securus* 27. 47. 64. non improb. Schurzfl. modo mox vs. seq. *silet*, non *pavet*, legatur. *accersitus* e conj. reposuit Marshall, rectiusque *arcessitus* Hennin. ut mens poetæ sit: Interea dum medicus arcessi fingitur, mœchus sub persona medici veniens clanculum intrat atque ita custodes decipit. Sed illas lectiones ex *accersitus* degenerasse, non mihi persuasit Hennin.
238. *pavet* restitui ex 1. (cujus glossa certe est *metuit*) 10. 12. 14. 15. 17—23. 25. 26. 27. 45—50. 54—69. 71—74. plerisque codd. Paris. et tribus MSS. Nic. Heinsii, qui ad Sil. Ital. XVI, 432. hanc lectionem probat monetque, *pavorem* esse aliquid medium inter spem metumque, et hinc *lætum pavorem* atque *horrorem* dici Stat. Theb. I, 493. Sil. III, 215. XVI, 432. eumque describi a Stat. Theb. VI, 392 seq. 802 seq. *silet* 16. 24. 70. 75. 76. 82. — *discit* pro *ducit* 12. 14. 17. Vetus Schol. docet, totum hunc versum in quibusdam codicibus non legi: et lubens eum deleverim propter obsceni-

Scilicet exspectas, ut tradat mater honestos
240 Atque alios mores, quam quos habet? utile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.
Nulla fere causa est, in qua non femina litem
Moverit. Accusat Manilia, si rea non est.
Componunt ipsæ per se formantque libellos,
245 Principium atque locos Celso dictare paratæ.
Endromidas Tyrias et femineum ceroma
Quis nescit? vel quis non vidit vulnera pali?
Quem cavat adsiduis sudibus scutoque lacessit,
Atque omnes implet numeros, dignissima prorsus
250 Florali matrona tuba; nisi si quid in illo
Pectore plus agitat veræque paratur arenæ.
Quem præstare potest mulier galeata pudorem,
Quæ fugit a sexu? vires amat. Hæc tamen ipsa
Vir nollet fieri. nam quantula nostra voluptas?
255 Quale decus rerum, si conjugis auctio fiat?
Balteus et manicæ et cristæ crurisque sinistri
Dimidium tegimen; vel, si diversa movebit
Prœlia, tu felix ocreas vendente puella.

tatem, quæ tamen ipsa illius rei causa fuisse videtur.

239. *exspectes* 20. 26.

240. *Aut* 13. 14. 21. 22. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74.

243. *Manulia, Mamilia* et *Mamilla* legitur in bonis libris Gell. IV, 14. ubi vid. Gronov.

247. *aut* pro *vel* 12. 14. 15. 16. 23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. prob. Schurzfl. quum verba quarti ordinis in tertiis personis, etiam extra perfecti contractionem, sæpius producantur. Hiatus etiam amat Juvenalis. v. ad I, 151. Nec tamen illi temere ei videntur obtrudendi.

248. *rudibus* pro *sudibus* conj. Lips. Mil. Rom. V, 14. ut nos Sil. VIII. 552. Cf. Comm. et Serv. ad Virg. Æn. X, 494. qui *rudibus* h. l. legit.

249. *numeros implet* 19. 45.

251. *agitat* pro *agitet* restitui ex 10—12. 14—27. 45—50. 54—76. nam *paratur* mox sequitur. *paretur* 16. 21.

252. Possis etiam ita distinguere: *Quem p. p. m. g. pudorem? Quæ fugit a sexu, vires amat.*

253. *viros* 16. 24. — *et* pro *hæc* 26.

254. *nolet* 23. 46. 47. 50. 64. — *tantula* 22. — *vestra voluptas* 11. non improb. Schurzfl. ut sit ἀνθυποφορὰ mulieris galeatæ. Sed idem recte prætulit vulgatam lectionem.

255. *fiet* 16. 19. 45. *Quale decus, rerum* cet. interpungere malebant H. Vales. et alii.

256. *manicæ, cristæ* 11. 24. *tunicæ* pro *manicæ* vetus Schol. cujus glossa est hæc: *balteus et tunicæ* Retiarii scilicet, si personam aut officium ejus susceperit. Conf. Comm.

257. *tegimen* 21. 22. 45. ut in optimis membranis ubique, unde recepi pro vulg. *tegmen*. Conf. Nic. Heins. ad Sil. I, 402. qui tamen ad Virg. Æn. III, 594. et VII, 666. utramque scripturam damnat et ubivis *tegumen* reponendum censet. — *movebis* 27. 46. 47. 58.

258. *tum* 23. 27. 46—50. 54—60. 64. 65.

Hæ sunt, quæ tenui sudant in cyclade, quarum
260 Delicias et panniculus bombycinus urit.
Adspice, quo fremitu monstratos perferat ictus
Et quanto galeæ curvetur pondere, quanta
Poplitibus sedeat, quam denso fascia libro,
Et ride, scaphium positis quum sumitur armis.
265 Dicite vos neptes Lepidi cæcive Metelli,
Gurgitis aut Fabii, quæ ludia sumserit umquam
Hos habitus? quando ad palum gemat uxor Asyli?
Semper habet lites alternaque jurgia lectus,
In quo nupta jacet: minimum dormitur in illo.
270 Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor.
Quum simulat gemitus occulti conscia facti,
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat,
Uberibus semper lacrumis semperque paratis
In statione sua atque exspectantibus illam,

259. *Hæc* 61. 62. 63. 67. 71. 72. 73. prob. Pulmanno, ut sit enallage, ut inf. v. 592. et ap. Terent. in Eun. III, 5, 34. in Andr. IV, 1, 32. in Heautont. IV, 4, 4. et in Phorm. V, 8, (al. 10.) 23. quibus tamen locis meliores libri *Hæ* vel *Hæcine* exhibent.

261. *præferat* 47. 58. 66.

262. *quanta — curetur* errores operarum in edit. Hennin. quos tamen fideliter expresserunt editores Manhem.

263. Pro *fascia* forte leg. *fuscina.* v. Comm.

264. *scaphium positis* pro *positis scaphium* 27. 46—50. 54. 55. 58. 61—69. 71—74. quos sequutus sum.

265. *cæcique* 16. 19. 24. 85. *cæcive* 27. 61. 63. *Creteive Metelli* (ut mox *Gurgitis Fabii*) 3. 4. non improb. Nicol. Heins. ad Ovid. Met. VII, 223. ut innuatur Q. Metellus Creticus Cos. a. 674. qui Cretam expugnavit; de quo v. Dio Cass. XXXVI. pag. 8. et Sallust. B. C. 29. Possis etiam suspicari *Calvive Metelli,* h. e. L. Metelli Calvi Cos. a. DCXI. Sed vulgata quoque lectio bene se habet.

267. *gemit* 11. 12. 14. 15. 16. 18. 19. 21—24. 26. 46—50. 54. 55. 59. 60. 64. 65. 85. et codd. Paris. fere omnes. — *Asili* 17. 19. 21—24. 27. 45—48. 50. 64. 85. *Asyli* 49. 60—63. 65. 68. 71. 72. 73. 77. *Asilli* 20. *Assili* 18.

270. *Tunc* revocavi ex 10. 13. 17—25 37. 45—50. 54—69. 71—74. 85. *Tum* 11. 77. *Cum* 14. 15. 16. 26. 70. 75. 76. 82. et permulti codd. Paris. — *tum orba* 11.

271. *Tunc simulat* 21 a m. sec. 27. 46—49. 58. Non male, si minorem distinctionem posueris in fine versus præced.

271—275. Lucianus dialog. mortuor. XXVII, 7. *ὑπὸ δὲ τοῦ τυχόντος παιδισκαρίου καὶ δακρύων ἐπιπλάστων καὶ στεναγμῶν ἑάλως ὁ γενναῖος,* et Toxar. c. 15. *ἁλώσεσθαι ὑπὸ γυναικὸς καλῆς καὶ πρὸς ἡδονήν τι ὁμιλῆσαι ἐπισταμένης καὶ ἐν καιρῷ δακρῦσαι, καὶ μεταξὺ τῶν λόγων ἐλεεινῶς ὑποστενάξαι.*

274. *atque spectantibus* 12. *semper spectantibus* 2. *ac semper spectantibus* 17. *ipsis spectantibus* 29. 45. *ipsisque spectantibus* 26. *atque ipsis spectantibus* 10. 15. 16. 19. 21. 23. 85. *atque illis spectantibus* 18. *atque suis spectantibus* 22. *ipsis exspectantibus* 3. 74. *atque viris spectantibus* c. Mediol. non improb. Ach. *nec non spectantibus* c. Put. quod recepit Ach. qui *spectantibus* pro *exspectantibus* dictum putat. *atque ipsis exspectantibus* 27. 47. 54. 64. et IX codd. Paris. *atque iis exspectantibus* 24. *velut exspectantibus* 13. Sed *atque exspectantibus* 5. 14. 20. 25. X codd. Paris. iique antiq. et editt.

275 Quo jubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc curruca places fletumque labellis
Exsorbes, quæ scripta et quot lecture tabellas,
Si tibi zelotypæ retegantur scrinia mœchæ!
Sed jacet in servi complexibus aut equitis. Dic,
280 Dic aliquem, sodes, hic, Quintiliane, colorem:
Hæremus. dic ipsa. Olim convenerat, inquit,
Ut faceres tu, quod velles, nec non ego possem
Indulgere mihi: clames licet et mare cœlo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
285 Deprensis: iram atque animos a crimine sumunt.
Unde hæc monstra tamen vel quo de fonte, requiris?
Præstabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parva sinebant
Tecta labor somnique breves et vellere Tusco
290 Vexatæ duræque manus ac proximus Urbi
Hannibal et stantes Collina turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala. Sævior armis
Luxuria incubuit victumque ulciscitur orbem.
Nullum crimen abest facinusque libidinis, ex quo
295 Paupertas Romana perît. Hinc fluxit ad istos

tantum non omnes. Hæc lectio mutata videtur ab iis, qui metro metuebant, nec memores erant multorum in Juvenali hiatuum. v. sup. ad I, 151. Scabra tamen est oratio. *exspectantibus, illas Quo j. m. m.* conj. H. Vales. ut hæc dicta sint pro: quo modo *se* manare velit. Suspicari potius possis, legendum esse *exspectantibus, illa Quo jubeat* cet. Conf. tamen Comm.

276. *tum* 2. 22. *nunc* 16. *Tunc tibi tu* 3. — *labelli* 26. De *curruca* v. Excurs. ad h. l.

277. *et quot* pro *et quas* revocavi ex 7. 10. 11. 13. 15. 17—20. 22—25. 29. 45. 47—50. 54—60. 64. 65. 75. 76. 85. v. Comm. *quot lecture tabellis* 47. *quas visure tabellas* 77.

279. *atque equitis* 45.

279—281. Judice Weicherto (in C. Valerii Flacci Argonaut. Librum VIII. Misnæ 1818.) recentiores poetæ editores, qui contra meliores codices pro *dic, Quintiliane*, scripserunt *hic Q.*, locum vi sua privarunt; et in his repetitionibus notandis probe consideranda est poetæ cujusvis indoles. Nolim pertinaciter contendere; in locis tamen a viro docto laudatis (Stat. Achill. II, 266 seq. et Claudian. in Rufin. II, 239 seq.) ter, non quater, neque in tam paucis verbis eadem vox repetitur.

280. *dic* pro *hic* 12. 15—25. 27. 45—50. 56—69. 71—74. 85. Sed idem verbum jam bis positum est et mox denuo repetitur.

282. *quod tu velles* 16. 85.

285. *Deprehensis* 15. 18. 27. 47. 49. 56. 63. — *animum de crimine sumunt* 85. — *ducunt* 19.

286. *aut quo* 17. *de quo fonte* 15. 19. 25. 27. 46—50. 55. 57—60. 64.

288. *sinebat* 11. 15—23. 25. 27. 45—50. 55. 57—63. 65—69. 71. 72. 73.

290. *et proximus* 77. 85.

291. *in turre* 11. 25. 50. 56. 57. 59—63. 65—69. 71. 74. 85.

292. *longe* 46. 47.

293. *ulciscimur* 29.

295. *fluxit ad Istros* 19. 20. 25. 49.

Et Sybaris colles, hinc et Rhodos et Miletos
Atque coronatum et petulans madidumque Tarentum.
Prima peregrinos obscœna Pecunia mores
Intulit, et turpi fregerunt sæcula luxu
300 Divitiæ molles. Quid enim Venus ebria curat?
Inguinis et capitis quæ sint discrimina, nescit,
Grandia quæ mediis jam noctibus ostrea mordet,
Quum perfusa mero spumant unguenta Falerno,
Quum bibitur concha, quum jam vertigine tectum
305 Ambulat et geminis exsurgit mensa lucernis.
I nunc et dubita, qua sorbeat aera sanna
Maura, Pudicitiæ veterem quum præterit aram,
Tullia quid dicat notæ collactea Mauræ.
Noctibus hic ponunt lecticas, micturiunt hic
310 Effigiemque Deæ longis siphonibus implent,
Inque vices equitant ac luna teste moventur.
Inde domos abeunt: tu calcas luce reversa
Conjugis urinam magnos visurus amicos.
Nota Bonæ secreta Deæ, quum tibia lumbos
315 Incitat et cornu pariter vinoque feruntur
Adtonitæ crinemque rotant ululantque Priapi

56. 57. 59—62. 65. 66. *Histros* 10. 12. 15—18. 26. 45—48. 50. *54. 55. 58.* 64. 67—69. 71—74. 85. *Hystros* 13. 21. 24. 27. *Hisios* 22. *Instros* 23. *Indos* 9. 75. 76. non improb. Pithœo, si mox, suadente Jac. August. Thuano, reponatur *Rhodon et Mileton*, ut sensus sit, paupertatem Roma excedentem fluxisse ad illas civitates, quæ ante deliciis et voluptatibus insignes fuerint. Sed *istos* idem Pithœus et jam ante eum Hieron. Nogarola ap. Parrhas. in Quæs. per Epist. 28. et Balbus ad Valer. Fl. III, *555.* recte, opinor, conjecerunt, idque receptum in 70. et 82.

297. *et* abest ab 25. 27. 46—50. 54—61. 64. 65. 85.

301. *sunt* 16. 21. 22. 85.

302. *Grandiaque a mediis* 16. — *sorbet* pro *mordet* 11. 16.

303. *percussa* 16. 85. — *spument* 75. 76.

304. 305. *Ἅπαντα εὐθὺς ἐδόκει μοι περιφέρεσθαι πίοντι καὶ τὸ σπήλαιον αὐτὸ ἀνεστρέφετο*, Lucian. dial. marin. II, 2.

305. *exurgit gemma* 85.

307. 308. Hi versus transpositi in omnibus libris, præter 22. et duos codd. Paris. e quibus nunc ordinem eorum haud dubie verum restitui suadente Ach. Versus 308. plane abest ab 8. (in quo recentior manus eum adscripsit) a tribus codd. Paris. et ab aliis collatis a Pulmanno.

308. *nocte* 19. 23. — *collactea* 2—5. 8. 10. 11. 14—16. 18. 20—25. 27. 28. 45—50. 54—60. 64. 65. 68—70. 74. 85. et omnes codd. Paris. unde recepi, prob. etiam Hennin. v. Comm. *Collacia* 26. 61. 62. 65. 71. 72. 73. 75. 76. 77. 82.

312. *domus adeunt* 85.

314 seq. 335 seq. *Τελεταὶ δὲ ἀπόῤῥητοι καὶ χωρὶς ἀνδρῶν ὕποπτα μυστήρια*, Lucian. Amor. c. 42.

316. *ululantque Priapi Mænades* 1. 70. 75. 76. 81. 82. *ululante Priapo* 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 85. omnesque codd. Paris. quod Britann. exponit: sacerdote Priapi edente sonos et ululatus musicis instrumentis, ne scil.

Mænades. O quantus tunc illis mentibus ardor
Concubitus! quæ vox saltante libidine! quantus
Ille meri veteris per crura madentia torrens!
320 Lenonum ancillas posita Laufella corona
Provocat et tollit pendentis præmia coxæ.
Ipsa Medullinæ fluctum crissantis adorat:
Palmam inter dominas virtus natalibus æquat.
Nil ibi per ludum simulabitur: omnia fient
325 Ad verum, quibus incendi jam frigidus ævo
Laomedontiades et Nestoris hernia possit.

quiritantis vox, per vim stuprum patientis, exaudiatur. *ululantque Priapo* 44. 83. 84. ut conj. Bahrdt, a quo tamen hæc lectio eodem sensu capta, quo recepta a nobis. v. Comm. Ita vero malim *ululantque Priapum*, ut *quem ululat Gallus* ap. Martial. V, 42, 3. et *ululare tristia* ap. Lucan. I, 567. unde *ululata Hecate* et *Lucina* dicitur Virg. Æn. IV, 609. et Stat. Theb. III, 158.

320. *Saufeia* 1. 61. 70. 75. 76. 77. 82. Romæ fuit *Saufeia* gens notique *Saufeii* e Plin. VII, 53. et Cicer. Rabir. Perd. 7. et Epist. ad Att. I, 3. II, 8. IV, 6. XIV, 18. XV, 4. XVI, 3. *Laufeia* 50. 64. *Laufera* 17 a m. pr. 20. 22. *Laufela* 14—17 a m. sec. 18. 21. 27. 46. 47. 48. 58. 85. *Laufella* 10. 11. 19. 23. 24. 25. 45. 49. 54—57. 59. 60. 62. 63. 65—69. 71—74. 77. et omnes codd. Paris. unde id recepi cum Ach. Eadem lectionis varietas est inf. IX, 117. et ap. Martial. III, 72.

Restituenda forte lectio *Saufeia*. Nota cl. Boissonade ad Nicetam p. 92. est hæc: "Achaintre pro *Saufeia* revocavit lectionem *Laufella* ex omnibus, ait, codd. suis. Equidem inveni in Thuaneo, qui

i

est ex illis, quos suos vocat, *Saufega* cum scholio *matrona*. Rursus ad v. 322. pro *fluctum* ait rectius forte habere *frictum* codices suos. Equidem inveni in Thuaneo vetustissimo *fluctum*; quæ vox ad subsaltationes atque fœdas subagitationes non male detorta illustrari potest Dioscoridis Epigr. 54. in Anthol. Pal. c. 5. *Μήποτε γαστροβαρῆ πρὸς τὸν λέχος ἀντιπρόσωπον Παιδογόνῳ κλίνης Κύπριδι τερπόμενος. Μεσσόθι γὰρ μέγα κῦμα, καὶ οὐκ ὀλίγος πόνος ἔσται, Τῆς μὲν ἐρεσσομένης, σοῦ δὲ σαλευομένου.*" Hæc Achaintrii incuria in conferendis codicibus passim et a Boissonade, et a me notata est.

321. *et tollit* revocavi ex 10. 11. 14—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. *attollit* 70. 75. 76. 77. 82.

322. *Ipse* 27. 46—49. 57. — *Medulinæ* 23. — *fluctum* 1. 75. 82. *frictum* 18. 19 a m. sec. 20. 21 a m. sec. 23. 24. 25. 27. 46—50. 54—74. 76. 77. 85. omnesque codd. Paris. Britann. "*adorat frictum*, quia genibus ad frictum incurvatur." Farnabius: "*γνὺξ ἐπικλινομένη τρίβει λείχει τε.*" Inde tribades dictæ *frictrices*. v. Comm. ad v. 311. *fructum* 17. 21 a m. pr. 22. 45. *factum* 19 a m. pr. *rictum* (eo sensu, quo apud Martialem aliosque vox illa adhibeatur) omnino legendum putabat C. Valesius. — *crisantis* 1. 17. 21. 22. 23. 46. 47. 48. 64. ut ap. Martial. X, 68, 10.

323. *virus* (h. e. sucus genitalis, ut ap. Virg. Ge. III, 281. *lentum destillat ab inguine virus*) pro *virtus* conj. Schrader et Bahrdt, qui ita h. l. exponit: lascivi suci abundantia ei majus videtur bonum, quam nobilitas. Nobis tamen neque conjecturam, neque interpretationem hanc persuasit.

324. *tibi* pro *ibi* 10. 16. 20. 23. 24. 54. 63. 68. 71. 72. 73. — *similabitur* forte scribendum pro *simulabitur*. v. sup. ad II, 3. — *fiunt* 19.

325. 326. Conf. Jacobs in Anal. ad Rhiani Epigr. II. et Boisson. ad Nicet. II, 82. p. 91. 92.

326. *vel Nestoris* 77. — *hirnea* 9. quod vasis potorii genus est. Cf. Intpp. Virg. Catal. IV, 8. ubi eadem deprehenditur lectionis varietas.

Tunc prurigo moræ impatiens, tunc femina simplex,
Et toto pariter repetitus clamor ab antro:
Jam fas est; admitte viros! Jam dormit adulter,
330 Illa jubet sumto juvenem properare cucullo.
Si nihil est, servis incurritur. Abstuleris spem
Servorum, veniet conductus aquarius. Hic si
Quæritur et desunt homines; mora nulla per ipsam,
Quo minus imposito clunem submittat asello.
335 Atque utinam ritus veteres et publica saltem
His intacta malis agerentur sacra: sed omnes
Noverunt Mauri atque Indi, quæ psaltria penem
Majorem, quam sunt duo Cæsaris Anticatones,
Illuc, testiculi sibi conscius unde fugit mus,
340 Intulerit, ubi velari pictura jubetur,
Quæcumque alterius sexus imitata figuram est.
Et quis tunc hominum contemtor numinis? aut quis
Simpuvium ridere Numæ nigrumque catinum
Et Vaticano fragiles de monte patellas
345 Ausus erat? Sed nunc ad quas non Clodius aras?

327. *Tum prurigo* 15. 46. 47. 49. 50. — *tum femina* 27. 60—63. 65. 68. 71. 72. 73.

328. *It* 48. 55. 57.—*pariter toto* 10. 11. 18. 20. 22. 23. 25. 26. 59—63. 65. 66—69. 71. 72. 73. 77. — *clamor repetitus* 10. 19. 23. 26. 85. *repetitur* 45. 56. 57. 60. 65. 67. 68. 71. 74. *reperitur* 73. *reparatur* 69. 72.

329. *dormitat* pro *jam dormit* 10. 11. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 85. et XXX codd. Paris. prob. Schurzfl. *si jam dormit* 9 a m. pr. *si dormit* 9 a m. sec. Non male! Sed vulgata forte lectio exquisitior est, et illud *si* ortum videri potest e glossa ac supplendum: (unde comma pro puncto posui post *adulter*) nisi potius hæc verba sunt æedituæ respondentis, vel etiam earumdem feminarum, cum interrog. legenda: *Dormitat adulter?* Ita Ach. *st! dormit adulter?* emend. Voss. ad Catull. p. m. 139. ut *st!* sit silentii nota. Cf. ad I, 161.

330. *juvenem sumto* 16. 85.

332. *veniet* recepi ex 7. 10. 14—16. 21—25. 27. 45—50. 54—75. 77. 85. et codd. Paris. tantum non omnibus. *venit et* 76. 82. *veniat* 11. et duo codd. Paris. rectissime, judice Schurzfl.

333. *et si absunt* 19. —*illam* 16. 85.

334. *supponat* 15. ex interpret.

337. *Noverint* 14.

338. *sint* 15. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 56. 60—65. 68—74. 77.

339. *Illic* 27. 45—49. 58. 60.

340. in 7. post v. 337. legitur, et una cum vs. seq. abest a 16. — *versari* 19.

341. *est* non exstat in 25.

342. *Sed quis* 24. *Ecquis* 25. 57. 60. — *nunc* 45. — *et quis* 77.

343. *Simpuvium*, v. Excurs. ad h. l. — *Numen* 7. — *nigrumve* 2. 3. 10. 11. 14—17. 20—24. 45. 85. Parum interest. *priscumque* legebat Hadr. Junius Animadv. II, 1.

344. *Aut* 16. 85.

345. *Claudius* 10. 14—17. 19—24. 27. 45—48. 85. Vetus Schol. hæc notavit: " *Clodius* pro *Claudius*: licet nam per communionem, ut *Clodius* et *Claudius*, ut *cotes* et *cautes*, ut *origa* et *auriga*." Hinc Rutgers. Var. Lect. II, 17. colligit, eum *Claudius*, et Valla, eum *lodius* vel *ludius* legisse. Sed monet tantum, veteres etiam

Audio, quid veteres olim moneatis amici:
Pone seram; cohibe. Sed quis custodiet ipsos
Custodes? Cauta est et ab illis incipit uxor.
Jamque eadem summis pariter minimisque libido,
350 Nec melior, silicem pedibus quæ conterit atrum,
Quam quæ longorum vehitur cervice Syrorum.
Ut spectet ludos, conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, sellam, cervical, amicas,
Nutricem et flavam, cui det mandata, puellam.
355 Hæc tamen argenti superest quodcumque paterni
Levibus athletis ac vasa novissima donat.
Multis res angusta domi: sed nulla pudorem
Paupertatis habet, nec se metitur ad illum,
Quem dedit hæc posuitque, modum. Tamen utile quid sit
360 Prospiciunt aliquando viri, frigusque famemque
Formica tandem quidam expavere magistra.
Prodiga non sentit pereuntem femina censum
Ac, velut exhausta recidivus pullulet arca
Numus et e pleno semper tollatur acervo,
365 Non umquam reputat, quanti sibi gaudia constent.

Clodium dixisse pro *Claudio*, quod vel tironibus notum. Cf. sup. ad II, 36.

347. *custodiat* 45. 60. 85. Forte rectius.

349. *Namque* 17 a m. pr. — *libido est* 77.

350. *pedibus silicem* 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74.

351. *Quamquam* 46. 47.

352. *Oculnia* 10. 14. 15. 17—21. 24. 25. 49. 54—59. 65. 85. *Oculnea* 11. 16. *Oculina* 23. 27. 45—48. 50. 60. 64. *Ocullina* 22. Nota est gens *Ogulnia* e Livio et aliis.

354. abest ab 26. *faveam* pro *flavam* conj. Scalig. ad Prop., Vulcan. et Wouwer. ad Petron. *Favea* s. *fabea* et *abra* in Gloss. vett. dicitur puella, quæ dominæ in deliciis erat. Sed non adsequor, cur vulgata lectio displiceat, et poetæ obtrudenda sit vox insolita ac forte recentioris originis. — *dat* 85.

356. *Levibus* scripsi pro *Lævibus*. v. ad III, 111. — *et vasa* 10. 14. 17—24. 45. 77. 85.

357. *domi est* pro *domi* 13. 14. 18. 19 a m. sec. 22. 25. 46. 48. 49. 56. 57. 59—63. 65. 66—69. 71—74. 77.

363. *Et* 85. *Ac* 11. 13. 21—25. 43. 47. 49. 50. 56—60. 64—68. 72. et XXV codd. Paris. Hoc cum Ach. recepi et v. 365. *reputat* ex 60. et 65. pro vulg. *At reputant*. — *recidivus* pro vulg. *redivivus* restitui ex 15. 27. 46. 47. 48. 50. 64. et quibusdam codd. Paris. tamquam difficiliorem exquisitioremque lectionem, quæ ab indoctis librariis passim corrupta est. v. Comm. Festus *redivivum* exponit: ex vetusto renovatum, v. c. ædificium s. lapis. Cf. Ernesti clav. Cic. Sed ista notio ab h. l. aliena; neque etiam παλίμβιος est *numus*, sed παλιμβλαστὴς seu παλίμβλαστος, h. e. πάλιν βλαστάνων, iterum quasi *pullulans*.

364. *semper tollatur* pro *tollatur semper* recepi ex 10. 11. 14—25. 27. 45. 47. 49. 50. 54—69. 71—74. 85. *semper tollantur* 46. 48.

365. *Nonnumquam* 1. 50. 61. 62. 63. *Non repetunt umquam* 26. *Nonreputant*

Sunt, quas eunuchi imbelles ac mollia semper
Oscula delectent et desperatio barbæ,
Et quod abortivo non est opus. Illa voluptas
Summa tamen, quod jam calida matura juventa
370 Inguina traduntur medicis, jam pectine nigro.
Ergo spectatos ac jussos crescere primum
Testiculos, postquam cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.
Conspicuus longe cunctisque notabilis intrat
375 Balnea, nec dubie custodem vitis et horti
Provocat, a domina factus spado. Dormiat ille
Cum domina: sed tu jam durum, Postume, jamque
Tondendum eunucho Bromium committere noli.
Si gaudet cantu; nullius fibula durat
380 Vocem vendentis prætoribus: organa semper
In manibus: densi radiant testudine tota
Sardonyches: crispo numerantur pectine chordæ,
Quo tener Hedymeles operas dedit: hunc tenet, hoc se
Solatur gratoque indulget basia plectro.
385 Quædam de numero Lamiarum ac nominis alti

umquam 10. *reputat* 60. 65. *repetent* 13. *repetunt* 1. 7. 12. 14. 16. 17. 20—23. 26. 29. 85. — *sua* pro *sibi* 13. 17. 19—22. 25. 45. 57. 59. 60. 65. 85. *jam* pro *sibi* 27. 46. 47. 48. 50. 58. 64. — Vetus est scholion: *Hic versus in quibusdam non est.* Eum quoque transfigendum obelo et v. 363. *Dat* pro *At* scribendum, vel potius versum 362. ponendum esse post v. 364, suspicabatur Schurzfl.

366. *et mollia* 77. 85.

367. *delectant* 10. 11. 12. 16. 85.

369. *quando* pro *quod jam* conj. Schrader. *calida quod jam* 10. — *et matura* 50. 56. 59—63. 65. 68. 69. 71—74. 77.

370. *pectine magno* 85.

371. *exspectatos* 11. 14—25. 27. 45—47. 49. 50. 54—58. 61—69. 71. 72. 73. 76. 77. 85. et plerique codd. Paris. prob. Ach. et solenni varietate. v. Intpp. Virg. Æn. VI, 687. — *et jussos* 60. 65. 77.

373. *tantum damno* 10. 11. 14—24. 45. 85. — *Eliodorus* 22. 23. 24. 45. 85.

377. *durum jam* 21. — *Postume,* non *Posthume,* 17—22. 85. quos sequutus sum. Cf. sup. ad v. 21.

378. *Tondendum* revocavi ex 14—24. 56. 60. 62. 64. 65. 68. 69. 70. 72. 77. et omnibus codd. Paris. *Tundendum* in plerisque editt. etiam Hennin.

379. *dura est* 25. 57. 59. 60. 65. quo sensum non mutari putabat Ascens. *nullius fabula durat* emend. Plathner. ut sensus sit: nullius mimi, in theatro cantantis vel personam suam saltantis et canendo exprimentis, fabulam longam videri illis, quæ cantu gaudeant, mulierculis.

382. *crispæ* 56. et ita corrig. Plathner. ut indicetur tremor chordarum, dum gradatim pectine pulsentur et veluti numerentur.

383. *Hidymeles* 18. 61. 62. *Hydimiles* 17. 85. *Hidimeles* 20. 45. 46. 48. *Hydimeles* 10. 24. 57. 66. *Hydymeles* 25. 60. *Idimeles* 19. 23. 26. *Hidimenes* 21. 22. — *operam* 24. 25. 27. 46—50. 55. 57—69. 71. 72. 73. 77.

385. *et nominis* 77. 85. *nominis Appi*

Cum farre et vino Janum Vestamque rogabat,
An Capitolinam deberet Pollio quercum
Sperare et fidibus promittere. Quid faceret plus
Ægrotante viro? medicis quid tristibus erga
390 Filiolum? Stetit ante aram, nec turpe putavit
Pro cithara velare caput; dictataque verba
Pertulit, ut mos est, et aperta palluit agna.
Dic mihi nunc, quæso, dic, antiquissime Divum,
Respondes his, Jane pater? Magna otia cœli:
395 Non est, ut video, non est, quod agatur apud vos.
Hæc de comœdis te consulit; illa tragœdum
Commendare volet: varicosus fiet haruspex.
  Sed cantet potius, quam totam pervolet urbem
Audax, et cœtus possit quam ferre virorum
400 Cumque paludatis ducibus præsente marito
Ipsa loqui recta facie strictisque mamillis.
Hæc eadem novit, quid toto fiat in orbe;
Quid Seres, quid Thraces agant: secreta novercæ

1. Non male, quia gens Claudia, in qua Appii fuere, antiquissima nobilissimaque fuit et apte cum *Lamiis* conjungitur. *nominis Ælí*, vel, ut in vetustis numis ac marmoribus frequenter scribitur, *Ailí* pro *Ælii*, ingeniose conj. Heins. ad Ovid. Fast. IV, 305. quia *Lamiæ* cognomento *Ælia* gens dicta. Cf. intpp. Horat. Od. III, 17, 1. Favet ei etiam MS. Scriver. in quo legitur *Allí*. Vulgata tamen lectio h. l. non sollicitanda videtur. v. Comm.

386. *Cum farre* pro *Et farre* restitui ex 10. 11. 14—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. 77. 85. *ac vino* 11.

388. *faciat* 19.

392. *Protulit* 10. 16. 18. 19. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. 85. et XI codd. Paris. quod probat, præter H. Valesium et alios, Dorleans, quia agatur de proferendis voti verbis solennibus. At v. Comm.

395. *quid* 11. 16. 22. 24. 25. 45—50. 54—69. 71—74. 85.

396. *comedo* 24.

397. *fiat* 14. — *aruspex* 21. 22. 64. Cf. ad II, 121.

398. *potius cantet* 22.

399. *posset quæ* 17. 23. 45. *quæ posset* 14. 22. *quæ possit* 18. 26. *possit perferre* 19 a m. pr. *quam ferre* pro *quæ ferre* recepi ex 10. 24. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. et plerisque codd. Paris.

401. *Illa* 16. 85. — *siccisque mamillis* 1—4. 14. 17. 20. 21. 22. 29. et XV codd. Paris. h. e. sine lacte materno. Utraque lectio explicari videtur vet. scholio: *adhuc nudis* (quæ vox in cod. Schurzfl. additur) *exstantibus, vel sine sudore.* C. Valesii nota est hæc: Pro *strictisque* omnino legendum *rectisque*, i. e. stantibus, ut nudatas intelligi oporteat, quæ elegans allusio est, vel *exertisque* scil. e sinu, quod unum idemque est cum *rectis*.

Strictis mamillis, ut τοὺς ἀμόρφως προπεπτωκότας μαζοὺς ἀεὶ περιφέρουσι δεσμώτας in Luciani Amor. c. 41.

402. *fiet* 15. 16. 18. *toto quid fiat* 24. *tota — urbe* 27. 47. 85.

403. *Senones* pro *Seres* legisse vet. Schol., cujus nota est, *Galliarum gentes aut Scythæ*, vel sic iterum utramque exposuisse lectionem, suspicabatur Schurzfleisch. — *Thraces quid* 16. 85.

Et pueri: quis amet, quis diripiatur adulter.
405 Dicet, quis viduam prægnantem fecerit et quo
Mense, quibus verbis concumbat quæque, modis quot.
Instantem regi Armenio Parthoque cometen
Prima videt; famam rumoresque illa recentes
Excipit ad portas: quosdam facit. Isse Niphatem
410 In populos magnoque illic cuncta arva teneri
Diluvio, nutare urbes, subsidere terras,
Quocumque in trivio, cuicumque est obvia, narrat.
Nec tamen id vitium magis intolerabile, quam quod
Vicinos humiles rapere et concidere loris
415 Exorata solet. Nam si latratibus alti
Rumpuntur somni; fustes huc ocius, inquit,
Afferte, atque illis dominum jubet ante feriri,
Deinde canem. Gravis occursu, teterrima vultu
Balnea nocte subit; conchas et castra moveri
420 Nocte jubet; magno gaudet sudare tumultu,
Quum lassata gravi ceciderunt brachia massa
Callidus et cristæ digitos impressit aliptes
Ac summum dominæ femur exclamare coegit.
Convivæ miseri interea somnoque fameque

404. *diripiatur* 1. 15. 16. 26. 61. 63. 70. 75. 82. *decipiatur* scil. ab ea, quam amat, 10. 12. 13. 14. 17—25. 27. 45—50. 54—60. 62. 64—69. 71—74. 76. 77. 85. et XVI codd. Paris. prob. Ach. Non male! Sed illa lectio videtur præferenda, nec tam facile pro hac, quam hæc pro illa, ab indoctis librariis substitui poterat.

406. *concumbant* 24. *concumbunt* 25. 48. 56. 57. 59. 60. 65.

407. *Armeniæ* 77. — *cometem* 60. 65. *cometam* 19. 21. 77.

409. *a portis* 21. Vulgaris interpunctio est: *quosdam facit isse Niphatem In populos.* Quam bene emendarunt Dusaulx et Ach.

410. *simul* pro *illic* 21.

411. *valles* pro *terras* 21.

413. *hoc vitium* 77. *vitium est magis* 21. — *quam quod* 10. 11. 13. 14. 17. 19—25. 27. 29. 45. 47. 50. 54—58. 60—69. 71—74. 77. et plurimi codd. Paris. quæ lectio Schurzfl. et Ach. visa est vera, et a nobis nunc recepta. *quam quæ* (h. e. quam vitium ejus mulieris quæ) quidam codd. et edd. recentt. *quam quo* emend. Schrader.

414. *Vicinos homines* 16.

415. *Exhortata* 29. 49. *Exornata* conj. Scriver.

416. *Rumpantur* 16.

417. *ferire* 14. 16.

418. *teterrima visu* 11. prob. Schurzfl. ut duo supina, *occursu* et *visu*, conjungantur. — In omnibus fere editt., etiam Hennin., post *canem* colon positum.

419. *spondas* pro *conchas* conj. Schrader.

421. *Dum* emend. Schrader.

Similiter Lucianus in Lexiphane c. 5. ὁ δὲ μολυβδαίνας χερμαδίους ἀράγδην ἔχων ἐχειροβόλει.

422. *Calidus* 47. *aut cristæ* 85. *christæ* conj. Plathner et alii, ut unguentum sit; quod tamen Græce non χρίστη, quæ vox nihili est, sed χρίσμα dicitur: nisi forte poeta hoc verbum effinxisse censendus est. — *impellit aliptes* 22.

424. *interea miseri* 16.

425 Urguentur. Tandem illa venit rubicundula, totum
Œnophorum sitiens, plena quod tenditur urna
Admotum pedibus, de quo sextarius alter
Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim.
Dum redit et loto terram ferit intestino,
430 Marmoribus rivi properant, aut lata Falernum
Pelvis olet: nam sic, tamquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit et vomit. Ergo maritus
Nauseat atque oculis bilem substringit opertis.
Illa tamen gravior, quæ, quum discumbere cœpit,
435 Laudat Virgilium, perituræ ignoscit Elissæ,

428. *rapidam* 45. 60. 65. — *vomitum* pro *orexim* 22. ex interpret.

Ducere h. l. et XII, 9. pro *bibere*, ut ἕλκειν et *trahere pocula*. v. Boisson. ad Eunap. p. 293. et ad Nicetam p. 236.

429. *Cum* 20. 22. — *reddit* 17 a m. sec. 19. — *et loto terram* 1. 9. 11. 12. 17. 70. 75. 76. 77. 82. *et luto terram* 15. et XXVII codd. Paris. teste ac prob. Ach. *et terram luto* 10. 18—21. 23—25. 27. 45—50. 54—69. 71. 73. 85. *Luto* antique dictum pro *lavato, lauto, loto*, ut *cludere* pro *claudere*. Cave intelligas oletum vel sordes et excrementa; nam de vomitu agitur, et leges metricæ repugnant, nisi forte reponendum *atque luto terram*, vel *terramque luto*. Illud exstat in 21 a m. sec. et 22. hoc in 14. 17. aliisque libris, quos vidit Pithœus, qui comparavit verba Salv. IV. ad Eccl. Cath. *Natant tricliniorum redundantium pavimenta, vino Falerno nobili lutum faciunt, mensæ coram ac toreumata mero jugiter madent.* — *ad terram luteo* 26. *et terram luteo* 16. 74. prob. Pulmanno, qui perperam dicit hanc synizesin esse, ut inf. X, 133. *et terram lato* 72. *epoto* pro *et loto* conj. Schrader. Plathnerus vero ita legendum h. l. distinguendumque putabat: *Tandem illa venit rubicundula totum Œnophorum sitiens: plena quod funditur urna Admotum pedibus*, h. e. vinum crudum s. crucium, insuave, quod servi bibunt, admotumque pedibus domini, ad quos servi cœnitant, (v. Isidor. III, 20. et Senec. de constant. sap. c. 15. pr.) *de eo sextarius alter Ducitur, ante cibum rabidam facturus orexin*, (nam vinum crucium sumebant Romani, si appetitus excitandi causa vomere vellent, quod etiam Seneca taxat Cons. ad Helvid. c. 9.) *Dum redit et terram luto ferit intestino*, h. e. flavo, propter bilem, quo sensu *lutum* dicitur Virg. Ecl. IV, 44. et Tibull. I, 8, 52. (ubi vid. Brœkhus. et Heyne.)

430. *aut lata* restitui ex 7. 10. 11. 14. 15. 17—21. 23—27. 45—50. 54—69. 71—74. 85. et omnibus fere codd. Paris. *aut lauta* 16. *ut lata* 22. *aurata* 12. 70. 75—77. 82. Sed ita deest copula verborum, et aptior est h. l. *lata* h. e. ampla *pelvis*, vomitione repleta. Heineckio tamen lectio *aurata* aptior videtur et vel ob ipsam copulæ ellipsin restituenda. v. ad IV, 63. *abluta* conj. Schurzfl. quum literæ *V* et *B* frequenter a librariis permutentur: quod vereor ut multis arrideat, quia modo vox *loto* præcessit. — *Falerno Pelvis olet* 10. 18. 19. 27. 45—50. 54—57. 60—67. 85. Verbum *olere* et quarto et sexto casui jungitur. v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. XV, 76.

432. *vomit* œnophorum, ut πίθους ὅλους παρ' ἐμοὶ πολλάκις ἐμημεκὼς in Luciani Timone c. 45.

433. *apertis* 15. 23. 24.

435. *Vergilium* 60—62. 65. 71. 72. 73. 85. De qua nominis scriptura v. Heyne in vita Virgilii per annos digesta p. CLXXXIII edit. sec. — *Elissæ* recepi ex 10. 17. 18. 20. 21. 22. 25. 27. 46. 47. 48. 54. 56—60. 64. 65. et optimis codd. Paris. *Elisæ* 11. 12. 14. 15. 16. 19. 23. 26. 49. 50. 55. 61. 62. 63. 65—77. 82. *Elysæ* 85. *Elyssæ* 24. 45. Sed Græce Ἔλισσα dicitur, eamque scripturam optimi scriptorum Rom. codices confirmant et origo nominis. v. Heins. ad Virg. Æn. IV, 335. ad Ovid. Ep. Her. VII, 1. et ad Claudian. laud. Seren. v. 147.

Committit vates et comparat; inde Maronem
Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
Cedunt grammatici, vincuntur rhetores, omnis
Turba tacet; nec causidicus, nec præco loquatur,
440 Altera nec mulier; verborum tanta cadit vis,
Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas
Pulsari. Jam nemo tubas, nemo æra fatiget:
Una laboranti poterit succurrere lunæ.
Imponit finem sapiens et rebus honestis.
445 Nam quæ docta nimis cupit et facunda videri,
Crure tenus medio tunicas succingere debet,
Cædere Silvano porcum, quadrante lavari.
Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
Dicendi genus, aut curtum sermone rotato
450 Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes;
Sed quædam ex libris et non intelligat. Odi
Hanc ego, quæ repetit volvitque Palæmonis artem,
Servata semper lege et ratione loquendi,
Ignotosque mihi tenet antiquaria versus,
455 Nec curanda viris opicæ castigat amicæ
Verba. Solœcismum liceat fecisse marito.
Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Quum virides gemmas collo circumdedit et quum
Auribus extentis magnos commisit elenchos.

437. *alia ex parte* 11. 16. prob. Schurzfl.

438. *rhetores omnes* 10.

439. *jacet* 21. 22. — *loquetur* 14. 15. 17. 18. 19 a m. sec. 20. 21. 46—49. 64. et XII codd. Paris. Rectius forsan; Ach.

441. Pro altero *tot* legitur *aut* in 16. *ac* in 10. 14. 15. 17. 21—24. 45. *et* in 25. 27. 46—50. 54—63. 65—69. 71. 72. 3. 77.

442. Hic versus abest a 57. et post v. 443. legitur in 47. et 85. *atque æra* pro *nemo æra* 11. 12. 14—27. 45—50. 58—69. 71. 72. 73. 77. 85. et plurimi codd. Paris. — *fatigat* 14. 18 a m. pr.

443. *Luna l. p. s. rannæ* 47. (*ramæ* in Ven. 1487.) — *potuit* 85.

445. *Nam quia* 17. *Nam si docta* 25. 27. 46—49. 54—60. 64. 65. 77.

446. *substringere* malebat Scaliger. Sed vulgata lectio bene se habet.

449. *haud* pro *aut* 15. — *curvum* 2. 3. 10. 11. 12. 14—22. 24. 26. 28. 45. 49. 75. 76. 81. 82. Sed *curtum* 23. 25. 27. 46. 47. 48. 50. 54—74. 77. et dimidia pars codd. Paris. prob. Grævio et Heins. ad Ovid. Fast. II, 408. ubi hanc vocem in multis veterum scriptorum locis restituit. vid. Comm.

449. 450. et VII, 193. *Torquere* et *jaculari*, ut ὃς παρ' ἡμῶν τὰ τοξεύματα, ὡς φῄς, λαβὼν καθ' ἡμῶν ἐτόξευες in Luciani Piscat. c. 6.

451. *intelligit* 25. 27. 46—50. 58. 61. 66.

453. *ac* pro *et* 15. *at* 85.

459. *extensis* 7. 10. 11. 14—24. 27. 29. 45—50. 54. 55. 56. 59—65. 68. 69. 71

460 Intolerabilius nihil est, quam femina dives.
Interea fœda aspectu ridendaque multo
Pane tumet facies, aut pinguia Poppæana
Spirat, et hinc miseri viscantur labra mariti.
Ad mœchum veniet lota cute. Quando videri
465 Vult formosa domi? mœchis foliata parantur.
His emitur, quidquid graciles huc mittitis Indi.
Tandem aperit vultum et tectoria prima reponit:
Incipit agnosci, atque illo lacte fovetur,
Propter quod secum comites educit asellas,
470 Exsul Hyperboreum si dimittatur ad axem.
Sed quæ mutatis inducitur atque fovetur
Tot medicaminibus coctæque siliginis offas
Accipit et madidæ, facies dicetur, an ulcus?
Est pretium curæ, penitus cognoscere, toto
475 Quid faciant agitentque die. Si nocte maritus

—74. 85. et omnes codd. Paris. ut inf. XII, 5. — *magno* 7. 29. — *committit* 7. 14. 17. 21. 22. 29.

460. *nil* 68.

461 seq. Cf. Luciani Amor. c. 38. 39.

464. *Ad mœchumque venit lota cute* 16. *veniunt lota cute* 13. 27. 46—49. 54. 57. 58. 64. 85. et plurimi codd. Paris. *veniet luto* 62. 68. 69. 71. 72. 73. *veniet lota cute* 25. 50. 56. 59. 60. 61. 63. 65. 66. 67. 74. 77. et quidam codd. Paris. quos nunc secutus sum cum Ach. *lota veniunt cute* nonnulli MSS. et editt. etiam Henn. Doctior quidem est et solennis personarum permutatio, sed h. l. parum placet, ubi tot verba in sing. num. junguntur. — Hunc vero versum et duos seqq. semper putavi alieno loco a librariis positos esse, et post v. 470. legendos. Nunc video, ordinem verborum displicuisse etiam Gonsal. ad Petron. p. m. 81. 82. (ed. Burm. T. II. p. 121.) et Dusaulx, qui tamen vss. 464. 465. 466. post v. 473. ponendos censebant. At illa ratione singula melius, opinor, cohærent, et mens poetæ planius percipitur.

466. *Emitur his* 46—50. 54. 55. 57. 58. 61—64. 66. 67. 68. 71. 73. 85.

468. *illo tunc lacte* 10. 16. 19. 23. 24. 27. 47. 54. 57. 58. 64. 85. Conf. ad I, 151.

473. *madidæ facies* mutata distinctione recepi ex 11. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 25. 27. 28. 45—50. 56—69. 71—74. 77. ut siligo dicatur *madida* lacte asinino. *Accipit, et facies madidæ* (mulieris, pane madido oblitæ et unguentis delibutæ) *dicetur* cet. 12—16. 20. 24. 26. 54. 55. 71. 75. 76. 82. Sic importunum certe est *et*, si vel pro *etiam* dictum acceperis. — *dicatur* 22. 28. 77.

474. *Est operæ pretium* 10. 11. 14—25. 27. 45—50. 54. 55. 57—60. 62. 64—69. 71. 72. 73. 77. 85. et multi codd. Paris. prob. Schurzfleisch. et Ach. Ille tamen malebat *Est operæ, curas penitus cognoscere*, et vetus Scholion ita legendum putabat: *Est operæ*, operæ pretium est. Sic *est operæ* (scil. pretium) dixere Liv. IV, 8. XXI, 9. Pers. VI, 9. et Plaut. Cas. V, 2, 5. Sed ita non cohærent reliqua verba poetæ: neque assequor, cur vox *curæ* minus quam *operæ* (quæ vulgaris formula est) placeat, et vetus scholion (*Est pretium curæ*, operæ pretium est) mutandum sit. Vox *operæ*, non *pretium*, ex glossa irrepsit, et deinde *pretium* a librariis post *operæ* positum est, ut metro caverent. Exemplum autem hujus locutionis laudavit Hein. ex Plin. Ep. VIII, 6. *Postea mihi visum est pretium curæ, ipsum senatus consultum quærere;* ubi eadem est lectionis varietas.

475. *agitentve* 77.

Aversus jacuit; periit libraria, ponunt
Cosmetæ tunicas, tarde venisse Liburnus
Dicitur et pœnas alieni pendere somni
Cogitur: hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
480 Hic scutica: sunt, quæ tortoribus annua præstent.
Verberat atque obiter faciem linit; audit amicas
Aut latum pictæ vestis considerat aurum,
Et cædit; longi relegit transversa diurni,
Et cædit, donec lassis cædentibus EXI
485 Intonet horrendum, jam cognitione peracta.
Præfectura domus Sicula non mitior aula.
Nam si constituit solitoque decentius optat
Ornari et properat jamque exspectatur in hortis
Aut apud Isiacæ potius sacraria lenæ;
490 Disponit crinem laceratis ipsa capillis.
Nuda humero Psecas infelix nudisque mamillis.
Altior hic quare cincinnus? Taurea punit
Continuo flexi crimen facinusque capilli.
Quid Psecas admisit? quænam est hic culpa puellæ,

476. *Adversus* 11. 21. 26. 85. contra mentem poetæ. *pueri tibialia ponunt, Cosmetæ tunicas*, sc. ut vapulent, conj. H. Vales.

478. *ac* pro *et* 15.

479. *flagellis* pro *flagello* revocavi ex 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnibus codd. Paris.

480. *præstant* 11.

483. Versus hic post v. 484. legitur in 11. 12. et, quia idem principium habet uterque, excidit e 17. v. ad II, 24. *Adsidue* pro *Et cædit* conj. Schrader. *Et cædens* 16. 18. 20. 22—27. 46. 48. 49. 54—69. 71—74. 77. et plerique codd. Paris. *cedens* 47. 85. *cædet* 10. — *repetit* ed. Marshall, nescio qua auctoritate. — *transsumta* 12. *transacta diurni* 25. 27. 46—49. 54—63. 65—69. 71—74. 77. 85. et multi codd. Paris. probb. Ach. et al. Ita dici putant rationes diei transactæ. *diei* 77.

485. *Intonat* 16. 25—27. 46—50. 54—67. 71—74. 77—85. — *parata* pro *peracta* 71. et alter cod. Schegkii.

486. *Præfectura domius* 1. 12. 14. 15. 16. 28. 31 b. 44. (v. Voss. Gramm. II, 19.) 49. 54. 55. 69. 71. 72. 74—77. et cod. Schegkii, quem vide in Prooem. 5. *Profectura domo* 10. 11. 17—20. 23. 25. 27. 32. 45—48. 50. 56—68. 71. 73. 85. et multi codd. Paris. contra metri leges, unde *Processura domo* emend. Schurzfl. et Ferrettus. v. Voss. l. l. *domo* 11. 17—27. 32. 45—48. 50. 56—68. 71. 73. et alter cod. Schegk.

488. *et* abest ab 23. 24.

490. *Disponit* 1. 12. 58. 59. 70. 75. 76. 77. 82. *Componit* 10. 11. 14—27. 45—50. 54—57. 60—69. 71—74. 85. Nil interest.

490 seq. Conf. Luciani Amor. c. 39. et 40.

491. *Nuda humero* 1. 10. 11. 12. 14. 20. 21. 22. 24. 54. 55. 70. 75. 76. 82. *Nuda humeros* 15—19. 23. 25. 26. 27. 45—50. 56—69. 71—74. 77. 85. et XIX codd. Paris. unde recepit Ach. Conjicere possis *nudo humero* ob seq. *nudis mamillis* aut *nuda humerum*. — *Phecas* 18 a m. pr. 19. 21 a m. pr. 24. 26. 32. 46. 56. 85.

494. *non* pro *quænam* 16. 85. — *hic est* 23. *est* non exstat in 21. 24. *hæc culpa* 45.

495 Si tibi displicuit nasus tuus? Altera lævum
Extendit pectitque comas et volvit in orbem.
Est in consilio matrona admotaque lanis
Emerita quæ cessat acu: sententia prima
Hujus erit; post hanc ætate atque arte minores
500 Censebunt, tamquam famæ discrimen agatur
Aut animæ: tanta est quærendi cura decoris.
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput. Andromachen a fronte videbis,
Post minor est: credas aliam. Cedo, si breve parvi
505 Sortita est lateris spatium breviorque videtur
Virgine Pygmæa, nullis adjuta cothurnis,
Et levis erecta consurgit ad oscula planta?
Nulla viri cura interea, nec mentio fiet
Damnorum: vivit tamquam vicina marito.
510 Hoc solo propior, quod amicos conjugis odit
Et servos, gravis est rationibus. Ecce furentis

496. *plectitque comas* (h. e. complicat et concinnat in annulos) malebat Ruben. Elect. II, 27. et *flectitque comas* Almelov. ut *comam in gradus frangere* ap. Quintil. *cogere nodo comam* ap. Senec. et *flexilis coma* ap. Val. Fl.

497. *concilio* 85. v. ad 473. — *materna* pro *matrona* 14. 17. 70. 75. 76. ut sit nutrix a matre data. *amotaque* vetus cod. Cadurc. teste Pith. et 85. *materna amotaque lanis* omnino legendum putabat H. Vales. hoc sensu: quæ matris lanipendia et ornatrix fuit, sed nunc est *emerita*, veterana, et *cessat*.

498. *cesset* 14.

501. *Atque* 16. 85. — *tanti* 10. 15. 22 —25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. et XIII codd. Paris. — *quærendi est* 22. *Tanti anquirendi est cura decoris* MS. liber Schegkii (v. ejus Præmiss. Epist. V.) prob. Grangæo, qui et inf. XIV. 223. recte, opinor, legi existimabat, *quæ terraque marique Anquirenda putes*, quemadmodum Stewechius ad Veget. infra XIV, 238. *divitias anquirere*, quod probabat Plathner tamquam efficacius. Hæ lectiones omnino arridere possunt: nam *anquirere* est circum circa, ubivis quærere; idemque verbum etiam significat investigare, inquirere, cognoscere in judicio, quæ notio h. l. aptissima. Malim tamen *Tanta anquirendi* vel *inquirendi cura* vel *est cura decoris*. At vulgatam non sollicitandam censet Hein. quum *quærere* sæpissime sit *cum cura, magno labore, studio quærere*, de quo v. Burm. ad Petron. c. 19.

504. *aliam credas* 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. — *cito* pro *cedo* conj. Schrader.

506. *subnixa cothurnis* 77. *adjuncta cothurnis* vetus liber Sciopp. qui in Veris. IV, 10. id multo elegantius esse judicat confertque verba Cicer. *quis meum generum alligavit gladio?*

507. *in oscula* 77.

508. *interea cura* 15. 16. 27. 46—50. 54. 55. 57. 58. 64.

509. *vicina marito* 10. 12. 14. 15. 18. 19. 23—27. 46—50. 54—61. 63—69. 74. 77. et XIV codd. Paris. ex quibus hanc lectionem nunc substitui cum Ach. pro vulg. *vicina mariti*.

vicina marito. Boisson. ad Nicet. V, 297. p. 271. " Sic Longus III. p. 77, 20. *ἦν δέ τις αὐτῷ γείτων*, III. p. 92, 67. *νέος εἰμὶ καὶ γείτων ὑμῖν ἄμεμπτος*, Nicetas l. l. *σατράπης αὐτῷ* et VI, 99. *αἰχμάλωτος Κρατύλῳ*."

511. Nimis abrupta est oratio et unus

Bellonæ matrisque Deum chorus intrat et ingens
Semivir, obscœno facies reverenda minori,
Mollia qui rupta secuit genitalia testa
515 Jam pridem, cui rauca cohors, cui tympana cedunt
Plebeia et Phrygia vestitur bucca tiara.
Grande sonat metuique jubet Septembris et Austri
Adventum, nisi se centum lustraverit ovis
Et xerampelinas veteres donaverit ipsi,
520 Ut, quidquid subiti et magni discriminis instat,
In tunicas eat et totum semel expiet annum.
Hibernum fracta glacie descendet in amnem,
Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsis
Vorticibus timidum caput abluet: inde Superbi

forte alterque versus excidit culpa librariorum. Verba enim *gravis est rationibus* ne copula quidem reliquis junguntur, et in extrema bujus versus parte repente, sine ulla transitus nota, progreditur Juvenalis ad aliud argumentum, quodque copiosissime omnium, usque ad vers. 592., pertractatur.

514. *rupta* restitui pro *rapta* ex 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. probante Plathnero, qui tamen quoad sensum ad *genitalia* hanc vocem referendam putabat, non ad *testam* Samiam, quæ acuta fuerit. Sed illa notio jam verbo *secuit* exprimitur, et *rupta* s. fracta *testa* etiam acuta esse potest. *fracta* malebat Ramir. ad Martial. III, 81. quod tamen synon. est. *rubra* (sc. Samia) conj. H. Vales.

517. *aut Austri* 16. — *Grande sonat*, forsan grandes ore edit sonos, grandi voce exclamat, more magorum, ut ap. Lucian. Νεκυομ. c. 9. ὁ δὲ μάγος δᾷδα καιομένην ἔχων οὐκ ἔτ' ἠρεμαίᾳ τῇ φωνῇ, παμμέγεθες δὲ, ὡς οἷός τε ἦν, ἀνακραγὼν, δαίμονάς τε ὁμοῦ πάντας ἐπεβοᾶτο καὶ Ποινὰς καὶ Ἐριννύας κ. τ. λ.

519. *xerampelinas* 1. 10—14. 17. 25—28. al. *xerampellinas* 15. *xerapellinas* 23. 45. 60. 65. *xerapelinas* 18. 56. 59. *serapellinas* 16. 19. 24. *serapelinas* 20. 21. *serampelinas* 22. *xylampelinas*, h. e. vestes xylinas s. lineas ampelini coloris, adversante metro conj. Britann. coll. Plin. XIX, 1. — *veteres* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 19—22. 25. 26. 31 a. 48. 49. 54—57. 59 —63. 65—73. 75—77. 82. 85. et plerique codd. Paris. *vestes* 16. 17. 18. 23. 24. 27. 28. 45. 46. 47. 50. 58. 64. 74. Non male: nam Archigallum novarum magis, quam veterum vestium fuisse cupidum, quis dubitet? At *veteres* ad modestiam petentis referri potest. — *illi* 22. 24. *donaverit igni* (ut VII, 25. *donare Veneris marito*) indubie legendum putabat H. Valesius. Pulmannus quoque monet, ita legisse Canterum Nov. Lectt. III, 6. ubi hanc notam frustra quæres. Eo tamen respicere videtur nota Voss. ad Catull. pag. 168. " Male vulgo hæc corrigunt, ac si moris fuisset istis Cybeles sacerdotibus, vestes matronarum *igni* cremare lustrationis gratia."

523. *Ter matutino Tiberi mergetur*, ut ap. Lucian. Νεκυομ. c. 7. ὁ μάγος μετὰ τὴν ἐπῳδὴν τρὶς ἄν μου πρὸς τὸ πρόσωπον ἀποπτύσας, — περὶ μέσας νύκτας ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἀγαγὼν ἐκάθηρέ τέ με καὶ ἀπέμαξε.

524. *Verticibus* 17. 45. 85. recte forsan pro *vorticibus*, quæ antiqua est scriptura, ut *vorsus*, *vortere* cet. Falsum certe est, *verticem* dici cujusvis rei summitatem, κορυφὴν, *vorticem* vero aquam fluvii omnemque aliam rem in orbem actam, δίνην s. δῖνον. Quintil. Inst. Or. VIII, 2, 7. *Vertex*, inquit, *est contorta in se aqua vel quidquid aliud similiter vertitur: inde propter flexum capillorum pars est summa capitis; et ex hoc, quod est in montibus eminentissimum.* Idem tamen memorat I, 7, 25. Scipionem Afric. primum fuisse, qui pro *vortice* dixerit *verticem*. Cf. intpp. Virg. Æn. I, 117. VII, 31. 567. Heins. ad Valer. Fl. VIII, 332. et Cellar. Or-

525 Totum regis agrum nuda ac tremebunda cruentis
Erepet genibus. Si candida jusserit Io,
Ibit ad Ægypti finem calidaque petitas
A Meroe portabit aquas, ut spargat in ædem
Isidis, antiquo quæ proxima surgit ovili.
530 Credit enim ipsius dominæ se voce moneri.
En animam et mentem, cum qua Dî nocte loquantur!
Ergo hic præcipuum summumque meretur honorem,
Qui grege linigero circumdatus et grege calvo
Plangentis populi currit derisor Anubis.
535 Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor
Concubitu sacris observandisque diebus;
Magnaque debetur violato pœna cadurco.
Et movisse caput visa est argentea serpens;
Illius lacrumæ meditataque murmura præstant,
540 Ut veniam culpæ non abnuat, ansere magno
Scilicet et tenui popano corruptus, Osiris.
Quum dedit ille locum; cophino fœnoque relicto
Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum et magna sacerdos
545 Arboris ac summi fida internuntia cœli.

thograph. Lat. T. II. p. 85. ed. Harles. — *tumidum* 20. 46—49. 57. 58. 77.— *abluat* 16. 22. 85. *abluit* 54. 58.

Nota Weicherti ad C. Valerii Flacci Argonaut. Librum VIII. Misnæ 1818. p. 33. 34. est hæc: " Scripturam *vortex* antiquioribus, *vertex* recentioribus, Ovidio et qui post eum vixerunt, vindico: in multis enim verbis observare licet, graviorem et sonantiorem eorum pronuntiationem et scripturam transiisse in leniorem suavioremque, atque principem in poetis et antesignanum esse Ovidium."

527. *fines* 26. — *calidasque* 7. 10. 12. 14—22. 24. 25. 27. 29. 45—50. 54—67. 69. 71—74. 85.

528. *in æde* 61. 62. 66. 67. 68. 71—74.

530. *moveri* 16. 24. 45. 46. 48. 49. 57.

531. *loquuntur* 12. 18. 22. 24. 25. 46—50. 54—60. 62. 65—69. 71—74. 85.

533. *lanigero* 1. 9. 11. 12. 14—24. 27. 45. 85. paucissimi codd. Paris. et duo Pithœi, qui id male probabat. Vetus scholion est: " *lanigero;* sic enim symmystæ, quando Osirim quærunt."

537. *caduceo* 11. 12. 14—20. 23. 24. 25. 27. 45—48. 56. 58. 60—63. 65—69. 71. 72. 73. 85. cod. Pontani, (quem v. ad Macrob. Sat. I, 20.) multi codd. Paris. et libri Pulmanni, probb. Autumno, Mancin. et aliis, ut Anubis designetur, qui, ut Mercurius, læva manu caduceum gerat, de quo v. Apul. Met. XI. p. 373. vel p. 262. ed. Elm. Male et contra metrum!

539. *lacrimis* 10. 12. 14—26. 85. *lachrymis* 11. 45. 46. 47. 49. 50. 54—58. 64—68. 71. 73. 74. 76. — *præstent* 60. 65.

Murmura etiam magica memorantur, ut in Luciani Νεκυομ. c. 7. *ὁ μάγος τὴν ἐπῳδὴν ὑποτονθορύσας.*

540. *culpæ veniam* 22.

545. *et summi* 18. 22. 77.

Implet et illa manum, sed parcius: ære minuto
Qualiacumque voles Judæi somnia vendunt.
Spondet amatorem tenerum vel divitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
550 Tractato, Armenius vel Commagenus haruspex;
Pectora pullorum rimatur et exta catelli,
Interdum et pueri: faciet, quod deferat ipse.
Chaldæis sed major erit fiducia: quidquid
Dixerit Astrologus, credent a fonte relatum
555 Hammonis; quoniam Delphis oracula cessant
Et genus humanum damnat caligo futuri.
Præcipuus tamen est horum, qui sæpius exsul,
Cujus amicitia conducendaque tabella
Magnus civis obît et formidatus Othoni.
560 Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Lævaque, si longo castrorum in carcere mansit.
Nemo mathematicus genium indemnatus habebit:
Sed qui pæne perit, cui vix in Cyclada mitti
Contigit et parva tandem caruisse Seripho.
565 Consulit ictericæ lento de funere matris,
Ante tamen de te, Tanaquil tua: quando sororem

547. Hennin. et alii post *vendunt*, et v. 550. post *tractato* colon ponunt, ut verba *Spondet amatorem — Tractato* ad præcedd. et Judæos referantur. Sed Judæi h. l. sunt somniorum interpretes, et verba *calidæ pulmone columbæ tractato* ad haruspicem potius spectant, adeoque cum seqq. jungenda videntur.

550. *Comagenus* 18. 21. 22. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 57. 58. 60. 61. 63—67. ut in plerisque libris Plinii et Taciti. Sed Græcis Κομμαγήνη dici solet. Cf. Cellar. Geogr. ant. P. II. p. 400.

551. *rimatur et* pro *rimabitur* restitui ex 10. 11. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 85. et omnibus codd. Paris. Ita certe oratio fit concinnior, copula non omissa. Conf. tamen ad IV, 63. — *catellæ* 45. Conf. ad v. 654. *exta catelli Interdum, et pueri* interpungendum putabat C. Vales. propter locum Pausaniæ, de quo v. Comm.

554. *Astronomus* 77. — *credet* 46. 47. 49. 50. 55. 64. *credunt* 85. — *de fonte* 77. *a fronte* 1. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 45. 62. 67. 68. 69. 71. 73. 74. 85. quod mireris etiam placuisse Schurzfl. qui exponit: a cornibus, h. e. ex ipso ore. Alii hæc verba eo spectare putant, quod Jupiter Hammon nutu et signis responsa dederit, non verbis, ut Apollo Delphicus. Plathnerus credebat, a poeta exotico huic Jovi cornua exprobrari arietina.

558. 559. Hi versus alia manu additi sunt in 8. et in duobus codd. Paris. non exstant.

559. *formidandus* 6. 15.

560. *arti* pro *artis* revocavi ex 10. 17. 20. 21. 22. 25. 26. 27. 46—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. 77. Cf. Ovid. A. A. III, 791. Post *ferrum* interpungunt alii, etiam Hennin.

561. *in* abest ab 22. 45. et *si* ab 85.

562. *indamnatus* 12. 16. 17. 19. 21. 22. 85.

564. *latuisse* pro *caruisse* conj. Schrader.

Efferat et patruos; an sit victurus adulter
Post ipsam? quid enim majus dare numina possunt?
Hæc tamen ignorat, quid sidus triste minetur
570 Saturni, quo læta Venus se proferat astro,
Qui mensis damnis, quæ dentur tempora lucro.
Illius occursus etiam vitare memento,
In cujus manibus, ceu pinguia succina, tritas
Cernis ephemeridas; quæ nullum consulit, et jam
575 Consulitur: quæ, castra viro patriamve petente,
Non ibit pariter numeris revocata Thrasylli.
Ad primum lapidem vectari quum placet, hora
Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli
Angulus, inspecta genesi collyria poscit.
580 Ægra licet jaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris.
Si mediocris erit; spatium lustrabit utrimque
Metarum et sortes ducet frontemque manumque
Præbebit vati crebrum poppysma roganti.
585 Divitibus responsa dabunt Phryx augur et Indus

568. *dare majus* 25. 46—49. 54—56. 58. 59. 60. 64. 65.

569. *Hæc eadem novit* emend. Schrader, audacter et invita Minerva. — *minatur* 23. 25. 27. 45—49. 54—60. 65. 85.

571. *Quis* 16. 21. 22. 45. — *menses* 4. 59. 60. 65. — *damno* 10. 15. 25. 27. 46. 47. 48. 50. 54—63. 65—68. 71—74. 77.

573. *seu* 21. 65. — *sucida* 17. 18. *sucina* rectius scribitur. v. ad V, 24.

575. *patriamve* ex emend. H. Vales. recepi pro vulg. *patriamque*. Sic librarii corruperunt loca innumera. — *petenti* 14. 16.

579. *colliria* 17—20. *collicia* 16. *coliria* 27. 48. *colyria* 45. 47. et ita scribendum putabat Grangæus, quoniam vocis origo deducenda sit ἀπὸ τοῦ κωλύειν τὸν ῥοῦν, i. e. a prohibenda fluxione, non ἀπὸ τοῦ κολλᾷν. Neutra etymologia videtur probanda, et κολλύριον dictus forte globulus balsaminus a κολλύρα, specie panis, forsan ovata.

580. *capiendi — cibi* 49. 55.

581. *Petosiris* restitui ex 10. 18. 19. 54. 64. 85. nam Πετόσιρις dicitur Suidæ, Plinio, Firmico et aliis: unde tamen suspiceris, syllabam penult. brevem esse. *Petosyris* editt. tantum non omnes, etiam Hennin.

582—584. Hos versus Bahrdt et alii jungunt cum antecedd. in quibus tamen de muliere agitur, *quæ nullum consulit et consulitur.* Equidem malim versus 585. 586. et 587. ante v. 582. legere, ne poeta v. 588. seq. redeat ad plebeias s. pauperes mulieres et eadem fere repetat. — *utrumque* 10. 11. 14—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. 85. et omnes codd. Paris. e quibus illud recte forsan recepit Ach.

583. Hic versus post v. 590. legitur in 85. et *ducit* pro *ducet*.

584. Olim conjiciebam *crebrum ad poppysma roganti*. Sed legendum potius cum Manso *crebrum p. sonanti*.

585. *dabit* 19. 21. 22. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. *responsa feret* 10. 12. 17. 18. 45. — *ac* 10. 12. 45. *Phryx augur et inde* (e Phrygia) *Conductus* cet. 1. 10. 11. 12. 14. 16. 17. 20. 21. 22. 24. 25. 27. 47. 49. 54. 55. 58.-61. 62. 63. 65—69. 71—77. et dimidia pars codd. Paris. sed recent., non improbante Schurzfl. quod mireris. *aut inde* 85.

Conductus, dabit astrorum mundique peritus
Atque aliquis senior, qui publica fulgura condit.
Plebeium in circo positum est et in aggere fatum.
Quæ nullis longum ostendit cervicibus aurum,
590 Consulit ante phalas delphinorumque columnas,
An saga vendenti nubat caupone relicto.
Hæ tamen et partus subeunt discrimen et omnes
Nutricis tolerant fortuna urguente labores;
Sed jacet aurato vix ulla puerpera lecto.
595 Tantum artes hujus, tantum medicamina possunt,
Quæ steriles facit atque homines in ventre necandos
Conducit. Gaude, infelix, atque ipse bibendum
Porrige, quidquid erit: nam si distendere vellet
Et vexare uterum pueris salientibus, esses
600 Æthiopis fortasse pater; mox decolor heres
Impleret tabulas, numquam tibi mane videndus.
Transeo suppositos et gaudia votaque sæpe
Ad spurcos decepta lacus atque inde petitos
Pontifices, Salios, Scaurorum nomina falso
605 Corpore laturos. Stat Fortuna improba noctu,
Arridens nudis infantibus. Hos fovet omnes

587. *Atque aliis* 60. 65. 85. —*fulmina* 19.

589. *annum* pro *aurum* male conj. Voss. ad Catull. p. 304. ubi hæc adnotavit: "*Longum annum* vocat, quem longum et tædiosum faciat frigus. Hanc emend. confirmant sequentia, ubi muliercula ista quærit, num rectius factura sit, si caupone relicto nubat negotiatori sagario, qui nempe frigus arceat. Sic Martial. X, 5. *Decembrem* vocat *longum*, quem triste frigus extendat." Nos potius cum Ach. *nullis* pro vulg. *nudis* substituimus ex emend. Salmasii et Juvencii. v. Comm.

592. *Hæc* 63. 74. v. sup. ad v. 259.

596. *sterilem* 14. 15. 16. 20. 25. 49. 56. 57. 60. 65. —*et quæ* pro *atque* 22. et ita emend. Lubin. ut duæ, venefica ac nutrix, veneficam *conducens*, notentur. Sed non cepit vim verbi *conducit*. v. Comm.

601. et 656. *mane numquam videndus*, quemadmodum simiis mane conspectis homines metuere, tamquam ὑπὸ πονηρῷ τῷ πρώτῳ καὶ δυσφήμῳ κληδονίσματι, Lucianus dicit ἀποφρ. c. 17. Idem Amor. c. 39. Εἰ γοῦν ἀπὸ τῆς νυκτέρου κοίτης πρὸς ὄρθρον ἂν ἴδοι τις ἀνισταμένας γυναῖκας, αἰσχίω νομίσει θηρίων (turpiores eas putabit esse bestiis, scil. simiis) τῶν πρωΐας ὥρας ὀνομασθῆναι δυσκληδονίστων.

602. *semper* pro *sæpe* 29. solenni varietate, de qua v. Schrader. Emendatt. p. 14.

603. *delata* pro *decepta* 10. 15. 45.

604. *Pontifices alios* 47. Præstiterit *altos* h. e. maximos. Restitui tamen vulgarem distinct. post *Pontifices*: poetam enim *Pontifices Salios* dixisse pro Salios summos sacerdotes, quis sibi persuadeat? Omissio copulæ *et* dura quidem est, sed in Juvenale sæpius concoquenda. v. ad IV, 63.

606. *blandis* pro *nudis* 77. — Vox *omnes* vel *omnis* aliena ab h. l. videtur: nam non *omnibus* expositis infantibus contingit tam felicibus esse, ut in nobiles recipiantur familias, sed plerique fame pereunt. Præstiterit *alis*. Ex notis Ach.

Involvitque sinu: domibus tunc porrigit altis
Secretumque sibi mimum parat. Hos amat, his se
Ingerit utque suos ridens producit alumnos.
610 Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeat mentem vexare mariti
Et solea pulsare nates. Quod desipis, inde est;
Inde animi caligo et magna oblivio rerum,
Quas modo gessisti. Tamen hoc tolerabile, si non
615 Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit. Quæ non faciet, quod Principis uxor?
Ardebant cuncta et fracta compage ruebant,
Non aliter, quam si fecisset Juno maritum
620 Insanum. Minus ergo nocens erit Agrippinæ
Boletus: siquidem unius præcordia pressit
Ille senis tremulumque caput descendere jussit
In cœlum et longam manantia labra salivam.
Hæc poscit ferrum atque ignes, hæc potio torquet:
625 Hæc lacerat mixtos Equitum cum sanguine Patres.

nunc cognovi, eamdem vocem displicuisse Marklando et Dusaulx, eosque maluisse *ulnis*, brachiis.

607. *nunc* 60. — *porriget* 47. 64.

608. *hic se* 46. 48. 56. 59. v. sup. ad III, 39. 40.

609. *atque suos* 11. 12. 15. 16. 18—20. 23. 24. 25. 27. 45—50. 57—63. 65—69. 71—73. et XXXIII codd. Paris. quos secutus est Ach. — *semper* pro *ridens* 7. 11. 12. 14—24. 26. 45. 49. Haud probo; etsi nec verbum *ridens* satis placet, quia modo præcessit *arridens* et *secretum sibi mimum parat.* Displicuit etiam Schurzfleischio, qui suspicabatur, in ant. exemplari fuisse: *utque suos* ...... *producit alumnos*, et librarios pro lubitu hanc lacunam explevisse.

611. *mentem valeat* 16. 22. *valeant* 25. 49. 54. 56. 57. 59. 60. 61. 63. 65. 66. 67.

613. *animi caligo*, inscitia, stupor et vecordia, ut σκότος et σκοτίζεσθαι.

614. Post hunc versum tres spurii: *Semper aquam portes rimosa ad dolia; semper Istud onus subeas, ipsis mananti-*

bus urnis, Quo rabidus nostro Phalarim de rege dedisti, inseruntur in 1. (in quo legitur *Quod rabidum*) 31 a. 41. 49. (in quo *rostro* pro *nostro*) et 57. (in quo *rostro Phalari* exstat) nec non in cod. Alexandr. et duobus aliis Paris. A Juvenalis ingenio non valde abhorrent judice Ach.

617. *Infundit* 47. 48. 58. 85.

620. *fuit* pro *erit* 19.

622. *descendere suasit* 46. 47. 48. 58. 64. 85.

623. *longam manantia labra salivam* pro *longa manantia labra saliva* restitui ex 10. 11. 14. 15. 23—27. 45—50. 54—67. 69. 71—74. 77. 85. et XXV codd. Paris. quoniam illa lectio et doctior est, et majori auctoritate firmatur, in hac autem tot ὁμοιοτέλευτα aures offendunt. Cf. inf. ad XV, 136. et inpr. Heins. ad Ovid. Met. VI, 312. ubi multis exemplis docet, verba *manare, flere, pluere, stillare, rorare* et similia nunc quarto casui, nunc sexto jungi.

624. 625. transpositi in 17.

625. *mistos* 68. 71. 72. 73.

Tanti partus equæ! quanti una venefica constat?
  Oderunt natos de pellice; nemo repugnet,
Nemo vetet: jam jam privignum occidere fas est.
Vos ego, pupilli, moneo, quibus amplior est res,
630 Custodite animas et nulli credite mensæ.
Livida materno fervent adipata veneno.
Mordeat ante aliquis, quidquid porrexerit illa,
Quæ peperit: timidus prægustet pocula pappas.
Fingimus hæc, altum Satira sumente cothurnum
635 Scilicet, et finem egressi legemque priorum
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu,
Montibus ignotum Rutulis cœloque Latino.
Nos utinam vani! sed clamat Pontia, Feci,
Confiteor puerisque meis aconita paravi,
640 Quæ deprensa patent: facinus tamen ipsa peregi.
Tune duos una sævissima vipera cœna?
Tune duos? Septem, si septem forte fuissent.
Credamus tragicis, quidquid de Colchide torva

626. *quantum* 12. 45. *quantum venefica* 85. Vulgo male distinguitur: *Tanti partus equæ, quanti una venefica constat?* vel *constat*. Sed quocumque modo interpungantur hæc verba, parum placent, et semper putavi, poetam scripsisse: *Tanti partus equæ! tanti una venefica constat!* In qua repetitione voc. *tanti* magna vis inest, ut sup. v. 595. (qui locus similis est) et inf. VII, 31. Nunc video ita legi in 50. et 64. atque ita jam h. l. emendasse Brit. Ascens. Rigalt. Prat. et Schurzfl.

627. *nemo repugnat* 16. 85. *nemo recusat, Nemo vetat* 77. Sed ipsa vel dubitatio vel optatio longe venustior est.

629. *quis* 46. 48. 59. 60. 65.

632. 633. a secunda manu additi sunt in 8. et vel omissi in VI codd. Paris. vel a recentiori manu adscripti. Eosdem a pluribus codd. abesse, monent vet. Schol. et Valla. Nec tamen ab h., l. et poetæ ingenio abhorrent. — *Sordeat* 11. unde *Sorbeat* conj. Schurzfl. sed male: nam verbum *mordeat* ad cibos venenatos, et *prægustet* ad *pocula* veneno ferventia spectat. — *illa, quæ peperit*, noverca, cui proprii sunt liberi; qui ut heredes fiant *amplioris rei* familiaris *privignorum* et *pupillorum*, quorum parentes mortui sunt et noverca tantum superest, *venenum maternum*, à noverca, iis miscetur. Ita rècte sententiam poetæ cepit ill. C. de Haugwitz.

633. *tumidus* 11. 46. 48. 49. 77. — *pappas* restitui ex 23. 49. 64. Est Gr. πάππας. *papas* in reliquis libris.

635. *Scilicet egressi et finem* 10. 17. 18. 21. 22. 45. 46. 48. *Scilicet egressi finem* 11. 14. 15. 16. 19. 20. 24—27. 47. 49. 50. 54—60. 64. 65. 85. multo aptius et recte, judice Schurzfl. qui et v. 637. post *Latino* interrog. notam vulgo poni probabat. Ego minorem distinct. post *cothurnum* delevi.

640. *deprehensa* 15. 27. 63. 64. — *tantum* pro *tamen* conj. Guietus.

641. 642. transpositi in 22.

642. *septem si* 27.

643. *Credatur* 16. — *magicis* pro *tragicis* inepte 4. 14. 16. 21. 26. — *de Colchide torva* 10—24. 27. 45—50. 54. 55. 56. 59—65. 68—71. 73. 74. 85. et plurimi codd. Paris. e quibus hanc lectionem nunc revocavi cum Ach. *torvæ* 72. *terra* 77. et paucissimi codd. Paris. *sæva* 1. 25.

Dicitur et Procne: nil contra conor. et illæ
645 Grandia monstra suis audebant temporibus; sed
Non propter numos. Minor admiratio summis
Debetur monstris, quoties facit ira nocentem
Hunc sexum et rabie jecur incendente feruntur
Præcipites; ut saxa jugis abrupta, quibus mons
650 Subtrahitur, clivoque latus pendente recedit.
Illam ego non tulerim, quæ computat et scelus ingens
Sana facit. Spectant subeuntem fata mariti
Alcestim, et, similis si permutatio detur,
Morte viri cupiant animam servare catellæ.
655 Occurrent multæ tibi Belides atque Eriphylæ
Mane: Clytæmnestram nullus non vicus habebit.
Hoc tantum refert, quod Tyndaris illa bipennem
Insulsam et fatuam dextra lævaque tenebat.
At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ;
660 Sed tamen et ferro, si prægustabit Atrides
Pontica ter victi cautus medicamina Regis.

26. 58. 66. 67. 75—77. 81. 82. et quidam codd. Paris. quod glossam redolet.

644. *Progne* 13. 17—25. 57. 58. 60. 64—67. 85. sed Gr. Πρόκνη dicitur. v. Heins. ad Ovid. Met. VI, 428.

647. Post *monstris* multi male punctum posuere, etiam Hennin.

648. *et rabie* restitui ex 14—25. 45. 56. 57. 59—61. 63. 65. 66. 67. 74. Copulam *et* ejecerunt Hennin. et alii. Tum certe post *sexum*, non post *monstris* major distinctio ponenda videtur.—v. sup. ad I, 45.

654. *cupiant* 12. 14. 17. 18. 20—23. 25. 27. 45—48. 56—74. 85. et plurimi codd. Paris. e quibus illud restitui nunc cum Ach. *cupiunt* 15. 16. 49. *cuperent* 77. *cupient* reliqui et quidam codd. Paris. —*catelli* 21. 22. 26. 27. 47. 48. 58. 85. Cf. ad v. 551.

655. 656. Vulgaris verborum distinctio in omnibus libris est: *Occurrent multæ t. B. a. Eriphylæ: Mane Clytæmnestram nullus non vicus habebit: Hoc tantum* cet. Qua servata vocab. *Mane*, nisi me omnia fallunt, plane ineptum est; quod interpretes vel non sensisse, vel dissimulasse mireris. Hinc conjeceram olim *Pæne*, quod tamen languet. Postea vidi, non lectionem sollicitandam esse, sed interpunctionem, ut egregia exoriatur sententia. v. Comm. — *Occurrunt* 18. 27. 47. 48. 58. — *tibi multæ* 46—49. 54. 58. 64. 85.

656. *Clitemnestram*, *Clitemnæstram*, *Clytemnestram* et *Clytemnæstram* scripsere ceteri editores præter Ach. Sed dicitur Κλυταιμνήστρα.—v. sup. ad VI, 601.

657. *differt* 16.

658. *Invisam* 7. 13. 19—22. 24. 29. — *et vacuam* 16. — *læva dextraque* 25. 27. 46—50. 54—65. 68. 71. 72. 73. 85.

660. *prægustavit* 70. *prægustaret* 10. 13—27. 45—50. 54—67. 74. 77. 85. et sic Ach. cujus nota est: "Hanc lect. ex codd. Paris. revocavi. Pauci *prægustavit*: quidam, sed pauciores, *prægustabit*. Dusaulx solus legit *prægustarit*; non male, sed sine auctoritate."

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER TERTIUS.

SATIRA VII.

ARGUMENTUM.

Artes et studia foventur tantum a Cæsare, a reliquis vero proceribus ita contemnuntur, ut jam doctissimi celeberrimique viri ad vilia quæque ministeria paupertate adigantur. v. 1—29. *Nobiles enim divitesque Romani* poetas *admirantur tantum ac laudant, vel carmen sibi oblatum carmine rependunt et ruinosas quidem recitantibus ædes, non vero subsellia quoque aliasque impensas suppeditant.* 30—47. *Nihilo secius multi ad versus faciendos gloriæ cupiditate impelluntur, quum tamen mens, nisi expers sit curarum, non facile numine quasi afflari sensusque excelsiores concipere, neque præstantissimi poetæ, si desint Mæcenates, vitam sustentare possint.* 48—97. *Non fructuosior nunc est labor* historicorum, *etsi plus temporis, olei ac chartæ poscat.* 98—105. *Neque majora ex ingenti vocis laterumque contentione præmia ac commoda redundant in* causidicos, patronos causarum *et* jureconsultos, *qui præterea, ut plebem, hominum ingenia ex cultu et magnificentia æstimantem, alliciant, se divites esse simulant ac nobiles, et ita ære alieno obruuntur.* 106—149. *Omnium tamen ingratissimus est labor et merces vilissima* rhetorum *atque* grammaticorum. *Illi enim continuis puerorum eadem recinentium declamationibus excarnificantur, et, si pueri juvenesque obtusi ingenii nihil in literis proficiunt, soli in culpa esse dicuntur, nec, ut olim præceptores, a discipulis coli atque amari, sed derideri vel adeo cædi solent, a parentibus vero, qui magnam vulgo in ædificia et epulas impensam et nullam fere in educationem institutionemque liberorum faciunt, exiguam laboris molestissimi mercedem capiunt: unde perrarum est locupletis rhetoris, qualis Quintilianus fuit, exemplum.* 150—214. *Hi vero,* grammatici, *a quibus non multiplex tantum et perfecta eruditio, sed summa quoque discipulorum cura exigitur, non tantum nihilo plus præmii ferunt, sed etiam parte mercedulæ fraudantur eamque vix sine lite obtinent.* 215—243.

Excellentissima Satira, cujus lectio maxime commendanda est iis, qui rem literariam scholasticamque fovere et possunt et debebant. Quæ enim Juvenalis de misera studiorum

studiosorumque conditione disputavit, ad nostra quoque tempora transferri possunt fere singula; et quam multi hæc jam surdis cecinerunt auribus? *Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones!* Conditio tamen illa non melior, sed multo pejor facta est dominante Napoleone, qui nos *magnæ nationi* inseruerat; et nihilo secius felicitatem illorum temporum et Galliæ, ter quaterque beatæ, *nutriculæ causidicorum* bonarumque artium, miris laudibus prædicat Achaintre, novissimus Juvenalis editor. Nos quidem Galliæ non invidemus sua bona neque doctis ejus viris Fortunam, quæ, teste illo panegyrista, eos sequitur. Idem vero ad finem Sat. hæc adnotavit: 'Si inter vivos adhuc esset Juvenalis, grammatici quanto miseriores ipsi viderentur, quibus quatuor vel quinque per menses franci Gallici per annum pro mercede dantur! Attamen, ut vera dicam, et tardius surgunt, quam tempore ipsius, et maturius cubant, et celerius officio funguntur suo.'

Et spes et ratio studiorum in Cæsare tantum:
Solus enim tristes hac tempestate Camenas
Respexit, quum jam celebres notique poetæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
5 Tentarent, nec fœdum alii, nec turpe putarent
Præcones fieri, quum, desertis Aganippes
Vallibus, esuriens migraret in atria Clio.
Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
Ostendatur, ames nomen victumque Machæræ
10 Et vendas potius, commissa quod auctio vendit
Stantibus, œnophorum, tripodas, armaria, cistas,
Alcyonem Paccî, Thebas et Terea Fausti.
Hoc satius, quam si dicas sub judice, Vidi,

Satira VII.

1. *Est spes* 60. 65. — *tantum est* 10. 11. 16.

3. *noti celebresque* 11. 14—22. 24. 49. 55. 77.

8. *arca* pro *umbra* 10. 12. 14—17. 18—27. 45—50. 54—69. 71—74. et XXXIII codd. Paris. prob. Grang. ut sensus sit: si componis, ut ait ille, *carmina nullos referentia numos*. Sed nostra lectio exquisitior est et venustior, illa scioli scholastici acumen sapit.

9. *victum nomenque* 16. 21. — *Machætæ* 48. *Maceræ* 21. 22.

11. *tripodas* pro *tripodes* revocavi ex 20. 23. 24.—*ripides* pro *tripodes* cod. Thuan. teste Boissonade ad Herodiani Partitt. p. 118. qui hanc lectionem, ne memoratam quidem a nupero editore, (Achaintre) omnino recipiendam judicat, quia plus habeat satiricæ venæ quam altera. Eadem lectio a me olim in aliquot codd. reperta est et forsan recipienda. 'Ριπὶς, ῥιπὴ et ῥιπίδιον flabellum, unde ῥιπίζειν, (al. ψανόζειν, καταψύχειν) *flabarii* et *flabelliferæ*. v. Casaub. ad Sueton. Aug. c. 80. Burm. Sec. ad Anthol. Lat. T. II. p. 370. et inpr. Böttigeri Sabina p. 455. 461—479. ed. pr.

12. v. Excurs. ad h. l.

13. *Hæc* 11. 45.

Quod non vidisti. Faciant equites Asiani,
15 Quamquam et Cappadoces faciant equitesque Bithyni,
Altera quos nudo traducit Gallia talo.
Nemo tamen studiis indignum ferre laborem
Cogetur posthac, nectit quicumque canoris
Eloquium vocale modis laurumque momordit.
20 Hoc agite, O juvenes: circumspicit et stimulat vos
Materiamque sibi Ducis indulgentia quærit.
Si qua aliunde putas rerum exspectanda tuarum
Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur; lignorum aliquid posce ocius, et, quæ
25 Componis, dona Veneris, Thelesine, marito,
Aut claude et positos tinea pertunde libellos.
Frange miser calamos vigilataque prœlia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cella,
Ut dignus venias hederis et imagine macra.
30 Spes nulla ulterior: didicit jam dives avarus
Tantum admirari, tantum laudare disertos,
Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas
Et pelagi patiens et cassidis atque ligonis.
Tædia tunc subeunt animos, tunc seque suamque

15. *et* abest ab 46. 47. 48. Prima syll. voc. *Bithyni* anceps est, ut multæ aliæ, h. l. brevis, at longa inf. X, 162. *Británi* 19.

16. *Gallica* conj. quidam, quod perperam probavit Rigalt. coll. Gloss. antt. *Galliculæ*, τροχάδες.

18. *post hæc* 16. 21. 22. 24.

20. *Huc agite* quidam, non improb. Lubino, ut sensus sit: huc vos ad Imperatorem unum, vestrum patronum, conferte, et laborem impendite studiis. — *O* abest ab 27. 47. 48. 58. — *nos* 14. 17. 18. 19 a m. sec. 21. 22. 23. 27. 45. 46. 47. 58.

22. *exspectanda* pro *spectanda* restitui ex 10. 11. 14—19 a m. sec. 20—25. 45. 50. 55. 56. 57. 60—63. 65—69. 71—77. 81.

23. *crocea not. tabella* 75. *crocea membrana tabella* 75. conf. Casaub. ad Pers. III, 10.

24. *ocyus* vulgo scribitur. Sed est Gr. ὠκίων, ὤκιστος, ὤκιστα.

25. *Conscribis* 7. 10. 12. 14. 16—19 a m. sec. 20 a m. pr. 22. 23. 24. 45. et multi codd. Paris. sed interpretamentum seu glossam redolet.

26. *cludo* al. Cf. ad III, 19.

28. *sella* malebat Vales. in Valesianis p. 181. ubi monet, honestiores olim Romæ in lectulis, tenuiores in sellis sedentes scripsisse. Sed Romanos olim omnes scripsisse et legisse jacentes in lectulo lucubratorio *(Studierbett)*, nec nisi docentes sedisse in hemicyclio, jam monuere Visconti ad Pio-Clementin. T. III. p. 18. et Böttiger in Sabina p. 29. 30. ed. pr.

30. *didicit nam* 13. 22. 23. 25. 27. 46—50. 55—60. 64. 65. 69. *nam didicit* 16. *didicit nunc* 24.

32. *si defluit ætas* conj. Schrader.

34. *nunc subeunt* 13. 20. 22. *nunc — nunc* 17.

35 Terpsichoren odit facunda et nuda senectus.
Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iste,
Quem colis, et Musarum et Apollinis æde relicta.
Ipse facit versus atque uni cedit Homero
Propter mille annos, aut, si dulcedine famæ
40 Succensus recites, maculosas commodat ædes.
Hæc longe ferrata domus servire jubetur,
In qua sollicitas imitatur janua portas.
Scit dare libertos extrema in parte sedentes
Ordinis et magnas comitum disponere voces.
45 Nemo dabit regum, quanti subsellia constent
Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
Quæque reportandis posita est orchestra cathedris.
Nos tamen hoc agimus tenuique in pulvere sulcos
Ducimus et litus sterili versamus aratro.

35. *ac nuda* 24.

36. *nunc* pro *tunc* revocavi ex 14—20. 25. 27. 45—50. 56—63. 65—74. 77. *Adspice nunc artes* malebat Schrader.

37. Alii majorem distinct. ponunt post *colis* verbaque *et Musarum et A. æ. r.* cum seqq. jungunt.

38. *facis* et *cedis* malebat H. Vales.

39. *et si* quidam codd. et edd. recentt. *sed si* 16. *at si* 15. 21 a m. sec. 24. 25. 45. 49. 50. 54—57. 59—63. 65—69. 71—74. tres codd. Hafn. et XX Paris. quos secutus est Ach. *aut si* 10. 17—20. 22. 23. 27. 46. 47. 48. 58. 64. tres codd. Hafn. et quidam Paris. e quibus hanc lect. nunc restitui pro vulg. *et si*.

40. *Incensus* 24. *Contentus* 23. — *recitet* perperam, ni fallor, emend. Lindenbrog. et Schrader. — *Maculonus* 10. 11. 17—24 a m. sec. 25. 27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 73. et quinque codd. Hafn. *Maculonis* 12. 14. 15. 16. 24 a m. pr. 26. 56. 70. 74—77. 82. Vetus scholion est: *alii sordidas ædes; alii pictas*. Ad quam glossam Schurzfl. bene hæc notavit: " *Maculatas* forte legit, si recte emendatus est. Pithœus edidit, *Alii sordibus dixit, alii pictas*. Possis etiam *illitas sordibus*. Emblema vermiculatum alii, puto, ceperunt *maculas*, et exposuerunt *pictas*. Cf. Casaub. ad Theophr. p. 173." Sed *maculosas* ingeniose emendavit Heinrich, cujus annotatio est: " Aliena ab re vulgata, et *Maculonis*, quia patronus hic noster *commodat*, ad recitandum, honoris causa, concedit, ædes suas ipsius, non conducit alienas; et *Maculonus*, nam quum præcesserit *Ipse*, quo *iste*, *quem colis*, satis signatus videri debet, ipsum fautoris nomen tam sero positum aliquid inepti habet: nolo dicere, plane esse inauditum hunc hominem. Auget multo magis dubitationem memorabile scholion, quod aperte demonstrat, olim hic, ante omnes, puta, qui hodie exstant, libros longe diversam lectionem fuisse. Priora ejus verba integritati sic restituenda: *alii sordidas textis* sc. aranearum, nisi hoc voc. incuria obliteratum est. Itaque lectum antiquitus fuit *maculosas*." Hoc recepi, tamquam longe præstantius vulgato, quamvis non undique tutum videri possit ab omni dubitatione. v. Comm.

41. abest ab 11. *Ac* 10. 14. 15. 17—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74.

45. *constant* 11—22. 24.

46. *anabatra* 17. 19. 21. 22. 49. *anabetra* 75. *anabælhra* 76. *anabethra* legit Vales. in Valesianis p. 208. Sed Gr. *ἀνάβαθρα* dicuntur, et recte Schol. vetus, cujus glossa ad hoc verbum, non ad *subsellia* spectat: " A Græco tractum, i. e. subsellia, super quæ altius sedeatur, gradus superiores scansiles."

49. *sterilique in pulvere sulcos Ducimus et litus tenui versamus aratro* 11. quæ lectio valde arridebat Schurzfl. qui allu-

50 Nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi
Consuetudo mali: tenet insanabile multos
Scribendi cacoethes et ægro in corde senescit.
Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
55 Communi feriat carmen triviale moneta,
Hunc, qualem nequeo monstrare et sentio tantum,
Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
Impatiens, cupidus silvarum aptusque bibendis
Fontibus Aonidum. Neque enim cantare sub antro
60 Pierio thrysumve potest contingere sana
Paupertas atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus eget: satur est, quum dicit Horatius, Euoe!
Quis locus ingenio, nisi quum se carmine solo
Vexant et dominis Cirrhæ Nysæque feruntur
65 Pectora nostra, duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus nec de lodice paranda
Adtonitæ, currus et equos faciesque Deorum
Adspicere, et qualis Rutulum confundat Erinnys.
Nam si Virgilio puer et tolerabile deesset

sum putabat ad Virgilianum *in tenui labor* Georg. IV, 6. — *tenui* pro *sterili* 27. 46—50. 54. 55. 57. 58. 61—67. 71—74. *sterili littus* 15.

51. *insatiabile* 13. 24.

52. *cacoethos* legendum putabat Ascens. — *et in ægro* 19. *atque ægro* 19. *ægroque* 11. 12. 13. 18. 21. 23. 24. 45. *ægre* reponendum esse non dubitabat Græv. ut sensus esset: difficulter et vix umquam scribendi carmina cupiditas expellitur. Sed vulgata lectio haud dubie præstat. — v. sup. ad I, 45.

56. *nescio* 27. 46—49. 54—58. 64. non improb. Maittario, ut syll. *ne* corripiatur ante literam *s* liquescentem, vel antipodia admittatur.

60. *thyrsumque* 1. 18. 23 a m. sec. 45. — *sana* plerique libri, quos sequutus sum, 10. 11. 15. 17. 19—27. 45—50. 54—69. 71—74. plerique optimique codd. Paris. forte et vetus Schol. qui ita h. l. interpretatur: "Insanire pauper non potest aut moveri ad scribendum, quia familiaribus rebus consulere cogitur: dicunt nam, nisi insanum, poetam esse non posse." *sæva* 7. 14. 16. 18. 21 ad marg. 29. prava, sed facili aberratione. *mæsta* 12. 13. 70. 75. 76. 77. 82. et quidam codd. Paris. quæ indocti hominis emendatio esse videtur.

62. De voc. *Euoe* v. Excurs. ad h. l.

64. *Nisæ Cyrræque* 24. *Cyrrhæ* in plerisque codd. et edd. etiam Hennin. et *Nisæque* in quibusdam legitur. Sed Κίῤῥα et Νύσα dicuntur.

65. *Pectora nostra* (ut *nos* sup. v. 48.) 7. 10. 14. 15. 16. 19. 23. 24 a m. sec. 25. 26. 45. 49. 50. 54—69. 71—74. 77. et plerique codd. Paris. e quibus nunc hanc lect. substitui cum Ach. etsi bene etiam habet vulg. *vestra*, ut Juvenalis poetas alloquatur. — *voces* pro *curas* 27. 46. 47. 48.

68. *confundit* 15. *confudit* 11. 16. — *Erinnis*, *Erinis*, *Erynnis* al. Sed Ἐριννὺς dicitur.

69. *desit* 10. 11. 14—18 a m. sec. 19. 20. 22. 23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et plerique codd. Paris. Emendatio scholasticorum, metro timentium.

70 Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri:
Surda nihil gemeret grave buccina. Poscimus, ut sit
Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
Cujus et alveolos et lænam pignerat Atreus.
Non habet infelix Numitor, quod mittat amico:
75 Quintillæ quod donet, habet; nec defuit illi,
Unde emeret multa pascendum carne leonem
Jam domitum: constat leviori belua sumtu
Nimirum, et capiunt plus intestina poetæ.
Contentus fama jaceat Lucanus in hortis
80 Marmoreis: at Serrano tenuique Saleio
Gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est?
Curritur ad vocem jucundam et carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit quum Statius urbem
Promisitque diem. tanta dulcedine captos
85 Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur; sed, quum fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.
Ille et militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.

70. *hydræ* 77.

71. *bucina* 17. 20. 21. 22. quæ scriptura rectior est, sed in optimis codd. non reperitur.

72. *Rubeus* 16. *Rubienus* 24. *Rabienus Lappa* conj. Dorleans, ut designetur poeta quidam, qui propter amarulentum ingenium *Rabienus*, et *Lappa* ob mordacitatem dictus sit. — *Lapa* 46. 47.

73. *albeolos* 2. *albiolos* 3. 5. 14—25. 27. 45—49. 54—66. 72. 77. et X codd. Paris. Illud Valla, hoc Mancinellus et Lubinus probarunt. Ille interpretatur tabulas lusorias, hi vero tabulas scriptorias, easque *albas* s. *albeas*, h. e. gypsatas. Cf. Turneb. Miscell. XXIV, 4. Neutra lectio probanda, et utraque orta ex vulgari permutatione literarum *V* et *B*, de qua v. ad Sil. VIII, 473. et 543. — *pignorat* 27. 48.

77. *belua* 17. 19. 60. 64. Vulgo *bellua*. v. ad IV, 121.

78. *cupiunt* 14.

79. *jaceat fama* 26. *taceat* 11. 12. 23 a m. pr. 24.

80. v. Excurs. ad h. l.

81. *tantalibet* 11. — *est* non exstat in 12. 16. 20. *nisi gloria tantum* 20.

83. *fecit quum* recepi ex 14. 15. 17. 18. 19. 46. 47. 48. 50. 58. 61—68. 71—77. *cum fecit* 10. 12. 20. 21. 23—27. 45. 49. 54—57. 60. 70. *cum facit* 16. *facit cum* 22.

85. *Allicit* laudavit Heins. ad Ovid. ex Ponto III, 35. sed haud dubie memoriæ vitio.

87. *ni* 21. 22. *Paridine vendat* 11. vitiose pro *Paridi ni v.* — *Agavem* 64.

88. *honores* 15. — *largitus* emend. Schrader, offensus omissione copulæ *et*, quam potius excidisse post *Semestri* vel, quod Jacobs putat, post *honorem*, suspicari possis. Vid. tamen ad IV, 63.

89. *militiæ multis largitur honorem Semestrem, vatum* cet. emend. Ruben. Sed exquisitior vulgata lectio. Ut dignitas Tribunorum semestris fuit, ita et insigne. Conf. Comm. et Salmas. Exerc. Plin. p. 450. cujus verba sup. in Proleg. apposui.

90 Quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas?
Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
Haud tamen invideas vati, quem pulpita pascunt.
Quis tibi Mæcenas? quis nunc erit aut Proculeius,
95 Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium: tunc utile multis,
Pallere et vinum toto nescire Decembri.
Vester porro labor fecundior, historiarum
Scriptores: petit hic plus temporis atque olei plus;
100 Namque oblita modi millesima pagina surgit
Omnibus et multa crescit damnosa papyro.
Sic ingens rerum numerus jubet atque operum lex.
Quæ tamen inde seges? terræ quis fructus apertæ?
Quis dabit historico, quantum daret acta legenti?
105 Sed genus ignavum, quod lecto gaudet et umbra.
Dic igitur, quid causidicis civilia præstent
Officia et magno comites in fasce libelli?
Ipsi magna sonant, sed tunc, quum creditor audit,

91. *Bareas* 10. 11. 14—25. 27. 45—50. 54—69. 74. 77. et Sueton. in vita Juven. quos sequutus sum, quia cum *Camerinos* jungitur. *Baream* 70. 75. 76. 82. —*cura* malebat Schrader.

92. *Philomena* 18. 19. 21—24. 27. 45—49. 55.

94. *Mæcenas* et *Mecœnas* al. v. ad I, 66.

95. *Cocta* 17—20. 22. 23. 24. 45. 46. 48. 59. 61. 62.

96. *nunc utile multis Pallere* cet. 67. 68. 71. 73. 77. et ed. Raphel. a. 1600. quod vulgo explicatur: nunc studiorum utilitas omnis huc redit, ut *palleas*, curis conficiaris et vino abstineas vel in ipso Decembri, in quo Saturnalium tempore omnes, etiam continentissimi, genio indulgere solent: vel, nunc discendum, sive utilissimum est, esurire et abstinere vino. H. Valesius exponit: *nunc utile multis*, poetis scilicet, etiam optimis, aquam bibere hyeme ineunte ac frigore sæviente. Bahrdt vertit: *Jezt ist am besten dran, Wer hungern.—kann.* Non male, sed minus convenienter usui loquendi, quam satirico ingenio.

97. *toto vinum* 10. 12. 13. 16. 18. 24. 45.

99. *petitur plus* 56. 59. 60. 65. — *aut olei* 16.

101. *Talibus* 20. — *multum* 21. *multa crescit* pro *crescit multa* recepi ex 11. 23. 24. quia gratius est auribus.

102. *operis* 77.

105. *ignavum est, quod* 22. — *tecto* pro *lecto* 10. 12. 14—20. 23—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et cod. Put. a m. sec. Non male; sed nostra lectio et concinnior est, (nam notio *tecti* vel ædium jam continetur voce *umbra)* et admodum probabilis fit ex locis simil. Horatii et Ovidii. v. Comm., Lips. ad Senec. Ep. 67. et Casaub. ad Suet. Aug. c. 78.

106. *præstant* 10. 12—17 a m. pr. 18. 19. 21. 22. 24. 27. 45. 47. 48. 54. 55. et pars maxima codd. Paris.

108. *tum* 11.—*Οἷον ἦν τὸ μέγα κεκραγέναι καὶ ὀχληρὸν εἶναι καὶ θρασύν; Οὐ τοῖς δικαιολογοῦσι* (causidicis) *μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς εὐχομένοις τοῦτο χρήσιμον*, Lucianus in Timone c. 11.

Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo,
110 Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.
Tunc immensa cavi spirant mendacia folles
Conspuiturque sinus. Veram deprendere messem
Si libet; hinc centum patrimonia causidicorum,
Parte alia solum russati pone Lacernæ.
115 Consedere Duces: surgis tu pallidus Ajax
Dicturus dubia pro libertate bubulco
Judice. Rumpe miser tensum jecur, ut tibi lasso
Figantur virides, scalarum gloria, palmæ.
Quod vocis pretium? siccus petasunculus et vas
120 Pelamydum, aut veteres, Afrorum epimenia, bulbi,
Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ.
Si quater egisti, si contigit aureus unus,
Inde cadunt partes ex fœdere pragmaticorum.

109. Plathner emend. *si tetigit latus*, admonuit, ut *tangere cubitu* ap. Cicer., *acrior ille* scil. pragmaticus, causidicorum quasi posticus et suggestor.

112. *verum* 60. 65. Non male! *Ipsi magna sonant — verum deprendere messem* cet. sed nullus inde ad eos fructus redundat. At *veram* majorem habet vim. — *deprehendere* 12. 15.

114. *solium* (i. e. cathedram Lacernæ grammatici aut rhetoris recitaturi) emend. H. Valesius. *russati* vel *Russati* in omnibus legitur libris, et scriptis et editis, nisi quod *rus sati* vel *Sati* divisim exhibent 11. 14. 15. 16. 21—24. 30. (in cujus marg. notatur, *Sati* esse nom. propr. aurigæ) 33. et quidam codd. Paris. prob. Grangæo et Calder. Ille coll. III, 231. *rus lacertæ* dici putabat rus, in quo reponatur lacerta, adeoque brevissimum: hic ita interpretatur h. l. "non conferas omnes villas, sed unum tantum rus, atque id breve (nam *lacerta* est brevis mensura terræ sup. III, 231.) *Attici Sati* Equitis Rom. qui eloquentiam in foro numquam exercuit." Sed quis sibi persuadeat, poetam *rus lacertæ Sati*, et hoc sensu dixisse? Nec probabilior aliorum sententia, qui rus s. villam divitis Romani, cui *Sato Lacertæ* nomen fuerit, significari credunt. Perperam quoque *rus Sisapone lacertæ* conj. Beroald. in lib. Adnott. ut sensus sit, *rus lacertæ* h. e. exiguum, non in Italia, sed in provincia, et quidem longinqua, (nam *Sisapo* opp. Hispaniæ Bæticæ) tantumdem valere, quantum patrimonia centum causidicorum. — *Lacernæ* 1. 12. 14. 15. 16. 70. 75. 76. *Lacertæ* 10. 11. 17—25. 27. 30. 33. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnes fere codd. Paris. quæ lectio nata forte ex III, 231. ad marg. scripto.

115. Sic in Luciani Piscat. c. 24. *Καθίσατε δ' οὖν· σὺ δ', ὦ Διόγενες, λέγε.*

116. *dubia de l.* 16.

117. *Rumpe tensum jecur*, ut in Luciani 'Επισκοπ. c. 21. *πόθεν οὖν ἂν ἐκεῖναι δυνηθεῖεν ἀκοῦσαι, ἣν καὶ σὺ κεκραγὼς διαῤῥαγῇς;*

119. *vatis pretium* 16. *premium* 21 a m. pr. — *ficus* pro *siccus* MS. ant. Canteri, prob. Scriverio, qui *ficus* etiam causidicis olim dono fuisse datas monet coll. Martiali IV, 46, 10.

120. v. Excurs. ad h. l.

121. *Tiburi* 17 a m. sec.

122. Nonnulli verba, *si quater egisti*, ad præcedd. referunt, et post *egisti* διαστίζουσι. Non male! Vox *quater* etiam ad quatuor munuscula, modo memorata, spectare potest.

123. *Tibi* pro *Inde* conj. Schrader. — *in fœdera* 16. 64. *in fœdere* 10. 11. 12. 14. 15. 17. 19—24. 27. 45—50. 54. 55. 56. 59—63. 65. 68. 69. 71—74. 77. Bahrdt colon ponit post *partes*, et punctum post *pragmaticorum* positum tollit, ut h. l. sententia sit: Si contigit aureus unus, ille non integer datur causidico,

Æmilio dabitur, quantum licet, et melius nos
125 Egimus: hujus enim stat currus aeneus, alti
Quadrijuges in vestibulis, atque ipse feroci
Bellatore sedens curvatum hastile minatur
Eminus et statua meditatur prœlia lusca.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit: exitus hic est
130 Tongilli, magno cum rhinocerote lavari
Qui solet et vexat lutulenta balnea turba,
Perque forum juvenes longo premit assere Medos
Emturus pueros, argentum, murrhina, villas.
Spondet enim Tyrio stlataria purpura filo.
135 Et tamen est illis hoc utile: purpura vendit

sed dividitur: nam Æmilio pro conducta pragmaticorum opera, quantum *petit* sive postulat, dandum est.

124. *petit* pro *licet* 11. 17 a m. sec. 24. 45. *petet* 7. 10. 14—17 a m. pr. 18—23. 25. 26. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 76. et plerique codd. Paris. e quibus illud restituit Ach. Vetus Schol. " Qui hoc, inquit, pacto quintas acciperet, in pretium consiliatorum (f. consultorum) clientum." Hinc Schurzfl. suspicabatur, eum non male legisse, *Æmilio dabitur quintum, ut petet*, hoc sensu: Tu quater egisti et vix unum extorsisti aureum, quum pauper sis: venit Æmilius, nobilis causidicus; ille quintum agit, nec satis bene, non certe tam bene, quam tu egeras, et accipit, quantumcumque poscet, quia scilicet tria nomina habet. Idem tamen Schurzfl. lectionem *quantum petit* vel *petet* probabat, et illud *quantum licet* Satirici credebat menti disconvenire. Ego potius vix dubito, quin hoc, tamquam difficilius nec minus aptum, omnino a poeta, illud vero a manu emendatoris profectum sit. v. Comm. Pro *et* malim fere *ut*, h. e. quamvis, vel ut ut, quomodocumque, de quo vid. Gronov. Obss. III, 6. *Æmilio dabitur, quantum licet*, (vid. Comm.) *ut*, quamvis, *nos*, pauperes causidici ac patroni, *melius egimus*, peroravimus causas: *hujus enim stat* cet. An potius, puncto post *licet* posito, legendum *at*, et mox *enim* dictum pro *enimvero*? (v. Heyne ad Virg. Æn. V, 580. VI, 52. VIII, 84. X, 874.) Hoc probavit Ach.

125. Manso hæc adnotavit: " *Si* forte excidit ante *Egimus*, ut sensus sit: Æmilio dabitur merces, quantam per leges licet, utpote patrono nobiliori ex majorum insignibus clariori, *etsi* nos melius causam diximus." — *aheneus* 25. 49. 57. 60—63. 65—68. 71. 72. 73. v. sup. ad III, 285. *albi* suspicari possis: currui enim triumphali quatuor jungebantur albi equi. Sed epitheton *alti* exquisitius est. v. Comm.

129. *Matho dejicit* conj. Lubin. et Manso. Sed v. Comm.

132. *Mœsos* non male emend. Lips. Epist. Quæst. IV, 25. quoniam Medi et Parthi a Romanis non subacti, et lecticarii plerumque fuerint robustissimi servi ex Mœsia vel Syria. Huic conjecturæ favet alius Juvenalis locus infra IX, 142 seq. ubi v. not. Pro *Mœsis* facile substitui poterant *Medi*, quoniam hi librariis notiores erant, et diphthongi raro leguntur in antiquis codd. Sed vulgata etiam lectio defendi potest. Nam *Media* tam lato poetis sensu dicitur, ut Assyriam quoque aliasque Asiæ regiones complectatur. Præterea *Medi* vel *Mœdi* etiam Thraciæ populus. v. Plin. IV, 1. et 11. Strab. VII. p. 318. Ptol. III, 11. Liv. XXVI, 25. XXVIII, 5. XL, 21. Aristot. H. A. IX, 45. Schweigh. ad Athen. II, 6. (23.) p. 45. Ad *Medos* vero utrum *juvenes*, an *pueros* referas, nil interest.

133. *Emturos* 49. 55. 61. 62. 63. 67. 71. 73. *Emturus puero crystallina, murrhina, villas* leg. Rigalt. Cf. VI, 155. 156. — *murrina, myrrhina, myrrina, mirrhina, mirrina* et *nirina* al. v. sup. ad VI, 156.

135. *Attamen* 45. — *illis est* 14. *est ipsis* 12. 16. 45. *hoc ipsis est* 25. 27. 46—50. 54—63. 65—69. 71—74. 77.

Causidicum, vendunt amethystina: convenit illis
Et strepitu, et facie majoris vivere census.
Sed finem impensæ non servat prodiga Roma.
Fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
140 Nunc dederit numos, nisi fulserit annulus ingens.
Respicit hæc primum, qui litigat, an tibi servi
Octo, decem comites, an post te sella, togati
Ante pedes. Ideo conducta Paulus agebat
Sardonyche atque ideo pluris, quam Cossus agebat,
145 Quam Basilus. Rara in tenui facundia panno.
Quando licet Basilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Basilum ferat? Accipiat te
Gallia vel potius nutricula causidicorum
Africa, si placuit mercedem ponere linguæ.
150 Declamare doces? O ferrea pectora Vectî,

138. *finem non servat impensæ* 12. Versum parenthesi includendum putabat Schrader.

139. *Ut redeant veteres* (h. e. quamvis in vitam redeant veteres illi iique summi oratores Romanorum, Crassus, Hortensius, Antonius, Cicero et alii) pro *Fidimus eloquio* 10. 11. 13—21 a m. pr. 22—27. 45. —50. 54—69. 71—74. 77. et dimidia pars codd. Paris. Quæ lectio, si non vera, certe profecta est ab ingenio non indocti hominis, explentis lacunam codicis sui. Nostra tamen lectio etiam bene se habet, (cf. ad v. 150.) et firmatur auctoritate Prisciani. Heinrich et h. l. et VIII, 7. (quem versum non obelo confodiendum putat, sed diversa examinandum trutina) nec non VIII, 147. 151. et 167. (quibus locis diversæ in libris scripturæ reperiuntur, *Lateranus* et *Damasippus*) ipsius poetæ, scripta sua in autographo retractantis eorumque novam quandam διασκευὴν instituentis post primam recitationem, operam haud obscure sibi videtur animadvertere.

141. *hoc* 10. 11. 22. 25. 27. 45—50. 56—65. 68. 71—74. 77.

142. *an post te sella* 2. 3. 4. 11. 18. 21. 25—27. 57. 58. 70. 75. 76. *post te an sit sella* 5. 27. 46. 47. 48. 50. 55. 56. 59—69. 71—74. *post te sit sella* 49. 54. *sit post te sella* 10. *an posita sella* 12. 14. 15. 17. 19. *posita an sit sella* 22. 45. et cod. vet. Rittershus. prob. Sciopp. Verisim. IV, 10. *posita est an sella* 13. 20. 24.

143. *Antepedes* fuere qui mallent. v. Comm.

144. *Cossus* 10. 11. 14. 15. 17—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnes fere codd. Paris. quos sequutus sum. *Gallus* 70. 75. 76. 82. — *habebat* pro *agebat* 21.

146. *flentem Basilo* 10. 25. 27. 45—50. 54—69. 71. 72. 73. 77. — *deducere* 10—25. 27. 45—50. 54—58. 60. 64. 65.

147. *feret* 16. 21.

149. *imponere* 10. 11. 17—25. 27. 45 —50. 54—69. 71—74. Sed *ponere præmia* docte dicitur, ut Gr. τιθέναι ἆθλα, pro proponere, statuere, constituere.

150. *Vecti* 14—25. 27. 45—50. 55—58. 60. 61. 63. 64. 65. 67—69. 71—74. ut in optimis libris Plin. XXIX, 1. Hinc *Vectî* scripsimus, ut secundus sit casus, non quintus. *Vectii* 62. 66. *Victi* 59. *Vetti* vel *Vettî* in reliquis, etiam Hennin. et Ach. — In omnibus, quotquot vidi, libris ita distinguitur: *Declamare doces, O ferrea pectora Vecti, Quum* cet. vel *D. doces, O f. p. Vettî; Quum* cet. Sed poeta, ni fallor, eodem orationis colore usus est, quo sup. v. 139. *Fidimus eloquio? Ciceroni nemo* cet. Ita et exquisitior vividiorque est dictio, et melius cohærent, quæ sequuntur. Rei gravitatem et permotionem animi declarant interrogatio et responsio addita eaque exclamatione ex-

Quum perimit sævos classis numerosa tyrannos!
Nam quæcumque sedens modo legerat, hæc eadem stans
Proferet atque eadem cantabit versibus îsdem.
Occidit miseros crambe repetita magistros.
155 Quis color et quod sit causæ genus atque ubi summa
Quæstio, quæ veniant diversæ forte sagittæ,
Nosse velint omnes, mercedem solvere nemo.
Mercedem appellas? quid enim scio? Culpa docentis
Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
160 Nil salit Arcadico juveni, cujus mihi sexta
Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet;
Quidquid id est, de quo deliberat, an petat Urbem
A Cannis, an post nimbos et fulmina cautus
Circumagat madidas a tempestate cohortes.
165 Quantum vis stipulare, et protenus accipe, quod do,
Ut toties illum pater audiat. Hæc alii sex

pressa. *Declamare doces?* Rhetor es? vel rhetorem te esse profiteris aut gloriaris? *O ferrea* sint necesse est *pectora Vectii, quum* cet.

153. *Proferet* revocavi ex 23 a m. sec. 24. 25. 27. 47. 50. 54—58. 60—68. 71—74. 77. et omnibus codd. Paris. *Proferat* 16. *Perferet* alii, etiam Hennin. quod ab h. l. alienum, certe minus aptum videtur, neque explicatum ab iis, quibus probatur. — *vocibus* 16.

154. *Cambre* vel *cambre* 1. 2. 3. 5. 10. 14—20. 23. 24. 27. 45—49. 55. 69. 70. omnes MSS. Paris. et codex Pincier. cujus v. Parerg. IV, 5. Hanc lect. defenderunt Calder. et Scoppa Collect. II, 2. p. 66. ut h. l. designetur inscriptio declamationis de *Cambro,* Scytharum rege, cujus meminit Diodorus, vel de *Cambria* s. Cambro-Britannia, (hod. *Wales*) vel de oppido in Troade aut vico ad radices Gauri montis. Hæc etiam Pithœo arrisisse miraria. Exagitat ea Politian. Miscell. c. 33.

155. *Qui* 73. — *aut quid* 45. — *aut ubi* 26. 45.

156. *diversæ parte* 49. *adversa parte* 16. *diversa parte* 10. 11. 15. 18—22. 25. 27. 29. 45—48. 50. 54—74. 77. *diversa e parte* 7. 14. 17. *diversa a parte* 24. Recte, opinor, et sic quoque emend. Lindenbr. Sed *diversæ sagittæ* exquisitius forsan dictæ pro: quæ a diversa vel adversa parte veniunt.

157. *Scire* 50. 61. 62. 63. 65—68. 71—74. 77. — *volunt* 10—28. 45—50. 54—69. 71—74. 77. Utrumque probavit Lindenbrog. at *velint* exquisitius est. — *reddere nemo* 23.

159. *papillæ* suspicari possis coll. loco Plinii, in Comm. laudato, et quia Fulgentius Mythol. II, 9. legit *si læva parte papillæ,* nisi hic memoriter locum laudavit, quod Hein. suspicatur. Sed nil interest.

160. *sapit* conj. quidam male. Conf. Barth. ad Stat. Sylv. I, 2, 210.

161. *Quoque* 20. — *durus* (h. e. cujus nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, ut utar verbis Livii XXI, 4.) suspicari possis coll. Horat. Od. II, 12, 2. ubi v. interpp. Sed epitheto *dirus* major h. l. vis inest, ut ap. Horat. Od. III, 6, 36. et IV, 4, 42. ad quæ loca v. Mitscherl. — Post *implet* et *cohortes* v. 164. vulgo puncta ponuntur. Ego post *implet* distinctionem reposui minorem. Neque tamen magnopere repugnarem, si major ei substitueretur, sublato puncto post *cohortes,* ut apodosis esset: *quantum vis stipulare* cet.

166. *Ast alii sex Et plures* 10. 11. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et

Vel plures uno conclamant ore Sophistæ,
Et veras agitant lites, raptore relicto;
Fusa venena silent, malus ingratusque maritus,
170 Et quæ jam veteres sanant mortaria cæcos.
Ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
Consilia, et vitæ diversum iter ingredietur,
Ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra,
Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
175 Frumenti: quippe hæc merces lautissima. Tenta,
Chrysogonus quanti doceat, vel Pollio quanti
Lautorum pueros, artem scindens Theodori.
Balnea sexcentis et pluris porticus, in qua
Gestetur dominus, quoties pluit. Anne serenum
180 Exspectet spargatque luto jumenta recenti?
Hic potius: namque hic mundæ nitet ungula mulæ.
Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat et algentem rapiat cœnatio solem.
Quanticumque domus, veniet, qui fercula docte
185 Componat; veniet, qui pulmentaria condat.
Hos inter sumtus sestertia Quintiliano,
Ut multum, duo sufficient. Res nulla minoris
Constabit patri, quam filius. Unde igitur tot
Quintilianus habet saltus? Exempla novorum
190 Fatorum transi: felix et pulcer et acer;
Felix et sapiens et nobilis et generosus
Appositam nigræ lunam subtexit alutæ:
Felix, orator quoque maximus et jaculator;

omnes codd. Paris. unde hæc recepit Ach. —Forte leg. *Ast alii sex Et plures* cet.

167. *cum clamant* 27. 46. 47. 50. 58. *declamant* 45.

175. *Latissima* 11. *lætissima* emend. Schurzfl. ut εἰρωνικῶς dictum sit pro: hæc merces tanta est, ut et de ea accepta lætandum sit. Immo, uberrima, largissima, ut *læta flumina, segetes* cet. apud Virg. et al. Non male, quoniam mox *lautorum* sequitur.

179. *Vectetur* 24.

180. *Exspectent spargantque* 15. *spargatve* præstiterit.

185. *Componet* 15. *Componit* 14. 18. 20. 21 a m. sec. 22. 25. 46. 48. 49. 53. 56. 57. 59—63. 65—69. 71—74. 77. et multi codd. Paris. sed recentt. —*veniat* 58. —*condet* 18. *docet* 45. *condat* h. e. faciat, (a *condere*, non *condire*) 15. 19. 24. 27. 47. 58. 64. et optimi codd. Paris. unde illud nunc pro vulg. *condit* substitui cum Ach. Dura certe h. l. est modorum variatio.

191. *est nobilis* 11.

193. *joculator* 7. 47. 48. 84. —v. sup. ad VI, 449. 450.

Et, si perfrixit, cantat bene. Distat enim, quæ
195 Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus et adhuc a matre rubentem.
Si Fortuna volet, fies de rhetore consul:
Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.
Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud, quam
200 Sidus et occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis Fata triumphos.
Felix ille tamen corvo quoque rarior albo.
Pœnituit multos vanæ sterilisque cathedræ,
Sicut Thrasymachi probat exitus atque Secundi
205 Carrinatis: et hunc inopem vidistis, Athenæ,
Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.
Di, majorum umbris tenuem et sine pondere terram
Spirantesque crocos et in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem sancti voluere parentis
210 Esse loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus: et cui non tunc
Eliceret risum citharœdi cauda magistri?
Sed Rufum atque alios cædit sua quæque juventus,
Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.
215 Quis gremio Enceladi doctique Palæmonis affert,
Quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc,
Quodcunque est, (minus est autem, quam rhetoris æra)

194. *Etsi* una voce scribendum crediderim, ut sensus sit: quamvis sit raucus, tamen bene declamat. — *discat* 16. *dictat* 84. non improb. Schradero.

195. *accipiant* 27. 47. 48. 54. 58. 64. 66.

196. *ex matre* 11.

197. *fies de consule rhetor*, et v. 198. *fies de rhetore consul* 10. 16. 21. 25. 46. 48. 49. 55. 56. 57. 59.

197. 198. Conf. sup. ad III, 39. 40.

199. *an* 19. 20. 22. 45. — *aliquid* 47. 48. 58.

201. *triumphos* recepi ex 11. 12. 14—22. 24. 25. 27. 45—50. 55—69. 71—74. 77. *triumphum* 70. 75. 76. 82.

202. *colvo* 11. Mendum h. l. latere suspicabatur Schurzfl.

205. *Carinatis* 45—47. 50. 56. 60. 65. 74.

206. *ausæ donare* 22. — *cui ferre* conj. Schrader.

210. *magnus Achilles* 22.

212. Quidam pro signo interrog. perperam ponunt punctum, ut *cui* ad Achillem referatur.

213. *Ruffum* 25. 27. 47. 49. 57. 58. 61—68. 71. 73. 77. *Rutum* 23. — *quemque* 11. 14—17. 20. 21. 22. 72.

215. *Enceladi* restitui ex 11. 17. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. *Encheladi* 10. 14. 15. 16. 18. 20—24. 45. *Hencheladi* 19. *Celadi* 70. 75. 76. 82. Quod tamen ex his nominibus Grammatico et quidem celebri fuerit, non constat.

217. *minor* 24. — *certe* pro *autem* 22. *multo* pro *autem* 26.

Discipuli custos præmordet Acœnonoëtus
Et, qui dispensat, franget sibi. Cede, Palæmon,
220 Et patere inde aliquid decrescere, non aliter, quam
Institor hibernæ tegetis niveique cadurci,
Dummodo non pereat, mediæ quod noctis ab hora
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro;
225 Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas,
Quot stabant pueri, quum totus decolor esset
Flaccus et hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni
Non egeat. Sed vos sævas imponite leges,
230 Ut præceptori verborum regula constet,
Ut legat historias, auctores noverit omnes,
Tamquam ungues digitosque suos; ut forte rogatus,
Dum petit aut thermas aut Phœbi balnea, dicat
Nutricem Anchisæ, nomen patriamque novercæ
235 Anchemoli; dicat, quot Acestes vixerit annos,
Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.
Exigite, ut mores teneros ceu pollice ducat,
Ut si quis cera vultum facit: exigite, ut sit
Et pater ipsius cœtus, ne turpia ludant,
240 Ne faciant vicibus. Non est leve, tot puerorum
Observare manus oculosque in fine trementes.

218. v. Excurs. ad h. l.

219. *franget* 11. 14. 17—20. 23. 25. 26. 27. 46. 47. 48. 57. 58. 59. et XV codd. Paris. Restitui illud nunc cum Ach. pro vulg. *frangit*.

222—224. absunt a 19. *ne pereat* 10. 20. 21. 22. 60. 65. —*umbra* pro *hora* 7. quæ vera forte lectio est, certe elegantior.

223. *sedebat* 10, 11. 12. 14—18. 20—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

225. *ne pereat* 10.

229. *leges imponite sævas* 16. 19. *scævas* 49.

233. *Cum* 20.—*plebi bālnea* 60. 65. In *thermis bālneisque* ita delectabantur viri nobiles et opulenti, arcessitis hominibus doctis; ill. C. de Haugwitz.

234. *patriam nomenque* 45.

235. *Anchemoli* recepi ex 25. 27. 46. 47. 48. 50. 56—60. 64. 65. 77. Serv. et plerisque libris Virg. Æn. X, 389. v. Comm. *Archemoli* 45 a m. sec. *Anthenoris* 16. *Archemori* in reliquis libris.

236. *Siculis* 75. *Siculi* 76. prob. C. Vales.

238. *in cera* 15. *ceræ* Casaub. ad Pers. V, 40.

240. 241. Valla et alii monent, hos versus non legi in codd. suis et spurios esse. Exstant tamen in 8. omnibusque libris ab Ach. et me collatis. Laudantur etiam a Servio ad Virg. Ecl. III, 8. et propter obscenitatem haud dubie a monachis quibusdam deleti sunt.

241. *patrantes* pro *trementes* conj. Durantius Casellius Var. Lect. I, 9. et alii coll. Pers. I, 18. ubi v. vet. Schol. et

Hæc, inquit, cures, et, quum se verterit annus,
Accipe, victori populus quod postulat, aurum.

SATIRA VIII.

ARGUMENTUM.

Quid refert, nobilem esse et originem a summis ducere viris, si male vivitur noctisque tempus extrahitur alea et epulis? v. 1—12. *Quo jure majorum gloria insolentius se jactat, qui avaritia et mollitie labem ei adspergit?* 13—18. *Sola nobilitas est virtus; et qui animi bonis morumque probitate excellit, vir patriæ utilis, is profecto, quodcumque illi sit nomen ac genus, dignus est, qui in nobilium referatur numerum et de quo, tamquam raro cive, rei publicæ gratulemur.* 19—30. *Qui vero præter titulos nihil habet, quo gloriari possit, non re vera generosus est, quamvis speciosum ferat nomen, quod turpibus quoque rebus eoque indignis per ludum nonnumquam et jocum damus.* 30—38. *Nemo potius stolidior eo, qui, quum nihil ipse præclari fecerit, cur vere nobilis sit censendus, natalium splendore inflatur hominesque obscuro loco ortos campano supercilio despicit.* 39—46. *Horum enim multi sunt utilissimi rei publicæ cives, qui vel de jure respondent ipsasque indocti nobilis causas agunt, vel operam in re militari præstant: at ille, qua est ignavia et stupiditate, a trunco seu statua non differt, nisi quod vivit et spirat.* 46—55. *In brutis quoque animalibus non genus spectatur, sed virtus, et generosus appellatur equus, qui alios cursu superat; qui vero degener est et ignavus, vili pretio redariis venditur aut molitoribus.* 56—67. *Quodsi igitur admiratione et laude nostra dignus videri cupis, operam da, ut ipse egregiis eam facinoribus merearis, neque omnia debeas majoribus, vel totus ex eorum gloria pendeas, similis tecto, quod subductis columnis corruit, vel viti, quæ, nisi ulmo alligatur, humi jacet et marcescit.* 68—78. *Esto bonus miles, tutor, judex; et, si vel tyrannus tormentorum metu fal-*

Casaub. Sed vulgata lectio non est sollicitanda.

242. *curas, et* 10. 12. 14—22. 24. 26. 27. 45—49. 54. 55. 58. 64. 65. 66. 70. *curas, sed* 23. *cura, sed* 82. *cures, et* 11. 25. 50. 56. 57. 59—63. 65. 67. 68. 69. 71—77. Hos sequutus sum: semper tamen, fateor, mihi displicuit *inquit*, propter præc. plur. *vos imponite* cet. v. 229. et *exigite* v. 237. Nunc video Schurzfleisch. bene hæc adnotasse: " *At vos, Hæc cura: sed quum* cet. in Cod. meo. Recte; vel saltem *Inquitis, hæc cura.* Sed prior lectio elegantior est et plane satirica, utpote qua objectioni præceptorum, *Non est leve* cet., nihil aliud respondere finguntur parentes, quam *Hoc cura,* de mercede videlicet non sollicitus: *sed quum* annus præterlapsus est et magistri salaria repetunt, indignabundos ait eosdem dicere, *Accipe aurum* cet." Recte, opinor; et facile ex illa lectione, *At vos, Hæc cura: sed quum* cet. reliquæ nasci poterant. *Inquitis* enim vel *inquit* glossa fuit, verbis *At vos* adscripta, quæ deinde in textum irrepsit, extrusis illis verbis. Illa vero, *victori populus quod postulat,* videntur poetæ ipsius verba esse et parenthesi includenda. H. Valesius legendum putabat *Hæc, inquam, cures,* ut poeta alloquatur grammatices professorem, vel potius *Hæc, inquis, curas,* i. e. hæc omnia curas, inquis aut respondes mihi, grammatice.

sum tibi testimonium extorquere conabitur, cave ne vitam præferas virtuti bonæque conscientiæ, quibus amissis ne dignus quidem es, qui vivas. 79—86. *Provinciam si aliquando obtinueris, cogita, quæso, quæ præmia te maneant, si bene, quæ pœnæ, si male eam administraveris, neque avaros imitare præsides, qui provincialibus olim omne, quo abundabant, aurum, argentum, ebur et marmor per vim eripuere et nunc ne viliores quidem res atque ad vitam sustentandam necessarias iis relinquunt.* 87—112. *Impune quidem diripies imbelles et luxu effeminatas gentes; sed cave saltem, ne magnam bellicosis injuriam facias, quibus auro argentoque spoliatis arma certe supersunt.* 112—126. *Si neque tu ipse, neque uxor et comites tui quidquam rapiunt vel pecunia corrumpuntur, facile patiar, te originem tuam, a quocumque velis, repetere: si vero libidinose socios et crudeliter tractas, eo notiora omnibus et manifestiora sunt flagitia tua, quo illustriore loco natus es.* 127—141. *Quare vero nobilitatem tuam prædicas, si sceleribus eam polluis?* 142—145. *Lateranus, quum consul esset, noctu et summo magistratu deposito medio die aurigabat frequentabatque popinas, ubi ab unguentariis, cauponibus et scortis blande excipiebatur, versabaturque cum sicariis, nautis, latronibus, carnificibus et fabris: quæ flagitia pueris et adolescentibus condonanda sunt, non viris, nedum summo loco natis; qui tamen id sibi licere putant, vel adeo laudi ducunt, quod in vilissimæ conditionis hominibus damnant pœnaque dignum censent.* 145—182. *Turpiora etiam his committunt nobiles et, consumtis per luxum opibus, alii operam scenæ addicunt mimorumque agunt partes, alii ad ipsas gladiatorum artes descendunt, et nunc quidem sponte, non, ut olim, coacti a Nerone, citharœdo.* 183—199. *Quin eo impudentiæ progrediuntur, ut in arena ab omnibus cognosci cupiant et hinc Retiarii esse velint, qui soli ex gladiatoribus nudo vultu pugnant.* 200—210. *Vera nobilitas a virtute, non a titulis et generosa stirpe pendet, nec quisquam dubitabit, Senecam, virum ignobilem, sed bonum, præferre Neroni Imperatori, qui matrem, uxores, sororem, fratrem aliosque propinquos occidit, in theatris cantavit et Troica scripsit.* 211—230. *Catilina et Cethegus nobilissimi fuere viri, sed patriæ perdendæ consilium inierunt, quam interitu vindicavit Cicero consul, novus homo, qui pacis artibus plus gloriæ, quam Octavius victoria Actiaca et Philippica adeptus est, primusque decreto Senatus* Patris patriæ *cognomen accepit.* 231—244. *Marius, alius Arpinas, qui mercenarius olim arator alieni agri et miles gregarius fuit, vicit Cimbros præsensque a re publica periculum propulsavit, adjuvante quidem Catulo, viro nobilissimo, qui tamen non triumphasset, nisi ignobilis collega, duobus sibi oblatis triumphis, uno contentus fuisset.* 245—253. *Decii, plebeii et humili familia geniti homines, pro patria se devoverunt, et hæc piacula, propter personarum dignitatem, averruncandæ Deorum iræ suffecere.* 254—258. *Servius, captiva natus, regnum adeptus est et bonorum regum ultimus fuit.* 259. 260. *Filii contra Bruti, primi consulis, cum aliis adolescentibus nobilibus de patria ejectis regibus prodenda conjuraverunt, et servus rem ad Patres detulit.* 261—268. *Præstat itaque humili loco natum esse et virtutibus excellere, quam majorum gloriam vitiis flagitiisque contaminare.* 269—271. *Quicumque vero vel antiquissima stirpe orti sunt, ab ignobilibus certe aut sceleratis adeo hominibus genus ducunt.* 272—275.

Satira nobilissima et perfectissimis poetæ nostri carminibus adnumeranda. Ea præclare docuit, veram nobilitatem non veteri prosapia et multis imaginibus, sed virtutibus magnisque in rem publicam meritis contineri; idque exemplis exquisitissimis illustravit. Simile argumentum tractavit Horatius Sat. I, 6. sed ratione longe diversa. Quid intersit inter Horatium et Juvenalem, jam bene ostendit Kœnig de Sat. Rom. p. 71. his verbis: "Apud illum omnia sermonis naturalis filo procedunt, unumquodque sponte nasci ex antecedentibus, aut sine studio oblatum videtur, nihilque fere nisi turbato omnium ordine potest omitti: hic primum minus circumspecte vitium a fronte aggreditur, deinde in vitiis et opprobriis nobilitatis undique colligendis desudat eaque, ut hiatum quidem non animadvertas ullum, aliqua ratione inter se consociat et copulat; apparent tamen, ut in opere composito

et nondum dolato, partes earumque commissuræ, nullaque adeo cum toto cohæret, ut non aut alium locum obtinere, aut omnino abesse possit. Hoc materiæ parandæ et coacervandæ nimio, quod declamandi consuetudini tribui potest, studio omisso, in partibus exprimendis mira est Juvenalis sollertia, ut in hac re vel cum Horatio certamen ei non fuisset perhorrescendum." — Scripta est hæc Satira post mortem Neronis, in quem v. 193. et 211—230. acerbius invehitur poeta, quod eo vivo non ausus esset facere. Conf. sup. I, 169. 170. Præstantissima ejus versio est Germanica Denisii, (*Juvenal an Ponticus vom wahren Adel, übersetzt und erläutert von Denis.* Wien u. Leipzig 1796.) quam cum illa conferri cupio. Boileau Despreaux hanc satiram fere ad verbum expressit Sat. V., sed longe Juvenali est inferior; Ach.

STEMMATA quid faciunt, quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri pictosque ostendere vultus
Majorum et stantes in curribus Æmilianos
Et Curios jam dimidios humerosque minorem
5 Corvinum et Galbam auriculis nasoque carentem?
Quis fructus generis tabula jactare capaci
*Corvinum, posthac multa contingere virga
Fumosos Equitum cum Dictatore magistros,

SATIRA VIII.

1. *Schemata* perperam emend. Alciat. de verb. signif. lib. IV. et Parerg. II, 30. probb. Voss. Inst. Or. V, 1. et Grang.

2. *pictos* 11. 13. 17—22. 24. 45.

4. *dividuos*, h. e. fissos, malebat Nicol. Heins. ad Sil. III, 42. — *humerosque minorem Corvinum* 8. 9. 14. 70. 75. 76. 82. et IX codd. Paris. *nasique minorem Corvinum* 26. *nasumque minorem Corvinum* 7. 29. *nasumque minorem Corvini* 10. 11. 12. 15—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXVI. MSS. Paris. Male! nam *naso carentem* mox sequitur. *humeroque minorem Corvinum* reposuit Prat. offensus forte plurali *humeros*. Sed is pro sing. positus, ambiguitatis quoque vitandæ causa, et doctior est, ut et quartus casus. v. Comm.

5. *Gallum* 29.

6. *Qui* 50.

7. Hic versus legitur in 1. 8. 9. 14. 37. 43. 70. 75—77. et XXVIII MSS. Paris. sed abest ab 10—13. 15—27. 31 b. 45—50. 54—69. 71—74. et VII codd. Paris. Primus eum revocavit Lipsius, qui in Epist. Quæst. IV, 15. monet, illum non de trivio esse et ad rem aptissimum. Conf. ad VII, 139. Mea qualicumque sententia nullum fere verbum non in eo suspectum est: unde asterisco a me notatus et ejectus ab Ach. *Corvinum* modo memoraverat poeta; vocab. autem *posthac* alienum est ab h. l., ne dicam ineptum; præterea pro *contingere*, quod non nisi in 1. exstat et glossam redolet, in reliquis libris legitur *deducere*, ex quo commodam haud facile elicies sententiam; denique hoc versu deleto nihil est, quod desideretur vel nos offendat.

8. *Famosus* 24. *Famosos* 10—13. 15—23. 25. 27. 28. 45—49. 54—60. 65. et plerique codd. Paris. Mancinellus exponit illustres, Ascensius gloriosos et optimæ famæ, pessime Calderinus infames. Sed vulgata lectio longe melior.

Si coram Lepidis male vivitur? Effigies quo
10 Tot bellatorum, si luditur alea pernox
Ante Numantinos? si dormire incipis ortu
Luciferi, quo signa duces et castra movebant?
Cur Allobrogicis et magna gaudeat ara
Natus in Herculeo Fabius lare, si cupidus, si
15 Vanus et Euganea quantumvis mollior agna;
Si tenerum adtritus Catinensi pumice lumbum
Squalentes traducit avos emtorque veneni
Frangenda miseram funestat imagine gentem?
Tota licet veteres exornent undique ceræ
20 Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.
Paulus vel Cossus vel Drusus moribus esto:
Hos ante effigies majorum pone tuorum:
Præcedant ipsas illi te Consule virgas.
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi
25 Justitiæque tenax factis dictisque mereris?
Agnosco procerem. Salve, Gætulice, seu tu
Silanus, quocumque alio de sanguine! rarus
Civis et egregius patriæ contingis ovanti.
Exclamare libet, populus quod clamat, Osiri
30 Invento. Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere et præclaro nomine tantum

11. *Ante matutinos — ortus* 21 a m. pr. 26. et multi codd. Paris. adversante metro. *Ante Numantinos — ortus* 12. 15—25. 27. 45—49. 55—59. 61. 62. 63. 65. 66. 67. 71. 73. et plerique codd. Paris. probb. Valla et Mancin. *ortu* 68. 69. sed puncto post *pernox* posito, non post *Numantinos.*

14. *cupidus sit* 16. 27. 47.

17. *traducit* 1. 14. 15. 47. 50. 61—76. et cod. Put. *producit* 2. 5. 7. 10. 11. 16—19. 23—26. 29. 45. 46. 48. 49. 55—60. 65. 77. et codd. Paris. fere omnes. *perducit* 12. *producat* 15. 20. 21. 22.

18. *ostendit* pro *funestat* 21.

20. *est sola* 27. 46. 47. 48. 54. 60. 65. prob. Maittario, ut nihil duabus vocibus *sola* et *unica* intersit præter copulam.

21. *Paulus et Cossus et Drusus* 11. *aut Cossus, aut Drusus* 17. utrumque contra metrum. *vel Drusus, vel Cossus* 16. — *moribus es tu* (h. e. si tu es moribus Paulus cet.) legendum putabat H. Vales.

23. *Procedant* 27. 46. 47. 48. quod ab h. l. alienum est, etsi de solenni Consulum pompa adhibetur, qua primo initi magistratus die ex ædibus suis in Capitolium deducebantur; unde et dictæ processiones Catholicorum Romanensium. Cf. sup. ad I, 39. in Comm.

24. *Prima tibi debes animi bona* conj. H. Vales. ut poeta sine interruptione loquatur, non vero v. 21—28. Virtus loquens inducatur, et v. 29. seq. poeta suo nomine.

26. *Getulice* vulgo male scribitur. Nam Γαιτοῦλοι dicuntur, a quibus devictis cognomen accepit Lentulus.

27. *quorumve* non male conj. Schrader. Sed v. ad IV, 63.

31. *est* pro *et* 60. 65.

Insignis? Nanum cujusdam Atlanta vocamus,
Æthiopem cycnum, pravam extortamque puellam
Europen: canibus pigris scabieque vetusta
35 Levibus et siccæ lambentibus ora lucernæ
Nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est,
Quod fremat in terris violentius. Ergo cavebis
Et metues, ne tu sis Creticus aut Camerinus.
His ego quem monui? tecum est mihi sermo, Rubelli
40 Blande. Tumes alto Drusorum stemmate, tamquam
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses,
Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli,
Non quæ ventoso conducta sub aggere texit.
Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima nostri,
45 Quorum nemo queat patriam monstrare parentis;
Ast ego Cecropides. Vivas et originis hujus
Gaudia longa feras; tamen ima plebe Quiritem
Facundum invenies: solet hic defendere causas
Nobilis indocti. Veniet de plebe togata,
50 Qui juris nodos et legum ænigmata solvat.
Hic petit Euphraten juvenis domitique Batavi

33. *cygnum* 17. 18. 19. 60. v. ad VI, 165. — *pravam* 16. 17. 20. 23. 33.

34. *Europam* 10. 15. 16. *Europem* 18. 19. 20.

35. *Levibus*, non *Lævibus*, 60. 64. Recte. v. ad II, 12.

36. *tigris, pardus, leo* 25. 56. 57. 59. 60. 64. 65. Suspicari possis, *et* post *leo* inserendum esse ex 22. et 45. vel *seu* pro *si* leg. cum Schradero. Conf. tamen ad IV, 63.

37. *fremit* 11. 17. 20. 21. 25. 27. 46—48. 50. 54—69. 71—74. 77. et multi codd. Paris. — *in terra* 17.

38. *metuas* 16. 27. 47. 48. 58. — *ne sis tu* 11. *ne tu sic* (eadem irrisione, similiter per risum) vel *ne sic tu* scil. sis aut dicaris, non male emend. Junius. Illud etiam conj. Schrader et recepit Prat. — *ac Camerinus* malebat Schrader.

39. *Hic* 71. — *est* non exstat in 48.

40. *Blande* restitui ex 1. 10. 11. 12. 15—24. 26. 27. 28. 45—49. 54. 55. 70. 75—77. et plurimis MSS. Paris. *Blance* 58. *Plance* 25. 50. 56. 57. 59—69. 71—74. *Plaute* reposuere Grang. et Hennin. ex emend. Lips. ad Tacit. Ann. XIII, 19. ubi conf. Ryckius, qui eam in dubium vocavit. In locis tamen Taciti, quos in Comm. laudavi, libri tantum non omnes patri dant *Blandi*, et filio *Plauti* cognomen. — *tumens* 57. 59. — *Drusorum sanguine* 10. 11. 17. 19. 20. 23. 25. 26. 27. 45—50. 54—67. 71. 72. 73. et XXV codd. Paris.

43. *sub aëre* 11. 16. 19. 24. 27. 45—50. 55. 58. 61—64. 66. 67. 69. 71—74. quod Britann. et Farnab. interpretantur: sub dio, Flavius autem Conject. c. 13. in atrio, ubi mulieres olim textrinam exercebant.

46. Εὐγενέστερον τοῦ Κέκροπος ἢ Κόδρου dixit Lucianus in Timone c. 23.

47. *gente* pro *plebe* 29.

48. *invenias* 16.

49. *venit et de* 12. 23. 45. — *gente* pro *plebe* 4. 7. 16. 17. 19—22. 26. Utrumque forsan rectius, judice etiam Schradero. Vulgo distinguitur: *indocti, veniet* cet. prob. Hein. v. ad IV, 63. — *togatus* emend. Scriver.

51. *Britanni* pro *Batavi* in quibusdam

Custodes aquilas, armis industrius; at tu
Nil nisi Cecropides truncoque simillimus Hermæ.
Nullo quippe alio vincis discrimine, quam quod
55 Illi marmoreum caput est, tua vivit imago.
Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
Quis generosa putet, nisi fortia? nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Fervet et exsultat rauco victoria Circo.
60 Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
Clara fuga ante alios et primus in æquore pulvis:
Sed venale pecus Corythæ posteritas et
Hirpini, si rara jugo Victoria sedit.
Nil ibi majorum respectus, gratia nulla
65 Umbrarum: dominos pretiis mutare jubentur
Exiguis tritoque trahunt epiredia collo
Segnipedes dignique molam versare Nepotis.
Ergo ut miremur te, non tua, primum aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores,

libris, nescio quibus, teste ac prob. Bahrdt. Id omnino arridere potest propter rationem, in Comm. memoratam, et propter victorias, ab Agricola, summo illius ævi duce, ex Britannis relatas. Sed vulgata quoque lectio non plane spernenda est et omnium, quod sciam, librorum auctoritate firmatur.

57. *putat* 10. 15—17. 27.

58. *cui facili* 12. *facili qui* 46. 47. 48. *facilis cui* ed. Prat. ut sensus sit: qui velocitate sua multas facile victorias parat. Sed vulgata lectio exquisitior, nec *palma* h. l. victoria est.

62. *Corithæ* 17. 18. 19. 25. 27. 48. 56. 57. 59—70. 74. 77. *Choritæ* 20. *Corinthe* 11. 58. *Corythæ* plerique exhibent libri, et vulgo putant, id equæ generosissimæ nomen esse, inditum ei vel a *Corytho* monte, (hod. *Monte Corvo*) ubi enutrita sit, vel a *Corytho*, Etruriæ oppido, quod et *Cortona* vocatur. v. Heyne Exc. ad Virg. Æn. III, 170. Sed ita potius leg. *Corythi* vel, quia duæ priores syll. h. l. producuntur, *Cortonæ*; de cujus tamen generosis equis haud quidquam legere memini. *Coryfe* 1. vel ex emend. Schurzfl. *Coryfæi*. Vet. Schol. est: "*Coryfeorum* (vel *Coryphæorum*) equorum in Achais prima nobilitas fuit."

63. *Arpini* 20. *Harpinnæ* conj. Farnab. quod est nomen equi curulis Œnomai ap. Lycophr.

64. *Nil tibi* 45. 60. 65. —*gloria nulla est* 13. 16.

65. *dominos mutare*, ut μεταβάλλειν τοὺς δεσπότας in Luciani 'Επισκοποῦντες c. 20.

66. *trito et ducunt* 24. *et trito d.* 13. *tritoque* 10. 12. 14. 15. 19. 25. 26. 46. 47. 48. 50. 54—59. 71—74. 77. *trahunt* 15. 25. 46. 48. 50. 56. 59—69. 71—74. 77. Utrumque recepi, ut oratio lenius fluat. *trito ducunt* 16. 17. 18. 20—23. 45. 49. 70. 75. 76. 82. prob. Hein. Cf. ad IV, 63. *ducuntur* 47. 58. *vehunt* 26. —*epiredia* rectius, quam *epirrhedia* et *epirhedia*, scriptum in 17—20. 23—25. 27. 46—48. 57. 58. 61—63. 66. 67. 71. 72. 74. 76. nam Romani, ut verbis Quintil. Inst. Or. I, 5, 58. utar, *fecere hanc vocem ex utraque aliena*, ἐπὶ *Græca et reda* (v. ad III, 10.). *Gallica*.

68. *privum* conj. Salmas. ad Solin. p. 61.

69. *possis* 24. —*inscribere* 77.

70 Quos illis damus et dedimus, quibus omnia debes.
Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbum
Tradit et inflatum plenumque Nerone propinquo.
Rarus enim ferme sensus communis in illa
Fortuna. Sed te censeri laude tuorum,
75 Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ
Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis.
Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.
Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
80 Integer. Ambiguæ si quando citabere testis
Incertæque rei; Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, et admoto dictet perjuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori
Et propter vitam vivendi perdere causas.
85 Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum
Gaurana et Cosmi toto mergatur aeno.
Exspectata diu tandem provincia quum te
Rectorem accipiet, pone iræ frena modumque,
Pone et avaritiæ; miserere inopum sociorum.
90 Ossa vides regum vacuis exsucta medullis.
Respice, quid moneant leges, quid curia mandet,
Præmia quanta bonos maneant, quam fulmine justo
Et Capito et Numitor ruerint, damnante senatu,

70. *ac* 10. 12. 14—17. 19—24. 45. *aut* 18. — *dabimus* pro *dedimus* legendum putabant Markland. et Dusaulx.

71. *vobis* 48. *stemma* pro *fama* conj. Jacobs.

73. *sensus ferme* 15. 23.

75. *sic tu ut* 19. *si tu nihil* 13. 20. 22. *nil* 45.

84. *causam* 26.

85. *tantum* vel *secum* pro *centum* conj. Schrader.

86. *toto Cosmi* 24. — *aheno* 25. 27. 46. 47. 49. 57. 58. 60—69. 71—74. v. ad III, 285.

90. *videns* aut *vide* (considera eos esse) legendum putabat H. Vales. —*rerum* 75. —*exsucta* 1. 12. 17. 70. 75—77. 82. et pauci quidem, sed optimi codd. Paris. *exusta* 3. 5. 18. 24. 27. 46. 47. 48. 58. *exuta* 2. 10. 13. 15. 16. 20. 21. 22. 29. 45. *exausta* 14. 19. 23. *exhausta* 25. 26. 49. 50. 54—57. 59—69. 71—74. Sed nostra lectio exquisitior est, hæc glossa videtur.—*Οἱ δὲ τὰ ὀστᾶ γυμνώσαντες ἀκριβῶς καὶ περιτραγόντες, εἴ τις μυελὸς ἐνῆν, ἐκμυζήσαντες καὶ τοῦτον εὖ μάλα ἐπιμελῶς, ᾤχοντο, αὖον αὐτὸν καὶ τὰς ῥίζας ὑποτετμημένον ἀπολιπόντες*, Lucianus in Timone c. 8.

93. *Numitor* 1. 12. 21—24. 47. 58. 70. 75. 76. 77. 82. *Tutor* 11. 14—20. 25. 26. 45. 46. 48—50. 54—57. 59—69. 71—74. et X codd. Paris. quos secutus est Ach. Quænam lectio præferenda sit, non constat; et neutra forsan probanda est. Romanarum certe rerum scriptores, quod sciam, neque Numitoris, neque Tutoris mentionem faciunt, qui Ciliciæ præfuerit: Julius certe Tutor, Trevir, de quo

Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert,
95 Quum Pansa eripiat, quidquid tibi Natta reliquit?
Præconem, Chæripe, tuis circumspice pannis,
Jamque tace. Furor est, post omnia perdere naulum.
Non idem gemitus olim neque vulnus erat par
Damnorum, sociis florentibus et modo victis.
100 Plena domus tunc omnis et ingens stabat acervus
Numorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
Et cum Parrhasii tabulis signisque Myronis
Phidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti
Multus ubique labor: raræ sine Mentore mensæ.
105 Inde Dolabella est atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres. referebant navibus altis
Occulta spolia et plures de pace triumphos.
Nunc sociis juga pauca boum, grex parvus equarum
Et pater armenti capto eripiatur agello;
110 Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum,

nonnulli h. l. cogitarunt, ripæ Rheni, non Ciliciæ, a Vitellio Imp. præfectus. v. Tac. Hist. IV, 55. *Sutor* 10. *Tuto* 65. *tutor* conj. Plathner, ut designetur tutor provincialis, qui in municipiis fuerit, quod Romæ tribunus pl.

95. *eripiet* 19 a pr. m. — *Nacta* 19. 23. 24. 49. 50. 58. 64. *Nata* 18. 21. 45. 46. 61. — *relinquit* 16. 61.

96. Hic versus ante v. 95. legitur in 7. 10. 12. 14. 17—27. 45—49. 54—60. 65. et omnibus fere codd. Paris. *Prætorem Chærippe* cet. male emend. Plathner hoc sensu: Prætorem, licet illum adspicias in pannis tibi ereptis præsidentem, accusare supersede.

97. *pendere* 47. 48. 58.

98. *nec* 14—20. 23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74.

101. *et Spartana* 23. — *Choa* 17. 19—22. 24. 27. 45—48. 50. 58. 64.

104. *Polycleti multus labor*, *πόνος*, multa opera labore perfecta. Conf. intpp. Valer. Fl. I, 143. et Martial. IX, 45. Blomfield Gloss. ad Æsch. Pers. 757. et Boissonade ad Nicet. T. II. p. 40. et 368.

105. Vera forte lectio *Dolabellæ atque* cet. quumque librarii ignorarent, tres Dolabellas fuisse præsides direptoresque provinciarum, ab aliis repositum *Dolabella* e. (est) *atque*, ab aliis *Dolabella atque*: nam *est* non exstat in 9. 10. 14—20. 23. 24. 26. 27. prob. Plathnero. De quo hiatu v. sup. ad I, 151. *Inde Dolabellas atque hinc* emend. Scaliger. Interpunctio post *Verres* vel retineri potest, (v. Comm.) vel tolli: *hinc Antonius, inde* (propterea, vel ex his et illis terris) *S. Verres referebant* cet. Manso conj. *Inde Dolabellæ statuæ; hinc Antonius, inde Sacrilegus Verres referebant* cet. Sed ἐμποτίλωτα in verbis *inde Dolabellæ statuæ* aures offendunt, neque permutatio illa lectionum tam facilis est, quam illi videtur.

107. *Occulta et spolia* 50. 64. 74. Sed syll. finalis, per se brevis, sequentibus duabus tribusve consonis, modo corripitur, modo producitur. v. sup. ad VI, 109. Hiatus quoque Juvenali frequentes. v. ad I, 151.

108. *juga parva* 16. 19. 26. — *boum et grex* 27. 46. 47. 48. 50. 59—69. 71. 72. 73. — *equorum* 18.

109. *eripietur* 10. 11. 14. 16—20. 23. 25. 26. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. omnesque codd. Paris. quod restituit Ach. Sed *eripiatur* est exquisitius. *eripiuntur* 22. 24.

110. *signum est* 16.

Si quis in ædicula Deus unicus. Hæc etenim sunt
Pro summis: nam sunt hæc maxima. Despicias tu
Forsitan imbelles Rhodios unctamque Corinthon:
Despicias merito. Quid resinata juventus
115 Cruraque totius facient tibi levia gentis?
Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis
Illyricumque latus: parce et messoribus illis,
Qui saturant urbem Circo scenæque vacantem.
Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
120 Quum tenues nuper Marius discinxerit Afros?
Curandum in primis, ne magna injuria fiat
Fortibus et miseris. Tollas licet omne, quod usquam est
Auri atque argenti; scutum gladiumque relinques
Et jacula et galeam: spoliatis arma supersunt.
125 Quod modo proposui, non est sententia: verum
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.
Si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
Vendit Acersecomes, si nullum in conjuge crimen,
Nec per conventus et cuncta per oppida curvis
130 Unguibus ire parat numos raptura Celæno:
Tunc licet a Pico numeres genus, altaque si te

111. 112. Versus forte spurii v. Comm.

112. *despicies* 59.

113. *imbellis* 22. — *Corinthon* pro vulg. *Corinthum* recepi ex 14—17. 20. 21. 45. 49. 60. 65. quæ doctior scriptura ipsi poetæ, non librariis tribuenda videtur. *Corithon* 19. 22. *Corynthon* 24.

114. *Despicies* 19. — *quid resinata* 2. 10. 11. 12. 14—21. 23. 26. 27. 47. 48. 54. 58. 70. 74—77. 81. 82. Recte! *quid enim resinata* 22. 45. 46. 50. 61—69. 71. 72. 73. *nam quid resinata* 24. 25. 49. 55. 56. 57. 59. 60. 65. Non defuere, qui alterutrum probarent, decepti prava lectione Martial. III, 67, 2. Sed syll. priores voc. *resina* producantur ubivis. Hinc Raderus ad Martial. l. c. emend. *nec resinata*.

117. *Illyricique latus* legit N. Heins. ad Ovid. Her. XII, 27. — *et* abest a 16. — *istis* 21. *ipsis* 20.

118. *Qui saturant turbam*, h. e. plebem Romanam, corrig. Dorleans. — *circis* 14. 17. 20. 21.

123. *relinques* pro *relinquens* restitui ex 11. 14—21. 24. 27. 45—50. 54. 55. 56. 59—63. 65. 68. 71—74. 76.

124. *jacula* 12. 14—20. 25. 45—50. 57—63. 65—69. 71. 72. 73.

125. *verum est. Credite* cet. 75. 76. 82. Ego *verum Credite* revocavi ex 10—27. 45—50. 54—74. 77.

126. *recitasse* 22. 24. 28.

129. *nec cuncta* 25. 27. 45. 46. 48—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. *ne cuncta* 47.

130. *parat* 13—24. 27. 45—50. 59—65. 68. 71. 72. 73. 77. — Ἡ Χαρικλεία, ἡ πολλοὺς ἤδη νέους ἐκτραχηλίσασα, — οὐκ ἀνῆκεν ἐκ τῶν ὀνύχων, ἀλλὰ περιέχουσα πανταχόθεν καὶ διαπείρασα cet. Lucian. Toxaris c. 14.

131. *Tum* 11. 14. 17. 18. 21. 22. 45. *Tu* 20. — *a Pico numeres genus*, ut ap. Theocrit. XVII, 27. Ἀμφότεροι δ' ἀριθμεῦνται ἐς ἔσχατον Ἡρακλῆα.

Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
Inter majores ipsumque Promethea ponas:
De quocumque voles proavum tibi sumito libro.
135 Quod si præcipitem rapit ambitio atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures;
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas claramque facem præferre pudendis.
140 Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit avus, statuamque parentis
Ante triumphalem? quo, si nocturnus adulter
145 Tempora Santonico velas adoperta cucullo?
Præter majorum cineres atque ossa volucri
Carpento rapitur pinguis Damasippus et ipse,
Ipse rotam adstringit multo sufflamine Consul:
Nocte quidem; sed luna videt, sed sidera testes
150 Intendunt oculos. Finitum tempus honoris
Quum fuerit, clara Damasippus luce flagellum
Sumet et occursum numquam trepidabit amici
Jam senis, ac virga prior adnuet atque maniplos
Solvet et infundet jumentis hordea lassis.
155 Interea, dum lanatas torvumque juvencum
More Numæ cædit Jovis ante altaria, jurat
Solam Eponam et facies olida ad præsepia pictas.

132. *delectent* 13. — *Titanida turbam* vel *pubem* conj. Schrader coll. Virg. Æn. VI, 580.

133. *pones* 25. 46—49. 54—60. 65. *pingas* 10. 13. 14. 17. 20. 21 a m. pr. 22.

135. *ambitus* 7. 10—27. 29. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et plerique codd. Paris. quod recepit Ach. ob gratiorem auribus sonum, et quia aptior h. l. sit *ambitus*, Gall. *intrigue, cabale.*

141. *quanto, qui peccat, major habetur* 10.

147. De *Damasippo* vid. Excurs. ad h. l.

148. *stringet* 11. *stringit* 15. 16. 21. 22—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74.

152. *nusquam* 10. 14. 15. 21. 22. 23. 26. 46—50. 54. 55. 56. 59. 60. 62. 65—69. 71—74.

153. *hac virga* 19. *et virga* 22. — *annuit* 16. *innuet* 18. 46. 48. 49. 56. 60—63. 65. 68. 71—74. 77. *innuit* 25. 57. 66. 67. *juvet* 59.

155. *furvumque* et *probumque* quidam. — *jumentum* 16.

157. *Eponam* 1. 70. 75. 76. 81. 82. Cf. Turneb. Advers. XXIV, 4. et Comm. *Hippo* 2. 50. 64. 74. *Hipponem* 61. *Hypponam* 23 a m. sec. *Hipponam* 12. 49. 62. 63. 65—69. 71, 72. 73. Non male; sed metri leges adversantur. Hinc

Sed quum pervigiles plaçet instaurare popinas;
Obvius adsiduo Syrophœnix udus amomo
160 Currit, Idumææ Syrophœnix incola portæ,
Hospitis affectu Dominum Regemque salutat,
Et cum venali Cyane succincta lagena.
Defensor culpæ dicet mihi, fecimus et nos
Hæc juvenes. Esto. Desisti nempe, nec ultra
165 Fovisti errorem. Breve sit, quod turpiter audes.
Quædam cum prima resecentur crimina barba.
Indulge veniam pueris. Damasippus ad illos
Thermarum calices inscriptaque lintea vadit,
Maturus bello, Armeniæ Syriæque tuendis
170 Amnibus et Rheno atque Istro. Præstare Neronem
Securum valet hæc ætas. Mitte Ostia, Cæsar,
Mitte; sed in magna legatum quære popina.
Invenies aliquo cum percussore jacentem,
Permixtum nautis et furibus ac fugitivis,
175 Inter carnifices et fabros sandapilarum

vox *Solam* ejecta videtur ex 16. 61. 62. 63. 65—69. 71. 72. 73. ex aliis vero altera litera *p*. Inde *Hiponam* 18. 25. 55. 56. 57. 59. 60. 65. *Hyponam* 10. 15. 16. 27. 45—48. 54. 58. *Yponam* 14. 17. 19—24. Quæ lectiones etiam in MSS. Paris. reperiuntur. *Hippo* vel *Hippona* memoratur in rariss. numo ap. Seguin. select. numism. p. 12. et diversa forte numina fuere *Epona* atque *Hippona*, e quibus illa asinis præfuit, (dicta ab ἐπὶ et ὄνος) hæc vero equis, τοῖς ἵπποις.

159. 160. in 22. et 23. ita coaluere: *Obvius adsiduo Syrophœnix incola portæ*. Error inde natus, quod voc. *Syrophœnix* bis legitur. v. sup. ad II, 24. — *unctus* pro *udus* 16. 44. v. Heins. ad Ovid. A. A. I, 76. et Fast. V, 340. — *Assyrio* pro *adsiduo* conj. Dorleans, quod etiam C. Valesio nobisque in mentem venit. Optimum amomum fuit Armenium, quod poetis *Assyrium* dicitur. Conf. auctores in Comm. laudatos et quæ diximus ad Sil. Ital. IX, 402. Sed verba *Assyrio* et *Syrophœnix* male junguntur, nec est, quod displiceat *adsiduo*, h. e. adsidue.

160. abest ab 18. *curret* 12. 15. 17. 18 in marg. 19. 24.—*Porta Idumæa*, Romana, sic dicta, quod Vespasianus et Titus devictis Judæis eam ingressi sunt triumphantes; C. de Haugwitz.

163. *dicit* 12. 14. 26. 45.

166. *resecantur* 10. 11. 13. 14. 15. 20. 26. et XIV codd. Paris.

168. *balnea* pro *lintea* 26.

170. Post *Istro* nulla distinctio reperitur in edd. quibusdam, etiam Hennin. et Bipont.

171. *Hostia* 17—24. 27. 45—50. 59. 61—64. 68. 71. 72. 73. 77.

172. *togatum* 56. 59.

174. *Permixtum* 17—24. 27. 48. 59—61. 64. *Permistum* in reliquis. Sed illa scriptura rectior. v. Cellar. orthogr. Latin. p. 290. ed. Harles. — *aut furibus, aut fugitivis* 10. 11. 14. 15. 17. 19—22. 25. 45—50. 54—60. 62. 64—69. 71—74. *ac furibus et f.* 18. *et furibus et f.* 23.

175. *flabros sandapilarum* male emend. Vulcan. h. e. nondum magistros artis, quoniam in Gloss. Isidori *flabri* dicantur *fabulosi*. Vetus scholion h. l. est: "Si *sandaliorum*, sutores ac per hoc abjectæ sortis homines: si *sardanafallos*, infamis hominis nomen est: si *sandapilarum*, lectorum, in quibus gladiatores mortui de amphitheatro ejiciuntur."

Et resupinati cessantia tympana Galli.
Æqua ibi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
Quid facias talem sortitus, Pontice, servum?
180 Nempe in Lucanos aut Tusca ergastula mittas.
At vos, Trojugenæ, vobis ignoscitis, et, quæ
Turpia cerdoni, Volesos Brutumque decebunt.
Quid, si nunquam adeo fœdis adeoque pudendis
Utimur exemplis, ut non pejora supersint?
185 Consumtis opibus vocem, Damasippe, locasti
Sipario, clamosum ageres ut Phasma Catulli.
Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Judice me dignus vera cruce. Nec tamen ipsi
Ignoscas populo; populi frons durior hujus,
190 Qui sedet et spectat triscurria patriciorum,
Planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. Quanti sua funera vendant,
Quid refert? Vendunt nullo cogente Nerone,
*Nec dubitant celsi prætoris vendere ludis.

177. *ubi* 45. 46. 48. 50. 56. 57. 59—63. 65—69. 71—74. 77. *tibi* 18. 19.

179. *facies* 14—17. 23.

180. *mittes* 16.

182. *Volusos* 18. 24. 27. 45—49. 57. 58. 77. *Volsos* 75. 76. *Volscos* 13. Sed v. Heins. ad Ovid. ex P. III, 2, 105. Spanhem. de Usu et Pr. Num. p. 60. et nos ad Sil. II, 8. — *Brutosque* 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77.

187. *Velox* majore litera initiali scripsere Farnab. et alii. Sed *Lentulo* cuidam hoc cognomen fuisse, legere haud memini, et sic locus languet. Poeta non facile nomen alicujus cum cognomine memorabit, sed potius epitheton, ejus naturæ moribusque aptum, cujus tamen vis ac potestas in Satiris sæpe dubia est et incerta, quoniam non satis cognitam habemus personam, quæ eo insignitur. — *et jam* 46. 47. 49.

188. *ne tamen* 25. 59.

189. *durior illo* 25.

190. De voc. *triscurria* v. Excurs. ad h. l.

191. *Planipedesque* 60. 65. — v. sup. ad I, 3.

192. *vulnera vendant* 26.

194. *celsi* recepi e 60. 65. v. Comm. *Celsi* in libris tantum non omnibus legitur. De *Celso* Prætore v. Comm. ad VI, 245. Totum tamen versum suspicor ejiciendum tamquam insititium. Primum enim admodum languet, quoniam eadem sententia in vs. præc. inest; deinde verbum *vendere* in v. 192—194. ter reperitur; denique Claudius Imp. jam Prætores vetuerat edere gladiatoria munera, eaque Quæstoribus injunxerat pro stratura viarum, unde h. l. saltem *Quæstoris* pro *Prætoris* refingendum videri possit: neque hujus instituti mutationem factam legimus, nisi tempore Commeni, quod colligas ex Lampridio Alex. 43. ubi *presente* (f. *præsidente*) *Prætore Commodiano sæpissime gladiatorem pugnasse* memorat. Cf. Suet. Claud. c. 24. Dio LVIII. et Lips. Saturn. Serm. I, 9. *Nec dubitant celsi prætores cernere ludis* emend. Jacobs, qui monet, ita tolli verbum *vendere*, ter repetitum, et periodum gravi sententia terminari; turpissimum enim esse, etiam prætores in illis ludis *cernere* h. e. decernere, de quo v. Hessel. ad Enn. p. 100.

195 Finge tamen gladios inde, atque hinc pulpita pone:
Quid satius? Mortem sic quisquam exhorruit, ut sit
Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthî?
Res haud mira tamen, citharœdo Principe, mimus
Nobilis. Hæc ultra, quid erit nisi ludus? Et illud
200 Dedecus Urbis habes: nec mirmillonis in armis,
Nec clypeo Gracchum pugnantem aut falce supina;
(Damnat enim tales habitus; sed damnat et odit)
Nec galea frontem abscondit: movet ecce tridentem,
Postquam librata pendentia retia dextra
205 Nequidquam effudit, nudum ad spectacula vultum
Erigit et tota fugit agnoscendus arena.
Credamus tunicæ, de faucibus aurea quum se
Porrigat et longo jactetur spira galero.
Ergo ignominiam graviorem pertulit omni
210 Vulnere cum Graccho jussus pugnare secutor.
Libera si dentur populo suffragia, quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni;

195. *Fige* 24. 57. 59. — *hinc atque inde* 16. 24. *hinc atque hinc* 10. 19. 21 a m. sec. *atque hic* 22. — *poni* pro *pone* legendum esse dudum putavi, et nunc video idem sentire Cl. Sterke in Actis liter. Societ. Rheno-Traject. T. I. p. 174. Lugd. Bat. 1793. 8.

197. *Corithi* 18. *Chorinthi* 11. Alias lectiones notavit Pontanus Analect. II, 11. *Corinthî* nunc dedi pro *Corinthi* suadente Heinr. v. Comm. ad I, 36.

198. *natus* pro *mimus* 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. prob. Lubino, ut sensus sit, non mirum esse, si nobiles principibus citharœdis nati, (qui veri parentes non sunt, sed currucarum more eorum nomen sustinent) parentum suorum mores imitentur. Male!

199. *hic ultra* 59. 60. 65. 77. — *ludio* pro *ludus* scribendum, vel *ludum* pro *ludio* positum, (ut sup. VI, 82.) perperam existimabat Ascensius. — *et illud* restitui ex 10. 16. 20. 21 a m. sec. 27. 47. 64. 74. *et illuc* 17 a m. pr. In reliquis libris *et illic*, h. e. etiam in arena: quod durius est et minus aptum. v. Comm.

200. *myrmillonis* et *mirmyllonis* alii scribunt. Mirmillo a μόρμυρος vel μορμυρίων, piscis genere, quod insigne in galea gerebat, dictus putatur Salmas. ad Solin. p. 213. et Gronov. in Epist. ad Ant. Clement. annexis libro de Sestert. p. 698.

201. *pugnare aut* 16. *aut pugnantem* 10. 11. 14. 15. 17. 19—22. 26. 45. — *et falce* 77.

202. *et damnat et odit* 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 56—63. 65—69. 71—74. et XIII codd. Paris. quos secutus est Ach. Totus vero versus interpolationem redolet.

203. *galea frontem* 10. 11. 12. 17. 19. 20. 22. 25. 26. 27. 45—50. 54. 55. 57—63. 65—69. 71. 72. 73. 77. et plerique codd. Paris. e quibus id revocavi cum Ach. *frontem abscondit galea* 21. Vulgo legitur *galea faciem*.

204. *vibrata* 11. 12. 14—27. 45—50. 56—63. 65—69. 71—74. et plerique codd. Paris. quod restituit Ach.

205. *Nequiquam* scribendum putabant præter Festum Brœkhus. et alii ad Prop. II, 4, 5.

207. *Cedamus* 50. 64. prob. Brit. cujus interpretatio vix cuiquam arridebit.

208. *longe* 11. 14. 22.

Cujus supplicio non debuit una parari
Simia nec serpens unus nec culeus unus?
215 Par Agamemnonidæ crimen; sed causa facit rem
Dissimilem. Quippe ille Deis auctoribus ultor
Patris erat cæsi media inter pocula; sed nec
Electræ jugulo se polluit aut Spartani
Sanguine conjugii, nullis aconita propinquis
220 Miscuit, in scena numquam cantavit Orestes,
Troica non scripsit. Quid enim Verginius armis
Debuit ulcisci magis, aut cum Vindice Galba?
Quid Nero tam sæva crudaque tyrannide fecit?
Hæc opera atque hæ sunt generosi Principis artes,
225 Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita saltu
Prostitui Graiæque apium meruisse coronæ.
Majorum effigies habeant insignia vocis:
Ante pedes Domitî longum tu pone Thyestæ
Syrma vel Antigones seu personam Menalippes,
230 Et de marmoreo citharam suspende colosso.
Quid, Catilina, tuis natalibus atque Cethegi
Inveniet quisquam sublimius? Arma tamen vos
Nocturna et flammas domibus templisque parastis,
Ut Bracatorum pueri Senonumque minores,

214. *non serpens* 77. — *non culeus* et *culleus* alii.

220. *certavit horestes* 45.

221. *Verginius* scripsi pro *Virginius*, quoniam ita non modo in 14. 16. 17. 21. 22. 50. 62. et quibusdam codd. Paris. sed etiam in Inscriptt. optimisque exemplaribus auctorum, quos in Comm. laudavi, legitur.

223. *tam in sæva* 11.

224. *hæc sunt* 17. 18. 19. 50. 61. 62. 63. 71. 72. 73.

225. *saltu* pro *cantu* recepi ex 10. 11. 12. 14. 15. 17. 19. 20. 21 a m. pr. 22—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnibus fere codd. Paris. *cantu* 1. et edd. recentt. *Cantus* vero Neroniani modo jam mentio facta v. 220.

229. *Sirma aut* 12. — *Antigones* 10. 11. 12. 14. 15. 17—27. 45. 46. 47. 49. 50. 54—58. 60—69. 71—74. unde hanc scripturam nunc pro vulg. *Antigonæ* revocavi. *Antigonis* 16. *Antigoni* 77. *Antiopes* Gronov. ad Gell. V, 11 extr. nescio utrum auctoritate librorum, an lapsu memoriæ. — *tu* pro *seu* 12. 14—18. 20. 21. 22. 24. 45. 49. — *Menalippi* 1. 11. 26. Vetus schol. est: *Menalippus* est, qui Tydeum occidit. Is *Melanippus* dicitur aliis, v. c. Apollod. III, 6. 8. ubi v. Heyne Cf. Reines. Var. Lect. III, 2. p. 374. et Intpp. Gell. V, 11. ubi similiter *Menalippo* pro *Menalippa* in quibusdam libris legitur. *Melanippes* emend. h. l. Munker. ad Hygin. fab. 186. quem vide. Cf. et Thys. ad Gell. l. l., Ernesti ad Cic. Tusc. Qu. III, 9. et auctores in Comm. laudati.

231. *Quis* — *quidquam* 45. 50. 61—69. 71—74. 77. *Qui* 49.

232. *Inveniat* 14.

233. *flammam templis domibusque* 11. — *paratis* 22.

235 Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul vexillaque vestra coercet.
Hic novus Arpinas, ignobilis et modo Romæ
Municipalis Eques, galeatum ponit ubique
Præsidium adtonitis et in omni gente laborat.
240 Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis et tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octavius abstulit udo
Cædibus adsiduis gladio. Sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.
245 Arpinas alius Volscorum in monte solebat
Poscere mercedes alieno lassus aratro,
Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret castra dolabra.
Hic tamen et Cimbros et summa pericula rerum
250 Excipit, et solus trepidantem protegit Urbem.
Atque ideo, postquam ad Cimbros stragemque volabant,
Qui numquam adtigerant majora cadavera, corvi,
Nobilis ornatur lauro collega secunda.
Plebeiæ Deciorum animæ, plebeia fuerunt
255 Nomina: pro totis legionibus hi tamen et pro
Omnibus auxiliis atque omni pube Latina
Sufficiunt Dis infernis Terræque parenti:
Pluris enim Decii, quam quæ servantur ab illis.
Ancilla natus trabeam et diadema Quirini
260 Et fasces meruit regum ultimus ille bonorum.
Prodita laxabant portarum claustra tyrannis
Exsulibus juvenes ipsius Consulis et quos

235. *deceat* pro *liceat* 26.
236. *nostra* 21.
239. *in omni monte* 1. 75. prob. Rigalt. Vetus scholion est: " *monte*, quia in montibus condita est Roma. Legitur et *in omni ponte*, propter Molvium, (Milvium) ubi Catilinæ conjurati et Allobroges deprehensi sunt."
240. *inter* 26.
241. *ac* pro *et* 12. 14—24. 45. — *nec* *L.* 24.
242. *attulit* 15. 21. 22. 26.
245. *in* abest a 20.
247. *posthac* 15. 24.
256. *plebe* pro *pube* 11. 17. 20. 21. 22. 24. 25. 27. 29. 46—48. 50. 54. 58. 61—69. 71—74.
258. *erant* pro *enim* 16. — *qui* 10. 16. 17 a m. sec. 18—24. 26. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 60. 62. 65. 68. 69. 71—73. 77. — *istis* 22.

Magnum aliquid dubia pro libertate deceret,
Quod miraretur cum Coclite Mucius, et quæ
265 Imperii fines Tiberinum virgo natavit.
Occulta ad Patres produxit crimina servus
Matronis lugendus: at illos verbera justis
Afficiunt pœnis et legum prima securis.
Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
270 Æacidæ similis Vulcaniaque arma capessas,
Quam te Thersitæ similem producat Achilles.
Et tamen, ut longe repetas longeque revolvas
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
275 Aut pastor fuit aut illud, quod dicere nolo.

SATIRA IX.

ARGUMENTUM.

Nævolum pædiconem tristi vultu obvium poeta percontatur, quæ sit mæstitiæ ipsius, rugarum ac maciei causa, et utrum vitæ genus mutaverit. v. 1—26. *Ille respondet, hoc vitæ institutum aliis quidem fuisse perutile, se vero, præter tenuia quædam munera, nihil inde fructus percepisse, quod et necessitati durissimæ fati tribuendum sit, et avaritiæ Virronis aliorumque divitum cinædorum, qui levissima quæque dona ac beneficia, in draucos collata, iis exprobrent, et gratis operam sibi ab illis cupiant præstari, quamvis deformes sint et hisce clientibus suis omnem conjugii felicitatem et jura parentum legatorumque capiendo-*

263. *decebat* 77.

264. *Mutius* 17. 18. 19. 21. 23. 24. 45—50. 58. 60. 64—67. Sed Græci eum appellant Μούκιον Σκαιόλαν.

265. *finem* 25. 27. 46. 47. 49. 50. 54—60. 64. 65.

266. *producit* 61. *conduxit* 11. 19. *eduxit* 2. 3. 6. 7. 14—18. 20. 22. 23. 24. 29. et XI codd. Paris. *deduxit* 21. *cum duxit* 45. Schurzfleisch. suspicabatur, in prisco aliquo cod. primam syll. fuisse detritam, quam deinde librarii pro lubitu commenti sint.

268. Hæc verba forsan a librariis transposita et in hunc ordinem redigenda: *at illos verbera justis Afficiunt legum pœnis et prima securis*, h. e. primum in libera republ. adversus reos adhibita.

274. *Majorum quisquis primus* 10. 19. 20. 21. *Quisquis majorum primus* 16.

275. *aut aliud* 25. 46. 48. 49. 57. 59. 60. 65.

rum debeant. 27—90. *Poeta miseratur sortem Nævoli, isque rogat, ut occulta ipsi credita reticeat, quoniam pathici odio prosequantur eum, a quo timeant libidines suas evulgari, et vel necem illi machinentur.* 90—101. *Juvenalis contra monet, ab eo, qui plures servos habeat, nihil, ne noctu quidem, clam posse perpetrari, et recte vivendum esse, cum alias ob causas, tum præcipue, ut contemnere liceat linguam mancipiorum, quæ quidem pessima eorum pars sit.* 102—122. *Hoc consilium salutare quidem esse fatetur Nævolus, sed nunc rationibus suis parum conducere post consumtum jam ætatis robur et spes deceptas.* 123—129. *Poeta eum meliora sperare jubet, quum stante Roma numquam defuturi sint homines molles ac cinædi.* 130—134. *At Nævolus spem, inde concipiendam, felicibus tantum propositam esse dicit, non sibi, quem Fatum velit tenui victu contentum esse, et in cujus vota Fortuna sit surda.* 135—150.

Satira hæc lepidissimis plena salibus, sed et obscœnissimis, totaque dramatica est; quæ quidem carminis forma argumento quam maxime congruit pluribusque facetiis immiscendis occasionem præbet. Nævolus vero draucus non solum poetæ turpissimum vitæ suæ genus aperte exponit, sed etiam Virronem pathicum (v. 40—90.) ingratissimi insimulat animi, quippe qui pro summis beneficiis laboribusque nulla fere reperit præmia. Ita utrumque hominum genus, et pædicones et cinædi, acerrime exagitantur.

Scire velim, quare toties mihi, Nævole, tristis
Occurras fronte obducta, ceu Marsya victus.
Quid tibi cum vultu, qualem deprensus habebat
Ravola, dum Rhodopes uda terit inguina barba?
5 Nos colaphum incutimus lambenti crustula servo.
Non erat hac facie miserabilior Crepereius
Pollio, qui triplicem usuram præstare paratus
Circuit et fatuos non invenit. Unde repente
Tot rugæ? certe modico contentus agebas
10 Vernam equitem, conviva joco mordente facetus
Et salibus vehemens intra pomœria natis.
Omnia nunc contra: vultus gravis, horrida siccæ

Satira IX.

2. *Occurris* 11. — *seu* 60.
3. *vultu est* 19. — *deprehensus* 15. 19. 45. 47.
4. *Navola* 20. *Rabula* 1.—Ῥοδόπας τινὰς ap. Lucian. de saltat. c. 2.
9. *unde repente Tot rugas* elegantius et haud dubie recte, judice Heins. ad Ovid. Her. Ep. XII, 84. ubi hunc loquendi modum pluribus exemplis firmavit.
11. *inter* 24.
12. *horrida siccæ Silva comæ*, αὐχμηροὶ κίκιννοι ap. Theocrit. XIV, 4.

Silva comæ, nullus tota nitor in cute, qualem
Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci:
15 Sed fruticante pilo neglecta et squalida crura.
Quid macies ægri veteris, quem tempore longo
Torret quarta dies olimque domestica febris?
Deprendas animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendas et gaudia: sumit utrumque
20 Inde habitum facies. Igitur flexisse videris
Propositum et vitæ contrarius ire priori.
Nuper enim, ut repeto, fanum Isidis et Ganymeden,
Pacis et advectæ secreta palatia Matris
Et Cererem (nam quo non prostat femina templo?)
25 Notior Aufidio mœchus celebrare solebas,
Quodque taces, ipsos etiam inclinare maritos.
Utile et hoc multis vitæ genus: at mihi nullum

14. *Brustia præstabat calidi circum fascia visci* 8. *Bruccia p. c. tibi fascia visci* 9 a m. sec. *Bruccida* cet. 9 a m. pr. *Bruttia præstabat calida tibi fascea visci* post v. 11. et *Præstabat calidi circumlita fascia visci* post v. 14. legitur in cod. Putean. Hinc *Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci* 70. 76. 82. ex probabili emend. Salmasii. *Præstabat calidi tibi Bruscia f. v.* 75. Pithœus *Bruscia* sive *fascia* sive *ascia* ex brusco, (de quo v. Plin. XVI, 16.) scribendum arbitrabatur, sed nihil pro comperto affirmare audebat. *Præstabat calidi circumlita fascia visci* 10—12. 14—27. 45. 55. 57. 59. 60. 65. 77. et omnes codd. Paris. præter Put. e quibus has lectiones revocavit Ach. *Præstabit calidi circumlita fascia visci* 46—50. 54. 58. 61—69. 71—73. — Lucianus in Alex. 5. Pseudom. c. 21. *τοῦτο τὸ κολλύριον σκευαστόν ἐστιν ἐκ πίττης Βρυττίας καὶ ἀσφάλτου καὶ κηροῦ καὶ μαστίχης.*

17. *Torquet* 15. 23. et MS. Cantabrig. v. Wakef. ad Lucret. III, 930.

18. *deprehendas* 14. 15. 17. 19. 24. 45. 50. Ita et v. 19.

22. *Ganymedis* sc. fanum 13. et ita corrig. Valla et Flavius Conject. c. 72. At Ganymedi templum fuisse Romæ, haud legere memini. *Ganymeden* pro *Ganymedem* recepi ex 17. Plerique interpretes et Heins. ad Ovid. Met. IV, 46. jungunt *Ganymedem Pacis*, putantque ita dici Pacis templum, quod in eo Ganymedes sive ejus simulacrum fuerit, quod colligunt ex prava lectione Martial. VII, 73, 4. *Sive cupis pace, seu Ganymede coli.* In melioribus ibi libris legitur: *Sive cupis Paphien, seu Ganymede cales.*

23. *avectæ* 21. *adductæ* 19 a m. pr. — *sacrata* malebat Lubinus. *secreta salacia* (obscœna vel ad libidinem stimulantia) legendum censebat H. Vales. Recte, opinor.

25. *Ausidio* 73. *Ursidio* conj. H. Vales. coll. VI, 42. — *celebrare* (h. e. frequentare, frequenter invisere) revocavi ex 11. 17—27. 29. 45—50. 56—63. 65—69. 71—74. 77. 81. omnibusque MSS. Paris. prob. Heins. ad Ovid. Met. IV, 46. ubi monet, ita in scriptis compluribus legi, quos inspexerit. *scelerare* 8. 54. 64. 70. 75. 76. 82. Sed illud tam satirico poetæ, quam amico congruentius est.

26. *Quod taceo atque etiam* 25. *Quod taceo atque ipsos* 10. 11. 12. 14—24. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. 81. et plerique optimique codd. Paris. quod revocarunt Lubinus et Ach tamquam magis satiricum, quia contineat *παράλειψιν* seu reticentiam majoris argumenti, et poeta sic dicat vel maxime, quod profiteatur se tacere velle.

Inde operæ pretium. Pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri crassique coloris,
30 Et male percussas textoris pectine Galli
Accipimus, tenue argentum venæque secundæ.
Fata regunt homines: fatum est et partibus illis,
Quas sinus abscondit. Nam si tibi sidera cessant,
Nil faciet longi mensura incognita nervi,
35 Quamvis te nudum spumanti Virro labello
Viderit, et blandæ assidue densæque tabellæ
Sollicitent: Αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα κίναιδος.
Quod tamen ulterius monstrum, quam mollis avarus?
Hæc tribui, deinde illa dedi, mox plura tulisti.
40 Computat ac cevet. Ponatur calculus, adsint
Cum tabula pueri: numera sestertia quinque
Omnibus in rebus; numerentur deinde labores.
An facile et pronum est agere intra viscera penem
Legitimum atque illic hesternæ occurrere cœnæ?
45 Servus erit minus ille miser, qui foderit agrum,
Quam dominum. Sed tu sane tenerum et puerum te
Et pulcrum et dignum cyatho cœloque putabas.
Vos humili adseculæ, vos indulgebitis umquam
Cultori, jam nec morbo donare parati?
50 En, cui tu viridem umbellam, cui succina mittas

28. *quandoque* 16.

29. *duri crassique solocis* ingeniose conj. H. Valesius. *Solox* est crassa scil. lana, (v. Fest.) et substantive dicitur ap. Tertull. de pall. 4.

32. *in* pro *et* 11. 13. 15. 16. 23. 24. 49. 50. 55. 61. 62. 63. 68. 69. 71—74. 77.

33. *cessent* 10. 12—15. 17. 20. 22. 45.

35. *Viro* 27. 46. 47. 64. *Virrho* 17.

36. abest a 24. *blande assiduæ* 14. 15. *blande assidueque* malebat Ascens. qui etiam male *tabellas* putabat esse mensas sive convivia. — *pictæque tabellæ* 20.

37. v. Excurs. ad h. l.

40. v. Excurs. ad h. l.

43. *promtum* 4. — *in tua* pro *intra* 16. Versus 43. et 44. non Juvenalis esse, sed impuri cujusdam nebulonis, suspicabantur Valla et alii. Sed quamvis obscenitas nimis ad vivum quasi resecetur, aptissima tamen talis pictura h. l. et ingenio Nævoli est; nimisque severus Scaliger, qui Poetic. III, 9. ob talem impuritatem pudicis lectione Juvenalis omnino abstinendum censebat.

44. *atque illinc externæ occurrere cœnæ*, i. e. et eo se quæstu tueri, nec aliena quadra opus habere, conj. H. Valesius.

46. *Non dominum* 17. 20. 45. — *tener* 11. 14. 16—19. 23. 24. 27. 45. 47. 50. 58. 61—69. 71—74. et plerique codd. Paris. unde illud restituit Ach. *et tenerum puerum* 46. 48. *et tenerum et puerum* 49. 55. *puerum et tenerum* 77.

47. *Et dignum et pulcrum* 21. *Te pulcrum* 11. Non male!

48. *asseclæ* vel *adseclæ* 15. 16. 17 a m. pr. 18. 19. 21. 24. 25. 45—50. 55. 57—60. 64—67. Nil interest. — *non indulgebitis* 16. *nil indulgebitis* 20.

49. *nec jam* 21. 22. 27.

Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver
Incipit et strata positus longaque cathedra
Munera femineis tractat secreta Calendis.
Dic, passer, cui tot montes, tot prædia servas
55 Appula, tot milvos intra tua pascua lassos?
Te Trifolinus ager fecundis vitibus implet
Suspectumque jugum Cumis et Gaurus inanis.
Nam quis plura linit victuro dolia musto?
Quantum erat exhausti lumbos donare clientis
60 Jugeribus paucis? meliusne hic rusticus infans,
Cum matre et casulis et collusore catello,
Cymbala pulsantis legatum fiet amici?
Improbus es, quum poscis, ais: sed pensio clamat,
Posce; sed appellat puer unicus, ut Polyphemi
65 Lata acies, per quam sollers evasit Ulixes.
Alter emendus erit: namque hic non sufficit: ambo
Pascendi. Quid agam bruma? spirante quid, oro,
Quid dicam scapulis puerorum Aquilone Decembri
Et pedibus? durate atque exspectate cicadas?

53. *tractat* egregius cod. Put. quod bene conj. Brit., Grang. et C. Vales. quodque nunc pro vulg. *tractas* recepi cum Ach. v. Comm. Heinecke scribendum censet *tradas*, hoc sensu: postulat, ut calendis femineis venias juxtaque eum in cathedra sedens tradas munera secreta. Sed neque emendatio hæc, neque interpretatio multis arridebit. Præstitisset saltem: *et cui strata posito — tradas* cet. Mireris tamen, non plures intpp. hæsisse in vulg. lectione, quæ, si quid video, plane inepta est.

54. *cui prædia* 10. 11. 12. 14. 21. 22. et quidam codd. Paris. quos secutus est Ach. *et prædia* 15.

55. *Appula* pro *Apula* recepi ex 18. 19. 23. 24. 46. 47. 49. 50. 60. 62. 64. 65. 68. 69. 71. 72. 73. ut metro consulatur. v. Excurs. ad Sat. IV, 24—27. extr. — *inter* 25. 48. 56. 57. 59. 60. 65.

56. *Tripholinus* 27. 48. 59. 60. 65.

60—62. v. Excurs. ad h. l.

63. *ais* semper legendum putavi, et nunc recepi ex 14. 15. 17. 18. 21. et VIII codd. Paris. (Alex., Mazarin., Pithœi, Fauchetii, Senatorio et tribus aliis). In reliquis *ait* scil. Virro s. cinædus. Sed hæc ellipsis dura est, et inde a v. 54. Nævolus inducitur colloquens cum Virrone vel cinædo. — *pusio* pro *pensio* legisse videtur Heins. ad Ovid. Met. III, 454. Non male! Cf. sup. VI, 34. 35.

65. *postquam* emendat Grang. ut sensus sit: Tam alte me appellat, quam alte vociferabatur *Polyphemi lata acies*, h. e. Polyphemus, postquam ei inebriato Ulysses evasit: de cujus Cyclopis clamore v. Virg. Æn. III, 672 seq. — *Ulixes* recepi ex 17. 18. 19. 21—24. vid. Heins. et Heyne ad Virg. Ecl. VIII, 70. *Ulyxes* 20. 27. 46. 47. 49. 58. Vulgo *Ulysses*.

68. *puerorum Aquilone D.* l. c. Put. et edd. recentt. *servorum mense Decembri* 10. 11. 12. 14—17 a m. sec. 18—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et ed. Ach. forte e glossa. Vulgo ita interpungitur: *Quid agam bruma spirante? quid, oro, Quid dicam s. p. Aquilone* flante s. spirante in *Decembri Et pedibus?* Quæ duræ sunt ellipses. Nos distinctionem nunc mutavimus, quo omnis difficultas sublata videtur.

69. *aspectate* 47. 48. 64.

70 Verum, ut dissimules, ut mittas cetera, quanto
Metiris pretio, quod, ni tibi deditus essem
Devotusque cliens, uxor tua virgo maneret?
Scis certe, quibus ista modis, quam sæpe rogaris
Et quæ pollicitus. Fugientem sæpe puellam
75 Amplexu rapui: tabulas quoque ruperat, et jam
Signabat. Tota vix hoc ego nocte redemi,
Te plorante foris. Testis mihi lectulus et tu,
Ad quem pervenit lecti sonus et dominæ vox.
Instabile ac dirimi cœptum et jam pæne solutum
80 Conjugium in multis domibus servavit adulter!
Quo te circumagas, quæ prima aut ultima ponas;
Num ergo meritum est, ingrate ac perfide, nullum,
Quod tibi filiolus, quod filia nascitur ex me?
Tollis enim et libris actorum spargere gaudes
85 Argumenta viri. Foribus suspende coronas,
Jam pater es: dedimus, quod famæ opponere possis:
Jura parentis habes, propter me scriberis heres,
Legatum omne capis nec non et dulce caducum.
Commoda præterea jungentur multa caducis,
90 Si numerum, si tres implevero. Justa doloris,
Nævole, causa tui. Contra tamen ille quid affert?
Negligit atque alium bipedem sibi quærit asellum.
Hæc soli commissa tibi celare memento,
Et tacitus nostras intra te fige querelas.

70. *dissimiles* pro *dissimules* 16. 18—24. v. ad II, 3. — *ut ommittas* 15. *et mittas* 23.

76. *hæc* 25, 27. 45—50. 55—63. 65—69. 71—74. *ergo* 46. 47. 48. pro *ego*.

79. *et dirimi* 22. — *jam fere solutum* 24.

80. *servabit* 10. 13. 17 a m. sec. 19.

82. *et* pro *ac* 23. *aut* 24.

83. *aut filia* 17—20. 45. *quod filia* ex 11. et duobus MSS. Paris. nunc pro vulg. *vel filia* substitui tamquam venustius aptiusque ad augendum beneficium. Favent etiam huic lectioni verba seqq. *spargere argumenta viri*, de quibus v. Comm.

84. *libris auctorum* 7. 11. 20—24. 29. *titulis actorum adspergere*, vel *tabulis actorum spargere* legebat Serv. ad Virg. Ge. II, 502.

86. *posses* 11. 16.

88. *Legati omne* 44. prob. Heins. ad Ovid. Her. Epist. VIII, 104. quem vide. Sed verendum est, ne poetæ sic elegantia obtrudatur, quæ forte nulla est, et quam aut respuit, aut non recordatus est. Conf. inf. ad X, 155. — *rapis* 18.

89. *junguntur* 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. et omnes fere codd. Paris. unde recepit Ach. cujus nota est: præsens tempus aliquando pro futuro usurpatur ac sæpe sæpius vividius est. — *caduco* 60. 64. 65.

95 Nam res mortifera est inimicus pumice levis.
Qui modo secretum commiserat, ardet et odit,
Tamquam prodiderim, quidquid scio. Sumere ferrum,
Fuste aperire caput, candelam apponere valvis
Non dubitat. Nec contemnas aut despicias, quod
100 His opibus numquam cara est annona veneni.
Ergo occulta teges, ut curia Martis Athenis.
O Corydon, Corydon, secretum divitis ullum
Esse putas? Servi ut taceant; jumenta loquuntur
Et canis et postes et marmora. Claude fenestras,
105 Vela tegant rimas, junge ostia, tollito lumen
E medio; clamant omnes. Prope nemo recumbat:
Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi,
Proximus ante diem caupo sciet; audiet et, quæ
Finxerunt pariter librarius, archimagiri,
110 Carptores. Quod enim dubitant componere crimen
In dominos, quoties rumoribus ulciscuntur
Baltea? Nec deerit, qui te per compita quærat

95. *levis*, non *lævis*, 17. 19. 23. 24. 60. 65. Recte.

99. *non contemnas* 14. *ne contemnas* — *numquam careas annona veneni* 11. 15. non improb. Schurzfl. ut sit quasi apostrophe ad cellam venenariam. — *nec despicias* 23. 60. 65. 77.

100. *numquam careas* 11. 14—17. 20 —24. 45. et XV codd. Paris. *carcas numquam* 18.

101. *tegas* 15.

103. *loquuntur* 13. 22. 24. et X MSS. Paris. quod nunc pro vulg. *loquentur* revocavi cum Ach. quia sequitur *clamant.*

105. *tolle* 15. *tollito* pro vulg. *tollite* nunc recepi cum Ach. ex 10. 13. 16. 17 a m. sec. 18. 19. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. et quibusdam codd. Paris. nam verba *claude* et *junge* præcedunt.

106. *clamant* et *clament* omnes codd. nostri et Paris., nec non 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. 77. *taceant* substituit Pithœus, quem secuti sunt editores recentt. putantes, illud contra mentem poetæ dici. Sed recte eam cepisse videtur Ach. quo præeunte veram et ant. lect. omnium librorum nunc restitui et mutavi distinctionem. *Tollite lumen E medio, claves omnes, prope nemo recumbat* emend. Schurzfl. quia non apte dicatur *omnes*, si soli aut bini sint intra conclavia. Ipse olim suspicabar *jaceant* sc. in lecto s. somno et media nocte (*ad cantum galli* v. 107. quo potissimum tempore aliquid clam fieri potest et solet) *omnes* servi ac reliqui, qui in ædibus sunt, et remoti a cubiculo domini, *prope* hoc cubiculum *nemo recumbat* cet. Sed non est, quod emendemus, quæ satis conveniunt, et reponamus *taceant*, quod male repeteretur.

107. *galli cantum* 11. 14. — *ipse* 20. — *secundum* 17. 72.

108. *sciat* 45.

109. *libarius*, h. e. dulciarius, conj. non nemo, teste Plathuero.

110. *Raptores* 4. *Fartores* 6. 21. *Captores* 14. Nec defuere, quibus hæc arriderent. Eos tamen non bonos veterum conviviorum arbitros fuisse, dicit Lips. Saturn. Serm. II, 2. — *quid* 17 a m. pr. 19. 46. 48. 59. 60. 64. 65. *qui* 47. Sed gravius est *quod crimen*. Nullum est crimen, quod non componant cet. — *carmen* 49. 60. 65.

111. *dominum* 24.

Nolentem, et miseram vinosus inebriet aurem.
Illos ergo roges, quidquid paulo ante petebas
115 A nobis. Taceant illi: sed prodere malunt
Arcanum, quam subrepti potare Falerni,
Pro populo faciens quantum Laufella bibebat.
Vivendum recte est, cum propter plurima, tum his
Præcipue causis, ut linguas mancipiorum
120 Contemnas: nam lingua mali pars pessima servi.
Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,
Quorum animas et farre suo custodit et ære.
*Idcirco ut possim linguam contemnere servi,
Utile consilium modo, sed commune, dedisti:
125 Nunc mihi quid suades post damnum temporis et spes
Deceptas? Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.
130 Ne trepida: numquam pathicus tibi deerit amicus,
Stantibus et salvis his collibus; undique ad illos
Convenient et carpentis et navibus omnes,

114. *roga* 16.

117. *Saufeia* 61. 70. 75. 76. 77. 82. *Laufeia* 27. 50. 54. 58. 64. *Laufela* 14—17. 20. 21. 22. 24. *Laufella* 10. 11. 18. 19. 23. 25. 45. 46. 48. 49. 56. 57. 59—63. 65—69. 71—74. et omnes codd. Paris. unde illud revocavi cum Ach. v. sup. ad VI, 320.

118. *est recte* 18. 25. 46—49. 54. 57—60. 64. 65. *recte* pro *recte est* 10. 13—17. 19—24. 45. 50. 56. 61—63. 66—69. 71—74. —*tum propter* 10. 13. 15. 16. 19. 20. 27. 45. —*pluria* 11. —*tum his* revocavi ex 11. 19. 20. 24. 31 a. 50. 56. 59. 61. 62. 63. 68—74. *tum de his* 60. 65. et codd. Ascens. ac Pontani. *tum istis* 64. *tunc his* reliqui, etiam Hennin. Omnia hæc substituta, ut fulciretur versus, qui tamen non ruit: nam litera *m* et vocales in fine vocis sæpe non eliduntur, et tum propter cæsuram atque hiatum, qui Juvenali frequentissimus est, producuntur. Cf. ad I, 151. et XV, 7. Oudend. ad Lucan. V, 526. Brœkhus. ad Tibull. I, 5, 33. et ad Prop. II, 12. (al. 15.) 1. 23, 101. Drakenb. et nos ad Sil. I, 109. X, 23. 29. XIV, 515. Hæc loca eorumque interpretes consulantur ab Ach. cujus nota est: quum litera *m* non eliditur, brevis fieri debet ante vocalem, quod intelligere est in *circumeat, circumagat* cet.

120. *pars maxima* 25. 45—48. 55—60. 65.

123. *possis* 17. 18. 24. 46—49. *possit* 19. Cf. Excurs. ad h. l.

124. *consilium nunc, sed commune* 16. 19. *consilium, sed nunc c.* 18. *consilium mihi, sed c.* 25. 27. 45—50. 54. 55. 57—60. 64. 65.

130. *paticus numquam* 20. *paticus* scribendum putabat H. Vales. ut sit quasi *patens, patulus,* cinædus εὐρύπρωκτος, λακκόπρωκτος, unde in Priapeiis *nec tibi tener puer Patebit ullus* et *qui* (cunnus) *tanto patet indecens hiatu* et al. Sed *pathicus* videtur potius esse παθικὸς, (etsi hæc vox non in usu fuit) qui muliebria patitur, πάσχει, παθεῖ, παθικεύεται.

132. *Conveniunt* 10. 11. 12. 14—25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et multi codd. Paris.

Qui digito scalpunt uno caput. Altera major
Spes superest: tu tantum erucis imprime dentem.
135 Hæc exempla para felicibus: at mea Clotho
Et Lachesis gaudent, si pascitur inguine venter.
O parvi nostrique Lares, quos thure minuto
Aut farre et tenui soleo exorare corona,
Quando ego figam aliquid, quo sit mihi tuta senectus
140 A tegete et baculo? viginti millia fenus
Pigneribus positis, argenti vascula puri,
Sed quæ Fabricius censor notet, et duo fortes
De grege Mœsorum, qui me cervice locata
Securum jubeant clamoso insistere Circo.
145 Sit mihi præterea curvus cælator et alter,
Qui multas facies pingat cito. Sufficiunt hæc,
Quando ego pauper ero. Votum miserabile, nec spes
His saltem: nam, quum pro me Fortuna rogatur,

135. *Cloto* quidam edidere. Sed est Κλωθώ.

136. *gaudet* 15.

137. *ture* scriptum in 17. 19. 20. 22. 60. 65. ut in plerisque libris vett. *Thus* vero a θύειν, non a *tundendo* dictum videtur.

138. *exornare* 11. 15. 16. 23. 24. 25. 27. 45—50. 55—69. 71—74. et XIII codd. Paris. Quod non plane respuendum: nam sæpius verbum pluribus jungitur nominibus, quamvis uni tantum et postremo prorsus conveniat.

139. *fingam* 11. 14. 20. 29. Utraque lectio notatur vet. scholio: " Constituam, componam, habeam: aut certe, quia in ceris vota *figuntur* apud templa." In cod. Schurzfl. hoc scholion forte rectius legitur:" Quando ego comminiscar quid, constituam: aut quia certa in picturis vota *figuntur*."

141. *Pigneribus* pro *Pignoribus* 14. 23. et Priscian. lib. VI. quos sequutus sum. Sic plerumque *pignerare*, (ut sup. VII, 73.) et ubivis *oppignerare* scriptum reperies in libris antt. Conf. ad XI, 40.

142. *Et* 15. — *Fabritius* 24. 60. 65. v. ad II, 154. — *notat* 15.

143. *Messorum* 11. 15. 19. 22. 23. 24. *Mœsolorum* 27. 47. *Mysorum* Calder. nescio qua auctoritate. *Medorum* 11 in marg. 16. 18. 45. 46. 49. 55. 58. v. sup. ad VII, 132. et Pontani Analecta II, 11. — Mox legendum crediderim: *qui me* (in) *cervice locantes* h. e. ponentes.

145. *Sit tibi* 21. — *cælator curvus* 22. *torvus cælator* 16. *servus celator* vel *cælator* 11. forte et 1. nam vetus schol. est: opifices, servi argentarii, laboriosi, anaglypharii.

146. *multa* 8. unde *maltha facies pingit* conj. Pith. et rectius *maltha f. fingit* Salmas. Exerc. Plin. p. 1096. Conf. de maltha Harduin. ad Plin. II, 104. s. 108. *pingat* 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. 76. 77. et omnes codd. Paris. e quibus illud nunc revocavi cum Ach. *pingit* 8. 75. *fingit* 56. 70. 82. quod aptius videri potest, ut plastes designetur, qui ex uno modulo vel archetypo *multas facies* s. typos *cito* (quod pictori minus congruit) exprimere et potest et solet. Cf. Salmas. l. l. Hinc olim reposueram *fingat*, quod usui linguæ convenientius est. Sed v. Comm. — *sufficient* 25. 27. 46—50. 54. 55. 57—63. 65—69. 71. 72. *sufficiant* 73. 77. Parum interest. Nonnulli interpungunt: *Sufficiunt hæc. Quando ego pauper ero?* h. e. (ut exponit H. Valesius) quando ad hanc paupertatem seu ad hæc parva et pauca perveniam, ne semper, ut nunc, inops et egens sim?

Affigit ceras illa de nave petitas,
150 Quæ Siculos cantus effugit remige surdo.

149. *Affigit* 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74. 77. et plurimi codd. Paris. e quibus nunc illud restitui cum Ach. *Affixit* 1. 64. 70. 75. 76. 81. 82. — *illas* 45.

149. 150. Sic et Lucianus Ἐπίσκοπ. c. 21. ὡς μηδ᾽ ἂν τρυπάνῳ ἔτι διανοιχθῆναι αὐτοῖς τὰ ὦτα· τοσούτῳ κηρῷ ἔβυσαν αὐτὰ, οἷόν περ Ὀδυσσεὺς τοὺς ἑταίρους ἔδρασε δέει τῆς Σειρήνων ἀκροάσεως· — ἀλλ᾽ εἰσὶν αὐτῶν ἐλάγοι, οὐ παραδεδεγμένοι τὸν κηρὸν ἐς τὰ ὦτα.

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER QUARTUS.

SATIRA X.

ARGUMENTUM.

Homines ubivis fere terrarum vera ignorant bona et opinata omnibus plerumque votis expetunt, in primis divitias, honores, eloquentiam, militarem gloriam, senectutem, pulcritudinem et robur corporis, quæ tamen vel supervacua, vel etiam perniciosa sunt optantibus. v. 1—11. *Divitias qui possident, iis verendum est, ne jussu tyrannorum, ut Cassius Longinus et Seneca, vel manu latronum vel veneno necentur.* 12—27. *Non mirum itaque, stultitiam hominum semper Heraclito fletum movisse et risum contra Democrito, qui multo magis risisset, si nostris vixisset temporibus, quibus longe major est luxus ac fastus.* 28—55. *Maxima potentia summique* honores, *ad quos nonnulli adspirant, magnam iis invidiam, perniciem ruinamque parant, nec nisi a mobili plebis animo et Fortunæ favore pendent, quo mutato is, qui paulo ante adorabatur a vulgo, ab eodem male tractatur et ad scalas Gemonias indeque in Tiberim unco trahitur ; quod suo damno experti sunt Sejanus,* (56—107.) *et jam ante eum Crassi, Pompeius, Cæsar et alii : nam pauci fuere reges vel principes civitatis et tyranni, qui non violentam passi sint mortem.* 108—113. Eloquentia *summis nonnumquam oratoribus, ut Ciceroni ac Demostheni, mortis causa fuit.* 114—132. Gloria bellica *cum vana brevisque est, tum maximis sæpe imperatoribus exitiosa, ut olim Hannibali, Alexandro et Xerxi.* 133—187. Longa vita *multis obnoxia est incommodis ac malis ; quippe senes plerumque deformes, rugosi, infirmi, tremuli, calvi, mucidi, edentuli, uxori, liberis, sibi ipsisque captatoribus graves, expertes gustus, ad rem Veneream inhabiles, surdi, cæci, manci, obliviosi.* 188—239. *Quodsi vero corpore etiam ac mente valent in senectute homines, sentiunt tamen ac lugent alia eaque majora mala, vel publica vel privata ac propria, qualia passi sunt Nestor, Peleus, Priamus, Hecuba, Mithridates, Crœsus, Marius, Pompeius, quibus feliciores fuere Lentulus, Cethegus et Catilina.* 240—288. Pulcritudo *denique raro pudicitiam tuetur, multisque insidiis, injuriis ac periculis subjecta est ; quod docent exempla Lucretiæ, Virginiæ, Hippolyti, Bellerophontis et C. Silii.* 289—345. *Quæ*

quum ita sint, Diis potius judicium de eo, quod vere nobis conducat, permittendum, aut, si optandum aliquid, orandum est, ut mens sit sana in corpore sano, ut ea sit fortis, carens terrore mortis, laborum patiens et expers acrium affectuum cupiditatumque: ita enim tranquillam atque beatam agemus vitam, quæ a sola virtute ac sapientia, non a Fortuna, pendet. 346—366.

Satira hæc præclara est et in perfectissimis Juvenalis carminibus adnumeranda, quæ tamen tractationis magis philosophicæ vel declamationis, quam satiræ speciem præ se ferre videtur. Poeta noster docet, homines tantum non omnes parum intelligere, quæ vera et quæ opinata sint bona, eamque ob causam omnibus vulgo votis expetere, quæ sibi nocitura sint. Hinc rhetorum more, quem etiam in Sat. XIII. sequutus est, primum in exordio quasi breviter memorat, deinde copiose persequitur ea bona, quorum cupiditate desiderioque maxime ardemus, et quam noxia optantibus ea plerumque sint ac fuerint, aptissimis ostendit exemplis, ex historia desumtis; quæ quidem optima probandi ratio est. Exempla enim ad rem, quæ explicatur, perspicuam nobis reddendam longe plus valent argumentis efficiuntque, ut lector rei veritatem, quam antea perspexerat universe, nunc quasi ante oculos videat. In hac quidem dispositione partium et conjunctione, qualis etiam est in Sat. VI. et XIII., nulla cernitur ars poetica; (nam singulæ eo ordine eaque transitione, qua in declamatione aliqua, sibi succedunt) at tanto major in earum exornatione, quæ admirabilis est et excellentissima. — Idem argumentum, præter Lucianum (Icarom. p. 205. et Navig. s. Vota p. 491. T. II. ed. Græv.) et Aristotelem aliosque Græcos, quorum libri περὶ εὐχῆς a Laertio et Proclo laudantur, copiose tractavit Plato in Alcib. II., qui dialogus, passim in Comment. laudatus, Socratis continet doctrinam de precibus, quam in epitomen quasi redegere Xenoph. Memorab. Socr. I, 3, 1. et Valer. Max. VII, 2. ext. 1. quorum verba inf. ad v. 347 seq. adscripsi. Platonis dialogum Juvenalis ante oculos habuisse videtur, etsi totam ex eo Satiram expressam esse nobis non persuasit Heinsius de Sat. Horat. p. 107. In secunda etiam Persii Satira reperiuntur quædam velut lineamenta seu primæ lineæ, quibus colores induxit Juvenalis et pigmenta adspersit. Quo autem tempore scripta sit Satira nostra, non satis constat, et vana sunt argumenta, quæ ex v. 81. et 236. petuntur; ad quæ loca v. Comm. et Var. Lect.

OMNIBUS in terris, quæ sunt a Gadibus usque
Auroram et Gangen, pauci dignoscere possunt
Vera bona atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula. Quid enim ratione timemus
5 Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te

SATIRA X.

2. *Gangen* pro *Gangem* recepi e 17. — *dinoscere* 17. 24. 49. 55. 62. 65—69. 71 —73. Ita scribi jubet Serv. ad Virg. Ge. II. *cognoscere* 21. *discernere* 7. 11. 14. 20. 22. 29. 45. ex interpretam.

5. *concutis* 24 a m. pr. *concupis* 10—12. 14—19. 21—23. 31. 33. 45. et XVI codd. Paris. Sed modo præcessit *cupimus*, et nostra lectio exquisitior est. In verbis tamen *quid tam dextro pede concipis*

Conatus non pœniteat votique peracti?
Evertere domos totas optantibus ipsis
Di faciles. Nocitura toga, nocitura petuntur
Militia. Torrens dicendi copia multis
10 Et sua mortifera est facundia. Viribus ille
Confisus periit admirandisque lacertis.
Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat et cuncta exsuperans patrimonia census,
Quanto delphinis balæna Britannica major.
15 Temporibus diris igitur jussuque Neronis
Longinum et magnos Senecæ prædivitis hortos
Clausit et egregias Lateranorum obsidet ædes
Tota cohors. rarus venit in cœnacula miles.
Pauca licet portes argenti vascula puri,
20 Nocte iter ingressus gladium contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram:
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Prima fere vota et cunctis notissima templis
Divitiæ; crescant ut opes, ut maxima toto
25 Nostra sit arca foro. Sed nulla aconita bibuntur
Fictilibus. Tunc illa time, quum pocula sumes
Gemmata et lato Setinum ardebit in auro.

mendum latere videtur. Vulgo ea sic interpretantur: *quid concipis voti*, (nam *concipere* est vocab. propr. de votis, quæ vel mente, vel formula quadam concipiuntur) quid optas tam felici auspicio atque conatu? Neque ignoro, tali sensu dici: *dextro* et *sinistro pede ire, proficisci, venire.* Sed quis umquam dixit: *dextro pede concipere* votum?

7. *operantibus* (scil. sacris, h. e. sacrificantibus) *ipsis* vetus cod. Rittershus. Male! — *illis* 22.

8. *et nocitura petuntur* 22. 45.

9. *et torrens* 10—12. 15—27. 45—50. 54. 55. 57—63. 65—69. 71—73.

11. Ultima syll. verbi *periit* producitur, ut v. 118. et in Ovid. Eleg. de morte Drusi v. 235., ob contractionem vel hiatum. Cf. ad I, 151. — *admirandusque* 16. 18.

14. *Quantum* 16. 21. 22.

15. *duris* 19 a m. pr.

16. *Longinum — clausit* dura dictio. Legendum, opinor, *Longini et — Senecæ hortos clausit.* Conf. tamen Comm.

19. *puti* conj. Voss.

21. *umbras* 11. 17. 18. 20. 22. 45.

22. *Cantabis* 10. 11. recte forsan. *Cantabat* 13. 16.

24. *ut crescant opes* 10. 15. *crescant et opes* 22. *Divitiæ, crescant opes* 17—19 a pr. m. *Divitiæ ut crescant, ut opes* 61—69. 71—73. 77. *Divitiæ ut crescant et opes* 16. forte rectius et receptum ab Ach. nisi doctior est lectio nostra: *Prima fere vota*, h. e. votorum argumenta sunt *divitiæ* cet. Minus mihi arridet sententia Jacobsii, qui putat, legendum esse *Divitiæ, et crescant ut opes*, binaque indicari vota, pauperum, divitias sibi exoptantium, et divitum, qui precentur, ut divitiæ crescant.

Jamne igitur laudas, quod de sapientibus alter
Ridebat, quoties de limine moverat unum
30 Protuleratque pedem; flebat contrarius auctor?
Sed facilis cuivis rigidi censura cachinni:
Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quamquam non essent urbibus illis
35 Prætexta et trabeæ, fasces, lectica, tribunal.
Quid, si vidisset Prætorem curribus altis
Exstantem et medio sublimem in pulvere Circi
In tunica Jovis et pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ magnæque coronæ
40 Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, et, sibi Consul
Ne placeat, curru servus portatur eodem.
Da nunc et volucrem, sceptro quæ surgit eburno,
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
45 Agminis officia et niveos ad frena Quirites,
Defossa in loculis quos sportula fecit amicos.
Tunc quoque materiam risus invenit ad omnes

28. *Nonne* 16. — *laudes* 16. 17. 19. 20. 23. 45.

28. 30. Similiter Lucianus de sacrif. c. 15. *Ταῦτα οὕτω γιγνόμενα καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν πιστευόμενα δεῖσθαί μοι δοκεῖ τοῦ μὲν ἐπιτιμήσοντος οὐδενός, Ἡρακλείτου δέ τινος ἢ Δημοκρίτου, τοῦ μὲν γελασομένου τὴν ἄνοιαν αὐτῶν, τοῦ δὲ τὴν ἄγνοιαν ὀδυρουμένου.* Conf. et Lucian. Βίων πρᾶσις c. 13. et 14.

29. *a limine* 10—12. 15—27. 45—50. 54. 55. 57—63. 65—69. 71—73.

30. *contrarius alter* 10. 12. 17—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXXII MSS. Paris. prob. Ach. *auctor* 1. cod. Put. et duo alii Paris.

31. *cui vis* 15. 16. *rigidi cuivis* al.

34. *esset in* 19. a m. pr. *essent* pro *esset* revocavi ex 11. 15—17. 19—22. 61—63. 76.

35. *Prætextæ, trabeæ* 11. 15. prob. Schurzfl. qui putabat, librarios male geminasse literam primam vocis *trabeæ*.

36. *si prætorem vidisset* 22. — *victorem* pro *Prætorem* conj. Schrader. — *in curribus* 16. 25. 27. 45—50. 55—69. 71—74. 77. et quidam codd. Paris. Sed omissio præpositionis Juvenali solennis; aut librariis sæpe tribuenda.

37. *medii* 10. 11. 15—17. 20. 21. 24. 56. 59. 60. 65. — *sublimem pulvere* 10. 11. 15. 17—24. 45. *sublimem e pulvere* 16. *sublime pulvere* 12. — Equidem totum fere versum ab ingenio interpolatoris, pompam Circensem cum triumphali confundentis, profectum crediderim: quo deleto omnia ad pompam habitumque triumphalem referri possunt. Prætorem certe hoc habitu ludis præsedisse, vix alibi, nisi h. l. et inf. XI, 192. (qui locus forte ad similitudinem tantum utriusque pompæ spectat) memoratur; etsi non ignoro, multis triumphalia ornamenta s. insignia esse concessa. — *sublimem pulvere Circi* cod. Thuan. teste ac prob. Boissonade ad Herodiani Partitt. p. 297.

40. *quantum* 15. 16. 18—20. 23. 24. 45. — *una* 20.

47. *Tunc* pro *Tum* recepi ex 1. 15. 16—19. 24. 25. 45—47. 49. 50. 55. 57. 58.

Occursus hominum, cujus prudentia monstrat,
Summos posse viros et magna exempla daturos
50 Vervecum in patria crassoque sub aere nasci.
Ridebat curas, nec non et gaudia vulgi,
Interdum et lacrumas, quum Fortunæ ipse minaci
Mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem.
Ergo supervacua aut perniciosa petuntur,
55 Propter quæ fas est, genua incerare Deorum.
Quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ
Invidiæ; mergit longa atque insignis honorum
Pagina; descendunt statuæ restemque sequuntur.
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
60 Cædit, et immeritis franguntur crura caballis.
Jam stridunt ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput et crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe secunda
Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ.
65 Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum
Cretatumque bovem: Sejanus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes. Quæ labra? quis illi
Vultus erat? numquam, si quid mihi credis, amavi
Hunc hominem. Sed quo cecidit sub crimine? quisnam
70 Delator? quibus indiciis? quo teste probavit?

60. 64—67. — *in omnes* 18. 19. 25. 46—49. 54—60. 65.

53. *Mandare laqueum alicui*, ut nos dicimus: *Geh zum henker! Lass dich hängen!* *Ἔρανον αἰτήσαντί μοι ὀρέξας τὸν βρόχον*, Lucian. in Timone c. 45. et c. 20. *ἀγχόνη τὸ πρᾶγμα γένοιτο αὐτοῖς, — οὐδὲ ὀβολὸν, ὥστε πρίασθαι βρόχον, ἐσχηκότας*, pauperes.

54. *supervacua aut perniciosa* omnes codd. etiam Paris. et edd. antt. nisi quod *et* pro *aut* exstat in 11. et 21. unde lectionem hanc restitui cum Ach. *supervacua hæc aut p.* edd. recentt. ut metro consuleretur. Sed v. ad I, 151. *supervacua aut et perniciosa* non male emend. Schurzfl.

55. *templa* pro *genua* 16. — *mos* legendum crediderim pro *fas*, quod alienum ab h. l. videtur.

57. *mersit* 16. *mergat* 11. unde *mersat* conj. Schurzfl. — *longa, aut* 12. 17. 19. 45.

58. *Εἰκόνες καὶ ἀνδριάντες, οὓς ἡ πόλις ἀνέστησέ σοι πάλαι, πάντες ἀνατετραμμένοι γέλωτα παρέξουσι τοῖς θεωμένοις*, Luciani Cataplus s. Tyrannus c. 11.

59. *intacta securis* alios olim legisse, intelligitur ex vet. Schol.: "Si *intacta*, nova: si *impacta*, percussa."

61. *stridunt* pro *strident* recepi ex 10. 12. 16. 17. 19—21 a m. pr. 22—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXVIII codd. Paris. Conf. Heins. et Heyne ad Virg. Ge. IV, 262. 556. et Æn. II, 418. IV, 689. VIII, 420. XII, 691.

64. Boisson. ad Herodiani Partitt. p. 295. "*metellæ* cod. Thuan. pro *patellæ*. Scribo *matellæ*, et ipsam Satirici manum restituisse mihi videor."

67. *herba* pro *labra* 16.

70. *judicibus* 10. *indiciis* restitui ex 11. 17. 23—27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74. 77. et multis codd. Paris. *Indiciis*

Nil horum: verbosa et grandis epistola venit
A Capreis. Bene habet; nil plus interrogo. Sed quid
Turba Remi? Sequitur Fortunam, ut semper, et odit
Damnatos. Idem populus, si Nursia Tusco
75 Favisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Sejanum diceret horà
Augustum. Jam pridem, ex quo suffragia nulli
Vendimus, effudit curas. Nam qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
80 Continet atque duas tantum res anxius optat,
Panem et Circenses. Perituros audio multos.

h. l. sunt argumenta, quæ indicant et ostendunt, crimen non fictum esse, sed verum. Ita nihil deest eorum, quæ in judicio capitali requiruntur. *indicibus* 14—16. 19—22. 64. 70. 75. 76. 82. et codd. Paris. optimi et antiquiss. Sed hi vix differunt a *delatoribus*: nisi forte conscii sunt sceleris et socii, qui secretam rem et conjurationem prodiderunt. — *probarat* 22.

71. *Nihil* 75. — *horum est* 15.

72. Henninius comma post *bene* posuit, ut hæc vox simpl. posita sit, quemadmodum ap. Apul. in Apol. (*Bene, quod integras epistolas matris Pontianus asservavit: bene, quod vos festinatio judicii antevertit*) et *habet* absolute pro *periit*. Est quidem hoc *habet* nota formula, impr. gladiatorum, de vulnere inflicto. v. Cerda ad Virg. Æn. XII, 296. et Macrob. Sat. II, 21. Sed *habere* non simpl. pro *perire* ponitur, neque h. l. satis convenit. v. Comm.

73. *Turba Remi* 17. 31 a. cod. Put. et Pith. 70. 75. 76. 81. 82. *Turba tremens* (amici Sejani, vel populus pavens et ignavus) 10—12. 14—17 ad marg. 18—21. 23 a m. pr. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74. XXXIII codd. Paris. forte et vet. Schol. cujus glossa ad v. 81 est: Iterum sibi loquitur populus pavens. *Remi* est vividius ac magis satiricum; Ach. *Turba fremens* (in gratiam Tiberii, ne Sejano favisse videatur) 22. 24 a m. sec. 32. *Turba Remens* 83. prob. Heins. ad Ovid. Fast. III, 131. qui Romanos putabat dici *Remenses* a *Remo*, ut *Rhamnes* vel *Ramnenses* (Horat. A. P. 342. Liv. I, 13.) a *Romulo*, *Tites* vel *Titienses* (Liv. l. l. et Pers. I, 20.) a *Tito Tatio*.

74. *Nursia* revocata a nobis ex 2. 4. 9. 10. 14—22. 24—27. 45—48. 50. 58. 64. et plerisque MSS. Paris. Ita quoque in aliquot codd. Liv. VII, 3. et Tertull. Apol. c. 23. et 24. legitur. *Nurscia* edd. Farn. Prat. et meliores libri, (nescio qui) teste ac prob. Lips. ad Tac. Ann. IV, 1. *Norcia* 66. 67. *Nortia* 56. 59—63. 65. 68. 69. 71—74. et optimæ edd. Livii l. l. quibus favet vetus inscriptio ap. Steph. Forcatulum in Gallorum philos. p. 514. Sed *Nortia* Sutrinorum potius Dea ap. Tertull. l. l., non Volsiniensium, popularium Sejani. *Nyrtia* 1. 77. Vetus scholion est: "Fortunam vult intelligi poeta, quæ apud *Nyrtiam* colitur, unde fuit Sejanus." *Nurtia* 23. 70. 75. 76. 81. 82. *Murcia* 31 b. 55. *Murtia* 49. 54. 57. *Mursia* 5. 11. *Nersia* ap. Tertull. l. l. in quibusdam libris.

76. *ac* pro *hac* 14. 16. 17. 19. 24. 25. 47. 49. 50. 54. 57. 58. — *ipsum* 22.

78. *effugit curas* 6. 7. 10—12. 17—27. 29. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74.

81. *Pan* 11. 14—25. 45. 46. 49. 55. Valla τὸ πᾶν irrisorie, vel *Pan* pro *Pana* dictum putabat. *Pana* 2. 3. 5. 18 a m. sec. 50. 61—64. 66—68. 71—74. et multi codd. Paris. probb. Britann. et Pulm. ut intelligantur Lupercales ludi in honorem Panos acti. *Panem* 4. 31 b. cod. Put. et Thuan. 1. *Panum* 27. *Pannum* 30. 32. 47. 48. 54. 56—60. 65. 69. et quidam codd. Paris. probb. Mancin. Ascens. et Calder. Ita designaretur insana ludorum Circensium spectandorum cupiditas, qua Romani ardebant. Conf. quæ de *panno* dicemus inf. ad XI, 196. in Comm. Sed male sic synonyma, *pannus* et *Circenses*, jungerentur h. l. ubi sermo

Nil dubium; magna est fornacula: pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram.
Quam timeo, victus ne pœnas exigat Ajax,
85 Ut male defensus! Curramus præcipites, et,
Dum jacet in ripa, calcemus Cæsaris hostem.
Sed videant servi, ne quis neget et pavidum in jus
Cervice obstricta dominum trahat. Hi sermones
Tunc de Sejano, secreta hæc murmura vulgi.
90 Visne salutari, sicut Sejanus? habere
Tantumdem, atque illi summas donare curules?
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis
Cum grege Chaldæo? Vis certe pila, cohortes,
95 Egregios equites et castra domestica? Quidni
Hæc cupias? et, qui nolunt occidere quemquam,
Posse volunt. Sed quæ præclara et prospera tanti,
Ut rebus lætis par sit mensura malorum?

est de populo, *duas res* præ reliquis optante. Nostra lectio aptior et venustior est ceteris, et hæ ex compendio scripturæ ortæ.

83. *Bruttidius* 20. *Butridius* 45. *Buttidius* 17 a m. pr. — *ad Martis fugit ocyus aram*, in ea præsidium inventurus, conj. Dorleans.

85. *ut* pro *et* 24.

88. *astricta* 10. 14—24. 27. 46—50. 54 —56. 59—65. 68. 69. 71—74.

90. *haberi Tantumdem* (h. e. tanti æstimari, in tanto honore esse) non male 21 a m. sec. aliique codd. teste ac prob. Heins. ad Ovid. Trist. I, 9, 44. Notiones tamen honoris vel potentiæ et divitiarum bene h. l. junguntur, et illa, non hæc, reliquis continetur verbis.

91. *ulli* 14. 17. 22. — *summas* 1. 70. 75. 76. et quidam codd. Paris. *sellas donare curules* 10—12. 14—27. 45—50. 54 —69. 71—74. 77. et omnes fere codd. Paris. haud dubie e glossa. Hanc tamen lect. revocavit Ach.

93. *augusta* 1. 10. 21—27. 54. 56. 62. 64. 69—76. 82. et quidam codd. Paris. h. e. quæ sedes quasi regni fuit, a Roma illuc translati; vel imperatoria ac sancta (v. Ovid. Fast. I, 609 seq.) et venerabili, quoniam Principis fuit secessus. Sed hæc notio jam exprimitur verbis *Principis sedentis*, et venustius mordaciusque est epitheton *angusta*, quod restitui ex 11. 14—20. 45—50. 55. 57—61. 63. 65—68. 77. et optimis MSS. Paris. probb. Scalig. ad Manil. p. m. 42. Voss. Etymolog. p. 30. Lindenbr. et Ach. Finge tibi Imperatorem Romanum et Augustum, in parva ac petrosa insula *sedentem*. Cf. Comm.

94. *vis ducere pila* emend. Scioppius Verisim. IV, 10. *vis certæ pila cohortis* (h. e. primipilatum) 60. 65. prob. Mancin. Neutra lectio vulgatæ præferenda videtur. Hæc vero verba cum affirmantis, tum interrogantis esse possunt.

97. *tantum* 10. 11. 14—17. 19. 20. 22 —24. 27. 45. 59. 60. 64. 65. 69. et plerique codd. Paris. non improb. Schurzfl. ut dicat poeta: quænam usque adeo bona sunt, ut non mala habeant admixta? Eodem sensu interpp. tantum non omnes vulgatam quoque lect. ceperunt. Ita vero mox *ut non* dicendum erat, non *ut*. Hanc difficultatem sensisse videtur Lubinus, qui emendabat *Ut* (h. e. quum) *rebus lætis par est mensura laborum*. Præstiterit: *Quum rebus lætis par sit m. m.* vel *quæ præclara et prospera tanta* (sunt), *Ut rebus lætis par sit m. m.*, ut iis tantum mali, nec potius plus junctum sit?

Hujus, qui trahitur, prætextam sumere mavis,
100 An Fidenarum Gabiorumque esse potestas
Et de mensura jus dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis Ædilis Ulubris?
Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
Sejanum: nam qui nimios optabat honores
105 Et nimias poscebat opes, numerosa parabat
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus et impulsæ præceps immane ruinæ.
Quid Crassos, quid Pompeios evertit? et illum,
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
110 Summus nempe locus nulla non arte petitus
Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris sine cæde et vulnere pauci
Descendunt reges et sicca morte tyranni.
Eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis
115 Incipit optare et totis Quinquatribus optat,
Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.
Eloquio sed uterque perît orator: utrumque
Largus et exundans leto dedit ingenii fons.
120 Ingenio manus est et cervix cæsa; nec umquam
Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.
O fortunatam natam me consule Romam!
Antonî gladios potuit contemnere, si sic

101. *mensuris* 11. — *uis* pro *jus* 10. 15. 18. 19. 27. 45—49. 54—60. 65. facili errore.

102. *vacuisque* 11. 17. 18. 20. non improb. Schurzfleisch. modo *pannosis* reponatur.

112. *ac vulnere* 16. 24. *sine cæde et sanguine* (ἀναιμωτὶ ap. Homer. et Oppian.) 77. Serv. ad Virg. et Joh. Salisbur. in Policratico II, 15. probb. Schurzfl. et Heins. ad Claudian. in Cos. I. Stilic. II, 19. qui *vulnus* pro glossemate habebant. Sed *sanguis* potius interpretamentum *vulneris* aut certe *cædis* esse videtur, (nam *cædes* et *φόνος* sæpe pro sanguine et *αἵματι* ponuntur) et Servius permulta veterum scriptorum loca memoriter laudavit.

114. *ac famam* pro *aut famam*, quod minus aptum auribusque h. l. ingratum est, restitui ex 10. 14—27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—73. et plerisque MSS. Paris. — *ac Ciceronis* 19.

116. *parcam* — *Minervam* (qua puer parce adhuc imbutus est ingeniose conj. Heins. ad Ovid. Fast. III, 829. coll. Virg. Æn. VIII, 409. ibique Servio, qui simili sensu *Minervam tenuem, rudem, pinguem crassamque* dixere. Sed poeta etiam bene dixit junxitque *adhuc uno asse partam* Minervam, primam artium cognitionem institutione unius anni partam.

118. *perît*, v. sup. ad v. 11.

123. *potuit gladios* 49.

Omnia dixisset. Ridenda poemata malo,
125 Quam te conspicuæ, divina Philippica, famæ,
Volveris a prima quæ proxima. Sævus et illum
Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
Torrentem et pleni moderantem frena theatri.
Dîs ille adversis genitus fatoque sinistro,
130 Quem pater ardentis massæ fuligine lippus
A carbone et forcipibus gladiosque parante
Incude et luteo Vulcano ad rhetora misit.
Bellorum exuviæ, truncis affixa tropæis
Lorica et fracta de casside buccula pendens
135 Et curtum temone jugum victæque triremis
Aplustre et summo tristis captivus in arcu
Humanis majora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus Graiusque ac barbarus endoperator
Erexit; causas discriminis atque laboris
140 Inde habuit. Tanto major famæ sitis est, quam

124. *O jam dixisset* 11. Hinc *Trojam* pro *Omnia* conj. Schurzfleisch. ut innuat poeta, ideo Antonium Ciceroni fuisse infensum, quod ejus eloquio Roma sit tuta reddita ac fortunata. Sed idem recte monet, verbis suis non inconsultius fidem esse habendam, quum Ciceronis *poemata ridenda* mox dicantur.

131. *forcipibus* (quasi *foricipibus*, Herausnehmer, Zangen, Pelicane) recte omnes, quos vidi, libri, non *forficibus*, quod passim substituitur. v. Heins. ad Ovid. Met. VI, 556. ad Virg. Æn. VIII, 453. XII, 404. Oudend. ad Suet. Aug. 75. et Böttiger in Sabina p. 267. 268. ed. pr.

132. *in luteo* 68. *luto* 64. 73. ex emend. Britan. et al. ut sit id. qd. *luteo*, prima syll. longa, et sic metro consulatur. At vid. Comm. *tuto Vulcano* conj. Jacobs coll. Claudian. in Eutrop. II, 456. seq. quia *tutam* artem, quæque nihil minaretur periculi, exercuerit Demosthenis pater, et contra filius, *tuto Vulcano* relicto, ad rhetorem missus arte illa, unde sibi petierit gloriam, misere perierit.

133. *trophæis* 17—19. 21—27. 45—50. 54—67. ut et nostri poetæ vulgo *trophäen* dicunt. Sed τρόπαιον vel τροπαῖον dicitur monimentum τῆς τῶν ἐχθρῶν τροπῆς, conversionis, h. e. fugæ hostium, quod victoriæ significandæ causa in ipso pugnæ loco erigebatur, a τροπὴ et τροπόω.

134. *bucula* 11. 21. 22.

136. *Applustre* 10. *Amplustra* 64. *Amplustre* 16. 24. 25. 27. 45—48. 58. 60. 65. ut in quibusdam codd. Sil. X, 324. et al. Festus: *Aplustria*, inquit, *navium ornamenta, quæ, quia erant amplius, quam erant necessaria usui, etiam amplustria dicebantur.* — *Aplustra* forte 1. Vetus scholion est: "*Aplustra*, tabulatum ad decorandam superficiem navis adpositum: alii dicunt rostra navis, ornamentum puppis, ἄφλαστα." — *summa* — *in arce* 6.

137. *ad hæc* (scil. bona) revocavi ex 22. 24 a m. sec. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. et tribus MSS. Paris. *ad hos* 11. 12. 16. 21 a m. sec. 23. 24 a m. pr. 45. *et huc* 77. *ad hoc* 1. 10. 14. 17—21 a m. pr. 70. 74. 75. 82. et XXXII codd. Paris. quos secutus est Ach. Vetus scholion est: "*Ad hoc*, id est non propter virtutem posse volunt, sed propter famam et gloriam: cujus causa etiam imperium adsumtum est."

138. *et* pro *ac* 10. 14—18. 20—22. 24. 45. *seu* pro *ac* 12. 23. — *endoperator* scripsi pro *induperator*. v. sup. ad IV, 29.

Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum et laudis tituliqne cupido
Hæsuri saxis cinerum custodibus; ad quæ
145 Discutienda valent sterilis mala robora ficus:
Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
Invenies? hic est, quem non capit Africa Mauro
Percussa Oceano Niloque admota tepenti,
150 Rursus ad Æthiopum populos altosque elephantos.
Additur imperiis Hispania: Pyrenæum
Transsilit. Opposuit natura Alpemque nivemque:
Diducit scopulos et montem rumpit aceto.
Jam tenet Italiam: tamen ultra pergere tendit.
155 Actum, inquit, nihil est, nisi Pœno milite portas
Frangimus et media vexillum pono Subura.
O qualis facies et quali digna tabella,
Quum Gætula ducem portaret belua luscum!
Exitus ergo quis est? O gloria! vincitur idem
160 Nempe et in exsilium præceps fugit atque ibi magnus
Mirandusque cliens sedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.

145. *fici* 10. 21. 64. Nil interest.
149. *Perfusa* (irrigata, ut ap. Plin. IV, 12. V, 29. al.) 24. 25. 27. 45—49. 54—69. 71—74. 77. et cod. Put. Nostra lectio præferenda videtur, magis tamen in epico poeta, quam in satirico. *Percussa Oceano* est ejus fluctibus pulsata s. verberata.
150. v. Excurs. ad h. l. — *elephantes* 22.
151. *Hesperia* 21.
152. *opposuit* 16.
153. *Diducit* 1. 14. 15. 17—24. 70. 75. 76. et duo MSS. viri docti in Miscell. Obs. Crit. Vol. V. T. II. p. 298. In iisdem legitur *rupit*, ut in 18—21. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. *Diduxit* 10. 16. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. *Deducit* quidam, solenni permutatione. v. inf. ad XIII, 132. et Misc. Obss. l. l.
155. *Acti, inquit, nihil est* 12. 20. 24. aliique codd. mss. teste ac prob. Heins. ad Ovid. Ep. Her. VIII, 104. Sed *actum* h. l. conjungendum cum *est*. Cf. ad IX, 88. — *nil* 14. 16. 17. 20. — *ni* 16. 17. 20. 23. 24. 61—63. 68. 71—73.
156. *Suburra* 18. 24. 27. 45—50. 58. 61—64. 66—69. 71—73. v. sup. ad III, 5.
158. *belua* pro *bellua* 17. 23. 24. 45—48. 59. 60. 64. 65. v. ad IV, 121.
159. *ausculta* pro *O gloria* 16.
160. *et* abest ab 16. 47. 64. — *præceps abit* 4. 7. 14. 15. 17. 18. 20. 22. 25. 27. 46—49. 55—60. 65. et recentt. codd. Paris. — *ita* pro *ibi* 22.
161. *sedit* 16.
162. *Bythino* 49. 56. 60. 65. *Bithynio* 50. 64. *Bithinio* 10. 18—21 a m. pr. 46—48. 58. *Bitineo* 45. *Bithynico* 21 a m. sec. *Bythinico* 25. v. sup. ad VII, 15. — *jugulare* 21 a m. sec. 27. 45. 47. 58. 65. Verbum autem *vigilare* non modo satirici poetæ ingenio, (v. Comm.) sed historiæ

Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt nec tela, sed ille
165 Cannarum vindex ac tanti sanguinis ultor,
Annulus. I, demens, et sævas curre per Alpes,
Ut pueris placeas et declamatio fias!
Unus Pellæo juveni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi,
170 Ut Gyaræ clausus scopulis parvaque Seripho.
Quum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula. Creditur olim
Velificatus Athos et quidquid Græcia mendax
175 Audet in historia: constratum classibus îsdem
Suppositumque rotis solidum mare: credimus altos
Defecisse amnes epotaque flumina Medo
Prandente, et madidis cantat quæ Sostratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
180 In Corum atque Eurum solitus sævire flagellis
Barbarus, Æolio numquam hoc in carcere passos,
Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sane, quod non et stigmate dignum

etiam (nam Prusias non jugulavit Hannibalem) multo convenientius est.

164. *non tela* 10. 14—18. 20—27. 45—47. 49. 50. 54—58. 60—69. 71—74.

165. *ac tanti* pro *et tanti* revocavimus ex 25. 27. 45—47. 49. 50. 54. 55. 57. 58. 60—63. 65—69. 71—73. ne copula *et* toties occurrens fastidium creet auribus.

166. *a demens* (saltem *ah d.*) 14. 16. *O demens, i, sævas* cet. 11. prob. Schurzfl. *I, demens! i, sævas* conj. Burm. ad Anthol. T. I. p. 510. quod impense placet Hein. quodque edidit Ach. cujus nota est: "ita habent omnes fere codd. nostri; quidam *O demens et sævas*, et duo *ah demens*." Mirum et vix credibile, MSS. Paris. hoc tantum loco a meis discrepare. —*scævas* 49.

167. *placeas pueris* 24.

169. *in limine* 24.

170. *Chiraræ* 16. *Giari* et *Gyari* 10. 53. 80. quod recepit Ach. Recte, opinor. *Gyara* certe non nisi h. l. dicitur insula, et *Gyari* sup. I, 73. alibi semper Γύαρος, *Gyarus*. Sic Tac. Ann. III, 68. 69. Plin. IV, 12 s. 23. VIII, 29 s. 43. 57 s. 82. Strab. X, p. 485. Mel. II, 7. Cic. ad Att. V. 12. Steph. et Suid. Sed nomina oppidorum variant et ita quoque mutanda esset lectio I, 73. —*parvave* emend. H. Vales. Recte, opinor.

173. *sunt* 10. 17. 23. 24. 46—48. 58. —*hominis* 14. 17. 19.

175. *cum stratum* 27. 46—50. 55. 57. 58. 61—63. 65—69. 71—73.

177. Pro *amnes* malim *lacus*, ne eadem res bis exprimatur, et quoniam Herodotus memorat, non fluvios modo quatuor ab exercitu Xerxis siccatos exhaustosque esse, sed *lacum* quoque XXX stadiorum.

178. *quæ cantat* 45.

179. *rediit qualis* 18.

181. *hæc* 25. 27. 46—49. 54. 55. 57—60. 64. 65.

183. *est* pro *et* 15. 16. Præstiterit: *Mitius id sane, quam quod vel stigmate*, aut potius, quod Hein. conjicit, *Mitius id*

Credidit. Huic quisquam vellet servire Deorum?
185 Sed qualis rediit? nempe una nave, cruentis
Fluctibus ac tarda per densa cadavera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.
  Da spatium vitæ, multos da, Jupiter, annos!
Hoc recto vultu solum, hoc et pallidus optas.
190 Sed quam continuis et quantis longa senectus
Plena malis? Deformem et tetrum ante omnia vultum
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem
Pendentesque genas et tales adspice rugas,
Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
195 In vetula scalpit jam mater simia bucca.
Plurima sunt juvenum discrimina: pulcrior ille
Hoc, atque ille alio; multum hic robustior illo.
Una senum facies, cum voce trementia membra
Et jam leve caput madidique infantia nasi.
200 Frangendus misero gingiva panis inermi:
Usque adeo gravis uxori natisque sibique,
Ut captatori moveat fastidia Cosso.
Non eadem vini atque cibi, torpente palato,

sane, quandoque et stigmate dignum Credidit. His certe conjecturis favet historia; quæ quum librariis ignota esset, hæc verba corrupisse videntur. Cf. Comm.

184. *Crederet* 12. 14. 17. 19—21. 23. 24. — *hinc* 57. 59. — *voluit* 18.

185. *namque* pro *nempe* 16.

186. *et* 11. 16. 22. *at* 17.

188. *da multos* 16.

189. *Hoc altus cælumque tuens, hoc pallidus optas* 4. 29. haud dubie ex interpretam. — *hæc et p. o.* 12. *tu* pro *et* 20. — *optat* 27. 47.

193. *et aniles aspice rugas* conj. Heins. prob. Burm. ad Anthol. Lat. T. I. p. 516. Non opus, judice Hein.

194. *Qualis* 60. — *Tabraca* 1. 10—12. 14. 17—21. 25. 26. 27. 45. 47. 49. 50. 54. 55. 58. 61. 62. 63. 65—77. 81. 82. *Trabaca* 16. *Thabraca* 56. 59. 60. 65. *Trabraca* 64. *Tabacra* 23. *Trabacha* 15. *Tabrata* 46. 48. 57. *Tabracha* Farnab. et al. Cf. Plin. V, 3. ubi eadem fere lectionis varietas est, et in quibusdam libris etiam *Trabracha* et *Tacabracha* legitur. *Tabathra* dicitur Steph. et Θάβρακα Ptolem. IV, 3. Conf. Bocharti Geogr. sacr. p. 519.

197. *atque iste alio; multo hic r. i.* emend. H. Vales. *multo* 25. 56. 59. 60. 65.

198. *labra* pro *membra* 15. 18. 61. 62. 63. 68. 71—74. *verba* al. *Membra* ac *verba* sæpe permutari docent Scalig. ad Prop. I, 13, 17. et Schrader Emendatt. p. 126. — Similiter Lucianus dial. mort. VI, 2. dixit: τὸν ὑπέργηρων, ὀδόντας τρεῖς ἔτι λοιποὺς ἔχοντα, μόγις ὁρῶντα, οἰκέταις τέτρασιν ἐπικεκυφότα, κορύζης μὲν τὴν ῥῖνα, λήμης δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς μεστὸν ὄντα, οὐδὲν ἔτι ἡδὺ εἰδότα, ἔμψυχόν τινα τάφον, ὑπὸ τῶν νέων καταγελώμενον, et dial. mort. IX, 2. γέροντά με καὶ φαλακρὸν ὄντα καὶ λημῶντα προσίτι καὶ κορυζῶντα.

199. *leve* 17—20. Recte. *læve* ceteri. v. ad II, 12.

200. *miseris* 12. 14. 15. 16. 45. 47. 54. 64.

201. *Atque* 60. 65. 77.

Gaudia: nam coitus jam longa oblivio; vel si
205 Coneris, jacet exiguus cum ramice nervus,
Et, quamvis tota palpetur nocte, jacebit.
Anne aliquid sperare potest hæc inguinis ægri
Canities? quid, quod merito suspecta libido est,
Quæ Venerem adfectat sine viribus. Adspice partis
210 Nunc damnum alterius: nam quæ cantante voluptas,
Sit licet eximius citharœdus sitve Seleucus,
Et quibus aurata mos est fulgere lacerna?
Quid refert, magni sedeat qua parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiat atque tubarum
215 Concentus? clamore opus est, ut sentiat auris,
Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
Præterea minimus gelido jam corpore sanguis
Febre calet sola; circumsilit agmine facto
Morborum omne genus: quorum si nomina quæras,
220 Promtius expediam, quot amaverit Hippia mœchos,
Quot Themison ægros auctumno occiderit uno,
Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
Pupillos, quot longa viros exsorbeat uno
Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus;
225 Percurram citius, quot villas possideat nunc,
Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat.

205. *Conetur* (sc. senex coitum s. coire) 13. quod et mihi in mentem venit.

211. *citharœdus sitve Seleucus* restitui ex 10. 11. 12. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. et omnibus fere codd. Paris. *citharœdo sive Seleuco* 70. 75. 76. 82. Hæc lectio haud dubie substituta ab iis, qui structura verborum offendebantur. Sed *cantante, sit licet eximius citharœdus* docte dicitur pro: *cantante citharœdo, licet sit eximius.* Ita fere mox v. 253. *quærit ab omni, Quisquis adest socius.*— *sive* 45.

212. *At* 15. *mos est decurrere palla* 64.

214. *exaudiat* 10. 11. 12. 14. 17—20. 22. 25. 27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. et longe plurimi codd. Paris. unde illud pro vulg. *exaudiet*, quod tamen et ipsum bene habet, restitui cum Ach.

217. *in corpore* alii. Sed delevi nunc illud *in*, quod abest a 13. 16. 18. 19. 25. 27. 45—50. 55—61. 63—67. 74. 77.

220. *Hippia*; v. ad VI, 82.

220 seq. *Θᾶττον ἄν μοι, ὦ Λυκῖνε, θαλάττης κύματα καὶ πυκνὰς ἀπ' οὐρανοῦ νιφάδας ἀριθμήσειας, ἢ τοὺς ἐμοὺς ἔρωτας*, Lucian. Amor. c. 2.

221. abest a 22. et 222. 223. ab 25.— *Hyrrus* 17. 19. 23. 45. *Irus* 27. 47. 48. 54. 55. 56. 58—60. 64. 65. 77. *Hyrus* 57. *Yrrus* 22. *Hirrsus* 12. *Yrcus* 24. *Hircus* 46. Cf. Comm.

223. *absorbeat* 1. ut sup. VI, 126. unde forsan hæc lectio desumta.

224. *Hamillus* 1. 11. 14. 15. 16. 50. 54. 70. 75. 76. 77. 82. *Amilus* 47. *Amillius* 10. 17—27. 45. 46. 48. 49. 55—69. 71—74. 81. ut vulgo legitur ap. Martial. VII, 61.

Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
Perdidit ille oculos et luscis invidet: hujus
Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis.
230 Ipse ad conspectum cœnæ diducere rictum
Suetus, hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
235 Cum quo præterita cœnavit nocte; nec illos,
Quos genuit, quos eduxit. Nam codice sævo
Heredes vetat esse suos; bona tota feruntur
Ad Phialen: tantum artificis valet halitus oris,
Quod steterat multis in carcere fornicis annis.
240 Ut vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
Funera natorum, rogus adspiciendus amatæ
Conjugis et fratris, plenæque sororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus, ut, renovata
Semper clade domus, multis in luctibus inque
245 Perpetuo mœrore et nigra veste senescant.
Rex Pylius, magno si quidquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit a cornice secundæ.
Felix nimirum, qui tot per sæcula mortem
Distulit atque suos jam dextra computat annos

227. *cossa* 25. 27. 46. 48. 49. 56—59. *ossa* 47.

229. *capiunt* 16. 25. 27. 46. 47. 49. 50. 54—58. 61—69. 71—74. 77. *digitis accipiunt alienis* 11. metro adversante. *digitis capiunt alienis* recte, opinor, emend. Schurzfl.

230. *Ille* 22. — *deducere* 10—14. 16. 17. 19—24. 45. — *riotus* 18. 24.

231. *seu* 60.

234. *cultum* 45. 47. — *agnoscat* 16.

236. *educit* 25. 46—49. 55. 57—60. 64. 65. — *codice scævo* 41. Recte, opinor. *Scævum* est id. qd. *lævum* vel sinistrum, adeoque vel triste et infelix, vel ineptum, pravum, perversum, ut h. l. Plathnerus: "Scripta, inquit, hæc satira sub Hadriano. (v. sup. ad v. 80. 81. in Comm.) Jam vero inde a Domitiani sæculo testamentis nihil poterat relinqui probrosis feminis. (v. sup. ad I, 55 seq. in Comm.) *Codex* igitur (testamentum) delirii senis h. l. *scævus* i. e. contra normam legis et perversus dicitur, quemadmodum *scævum dogma* in L. hi qui scævi C. Theodos. tit. de his qui sup. Rell. cont. dicitur, quod contra regulam et canones ecclesiæ introductum est. Porro et illud notes ex verbis *nec illos Quos genuit, quos eduxit*, apud patruos plerumque educatos Romanos: acriores enim morum hi censores." Cf. Ernesti clav. Cic. v. *patruus*. Non male quidem *sævo* h. l. legitur, sed minus apte: quod quum non intelligerent librarii, vocem sibi notiorem substituerunt exquisitiori.—Cf. ad XIII, 208.

244. *Sæpe* 21.

245. *pulla veste* 77.

248. *quod tot* 17. 24. *per tot* 10. 16. 23. 25. 45—50. 54. 55. 57—60. 64. 65.

249. *dextra jam* 19. *in dextram* 6. prob. Jun.

250 Quique novum toties mustum bibit. Oro, parumper
Adtendas, quantum de legibus ipse queratur
Fatorum et nimio de stamine, quum videt acris
Antilochi barbam ardentem, quum quærit ab omni,
Quisquis adest socius, cur hæc in tempora duret,
255 Quod facinus dignum tam longo admiserit ævo?
Hæc eadem Peleus, raptum quum luget Achillem,
Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
Incolumi Troja Priamus venisset ad umbras
Assaraci magnis solennibus, Hectore funus
260 Portante ac reliquis fratrum cervicibus inter
Iliadum lacrumas, ut primos edere planctus
Cassandra inciperet scissaque Polyxena palla,
Si foret exstinctus diverso tempore, quo non
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
265 Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Eversa, et flammis Asiam ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus posita tulit arma tiara
Et ruit ante aram summi Jovis, ut vetulus bos,
Qui domini cultris tenue et miserabile collum
270 Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro.
Exitus ille utcumque hominis: sed torva canino
Latravit rictu, quæ post hunc vixerat, uxor.
Festino ad nostros, et regem transeo Ponti
Et Crœsum, quem vox justi facunda Solonis
275 Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ.
Exsilium et carcer Minturnarumque paludes
Et mendicatus victa Carthagine panis

252. *quum videt* revocavi ex 14. 15. 17—22. 25. 27. 57. 58. 61. 62. 63. 66. 67. 68. 71. 72. 73. 75. 76. *quum vidit* al. Sed mox sequitur *quum quærit*.

253. *nam quærit* 10. 13—20. 23—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et plerique codd. Paris.

254. *ab omni Quisquis adest socio* 7. 10. 13—27. 45—50. 54. 55. 57—63. 65—69. 71. 72. 73. et maxima pars MSS. Paris.

263. *quo jam* 7. 10. 14—27. 29. 45—50. 54—69. 71—74. et plerique codd. Paris. quos secutus est Ach.

274. *justi quem vox* 14. 15. 17. 18. 20. 21. *justificanda* 8. unde *vox mox justificanda* conj. Pith. qui tamen recte prætulit vulgatam lect.

274. 275. Sic Solon ap. Lucian. *Ἐπισκοπ.* c. 10. Οὐδέπω οἶδα, Κροῖσε, (scil. σε εὐδαίμονα εἶναι) ἢν μὴ πρὸς τὸ τέλος ἀφίκῃ τοῦ βίου. Ὁ γὰρ θάνατος ἀκριβὴς ἔλεγχος τῶν τοιούτων καὶ τὸ ἄχρι πρὸς τὸ τέρμα εὐδαιμόνως διαβιῶναι.

277. *Karthagine* 11. 18. v. ad VI, 171.

Hinc causas habuere. Quid illo cive tulisset
Natura in terris, quid Roma beatius umquam,
280 Si circumducto captivorum agmine et omni
Bellorum pompa animam exhalasset opimam,
Quum de Teutonico vellet descendere curru?
Provida Pompeio dederat Campania febres
Optandas: sed multæ urbes et publica vota
285 Vicerunt. Igitur Fortuna ipsius et Urbis
Servatum victo caput abstulit. Hoc cruciatu
Lentulus, hac pœna caruit ceciditque Cethegus
Integer, et jacuit Catilina cadavere toto.
Formam optat modico pueris, majore puellis
290 Murmure, quum Veneris fanum videt anxia mater,
Usque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit,
Corripias? Pulcra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit: cuperet Rutilæ Virginia gibbum
295 Accipere atque suam Rutilæ dare. Filius autem
Corporis egregii miseros trepidosque parentes
Semper habet. Rara est adeo concordia formæ
Atque pudicitiæ. Sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus ac veteres imitata Sabinos,
300 Præterea castum ingenium vultumque modesto

280. *circumdato* 21. 22.

281. De hiatu v. ad I, 151.

284. Epitheton *multæ* languere h. l. neque festivitati poetæ consentaneum esse, putabant Ruhnken. et Herel: quapropter ille ad Vellei. Pat. p. 239. conj. *mœstæ*, hic vero in literis ad me datis *pullæ*, quæ vox insolentior quidem, sed et jocosior videri potest vulgari *pullatæ*, qua Juvenalis sup. III, 213. utitur. Ingeniosæ quidem emendationes: sed non video, cur vulgata lectio langueat, quæ potius ad magnitudinem Pompeii declarandam multum valet. Cf. Comm.

290. *ubi* pro *quum* 18. 46. 48.—*fanum Veneris* 24.

292. *puella* pro *Diana* 18.

299. *Sabinas* 10—20. 23—27. 45—48. 50. 54—69. 71—74. et plerique codd. Paris. probb. Schurzfl., Schrader. Observ. pag. 80. et Heins. ad Ovid. Am. II. 4, 51. et in Advers. p. 357. qui hanc lectionem firmant tum aliorum codd. auctoritate, tum locis simil. Martial. I, 62. (al. 63.) 1. Prop. II, 23, 103. (al. 32. 47.) Horat. Epod. II, 40. 4. Ovid. l. l. et medic. fac. v. 11. aliisque, quibus summa Sabinarum mulierum castitas prædicatur. Sed aptior forte nostra lectio, quoniam de *filio* et de *sanctis moribus horridæ domus* h. l. agitur, nec tantum Sabinæ propterea bene audierunt, sed et Sabini: nam vel tironibus ex Liv. I, 18. nota est *disciplina tetrica ac tristis veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit.* v. sup. ad VI, 164. in Comm. Parum tamen interest.

300. *modestum* 10—19 a m. sec. 20. 21. 22. 27. 45. 46. 47. 49. 54. 55. 56. 60—69. 71—74. et omnes fere codd. Paris.

Sanguine ferventem tribuat natura benigna
Larga manu; (quid enim puero conferre potest plus
Custode et cura natura potentior omni ?)
Non licet esse viris: nam prodiga corruptoris
305 Improbitas ipsos audet tentare parentes.
Tanta in muneribus fiducia! Nullus ephebum
Deformem sæva castravit in arce tyrannus;
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem vel
Strumosum atque utero pariter gibboque tumentem.
310 I nunc et juvenis specie lætare tui! quem
Majora exspectant discrimina? fiet adulter
Publicus et pœnas metuet, quascumque mariti
Exigere irati; nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos numquam incidat. Exigit autem
315 Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori
Concessit. Necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos et mugilis intrat.
Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter
Matronæ: mox quum dederit Servilia nummos,
320 Fiet et illius, quam non amat: exuet omnem
Corporis ornatum. Quid enim ulla negaverit udis

304. *viris* pro *viros* restitui ex 13. 17. 19 a m. sec. 22. 48. et XII MSS. Paris. quoniam dictio hæc doctior est et multo frequentior optimæ Latinitatis scriptoribus. v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. XIV, 64. ubi eam similesque, *licet esse, contigit esse*, vel *satis est esse fideli, priori* cet. multis exemplis illustravit.

307. *scæva* 18. — *castrabit* 16.

308. *Non* 21. — *vel Strumosum* recepi ex 10—19 a m. pr. 20—27. 46—50. 54 —69. 71—74. et quibusdam MSS. Paris. *nec Strumosum* al.

309. *itero* pro *utero* conj. C. Vales. quia *iterum* et ἰτρίον in glossariis sit ἦτρον s. ἴτρον, abdomen, imus venter, pars inter umbilicum ac virilia; et *uterus* de puero non dicatur et de viro.

310. *et specie juvenis* 77. *Hac ergo juvenis specie* 22. *Nunc ergo juvenis specie* 10. 15. 16. 23. 24. 25. 46—50. 54—69. 71—74. *Nunc ergo specie juvenis* 11. 13. 14. 17. 18. 20. 21. 45. et omnes codd. Paris. teste et prob. Ach. *Nunc ergo speciem juvenis* 7. 29. *I nunc et j. s. l.* 75—82. Nota Schurzfl. est hæc: "Scriptum in primo libro NUNC ET SPECIE nota Sæc. II et seqq. abbreviatura, quam non adtendens librarius exscripsit *Nunc et specie:* alii *ergo* addiderunt, ut versus compleretur."

311. *exspectent* 12.

312. 313. v. Excurs. ad h. l.

314. *nusquam* 47. 54. 64. — *exigat* 15. 25. 57. 59.

315. *iste* 25. 27. 46—50. 54. 55. 57—60. 64. 65.

316. *necat ille cruentis Verberibus* 11. 20. ut ap. Horat. Sat. I, 2, 41. *ille flagellis ad mortem cæsus.* Sed tum epitheton *cruentis* languet.

317. *Vulneribus* 19.

320. *Fiat* 16. — *quem* 27. 46—50. 58. 61. 62. 63. 65—68. — *exuit* 24. *exuat* 12. 14. 16. *eruet* 25. 46. 48. 49. 55. 56. 57. 59—63. 65—69. 71—74.

321. *Illa* 21.

Inguinibus, sive est hæc Oppia sive Catulla?
Deterior totos habet illic femina mores.
Sed casto quid forma nocet? quid profuit immo
325 Hippolyto grave propositum? quid Bellerophonti?
Erubuit nempe hæc, ceu fastidita, repulsa.
Nec Stheneboea minus, quam Cressa, excanduit et se
Concussere ambæ. Mulier sævissima tunc est,
Quum stimulos odio pudor admovet. Elige, quidnam
330 Suadendum esse putes, cui nubere Cæsaris uxor
Destinat? Optimus hic et formosissimus idem
Gentis patriciæ rapitur miser exstinguendus
Messalinæ oculis: dudum sedet illa parato
Flameolo, Tyriusque palam genialis in hortis
335 Sternitur et ritu decies centena dabuntur

322. *hæc est* 11. 45. — *Oppia* 1. 47. 54. 57. 70. 75. 76. 82. et omnes fere codd. Paris. teste Ach. *Optia* 12. 14. 17. 22. 23. *Ophia* 21. *Oppicia* 20. *Scipia* 16. *Yppia* 19. *Hyppia* 15. 45. *Hippida* 18. *Ippia* 24. 46. 48. 58. *Hippia* 10. 11. 25. 49. 50. 55. 56. 59—69. 71—74. 77. non improb. Schurzfl. ut sensus sit: sive est impudicissima, qualis *Hippia* fuit, (v. sup. VI, 82—115.) sive castissima, qualis fuit *Catulla*, utque poeta μισόγυνος contendat, nullam omnino feminam esse bonam, nihilque interesse inter lasciviorum et inter eam, quæ maximam castitatis laudem sit promerita. Sed casta mulier ab h. l. aliena.

323. *comes* olim pro *totos* legendum putabam hoc sensu: *deterior*, mala, impudica, *femina illic*, in re Venerea, *habet comes mores*, come ingenium: summa comitate ac liberalitate allicere solet viros ac delenire. Sed præferenda nunc mihi videtur emendatio H. Valesii: *Deterior totos habet illic* (in udis et juvenilibus inguinibus vel mentulis) *femina amores.* Conf. tamen Comm.

324. *profuit uni* 16. *profuit ergo* 49. 55. *profuit olim* 61. 62. 63. 66—69. 71—74. 77. *uni* et *olim* legitur etiam in quibusdam MSS. Paris.

325. *Bellorophonti* 17. 19. 21. 22. 23. 45. 49. 60. 65.

326. *certe* pro *nempe* 18. 21. 24. — *seu* 22. — *repulsa* restitui ex 10—16. 21—27. 45—50. 54—69. 71—74. *repulso* 17—20. 70. 75. 76. 82. quod quomodo explicari commode possit, vix assequor. Sed neque vox *hæc* h. l. convenit. Refertur vulgo ad Phædram, Hippolyti novercam, quæ mox *Cressa* dicitur. Durissima vero est hæc ratio, quum nulla ejus antea mentio sit facta; et nihil me movet contradictio Hein. "Ad *hæc* facile (!) ex sequentibus assumi potest *Cressa.* Talis constructio non inusitata est et sæpius multo duriores inveniuntur. v. Gron. Obss. IV, 4. ad Stat. Theb. I, 112. et ad Liv. XXX, 7." Olim suspicabar, poetam scripsisse: *Erubuit nam Phædra, ut fastidita, repulsa.* Librarii omnino permulta sic loca et nomina in primis propria corrupere: Juvenalis etiam *Phædra*, opinor, pro *Cressa* dixisset, nisi illud nomen jam memorasset. Vellem tamen lenior daretur medicina.

327. *Sthenebœa* revocavi ex 46. 47. 48. 50. 62. 64. quoniam Græcis constanter Σθενέβοια dicitur. v. Muncker. ad Hygin. fab. LVII. et Heyne ad Apollod. II, 2, 1. p. 277. *Sthenobœa* 1. 10—15. 24—27. 49. 54—57. 59. 60. 61. 63. 65. 67—77. 81. 82. *Stenebea* 20. *Stheneboa* 58. 66. *Stenebœa* 21. 22. 23.

330. *putas* 12. 16. 22. 67. 68. 72.

331. *Destinet* 27. 47. 48. *Festinat* 16. 66.

334. *Flammeolo* 18. 20. 23. 24. 62. 68. 71. 72. 73. v. sup. Comm. ad II, 124.

335. *Cernitur* 21 a m. pr.

Antiquo; veniet cum signatoribus auspex.
Hæc tu secreta et paucis commissa putabas?
Non, nisi legitime, vult nubere. Quid placeat, dic:
Ni parere velis, pereundum erit ante lucernas:
340 Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res
Nota Urbi et populo contingat Principis aures.
Dedecus ille domus sciet ultimus: interea tu
Obsequere imperio; sit tanti vita dierum
Paucorum. Quidquid melius leviusque putaris,
345 Præbenda est gladio pulcra hæc et candida cervix.
Nil ergo optabunt homines? Si consilium vis,
Permittes ipsis expendere numinibus, quid
Conveniat nobis rebusque sit utile nostris.
Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Di.
350 Carior est illis homo, quam sibi. Nos animorum
Impulsu et cæca magnaque cupidine ducti
Conjugium petimus partumque uxoris: at illis
Notum, qui pueri qualisque futura sit uxor.
Ut tamen et poscas aliquid voveasque sacellis
355 Exta et candiduli divina tomacula porci;
Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum, mortis terrore carentem,
Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscumque labores,

337. *putabis* 47. 54. 58.

339. *est* pro *erit* 11. 14—17. 19. 20. 23—27. 45—50. 55. 57—63. 65—69. 71. 72. 73. et plerique codd. Paris.

341. *aurem* 14. 16. 20. 21. 22. 24.

343. *si tanti* 11. 14—20. 23. 24. 25. 45. 49. 56—63. 65. 68. *si tanti est* 27. 46. 47. 48. 50. 54. 55. 66. 67. 71—74. 77. Non male!

344. *levius meliusque* 10. 14. 15. 16. 18. 25. 27. 46—50. 54—63. 65—69. 71—74. *levius meliusve* 23. *melius leviusve* 19.

347. *permittas* 13. 16.

348. *quid* pro *sit* 21.

351. *Impulsi* 63. — *cupidine capti* 14. 17. aliique codd. teste Heins. ad Ovid. Met. XIV, 229. qui nostram lect. ibid. lib. VIII, 123. multis illustravit exemplis. — *cæna vanave cupidine* legisse vet. Schol. (cujus glossa est: *cæco sive vano desiderio*) non mihi persuasit Schurzfl., cui epitheton *magnaque* semper displicuit.

354. *At tamen ut* 13. 14. 17. 19—22. 24. 27. 47. et XXV codd. Paris. *At tamen et* 10. *Ac tamen ut* 11. *Et tamen ut* 16. *Ut tamen exposcas* 18. 45.

355. *thomacula* 22. 48. 64. *thomatula* 17. 20. 23. 46. *tomatula* 24. *stomachula* 15. 16. *thymatula* (a θύω dicta) emend. Valla.

357. *et mortis* recte forsan 24. 61. 62. 63. 65—69. 71—74.

358. Quidam post *ponat*, non post *Naturæ* distinguunt, præeunte vet. Schol.

360 Nesciat irasci, cupiat nihil et potiores
Herculis ærumnas credat sævosque labores
Et Venere, et cœnis, et pluma Sardanapali.
Monstro, quod ipse tibi possis dare: semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
365 Nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
Nos facimus, Fortuna, Deam cœloque locamus.

SATIRA XI.

ARGUMENTUM.

Juvenalis ad frugalem cœnam Persicum, amicum suum, invitaturus primum perstringit stultitiam eorum, qui lautiores parent epulas, quam facultatum suarum modus ferat, donec absumto omni patrimonio redigantur ad mendicitatem, quæ vel vitum ac potissimum senectutem ipsa morte graviorem efficiat, vel eos cogat patria cedere, ne a creditoribus sæpe elusis comprehendantur. v. 1—55. Quibus præmissis fercula a se parata, una cum supellectile ac ministris, recenset. Cibos dicit esse inemtos et in villa Tiburtina natos, hædulum, gallinam, ova, asparagos, uvas, pira et mala, quæ olim luxuriosa fuerit cœna Senatorum

360. 361. absunt ab 11. et 22. prob. Schurzfl. si etiam v. 362. ejiciatur, ne poeta ταυτολόγως dicat, *qui ferre queat quoscumque labores*, et deinde, *qui potiores Herculis ærumnas credat sævosque labores* cet. Leguntur in scholiis antt. librisque tantum non omnibus, et ab interpolatoris ingenio illos esse profectos, vix crediderim. Pro *labores* tamen v. 359. substituere malim *dolores*, quæ lectio in quibusdam reperitur editt. at recentt. Farnabii, Lubini al. Nota Hein. est: " Talia ὁμοιοτέλευτα improbare etiam videtur Pers. Sat. I, 92. et Bentl. ad Hor. Od. I, 34, 5. Sed multa similia habet Schraderus ad Musæum p. 140. Tautologia vero ejusmodi est, ut facile ferri possit. Præterea hemistichion ex v. 360. jam laudatur Macrobio Somn. Scip. I, 8. *Passiones ignorare, non vincere, ut nesciat irasci, cupiat nihil.*" — *nil* 24.

361. *scevosque* 20.

362. *plumis* 13. 14. 16. 17. 20. 21. 22. 24—27, 46—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. *et plumis, et cœnis* 77. — *Sardanapalli* 17—24. 45. 49. 64.

365. *nomen* 16. quidam codd. Paris. et alii apud Lactant. Inst. III, 29. (ubi poetæ nostri v. 365. et 366. laudantur) non improb. Plathnero, qui comparavit verba Ciceronis: *Ignoratio rerum et causarum Fortunæ nomen induxit.*—*Nullum numen abest* (h. e. omnes dii favent et adsunt iis, qui non temere, sed consilio et prudentia res gerunt) 13. 15. 16. 18—22. 24—27. 45—49. 54—59. 61. 62. 63. 65—69. 71. 72. 73. 77. et quatuor MSS. Paris. Sed nostra lectio h. l. aptior est. —*nos te* 1. 8. 11. 12. 70. 75. 76. *sed te* 10. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. *tecum* 13. ejecto v. 366. In repetitione pronom. *nos* major vis inest. Ceterum eadem lectionis varietas reperitur inf. v. 316., ubi hæc verba repetuntur, et apud Lactant. l. l.

clarissimorumque Romanæ gentis nominum, Curii, Fabiorum, Catonis, Scaurorum, Fabriciorum aliorumque; (56—92.) supellectilem non magnificam, testudineam, argenteam, auream, citream vel eburneam, sed simplicem, æream, ligneam, fictilem, osseam, mensas nuceas et domi natas; (94—135.) servos, non perite opsonia scindentes, nec peregrinos et care emtos, vel bene comtos, ornatos et doctos, sed rudes et Italos, pastoris et bubulci filios, indutos crasso eodemque vestitu, nec nisi nunc propter convivia pexos, at ingenui vultus ac pudoris, castos et libidinis ignaros, qui viles calices et vina patria porrecturi sint. 136—161. *Præterea non lascivas saltationes et cantilenas Gaditanarum puellarum, sed honestiora Persico promittit acroamata, recitationes carminum Homeri et altisoni Maronis.* 162—180. *Denique ab amico petit, ut omnibus dimissis curis hilari animo et, dum omnis Roma ad ludos Megalesiacos spectandos in Circum effusa sit, jam sexta hora veniat: quod sine pudore fieri posse monet, quum nonnumquam fas sit genio indulgere, et rariori usu voluptates commendentur.* 181—208.

Satira pulcerrima, qua frugalitas prædicatur et damnatur luxus, maxime eorum, qui, immemores aurei præcepti γνῶθι σεαυτὸν, facultatum suarum modum transeunt. Sabinus suspicabatur, Juvenalem in Epicuri sectam invehi; Calderinus contra, ab eo otium et frugalitatem laudari ex sententia hujus philosophi, qui veram vitam in mentis tranquillitate virtutisque posuerit exercitio eique frugalitatem quam maxime convenire existimaverit.

Atticus eximie si cœnat, lautus habetur;
Si Rutilus, demens. Quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi, quam pauper Apicius? Omnis
Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum
5 De Rutilo. Nam dum valida ac juvenilia membra
Sufficiunt galeæ dumque ardent sanguine, fertur,
Non cogente quidem, sed nec prohibente tribuno,

Satira XI.

2. *Rutulus* 11. 23. 27. 58. 64. 66. 67. non improb. Schurzfl.

3. *Accipitur* 24. — *Apitius* 18. 21. 22. 23. 48. 58.

4. *Convinctus* 11. ut alibi *thensaurus, formonsus*, et inf. v. 28. *fingendum. Conventus* 15. 16. et alii codd. quos laudant Pontan. Analect. II, 11. et Barth. Advers. XLII, 16. *Conventus, turmæ, stationes, omne tribunal* in MS. aliquo se legisse dicit Lips. Epist. Quæst. II, 9.

5. 6. Ita hunc locum recte, opinor, emendarunt Rutgers. var. lect. II, 17. Barth. Advers. XLII, 16. Rigaltius et Farnab. Vulgo legitur: *nam dum valida* (Rutili) *ac juvenilia membra Sufficiunt galeæ dumque ardens sanguine fertur, Non cogente* cet., vel *dumque ardens* (scil. Rutilus est) *sanguine, fertur, Non* cet. Sed illa et lectio et distinctio inepta mihi videtur, hæc vero scabra; et fruatur judicio suo Hein. qui contendit, in hac nihil esse, quod jure culpari possit et vel optimum inde effici sensum. *valida* cet. vel mox v. 8. *Scripturit is* conj. Lindenbr. — *et* 18. — *juvenalia* 17 a m. pr. 64. Vox rarior, qua etiam utitur Virg. Æn. II, 518. V, 475. VIII, 163. ad quæ loca v. Interpp.

6. *dum fertur sanguine et ardens* 15.

7. *Nec cogente* 16. — *non prohibente* 16. 23. — Pro *tribuno* suspicari possis

Scripturus leges et regia verba lanistæ.
Multos porro vides, quos sæpe elusus ad ipsum
10 Creditor introitum solet exspectare macelli
Et quibus in solo vivendi causa palato est.
Egregius cœnat meliusque miserrimus horum
Et cito casurus jam perlucente ruina.
Interea gustus elementa per omnia quærunt,
15 Numquam animo pretiis obstantibus. Interius si
Attendas, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.
Ergo haud difficile est, perituram arcessere summam
Lancibus oppositis vel matris imagine fracta,
Et quadringentis numis condire gulosum
20 Fictile: sic veniunt ad miscellanea ludi.
Refert ergo, quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
Luxuria est, in Ventidio laudabile nomen
Sumit et a censu famam trahit. Illum ego jure
Despiciam, qui scit, quanto sublimior Atlas
25 Omnibus in Libya sit montibus; hic tamen idem
Ignoret, quantum ferrata distet ab arca
Sacculus. E cœlo descendit Γνῶθι σεαυτὸν,
Figendum et memori tractandum pectore, sive
Conjugium quæras, vel sacri in parte Senatus
30 Esse velis: nec enim loricam poscit Achillis

tyranno, quo sensu poeta sup. VIII, 193. dixit *nullo cogente Nerone*. Sed *tribunus* h. l. est forsan ipse Imperator; (ut et II, 165.) nam tribunicia potestas, Augusto ceterisque Imperatoribus delata, summi imperii vim significationemque habebat, unde et anni ejus, tamquam anni imperii, in numis aliisque monimentis publicis numerantur. v. Lips. et Ernesti ad Tac. Ann. I, 2. III, 56. Schwarzii Diss. de Augustorum tribun. potest. et Dodwelli Præl. Cambd. XIX, 7. Alios quidem tribunos, sed sine vi, creari patiebantur Cæsares.

17. *accersere* 22. 24. 60. 64. De qua scriptura v. Schelleri præc. stili bene Latin. T. I. p. 38.

18. *Lancibus optatis* 7. — *ut* pro *vel* 12. — *Martis* 24. — *imagine picta* forte 1. Vetus scholion est: *si in auro picta est, aut in argento*. — *imagine cara* malebat Schrader.

20. *si veniunt* conj. Schrader.

22. *Venditio* 48. 58. Cf. ad VII, 199.

23. *nomen* pro *famam* 15. 24. — *recte* pro *jure* 15.

24. *quantum* 11. 25. 27. 46. 47. 49. 50. 54—58. prob. Schurzfl. quum mox idem voc. sequatur.

26. *Ignorat* 15. 16. *Si* excidisse ante *Ignoret* seu *Ignorat*, suspicatur Manso. — *distat* 14. 15. 16. 24.

27. Græca absunt ab 25. 27. 45. *σαυτὸν* 11.

28. *Figendum est* 46. *Fingendum* 13. 19. 20. 25. 56. 57. 59. Cf. sup. ad vi 4. *et* abest ab 47. 54. 58.

29. *sacra* 25. 46. 48. 49. 55—57. 59. 60.

30. *non enim* 25. 56. 57. 59. *neque*

Thersites, in qua se transducebat Ulixes.
Ancipitem seu tu magno discrimine causam
Protegere affectas; te consule, dic tibi, qui sis,
Orator vehemens, an Curtius et Matho buccæ.
35 Noscenda est mensura sui spectandaque rebus
In summis minimisque, etiam quum piscis emetur,
Ne mullum cupias, quum sit tibi gobio tantum
In loculis. Quis enim te, deficiente crumena
Et crescente gula, manet exitus, ære paterno
40 Ac rebus mersis in ventrem, feneris atque
Argenti gravis et pecorum agrorumque capacem?
Talibus a dominis post cuncta novissimus exit

enim 27. Verba *nec enim loricam — Ancipitem* parenthesi inclusit Ach. Eadem deleri jubet Hein. Neutra ratione quidquam proficitur, et legendum videtur *poscat.* v. Comm.

31. *traducebat* 13. 17—27. 45—50. 55 —63. 65—69. 71—74. ut al. *trajicere, travehere, tramittere, tradere,* de quo Donat. ad Terent. Phorm. pr. "*Transdere* veteres sonantius, (et accuratius) quod nos lenius dicimus *tradere.*" Cf. Drakenb. et nos ad Sil. IV, 487. — *Ulixes* recepi ex 17—20. 23. 24. 58. *Ulyxes* 14. 27. 46—48. *Ulisses* 25. Vulgo *Ulysses.* Cf. sup. ad IX, 65.

32. *ceu* 46. 47. 49. 58. 66. 67. — Vulgo post *Ancipitem* colon vel punctum ponunt, ut sensus sit: *in qua,* in cujus petitione, *Ulixes se traducebat,* se præbebat *ancipitem,* incertum, metuentem, ne non obtineret; (ita Ach.) vel *in qua,* qua indutus, fecit dubium intuentibus, num Achilles esset isque revixisset; vel denique se præbuit modeste ambigentem, an arma Achillis etiam peteret iisque dignus ac par esset. Sed quis eo sensu dixit *se traducere?* aut *in qua* pro: in cujus petitione?

33. *tunc consule* 21. — *qui sis* revocavi ex 11. 14. 15. 17. 19. 20. 27. 50. 58. 64. Vulgo legitur *quis sis.* v. ad XV, 119. *quid sis* vetustus codex Heinsii, qui id probavit illustravitque exemplis in comm. ad Ovid. Ep. Her. XII, 31. Sed *esse aliquid* alio sensu dicitur, qui ab h. l. alienus est. v. sup. ad I, 74.

34. *Publius* pro *Curtius* 16. — *an Matho* 11. 14—27. 45—50. 55—63. 65—69. 71—74. *Meta* 19. — Vulgo post *Matho* punctum ponunt junguntque *Buccæ Noscenda est mensura tuæ,* ut sit sensus: explores et noris facundiæ modum vimque eloquentiæ; vel ut proverbii loco dictum sit: scias, quousque possis et liceat buccam inflare vel diducere fauces. Bahrdt vertit: *Man muss, wie weit das maul sich sperren lässt, verstehn.* Sed nostra distinctio haud dubie anteferenda. v. Comm.

35. *mensura tui* 13. *buccæ Noscenda est mensura tuæ* 10. 11. 20. 24. 25. 45. 56. 60. 62. 63. 64—69. 71—74. *Buccæ Noscenda est mensura suæ* 14—19. 21. 23. 27. 46. 48. 49. 57. *tuæ* et *suæ* etiam plerique codd. Paris., sed *sua* Put. et *sui* XIV alii et quidem optimi, Alex., Mazarin. I. Thuan. I. Colbert. II. Fauchet., Senat. et Pith. *Noscenda est mensura rei* forte vet. Schol. cujus glossa est: "Consideranda in omnibus rebus est mensura uniuscujusque rei, et si ad hanc sufficit, sic eam debes adsumere."

37. *Non* 16. *Nec* 10. 14. 15. 17—20. 22. 23. 27. 45—49. 54—65. 68. 69. 71. 73. 74. — *multum* 73. — *cupias mullum* 10. 11. 13. 15. 47. 54. 58. *cupias nullum* 64. *capias* 24.

40. *versis* 45. 65. — *fæneris* 18. Ego *feneris* scripsi pro vulg. *fænoris,* ab ant. verb. *feo,* h. e. gigno, creo, procreo, facio, unde *fenus, fetus, fecundus, femina.* Cf. Cellar. orthogr. Lat. T. I. p. 234. ed. Harles. In media vero voce *e* pro *o* substituendum esse, intelligitur ex verbis deriv. *fenebris, feneratio, fenerator, fenerare, feneratrix, feneratorius.* Similiter *pigneribus* pro *pignoribus* posui sup. IX, 141. ubi v. Var. Lect.

Annulus, et digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres, nec funus acerbum
45 Luxuriæ; sed morte magis metuenda senectus.
Hi plerumque gradus: conducta pecunia Romæ
Et coram dominis consumitur: inde ubi paulum,
Nescio quid, superest et pallet feneris auctor,
Qui vertere solum, Baias et ad ostrea currunt.
50 Cedere namque foro jam non est deterius, quam
Esquilias a ferventi migrare Subura.
Ille dolor solus patriam fugientibus, illa
Mœstitia est, caruisse anno Circensibus uno.
Sanguinis in facie non hæret gutta: morantur
55 Pauci ridiculum effugientem ex Urbe pudorem.
  Experiere hodie, numquid pulcerrima dictu,
Persice, non præstem vita vel moribus et re;
Sed laudem siliquas occultus ganeo; pultes
Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas.
60 Nam quum sis conviva mihi promissus, habebis
Evandrum, venies Tirynthius aut minor illo
Hospes et ipse tamen contingens sanguine cœlum;

44. *non funus* 19. 21. 45.

49. *Cum vertere* 28. — *ad ostia* vel *Ostia currunt* (scil. inde navigaturi; vel quia oppidum olim amœnissimum fuit) 14. 15. 16. 60. 65. 67. 74. 77. *ad Hostia c.* 19. 23. 24. 25. 27. 45—50. 55. 56. 58. 59. 61—64. 66. 68. 71. 72. 73. et multi codd. Paris. Cf. Comm. ad VIII, 171.

50. *est* non legitur in 25. 27. 46—49. 54—60. 66. 68. 69. 71. 72. 73. *tibi* pro *est* 62. 63. 67. 74. *ibi* (h. e. Romæ) conj. Lubin. — *non est deterius* pro inepto *non tibi d.* cod. Thuan. teste Boisson. ad Nicet. p. 179.

51. *Exquilias* 19. 23. 24. 60. 65. 72. *Æsquilias* 17. 27. 48. 61—64. 68. 71. 73. Cf. sup. ad III, 71. — *Suburra* 18. 19. 27. 46—49. 58. 61—69. 71. 72. 73. v. sup. ad III, 5.

52. *patria* 17. 20.

53. *Circensibus : una — gutta* 47. 48. 64.

55. *fugientem* 14. 16. 18. 22. 24. *et fugientem* 10. 15. 19. 21. 25. 27. 48. 50. 54—67. 74.

56. *pulc. visu* 46. 47. 48.

57. *Perfice* 25. 46. 47. 48. 57. 58. Ita sexcenties librarii corruperunt nomina propria. — *in vita* 11. — *nec moribus* 10. 11. 14—18. 20. 22. 23. 24. 27. 45—50. 54. 55. 61—64. 68. 71—74. — *aut re* 22. *ut re* 16. *Experiere hodie, numquid pulcerrima dicta, Persice, non præstem, invitate, et moribus et re* conj. Schurzfl. putans, versum duriorem librariis displicuisse, ideoque ab iis varie esse mutatum. Sed talem versum placuisse poetæ, quis sibi persuadeat?

59. *pueris in aure* 24. — *in aure* 2—5. 10—27. 45. 50. 56. 57. 59. 60. 64. 65. 70. 74—77. *in aurem* 1. 81. Vetus scholion ita legendum videtur: "*Coram aliis*, i. e. ante alios, ut frugi videar, *pultes* aut legumina jubeo parentur tibi; *in aurem puero* alia *dico* tibi parari. *Siliquas*, i. e. parcitatem: nam proprie *siliqua* est, qua legumina continentur." *in ore* 46—49. 54. 55. 58. 61. 62. 63. 66—69. 71. 72. 73. *in arce* ed. Farnab. et al.

62. *contingit* 10. 11. 14. 16. 21. *continges* 45.

Alter aquis, alter flammis ad sidera missus.
Fercula nunc audi nullis ornata macellis.
65 De Tiburtino veniet pinguissimus agro
Hædulus et toto grege mollior, inscius herbæ
Necdum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habèt, quam sanguinis; et montani
Asparagi, posito quos legit villica fuso.
70 Grandia præterea tortoque calentia fœno
Ova adsunt ipsis cum matribus et servatæ
Parte anni, quales fuerant in vitibus, uvæ:
Signinum Syriumque pyrum, de corbibus îsdem
Æmula Picenis et odoris mala recentis,
75 Nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam
Auctumnum et crudi posuere pericula suci.
Hæc olim nostri jam luxuriosa Senatus
Cœna fuit. Curius, parvo quæ legerat horto,
Ipse focis brevibus ponebat oluscula, quæ nunc
80 Squalidus in magna fastidit compede fossor,
Qui meminit, calidæ sapiat quid vulva popinæ.
Sicci terga suis, rara pendentia crate,
Moris erat quondam festis servare diebus
Et natalitium cognatis ponere lardum,
85 Accedente nova, si quam dabat hostia, carne.
Cognatorum aliquis, titulo ter Consulis atque
Castrorum imperiis et Dictatoris honore
Functus, ad has epulas solito maturius ibat,

64. Pro *ornata* Schrader conj. *portata*, Jacobs *corrasa*, h. e. studiose conquisita, Manso coll. Virg. Æn. I, 195. et VIII, 180. *onerata*, i. e. dapes, non operose conquisitas et in macellis *accumulatas*, sed inemtas et domi natas.

66. *Hædulus*, non *hædulus*, 27. ut in optimis codd. Virgilii, Ovidii, Prop. et al. Cf. Varr. L. L. IV, 19. — *ex* aut potius *e toto grege mollior* melius videbatur H. Valesio. *et loto grege mollior* conj. Heins. ad Ovid. Fast. IV, 758. quia per frequentem lavationem lana reddatur mollis. Sed mollities ac teneritas carnis, non lanæ, h. l. designatur.

67. *humilis virgas ausus* 15.
68. *at* pro *et* 16.
69. *leget* 14.
71. *servata* 73.
75. *Non* 14. 17. 24. — *pulvere* pro *frigore* 20.

76. *suci* pro *succi* substitui ex 17. 18. 23. 24. 45. v. sup. ad V, 24. *sicci* 22.

84. *Ac* 60. *At* 25. 56. 57. 59. *Tunc majorum aliquis* audacter emend. Schrader.

85. *novam* 24. — *daret* 11. 14. 16. 17. 20. 24. — *carnem* 17 a m. pr. 20. 21. 22. 45. 49.

89. *Ereptum* 21 a m. pr. 56. 60.

Erectum domito referens a monte ligonem.
90 Quum tremerent autem Fabios durumque Catonem
Et Scauros et Fabricios, postremo severos
Censoris mores etiam collega timeret;
Nemo inter curas et seria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu testudo nataret,
95 Clarum Trojugenis factura ac nobile fulcrum:
Sed nudo latere et parvis frons ærea lectis
Vile coronati caput ostendebat aselli,
Ad quod lascivi ludebant ruris alumni.
Tales ergo cibi, qualis domus atque supellex.
100 Tunc rudis et Graias mirari nescius artes,

90. *alii* pro *autem* 15. *ante* pro *autem* 25. 46. 47. 48. 58.

91. *rigidique* pro *postremo* 7. 10. 14—27. 45—50. 54—69. 71. 72. 73. et omnes codd. Paris. *Rigidus* passim dicitur severus, et ipse Censor Ovid. Art. II, 664. Sed h. l. langueret, quia cum synon. *severos* jungeretur, cujus voc. interpretam. redolet.

94. *Oceani* omnes codd. Paris. tribus exceptis recentt. qui *Oceano* habent; quod mireris: nam *in oceano fluctu* 9. 16. 23. 25. 27. 41. 43. 46—49. 55—60. 65. ut inf. v. 113. *litore ab oceano* in 7. 14. 16. 17. 19. 20. 22. 25. 41. 43. 45. 49. 55—57. 59. 60. 83. probb. Grangæo, Plathnero, Lips. Epist. Quæst. IV, 25. et Heins. ad Claudian. de nupt. Hon. et Mar. v. 88. Non ignoro quidem, substantiva sæpe pro adjectivis poni, sed non nisi ea, quæ proprie sunt adjectiva, si perpauca exceperis exempla, quæ vitiosam sapiunt lectionem. v. Heins. l. l. et ad Ovid. Her. II, 74. III, 100. IV, 12. IX, 86. XIV, 19. inpr. XV, 85. ad Ovid. Met. III, 729. ad Claud. b. Gild. v. 407. ej. laud. Stilic. I, 121. ad Petron. c. 35. Drakenb. et nos ad Sil. I, 173. II, 45. III, 387. *Oceanus* autem nuspiam adjective dicitur. Dubia certe sunt exempla, quæ laudantur, Tac. Hist. IV, 12. Cæs. B. G. III, 7. et Ampel. 1. quibus locis *mare oceanus* et in quarto casu *mare oceanum* dici videtur, ut *Rhenus amnis* cet. Cf. Ernesti ad Tac. l. l. Alia exempla, ex Avieno, Pithœi Catal., et Venant. Fortunat. Ep. III, 23. et Carm. VII, 2. ab Heinsio excitata ad Claudian. l. l. tum ex recentt. petita sunt scriptoribus, tum librariorum forsan socordiæ, aut stupori debentur.

95. *et nobile* 10. 14. 16—24. 45.

97. *Vite* conj. Hennin. ob verba Hygini, in Comm. laudata. Sic poeta *vite coronati* facete dixit pro *vite alligati*. Sed epitheton *vile* etiam aptissimum est h. l. vid. Comm. Malim tamen reponere *coronatis ostendebat* scil. convivis, ut sup. V, 36. ubi v. Comm. *coronatæ — asellæ* emend. Scoppa Collect. I, 27. coll. Pallad. II, 35, 16. *(Omnia semina horti vel agri feruntur ab omnibus malis ac monstris tuta servari, si agrestis cucumeris tritis radicibus ante macerentur: item equæ calvaria, sed non virginis, intra hortum ponenda est, vel etiam asinæ: creduntur enim sua præsentia fecundare quæ spectant)* et Colum. X, 344. *Hinc caput Arcadiæ nudum cute fertur asellæ* (nam ita legendum putabat pro *Arcadici — aselli) Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.* Hæc vero superstitio, ab Etruscis profecta, ab h. l. aliena est: nam amuletum illud in agris ponebatur, non in lectis conviviisque, et poeta noster id agit, ut doceat, quo diverso ornatu lecti priscis et suis temporibus fuerint instructi. Nugantur itaque interpretes tantum non omnes, qui suspicantur, priscos homines in ipsis cœnasse agris, et, qui in lectis ibi discubuerint, spectasse sibique invicem ostendisse caput asellæ vel aselli, in agrorum limitibus suspensum.

98. abest a 14.

99. Præstiterit: *Quales ergo cibi, talis* cet.

100. *Tum* 17. 20. 21. 22. 24.

Urbibus eversis, prædarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus, cælataque cassis
Romuleæ simulacra feræ mansuescere jussæ
105 Imperii fato, geminos sub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo venientis et hasta
Pendentisque Dei perituro ostenderet hosti.
Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.
Ponebant igitur Tusco farrata catino.
110 Omnia tunc, quibus invideas, si lividulus sis.
Templorum quoque majestas præsentior et vox
Nocte fere media mediamque audita per Urbem,
Litore ab Oceani Gallis venientibus et Dîs
Officium vatis peragentibus, his monuit nos.

101. *in* abest a 16.

105. *et geminos* 22. 61—69. 71—74. — *sub rume* (h. e. mamma lupæ) ingeniose conj. Barth. ableg. crit. II, 2. *Rumis* s. *ruma* et *rumen* antiquo voc. dicebatur mamma et hinc ficus *Ruminalis*, ad quam infantes expositos fuisse vulgo tradunt, (v. Varr. R. R. II, 1, 20. 11, 5. Festus v. *Ruminalis*, Plin. XV, 18. s. 20. et ibi Harduin.) et Juvenalis ante oculos habuit Virg. Æn. VIII, 631. sqq. — *sub rupe Quirini* (ut *in colle Quirini*, h. e. Quirinali, ap. Horat. Epist. II, 2, 68.) suspicari possis. *Quirinos* certe *geminos* paulo durius et improprie dixit poeta, si verum est, *Quirinum* esse nomen propr. Romuli idque post ἀποθέωσιν demum ei datum. Sed *collis Quirinalis* longe abest a Tiberi, ad cujus alveum expositi Romulus Remusque, et vera notio atque origo nominis Quirini, quod etiam Romulo puero, Jano, Augusto et Antonio ab Ovid. Fast. III, 41. Macrob. I, 9. Virg. Ge. III, 27. et Prop. IV, 6, 21. tribuitur, ipsis Romanis parum cognita videtur fuisse ac perspecta.

106. *Hac* 22. *Et* 16. 21. — *venientes* 1. 11. 16. 70. 75. 76. 77. 81. 82. et tres codd. Paris. (in his Put.) scil. vel ad Iliam, ut cum ea concumberet, vel ad suos liberos, quos lupa alebat. Illam interpretandi rationem proposuit vet. Schol., hanc Grang. Utraque dura est atque contorta, at durior ellipsis præp. *cum: venientis* cum *clypeo et hasta*. H. Valesius legendum putabat *effigiem in clypeo venientis*. Nonnulli jungunt: *effigiem Dei* in *clypeo et hasta ostenderet*. Sed quomodo *cassis cælata* (nam hoc subjectum est, non *miles*) *effigiem Dei* in *clypeo et hasta ostendere* potest? Pro *venientis* legitur *fulgentis* in 10. 12. 14. 15. 17—27. 45—50. 54—69. 71—74. et XXXII MSS. Paris. unde illud restituit Ach. Sed haud dubie hæc est emendatio, quæ e margine in contextum irrepsit. Displicet etiam hoc verbum, quoniam mox sequitur. Poeta forsan scripsit *minitantis*.

107. *Prudentisque* 72. *Pendentesque* (de lupa) *deos*, Romulum Remumque, *ostenderet hosti* (scil. admoto scuto) emend. Lips. in Anal. ad Mil. Rom. Lib. III. dial. 2. Fuere etiam, qui legendum putarent *Perdentisque Dei*, ut *perdens deus* h. l. *perituro hosti* opponeretur.

108. post v. 109. posuit Ach. quia eo loco legitur in 7. 14. 17. 20. et vetustiss. codd. Paris. at plane abest ab 11. 13. et III MSS. Paris. et languet post illa v. 100. seq.

109. abest ab 21. *farraca* 10. 12. 17—20. 23. 27. 46. 47. 49. 54. 64. *serraca* 60. *sarraca* 48. — Post *catino*, non post *tunc*, distinctionem posui, præeunte vet. Schol.

110. *tum* 22. *nunc* 16.

113. *Litore et oceani* 46. 48. *Litore ab occiduo* rectius forsan 6. judicio etiam Pulm. et Schurzfleisch. *Litore ab oceano* 65. et alii. v. sup. ad v. 94.

114. Vox *his* parum commoda est. *hos* reposuit Marshall, adjecta hac nota:

115 Hanc rebus Latiis curam præstare solebat
Fictilis et nullo violatus Jupiter auro.
Illa domi natas nostraque ex arbore mensas
Tempora viderunt; hos lignum stabat in usus,
Annosam si forte nucem dejecerat Eurus.
120 At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas,
Nil rhombus, nil dama sapit: putere videntur
Unguenta atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur et magno sublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes
125 Et Mauri celeres et Mauro obscurior Indus,
Et quos deposuit Nabatæo belua saltu,
Jam nimios capitique graves. Hinc surgit orexis,
Hinc stomacho bilis: nam pes argenteus illis,
Annulus in digito quod ferreus. Ergo superbum
130 Convivam caveo, qui me sibi comparat et res
Despicit exiguas. Adeo nulla uncia nobis
Est eboris nec tassellæ nec calculus ex hac
Materia: quin ipsa manubria cultellorum
Ossea. Non tamen his ulla umquam opsonia fiunt
135 Rancidula, aut ideo pejor gallina secatur.

"*hos*, i. e. Gallos adventantes et in Italiam irruentes: *moneo* enim duplicem regit accusativum." Præstiterit *hic*, Romæ, ut sensus sit: vox deorum Romæ præsentium, non oraculi peregrini, monuit nos.

116. *velatus* conjectura in marg. cod. Almelov.

118. *hos* 10—24. 27. 45—50. 54—69. 71—73. *in usus* 10. 11. 12. 16—24. 27. 48. 54—69. 71—74. Utrumque etiam exstat in omnibus fere MSS. Paris. et restitutum est a nobis pro: *hoc lignum stabat ad usus*, quod in aliis libris legitur. vid. Comm. *hoc lignum st. in usus* c. Put. *hos — ad usus* c. Alex.

119. *decerpserat* 11.

120. *Et* 21 a m. pr. 46. 47. 48. 58. *Sed* 21 a m. sec. — *tunc* 64.

122. Pro *latos* poeta forte scripsit *citreos*, et illud epitheton margini adscriptum ex alio ejus loco sup. I, 137. in textum irrepsit. Cf. loca Lucani et Martialis, in Comm. adscripta.

124. *nutrit* 29. — *quos mittunt Castra Syenes* suspicari possis. v. Comm.

126. *Nabatæo* pro *Nabathæo* substitui ex 22. Ναβαταῖοι dicuntur Strab. XVI. p. 779. Plinio et aliis. — *belua*, non *bellua*, 17. 21. 22. 45. 49. v. ad IV, 121.

128. *bilis* revocavi ex 10—22. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXXIV MSS. Paris. *vires* 23. 24. 70. 75. 76. 82. et cod. Put. Sed illa lectio difficilior est et doctior, hæc emendationem sapit. *virus* conj. Lindenbr.

132. *neque tessellæ* 16.

134. *cum tamen his nulla* 13. — *nec tamen* 16. *nullà obsonia unquam* 16. *unquam ulla* 10. 19. 23. 45. *ulla* abest ab 27. 46. 47. 58. — *fient* 19. *fiant* 13. — Ceterum *opsonia* (ὀψώνια) scripsi, non *obsonia*.

135. *et ideo* 13. *haud ideo* 15. 25. 27. 48. 54. 55. 57—68. 71—73. — *pejus* 24. — *secetur* 14. 16.

Sed nec structor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem
Sumine cum magno lepus atque aper et pygargus
Et Scythicæ volucres et phœnicopterus ingens
140 Et Gætulus oryx, hebeti lautissima ferro
Cæditur et tota sonat ulmea cœna Subura.
Nec frustum capreæ subducere, nec latus Afræ
Novit avis noster tirunculus ac rudis omni
Tempore et exiguæ furtis imbutus ofellæ.
145 Plebeios calices et paucis assibus emtos
Porriget incultus puer atque a frigore tutus:
Non Phryx aut Lycius, non a mangone petitus
Quisquam erit et magno. Quum posces, posce Latine.

141. *Suburra* 11. 18. 27. 47. 49. 61—69. 71. 72. 73. *Subura* in reliquis. v. ad III, 5.

142. *frustrum* 10. 11. 12. 19. 21—25. 27. 45. 49. 54. 57. 58. 61. 62. 63. 65—69. 71. 72. 73. 75. 76. 77. 82. et plurimi codd. Paris.

143. *et rudis* 11. 20. 77.

144. *furtis* 11. 17. 20. 22. 59. 70. 75. 76. 77. 82. et optimi codd. Paris. *frustris* 21. 24. 45. *frustis* 10. 11. 14. 15. 16. 18. 19. 23. 25. 27. 46—50. 54—58. 60—69. 71—74. et VII MSS. Paris. quod plerique intpp. probant, ut sensus h. l. sit: *tirunculus noster non novit frustum capreæ subducere,* scite demere aut abscindere, *imbutus frustis ofellæ,* solitus offulas tantum carnis in frusta concidere. Sed hæc sententia languet; nam plura jam, quam opus fuerat, de arte scindendi dixerat poeta v. 136—141. Præterea voc. *frustum* modo præcessit, neque necesse est *ofellas,* et quidem *exiguas,* in *frusta* concidi. Præstiterit certe verba, *exiguæ frustis imbutus ofellæ,* ita interpretari: solitus in domo et mensa mea non aves videre aut feras, scite scindendas, sed ofellas tantum carnis, quæ, ut verba Martial. X, 48, 15. mea faciam, *non egeant ferro structoris.* Manso *fartis* scribendum esse dicit et ex ipsis verbis patere, quid sit *fartum ofellæ exiguæ,* scil. genus farciminis e reliquiis carnis variæ et minutim concisæ, quo *imbutus* h. e. a teneris adsuefactus, delicatioribus dapibus *incultus puer* (v. 146.) tam facile careret, ut frustum capreæ et latus Afræ avis *subducere* ne in mentem quidem ipsi veniret. Enimvero, ut alia taceam, non facile cuiquam, nisi rusticum vitæ genus naturamque humanam ignoranti, persuadebitur, bubulci pastorisque filios talibus fartis a teneris fuisse adsuefactos et iis ne Romæ quidem, ubi demenso vix fames servorum explebatur, in mentem venisse, delicatiores cibos, a se ministratos, gustare. Ex occasione furta nasci, vel proverbia docent, et quæ ruri puero defuerat, quoties eam Romæ oblatam fuisse dicemus? Conf. Comm. ex quo patebit, non sollicitandam esse vulgatam lectionem, in qua gravissimum vir doctus mendum sibi reperisse visus est.

146. *porrigit* 16. 21 a m. pr. 60. 65.

147. *non Lycius* 21. 22. — *aut a mangone p.* 18.

148. *Quisquam erit et magno* restitui ex 10. 11. 12. 14—20. 23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71. 72. 73. et X codd. Paris. (Alex. Put. Mazarin. I. Thuan. I. Fauchet. et al.) *Quisquam erit in magno* 70. 75. 76. 77. 82. *non a mangone petitus Quisquis erit magno* 2. 21. 22. 24. 74. et XXV MSS. Paris. et ita conj. Britan. ut sensus sit: quicumque puer erit, non erit acceptus et emtus a mangone divite et magnum servorum numerum habente. Malim reponere: *Quisquam erit et magnus* scil. statura, non pretio: nam proceri servi majoris quam parvi æstimabantur. v. ad III, 240. in Comm. —*pascis* 10. 12. 14—17. 19—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73.

Idem habitus cunctis, tonsi rectique capilli
150 Atque hodie tantum propter convivia pexi.
Pastoris duri hic est filius, ille bubulci.
Suspirat longo non visam tempore matrem
Et casulam et notos tristis desiderat hædos
Ingenui vultus puer ingenuique pudoris,
155 Quales esse decet, quos ardens purpura vestit;
Nec pugillares defert in balnea raucus
Testiculos, nec vellendas jam præbuit alas,
Crassa nec opposito pavidus tegit inguina gutto.
Hic tibi vina dabit, diffusa in montibus illis,
160 A quibus ipse venit, quorum sub vertice lusit:
Namque una atque eadem est vini patria atque ministri.
Forsitan exspectes, ut Gaditana canoro
Incipiat prurire choro plausuque probatæ
Ad terram tremulo descendant clune puellæ,
165 Irritamentum Veneris languentis et acres
Divitis urticæ. Major tamen ista voluptas
Alterius sexus: magis ille extenditur, et mox

149. *erectique* 12. 61. 62. 63. 67—69. 71—74. *tectique* 47. 48. 64. *rectique* in ceteris et 1.

151. *hic est* pro *est hic* recepi ex 10. 11. 14. 16. 17. 20. 22. Versus 152—161. vulgo ad *bubulci filium* referuntur: unde editores tantum non omnes colon posuere post *bubulci* et *hædos* v. 153. Henninius autem distinctionem post *bubulci* plane sustulit, et post *hædos* punctum substituit pro colo. Sed *bubulci filius* boves potius, non *hædos notos tristis desiderabit;* et oratio fiet tersior molliorque, si junxeris: *Suspirat longo — ingenui vultus puer* cet. (alius ac tertius, qui *vina dabit* v. 159.) Ita quoque tres certe describentur pueri poetæ, cui plures fuisse ex voc. *cunctis* v. 149. intelligitur.

153. *tristis notos* 21.

156. *pupillares — testiculos* vet. Schol. qui interpretatur: quales habent hi, qui patres non habent, scilicet tumentes in licentia pueritiæ. Ita indubie legendum putabat C. Valesius, quia *pugil* primam syllabam corripiat; et exponebat pueriles, juveniles. Sed hoc sensu vocem legere haud memini; et prima syll. voc. *pugil* anceps fuisse videtur. Produxit eam et Catull. XLII, 5. — *raucos* 16. *draucus* non male 58. 77. probb. Calder., Lubin. et Farnab. Sic ap. Martial I, 97, 11 seqq
Una lavamur; adspicit nihil sursum;
Sed spectat oculis devorantibus draucos,
Nec otiosis mentulas videt labris.

157. *velandas* 45. *fellandas* conj. nonnulli.

158. *Cassa* 22. — *apposito* 10. *Crassa nec apposito pavidus tenet inguina gutto* emend. Heins. ad Ovid. Ep. Her. VII, 100.

161. *una est atque eadem* 25. 27. 46—50. 54. 55. 56. 58. 61. 62. 66. *est* non exstat in 15. 57. 59. 60. 63. 64. 67. 68. 69. 71—74. 77. — *magistri* 22.

162. *exspectas* 17. et al. Sed *forsitan* cum subjunctivo jungi solet a Juvenale (cf. I, 150. V, 156. VIII, 113. XIV, 34.) et aliis. v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. IV. 53.

166. *et major* 22. — *ipsa* 18. 27. 46—50. 54. 58. 64.

167. *incenditur* quidam, nescio qui, legunt, teste Prat.

·ficeret, mœstam attonitamque videres
veluti Cannarum in pulvere victis
ʼectent juvenes, quos clamor et audax
·e decet adsedisse puellæ;
·uxta recubante marito,
·liquem præsentibus ipsis.
·acta cuticula solem
. nunc in balnea, salva
quamquam solida hora supersit
.ere hoc non possis quinque diebus
.a sunt talis quoque tædia vitæ
Voluptates commendat rarior usus.

SATIRA XII.

ARGUMENTUM.

Juvenalis scribit Corvino, se ob reditum Catulli, amici sui, ex periculosa navigatione vota Diis persoluturum esse. v. 1—16. *Tum describit sævissimam tempestatem, qua coorta amiserint vela et amicus, ut præsentissimum effugeret periculum, pretiosam supellectilem in mare abjicere malumque amputare coactus sit, donec tandem, tranquilla cœli serenitate ac sole cum spe vitæ redeunte, lacera navis portum Ostiensem tenuerit.* 17—82. *Itaque poeta præ gaudio vix sui compos servos seque ipsum ad festam hujus diei lætitiam et sacra Diis, tum majoribus tum domesticis, facienda excitat.* 83—92. *Ne vero quis suspicetur, hæc ad hereditatem Catulli captandam spectare, monet, ei tres esse liberos et Novii aut Pacuvii*

198. *in* abest ab *56. 57. 59.* 60.

201. 202. Hi versus leguntur h. l. in 1. 2. 14. 17. 18. 19. 46. 49. 50. 70. 74. 75. 76. 81. 82. et XX codd. Paris. sed post v. 159. in quibusdam libris, post v. 161. in 45. in III MSS. Paris. et cod. Jun. Hæcmyndano, (sed ibi hoc modo: *Quod pudeat, narras aliquid præsentibus ipsis: Spectant hoc* cet.) post v. 172. in 16., et post v. 164. in 8. *35. 36.* (v. Canteri Nov. Lect. III, 6.) et in edd. recentt. Farnab. et al. prob. Grang. Post v. 173. eos inserendos putabat Bahrdt. Prorsus autem absunt ab 10. 11. 12. 15. 16. 20—27. 47. 48. 54—69. 71. 72. 73. 77. et XII codd. Paris. recte forsan, judice etiam Schurzfl. Ab interpolatore procusi videntur, et a librariis deinde ex margine variis locis inserti. Si tamen ab ipsius poetæ ingenio profecti sunt, huic loco magis conveniunt, quam aliis. v. Comm. — *Spectant* 17. 18. 19. *Spectant hic* conj. Withof.

202. *narrare* 17.

206. *hæc* 45.

Auribus atque oculis concepta urina movetur.
Non capit has nugas humilis domus. Audiat ille
170 Testarum crepitus cum verbis, nudum olido stans
Fornice mancipium quibus abstinet; ille fruatur
Vocibus obscœnis omnique libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem:
Namque ibi Fortunæ veniam damus. Alea turpis,
175 Turpe et adulterium mediocribus. Hæc eadem illi
Omnia quum faciant, hilares nitidique vocantur.
Nostra dabunt alios hodie convivia ludos:
Conditor Iliados cantabitur atque Maronis
Altisoni dubiam facientia carmina palmam.
180 Quid refert, tales versus qua voce legantur?
Sed nunc dilatis averte negotia curis
Et gratam requiem dona tibi, quando licebit
Per totam cessare diem: non feneris ulla
Mentio, nec, prima si luce egressa, reverti
185 Nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor,
Humida suspectis referens multicia rugis
Vexatasque comas et vultum auremque calentem.
Protenus ante meum, quidquid dolet, exue limen:
Pone domum et servos et quidquid frangitur illis
190 Aut perit: ingratos ante omnia pone sodales.
Interea Megalesiacæ spectacula mappæ
Idæum solenne colunt, similisque triumpho
Præda caballorum Prætor sedet, ac, mihi pace
Immensæ nimiæque licet si dicere plebis,
195 Totam hodie Romam circus capit et fragor aurem
Percutit, eventum viridis quo colligo panni.

168. *urina paratur* 27. 46. 47. 48. 54.
169. seq. v. sup. ad III, 62.
173. v. Excurs. ad h. l.
175. *tamen* pro *eadem* 16.
176. *faciunt* 16. 17. id certe melius esse, monet C. Vales.
179. *laudem* pro *palmam* 25. 46. 47. 48. 54. 56—60. 64. ex interpretam.
180. *versus tales* 45.
183. *totum* 11. 15. 16. 17. 19—24. 45.
186. *multitia* 19. 59.
188. *excute limen* conj. Schrader.
189. *domum, servos* 56. 59. 60.
191. *palmæ* pro *mappæ* 27. 46. 47. 48. 58. 61. 62. 63. 65—69. 71. 72. 73. prob. Curione.
193. v. Excurs. ad h. l.
194. *nimiæve* 23.
195. *auram* 59. 60. 66.

Nam si deficeret, mœstam attonitamque videres
Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis
Consulibus. Spectent juvenes, quos clamor et audax
200 Sponsio, quos cultæ decet adsedisse puellæ;
Spectent hoc nuptæ juxta recubante marito,
Quod pudeat narrasse aliquem præsentibus ipsis.
Nostra bibat vernum contracta cuticula solem
Effugiatque togam. Jam nunc in balnea, salva
205 Fronte, licet vadas, quamquam solida hora supersit
Ad sextam. Facere hoc non possis quinque diebus
Continuis, quia sunt talis quoque tædia vitæ
Magna. Voluptates commendat rarior usus.

SATIRA XII.

ARGUMENTUM.

Juvenalis scribit Corvino, se ob reditum Catulli, amici sui, ex periculosa navigatione vota Diis persoluturum esse. v. 1—16. *Tum describit sævissimam tempestatem, qua coorta arserint vela et amicus, ut præsentissimum effugeret periculum, pretiosam supellectilem in mare abjicere malumque amputare coactus sit, donec tandem, tranquilla cœli serenitate ac sole cum spe vitæ redeunte, lacera navis portum Ostiensem tenuerit.* 17—82. *Itaque poeta præ gaudio vix sui compos servos seque ipsum ad festam hujus diei lætitiam et sacra Diis, tum majoribus tum domesticis, facienda excitat.* 83—92. *Ne vero quis suspicetur, hæc ad hereditatem Catulli captandam spectare, monet, ei tres esse liberos et Novii aut Pacuvii*

198. *in* abest ab 56. 57. 59. 60.

201. 202. Hi versus leguntur h. l. in 1. 2. 14. 17. 18. 19. 46. 49. 50. 70. 74. 75. 76. 81. 82. et XX codd. Paris. sed post v. 159. in quibusdam libris, post v. 161. in 45. in III MSS. Paris. et cod. Jun. Hæcmyndano, (sed ibi hoc modo: *Quod pudeat, narras aliquid præsentibus ipsis: Spectant hoc* cet.) post v. 172. in 16., et post v. 164. in 8. 35. 36. (v. Canteri Nov. Lect. III, 6.) et in edd. recentt. Farnab. et al. prob. Grang. Post v. 173. eos inserendos putabat Bahrdt. Prorsus autem absunt ab 10. 11. 12. 15. 16. 20—27. 47. 48. 54—69. 71. 72. 73. 77. et XII codd. Paris. recte forsan, judice etiam Schurzfl. Ab interpolatore procusi videntur, et a librariis deinde ex margine variis locis inserti. Si tamen ab ipsius poetæ ingenio profecti sunt, huic loco magis conveniunt, quam aliis. v. Comm. — *Spectant* 17. 18. 19. *Spectant hic* conj. Withof.

202. *narrare* 17.

206. *hæc* 45.

aliorumque heredipetarum, his similium, mores ingeniumque ita ferre, ut patribus ne ægram quidem gallinam aut coturnicem impendant, at pro salute orborum divitumque, Gallitæ et Paccii, si vel primum levemque febris sentiant æstum, non modo hecatomben Diis voveant, sed etiam elephantos, si hæc animalia in Italiæ cœlo gignerentur, et servos vel adeo liberos suos, si liceret per leges, immolarent, quum jucundam, etsi incertam, alant spem, forte, ut, si ægri ex morbo convalescant, ipsi, testamentis mutatis, heredes ex asse scribantur. 93—127. *Hinc indignatione accensus Juvenalis ejusmodi captatoribus vitam Nestoris et auri montes precatur, sed ea lege, ut nec ament quemquam nec amentur ab ullo.* 128—130.

In prima eaque maxima Satiræ parte (v. 1—92.) Juvenalis hanc exornat ideam: *Natali die mihi dulcior hæc lux, qua vota Diis solvenda sunt*

> *Ob reditum trepidantis adhuc horrendaque passi*
> *Nuper et incolumem sese mirantis amici.*

Inde arripit occasionem heredipetas lepide perstringendi v. 93—130.

> *Nec suspecta tibi sint hæc, Corvine: Catullus,*
> *Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos*
> *Tres habet heredes.*

Satira plena est festivitatis et facetiarum: quo potissimum refero v. 11. 23. 33 seq. 39. 44. 45. 57 seq. 95—104. 111—127. Prior ejus pars mollissimos dulcissimosque amicitiæ intimæ sensus affectusque spirat, (inpr. v. 1. 10 seq. et 83 seq.) et graves passim (v. 48 seq. 57 seq. et al.) immiscet sententias. Festi quoque diei descriptio v. 83 seq. animatur vita et actione, tamquam in scena peragantur omnia. Ipse denique transitus ad alteram carminis partem v. 93 seq. lepidissimus simul et inopinatissimus est. — Poetices studiosos, ut intelligant, quam varie idem argumentum tractari possit, non pœnitebit, primam hujus Satiræ partem comparasse cum Horat. Od. I, 36. II, 7. III, 14. et Catull. Carm. IX. alteram autem cum Luciani Dial. Mort. V—X. et inpr. cum Horat. Sat. 5. lib. II. in qua heredipetarum artes a Tiresia Ulyssi exponuntur et Horatius longe superat Juvenalem urbanitate et facetiis in delectu tum dispositionis ac formæ (quæ in nostra quoque Satira admodum quidem venusta est et ingeniosa, sed minus tamen, quam dramatica et διαλογικὴ, qua Flaccus est usus) tum personarum earumque gravissimarum, quibus præter omnem exspectationem lepida et jocularis tribuitur disputatio de re, quæ ingenio earum aptissima quidem, sed a tempore, quo vixerunt, aliena est. — Ceterum et *Corvini* et *Catulli*, amicorum Juvenalis, non alibi, quod sciam, mentio fit. De aliis *Catullis* v. sup. ad IV, 113. et VIII, 186. Martial. XII, 74. M. Antonin. lib. I. sect 13. et Capitolini vita Marci c. 3.

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua festus promissa Deis animalia cespes

SATIRA XII.

1. *carior hæc lux* 17. 19. 20. 24. et XX MSS. Paris. *clarior* (h. e. præstantior, vel memorabilior) 11. 21. 22. et quidam codd. Paris. prob. Schurzfl. Altera profecto lectio genuina videtur, et vulgata emendationem sapit. Ea tamen exstat in 1. in cod. Put. et aliis.

2. *festus* restitui ex 10. 11. 12. 15—22.

Exspectat. Niveam Reginæ ducimus agnam:
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura.
5 Sed procul extensum petulans quatit hostia funem,
Tarpeio servata Jovi, frontemque coruscat:
Quippe ferox vitulus, templis maturus et aræ
Spargendusque mero, quem jam pudet ubera matris
Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
10 Si res ampla domi similisque affectibus esset,
Pinguior Hispulla traheretur taurus et ipsa
Mole piger nec finitima nutritus in herba,
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret et a grandi cervix ferienda ministro
15 Ob reditum trepidantis adhuc horrendaque passi
Nuper et incolumem sese mirantis amici.
Nam præter pelagi casus et fulguris ictum
Evasi densæ cœlum abscondere tenebræ
Nube una subitusque antennas impulit ignis,
20 Quum se quisque illo percussum crederet et mox
Attonitus nullum conferri posse putaret
Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
Talia, tam graviter, si quando poetica surgit

25. 26. 27. 45—50. 55—63. 65—69. 71—74. et plerisque codd. Paris. *festas* 14. 23. 24. 54. 64. 70. 75. 76. 77. 82. nescio quo sensu.

3. *ducimus* revocavi ex 1. 7. 9. 11. 12. 15. 19. 20. 22. 24. 45. 49. 55. et XXXI MSS. Paris. probb. Pith., Schurzfl. et Heins. ad Ovid. Met. XV, 114. *dicemus* 23. *cædimus* in reliquis libris. Sed *ducimus* est doctius, *cædimus* vulgare, quod haud dubie ex marg. in textum irrepsit. v. Comm.

4. *Mauræ* 16.

6. *quæ fronte coruscat* 20.

7. *maturus templis* 19. — *aris* 15. 21. 22.

9. v. sup. ad VI, 428.

11. *Hispula* 27. *Hisbulla* 17 a m. sec. 18. *Gispulla* 66. *his pulla* 11. 15. 16. 17. *Hispello* legendum docuisse Thaddæum Donnolam de patria Propertii et Bern. Montfaucon., monet Schurzfleisch. — *ipse* 15. 46. 48. 49. 55.

14. *magno* pro *grandi* Serv. ad Virg. Æn. VIII. lapsu memoriæ. — *magistro* 21. — Oratio autem h. l. scabra est atque impedita, et vix dubito, quin totus hic versus obelo sit transfigendus et v. 13. pro *sanguis* reponendum *sacri*, quæ verba per compendium scripta non admodum differunt. Sic *flumen sacrum* et *sacras undas Clitumni* dixere Virg. et Claud. in Comm. laudati. Ita quoque aptissimum est verbum *ostendens*, scil. niveo pellis colore, quo non satis commode referri potest, si de *sanguine* agitur.

17. *ictus* 9. 21. *et fulminis ictus Evasit* 9. prob. Pith. Recte, opinor, si *et* pro *etiam* dictum acceperis et majorem distinct. posueris post *Evasit*. Tum *ignis* v. 19. ad fulmen referri potest. Vulgata tamen lectione servata augentur pericula.

18. *cælum densæ* 24.

20. *pertusum* 29.

23. *graviter, quando* 11. Schurzfleisch. nota est hæc: " Puto legendum *quam quando*. In primigenio exemplari fuerit QUANDO. Majores literæ notabant,

Tempestas. Genus ecce aliud discriminis: audi
25 Et miserere iterum, quamquam sint cetera sortis
Ejusdem: pars dira quidem, sed cognita multis
Et quam votiva testantur fana tabella
Plurima. Pictores quis nescit ab Iside pasci?
Accidit et nostro similis fortuna Catullo.
30 Quum plenus fluctu medius foret alveus et jam,
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem; decidere jactu
Cœpit cum ventis, imitatus castora, qui se
35 Eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno
Testiculi: adeo medicatum intelligit inguen.

syllabam bis legendam; sed exscriptores, ut sæpe in bonis auctoribus factum, rei non attendebant: ut tamen versui consulerent, *si quando* posuerunt. Non aliter Schol. legisse, clara ejus verba docent: *id est, tales tempestates contingunt navigantibus, quales fingere solent poetæ.*" Nihil horum mihi certe persuasit vir doctus. — *Pontica surgit Tempestas* (h. e. sæva, qualis in Ponto Euxino esse solet) 45. et cod. MS. Ignat. Hannielis, teste ac prob. Lubino. Sed quanto venustior vulgata lectio! vid. Comm. — *poetica tempestas*, quæ *μεγαλοφωνία ποιητικὴ* dicitur Luciano in Jove Trag. c. 6.

25. *sunt* 11.

27. *templa* pro *fana* 7. e glossa.

31. *emergentibus* 16. — Semper miratus sum, neminem interpretum hæsisse in h. l., in quo duo genitivi, *puppis* et *arboris*, vel sine copula, cum voc. *latus* junguntur, neque commoda exoritur sententia, sive navem h. l. et *puppim* et *arborem*, ut quidam putant, sive, ut alii, malum dici *arborem* censeas. Tandem legi hanc Schurzfl. notam: " Locus mihi non videtur sanus. *Puppis* exponunt de nave, *arboris* etiam: quis inde sensus? Meo judicio in voce *incertæ* latet mendum, et legerim: *Quum plenus fluctu medius foret alveus et jam Alternum puppis latus, evertentibus undis Arboris incurvum, nullam prudentia cani Rectoris quum ferret* (v. mox ad v. 33.) *opem: decidere* cet. Sic consentiunt Scholia: *Latus dabat navis et arbore coacta. Arboris incurvum* dixit malum jam curvatum, quam scil. undæ evertunt, quum jam alveus aquis plenus est et latus puppis non minus. Cf. Pontani Analecta II, 11. de *alterno puppis latere*, et de toto h. l. Heins. de Sat. Horat. p. 107. Rigalt. ad Phædr. f. 50. et Schotti Enodatt. I, 25." Sed bonæ Latinitatis scriptor malum curvatam non dicet *arboris incurvum*, et oratio præterea scabra est, nisi ante voc. *nullam* copula *et* vel *ac* inseratur. Non magis probanda explicatio Ach. qui, commate post *undis* posito, verba seqq. ita exponit: *prudentia cani rectoris conferret nullam opem*, scil. periculo *arboris*, navis. Probabilior videtur conjectura Ill. Jacobsii, qui legit *undis Æquoris incerti* monetque, tales undas esse fluctus a diversis et inter se prœliantibus ventis commotos, (v. Claud. in Ruf. I, 90. et Sen. Med. 939.) et hinc etiam ventum, qui crebro mutetur, *incertum* dici, v. c. Prop. II, 7, 71. eodemque sensu *dubios fluctus, pontum, æquor, æstum* Liv. XXXVII, 16. Lucan. V, 569. 602. Claud. in Ruf. I, 72.

32. *incerti* 45. *incerto* 17—23. 25. 46. 47. 48. 55. 58. 59. 60. 65. et X codd. Paris. quod Ascensius exponit: mali arboris incertitudine, incerto hiatu.

33. *cum feret* 24. *cum ferret* 11. 17—20. 22. 45. et plurimi codd. Par.

34. *Castora* legit Kœnig de Sat. Rom. p. 81. putans designari hominem impudicum et morbo infami graviter laborantem. Sed vid. Comm.

35. *damna* 46. 47. 48. *damnum* 17.

36. *Testiculi* restitui ex 7. 9. 11. 12. 15. 17—21. 24—27. 45—49. 55. 57. 59.

Fundite, quæ mea sunt, dicebat, cuncta, Catullus,
Præcipitare volens etiam pulcerrima, vestem
Purpuream, teneris quoque Mæcenatibus aptam,
40 Atque alias, quarum generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus, sed et egregius fons
Viribus occultis et Bæticus adjuvat aer.
Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnæ cratera capacem
45 Et dignum sitiente Pholo vel conjuge Fusci.
Adde et bascaudas et mille escaria, multum
Cælati, biberat quo callidus emtor Olynthi.
Sed quis nunc alius, qua mundi parte, quis audet
Argento præferre caput rebusque salutem?
50 *Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,

60. 65. 81. omnibus MSS. Paris. Serv. ad Virg. Ge. I, 58. aliisque exemplis veterrimis, inspectis ab Nic. Heins. quem v. ad Claudian. Cons. Stil. II, 167. ubi permulta hiatus exempla ex Juvenale aliisque poetis congessit. Cf. sup. ad I, 151. *Testiculo* 23. Vulgata lectio *Testiculorum* emendationem sapit eorum, qui talem hiatum Juvenali familiarem esse non reputabant. Hinc etiam alii, teste Ascensio, legunt, *cupient evadere damna Testiculis*, et Mancinellus, *damno Testiculi, atque ideo* cet. in 59. 60. — *meditatum*.

39. *Mecœnatibus* 45. 46. 49. 50. *Mæcenatibus* 47. v. sup. ad I, 66.

40. Malim *ipsa Infecit natura*.

41. *et* abest a 15. 23. 71. 73.

44. *Partemio* 21. 22. Forte legendum *Partheniæ*. Samos ins. et urbs primum appellata Παρθενία: (v. Strabo X. p. 457. Plin. V, 37. ibique Harduin.) nota autem sunt *vasa Samia*. Conf. ad XVI, 6. in Comm.

46. *bascandas* 18. 19. 30. 49. 55. 57. 58. *bascaldas* 15. *bastaudas* 25. *bascaulas* 11. 21. *pascaudrias* 16. *Mascauda* 8. prob. Salmas. — *escalia* 4. 11. 12. 15—24. Nil interest. Sed *escaria* vulgaris scriptura. — *et multum* 22.

47. *biberet* 20. — *calidus* 45. *pallidus* 1. 75. al. *callidus* ingeniosius forte quam verius; H. Vales. Præstat autem et auctoritatis et sensus causa.

48. *Ecquis nunc alius* emend. Jacobs, quia in his verbis et præc. nulla plane sit oppositio.

50. *faciant* 21. — *quædam* 13. Pro *quidam* forte substituendum esse *quique* vel *quisque*, ne hæc repugnent iis, quæ poeta proxime v. 48. et 49. dixerit, aut totum potius versum una cum seq. propter scabram orationem monacho deberi, qui has lacinias margini adsuerit, dudum suspicatus sum. Postea vidi, idem Bentleio in mentem venisse, qui ad Horat. A. P. v. 337. hæc notavit: "Vides hic in mediam narrationem sententiolas has intrudi, putide prorsus et perquam inscite. Quorsum enim hic *Quidam?* quum jam dixerat, ne unum quidem ulla mundi parte vitam patrimonio præferre? Quale autem illud, *facere patrimonia?* quæ scabies locutionis? Quam alienum et pannosum illud *Vitio cæci?* quod eo tantum adsuitur, ut versiculi cento sarciatur. Ergo obelo configendos hos versus 50. et 51. censeo; etiamsi vetus ibi Schol. pro genuinis agnoverit. Solebant olim sententiosa hujusmodi in margine allini, quæ postea in contextum irrepserunt. Sic disticha Epimythia, quæ singulis Avieni fabulis subjunguntur, omnia supposititia sunt, et in Galeano, quo usus sum, codice nulla comparent." Refragatur Ach. cujus nota est: "Nihil in his verss. inconveniens est nec alienum, nihil quod glossam redoleat, quin immo sententiam omni parte veram illi versus mihi offerre videntur. Adde quod in omnibus codd. legantur,

*Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.
Jactatur rerum utilium pars maxima: sed nec
Damna levant. Tunc, adversis urguentibus, illuc
Recidit, ut malum ferro submitteret, ac se
55 Explicat angustum. Discriminis ultima, quando
Præsidia afferimus, navem factura minorem.
I nunc et ventis animam committe, dolato

et id certe aliter evenisset, si, ut Bentleius temere affert in medium, ex glossa a monacho assuta nati fuissent."

50. 51. Lucianus in Nigrino c. 23. de divitibus: *οὐ γὰρ οὕτω τοῦ πλουτεῖν ἐρῶσιν, ὡς τοῦ διὰ τὸ πλουτεῖν εὐδαιμονίζεσθαι. Καὶ οὕτω δὲ ἔχει, μηδὲν ὄφελος εἶναι περικαλλοὺς οἰκίας τῷ οἰκοῦντι, μηδὲ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, εἰ μή τις αὐτὰ θαυμάζοι.*

51. *cæci vitio* 16. 20.

53. Præstiterit *sed nec Damna juvant*, ne jactura quidem bonorum prodest, quidquam proficit. Dura certe est ellipsis, (v. Comm.) sine qua vulgaris lectio expediri haud potest. Mira tamen hæc et vix digna, quæ refutentur, Heineckio videntur et videbuntur omnibus, qui silices concoquere didicerunt. — *ingentibus* 45. *vergentibus* 57.

54. *Recidit* 1. 14. 70. 75—77. et XII MSS. Paris. *Accidit* 21 a m. pr. et duo codd. Paris. *Decidit* 10. 11. 12. 15—21 a m. sec. 22—27. 45—50. 54—69. 71—74. 81. et XXI MSS. Paris. solenni permutatione, prob. Grang. ut respondeat Gall. *il en vint là*. Sed *decidere*, vel proprie vel metaphorice, motum e loco superiori indicat: at *res illuc* vel *huc recidit* dicitur pro, res eo jam rediit, s. huc redacta est; (Gall. *il fut reduit à*) et hæc sententia convenit h. l. non illa. Conf. Gronov. et Drakenb. ad Liv. XLIII, 6. Ernesti ad Tac. Ann. III, 59. et ad Suet. Claud. c. 9. Heins. ad Ovid. Ep. Her. XIV, 46. et ad Claudian. bell. Gild. v. 44. Refragatur Hein. cujus nota est: "*Decidit* Præsens est, quamquam sequitur Imperf. *submitteret*, (conf. Corte ad Sall. b. Cat. 44.) et hic congruit; nam *decidere* significat cadere ex altiore loco et pejorem sortem accipere, ut bene monuit Oudend. ad Suet. Claud. 9. ubi etiam apte laudavit Plin. Ep. IV, 11. *nunc eo decidit, ut exsul de senatore fieret.*" Sed hic locus non plane respondet nostro. Ceterum syllaba *re* anceps est in verbis compositis, quæ a consona incipiunt, et brevis in *redeo*, *redoleo* aliisque, quæ hiatus vitandi causa literam inserunt. v. Heins. ad Ovid. l. l. idem et Brœkhus. ad Prop. IV, 8, 44. Drakenb. ad Sil. I, 309. Scaliger. ad Manil. I. p. 48. et ad Prop. II, 24. *illuc Res cadit* conj. H. Vales. — *succideret* pro *submitteret* 7. e glossa. — *hac re* pro *ac se* 21. *at se* 27. 46—49.

55. *Explicat augustum* 21. 25. 57. *Explicet* emend. Lubinus hoc sensu: ut se artum, impeditum et in angustias redactum propter malum faciat expeditiorem, impedimentum mali removens. At sic certe dicendum erat *explicaret*, ut modo *submitteret*. Plathnerus legit: *submitteret. Hoc se Explicat angustum* cet. quod probant Jacobs et Heinecke. Ille tamen verba seq. sic interpungit: *Hoc se Explicat angustum discriminis, ultima quando* cet. ut hæc omnia per gnomen et hoc sensu sint dicta: In eo apparet summum discriminis, quando quis sponte pericula auget, malum succidens et præcipitans, navemque adeo ea parte privans, sine qua alias ne navigari quidem posse videtur. Huic *angustum discriminis* non Latinum videtur et præferenda distinctio Marshalli, quam et nos nunc substituimus in locum vulgatæ: *ac se Explicat angustum, discriminis ultima quando* (quoniam, quandoquidem) *Præsidia* cet.

56. *auferimus* 22.

57. Nota Jacobsii est: "Lubenter amplecterer *doloso* pro *dolato*, si codex offerret. Τόλμα — νεῶν ἀρχηγὲ — οἶον ἐπεικτήνω δόλιον ξύλον ap. Antiphil. Epigr. XXIV. in Brunck. Anal. T. II. p. 175. ubi quædam notavimus T. II. P. II. p. 55. Vulgatam qui tueri velit, is *dolato* pro *tenui* accipiat. *Gracile lignum* dixit Stat. Sylv. III, 2, 78. Cf. Mitscherl. ad Hor. Od. I, 3, 10." Minus forte arridebit hæc interpretatio, quam emendatio illa.

Confisus ligno, digitis a morte remotus
Quatuor aut septem, si sit latissima tæda!
60 Mox cum reticulis et pane et ventre lagenæ
Adspice sumendas in tempestate secures.
Sed postquam jacuit planum mare, tempora postquam
Prospera vectoris fatumque valentius Euro
Et pelago, postquam Parcæ meliora benigna
65 Pensa manu ducunt hilares et staminis albi
Lanificæ, modica nec multum fortior aura
Ventus adest: inopi miserabilis arte cucurrit
Vestibus extentis et, quod superaverat unum,
Velo prora suo. Jam deficientibus Austris,
70 Spes vitæ cum sole redit: tum gratus Iulo,
Atque novercali sedes prælata Lavino,
Conspicitur sublimis apex, cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile sumen
Et numquam visis triginta clara mamillis.
75 Tandem intrat positas inclusa per æquora moles
Tyrrhenamque Pharon porrectaque brachia rursum,
Quæ pelago occurrunt medio longeque relinquunt

58. *et digilis* 12.

59. *aut septem* 8. 9—24. 27. 45—50. 54—61. 63. 64. 65. 70. 77. 81. 82. *ac septem* 25. 62. 66—69. 71—76. — *lautissima* 8. 9. 22.

61. *Accipe* 21. 64. probb. Britan., Lubino et Farnab. At v. Comm.

62. *mare planum* 22. *latum mare* 15.

63. *vectores* 16. 21. 22. et multi codd. Paris. *victoris* 23. 24. *victori* 45. *vectori* (Catullo) quidam codd. Paris. et ita forte leg. cum H. Vales.

64. *meliore* 15. — *benigne* 16. 19. 24.

66. *non multa* 74. *non multum* 45. *non multo* 25. 27. 46—50. 54—69. 71. 72. 73. At sic turbatur oratio: nam hæc quoque verba ad πρότασιν pertinent, et ἀπόδοσις est v. 67. *inopi miserabilis* cet.

68. *extensis* 10. 11. 12. 15—27. 45—50. 54—69. 71—74. ut *extensum* sup. v. 5.

59. *Velut prona* 22.

70. *tunc gratus* 18. 22.

73. *miserabile* 1, 9. 81. Male! Vetus Scholion est: "aut *mirabile*, quia triginta fetus habuit; aut *miserabile*, quod miseratum sit Phrygibus." — *numen* 29. quod arridere potest, si memineris, *numen* poetis proprie Dei voluntatem ejusque indicium, monitum et oraculum dici. v. Heyne ad Virg. Æn. I, 8. 133. 666. II, 123. III, 372. IV, 611. V, 56. VII, 119. VIII, 78. IX, 661. XI, 232. Ceterum verba *lætis Phrygibus mirabile sumen* parenthesi forte includenda, quoniam mox sequitur vox *clara*, quæ ad *scrofam* referenda est.

74. *nusquam* 16.

76. *inclusaque brachia* 15. — *rursus* 10—12. 17—26. 45—50. 54—69. 71—74. *sursum* emend. Schrader.

77. *occurrunt* restitui ex 17—19 a m. sec. 20. 21. 23. 24. 27. 48. 54—68. 71—74. et quibusdam codd. Paris. ut sensus sit: quæ alto mari in cornua quasi coeunt, ut ap. Homer. Od. N, 97. δύο προβλῆτες ἀκταὶ ἀποῤῥῶγες, λιμένες ποτιπεπτηυῖαι, h. e. προσπιτανύουσαι ἑαυτὰς κατὰ τοῦ λιμένος, quomodo hæc verba interpretatur Heyne ad Virg. Æn. I, 160.

Italiam. Non sic igitur mirabere portus,
Quos natura dedit. Sed trunca puppe magister
80 Interiora petit Baianæ pervia cymbæ
Tuti stagna sinus. Gaudent ibi vertice raso
Garrula securi narrare pericula nautæ.
Ite igitur, pueri, linguis animisque faventes
Sertaque delubris et farra imponite cultris,
85 Ac molles ornate focos glebamque virentem:
Jam sequar et sacro, quod præstat, rite peracto,
Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas
Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
Hic nostrum placabo Jovem Laribusque paternis
90 Thura dabo atque omnes violæ jactabo colores.
Cuncta nitent: longos erexit janua ramos
Et matutinis operatur festa lucernis.
Nec suspecta tibi sint hæc, Corvine. Catullus,
Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos

161. *pelago currunt* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19 a m. pr. 22. 25. 26. 45—47. 49. 50. 69. 70. 75. 76. 77. 82. et multi codd. Paris. quæ verba vulgo exponunt: in altum procurrunt mare. (Schol. vet. *intrant mare et admittunt terram solidam.*) Sed ita *in* vel *per pelagus* dicendum erat.

78. *nec sic* 11.

80. Post *cymbæ* et *sinus* punctum positum in 82. et aliis.

81. *Tunc stagnante sinu gaudent ubi* vel *ibi* 10. 11. 12. 15—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXXIII MSS. Paris. prob. Ach. Quæ verba vulgo sic explicant: portu tranquillos habente fluctus, tempestate jam sedata, *tunc*, ubi in portum venere. *Tuti stagna sinus* 1. duo codd. Paris. et edd. rec. 84. Pro *delubris* C. Vales. conj. *polubris* seu *pollubris*, h. e. pelvibus, lebetibus. v. Fest. et Non. c. 5. n. 11.

86. *quod restat* 9 a m. sec. prob. H. Vales.

89. *Hac* 23.

91. *Cuncta micent* 10. *Uncta, nitens longos — operitur f. l.* conj. H. Vales.

92. *operatur* restitui ex 10. 11. 12. 15—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. 75. 76. 81. et omnibus MSS. Paris. Id vulgo ita interpretantur: *festa janua operatur* sacris, h. e. rem sacram facit, vel janua mea *operatur festa*, celebrat festivitatem, *matutinis lucernis*, matutino die s. tempore. Bahrdt vertit: *die thüre feiert schon bei früher lampen licht.* Ego malim: *festa* janua *operatur*, operam dat, *lucernis matutinis*, h. e. servi occupati sunt in lucernis ad januam suspendendis et matutino jam tempore accendendis. *Operari* est id. qd. operam dare, v. c. sacris, textis, Musis cet. v. Heyne ad Tibull. II, 1, 65. 3, 36. et ad Virg. Ge. I, 339. Bentl. et Jani ad Horat. Od. III, 14, 16. *operantur* 1. et 8. prob. Pithœo, qui vellem adjecisset rationem et h. l. sententiam. Schol. vet. exponit, sacrificant. Equidem eodem sensu accipio: *operantur festa* (plur. pro sing.) *lucernis*, h. e. festo hoc die jam mane parantur lucernæ. Præstiterit tamen *operitur*, h. e. tegitur, vestitur, (venuste de copia lucernarum, ut mox v. 100. *Legitime fixis vestitur tota tabellis Porticus*) quod ex emendat. Lips. Elect. I. 3. repositum in 70. 77. 82. probb. Prat., Lubino, Grang. et Schurzfl. Ita et legitur in MS. Scriver.

95 Tres habet heredes. Libet exspectare, quis ægram
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam sterili. Verum hæc nimia est impensa: coturnix
Nulla umquam pro patre cadet. Sentire calorem
Si cœpit locuples Gallita et Paccius orbi,
100 Legitime fixis vestitur tota tabellis
Porticus: exsistunt, qui promittant hecatomben,
Quatenus hic non sunt nec venales elephanti,
Nec Latio, aut usquam nostro sub sidere talis
Belua concipitur; sed furva gente petita
105 Arboribus Rutulis et Turni pascitur agro,
Cæsaris armentum, nulli servire paratum
Privato: siquidem Tyrio parere solebant
Hannibali et nostris ducibus regique Molosso

95. *Neu* conj. Schrader.

98. *cadat* 22. — *dolorem* 22. *colorem* 73. 77.

99. *Gallitta* 17. *Gallica* 46. 48. 49. — *Pactius* 25. 57. 58. 60. 64. *Pattius* 21. *Poeticus* 22. *Pictius* 17. — *orbus* 16.

100. *fraxis* 22. — *libellis* 2. 3. 4. 7. 10. 11. 15. 17. 19—22. 29. 45. omnesque codd. Paris. quod magis satiricum videbatur Schurzfleisch. ut poeta dicat, non tabellas amplius, sed totos libros in porticibus templorum fixos delubraque quasi iis vestita esse. Hinc et vet. Schol. in cod. Schurzfl. *Ironia: tabulis longis.* Eamdem lect. revocavit Ach. adjecta hac nota: *libellis* scil. supplicibus, preces et vota continentibus, templorum parietibus et statuis deorum affixis, appensis.

101. *promittunt* 10. 11. 17—20. 25. 27. 45—50. 54—60. 64. 66. et plerique codd. Paris. Sed nostra lectio auribus gratior est, et vera Latinitas postulat, ut formulam loquendi *sunt*, vel *exsistunt* et *inveniuntur*, *qui* conjunctivus excipiat. Cf. Ernesti ad Cic. Off. I, 2. n. 17. et c. 20. extr. c. 24. pr. Fin. I, 20. al.

102. *Quatinus* multæ edd. etiam Hennin. Sed argutantur vett. Grammatici, qui contendunt, *quatenus* esse adverbium, quod *quo fine*, et *quatinus* conjunctionem, quæ *quoniam* significet. Nullum esse discrimen, nisi in scriptura, ut in *protenus* et *protinus*, scripturamque per *e* antiquiorem esse, docent Jani ad Horat. Od. III, 24, 30. Cellar. orthogr. Lat. T. II. p. 48. ed. Harles. et Casaub. ad Suet. Claud. 26. Ceterum legendum crediderim: *Quatenus hic non sunt res venales elephanti, Nec Latio. Haud usquam — concipitur; sed furva a gente petita* (nisi malis *petitum — armentum) Arboribus* cet. — *hi* pro *hic* 15. — *elephantes* 27. 46. 47. 48. 50. 54. 58. 61. 63. 65—68. 71. 73. *elephantis* 45. 49. 55.

103. *haut usquam* 11. *haud usquam* 47. 48. 49. 54. 59. 60. 64. 65. prob. Schurzfl. *aut numquam* 15. 16. — *nostro sub sidere* pro *sub nostro sidere* revocavi ex 10. 61. 62. 63. 65—69. 71. 72. 73.

104. *Belua*, non *Bellua*, 17. 18. 20. 45—50. 59. 60. 64. v. ad IV, 122. — *fulva* 11. — Punctum post *petita* ponendum monet Ach. Sed in nostra quoque distinct. voc. *petita* referendum ad præc. *belua*, et hæc per apposit., ut vulgo dicunt, vocatur *Cæsaris armentum*.

107. *Tyrio siquidem* 22. — *servire* pro *parere* 11. 16. 21 a m. sec. 61. 62. 63. 66—69. 71—74. prob. Schurzfl. qui tamen mihi non persuasit, veteris elegantiæ esse, idem verbum bis ponere. — *solebat* 16. 21. 22. 23.

Horum majores ac dorso ferre cohortes,
110 Partem aliquam belli et euntem in prœlia turrim.
Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per Histrum
Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras
Et cadat ante lares Gallitæ, victima sola
Tantis digna Deis et captatoribus horum.
115 Alter enim, si concedas mactare, vovebit
De grege servorum magna aut pulcerrima quæque
Corpora; vel pueris et frontibus ancillarum
Imponet vittas et, si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etsi
120 Non sperat tragicæ furtiva piacula cervæ.
Laudo meum civem, nec comparo testamento
Mille rates: nam si Libitinam evaserit æger,
Delebit tabulas, inclusus carcere nassæ,
Post meritum sane mirandum, atque omnia soli

109. *et dorso* 10. 16. 18. 19. 20. 22—27. 45—50. 54—69. 71—74. *et dorso ferre cohortis Partem aliquam bellis* (h. e. in prœliis vel in prœlia) legendum arbitrabatur H. Vales.

110. *bellique* 9 a m. sec. et 23. haud dubie hiatus vitandi causa. At v. ad I, 151. — *turmam* pro *turrim* 10. 11. 15. 18. 19 a m. sec. 20 a m. sec. 22. 23. 25. 45—50. 54—69. 71—74. 77. *turbam* 2. 4. 7. 16. 17. 19 a m. pr. 20 a m. pr. 21. 24. 27. Utrumque etiam exhibent omnes codd. Paris. præter Put.

111. *Phonium* 16. — *Histrum* restitui ex 10. 11. 12. 17. 18. 21. 45—50. 54. 55. 57. 58. 64. 66. 67. 71—74. quoniam et sup. II, 58. in omnibus fere libris legitur *Hister*, quod ejusdem viri nomen esse videtur. *Istrum* 19. 20. 23. 24. 25. 56. 59. 60. 65. 68. *Istram* 14. 15. 16. 22. 27. 61. 62. 63. 65. (Paris. 1512.) 69. 70. 75. 76. 77. 81. 82.

113. *Galittæ* 17. 18. *Gallites* 22. *Gallillæ* 66. *Gallicæ* 45. 48. *Gallinæ* 61. 62. 63. 67. — *victima sacra* 10. 15—27. 45—50. 54—69. 71—74. et XXX MSS. Paris. Non male: nam *sacra* poetis etiam dicuntur, quæ vel magna vel admirabilia vel præclara sunt: ut et *ἱερὰ* ac *δῖα* ap. Hom. Il. *α*, 141. 366. *β*, 535. *δ*, 416. *λ*, 194. *ρ*, 464. et al. Cf. ad Sil. VII, 9. Hinc etiam *sacra* revocavit Ach. Sed major vis est in *sola*, modo post *Gallitæ* comma ponatur, non post *sola*, et sensus h. l. sit: quæ *victima sola tantis deis digna* est. Hinc vulgarem distinctionem mutavi. *sola* exstat in 1. 8. 11—14. 70. 75—82. et V MSS. Paris. in quibus est Put. et Thuan. I.

116. *et* pro *aut* 10. 11. 12. 15—20. 22. 25. 27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74.

117. *vel frontibus* 15. Vox *pueris* languet et importuna est, quia modo *servorum* mentio facta eademque sententia bis expressa est. Legendum puto: *nec pueris et frontibus ancillarum Imponet vittas; sed si qua est* cet. h. e. non modo servis, sed etiam filiæ.

118. *imponat* 16.

121. *testamentis* 77.

123. *Nassæ* 2. et *Nattæ* 4. 11. in quibus omnibus scholion vetus legitur: *Nassa s. Natta physicus, qui infirmos domunculis suis inclusos curabat.* Sed vulgata lectio multo venustior est, et illud medici nomen Scholiastarum ingenio effictum. *Nattæ* etiam exstat in IV MSS. Paris.

125 Forsan Pacuvio breviter dabit. Ille superbus
Incedet victis rivalibus. Ergo vides, quam
Grande operæ pretium faciat jugulata Mycenis.
Vivat Pacuvius, quæso, vel Nestora totum:
Possideat, quantum rapuit Nero: montibus aurum
130 Exæquet; nec amet quemquam, nec ametur ab ullo!

126. *Incedit* 15. 21. 22. — *vide* 27. 47. 48. 58. 66.

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER QUINTUS.

SATIRA XIII.

ARGUMENTUM.

Calvinum, cum gemitu et luctu querentem de perfidia amici, qui depositum (decem sestertia) abnegaverat, consolaturus poeta, ipso statim principio, v. 1—12, breviter recenset inculcatque solatia, quæ deinde (v. 13—249.) uberius planiusque persequitur, docens, α) non tenuem Calvino censum, adeoque damnum, quod passus sit, mediocre esse et æquo ferendum animo; (v. 7. 8. 13—16.) β) tale flagitium non rarum esse inde ab Saturni ævo, neque viro jam sexagenario longoque rerum usu imbuto miraculo debere esse, his præsertim temporibus, quibus multo graviora quotidie committantur, et egregius sanctusve homo monstro portentoque similis sit; (v. 16—74. et 120—173.) hanc vero improbitatem summamque, qua nunc pejeretur, audaciam minime miram videri propter perversas de Diis opiniones ineptamque theologiam, quæ contemtum gignat divini numinis efficiatque, ut alii omnino negent Deos esse, qui res humanas curent, alii pœnas iis solvere malint, quam perjuriorum flagitiorumque fructu carere, alii denique spem impunitatis inde concipiant, quod lenta Deorum ira ipsique exorabiles sint et quod ille crucem pretium sceleris tulerit, hic diadema; (v. 75—119.) γ) damna et injurias suppliciis improborum vel ira ac vindicta non sarciri, et ultionem minuti atque infirmi animi, ideoque maxime feminarum, non virorum, minimeque philosophorum, voluptatem esse; (v. 174—192.) δ) improbos mala conscientia, quæ pœna sit omnium gravissima, cruciari et "nocte dieque suum gestare in pectore testem;" hinc iis cibum inter dentes crescere, vina displicere vetera, somnos breves ac turbidos esse, minimis tonitrua fulguraque pavorem incutere et quemcumque morbum ab infesto Numine immissum videri; (v. 192—235.) ε) malos homines, libidini indulgentes, sensim adsciscere consuetudinem peccandi et sic plerumque serius aut citius pœnas dare. (v. 236—249.)

Satira egregia et plena salis sententiarumque gravissimarum. Consolationis etiam momenta proponit exquisitissima et ad vulnus Calvini sanandum efficacissima. Eadem aptissima quoque est ingenio satirico. Neque enim poeta eidem indulget dolori, nec molli

affectu insinuat se in tristem amici animum, sed acriter objurgat eum, quod, quum vir idemque dives ac jam senex sit et perditis vivat temporibus, non viriliter levem ferat jacturam, sed muliebriter ingemiscat vel vindictæ ardeat cupiditate, qua res amissæ non reparentur, neque reputet videatque, aliis multo acerbiora, quam sibi, accidisse. Inde occasionem petit, corruptos seculi sui mores, a priscis valde diversos, ineptamque theologiam, tamquam præcipuam improbitatis causam, notandi. — Neque tamen dissimulo, quæ severo judici in hac Satira displicere possint et nævi sint corpori egregio inspersi. Primum enim gravissimarum vis sententiarum passim (v. 23 seq. 40 seq. 62 seq. 162 seq.) ostentatione artis et intempestiva doctrina ac frigida declamatione infringitur. Deinde ingrata est earundem fere rerum sententiarumque repetitio v. 19 seq. et 120 seq., v. 23 seq. et 126 seq. Præterea ordo rerum dicendarum nonnumquam perturbatur, e. g. v. 199 seq. ubi historia Glauci parum commode imagini malæ conscientiæ (v. 192—235.) inseritur; v. 75—119. ubi descriptioni corruptelæ morum scelerumque Romæ vigentium (v. 16—173.) eorum origo et causæ inculcantur, quæ ei potius subjungendæ erant; v. 120—173. quibus poeta non nova, quæ promittit, solatia affert, sed telam potius, v. 23—74. textam et v. 75—119. abruptam, retexit. Denique dispositio carminis et œconomia parum probanda videtur: nam initio (v. 1—12.) totum ejus argumentum omniaque solatia in epitomen quasi redacta exhibentur et deinde copiosa exornantur oratione; quæ ratio rhetorem magis decet, quam poetam satiricum. Eamdem tamen Juvenalis etiam sequutus est in Sat. X. — De tempore, quo hæc Satira videatur scripta esse, v. Comm. ad v. 16. 17. et 157.

EXEMPLO quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet auctori. Prima est hæc ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.
5 Quid sentire putas omnes, Calvine, recenti
De scelĕre et fidei violatæ crimine? Sed nec

SATIRA XIII.

1. *malum* cod. MS. Hammondi et inde ed. Lond. 1612. teste ac prob. Henninio, quo judice hæc lectio longe elegantior est et magis refert acumen Juvenalis. Præstiterit ita certe *quodcumque mali*. Sed mea qualicumque sententia vulgaris lectio aptissima est et unice vera; illa autem ab h. l. aliena. *Malum committit exemplo*, qui illud non primus, sed post alios facit. *Exemplo* autem *malo* aliquid *committit* is, qui turpe perpetrat facinus, quod alios male docet et ad idem facinus incitat.

2. *actori* 13. 16. — *hæc est* 15. 17.

4. *fallaci* 1. 8. 21. 70. 75. 76. 81. 82. *fallacis Prætoris* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19. 20. 23—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnes codd. Paris. probb. Lub. et Ach. *Prætoris fallacis* 13. — *urnam* 10. 12. 13. 15. 16. 17. 19—24. 27. 45—50. 54—57. 59—69. 71—74. 77. *fallacem — urnam* malebant quidam.

5. *Quid censere putas* 15. — *putas homines* 11. prob. Schurzfl. — *retenti* (h. e. depositi abnegati ac non redditi) conj. Rutgers. Var. Lect. II, 17.

Tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus; nec rara videmus,
Quæ pateris. Casus multis hic cognitus ac jam
10 Tritus et e medio Fortunæ ductus acervo.
Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major.
Tu quamvis levium minimam exiguamque malorum
Particulam vix ferre potes, spumantibus ardens
15 Visceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus
Depositum. Stupet hæc, qui jam post terga reliquit
Sexaginta annos, Fonteio Consule natus?
An nihil in melius tot rerum proficis usu?
Magna quidem, sacris quæ dat præcepta libellis
20 Victrix Fortunæ Sapientia. Ducimus autem
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum, vita didicere magistra.
Quæ tam festa dies, ut cesset prodere furem,
Perfidiam, fraudes atque omni ex crimine lucrum
25 Quæsitum et partos gladio vel pyxide numos?
Rari quippe boni: numerus vix est totidem, quot
Thebarum portæ vel divitis ostia Nili.
Nona ætas agitur pejoraque sæcula ferri

8. *videbis* 11. prob. Schurzfl.

9. *hic multis* 16. 25. 27. 45—47. 49. 54. 55. 57. 58. 60. 64. 65.

11. *nimios questus* 7.

13. *laborum* pro *malorum* 17. 20. 21. 29. quod doctius videri potest vel exquisitius. *laboris* 13.

15. *quod non tibi* 16.

16. *hic* 11. 16. 64. *hoc* 10.

18. *An* 1. 10. 12. 13. 14. 23. 24. 54. 64. 70. 75. 76. 77. 82. et IX codd. Paris. *Ac* 11. 19. *Ad* 22. *At* 15—18. 20. 21. 25. 27. 45—50. 55—63. 65—69. 71—74. Eadem varietas est in codd. Paris. —*proficis* restitui ex 10—13. 16—27. 45—47. 49. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. 77. et plerisque MSS. Paris. *proficit* 14. 15. 48. 50. 56. 70. 74. 75. 76. 81. 82. *Stupet hæc — natus, Ac nihil — proficit usu!* malebat C. Vales. —*usus* 18 a m. pr.

19. *equidem* 17. 18. 20. 22.

20. *Dicimus* 13. 16. 17 a m. pr. 18. 19. 20 a m. sec. 24—27. 45—50. 54—63. 65. 66—69. 71—74. et dimidia pars codd. Paris. Parum interest.

23. *fures* 45.

24. *ex* abest a 16.

26. *numerus vix est totidem* (scil. hominum bonorum), *quot* (sunt) *Thebarum portæ* 1. 13. 14. 18. 48. 70. 75. 76. et V MSS. Paris. ut *exercitui, cujus numerus duodecim millium fuit* ap. Corn. Nep. Iphicr. 2. *numero vix sunt totidem* 10. 15—17. 19. 21—27. 45. 46. 47. 49. 50. 55—69. 71—74. 77. et XXIX codd. Paris. e quibus hanc lect. restituit Ach. quæ emendationem redolet. *numero sunt vix* 20. *numero vix totidem* 11. *Numerus vix sunt totidem* malebat Schurzfl. tamquam convenientius stylo poetæ.

27. *hostia* 19. 20. 25. 45. 46. 47. 49. 57. 58. 64—67.

28. *Nova* 16. 22. *igitur* 22. Fuere qui conjicerent: *Nunc ætas agitur.* Præsti-

Temporibus, quorum sceleri non invenit ipsa
30 Nomen et a nullo posuit Natura metallo.
Nos hominum Divumque fidem clamore ciemus,
Quanto Fæsidium laudat vocalis agentem
Sportula. Dic senior bulla dignissime, nescis,
Quas habeat Veneres aliena pecunia? nescis,
35 Quem tua simplicitas risum vulgo moveat, quum
Exigis a quoquam, ne pejeret et putet ullis
Esse aliquod numen templis aræque rubenti?
Quondam hoc indigenæ vivebant more, prius quam
Sumeret agrestem posito diademate falcem
40 Saturnus fugiens; tunc, quum virguncula Juno
Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris.
Nulla super nubes convivia Cœlicolarum,
Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor
Ad cyathos et jam siccato nectare tergens

terit: *Nonne* vel, quod Hein. ingeniose conjecit, *Non ætas agitur — — metallo?* Nam *non* sæpe dici pro *nonne*, monet ille coll. I, 51. 52. Terent. Andr. IV, 4, 13. V, 2, 11. Heusing. ad Cic. de off. III, 19. Cort. ad Sall. b. Jug. 31. et Heinsio ad Virg. Æn. IX, 143. Alia loca a Schellero in Lex. Lat. laudata sunt et a me ad Liv. IV, 4, 2. Sic tamen languet dictio illa *ætas agitur et sæcula*, majorque affirmationi vis inest, ut v. 26. et 27., quam interrogationi. — Boissonade ad Nicet. VI, 441. de *χείρονι γένει* p. 320. 321. "Juvenalis sæcula sua plus quam ferrea graviter incusat, nec se extricant interpretes a verbis illis *nona ætas*. Codex Thuaneus, nunc Reg. 8071., alias mihi exhibuit lectiones, (ab Achaintrio non memoratas) v. 26. *numerum* pro *numero* et *numerus*, v. 28. *Non alias agitur*, quod perspicuum esse videtur, nempe, non agitur alio modo; hi sunt Romæ mores; sic Romæ vivitur." Sed *alias* non eo sensu dicitur antiquis scriptoribus, neque agitur h. l. de Roma, nedum sola.

32. *Quando* legit, certe in vers. German. expressit Bahrdt. Sed vulgata lectio longe aptior, et in ea major vis est. — *Fesidium* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 18. 22. 51. 55. 70. 75. 76. 82. *Fessidium* 20. 24. 25. 27. 47. 48. 50. 56—69. 71—74. 77. *Fesidium* 19. *Phesidium* 21. 23. 45. 46. *Phæsidium* 49. *Phæsidium* 17. *Sesilium* 16. — *laudet* 25. 56. 57. 59. 60.

34. abest a 16. et post v. 35. legitur in 19.

36. *illis* 22.

40. *Saturnus fugiens, et erat virguncula Juno* 11. plane eleganter et recte, judice Schurzfl. qui monet, lacunas olim in primigenio exemplari poetæ fuisse, quas librarii, pro captu quisque suo, expleverint. Pro majoribus distinctionibus, v. 41. 45. 49. et 50. positis, substituendæ forsan minores et verba *Prandebat — Pondere* v. 46—49. parenthesi includenda, ut sic omnia a vocc. *tunc quum* v. 40. pendeant. Hic certe est ordo sententiarum, (cf. v. 53.) neque tot et tam longæ propositiones, quas poesis respuit, a luxuriante ingenio abhorrent.

41. *Et primævus — Jupiter* conj. Britan. coll. verbis Claudiani: *Talis ab Idæis primævus Jupiter antris Possessi stetit arce poli.* Annotatio Hein. est hæc: "Vocem *privatus* corruptam esse statuunt Burmannus primus et secundus ad Prop. III, 1, 27. quorum ille conjecit *Et vagiret adhuc*, hic autem *nutritus* vel *lactatus*, fortasse quia Jovem puerulum adhuc in Idæis antris vix *privatum* dici potuisse putabant. Sed hanc vocem non nimis premendam esse puto; nil dicere voluit poeta, nisi Jovem nondum regnasse."

44. *et jam* pro *etiam* revocavi ex 23.

45 Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna.
Prandebat sibi quisque Deus, nec turba Deorum
Talis, ut est hodie, contentaque sidera paucis
Numinibus miserum urguebant Atlanta minori
Pondere. Nondum aliquis sortitus triste profundi
50 Imperium aut Sicula torvus cum conjuge Pluton.
Nec rota, nec Furiæ, nec saxum, aut vulturis atri
Pœna; sed infernis hilares sine regibus umbræ.
Improbitas illo fuit admirabilis ævo.
Credebant hoc grande nefas et morte piandum,
55 Si juvenis vetulo non adsurrexerat et si
Barbato cuicumque puer, licet ipse videret
Plura domi fraga et majores glandis acervos.
Tam venerabile erat, præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo sacræ lanugo senectæ!
60 Nunc, si depositum non infitietur amicus,

25. 45—50. 55—60. 62. 65—69. 71—77. Vetus scholion est: *etiam exsiccató fæculento, aut liquefacto.* Inde Schurzfl. hæc notavit: " Schol. forte *saccato* legit. Glossæ: *sacco, exprimo, decolo.* In utribus habebant olim vina. Decolatis igitur exinde fæcibus brachia, tamquam oleo aliquo, unxisse Vulcānum ait poeta." Præstiterit *nec jam* vel potius *aut jam* ad cyathos erat, *libato nectare tendens* cet. v. Comm. — *brachia nigra Liparæa taberna tergens*, detergens fuliginem sudoremque. Jupiter in Luciani dial. deor. V, 4. Junoni dicit: τὸν Ἥφαιστον ἔδει τὸν σὸν υἱὸν οἰνοχοεῖν ἡμῖν χωλεύοντα, ἐκ τῆς καμίνου ἥκοντα, ἔτι τῶν σπινθήρων ἀνάπλεων, ἄρτι τὴν πυράγραν ἀποτιθέμενον, καὶ ἀπ' ἐκείνων αὐτῶν τῶν δακτύλων λαμβάνειν ἡμᾶς τὴν κύλικα, καὶ ἐπισπασαμένους φιλῆσαι μεταξὺ, ὃν οὐδ' ἂν ἡ μήτηρ σὺ ἡδέως φιλήσειας ὑπὸ τῆς ἀσβόλου κατῃθαλωμένον τὸ πρόσωπον; Cf. ej. dial. deor. XV, 1. ubi Vulcanum dicit ἱδρῶτι ῥεόμενον, εἰς τὴν κάμινον ἐπικεκυφότα, πολλὴν αἰθάλην ἐπὶ τοῦ προσώπου ἔχοντα.

49. *necdum* 21.

50. *Pluto* 16. 17. 18. 22. 23. 24. 64. *Pluton*, Πλούτων, dicitur Virg. Æn. VII, 327. Claud. R. P. I, 276. al.

52. *legibus* 24.

54. *quod* pro *hoc* 13. 17. 19. 20. 21. 23. 24. 27. 45. 49. 54. 55. et XXXIII codd. Paris. Id recepit Ach. *quoque* pro *hoc* 22.

55. *adsurrexerit* 21. 22. 24.

56. *quicumque* 21 a m. pr. — *ille* 22.

57. *fraga* 1. 14. 18. 21 a m. pr. 23. 24. 48. 59. 70. 75. 76. 77. et quidam codd. Paris. in his Alex. *arva* 44 b. 83. 84. *farra* 10—13. 15. 16. 17. 19. 20. 21 a m. sec. 22. 25. 26. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54—58. 60—69. 71—74. et plerique codd. Paris. prob. Autumno, quia *fragorum acervus* custodiri non possit; (!) nec improb. Farnab. quod Juvenalis respexisse videatur Ovid. Met. V, 131. Sed aurea ætate homines solis arborum fructibus atque herbis victitasse, jam alii monuere. — *majoris* 15. 17.

59. *pars* quidam, probb. Ascensio et Lubino, ut sensus sit: tam venerabilis erat lanugo, quæ prima est pars vel initium senectæ.—*Prima lanugo*, ut ἴουλος, et in Luciani Amor. c. 10. μέχρι τοῦ πρώτου ὑπογραφέντος αὐτοῖς χνοῦ. Cf. Boisson. ad Herodiani Partitt. p. 43. et ad Nicet. p. 101. ubi et hæc adnotavit: " Ex v. 55. 56. patet, *par* qui sit intelligendum. Codex Thuan. habet *pars*, quod neutiquam malim, posset tamen defendi, debuisset saltem ab Achaintrio non prætermitti."

Si reddat veterem cum tota ærugine follem,
Prodigiosa fides et Tuscis digna libellis,
Quæque coronata lustrari debeat agna.
Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri
5 Hoc monstrum puero aut miranti sub aratro
Piscibus inventis et fetæ comparo mulæ,
Sollicitus, tamquam lapides effuderit imber
Examenve apium longa consederit uva
Culmine delubri, tamquam in mare fluxerit amnis
0 Gurgitibus miris et lactis vortice torrens.
Intercepta decem quereris sestertia fraude
Sacrilega? Quid si bis centum perdidit alter
Hoc arcana modo? majorem tertius illa
Summam, quam patulæ vix ceperat angulus arcæ?
'5 Tam facile et pronum est, superos contemnere testes,

51. *veteres* —*folles* 21.
52. *tabellis* 10. 16. 20. 23—27. 45—. 50. 56—59. 64—67. et XII MSS. ris.
63. *coronanda* 19.
65. *Ut* 17. 21. 49. 55. et cod. quidam th. — *aut* restitui ex 11. 15. 23. *et* 10. . 16. 17. 19—22. 24—27. 45—50. 54 59. 71—74. *vel* 14. 18. 70. 75. 76. 77. . Haud dubie id substitutum ab iis, hiatum, Juvenali familiarem, non conpiebant. v. sup. ad I, 151. — *miranti* cavi ex 10—13. 16. 17. 19—27. 45—. 54—69. 71—74. cod. quodam Pith. mnibus fere MSS. Paris. Nam præe sic summum adumbratur monstrum, jam novitatem ipsum aratrum mirari fin-r, et more poetarum sensus tribuitur inanimatæ. *aut miranti sub aratro* 11. . *et miranti sub aratro* 16. 17. 19—22. . 45. 46. *et miranti jam sub aratro* 10. . 25. 27. 47—50. 54—69. 71—74. Sed s insertum ob metum laborantis metri, l vanus est. *aut mirantis jam* 15. *pue-ne miranti* 13. *puero admiranti* cod. idem Pith. *mirandis* 1. 14. 18. 70. 75. . 77. 81. 82. et nonnulli codd. Paris. obante Schurzfl. qui monet, *pisces mi-andos* dici, ut inf. v. 70. *gurgites miros*, od inter *θαυμάσια ἀκούσματα* referantur. ed nostra lectio longe venustior est, hæc mendationem sapit et quidem ineptam: on enim *pisces* sunt *mirandi*, sed mirandum est, quod *sub aratro inventi* sint. *vel liranti sub aratro* ingeniose emend. Gatak. ad Antonin. p. 253. et Dusaulx coll. Varr. R. R. I, 29. *tertio quum arant jacto semine, boves lirare dicuntur.*

66. *fetæ* scripsi pro *fœtæ*. v. ad XI, 40.

68. *Examenve* pro *Examenque* legendum semper putavi, et nunc recepi ex 11.

69. *delubrum* 11. quod pro *delubrorum* positum suspicabatur Schurzfl.

70. *Gurgitibus niveis* vel *nigris* conj. Schrader, et *rubris* cel. Jacobs, qui hæc adnotavit: " Vulgatam forte defendas ex Virg. Ge. I, 477. Juvenalis tamen antitheses captandi consuetudo efficit, ut existimem, pro *miris* significantius olim vocabulum fuisse positum. Inter prodigia, quæ Cæsaris mortem portendebant, puteos fluviosque cruorem manantes laudant Virg. Ge. I, 485. Cic. de Div. II, 27. et Dio LXII, 1. p. 1002." His vero non opus esse conjecturis, quum *gurgites miri* sint inusitati, qui hominibus admirationem timoremque injiciant, monet Hein. — *aut lactis* præstiterit. Ita quoque legendum censet Jacobs. — *vertice* 12. 21. 22. v. ad VI, 524.

73. *ille* 12. 15. 16. 17. 19—24. 27 a m. sec. 45. et omnes codd. Paris. e quibus illud restituit Ach. *illo* 25. 27 a m. pr. 47. 48. 56—60. 64. 65.

74. *Partem* 77. — *ceperit* 23.

75. *est* non exstat in 24.

Si mortalis idem nemo sciat! Adspice, quanta
Voce neget? quæ sit ficti constantia vultus?
Per Solis radios Tarpeiaque fulmina jurat
Et Martis frameam et Cirrhæi spicula vatis,
80 Per calamos venatricis pharetramque Puellæ,
Perque tuum, pater Ægæi Neptune, tridentem;
Addit et Herculeos arcus hastamque Minervæ,
Quidquid habent telorum armamentaria cœli.
Si vero et pater est: Comedam, inquit, flebile nati
85 Sinciput elixi Pharioque madentis aceto.
Sunt, in Fortunæ qui casibus omnia ponant
Et nullo credant mundum rectore moveri,
Natura volvente vices et lucis et anni;
Atque ideo intrepidi quæcumque altaria tangunt.
90 Est alius, metuens ne crimen pœna sequatur:
Hic putat esse Deos et pejerat, atque ita secum:
Decernat, quodcumque volet, de corpore nostro
Isis et irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, numos.
95 Et phthisis et vomicæ putres et dimidium crus

76. *sciet* 16.

81. *Ægei* al. etiam Hennin. Sed *Ægeus*, Αἰγεὺς, Thesei pater, a quibusdam Pandionis II., ab aliis Scyrii, ab aliis Phemii, (v. Heyne ad Apollod. p. 871. sqq.) a nemine vero, quod sciam, Neptuni filius editur. Eum quidem in mare Ægæum se præcipitasse eique dedisse nomen, fabulantur Diodor. IV, 62. 63. Pausan. I, 22; 5. et Hygin. f. 43. non vero, eum propterea filium Neptuni creditum esse, quod nonnulli suspicantur. Illud quoque mare non Αἰγεῖον, sed Αἰγαῖον dicitur. Fac tamen, *Neptunum* etiam *Ægei patrem* esse editum, hæc appellatio Dei, cui a poetis multi tribuuntur filii, admodum h. l. jejuna est, ne quid gravius dicam. Multo exquisitior vulgata lectio *Ægæi*, a nobis restituta, quæ etiam in plerisque certe codd. mss. reperiretur, nisi hi diphthongos respuerent. v. Comm.

82. *Addidit* 16. 23.

84. *Si verum pater* 24. — *et* abest ab 15. 24. 25. 27. 46. 47. 49. 54—58. 60. 64. 65.

86. *Sunt, qui in Fortunæ jam casibus* 10. 12. 17. 19—22. 24—27. 45—47. 49. 50. 54—69. 71—74. 77. et XXX MSS. Paris. prob. Ach. cujus nota est: "Hanc lectionem nostram fecimus, etsi aliter euphonia postulat, propterea quod non inutile prorsus nobis visum est *jam*, h. e. ea etiam ætate. Nam a Lucretio Epicureorum doctrina, qua omnis providentia deorum tollitur, tantopere invaluerat, ut pars altera Romanorum ei sectæ fuerit addicta, altera sectæ Stoicorum, pauci Academicorum, quos notat v. 90 seq." *Sunt qui Fortunæ jam casibus* 16. 25. et quidam codd. Paris. *Sunt, qui Fortunæ sub casibus* 13. *Sunt qui Fortunæ jam lapsibus* 30. — *ponunt* 10—13. 15. 16. 45. 50. 60—63. 65. 68. 69. 71—74. 77. Sic et mox v. 87. *credunt* 10. 11. 12. 15. 16. 22. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54—58. 60—64. 65. 68. 69. 71—74. 77. At v. sup. ad XII, 101.

89. *Atque ergo* 11.

91. *at pejerat* 16.

Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyra, nec
Archigene. Quid enim velocis gloria plantæ
Præstat et esuriens Pisææ ramus olivæ?
100 Ut sit magna, tamen certe lenta ira Deorum est.
Si curant igitur cunctos punire nocentes,
Quando ad me venient? sed et exorabile Numen
Fortasse experiar: solet his ignoscere. multi
Committunt eadem diverso crimina fato:
105 Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. Tunc te sacra ad delubra vocantem
Præcedit, trahere immo ultro ac vexare paratus.
Nam quum magna malæ superest audacia causæ,
110 Creditur a multis fiducia. Mimum agit ille,
Urbani qualem fugitivus scurra Catulli:
Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis,
Vel potius, quantum Gradivus Homericus: Audis,
Jupiter, hæc, nec labra moves, quum mittere vocem
115 Debueras vel marmoreus vel aeneus? aut cur
In carbone tuo charta pia thura soluta
Ponimus et sectum vituli jecur albaque porci
Omenta? Ut video, nullum discrimen habendum est
Effigies inter vestras statuamque Vagellî.

96. *semper* pro *pauper* 16.
97. *Ne* restitui ex 2. 21. 25. 56—60. 62. 64. 66. 68. 69. 71—76. et nonnullis MSS. Paris. *Nec* 1. 3. 5. 10. 11. 12. 14—20. 22. 23. 24. 27. 45—50. 54. 55. 61. 63. 65. 67. 70. 77. 82. *Non* 11. Malim *Num dubitet Ladas?* — *dubitat* 3. 5. 10. 22. 23. 27 a m. pr. *dubitat*, vel *dubitet: laudas, si* cet. 2. 3. 5. 10. 11. 12. 15. 17. 19—22. 24—27. 45—49. 55—60. 65. 66. 67. *laudes* 16. 23. Sexcenties nomina propria sic corrupta.
99. *Præstet* 16.
101. *curent* 10.
102. *veniet* 45. 46. 47. 57. 58. — *sed exorabile* 19. *sed explorabile* 15. *si et exorabile* 11. unde Schurzfl. conj. *Siet!* (sit ita, fiat, ἐῤῥίφθω κύβος) *Exorabile numen* cet.
103. *is* 45. 46. 47. 49.
105. *pretium* vel *precium sceleris* 10. 17. 19—22. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74.
106. *intrepidum* 23.
107. *confirmat* 15. 27. 54. 58. 64. — *avocantem* 24.
108. *et vexare* 10.
114. *committere* 11. 13. 18. 21. 22. 60. *emittere* 28. 68.
115. *Debueris* 17. 20. 21. 22. *Deberes* 11. — *aenus* 46. 48. *aheneus* 13. 25. 49. 50. 57. 59—63. 66. 67. 68. 71. 72. 73. 77. v. sup. ad III, 285.
118. *est* non exstat in 18.
119. *Vagelli* 1. 14. 70. 75. 76. 82. et IV MSS. Paris. Vetus scholion est: *qui, ut vos, stultissimus accepit statuam.* Designatur forte idem *Vagellius* Mutinensis et declamator, cui mulinum cor

120 Accipe, quæ contra valeat solatia ferre,
Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit
A Cynicis tunica distantia, non Epicurum
Suspicit exigui lætum plantaribus horti.
Curentur dubii medicis majoribus ægri;
125 Tu venam vel discipulo committe Philippi.
Si nullum in terris tam detestabile factum
Ostendis, taceo; nec pugnis cædere pectus
Te veto, nec plana faciem contundere palma,
Quandoquidem accepto claudenda est janua damno
130 Et majore domus gemitu, majore tumultu
Planguntur numi, quam funera. Nemo dolorem
Fingit in hoc casu, vestem deducere summam
Contentus, vexare oculos humore coacto.

tribuitur inf. XVI, 23. *Bacilli* 10. 11. 16. 17. 19. 20. 21. 29. 45. *Batilæ* 23. *Bathulli* 15. *Batilli* 18. 22. 24—27. 46—49. 54. 55. 57. 58. 61—64. 65. (Paris. 1512.) 66—69. 71. 72. 73. 77. *Batylli* 50. 60. 65. *Bathylli* 56. 59. 60. 74. 81. probb. Britann. Grang. Prat. et aliis, ut non sit *Bathyllus* ille pantomimus, de quo v. sup. ad VI, 63. sed adolescens Samius, cujus insigni pulcritudine Anacreon non magis, quam Polycrates tyrannus Samius, captus dicitur, et de quo Apul. Florid. II. sub finem: *In Samo, quæ modica est insula in mari Icario, templum Junonis antiquitus famigeratum conspici, cujus ante aram* STATUA *erat Bathylli, a Polycrate tyranno dicata, qua nihil umquam affectatius fuit.* Cf. Winckelm. A. z. G. d. K. p. 55. Alterutrum Bathyllum ejusque *statuam*, privatam certe, nec in publico loco positam, non sine risu notari, monet Ach. Sed utriusque Bathylli mentio parum apta h. l. cui maxima potius vis inest, si *Vagellii* vel alius cujuscumque hominis stulti ac fatui nomen memoratur. Cf. sup. I, 129—132.

120. *qui* 16. — *valeant* 46. 47. 49. 64.

121. *Et* ab h. l. alienum videtur. Forte leg. *Hic* vel *Is*.

123. *Suscipit* 17. 20. 21. 22. 24. 45. 60. 65.

124. *medicis melioribus* 4. e glossa.

129. *cludenda* 48.

131. *Planguntur* malebat Jacobs, acerbe increpatus ab Hein. — *et nemo* 15. — *dolores* 13. 16. 17. 20. 25. 27. 45—49. 54—60. 64. 74.

132. *in occasu* 10. 15—23. 47. 49. 54. 55. 57. 58. 62. 66—69. 71—74. et omnes fere codd. Paris. non improb. Ach. si ita interpungantur hæc verba et explicentur: *majori tumultu planguntur nummi, quam funera; nemo dolorem fingit: in occasu* autem amici *vestem deducere* cet., h. e. amissa pecunia majori dolore lugetur quam funus parentis; tunc scil. quum pecunia amittitur, nemo, contentus vulgo in occasu amici fictas lacrymas effundere, nemo, inquam, fingit dolorem. — *deducere* restitui ex 10. 13. 18—20. a m. sec. 22—24. 45. 74. plerisque codd. Paris. et aliis, quos laudant Heins. ad Ovid. Amor. I, 7, 48. et vir doctus in Misc. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 298. *diducere* in reliquis libris, quod etiam non ineptum forte, si exposueris: distrahere tantum, pectoris nudandi plangendique causa. Sed illud dolori, etiam ficto, convenientius videtur. Sic ap. Ovid. Met. VI, 405. *Dicitur unus Flesse Pelops, humeroque suas ad pectora postquam Deduxit vestes:* et ap. Senec. Troad. v. 86 seq. de choro Iliadum, Hectoris Priamique mortem lugente: *veste remissa Substringe sinus, uteroque tenus Pateant artus;* et v. 102. seq. *cadat ex humeris Vestis apertis; utrumque tegat Suffulta latus: jam nuda vocant Pectora dextras* cet. Cf. sup. ad X, 153.

Ploratur lacrumis amissa pecunia veris.
135 Sed si cuncta vides simili fora plena querela,
Si, decies lectis diversa parte tabellis,
Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipsorum quos litera gemmaque princeps
Sardonychus, loculis quæ custoditur eburnis:
140 Ten', O delicias! extra communia censes
Ponendum? Qui tu gallinæ filius albæ,
Nos viles pulli nati infelicibus ovis?
Rem pateris modicam et mediocri bile ferendam,

136. *diversa in parte* 10. 11. 12. 16—27. 45—50. 54—69. 71—74.

137. *ducunt* 16. — Pro *ligni* h. l. et inf. XVI, 41. ubi idem legitur versus, vel *lini* vel *signi* reponendum putabat Heins. ad Ovid. ex Ponto II, 9, 69. ut vel linea intelligerentur vincula, tabellis testamentisque obsignandis adhiberi solita, vel *chirographum* et *signum* conjungerentur, ut ap. Cic. ad Att. II, 20. Sed vulgata quoque lectio non inepta videtur. v. Comm.

139. *Sardonychus* 68. 74. 77. 81. *Sardonichus* 49. 55. 72. *Sardonycus* 10. 50. 54. 64. 67. *Sardonicus* 12. 15—20. 23—27. 45—48. 56—63. 65. 66. 69. 71. 73. Eadem forte lectionis varietas in MSS. Paris. nam *Sardonychus* in XXX codd. exstare, quod Ach. notavit, vix crediderim. Hoc tamen eo præeunte revocavi, etsi illa vocis forma non nisi Juvenalis usus est. *Sardonychum* quidam codd. et edd. recentt. Sed genit. plur. voc. *sardonyx, σαρδόνυξ, υχος*, ab h. l. alienus est et dicendum potius fuisset *gemmarum princeps sardonyx*. *sardonicum* 21. *sardonyches* ed. Prat. et al.

140. *Ten' O delicias* 14. 21—24. 48. 70. 82. Recte, opinor, et venuste, modo eo, quo curavi, modo exclamandi interrogandique signa ponantur. v. Comm. *Te nunc delicias* 10. 11. 12. 15—20. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54—69. 71—77. et omnes codd. Paris. prob. Ach. *Cur te delicias* 13. *Te nunc deliciarum inter communia* male conj. Schurzfl. Manso autem hæc adnotavit: "Legendum videtur: *Ten' et delicias extra* cet. Sunt *deliciæ* numi, (decem sestertia) quos in deliciis habitos, sed amissos Calvinus luget, sensusque verborum: Num te et tua a communi mortalium sorte exemtum iri sperare potes? De adjectivo, remotiori pronomini accommodato, v. interp. ad Sallust. Jug. 49. 5. et Sanctii Min. IV, 8." Eidem verba Sat. VI, 47. non accurate et vere a me explicata videntur. Sed vellem meliora nos docuisset. Mihi quidem neque hæc meis præferenda videntur. — Sic Lucianus in Demonacte c. 25. *Ὦ γελοῖε, μόνος ἀφόρητα πάσχειν νομίζεις, μηδένα ὁρῶν πένθους ἄμοιρον;*

141. *qua tu* 15. *quod tu* 13. *quia tu* 10. 11. 12. 17. 19. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 57. 58. 60—69. 71. 72. 73. 75. 76. 77. Forte legendum: *qui tu gallinæ filius Afræ*. Gallinæ Africanæ s. Numidicæ, si Varroni et Plinio fides habenda, *novissimæ sunt peregrinarum avium in mensas Romanorum receptæ propter ingratum virus*, et tamen in delicatis veterum cibis maxime prædicantur. Sola itaque raritas iis videtur auxisse pretium, quod et Petron. c. 93. innuit his verbis: *Afræ volucres placent palato, Quod non sunt faciles* scil. paratu. Cf. Bochart. Hieroz. P. II. lib. I. c. 19. et Wernsdorf Poet. Lat. min. T. III. p. 70. Hinc *gallinæ filius Afræ* proverbii loco quis dici potest eo sensu, quo *phœnix* quis dicitur, aut sup. VI, 165. *Rara avis in terris nigroque simillima cycno*. Cf. Erasmi proverb. II, 1, 21.

142. *Nos viles, populus* 11. *Nos viles populi* 16. *Nos vilis populis* 21. 22. *Nos vilis populus* 7. 12. 13. 17. 20. 29. Eadem varietas est in MSS. Paris. Posterius arridebat Schurzfl. ut eo sensu hæc dicta sint, quo Horatiana: *Nos numerus sumus, fruges consumere nati*. Sed venustior est lectio vet. Schol. et editt. recentt. qua *viles pulli* opponuntur *gallinæ albæ*.

Si flectas oculos majora ad crimina. Confer
145 Conductum latronem, incendia sulphure cœpta
Atque dolo, primos quum janua colligit ignes;
Confer et hos, veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adorandæ robiginis et populorum
Dona vel antiquo positas a rege coronas.
150 Hæc ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus, qui
Radat inaurati femur Herculis et faciem ipsam
Neptuni; qui bracteolam de Castore ducat.
An dubitet, solitus totum conflare Tonantem?
Confer et artifices mercatoremque veneni
155 Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis.
Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus Urbis
Usque a lucifero, donec lux occidat, audit?
Humani generis mores tibi nosse volenti
160 Sufficit una domus. Paucos consume dies, et
Dicere te miserum, postquam illinc veneris, aude.
Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroe crasso majorem infante mamillam?
Cærula quis stupuit Germani lumina, flavam
165 Cæsariem et madido torquentem cornua cirro?
Nempe quod hæc illis natura est omnibus una.
Ad subitas Thracum volucres nubemque sonoram
Pygmæus parvis currit bellator in armis:

144. *Si confers oculos* 11. quod arrisisse Schurzfl. mireris. Cui enim placebit idem verbum, vario sensu bis in eodem versu positum?

147. *his* 46. 48. 49. — *veteres* 27. 54. 58. *veteris ævi* 72. — *tollunt qui* 17.

148. *rubiginis* 17—22. 60. 64. et optimi codd. Paris. Sed *robiginis* in antiquiss. MSS. aliis locis legitur. v. Heins. ad Ovid. Fast. IV, 907. et Virg. Ge. I, 151.

150. *tibi* 16. 47. 48. 54. 58. — *minor est an sacrilegus, qui — ducat?* conj. H. Vales.

153. *dubitat* 18. 22. — *solus* 23. 24. *solitus dubitet* 25. — *An dubitet stolidus t. c. T.?* emend. H. Vales. quia *solitus* sit sine sensu.

154. *artificem* 13. 16. 17. — *mercatoresque* 19.

158. *Vix* 13. — *ab* 21.

161. *illuc* 11. 15. 21. *illic* 22. *istinc* 77.

162. *miretur* 13.

165. *et* abest ab 15. 24. — *madidum* 22. — *cyrro* 17. 20. *madidos torquentem in cornua cirros* emend. Salmas. in Epist. de Coma. Non male! Durior certe dictio: *torquentem cornua e madido cirro.*

166. *hic* 22. *illis* 50.

167. *volucres Thracum* 15.

Mox impar hosti raptusque per aera curvis
170 Unguibus a sæva fertur grue. Si videas hoc
Gentibus in nostris, risu quatiare: sed illic,
Quamquam eadem assidue spectentur prœlia, ridet
Nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.
Nullane perjuri capitis fraudisque nefandæ
175 Pœna erit? Abreptum crede hunc graviore catena
Protenus et nostro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio: manet illa tamen jactura, nec umquam
Depositum tibi sospes erit. Sed corpore trunco
Invidiosa dabit minimus solatia sanguis:
180 At vindicta bonum vita jucundius ipsa.
Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum aut levibus videas flagrantia causis.
Quantulacumque adeo est occasio, sufficit iræ.
Chrysippus non dicet idem nec mite Thaletis
185 Ingenium dulcique senex vicinus Hymetto,
Qui partem acceptæ sæva inter vincla cicutæ
Accusatori nollet dare. Plurima felix
Paulatim vitia atque errores exuit omnes,
Prima docet rectum Sapientia: quippe minuti
190 Semper et infirmi est animi exiguique voluptas
Ultio. Continuo sic collige, quod vindicta
Nemo magis gaudet, quam femina. Cur tamen hos tu
Evasisse putes, quos diri conscia facti

169. *torvis* 16.

170. *hæc* 23.

171. *quatiare* 1. 14. 17. 64. 70. 75. 76. 82. *quaterere* Marshall. *quatiere* 10—13. 15. 16. 18. 19. 21. 23—27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74. 77. minus venuste. *quatiaris et illic* 20. 22.

172. Vox *quamquam* ab h. l. plane aliena videtur, et vix dubito, quin totus hic versus ab ingenio interpolatoris profectus sit. *Quando eadem assidue spectantur prœlia* conj. Jacobs monetque, *quando* esse pro *quandoquidem* et sic narrationem terminari, ut v. 166. — *Assidue quamquam* 16. 17. — *spectantur* 10. 15. 16. 18. 19. 22—24. 45.

175. *affectum* 16. 29. *arreptum* 21. 22. — *majore* 7.

177. *movet tamen illa* 16.

180. *bonum est* 15. 16.

182. *nullis, Interdum levibus* 11.

184. *dicit* 16. 23. 24. 60. 65.

186. *sævæ* 26. 27. 46. 48. 50. 57—60. 64. *sæve* 47.

188. *hst errores exsuit omnes Prima docens r. S.* legisse vet. Schol. suspicabatur Schurzfl. At sensum forte loci hujus, ut toties, non percepit. v. Comm.

189. *docens* 10—13. 15—22. 25. 27. 45—50. 54—58. 60—63. 65—69. 71—74. et omnes pæne codd. Paris. prob. Ach.

Mens habet attonitos et surdo verbere cædit
195 Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens ac multo sævior illis,
Quas et Cædicius gravis invenit et Rhadamanthus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.
Spartano cuidam respondit Pythia vates:
200 Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere et fraudem jure tueri
Jurando. Quærebat enim, quæ numinis esset
Mens et an hoc illi facinus suaderet Apollo?
Reddidit ergo metu, non moribus; et tamen omnem
205 Vocem adyti dignam templo veramque probavit
Exstinctus tota pariter cum prole domoque
Et, quamvis longa deductis gente, propinquis.
Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
210 Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit?
Perpetua anxietas nec mensæ tempore cessat,
Faucibus ut morbo siccis interque molares
Difficili crescente cibo: sed vina misellus

193. *putas* 16. 17. 20—22.

194. *cæco verbere pulsat* 77.

195. *quatiens* 13. 20. 21. 22. 24. *quatiens animum terrore* 4.

197. *Cædicius* recepi ex 1. 17. 21. *Cecidius* 20. 22. 45. *Seditius* 18. 23. 60. *Cæditius* in reliquis libris. — *aut Rhadamanthus* 23. 61. 62. 63. 66—69. 71—74. 77. *Radamanthus* 18. 20. 45. *Rhadamantus* 50. *Radamantus* 17. 19. Sed Gr. Ῥαδάμανθυς dicitur.

200. *fore quondam* 16. —*forte* 45.

201. *detinere* 24.

205. *Phœbo* pro *templo* conj. Jacobs adjuncta hac causa: "Quacumque ratione verba vulg. lect. jungas, sensus exsistit aut ineptus aut languidus: nam aut *vox adyti* (ex adyto edita), quæ *templo digna* apparet; aut *vox digna templo adyti.* Neutrum tolerabile." Hac vero conjectura non opus esse monet Hein. quum sensus sit: pœnas dans *probavit vocem adyti,* i. e. oraculum ita fuisse, ut exspectari par est, ut e templo mitti debet.

206. *pariter tota* 10. 16. 18. 19. — *domuque* 20.

208. *sæva voluptas* 17. 20. 21. 22. 24—27. 45—49. et dimidia pars MSS. Paris. — Boissonade ad Nicet. III, 332. p. 179. "Achaintre notavit, codices multos habere *sæva* et certe *sola* præstare. Equidem in cod. Thuan. non *sæva* inveni, sed *scæva,* quod est optimum. *Scævus* est Græcorum σκαιὸς, cujus hæ sunt inter alias apud Hesych. significationes: πονηρὸς, κακὸς, ἄδικος." Conf. ad Sat. X, 236. in Var. Lect.

210. *credo* 47. 48. et duo codd. Paris. *dic* pro *cedo* 22. ex interpret.

212. *et morbo* 15. 17. 20. 23. 27. *e morbo* 11. *ex morbo* 21. 22.

213. *Setina misellus Exspuit, Albani veteris pretiosa senectus Displicet* in Klotz. Actis literariis ingeniose conj. Cl. Herel, qui bene monet, hæc vini genera etiam sup. V, 33, 34. conjungi, et *sed* h. l. ineptum esse, *vina* autem simpl. dicta non satis respondere consilio poetæ, qui id agat, ut fastidium exprimat deliciarum

Exspuit; Albani veteris pretiosa senectus
215 Displicet. Ostendas melius, densissima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte brevem si forte indulsit cura soporem
Et toto versata toro jam membra quiescunt;
Continuo templum et violati numinis aras
220 Et, quod præcipuis mentem sudoribus urguet,
Te videt in somnis: tua sacra et major imago
Humana turbat pavidum cogitque fateri.
Hi sunt, qui trepidant et ad omnia fulgura pallent,
Quum tonat, exanimes primo quoque murmure cœli;
225 Non quasi fortuitus, nec ventorum rabie, sed
Iratus cadat in terras et judicet ignis.
Illa nihil nocuit, cura graviore timetur
Proxima tempestas, velut hoc dilata sereno.
Præterea, lateris vigili cum febre dolorem
230 Si cœpere pati, missum ad sua corpora morbum
Infesto credunt a numine: saxa Deorum
Hæc et tela putant. Pecudem spondere sacello
Balantem et Laribus cristam promittere galli
Non audent: quid enim sperare nocentibus ægris
235 Concessum? vel quæ non dignior hostia vita?
Mobilis et varia est ferme natura malorum.
Quum scelus admittunt, superest constantia. Quid fas

cujuscumque generis, quod anxius habeat homo sceleris que sibi conscius. De hac conjectura Ruhnkenius olim gratulatus est docto ejus auctori, qui per literas id mihi significavit. Eadem firmatur alio, qui mihi succurrit, poetæ nostri loco sup. X, 27. *(lato Setinum ardebit in auro)* ubi *Setinum* sc. vinum dicitur, ut h. l. *Setina*. Forte etiam epitheton *veteris*, cui parum apte h. l. *senectus* jungitur, e glossa irrepsit. Similia tamen passim in poetis obvia.

218. *vexata* 24. — *foro* 77. — *quiescant* 18. 23. 27. 46. 47. 48. 50. 58. 64.

219. *et templum* 24. — *aram* 24.

223. *fulmina* 3. 4. 16. 22. 27. 46. 47. 48. 64. solenni varietate.

224. *quoque primo* 25. 46—50. 57—60. 64. 65.

225. *fortuitu* 18. 19. 20. 27. 45—50. 54. 55. 56. 59—65. 68. 71—74. et quidam codd. Paris. Nostra lectio doctior est.

226. *ut* pro *et* 16. 19. Non male, et prob. H. Vales. — *vindicet* 7. 10. 13. 16. 19. 20. 22—27. 29. 45—50. 54—69. 71—74. dimidia fere pars codd. Paris. nec tamen melior, et Serv. ad Virg. Æn. VI, 179. Sed exquisitius videtur *iudicet*, judicis quasi personam agat, sententiam quasi de reis ferat, eos condamnet ac puniat. Varietatem lect. ex comp. script. *uidicet* ortam esse suspicatur Ach.

227. *nocent* 24.

228. *hæc* 24.

233. *permittere* 46. 47. 48. 58.

237. *Dum* 23. *Tum* 60. — *superest audacia* 77. — *quid fas* pro *quod fas* restitui ex 10. 21. 24. 25. 47. 48. 55—60.

Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus. Tamen ad mores natura recurrit
240 Damnatos, fixa et mutari nescia. Nam quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Ejectum semel adtrita de fronte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum videris uno
Flagitio? Dabit in laqueum vestigia noster
245 Perfidus, et nigri patietur carceris uncum
Aut maris Ægæi rupem scopulosque frequentes
Exsulibus magnis. Pœna gaudebis amara
Nominis invisi tandemque fatebere lætus,
Nec surdum, nec Tiresiam quemquam esse Deorum.

SATIRA XIV.

ARGUMENTUM.

Plurima sunt turpia, quæ parentes tam exemplis, quam institutione ac præceptis liberos docent. v. 1—3. *Si illi oblectantur alea vel delicate et molliter vivunt vel servos inhumane tractant, etiam hi mature discunt ludere, epulari ac sævire.* 4—25. *Filia adulteræ iisdem, quibus mater, amoribus indulget.* 25—30. *Nec mirum: natura enim ita comparatum est, ut in exemplis, præcipue parentum, maxima sit vis, et animus hominum magis ad vitia, quam ad virtutem inclinet.* 31—43. *Quæ quum ita sint, cave ne quidquam inhonesti et obscœni vel dicas vel facias coram liberis.* 44—49. *Qui si non oris tantum et corporis, sed animi quoque habitu moribusque tibi fuerint similes et exemplo tuo peccaverint, tuorum tibi conscius vitiorum eos castigare et punire non audebis.* 50—58. *Amicis ad cœnam invitatis omni opera eniteris, ut supellex lauta sit atque magnifica; illud vero non curas, ut filii domum a culpa quasi flagitiisque vacuam et probos mores, tamquam speculum, intueantur.* 59—69. *Bene de patria meretur, qui liberos ei gignit, modo curet, ut eidem utiles sint.* 70—72. *Plurimum vero interest, quibus illi moribus artibusque instituantur et quales sint parentes, quoniam ab his exempla sumunt et, quæ a teneris unguiculis discuntur, mentibus*

62. 66—69. 71—74. et plerisque MSS. Paris.
238. *tamen* 25. 46. 49. 56. 57. 60. 65.
241. *imposuit* 19.
242. *attritum* 13. —*pudorem* 21. 22. 24. 28.
246. *Et* 16. — *Ægei* 19. et al. v. ad v. 81.

infixa hærent, quod vel animalium exempla probant: nam ciconiæ, vulturis et aquilæ pulli eamdem, quam parentes, victus consuetudinem per totam vitam servant. 73—85. *Similiter ædificatorem filius imitatur,* (86—95.) *et parvuli Judæorum nihil de superstitione, institutis moribusque paternis mutant.* 96—106. *Ita in reliquis quoque rebus sponte sua liberi vestigia parentum persequuntur: sola pecuniæ cupiditate inviti insciique inflammantur, quoniam pater, ut virtutis eos specie fallat, quæ avaritia est, parsimoniam appellat tenerasque illorum mentes paulatim hujus vitii elementis imbuit.* 107—124. *Quæ si rite animis imbiberunt, extremas eos sordes docet, defraudans servos demensis suis, famemque sibi explens mucidis panis frustis et opsoniis æstu corruptis, quæ vel mendici respuerent.* 125—134. *Nullum vero vitium stultius est turpiusque avaritia: potestne enim quidquam esse absurdius, quam misere duriterque vivere, ut dives moriaris?* 135—137. *Præterea avarus, quo plura possidet, eo plura cupit et, quamvis agros agris adjiciat, vicinum, si non jure et pretio, certe injuria et fraudibus pellit, parum sollicitus, utrum bene, an male audiat.* 138—155. *Nec tamen divitiis suis vel corpus vel animum ægritudine levare potest.* 156—160. *Veteres Romani, ætate bellique laboribus confecti, post tam egregie navatam rei publicæ operam, binis jugeribus, præmii loco acceptis, contenti erant et pulte vivebant.* 161—171. *Nunc horti ampliores sunt, quam olim agri, et insatiabilis habendi cupiditas plurima veneficia, cædes et scelera cujuscunque generis gignit.* 172—178. *Prisci Marsi, Hernici ac Vestini frugalitatem agrique culturam filiis suis commendabant, tenuique victu vitam sustentare solebant.* 178—188. *Nostris contra temporibus et patres et nutrices parvulos omnibus iis artibus, etiam vilissimis, instruunt, e quibus lucrum possint facere, et diligenter iis inculcant illam poetæ sententiam:* unde habeas, quærit nemo, sed oportet habere. 189—209. *Cur vero tantopere urges filium tuum, stultissime parens, ut mature parcus sit et pecuniæ avidus? Quam primum enim adoleverit, non est, quod dubites, quin te ipsum avaritia superet, et falsis testimoniis, perjuriis uxorisque cæde divitias quærat.* 210—224. *Horum scelerum ipse auctor es censendus: quicunque enim malis artibus rem familiarem alicui augere permittit et stultum dicit esse, qui amicorum propinquorumque inopiæ subveniat, is quoque spoliare, decipere et quovis modo opes sibi acquirere docet ac suadet.* 225—243. *Filium itaque tuum adulta ætate inexplebilis, qua eum incendisti, pecuniæ cupiditas in omne scelus rapiet, nec tibi ipsi parcet, si vita nimis longa votis ejus obstiterit.* 244—255. *Minus profecto jucundum nobis spectaculum præbent ludi scenici ludicræque artes, quam labores et pericula, quæ lucri causa avarus suscipit.* 256—264. *Periculosa quidem est ars petauristarum et funambulorum, sed ad vitam sustentandam spectat: avarus contra majori vitæ discrimine omnia percurrit maria, ut divitiis affluat.* 265—283. *Alii aliis modis insaniunt, sed nemo magis eo, qui lucri spe captus ne sæva quidem tempestate deterretur, quo minus se suaque omnia uni tabulæ committat.* 284—295. *Quo fit persæpe, ut stultus ille homo, qui modo omni, quod usquam est, auro inhiabat, mox stipem colligat eique vix suppetant panni, quibus corpus velare possit.* 295—302. *Quam misera denique est avari conditio, qui divitias, quas tantis sibi paravit curis periculisque, majore metu et sollicitudine custodit? Quanto felicior pauper, qui pauca quidem possidet, sed nihil cupit, et prudentiæ confidit, non fortunæ?* 303—316. *Quæ quum ita sint, auctor tibi sum, ut plura non concupiscas, quam quæ ad victum vitæque usum pertineant: ita enim tibi persuadeas velim, nulla divitiarum magnitudine expleri posse, qui rebus ad vivendum necessariis non sit contentus.* 316—331.

Satira hæc rerum affectuumque gravitate præ ceteris excellit et præclaris sententiis tamquam gemmis distincta est clarissimis. In prima ejus parte (v. 1—134.) redarguuntur acerbe parentes, exemplis et præceptis liberos suos ad vitia vel in suos eosque pravos mores formantes, in altera (v. 135—331.) potissimum notatur avaritia. Cum hac conferenda Horatii Sat. I. libri I. et lib. II, 3, 108 seq. ut ita diversissimum dicendi genus perspicue cog-

noscatur; (Horatius enim, ut solet, ridendo vitium hoc corripit, Juvenalis autem altius insurgens declamatoris more et magistri severitate illud in invidiam adducit atque indignationem excitat) cum illa, præter loca, in Comment. laudata, Senec. de ira II, 22. et epist. 97. Plut. de institut. liber. et Quintil. Inst. Orat. I, 1, 6. cujus verba omnino digna sunt, quæ h. l. adscribantur: *Utinam liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus! Infantiam statim deliciis solvimus: mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes mentis et corporis frangit. Quid non adultus concupiscet et qui in purpuris repet? Jam coccum intelligit, jam conchylium poscit. Gaudemus, si quid licentius dixerit: verba, nec Alexandrinis quidem permittenda deliciis, risu et osculo excipimus. Nec mirum: nos docuimus, ex nobis audierunt; nostras amicas, nostros concubinos vident: omne convivium obscœnis canticis strepit: pudenda dictu spectantur: fit ex his consuetudo, deinde natura. Discunt hæc miseri, antequam sciant vitia esse. Inde soluti ac fluentes non accipiunt e scholis mala ista, sed in scholas afferunt* cet. — Notæ Achaintrii sunt hæ: "Poeta ostendit sup. II, 166. et VI, 617. quam pessima (!) fuerint commercia et quantum nocerent rei publicæ Imperatorum, regum ac populi primorum corrupti mores. Nunc demonstrat, quanti sint ponderis exempla domestica, quæ re ipsa morum publicorum sunt certissima fundamenta. Dusaulx poetæ nostro objicit, quod abrupta nimis transitione ad aliud argumentum, scil. ad avaritiam transierit: male, nostro judicio; nam et id suo (!) themati conveniebat. Ex omnibus enim vitiis, ad eversionem imperiorum aptissimis, nullum optimus ille vir judicabat pejus et vitandum magis quam avaritiam, scil. cupiditatem habendi per fas et nefas. Quam qui in animos puerorum insinuat, is merito patriæ hostis debet haberi. Ea enim plebem turbulentam efficit, cives inquietos et novarum rerum avidos, mercatores rapaces, judices corruptos, milites infidos, duces perjuros et ei, qui plus pollicetur, vitam suam addicentes, Imperatores ambitiosos, spoliatores, deprædatores, tribunos denique ad populi tutelam institutos venales, perturbatores, patriæ defectores et rem publicam tyranno vendentes. Cf. Virg. Æn. VI, 621. 622. Recte igitur a v. 106. Juvenalis acriter invehitur in avaritiam, quippe quod vitium, quum sint alia quodammodo condonanda, nullam habet excusationem, et virtutibus supra memoratis proximum est, etsi tamen ab iis distinctum. Non enim permisceas *avaritiam* cum *frugalitate* et ista prudenti rerum familiarium aut publicarum administratione, quæ est privatarum domuum et imperiorum felicitatis firmissimum fundamentum."

PLURIMA sunt, Fuscine, et fama digna sinistra
Et nitidis maculam hæsuram figentia rebus,

SATIRA XIV.

2. *maculam hæsuram* 1. 8. et edd. recentt. *maculam et rugam* 22. (Gr. *σπῖλον καὶ ῥυτίδα*) *maculam ac rugam* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 25. 26. 27. 45—50. 54—69. 71—74. et omnes codd. Paris. Hoc probavit Rigalt. et restituit Ach. — Ante hunc versum alius legitur in multis codicibus, et quidem *Et qui[d] majorum vitio sequiturque minores* in 12 *Et quod m. vitio* (al. *vitium*) *s. m.* in 2 4. 8 a m. sec. 11. 23. 24. 27. 35. 36. 45 74. et in omnibus fere MSS. Paris. *E[t] quod m. vitia s. m.* in 17. 19. 20. Pithœu non repugnat, quo minus eum retineamus

Quæ monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
Si damnosa senem juvat alea, ludit et heres
5 Bullatus parvoque eadem movet arma fritillo.
Nec melius de se cuiquam sperare propinquo
Concedet juvenis, qui radere tubera terræ,
Boletum condire et eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit, nebulone parente
10 Et cana monstrante gula. Quum septimus annus
Transierit puero, nondum omni dente renato,
Barbatos licet admoveas mille inde magistros,
Hinc totidem, cupiet lauto cœnare paratu
Semper et a magna non degenerare culina.
15 Mitem animum et mores modicis erroribus æquos
Præcipit atque animas servorum et corpora nostra
Materia constare putat paribusque elementis,
An sævire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
Plagarum strepitu et nullam Sirena flagellis
20 Comparat, Antiphates trepidi laris ac Polyphemus,
Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferro?

dummodo post v. 3. reponatur. Sed argumentum potius Satiræ hoc versu et forte altero, qui exciderit, comprehensum fuisse, non male suspicabantur Lipsius Epist. Quæst. IV, 15. Grangæus, Calder. et alii, qui recte monent, in membranis plerisque, memoriæ juvandæ causa, versum, quo argumentum contineatur, vel Satiris præfixum, vel, ut in cod. Divæi, ad marginem libri scriptum legi, indeque spurium illum et ineptum, quo tota loci hujus sententia turbetur, facile potuisse in textum irrepere.

4. *juvet* 22.

6. *melius cuiquam de se* 11. 16. 17. 45. *de se cuiquam melius* 20. *de se melius cuiquam* 25. 27. 46—50. 54—60. 71—74.

7. *Concedit* 10. 13. 15. 16. 17. 19—24. 27. 48. 54. 59—65. et XXXIII MSS. Paris. prob. Ach. — *rodere* quosdam legere monet Lubinus, qui id exponit, avide vorare.

11. *puero* pro *puerum* restitui ex 10. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. et XXX MSS. Paris. Possis etiam distinguere: *Transierit, puero, — admoveas.*

16. *Præcipitat qui* 29. *Præcipitateret* 12. — *animos* 10. 12. 15. 17. 19. 25. 27. 45—50. 54. 55. 57—63. 65—69. 71. 72. 73. et multi codd. Paris.

17. *Materia constare pari paribusque elementis* conj. Wakef. ad Lucret. III, 375. Sed jungere malim *nostra materia.* v. Comm. — *paribusve* 17.

18. *Insævire* quidam. — *Rutulus* 11. 17. 19. 21—24.

19. *Plagarum crepitu* emend. Broukhus. ad Tibull. IV, 1, 59. quum *crepare* sit verbum proprium in verberibus. Sed paucis id locis haud confici posse monet Hein. et in loco Cic. Verr. V, 62. *strepitus* legi in duobus codd. teste Gron. ad Gell. X, 3.

20. *et* pro *ac* 22.

21. *Tunc* 10. 11. 17. 19—24. 45. — *aliquis quoties* 7. et mox v. 22. *propter duo* 7. 11. Utrumque probavit d'Orville ad Chariton. I, 5. p. 234. ed. Lips.

Quid suadet juveni lætus stridore catenæ,
Quem mire afficiunt inscripta ergastula, carcer
25 Rusticus? Exspectas, ut non sit adultera Largæ
Filia, quæ numquam maternos dicere mœchos
Tam cito nec tanto poterit contexere cursu,
Ut non ter decies respiret? Conscia matri
Virgo fuit: ceras nunc hac dictante pusillas
30 Implet et ad mœchos dat eisdem ferre cinædis.
Sic natura jubet: velocius et citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Quum subeunt animos auctoribus. Unus et alter
Forsitan hæc spernant juvenes, quibus arte benigna
35 Et meliore luto finxit præcordia Titan:
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnandis: hujus enim vel
Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
40 Ex nobis geniti; quoniam dociles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus; et Catilinam
Quocumque in populo videas, quocumque sub axe:
Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus usquam.
Nil dictu fœdum visuque hæc limina tangat,
45 Intra quæ puer est. Procul hinc, procul inde puellæ

24. *Inscriptus servus* Græcis, v. c. Luciano, (Cataplus c. 24. et 28.) dicitur *κατάγραφος, στιγματίας, πελιδνὸς καὶ κυάνεος ἀπὸ τῶν στιγμάτων, πολλὰ ἐμπολήσας ἴχνη καὶ σημεῖα τῶν ἐγκαυμάτων.*

25. *exspectes* 15. 25. 46—50. 54—60. 64. 65. — *Lagæ* 21 a m. sec. 22. *large* invita Minerva conj. Fidentinus et Sabinus.

26. *discere* 24.

27. *non* 22. — *potuit* 24. *poterit tanto* 21.

30. *mœchos* pro *mœchum* revocavi ex 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19. 20. 25. 27. 45—50. 54—60. 64. multis MSS. Paris. et Prisciani lib. VII. et XIII. — *easdem* 16.

31. *natura docet* 24.

33. *subeant* 10. 13. 15. 16. 17. 19—22. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74. et omnes fere codd. Paris. — *actoribus* 16. *doctoribus* 7.

34. *spernunt* 45. *spernent* 15.

38. *Abstineat* 12. *Abstineas igitur damnis;* (sceleribus, quæ tibi liberisque tuis exitio sunt) *hujusce etenim* (rei) *vel Una potens* cet. 10. 11. 12. 15. 17. 19. 20. 21 a m. sec. 22—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnes codd. Paris. unde hæc restituit Ach.

39. *est* non exstat in 11. 19. 22. — *nec* 22. 23. 24. 65.

41. *et pravis* 16.

43. *umquam* 21.

44. *Nec* 12. 45.

45. *Intra quæ pater est* 1. 11. 20. 75. prob. Schurzfl. — *ac* pro *hinc* 11. 12. 22. et *hac* 10. 17. 19. 20. 21. 24. 45. *profani* pro *puellæ* 11. *procul hinc, procul itepuellæ* recte, opinor, in literis ad me datis

Lenonum et cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reverentia. Si quid
Turpe paras, ne tu pueri contemseris annos:
Sed peccaturo obstet tibi filius infans.
50 Nam si quid dignum Censoris fecerit ira
Quandoque, et similem tibi se non corpore tantum
Nec vultu dederit, morum quoque filius et qui
Omnia deterius tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum et castigabis acerbo
55 Clamore ac post hæc tabulas mutare parabis.
Unde tibi frontem libertatemque parentis,
Quum facias pejora senex vacuumque cerebro
Jam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?
Hospite venturo, cessabit nemo tuorum.
60 Verre pavimentum, nitidas ostende columnas,
Arida cum tota descendat aranea tela,
Hic leve argentum, vasa aspera tergeat alter;
Vox domini furit instantis virgamque tenentis.
Ergo miser trepidas, ne stercore fœda canino
65 Atria displiceant oculis venientis amici,
Ne perfusa luto sit porticus; et tamen uno

emend. Cl. Herel, qui suspicatur, vocem importunam *inde* ab indocto librario repositam esse, ut τῷ *hinc* responderet. Id quoque legi in duobus MSS. Paris. monet Ach. Verbis tamen *hinc* et *inde* forsan innuuntur diversæ ædium partes.

46. *ut cantus* 16.

47. *pueris* 22.

48. *ne* recepi ex 13. 27. 47. Idem conj. V. Cl. Herel. *nec* in plerisque libris. *non* in quibusdam.

49. *obstet* 1. 14. 16. 18. 24. 70. 82. *obstat* 19. *obsistet* 23. *obsistat* 10. 12. 13. 15. 17. 20. 21. 22. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—76. et permulti codd. Paris. Rectius; nisi potius repositum est ab iis, qui metro timebant. v. sup. ad I, 151.

51. *Quandoquidem et similem* 10. 12. 16. 17. 19—27. 45—50. 54. 55. 57—64. et omnes codd. Paris. *Quandoquidem similem* 11. 15. 50. 56. 65—69. 71. 72. 73. 77. Illud probavit Schrader et Ach., hoc Schurzfl. In iisdem libris v. 52. legitur *et quum Omnia* cet. et verba *Quandoquidem — filius*, vel adeo tres versus, 51. 52. et 53., parenthesi includuntur.

52. *morum tibi filius* 12. 17. *morum quod filius* quidam. — *et quum Omnia* cet. 10. 15. 16. 17. 19—21. 23—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

54. *nimium* 45.

55. *posthac* 24. 77. *aut post hæc* 12. 16—20. 24. 25. 27. 45—48. 56. 58. 60. 64. 65. *ut post hæc* 57. 59.

57. *facies* 12. 23.

60. *et nitidas* 12. 23.

62. *lavet argentum* 10—13. 15. 16. 18—22. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnes codd. Paris. quos secutus est Ach. *læve argentum* in reliquis. Ego *leve* scripsi. v. ad II, 12.

63. *furit* 1. 14. 18. 48. 70. 75. 76. 82. *fremit* 7. 10. 11. 15. 20. 21. 23—27. 29. 45. 46. 47. 49. 50. 54—69. 71—74. 77. omnes fere codd. Paris. et ed. Ach. *fremat* 12. 16. 17. 19. *premat* 22.

64. *ut* pro *ne* 19 a m. pr.

66. *Nec* 25. 45. 50. 56. 57. 60.

Semodio scobis hæc emundat servulus unus.
Illud non agitas, ut sanctam filius omni
Adspiciat sine labe domum vitioque carentem?
70 Gratum est, quod patriæ civem populoque dedisti,
Si facis, ut patriæ sit idoneus, utilis agris,
Utilis et bellorum et pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit, quibus artibus et quibus hunc tu
Moribus instituas. Serpente ciconia pullos
75 Nutrit et inventâ per devia rura lacertâ:
Illi eadem sumtis quærunt animalia pinnis.
Vultur, jumento et canibus crucibusque relictis,
Ad fetus properat partemque cadaveris affert.
Hic est ergo cibus magni quoque vulturis et se
80 Pascentis, propria quum jam facit arbore nidos.
Sed leporem aut capream famulæ Jovis et generosæ

67. *scrobis* 11. 12. 16. 17. 19. 20. 24. et XX MSS. Paris. *scropis* 23. — *emondat* vet. MS. Rittershus. *mundat* 12. *emundet* 21 a m. sec. *emundat* 11. 23. 24. quod pro vulg. *emendat* recepi. Idem probarunt Sciopp. Veris. IV, 10. et Schurzfl. qui monet, ita etiam legisse Eutichium Gramm. lib. II. p. 2174. ed. Putsch.

69. *tabe* 23.

70. abest ab 23. *patriæque dedisti* 22. *Patribus civem populoque* emend. et copiose defendere conabatur Bentl. ad Horat. Od. III, 6. 20. putans, ineptam non modo h. l. esse tautologiam, sed infectam quoque inconcinnamque repetitionem voc. *patriæ*. In hac vero repetitione magna potius vis inest, et *patriam populumque* diserte etiam junxit Ovid. Met. XV, 572. (cui loco eamdem adhibere medicinam, magnæ temeritatis est) neque ea prorsus synonyma esse verba, sed *patriam*, quatenus sit ipsa res publica cum partibus suis, majestate, dignitate, securitate et salute publica, distingui et posse et debere a *populo* a, civibus, jam monuit Jani ad Horat. l. l. Nota Ach. est: "Sub tyranno *populus* exstat, non *patria*: in re publica autem aut etiam sub Principe justo, moderato et legibus obsequenti *populus* est, *cives* sunt et *patriâ*: nec ea debent permisceri, nec eorum oblivisci debuisset Bentleius Anglus et civis."

72. *rebus pacis* 23. 25. 27. 46—49. 54 —60. 64. 65.

74. *nidos* pro *pullos* 84 a m. pr. prob. Schradero in Observatt. p. 70. ubi recte, puto, monet, vulgatam lect. ex glossem. irrepsisse, (ut et ap. Claud. III Cons. Honor. Præs. v. 5.) et pullos aviumque fetus a poetis aliisque scriptoribus, originem vocabuli respicientibus, erudite *nidos* vocari. v. ad V, 143. in Comm. Juvenalis docte loqui amat, et quis sibi persuadebit, *nidos* librariorum ingenio deberi? Suspicari tamen possis, hoc ex V, 143. petitum esse et a docta manu h. l. adscriptum.

75. *Nutrire* 22.

76. *quærunt alimonia* 11. ad marg. Glossæ: *Alimonium*, τροφεῖον, τροφή; et eadem voce usus est Varr. R. R. I, 8, 7. II, 1, 14. 5, 16. III, 16. Sed alibi, quod sciam, ea non occurrit, et *eadem animalia* h. l. sunt serpentes et lacertæ. — *pennis* 10. 13. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54 —59. 71—74. Præstat *pinnis*, si verum est, de quo tamen dubitare licet, ita dici plumas, h. e. molliores exiguasque pennas.

77. Fuerunt, qui mallent *gruibusque relictis*: sed hi sententiam h. l. parum perspexisse videntur.

79. *Hinc* 21. — *jam* pro *quoque* 15.

80. *fecit* 11 a m. sec. unde *quum fecit in arbore* conj. Schurzfl.

In saltu venantur aves: hinc præda cubili
Ponitur: inde autem, quum se matura levarit
Progenies, stimulante fame, festinat ad illam,
85 Quam primum prædam rupto gustaverat ovo.
Ædificator erat Cetronius et modo curvo
Litore Caietæ, summa nunc Tiburis arce,
Nunc Prænestinis in montibus alta parabat
Culmina villarum Græcis longeque petitis
90 Marmoribus, vincens Fortunæ atque Herculis ædem,
Ut spado vincebat Capitolia nostra Posides.
Dum sic ergo habitat Cetronius, imminuit rem,
Fregit opes; nec parva tamen mensura relictæ
Partis erat: totam hanc turbavit filius amens,
95 Dum meliore novas attollit marmore villas.
Quidam sortiti metuentem sabbata patrem,
Nil præter nubes et cœli numen adorant,
Nec distare putant humana carne suillam,
Qua pater abstinuit; mox et præputia ponunt:
100 Romanas autem soliti contemnere leges,
Judaicum ediscunt et servant ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.

82. *tunc præda* 10. 12. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54. 56—69. 71—74. et dimidia pars MSS. Paris.

83. *levabit* 10. 12. 13. 17. 19—27. 48. 54—63. 65. 66—69. 71—74. et XVII codd. Paris. prob. Ach. quia sequitur *festinat* et *gustaverat*.

85. *rupto prædam* 61. 62. 63. 66. 67. 68. 71—74. — *gustaverit* 11. (alia lectio, ab eadem manu notata) 22. 25. 27. 49. 50. 56—65. 68. 71—74. *gestaverit* 46. 47. 66. 67.

85. *Cetronius* 1. 11. 12. 14. 19. 22. 45. 49. 70. 75. 76. *Centronius* 10. 15. 16. 18. 20. 21. 23—27. 46—48. 50. 54—69. 71—74. 77. *Cætronius* 17. *Cretonius* 8. et mox v. 92. *Cetonius*, sed utroque loco *Cetronius*, a m. sec. *Centonius*, *Ceronius*, *Ciconius* al. Forte leg. *Centenius*. v. ad Liv. 22, 8 pr. ubi eadem fere est lectionis varietas.

90. *ac* 27. 46—50. 54—56. 59. 60. 64. 65.

92. *Cetronius*. v. ad v. 86.

97. *cœli lumen* alii, nescio qui, probb. Cantero Nov. Lectt. IV, 2 ac 5. et Scalig. ad Cirin, sed refrag. Lips. ad Tac. Hist. V, 5.

99. *Cum pater* 13. *Quod pater* 18.

101. *discunt* 15. *et discunt* 19. *edificant* 22. — *ac servant* 22. 23. — *et metuunt* 11. 16. 22. 23. 25. 27. 46. 47. 48. 55—60. 64. 65.

102. *Mosis* 46. 47. *Moyses* 17. a m. pr. 18. 19 a m. pr. 20—24. — *Tradit et arcano* 11. non improb. Schurzfl. ut sensus sit: *ediscunt* ritus Judæorum, et *observant*, *quodcumque tradit Moses*, quale est, *non monstrare vias*, nisi Judæis, et non circumcisos ne communis quidem aquæ usu dignari velle, aut *sitientibus* fontem ostendere. Hæc vulgaris interpretandi ratio dura, sed lectio illa omnino probanda videtur, modo post *Moses* non colon, ut vulgo fit, sed punctum ponatur, ut infinitivi *monstrare* et *deducere* non pendeant a verbis *Moses tradidit*, sed narrativi sint sive historici. Ita voc. *quodcum-*

Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti;
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos.
105 Sed pater in causa, cui septima quæque fuit lux
Ignava et partem vitæ non attigit ullam.
Sponte tamen juvenes imitantur cetera: solam
Inviti quoque avaritiam exercere jubentur.
Fallit enim vitium specie virtutis et umbra,
110 Quum sit triste habitu vultuque et veste severum.
Nec dubie tamquam frugi laudatur avarus,
Tamquam parcus homo et rerum tutela suarum
Certa magis, quam si fortunas servet easdem
Hesperidum serpens aut Ponticus. Adde quod hunc, de
115 Quo loquor, egregium populus putat acquirendi
Artificem: quippe his crescunt patrimonia fabris.
Sed crescunt quocumque modo, majoraque fiunt
Incude adsidua semperque ardente camino.
Et pater ergo animi felices credit avaros,
120 Qui miratur opes, qui nulla exempla beati
Pauperis esse putat: juvenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant et eidem incumbere sectæ.
Sunt quædam vitiorum elementa: his protenus illos
Imbuit et cogit minimas ediscere sordes.

que aptius est, quam si ad *jus Judaicum* referatur: nec opus, versus 103. et 104. post v. 100. collocare, quod Scaligero placuisse docet Pithœus, ut infinitivi illi ad voc. *soliti* v. 100. pertineant: a quo eos vel in vulgari verborum ordine pendere non mihi persuasit Ach. Suspicari possis, in fine v. 103. post voc. *colenti* incuria librariorum excidisse copulam *et*. Sed permulta loca huic similia sunt. v. ad IV, 63.

103. *Nec* 22.

105. *in causa est* 22.

110. *voce* pro *veste* 2.

112. *rerum cautela* 4. 17. 21. 22.

113. *fortunas si* 25. 27. 46. 47. 57—60. 64. — *servat* 16. 22. 45.

115. *putat atque verendum Artificem* 10. 11. 18—21. 23—27. 45—50. 54—69. 71—74. plerique codd. Paris. et sic ed. Ach. *atque verendi* 12. 16. 17. 21. et multi codd. Paris. quod Pulmannus exponit: verecundæ actionis.

116. *crescant* 16.

117. *quocumque malo* 4.

119. *Et solos animi felices* 13. *animi felicis* (scil. esse) 10. 15—21. 23. 25. 48. 54. 55. 57—63. 65. 66—69. 71—73. et XXXIII MSS. Paris. non male! Sed doctior est et Græca dictio *felix animi*, ut *μακάριος τῆς τύχης, εὐτυχὴς τῆς ὁμιλίας* cet. et contra *infelix animi* ap. Virg. Æn. IV, 529.

120. *mirantur* et mox *putant* et *hortantur* 10. 12. 15—27. 45—50. 54—69. 71—73. 77. et omnes codd. Paris. unde hæc revocavit Ach. *hi nulla* 12. 15—18. 20. 21. 23. 24. 45. 46. 49. 55. 56. 59. 60. 65. et plerique codd. Paris.

122. *peragant* 9. 11. 15. 16. 23.

124. *nimias* 4. 5. 20. 21. 22.

125. *insanabile* 22.

125 Mox acquirendi docet insatiabile votum.
Servorum ventres modio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens: neque enim omnia sustinet umquam
Mucida cærulei panis consumere frusta,
Hesternum solitus medio servare minutal
130 Septembri: nec non differre in tempora cœnæ
Alterius conchem æstivam cum parte lacerti
Signatam vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri.
Invitatus ad hæc aliquis de ponte negabit.
135 Sed quo divitias hæc per tormenta coactas,
Quum furor haud dubius, quum sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egentis vivere fato?
Interea pleno quum turget sacculus ore,
Crescit amor numi, quantum ipsa pecunia crevit;
140 Et minus hanc optat, qui non habet. Ergo paratur
Altera villa tibi, quum rus non sufficit unum,
Et proferre libet fines; majorque videtur
Et melior vicina seges: mercaris et hanc et
Arbusta et densa montem qui canet oliva.

127. *nec* 15. 16. *enim* abest a 12. Vetus Schol. hæc notavit: "id est, omnia sustinet. Duo negativa confirmativum faciunt." Hinc eum legisse, *neque enim non sustinet umquam Omnia cærulei* cet. suspicabatur Schurzfl. putans, *mucidi* fuisse glossam τοῦ *cærulei*, et deinde textum obsedisse.

131. *concham æstivi* 2. 3. 5. 10. 12. 16—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et permulti codd. Paris. *Concha æstivi cum parte lacerti* apta h. l. si vile concharum genus intellexeris, quia cum *lacerto* conjungitur. Sed *conchem* et *lacertum* junxit etiam Martial. VII, 77. *conchem æstivi* cet. 16. 25. 50. 56. 61—65. 77. prob. Magio in Miscell. II, 3. et 10. ubi *partem* h. l. dici credebat caudam lacerti, et hanc solam in pretio fuisse colligebat ex Martial. l. l.

134. *negabit* restitui ex 10. 11. 12. 16—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. probb. Lindenbr. et Heins. ad Ovid. in Ibin v. 420. *negavit* 14. 15. 70. 75. 76. 82. quod ἀορίστως accipi potest. *negarit* non male conj. Schurzfl.

135. *quid* pro *quo* al. —*per hæc* 16. 45.

136. *phrenesis manifesta* 11. Priores syll. voc. *phrenesis* φρένησις, corripuerunt Prudent. Hamartig. 125. et Seren. Samm. 90. Sed horum auctoritati nihil tribuendum esse in rebus metricis, passim monitum est a viris doctis et a me ipso ad Silium. Cujus quia h. l. immemor fui, acerbe me increpuit Heinecke. Licebit eum relegare ad illa, quæ ad V, 10. notavi, et cum eo exclamare: en prosodiæ Latinæ peritissimum!

137. *egenti vivere fato* 10—13. 16. 18—21 a m. pr. 22—27. 45—50. 54—69. 71—74. XXXII MSS. Paris. et ed. Ach. rectius forsan, certe doctius. *egentis* 1. 8. 17. 21 a m. sec. tres codd. Paris. et edd. recentt.

139. *pecunia crescit* 10—13. 15—27. 48. 54—69. 71—74. 77. forte rectius.

145 Quorum si pretio dominus non vincitur ullo,
Nocte boves macri lassoque famelica collo
Jumenta ad virides hujus mittentur aristas;
Nec prius inde domum, quam tota novalia sævos
In ventres abeant, ut credas falcibus actum.
150 Dicere vix possis, quam multi talia plorent
Et quot venales injuria fecerit agros.
Sed qui sermones? quam fœdæ buccina famæ?
Quid nocet hoc? inquit. Tunicam mihi malo lupini,
Quam si me toto laudet vicinia pago
155 Exigui ruris paucissima farra secantem.
Scilicet et morbis et debilitate carebis
Et luctum et curam effugies, et tempora vitæ
Longa tibi post hæc fato meliore dabuntur,
Si tantum culti solus possederis agri,
160 Quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
Mox etiam fractis ætate ac Punica passis
Prœlia vel Pyrrhum immanem gladiosque Molossos
Tandem pro multis vix jugera bina dabantur
Vulneribus. Merces ea sanguinis atque laboris
165 Nullis visa umquam meritis minor, aut ingratæ
Curta fides patriæ. Saturabat glebula talis

145. *dominus precio* s. *pretio* 11. 13. 16—24. 45. *pretiis ullis* 77.

147. *Armenta* 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. 77. — *mittantur* 16. *mittuntur* 10—13. 15. 17—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. plerique codd. Paris. et ed. Ach.

148. *scævos* 18. 23.

149. *habeant* 17. 20. 22—24. 27. 45. 46. 49. 56. 60. 65. *habebant* 47. — *credant* 20. 24.

151. *Et sic venales* 16.

152. *quæ fœdæ* 17—21. 23. 24. 27. 45—47. 49. 50. 54—58. 61—69. 71—74. et quidam codd. Paris. *tam fœdæ* 22. — *bucina* 17. 18.

153. *Quid nocet hoc* et mox *lupini* cum Ach. restituimus ex 10—13. 15—21. 23—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnibus codd. Paris. *Quid nocet hæc* et *lupinæ* 1. 14. 22. 48. 70. 75. 76. 81. 82. quæ posterior vox, quod sciam, non alibi occurrit, nisi adjective posita. *tunicam* (molestam) *Lupini* alicujus damnati designari putabat H. Vales.

155. *farra metentem* 22. Non male!

159. *solus culti* 25. 46—49. 54—60. 64.

161. *passis ætate* 11. sed *fractis* in marg. — *et Punica* 25. 27. 46. 47. 49. 54—58. 60. 64. — Ante hunc versum excidisse unum alterumve suspicari possis: in sententiarum saltem ordine est, quod severiori judici displicere possit.

162. *gelidosque Molossos* malebat Scaliger, quod multo concinnius videbatur Plathnero.

164. *merces ea* 10. 11. 12. 15—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et omnes codd. Paris. unde hoc recepi cum Ach. pro *merces hæc*.

165. *haud ingratæ* 10. 11. 12. 15—18. 20—24. 27. 45. 46. 47. 56. 65. et XX MSS. Paris.

Patrem ipsum turbamque casæ, qua feta jacebat
Uxor et infantes ludebant quatuor, unus
Vernula, tres domini: sed magnis fratribus horum
170 A scrobe vel sulco redeuntibus altera cœna
Amplior et grandes fumabant pultibus ollæ.
Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
Inde fere scelerum causæ, nec plura venena
Miscuit aut ferro grassatur sæpius ullum
175 Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido
Indomiti census: nam dives qui fieri vult,
Et cito vult fieri. Sed quæ reverentia legum,
Quis metus aut pudor est umquam properantis avari?
Vivite contenti casulis et collibus istis,
180 O pueri, Marsus dicebat et Hernicus olim
Vestinusque senex; panem quæramus aratro,
Qui satis est mensis: laudant hoc numina ruris,
Quorum ope et auxilio, gratæ post munus aristæ,
Contingunt homini veteris fastidia quercus.
185 Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi; qui submovet Euros
Pellibus inversis. Peregrina ignotaque nobis
Ad scelus atque nefas, quæcumque est, purpura ducit.

167. *in qua* 15.
171. *postibus ollæ* 21.
172. *vestro* 57. — *agro* pro *horto* 15.
174. *ac ferro* 21.
175. *sceva* 23.
176. *Indomiti census* revocavi ex 10. 12. 13. 17—22. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XXV MSS. Paris. h. e. immensi, quo sensu *indomita prela* dixit Plin. XVII, 10. s. 14. *Immodici census* 11. 14. 15. 16. 23. 24. 70. 75. 76. 82. et X codd. Paris. quæ lectio haud dubie ex interpret. orta. Illam certe librariorum ingenio deberi, quis sibi persuadeat?

178. *et pudor* 18. *Quis modus aut pudor est* in literis ad me scriptis ingeniose emend. Cl. Herel, coll. Horat. Od. I, 24, 1. *Quis desiderio sit pudor aut modus*, qui locus Juvenalis forte menti obversabatur. Vox *metus* languet, quoniam cum *reverentia legum* jungitur.

179. *his casulis* 15.
182. *Qui* restituimus ex 11. 12. 13. 16—20. 23—27. 45—50. 55. 57—69. 71. 72. 73. 75. 76. et MSS. Paris. tantum non omnibus. *Quis* 10. 14. 15. 21. 22. 54. 56. 70. 74. 77. 82. quod minus aptum videtur, nisi forte ita junxeris verba: *aratro panem quæramus mensis* nostris, *quis satis est*, quibus sufficit panis. — *laudant hæc* 11. 21 a m. sec. 22. 23.

184. *Contingunt homines* 10. 11. 12. 17—24. 27. 45—49. 54. 55. 56. 60—63. 65—69. 71—74. 77. et XXX MSS. Paris. non improb. Schurzfl. qui comparavit Gr. ἄττα χέρες. *Contemnunt homines* 13. *Effugiunt homines* 50. 64.
186. Post hunc versum in 16. insertus est iste: *Frondoso pariter requiem capessere lecto.*
188. *quodcumque* 13. 49. 55. 61. 62. 63. 65—69. 71—74.

Hæc illi veteres præcepta minoribus: at nunc
190 Post finem auctumni media de nocte supinum
Clamosus juvenem pater excitat: Accipe ceras,
Scribe, puer, vigila, causas age, perlege rubras
Majorum leges aut vitem posce libello.
Sed caput intactum buxo naresque pilosas
195 Adnotet et grandes miretur Lælius alas.
Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
Ut locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
Afferat; aut, longos castrorum ferre labores
Si piget et trepidum solvunt tibi cornua ventrem
200 Cum lituis audita, pares, quod vendere possis
Pluris dimidio, nec te fastidia mercis
Ullius subeant ablegandæ Tiberim ultra:
Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
Unguenta et corium. Lucri bonus est odor ex re
205 Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore
Versetur, Dîs atque ipso Jove digna, poetæ:
Unde habeas, quærit nemo; sed oportet habere.
Hoc monstrant vetulæ pueris repentibus assæ:
Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellæ.

189. *et nunc* 16.

192. *vigila ac causas age* 17. 19. *vigil ac* 16. 21 a m. sec. 22. 28.

194. *Sit caput* 11. 20. prob. Schurzfl. putans, voce *sed* turbari sensum.

195. *Advocet* 16.

196. *Dirue majorum* 20.

198. *at* 11. 15. 16. *et* 45.

199. *trepido* 10. 11. 12. 16—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. et omnes codd. Paris. quod restituit Ach. putans, hoc doctius esse, quod mihi secus videtur.

203. *Ne* 63. *Nec* 13. 17. 18. 23. 25. 27. 45—50. 54—62. 64—69. 71—74. Eadem varietas est ap. Virg. Ge. IV, 47. et al. debeturque librariis, qui ignorabant, *neu* vel *neve* passim pro *nec* poni.

206. *poeta* 8. 13. 21. prob. Pith. Sed junge: *sententia poetæ.*

208. *Hæc* 20. — *pueris vetulæ* 10. 17—24. 45. — *repentibus assæ* 1. 10. 14. 70. 75. 76. 77. 82. *repetentibus assem* 21. 24. quod conj. Schurzfl. coll. V, 144. *poscentibus assem* 11. 12. 15—20. 22. 23. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. et plerique codd. Paris. probb. Grang., Rigalt. et Ach. coll. eodem loco sup. V, 144. qui sane huic lectioni favet, vel potius alteri *repetentibus assem*, quæ ad nostram propius accedit et peperit tertiam: *poscentibus* enim est glossa, verbo *repetentibus* adscripta. Sed utrumque forte petitum ex V, 144. Nostram lectionem primus revocavit Carrio Emendatt. II, 9. ubi ex Nonio monet, *assam* dici nutricem, quod semper *assit* s. *adsit* iis, quos nutriat. Sed vetus Schol. est: "*Assa* dicitur nutrix sicca (sole colorata, rugosa) et vetusta, quæ lac non præstat infantibus, sed solam diligentiam et munditiam adhibet." Gloss. vett. "*Assæ*, adsestrices, ἀναγιτριαι, ταῖς τικτούσαις ὑπηρετοῦσαι, aliquando etiam τροφοί." *vetulæ pueris poscentibus assæ* legebat Is. Pontan. ad Macrob. VII.

209. *Hæc* 19. — *alpha et vita* 11 a m. sec. et 64. Cf. Valesiana p. 206.

210 Talibus instantem monitis quemcunque parentem
Sic possem affari: Dic, O vanissime, quis te
Festinare jubet? meliorem præsto magistro
Discipulum. securus abi: vinceris, ut Ajax
Præteriit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
215 Parcendum teneris: nondum implevere medullas
Maturæ mala nequitiæ. Quum pectere barbam
Cœperit et longi mucronem admittere cultri,
Falsus erit testis, vendet perjuria summa
Exigua et Cereris tangens aramque pedemque.
220 Elatam jam crede nurum, si limina vestra
Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
Per somnum digitis! nam quæ terraque marique
Acquirenda putas, brevior via conferet illi.
Nullus enim magni sceleris labor. Hæc ego numquam
225 Mandavi, dices olim, nec talia suasi.
Mentis causa malæ tamen est et origo penes te.
Nam quisquis magni census præcepit amorem,
Et lævo monitu pueros producit avaros,
*Et qui per fraudes patrimonia conduplicare

211. *possum* 10. 13. 15—25. 54—60. 62. 64—69. 71—74. *possunt* 27. 48. 61. 63. — *dico* 27. 61. 62. 63.

212. *Festinare facit* 16.

213. *abis* 66.

214. *et Pelea* 15. *aut Pelea* 23. — *vincit* 18.

215. *Parcendum teneris* 10. 17. ut ap. Virg. Ge. II, 363. Id substitui pro vulg. *Parcendum est teneris.* Librarii sexcenties inculcarunt *est*, ubi bona Latinitas illud omittere solet. *Parcendum est pueris* 22.

216. *Naturæ mala nequitia est* 1. *Maturæ* 14. 15. 16. 23. 24. 48. 59. 65. 70. 77. 82. *Naturæ* 10—13. 17—22. 25. 26. 27. 45—49. 54—58. 60. 75. 76. non improb. Schurzfl. ut *medulla naturæ* maxima dicatur κακοζηλία. Idem ex antiquiss. MSS. Paris. restituit Ach. et exponit ita: *nondum implevere medullas*, penitus in teneros, simplices et adhuc *naturæ* deditos penetraverunt eorum animos, nondum venis medullisque infixa hærent *mala nequitiæ*, scelerum omnium principia, semina. *Nativæ* 50. 61—64. 66—69. 71—74. non improb. H. Vales. — Mox ante *quum* insertum est *Ast* in 14. 70. 82. quod extrusi, quoniam abest ab 10—13. 15—27. 45—50. 54—69. 71—77. et interpolationem redolet. — *pectore* 16. 22.

219. Copula *et* abest ab 10—13. 15—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. — *tegensque aramque* 21.

223. *Anquirenda* recte, puto, emend. Grang. v. ad VI, 501. — *putes* 18. 19. 23. 27. 46—50. 54. 55. 56. 59—64. 65. 68. 69. 71—74. 77.

228. *levi* 45. *læto* 16. — *providit* 15. 16. 29.

229. *fraudem* 24. — *conduplicari* 13. 17. 18. 20. 22. 23. 24. 27. 45. 47. 54. 58. 64. *conduplicandi* 15. Forte rectius, etsi non ignoro, vocem *libertatem* etiam infinitivo junctam legi, v. c. ap. Prop. I, 1, 28. et Val. Fl. I, 601. — Totus autem versus abest ab 2. 10. 11. 12. 16. 21. neque eum in suo exemplari habuisse videtur vetus Schol. qui illum silentio prætermisit, et verba *dat libertatem* exposuit:

230 Dat libertatem et totas effundit habenas
Curriculo: quem si revoces, subsistere nescit
Et te contemto rapitur metisque relictis.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
235 Quum dicis juveni, stultum, qui donet amico,
Qui paupertatem levet attollatque propinqui;
Et spoliare doces, et circumscribere, et omni
Crimine divitias acquirere, quarum amor in te,
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quantum
240 Dilexit Thebas, si Græcia vera, Menœceus:
In quorum sulcis legiones dentibus anguis
Cum clypeis nascuntur et horrida bella capessunt
Continuo, tamquam et tubicen surrexerit una.
Ergo ignem, cujus scintillas ipse dedisti,
245 Flagrantem late et rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur misero, trepidumque magistrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.
  Nota mathematicis genesis tua: sed grave tardas
Exspectare colus. Morieris stamine nondum
250 Abrupto. Jam nunc obstas et vota moraris:
Jam torquet juvenem longa et cervina senectus.
Ocius Archigenen quære atque eme, quod Mithridates

auctoritatem et nequitiam permittit. Est haud dubie lacinia, adsuta ab interpolatore, qui verba *Dat libertatem* non concoquebat, nisi talia adderentur. Minus quidem languebit, si *et* v. 228. et 230. pro *etiam* positum acceperis. At quis ferat hanc copulam toties ac vario sensu repetitam eamdemque sententiam ter expressam? Hinc etiam non placet opinio eorum, qui v. 230. *et* ante *totas* delendum putant, ut verbis *Nam quisquis — dat libertatem* πρότασιν, (quæ sic nimis longa est et ταυτολογεῖ) reliquis vero, *totas effundit habenas* cet., ἀπόδοσις contineatur. Toto potius versu ejecto nihil est, quod in h. l. displiceat. vid. Comm.

230. *effudit* 21. 22. 25. 27. 46—49. 54—63. 66. 67. 69—73.

232. *Sed* conj. Plathner.

233. *credet* 24.

235. *Cur* 22. — *dices* 16. — *stultus, qui donat a., Qui p. levat adtollitque p.* 13. Non male, ut ipsa sint patris verba.

236. *levat* 13. 16. 23. — *attolitque* 13. 16. *attolletque* 15. *tollat levetque* 24. — *propinquum* 21.

238. *anquirere* etiam h. l. suspicari possis v. sup. ad VI, 501. — *in te est* 18. 19 a m. sec. 23. 25. 27. 46. 47. 48. 50. 54 —69. 71—74.

241. *quarum* (scil. Thebarum) 19. 25. 46. 48. 49. 50. 54—57. 59—69. 71—74. et multi codd. Paris. sed *quorum* 1. 10—18. 20—24. 27. optimi codd. Paris. (Put. Fauch. Alex. Senat. Thuan. et alii) quod doctius est. v. Comm.

243. *et tamquam* 20. — *tibicen* 22. 49.

245. *et late* 10. 11. 15. 17—19. 23. 25. 45—49. 54. 55. 57—60. 64. 65.

247. *caveam* 15—20. 22. 24.

248. *nec grave* 24.

Composuit, si vis aliam decerpere ficum
Atque alias tractare rosas. Medicamen habendum est,
255 Sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.
Monstro voluptatem egregiam, cui nulla theatra,
Nulla æquare queas Prætoris pulpita lauti,
Si spectes, quanto capitis discrimine constent
Incrementa domus, ærata multus in arca
260 Fiscus et ad vigilem ponendi Castora numi,
Ex quo Mars Ultor galeam quoque perdidit et res
Non potuit servare suas. Ergo omnia Floræ
Et Cereris licet et Cybeles aulæa relinquas:
Tanto majores humana negotia ludi.
265 An magis oblectant animum jactata petauro
Corpora, quippe solet rectum descendere funem,
Quam tu, Corycia semper qui puppe moraris
Atque habitas, Coro semper tollendus et Austro,
Perditus ac vilis sacci mercator olentis;
270 Qui gaudes pingue antiquæ de litore Cretæ
Passum et municipes Jovis advexisse lagenas?
Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
Victum illa mercede parat, brumamque famemque
Illa reste cavet: tu propter mille talenta
275 Et centum villas temerarius. Adspice portus
Et plenum magnis trabibus mare; plus hominum est jam

249. *celos* 13. 18—21 a m. sec. 22. 23. 24. 46—50. 54—57. 59. 60. 62. 64. 65. 68. 69. 71—74.

252. *Archygenen* 17. 19. Ego *Archigenen* pro *Archigenem* scripsi.

253. *Opposuit* 22.

254. *togas* pro *rosas* 16. — *est* non exstat in 17. 18.

255. *aut pater aut rex* 10. 11. 15—20. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74. plerique codd. Paris. et ed. Ach.

258. *spectas* 18. 23. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74. — *constant* 21. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74.

265. *Non* et *jactare* 12.

266. *solent* 27. 47. 54. 61. 63. 64. 74.

267. *Quantum* 16. — *in* ante *Corycia* non male inseritur in 10. 17. 19. 23. 24. vel ante *puppe* in 45. — *Coricia* 10. 17. 19. 23. 24. 46. *Coritia* 47. 48. 50. 64. *Corithia* 21. 45. *Corinthia* 22. — *rupe* 21 a m. sec.

269. *ac vilis* 1. 2. 14. 18. 56. 70. 74—77. 82. *Perditus, a Siculis sacci mercator* (qui a Siculis saccum mercaris) 3. 5. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. et permulti codd. Paris. quod perperam probat Plathnerus, quia *saccus olens* sit crocum, quod plurimum in Sicilia, unde et *Sicanium* dicatur Stat. Sylv. V, 3, 41. Ei tamen adstipulatur Ach. qui illam lect. restituit.

270. *pingui* 16. 27. 45. 59. 60. — *antiquo* 22.

273. *Victum ex illa merce* 22.

276. *plus h. jam* 21. 22.

In pelago: veniet classis, quocumque vocarit
Spes lucri, nec Carpathium Gætulaque tantum
Æquora transsiliet, sed, longe Calpe relicta,
280 Audiet Herculeo stridentem gurgite solem.
Grande operæ pretium est, ut tenso folle reverti
Inde domum possis tumidaque superbus aluta
Oceani monstra et juvenes vidisse marinos.
Non unus mentes agitat furor. Ille sororis
285 In manibus vultu Eumenidum terretur et igni:
Hic bove percusso mugire Agamemnona credit
Aut Ithacum. Parcat tunicis licet atque lacernis,
Curatoris eget, qui navem mercibus implet
Ad summum latus et tabula distinguitur unda;
290 Quum sit causa mali tanti et discriminis hujus
Concisum argentum in titulos faciesque minutas.
Occurrunt nubes et fulgura. Solvite funem,
Frumenti dominus clamat piperisque coemti;
Nil color hic cœli, nil fascia nigra minatur;
295 Æstivum tonat. Infelix hac forsitan ipsa
Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus et zonam læva morsuque tenebit.
Sed cujus votis modo non suffecerat aurum,
Quod Tagus et rutila volvit Pactolus arena,
300 Frigida sufficient velantes inguina panni

277. *vocat te* 10. 27. 47. 54. 58.
279. Secundam syll. voc. *Calpe* in sexto casu corripi, jam miratus est Priscian. lib. VI. Eamdem brevem esse ap. Avien. Arat. v. 1023. observat Curio prava lectione deceptus, qui cum aliis putabat, id propterea fieri, quod *Calpe* etiam tertiæ declinationis sit et *Calpes*, *Calpis* non minus recte dicatur, quam *Calpe*, *Calpes*.
285. *torretur* 11 in marg. non improb. Schurzfleisch.
286. *credet* 17.
287. *lacertis* 7. 12. 15. 17 a m. sec. 20. 21. 22. 46. 61. 62. 63. 65—69. 71—73. et XII MSS. Paris. in his Put. et Fauch.
288. *navem qui* 21.
289. *tabula dist. uda* 15. 16. 19. 21. 23—27. 46—49. 55—60. 68. XXV MSS. Paris. et ed. Ach. *una* 17. 20. 22. 28. 74. et tres codd. Paris. *unda* 1. 8. 10—14. 22. et VII MSS. Paris.
291. *Conscissum* 16. 21. 22.
293. *piperisve* 19. 45. non male!—*coemtor* 11. *coemptor* 15. 16. 19. 21 a m. pr. 23—27. 46—50. 54—69. 71. 72. 73.
295. *at forsitan* 15. 17. 20. 21. 22. multi codd. Paris. et ed. Ach. *ac forsitan* 16. 19. 23—27. 48. 56—64. 66—69. 71—77. *an forsitan* al. Cf. Comm.
296. *cadit* 21.—*trabibus fractis* 10.
297. *zonam morsu tenebit*, ut fere in Luciani dial. mort. XI, 4. τὸ δὲ χρυσίον ὀδοῦσι καὶ ὄνυξι καὶ πάσῃ μηχανῇ ἐφύλαττον.
298. *suffecerit* 20. 21. 27. 46. 47. 48. 54. *sufficeret* 23.
299. *volvunt* 22.
300. *sufficiant* 16.

Exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
Dum rogat et picta se tempestate tuetur.
Tantis parta malis cura majore metuque
Servantur. Misera est magni custodia census.
305 Dispositis prædives hamis vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro signisque suis Phrygiaque columna
Atque ebore et lata testudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici: si fregeris, altera fiet
310 Cras domus, aut eadem plumbo commissa manebit.
Sensit Alexander, testa quum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicior hic, qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.
315 Nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
Nos facimus, Fortuna, Deam. Mensura tamen quæ
Sufficiat census, si quis me consulat, edam:
In quantum sitis atque fames et frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis,
320 Quantum Socratici ceperunt ante penates.
Numquam aliud Natura, aliud Sapientia dicit.
Acribus exemplis videor te claudere. misce
Ergo aliquid nostris de moribus: effice summam,
Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.

301. *Exanguisque* 12.

305. *perdives* 24. *dives* reponi jubebat Curio, et *armis* pro *hamis* Britann. ut metro consuleretur. Neutrum iis venisset in mentem, nisi perperam de *hamis* piscium cogitassent.

310. *aut eadem* 10. 11. 12. 14. 15. 18. 19. 23. 24. 43. 45. 50. 64. 70. 82. et plerique codd. Paris. *atque eadem* 16. 17. 20. 21. 22. 25. 27. 46—49. 54—63. 65—69. 71—77. et quidam codd. Paris. At quomodo *altera fiet domus*, et simul manebit *eadem?* Id jam monuit Lips. Epistol. Quæst. IV, 25.

312. *quantum* 23. 47. 48. 49. 55. 58. 64.

313. *totum qui* 27. 47. 48. 49. 56—60. 64. 65.

315. *Nullum numen abest* 13. 15. 16. 19. 20. 23—27. 45—50. 54—63. 65—69. 71. 72. 73. — *sed te Nos facimus* 10. 13. 15. 16. 17. 20—27. 45—50. 54—69. 71—74. *sed nos Te facimus* 12. 19. v. sup. ad X, 365. ubi iidem leguntur versus.

316. *Deam, cæloque locamus* 45. et X, 366.

317. *consulit* 16. 21.

318. *En quantum* suspicari possis. At v. Comm. — *ac frigora* 21.

321. *dicet* 11. 22. 23. 25—27. 46—50. 54—60. 65.

322. *ludere* 45. *includere* 15. *cludere* alii. v. ad III, 19.

323. *de nostris* 19. 25. 27. 46—50. 54. 55. 57—60. 64. 65. — In omnibus, quas vidi, editt. perperam non post *summam*, sed post *ordinibus* distinguitur.

324. *dignetur* 45.

325 Hæc quoque si rugam trahit extenditque labellum ;
Sume duos Equites, fac tertia quadringenta.
Si nondum implevi gremium, si panditur ultra :
Nec Crœsi fortuna umquam, nec Persica regna
Sufficient animo, nec divitiæ Narcissi,
330 Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, cujus
Paruit imperiis, uxorem occidere jussus.

SATIRA XV.

ARGUMENTUM.

In hac Satira, ad Volusium Bithynicum scripta, Juvenalis gravissime invehitur in religiosam Ægyptiorum dementiam, qui non modo monstra Deorum, animalia et olera, sed etiam alii alia hujusmodi numina colant, et ob hanc religionis diversitatem tanto se invicem odio prosequantur, ut cæco nonnunquam furore instincti eos, qui aliis utantur sacris, devorare non dubitent. (v. 1—13.) Quæ ne quis fabulosa esse censeat et similia iis, quæ Ulysses Alcinoo super cœnam de Læstrygonum Cyclopumque immanitate et ἀνθρωποφαγίᾳ narraverit, (13—26.) exemplum memorat efferatissimæ hujus crudelitatis, quod sua ætas viderit, et refert, finitima oppida, Tentyra et Coptum, antiqua simultate, nullam aliam ob causam, quam quod diversa coluerint numina, ita arsisse, ut nuper Coptitæ cum Tentyritis, diem festum agentibus et larga meri potione oneratis, quo facilior victoria esset, jurgio contendendi occasionem inde ceperint, utque rixa primum conviciis ac clamore, deinde percussione capitum vulneribusque, pugnis et lapidibus inflictis, transacta, mox armis sumtis in prælium exarserit, in quo fugatis Coptitis, unus eorum, qui nimia formidine cursum præcipitans procubuerit, captus a Tentyritis et non modo in plurima sectus frusta et particulas, ut multis sufficeret, sed crudus etiam ac totus corrosis ossibus tanta aviditate devoratus sit, ut qui ex hostibus novissimi venerint, absumto jam toto corpore, ductis per terram digitis aliquid de sanguine ejus gustaverint. (27—92.) Tanta inhumanitate nullum unquam populum sæviisse dicit: non Calaguritanos in Vasconum finibus, qui, longa demum obsidione ad diram redacti famem et ignari adhuc Stoicorum philosophiæ, vitam inhonesto modo, humanorum scilicet corporum dapibus, protraxerint; (93—114.) non Tauros, qui homines tantum immolaverint Dianæ, non etiam comederint; (115—119.) non Cimbros nec Britannos aut Sauromatas et Agathyrsos. (119—128.) Tum poeta acerbe increpat inimicitiam et odium, quod feræ non nisi in dispar genus, homines autem in se ipsos gerant, quod-

325. *labellis* 22.

326. *quadraginta* 16. 20 a m. pr. 22. v. ad I, 106.

327. *non* 27. 64.

328. *Rosci* pro *Crœsi* 4. forte e glossa, ad v. 324. adscripta. *Crœsi*, regis Lydorum, divitiæ cui non sunt auditæ? — *vel Persica* 16.

329. *Sufficiunt* 27.

que prorsus contrarium sit naturæ, quæ humano generi mollissima dederit corda, et ceteris animalibus

> *Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos*
> *Affectus petere auxilium et præstare juberet.* (129—174.)

Ex hoc argumento intelligitur, poetæ consilium non eo potissimum spectasse, ut religionem vel superstitionem Ægyptiorum derideret, (de qua vid. ad v. 2.) sed ut insigni ostenderet exemplo, diversitate religionis hujus populi inexpiabile nonnumquam odium et inauditam inhumanitatem gigni. In ipsa Satira (in primis in postrema ejus parte v. 129—174.) magna est orationis vis ac gravitas, rei convenientissima; quæ tamen passim, ubi locus est, admixtis facetiis temperatur. — Achaintre hæc bene adnotavit: " Inferius tamen hoc opus ceteris ejusdem auctoris videtur; quod non mirum est: nam et senex admodum erat, et rem Romanis inauditam narrabat. Non ea bella infanda noverat, quæ furor religiosus sequentibus ævis produxit. Quid si Mahumeti fanaticum ardorem vidisset eumdemque manu dextra gladium gestantem, Coranum altera? Quid si Christianorum sancta bella sub crucis vexillo suscepta, *les Croisades*? Quid si Albigensibus rogos accensos? Lutheri et Calvini sectatorum et Catholicorum furores sacros? Non juste minus exclamasset *Adspicimus populos, quorum non sufficit iræ Occidisse aliquem*...... Sed cur ea commemorem? Jam non sub crucis vexillo bella et strages sunt inchoandæ. Humanitatis ipsius et philosophiæ nomine (quod non minus sævum, at ridiculum magis et multo minus excusandum) arma capessuntur, regna et imperia corruunt, urbes diruuntur, agri vastantur hominesque trucidantur. Sic omni tempore inde Principum ambitio prava, aulicorum aviditas et Δημαγωγῶν insania, hinc populorum socordia et imbecillitas miseris mortalibus excidii causæ fuerunt terramque hanc miseram stragis sedem desolationisque fecere."

De tempore, quo hanc Satiram scripserit Juvenalis, v. Comm. ad v. 27. Minus constat, qua occasione et quo loco composita sit. Vetus Schol. " Ad Volusium, inquit, de Ægyptiorum sacris scribit, odio Crispini, qui Ægyptius erat, egens, et modo magister peditum atque equitum factus est." Vid. ad I, 26 seq. et IV, 1 seq. Calderinus: " Invehitur in mutua hominum odia et feritatem, notans scil. Paridem, (v. ad VII, 87 seq.) cujus odio fuerat ejectus, sumta occasione ex re gesta, quam in Ægypto viderat." Lipsius: (Epist. Quæst. IV, 20.) " Juvenalem exsulasse sub Domitiano, non abnuerim, et, quod in Divæi libro est, in Ægyptum etiam missum, ultro crediderim. Indicare hoc ipse voluit Sat. XV, 45. Ait: *quantum ipse notavi*. Vidit igitur Ægyptum, vel quum inibi exsularet, ut MS. Divæi, vel, ut Suidas, quum in vicina esset Pentapoli s. Cyrenaica. v. Plin. V, 5. Hæc lustratio Ægypti causam illi præbuit scribendæ satiræ de immani superstitione Ægyptiorum. Nisi hoc fuisset, cur non pariter aliquid de Hispanis aut Germanis?" Hinc tamen non pro certo affirmare ausim, hanc Satiram non Romæ, sed in Ægypto et tempore exsilii, scriptam fuisse. Illud probabilius videtur, et versum 45. ad annos quoque juventutis, quibus posta Ægyptum lustrare potuit, referre licet. Conf. vita Juvenalis per annos a me digesta ad a. U. 833. et 874.

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat

Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus ibin.
Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
5 Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.
Illic cæruleos, hic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.
Porrum et cæpe nefas violare et frangere morsu.
10 O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina! Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa. Nefas illic fetum jugulare capellæ:
Carnibus humanis vesci licet. Attonito quum
Tale super cœnam facinus narraret Ulixes
15 Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abicit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?
Nam citius Scyllam vel concurrentia saxa
20 Cyaneas plenos et tempestatibus utres

Satira XV.

3. *ibim* 45. 49. 60. 64.

5. *Mennone* 21—23. 65. Ita ubivis scribendum putabat Harduin. ad Plin. VI, 30. s. 35. X, 26. s. 37. XXXVI, 7. s. 11. — Lucianus (Toxaris c. 27.) dixit, τὸν Μέμνονα βοᾷν πρὸς ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον.

7. v. Excurs. ad h. l.

9. *ac frangere* 10. 12. 16—20. 22—25. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

12. *fætum violare* 45.

13—23. Similiter Lucianus de vera hist. I, 3. Ἀρχηγὸς δὲ αὐτοῖς καὶ διδάσκαλος τῆς τοιαύτης βωμολοχίας ὁ τῶν Ὁμήρου Ὀδυσσεὺς, τοῖς περὶ τὸν Ἀλκίνοον διηγούμενος ἀνέμων τε δουλείαν καὶ μονοφθάλμους καὶ ὠμοφάγους καὶ ἀγρίους τινὰς ἀνθρώπους, ἔτι δὲ πολυκέφαλα ζῶα καὶ τὰς ὑπὸ φαρμάκων τῶν ἑταίρων μεταβολὰς, οἷα πολλὰ ἐκεῖνος πρὸς ἰδιώτας τοὺς Φαίακας ἐτερατεύσατο.

14. *narravit* 22. — *Ulixes* recepi ex 17. 19. 20. 58. *Ulyxes* 23. 46. 47. Vulgo *Ulysses*. Cf. ad IX, 65. et XI, 31.

15. *atque* pro *aut* 16.

16. *Moveat* 62. 68. 71. 73.

17. *Scylla* pro *sæva* conjicit Schrader.

18. *Læstrigones* 13. 16. 24. — *Cyclopes* 13. 16. 24. — *et Cyclopas* 10. 11. 17—20. 25. 27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. et XX MSS. Paris. quod arridebat Schurzfl. et Ach. ut exprimeretur res ipsa, grandis scil. Cyclopum vastitas et moles quadrata, versu spondaico durum sonante.

19. *procurrentia saxa* conj. quidam male. v. Heins. ad Ovid. Met. VII, 62.

20. *Cyaneas* semper suspicatus sum, et nunc recepi ex 28. ut sit appositio et interpretatio verborum *concurrentia saxa*. *Cyanes* perperam legitur in 13. et recentt. editt., Prat., Bipont. al. Vulgo *Cyaneis:* at saxa non concurrunt Cyaneis, sed *Cyaneæ* scil. rupes s. cautes sunt ipsa *saxa concurrentia;* neque probanda est sententia Ach. qui *Cyaneis* putat esse nom. plur. accus. tert. declin. pro *Cyanes*, ut *patreis*, *sorteis* cet. pro *patres*, *sortes*. Nam *Cyaneis* est nom. adject. (v. Comm.) et vox quatuor, non trium syllabarum, quarum et secunda et tertia brevis est. *Sicaneis* emend. Schrader audacter invitaque Minerva, et *saxa Cyanea* Dausqueius ad Sil. XIV, 515. pag. 628. contra metri leges et κακοφώνως. — *plenos vel* 21.

Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes
Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?
Sic aliquis merito nondum ebrius et minimum qui
25 De Corcyræa temetum duxerat urna:
Solus enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.
Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
Gesta super calidæ referemus mœnia Copti;
Nos vulgi scelus et cunctis graviora cothurnis.
30 Nam scelus a Pyrrha, quamquam omnia syrmata volvas,
Nullus apud tragicos populus facit. Accipe, nostro
Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
  Inter finitimos vetus atque antiqua simultas,
Immortale odium et numquam sanabile vulnus
35 Ardet adhuc Coptos et Tentyra. Summus utrimque
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit uterque locus, quum solos credat habendos
Esse Deos, quos ipse colit. Sed tempore festo
Alterius populi rapienda occasio cunctis
40 Visa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ

22. *grunisse* 46. 47. 50. 60. 64. *grinnire* 13.

24. *Hic* 20.

25. *temeti* (scil. *minimum* v. 24.) recte, opinor, emend. Schrader, idemque et nobis in mentem venit. Hoc non refellitur saltem exemplis laudatis ab Hein. qui perperam jungit *multum lacrimas* ap. Virg. Æn. III, 348. *quantum fides* ap. Liv. I, 16. extr. (ubi Ducker ita legendum censebat) et similia. — *diduxerit* 16. *deduxerit* 12. 13. *deduxerat* 2—4. 7. 11. 15. 17. 19—22. 24—27. 45—49. 55. 57—60. 65. 66. et omnes fere codd. Paris. contra usum loquendi et metrum; nam priores syll. vocis *temetum* producuntur.

26. *hæc* 12. 17. 19. 21. 22. 45.

27. v. Excurs. ad h. l.

28. *Facta* 20. — *Combi* 24. *Compti* 22. *Coctæ* 19. *Cepti* 23. Cf. ad v. 35.

29. *scelera* 2. forte rectius.

31. *populos* 16.

32. *produxit in ævo* 13. 22.

33. *Inter finitimas* scil. urbes emend. Salmas. Exerc. Plin. p. 447. Sed junge *inter finitimos Coptos et Tentyra.*

34. *et* deest 19. — *satiabile* 13. Ego potius versum hunc pannum esse crediderim, a versificatore aliquo assutum. Causam non expiscari potest Hein. Quia ταυτολογικῶς dicta sunt *vetus, antiqua, immortale, numquam sanabile,* ut et *simultas, odium, vulnus.*

35. v. Excurs. ad h. l. — Monumenta residua *Tentyris* (Denderah) et *Copti* (Keft) v. in « Description de l'Egypte, ou Recueil des Observations et des Recherches qui ont été faites en Egypte pendant l'expédition de l'armée Française.» Paris. 1818. T. II. trois. Livr. Chap. X.

36. *vulgi* 16. 17. 19. 20. 22. 23. 28. 45.

37. *Colit* 23. — *credit* 22. 25.

39. *multis* pro *cunctis* 15.

40. *Visaque majorum* 7. — *majoribus ac ducibus* 11.

41. *nec magnæ* 11. *magnæ ne* 45. *magnæ nec* 23. — *gaudia vitæ* 22.

Sentirent, positis ad templa et compita mensis
Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem
Septimus interdum sol invenit. Horrida sane
45 Ægyptus: sed luxuria, quantum ipse notavi,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.
Adde, quod et facilis victoria de madidis et
Blæsis atque mero titubantibus. Inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacumque
50 Unguenta et flores multæque in fronte coronæ:
Hinc jejunum odium. sed jurgia prima sonare
Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, et vice teli
Sævit nuda manus: paucæ sine vulnere malæ:
55 Vix cuiquam, aut nulli toto certamine nasus
Integer. Adspiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies et hiantia ruptis
Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
Ludere se credunt ipsi tamen et pueriles
60 Exercere acies, quod nulla cadavera calcent.
Et sane quo tot rixantis millia turbæ,

42. *Sentiret* 16. 45. 67.

43. *luce ac nocte* (cum ingrata elisione) 10. 11. 12. 17. 19. 20. 21. 27. 45—49. 54. 55. 57—60. 64. — Pro *jacentem*, h. e. stratum, Plathner conj. *calentem* scil. ab iis, qui assidue ei incubant. Ego malim: *quo nocte ac luce jacentes Septimus interdum sol invenit*. Ex *quo* facile fieri poterat *quem* propter compendium scrib.

44. *interdum* 1. 14. 18. 25. 48. 57. 58. 59. 65. 66. 67. 69. 70. 75. 76. 82. *interea* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19—24. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 56. 60—64. 65. 68. 71—74. 77. et XXXII MSS. Paris. ex quibus illud revocavit Ach.

44. 45. *horrida sane Est Coptos* recte, opinor, conj. Schrader.

46. *ripa* (scil. orientalis Nili, in qua sita Coptus) pro *turba* 3. 5. 7. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19—27. 29. 45—49. 54. 55. 58—63. 65. 66. et dimidia pars MSS. Paris. forte et vetus Schol. cujus glossa est: *Latini ripa*, quam Schurzfl. eam putabat dici, quæ tum sub potestate Latinorum fuerit.

51. *genuinum odium* 11. 24. quod et male conj. Merula. *geminum* 19. 20 a m. sec.

52. *hoc tuba* 22.

53. *Deinde clamore* 24. *Dehinc clamore* 10. 11. 22. 23. 25. 27. 54—63. 65. 66—69. 71—74.

55. *cuidam* 12. — *ac nulli* 1. — *cæco certamine* (in quod cæci vel cæco impetu ruebant) quidam libri, teste Pithœo, nescio qui. Recte, opinor; saltem longe venustius.

56. *aspicies* 23. — *tota* pro *cuncta* 25. 27. 46—49. 55—60. 64.

58. *plenos sociorum* 11.

59. *tamen ipsi* 46. 47. 49.

60. *quia* pro *quod* 22.

61. *sane quod* 15. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 58. 66—69. 74. *sana quo* 28. *sanæ quot* 48. 64. *Saneque quo* 15. *Sanaque jam quod tot* 25. 41. 56. 57. *Sanaque jam quot* 59. 60. 65.

Si vivunt omnes? Ergo acrior impetus, et jam
Saxa inclinatis per humum quæsita lacertis
Incipiunt torquere, domestica seditioni
65 Tela; nec hunc lapidem, quales et Turnus et Ajax,
Vel quo Tydides percussit pondere coxam
Æneæ; sed quem valeant emittere dextræ
Illis dissimiles et nostro tempore natæ.
Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero.
70 Terra malos homines nunc educat atque pusillos.
Ergo Deus, quicumque adspexit, ridet et odit.
A deverticulo repetatur fabula. Postquam
Subsidiis aucti, pars altera promere ferrum
Audet et infestis pugnam instaurare sagittis;
75 Terga fugæ celeri præstantibus omnibus, instant,
Qui vicina colunt umbrosæ Tentyra palmæ.
Labitur hinc quidam, nimia formidine cursum
Præcipitans, capiturque: ast illum in plurima sectum
Frusta et particulas, ut multis mortuus unus
80 Sufficeret, totum corrosis ossibus edit.

62. *Sic* 21. 27. 54. 58. 64. 74. *Sic vivant* 64.

63. *inclinantes* 21. *inclinantis* 65.

64. *seditione* 10. 12. 15. 16. 21—24. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 59. 60. 65. omnes fere codd. Paris. et ed. Ach.

65. *sed hunc* 12. — *qualis Turnus* 12. *qualis se Turnus* 24. *qualis et Turnus* 64. *quali se Turnus et Ajax* 11. 15. 17. 23. 25. 45—47. 49. 54—60. 62. 65—69. 71—74. et XXX MSS. Paris. Male: nam hi saxis se ipsi non percussisse dicuntur. *quali Turnus* 19. *quali vel Turnus* 10. 20. quod arrisit Ach. *quali et Turnus* 16.

66. *Et quo* 27. 46—50. 55. 56. 59—65. 68. 69. 71—74.

71. *Ecce Deus* 21: Non male! *Deos* 50.

72. *deverticulo* scripsi pro vulg. *diverticulo*, Latinitate ita postulante. *Deverticulum* enim et *deversorium* dicuntur a *devertere*, h. e. ab uno loco ad alium se convertere; a quo differt *divertere*, quod adhibetur de duobus, qui diversam instituant viam, unde *diversus* et alia: quæ verba male vulgo a librariis confunduntur. v. Heins. ad Ovid. Am. II, 6, 9. (ubi veterrimi codd. nobis favent) Burm. ad Petron. 10. et ad Virg. Ge. III, 293. Bentl. ad Terent. Eun. IV, 2, 17. et Ernesti clav. Cic. v. *devertere*.

73. *aucta* 16. *auctis* 27. 46. 47. 48. 56—60. 64. 74. *actis* 25. — *pars altera amittere ferrum* 12.

74. *pugnas inferre* 2.

75. *fuga* 1. 8. 11. 15. 17. 19—22. plerique codd. Paris. et ed. Ach. — *sceleri* 9. 21. 22. — *instans* 9. *præstant instantibus omnes* vetus MS. Merceri, qui emend. *Terga fuga celeri præstant instantibus Ombis*. Schrader conj. *præbentibus omnibus*, et Lubinus *præstantibus hostibus*. Mox v. 76. *Pampæ* (qui vicus erat vicinus Tentyris) legendum pro *palmæ* putabat Salmas. Exerc. Plin. p. 452. B. Quis vero, ut situm urbis designet, eam vico alicui dicet vicinam esse?

77. *hic* 10. 15. 16. 17. 19. 20. 24. 45—47. 49. 50. 54—60. 62. 64—69. 71—74. 77.

79. *Frustra* 16. 22. 23. 24. 46. 47. — *ac* 27. 46—50. 54. 55. 59—65. 68. 69. 71. 72. 73.

Victrix turba: nec ardenti decoxit aeno
Aut verubus; longum usque adeo tardumque putavit
Exspectare focos, contenta cadavere crudo.
Hic gaudere libet, quod non violaverit ignem,
85 Quem summa cœli raptum de parte Prometheus
Donavit terris. Elemento gratulor et te
Exsultare reor. Sed qui mordere cadaver
Sustinuit, nil umquam hac carne libentius edit.
Nam scelere in tanto ne quæras et dubites, an
90 Prima voluptatem gula senserit. Ultimus autem,
Qui stetit absumto jam toto corpore, ductis
Per terram digitis, aliquid de sanguine gustat.
Vascones, hæc fama est, alimentis talibus olim
Produxere animas: sed res diversa, sed illic
95 Fortunæ invidia est bellorumque ultima, casus
Extremi, longæ dira obsidionis egestas.
Hujus enim, quod nunc agitur, miserabile debet
Exemplum esse cibi: sicut modo dicta mihi gens
Post omnes herbas, post cuncta animalia, quidquid
100 Cogebat vacui ventris furor, hostibus ipsis
Pallorem ac maciem et tenues miserantibus artus,
Membra aliena fame lacerabant, esse parati

81. *aheno* 25. 46—50. 57—60. 62. 64—69. 71. 72. 73. v. ad III, 285.

84. *Hinc* 10. 21 a m. sec. 23—25. 27. 45—50. 58. 61—69. 71—74.

87. *sed quæ* (sc. *turba* v. 81.) emend. Schrader.

88. *nihil* 17. 20. 23—27. 45. 46. 47. 49, 50. 56. 58. 60—69. 71—74.

89. *non* pro *ne* 16.

90. *voluptates* 22. — *ultimum* 24. — *ultimus auctor Qui venit* conj. Schrader.

91. *Qui sitit* malebat Lubinus. At sitis sanguinis, quæ huic homini fuit, satis exprimitur v. 92.

93. *ut fama* 1—5. 10—13. 15—17. 19—27. 45. 47. 49. 54—60. 65. 68. 69. 74. et omnes fere codd. Paris. quosque vidit Britann. qui tamen *ut* delendum putabat, ut versus staret; offensus haud dubie eo, quod alioquin syllaba secunda voc. *Vascones* h. l. brevis esset. Eadem corripitur a Prudent. περιστεφ. I, 93. et a Paulino Nolano ad Auson. Carm. X. v. 203. 212. 218. Ptolemæus tamen et Strabo III. p. 111. scribunt Οὐάσκωνες et τὸ τῶν Οὐασκώνων ἔθνος. Suspicari itaque possis, recte legi vel *Vascones, fama est, alimentis* in 48. 61—64. 66. 67. 71. 72. 73. vel *Vascones, ut fama, alimentis* in 17. nisi malis: *Vascones fama est alimentis talibus olim Produxisse animas.* — Mox *elementis talibus* 8. quod Pithœo placuisse mireris. *humanis carnibus* 13. — *usi* pro *olim* 7. 9—13. 15. 16. 17. 19—23. 25. 27. 45—50. 54. 55. 57—69. 71. 72. 73. XXX MSS. Paris. et ed. Ach.

94. *illinc* 23. 27. 46. 47. 49. 58.

95. *bellorumque culmina* 29.

96. *dura* 21. *duræ* 15.

97. *qui nunc* 21 a m. pr. 22.

99. *cunctas herbas* 16.

101. *Pallore ac macie extenues* quidam cod. Pith. — *et maciem* 10. 19. 25. 46—49. 55—60. 64.

Et sua. Quisnam hominum veniam dare, quisve Deorum
Viribus abnuerit dira atque immania passis,
105 Et quibus illorum poterant ignoscere manes,
Quorum corporibus vescebantur? Melius nos
Zenonis præcepta monent: nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda putat. Sed Cantaber unde
Stoicus, antiqui præsertim ætate Metelli?
110 Nunc totus Graias nostrasque habet orbis Athenas.
Gallia causidicos docuit facunda Britannos:
De conducendo loquitur jam rhetore Thule.
Nobilis ille tamen populus, quem diximus; et par
Virtute atque fide, sed major clade Saguntus
115 Tale quid excusat. Mæotide sævior ara
Ægyptus. Quippe illa nefandi Taurica sacri
Inventrix homines (ut jam, quæ carmina tradunt,
Digna fide credas) tantum immolat, ulterius nil
Aut gravius cultro timet hostia. Qui modo casus
120 Impulit hos? quæ tanta fames infestaque vallo
Arma coegerunt, tam detestabile monstrum
Audere? Anne aliam, terra Memphitide sicca,

104. *Viribus* 8. 10—27. 45—50. 54—77. 81. 82. quod interpretantur: virilibus animis, vel viris fortibus. Quæ ratio dura est, etsi ferrem eam in poeta lyrico; et diversa mihi videtur dictio illa *cognatis maculis* inf. v. 160. quæ judice Hein. simillima est. *Urbibus* cod. Alex. tres alii Paris. et recentt. edd. Prat. et al., h. e. Calaguri, Numantiæ, Sagunto, ut vulgo putant; aut *urbibus* poet. pro *urbi*, Calaguri, et hoc pro civibus, ut passim, et apud Græcos πόλις, Ἄργος, Ἑλλὰς, de quo v. Facius ad Eurip. Orest. v. 46. Sed hæc quoque ratio longe petita est, lectio tamen illa ab Ach. recepta. Poeta forte scripsit *Civibus*, vel *Fortibus*, vel *Talibus*. *Ventribus* conj. H. Vales. coll. III, 167. IV, 107. XIV, 126. ut pars pro toto (pro viris) posita sit et error natus ex comp. script. *viribus*. — *abnueret* 21.

105. *ipsorum* 61. 62. 63. 65—69. 71—74.

106. *vescantur, sed melius* 23—26. 45—48. 54. 56. 58—60. 64. 65. *vescuntur, sed melius* 19.

108. *facienda putant* scil. præcepta 10—12. 15. 16. 45.

110. *nostras Graiasque* 22. *notasque* conj. H. Vales.

113. *dicimus* 68.

114. *Saguntos* 19. *Sagunto* 22. — Versus 113. 114. 115. alii ita distinguunt: *Nobilis ille tamen populus, quem diximus, (et par Virtute → Saguntus) Tale quid excusat*; alii sic: *Nobilis — diximus, et par Virtute atque fide: sed major clade Saguntus Tale quid excusat*; alii denique ita: *Nobilis ille — diximus, et par Virtute atque fide, sed major clade Saguntus, Tale quid excusat*, ut verba sic jungantur: *Nobilis ille populus*, Vascones, *et Saguntus*, ei *par virtute atque fide* cet.

115. *Fata quid accuset?* conj. Schrader.

119. *Qui* pro *Quis* restitui ex 11. 17. 20. quia mollius est et doctius. v. Drakenb. ad Sil. II, 645. VII, 538. IX, 651. X, 117. XIII, 450. XV, 668. Heins. et Heyne ad Virg. Ecl. I, 19. II, 19. Gron. Obss. ad script. eccles. c. 21. Bentl. ad Horat. Serm. I, 4, 41. 5, 79.

Invidiam facerent nolenti surgere Nilo?
Qua nec terribiles Cimbri nec Britones umquam,
125 Sauromatæve truces aut immanes Agathyrsi,
Hac sævit rabie imbelle et inutile vulgus,
Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis
Et brevibus pictæ remis incumbere testæ.
Nec pœnam sceleri invenies, nec digna parabis
130 Supplicia his populis, in quorum mente pares sunt
Et similes ira atque fames. Mollissima corda
Humano generi dare se Natura fatetur,
Quæ lacrumas dedit: hæc nostri pars optima sensus.
Plorare ergo jubet casum lugentis amici

124. *Britones* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 18. 20. 23—27. omnesque edd. vett. *Brittones* 17. et edd. recentt. Prat. et al. *Brytones* 19. *Bistoris* 21. *Bistones* 22. Jo. Schraderus in Observatt. libro p. 4—6. docte de h. l. ita disputavit: "*Britones* in numerum ferarum et immanium gentium referuntur. Id dolens Marklandus inustam genti maculam delere tentavit ad Stat. Sylv. IV, 2, 38. reponens: *Cimbri, nec Teutones umquam, Sauromatæve truces.* Vir doctus in Actis Lips. An. 1729. p. 383. testatur, ei accedere quatuor MSS. in quibus *Sauromatæve* legatur; in aliis duobus esse *Bistones*, (ut in nostro cod. 22.) vel ex comp. scribendi *Bitones* vel *Btones*. Lectio *Bistones* reperitur etiam in cod. Perizon. ejusque vel in primis ratio videtur habenda, quod ipse Juvenalis haud leviter eam confirmat, *Sarmatas* et *Thraces* similiter jungens sup. III, 79. ut ante Martialis XII, 8. 9. Thracum vero feritatem et crudelitatem omnes omnium temporum scriptores fere notaverunt. Sed et plurimos et locupletissimos diritatis atque immanitatis Britannorum testes ex vetustis monimentis excitavit Barth. ad Claudian. laud. Stil. II, 246. et præcipue Cons. Mall. v. 51. et Rutil. I, 500. Claud. b. Get. 568. Avien. D. O. T. 418 et 749. Horat. Od. III, 4, 33. Aut igitur vulgata Juvenalis scriptura servanda est, aut locus, quem *Britones* obtinent, *Bistonibus* adsignandus. *Britones* autem et *Britanni* ita dicti a vocab. *Brit*, quod proprie versicolorem, depictum et coloratum denotat: nam moris fuit, ut Britannorum nurus cutem cæruleo colore inficerent, de quo v. Plin. XXII, 1. s. 2. Mel. III, 6, 155. Camdenus in Britannia p. 24 sq. 27 sq. Cannegieter de Brittenb. p. 6." Conf. etiam interpp. Prop. II, 17, 25. al. 18, 23. Herodian. III, 14. Cæs. b. Gall. V, 15. Martial. XI, 53. XIV, 19. Solin. XXII. extr. Nota Ach. est: "Futilis est Marklandi emendatio: nam his temporibus Cimbri, Teutones, Britones, Sauromatæ, Sycambri ceterique omnes Europæ septemtrionalis populi truces et feri erant; nec inde sequitur, Britannos hodiernos, Francos, Germanos, qui ab iis ortum ceperunt, ejusdem feritatis esse participes."

125. *Sauromatæve* pro vulg. *Sauromatæque* revocavi ex 11. 17. 20. 21. 22. 24. 45. 49. et quatuor MSS. de quibus vid. quæ modo dixi ad v. 124. *Sauromatesve* 19. — *nec* pro *aut* 15.

126. *immane* pro *imbelle* 25. 46. 48. 49. 54. 55. 57. 59. 60. Sed voc. *immane* modo præcessit. — De metro h. l. vid. sup. ad VI, 274.

127. *sutilibus* pro *fictilibus* conj. Schrader coll. Virg. Æn. VI, 414. ubi v. Cerda et Heyne. — *solidum* 74. — *phasellis* 25. 27. 46—50. 55. 57. 58. 61. 62. 64. 66. 73. At v. Comm.

133. *pars ultima* 81. *pars intima* 64. ex emendat. Britann. ut sensus sit: lacrymæ sunt, quæ interiorem sensus nostri partem pietatemque patefaciunt.

134. *casum lugentis amici* recte, opinor, conj. Curio coll. Virg. Æn. II, 95. *casum* legitur in 16. et III codd. Paris. *lugentis* in 10. 21. 22. 24—27. 45—50. 54—69. 71. (in quo tamen vitiose *lucentis*) 72. 73. 74. et XV MSS. Paris. Utrumque nunc recepi pro vulgata lect.

135 Squaloremque rei, pupillum ad jura vocantem
Circumscriptorem, cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.
Naturæ imperio gemimus, quum funus adultæ
Virginis occurrit, vel terra clauditur infans
140 Et minor igne rogi. Quis enim bonus et face dignus
Arcana, qualem Cereris vult esse sacerdos,
Ulla aliena sibi credat mala? Separat hoc nos
A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
Sortiti ingenium, divinorumque capaces
145 Atque exercendis capiendisque artibus apti
Sensum a cœlesti demissum traximus arce,
Cujus egent prona et terram spectantia. Mundi
Principio indulsit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
150 Affectus petere auxilium et præstare juberet,
Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore et proavis habitatas linquere silvas;
Ædificare domos, Laribus conjungere nostris
Tectum aliud, tutos vicino limine somnos
155 Ut collata daret fiducia; protegere armis
Lapsum aut ingenti nutantem vulnere civem,
Communi dare signa tuba, defendier îsdem
Turribus atque una portarum clave teneri.
Sed jam serpentum major concordia. Parcit
160 Cognatis maculis similis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore umquam

causam dicentis, quæ vix cuiquam placebit, nisi Hein. qui eam tuetur coll. VIII, 27. XII, 46. Virg. Æn. VIII, 619—621. et XI, 171. Pro *casum* forte quidam librariorum reposuerunt *causam* et deinde alii aptum ei vocabulum *dicentis* commenti sunt.

136. *fletus* 27. 47. 50. 54. 64. *fletum* 44. Alterutra lectio videtur probanda. v. sup. ad VI, 623.

140. *Ut minor* conjicit Schrader. — *aut face* 61. 62. 63. 65—69. 71—74.

141. *qualis* 16.

142. *separet hoc nos* 23. *separat hæc* (natura, vel pietas, humanitas et misericordia) *nos* 10. 24. 25. 27. 46—50. 54—69. 71—73. probb. Mancin. et Ascens.

143. *A grege brutorum* 16. — *solum* 22.

146. *duximus arce* 45.

151. *et migrare* 25. 27. 46—50. 54—69. 71—74.

152. *ac* 19. — *linquere terras* 21.

154. *limine* recepi ex 16. 17. 19. 20. 23—27. 45. 46. 47. 49. 50. 55—69. 71—74. et XX MSS. Paris. *limite* in reliquis libris.

158. *aut una* 45. — *tueri* 16.

Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam: sævis inter se convenit ursis.
165 Ast homini ferrum letale incude nefanda
Produxisse parum est; quum rastra et sarcula tantum
Adsueti coquere et marris ac vomere lassi
Nescierint primi gladios extundere fabri.
Adspicimus populos, quorum non sufficit iræ
170 Occidisse aliquem; sed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergo,
Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tamquam homine, et ventri indulsit non omne legumen?

SATIRA XVI.

ARGUMENTUM.

Conditionem militum multis partibus meliorem, quam paganorum, esse ostenditur, (v. 1—6.) α) quod illi ab his non facile ullam accipiant injuriam eamque impune iis inferre possint, quum proprios habeant judices, et lege Camilli extra vallum litigare vetentur, commilitones autem non modo reum per fas ac nefas tueantur, sed damnatum quoque vindicent; (7—34.) β) quod confestim iis, et quoties lubeat, jus dicatur, et neque initium, neque finis

163. *rapida* 13. 19—21 a m. pr. 22. 23. 28. 68. et quidam codd. Paris. solenni errore. Conf. sup. VI, 428. Burm. ad Prop. p. 553. Broukhus. ad Tibull. IV, 1, 72. et nos ad Sil. V, 451.

166. *ac* pro *et* 13. 17. 20. 22. 23. 45.

168. *Nescierant* Serv. ad Virg. Ge. II, 540. *Nescierunt* 23. Male, etsi non obstat metrum; de quo v. ad Sil. V, 264. *Nescirent* 10. 11. 13. 16. 20. 24. *Nec scirent* 21. 22. *Nescirint* rectius videbatur Schurzfl. — Mox *extundere* restitui ex 2. 4. 10. 17. 20. 21. *excudere* 15. 19. 25. 27. 46—50. 54—64. 66—69. 71—74. 81. et Serv. ad Virg. l. l. *excludere* 65. *extendere* (scil. cudendo s. malleo, h. e. cudere) 14. 16. 18. 22. 23. 24. 70. 75. 76. 77. 82. Cf. Heyne ad Virg. Æn. VIII, 665. in Var. Lect. ubi jam monuit, *extundere* exquisitius esse id. qd. *excudere*, tum et omnino proferre, invenire, ut Virg. Ge. I, 133. IV, 515. 328. Antiqua haud dubie scriptura fuit *extndere*, et inde orta hæc varietas: *extundere, extendere, excudere, excludere*, quæ etiam in MSS. Paris. reperitur.

172. *quonam fugeret* 19.

litium in longinquum differatur tempus; (35—50.) γ) quod peculium iis sit castrense, et hinc jus testandi vivo adhuc patre; (51—56.) δ) quod phaleras, torques aliaque virtutis præmia consequantur, quum ipsius ducis referat, et honorari milites et locupletari. (56—60.)

In priore hujus Satiræ parte (v. 1—34.) poeta satis ingeniosam ei formam induisse et, dum aperte commoda militiæ recenset, tecta ironia ac laudis specie vituperationi imposita nimiam militum licentiam insolentiamque, quam illis temporibus vix Imperatores coercere audebant, perstringere videtur. Eam non integram superesse quidam opinati sunt, quia tam brevis forte est et argumenti tractatio non omnibus numeris absoluta: nam plura militiæ commoda atque privilegia, cum legibus, tum Imperatorum edictis constituta et concessa, a Polyb. VI, 39. Lips. Mil. Rom. V, 19. et de magnit. Rom. I, 6. aliisque memorantur. Sed quis poeticam rei expositionem ita ad calculos vocabit? — Quo loco et qua occasione hæc Satira sit scripta, parum constat. Nonnulli putant, eam a Juvenale, quam primum jussu Domitiani venerit in Ægyptum, compositam esse in Paridis pantomimi invidiam, quo auctore ab Urbe remotus sit et falsa honoris specie cohorti præfectus, et militiæ laudari commoda, ne Paris conditionem poetæ, quod maxime optaverit, miseram esse crederet et infelicem. Sed Juvenalis non a Domitiano et Paride, sed ab Hadriano in exsilium est missus: (vid. vita ejus) unde in hujus saltem Imperatoris et histrionis, qui ei in deliciis fuit, invidiam hæc scripsisse censendus est. Si tamen poeta noster hujus carminis auctor fuit, suspicari malim, occasionem ad illud conficiendum ei oblatam fuisse a *Gallo*, amico, in militiam eunte. Utrum vero hæc Satira Juvenali sit tribuenda, jam olim fuere, qui addubitarent. Scholiastes, a Barth. Advers. XIV, 16. laudatus, hæc adnotavit: Quidam dicunt, non esse Juvenalis, sed ab ejus amico appositam. Vetus Schol. Pithœi: Ista a plerisque exploditur et dicitur non esse Juvenalis. His adstipulantur Grotius ad Luc. III, 14. Rutgers. Var. Lect. IV, 4. p. 338. Angel. Decembr. polit. liter. p. 59 seq. Barth. l. c., Plathnerus, Bahrdt et alii; sed refragantur Dempster. ad Coripp. p. 137. Scaliger, Schurzfleischius aliique multi. Neque hæc lis facile dirimenda est, quum in utramque partem quædam eaque satis gravia disputari possint. In antiquissimis libris hanc Satiram non exstare testatur Valla: penultima est in codd. nostris 12. et 15. nec non in aliis Calderini, quod probat Schol. Barth. Primis quoque versibus ingrata, ne dicam insulsa, inest tautologia, qua eadem notio quater exprimitur: *felicis militiæ, prospera castra, secundo sidere, fati benigni.* Hoc tamen Satiræ principium si exceperis, non plane dedeceret Juvenalem, eam scripsisse: nam et a stylo ejus rhetoricaque rerum tractatione haud abhorret, et politissimis placet facetiis. Nonnulla etiam ejus loca tamquam Juvenalis laudantur tum a Servio in Virg. Æn. I. et II. tum a Prisciano lib. VIII. c. 9. et 14. Quæ quum ita sint, Satira hæc vel ab ipso Juvenale, forsan admodum sene, aut non satis limate, vel ab antiquiore saltem scriptore, qui haud invita Minerva animum ad satiricam poesin applicuerit, composita videtur. Schurzfleischius monet, stilum variare secundum ætatem et Juvenalem forsan valde senem scripsisse hanc Satiram, quum in Ægyptum a Domitiano (immo Hadriano) relegatus esset. Plathnerus contra suspicabatur, eam a quodam erudito literatore ad stabiliendum figmentum hujus relegationis fuisse conditam. Adnotatio Heineckii est hæc: "Non facile adduci potero, ut credam, hanc Satiram Juvenalis esse; quippe in tractione summæ inest quod displiceat et a Nostri consuetudine alienum videatur. Juvenalis si talem materiam tractare voluisset, haud dubie de commodis militum copiosius disputasset. Sed hic auctor quam jejune versatus est in suo argumento tractando! Promittit loqui de commodis communibus militum, sed loquitur tantum de uno. Primis vero Satiræ versibus nemo offendetur, qui meminerit, *castra* sæpius dici pro ipsa expeditione. Conf. Oudend. ad Lucan. I, 374. Si expeditio prospera est, opto, ut ego quoque secundo omine ejus particeps sim. Expeditio enim bene cedere potest, et tamen singuli homines

possunt esse infelices." Hoc itaque est sapere; et offendere potest voc. *castra*, non felicitatis notio toties inculcata.

Quis numerare queat felicis præmia, Galle,
Militiæ? Nam si subeuntur prospera castra,
Me pavidum excipiat tironem porta secundo
Sidere. Plus etenim fati valet hora benigni,
5 Quam si nos Veneris commendet epistola Marti
Et Samia genitrix quæ delectatur arena.
Commoda tractemus primum communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat; immo, etsi pulsetur, dissimilet, nec
10 Audeat excussos Prætori ostendere dentes
Et nigram in facie tumidis livoribus offam
Atque oculum medico nil promittente relictum.
Bardaicus judex datur hæc punire volenti
Calceus et grandes magna ad subsellia suræ,
15 Legibus antiquis castrorum et more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra

Satira XVI.

2. *nam et si* 50. —*jubeantur* 22. 66. *lubeant* 15. *subeantur* 10. 13. 16. 17. 19. 20. 21. 23. 24. 25. 45—50. 54—60. 62. 64. 65. 67. 68. 69. 71—74. 77. XXVIII MSS. Paris. et ed. Ach. *Quod si subeantur* non male legit Priscian. lib. VIII. Displicet certe *nam*, quoniam mox *etenim* sequitur.

3. *excipiet* 15. 25. 27. 46—49. 54—63. 66—69. 71—74. quidam codd. Paris. et ed. Ach. *accipiat* 16.

5. *commendat* 19. 23.

6. *genitrix Samia* 16. *genitrix* pro *genetrix* substitui ex 16. 21. 22. 60. 64. postulante sic etymologia a *genitum*. vid. Schelleri præc. stili bene Lat. p. 26. 30. 34.

9. *et* abest a 16. totusque versus a 7. et 23. de quo v. sup. ad II, 24.

11. *et tumidam in facie nigris livoribus offam* 11. —*faciem* 15. 21. 22. 72. 73.

12. *oculos — relictos* 10—13. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. XXXII MSS. Paris. et ed. Ach.

13. *Bardaicus* 1. 2. 4. 11—24. 45. 70. 75. 76. 81. 82. et dimidia pars MSS. Paris. ut ap. Capitol. in Pertin. c. 8. *Bardiacus* 3. 5. 10. 25. 27. 46—50. 54. 55. 58. 61—69. 71—74. 77. probb. Calder. et Casaub. ad Capitol. l. l. *Bardyacus* 56. 57. 59. 60. 65. Ita et libri variant ap. Martial. IV, 4, 5. ubi in optimo MS. Palat. *Vardaicus* legitur. v. Comm. —*hoc* 45.

16. *nec* pro *ne* 15. 46—49. 54. 55. 58. 61—64. 66. 67. 71. 73.

Et procul a signis. Justissima Centurionum
Cognitio est igitur de milite; nec mihi deerit
Ultio, si justæ defertur causa querelæ.
20 Tota cohors tamen est inimica, omnesque manipli
Consensu magno efficiunt, curabilis ut sit
Vindicta et gravior, quam injuria. Dignum erit ergo
Declamatoris mulino corde Vagellî,
Quum duo crura habeas, offendere tot caligas, tot
25 Millia clavorum. Quis tam procul absit ab Urbe?
Præterea quis tam Pylades, molem aggeris ultra
Ut veniat? Lacrumæ siccentur protenus, et se
Excusaturos non sollicitemus amicos.
Da testem, judex quum dixerit: audeat ille,

21. *officiunt* 10—13. 15. 17. 19—22. 24—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. plerique codd. Paris. et ed. Ach. *afficiunt* 16. — *curabilis* 1. 14. 18. 25. 45. 46. 47. 49. 50. 56—59. 65. 66. 67. 70. 75. 76. Vetus scholion est: ut satis cures, quemadmodum effugias illos. *plorabilis* quidam. *Consensu magno officiunt. Curabitis, ut sit* 10. 11. 15—17. 19—24. 27. 48. 54. 55. 60—64. 65. 68. 69. 71—74. 77. plurimi codd. Paris. et ed. Ach. Tum verba *Curabitis, ut sit* cet. sunt vel militum increpantium togatum, qui militem accusare audet, vel potius poetæ, objurgantis togatos s. cives, accusatione militis novum sibi incommodum, idque priori gravius, importantes. Parum interest, quocumque modo legas, et vulgata forte lectio non repudianda propter insolentiorem usum vocis *curabilis*, nisi forte hic ipse varietatem lectionis peperit. H. Valesius legendum putabat: *curabit is, ut sit Vindicta gravior quam injuria?* hoc sensu: an dabit operam *is*, sc. læsus, (dictum per contemtum) ut vindicta facinus excedat? an iste nescio quis vindictam exiget aut exigere conabitur accepta injuria majorem, graviorem?

22. *Vindicta gravior* 10. 11. 15. 16. 17. 19—22. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54—62. 64—69. 71—74. 77. plerique codd. Paris. et ed. Ach. prob. Schurzfl. et Hein. ut sit Græca positio. Syllaba utique finalis, natura brevis ob cæsuram, aut sequentibus duabus vel tribus consonis, modo producitur, modo corripitur. v. sup. ad I, 151. et VI, 109.

23. *mulino* 14. 18. 61. 63. 70. 75. 76. 81. 82. *Mutinensis* 10. 11. 12. 16. 17 a m. sec. 20. 21. 23—27. 45—50. 54—60. 62. 64—69. 71—74. 77. XXIV MSS. Paris. et ed. Ach. Utrumque in codd. suis jam legit vetus Schol. qui hæc notavit: "*mulino corde*, i. e. ignavus. In alio *Mutinensis*. Rhetor aliquis de Mutina." Nostra tamen lectio præferenda ob sarcasmum, qui ita perit, quemque a librariorum ingenio profectum vix crediderim. *Mutinensi* 15. 17 a m. pr. 19. 22. — *Vagilli* 22. 24.

24. *tot caligas, tot Millia clavorum* 14. 18. 61. 63. 70. 82. IV MSS. Paris. et MS. liber Dempsteri, qui ad Coripp. p. 192. intellexit ictus calcium, quod probavit Schurzfl. coll. Valtrin. de mil. Rom. p. 176. et Castalion. Obss. p. 84. *tot caligatos* milites, *Millia clavorum* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54—60. 62. 64—69. 71—77. 81. et XXXI codd. Paris. Sed illud venustius. *caligato* 42. 66. Plathneri nota est hæc: "Liber noster mediæ notæ *caligato*. Inde fallor, an legendum *caligatæ* scil. militiæ. *Caligati* sunt milites manipularii ap. Theodos. Imp. L. XXII. C. de Nupt."

29. *judex quem dixerit* 7. 10—13. 15. 16. 17. 19—27. 29. 45—50. 54—69. 71—74. 77. omnes codd. Paris. et ed. Ach. qui h. l. ita exponit: *Da testem*, esto, sit tibi dandus testis tuorum verborum, *quem judex dixerit*, scil. acceperit, vel potius, quem addixerit ad testimonium.

30 Nescio quis, pugnos qui vidit, dicere, Vidi?
Et credam dignum barba dignumque capillis
Majorum. Citius falsum producere testem
Contra paganum possis, quam vera loquentem
Contra fortunam armati contraque pudorem.
35 Præmia nunc alia atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum. Convallem ruris aviti
Improbus aut campum mihi si vicinus ademit
Et sacrum effodit medio de limite saxum,
Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo;
40 Debitor aut sumtos pergit non reddere numos,
Vana supervacui dicens chirographa ligni:
Exspectandus erit, qui lites inchoet, annus
Totius populi: sed tunc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ; toties subsellia tantum
45 Sternuntur; jam facundo ponente lacernas
Cædicio et Fusco jam micturiente, parati
Digredimur lentaque fori pugnamus arena.
Ast illis, quos arma tegunt et balteus ambit,

30. *pugnos vidit qui* 10. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

34. *contraque furorem* conj. Schrader.

38. *Aut* 10. 13. 15. 16. 17. 19—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77.

39. *vetulo* restitui ex 7. 10—13. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 23—27. 45—47. 50. 54—69. 71—74. 77. et XXIX MSS. Paris. *vetula* 22. *patulo* (h. e. ingenti) 14. 18. 48. 49. 70. 75. 76. 82. Sed nostra lectio haud dubie exquisitior. Libum dicitur *vetulum* ob vetustatem vel hujus ritus et sacrificii, vel possessionis agri lapidisque terminalis. Utrumque vero ad scelus augendum valet. *Vetus in triviis lapis* dicitur Tibull. I, 1, 12. al. 18. — *plus* 22. 46—49. 57. 58. 66. 67. 71. 72. 73.

41. Conf. sup. ad XIII, 137. ubi idem versus legitur, et unde eum huc translatum esse marginique adscriptum suspicari possis. Sed huic quoque loco aptissimus est, et hinc ab ipso forte poeta repetitus.

42. *inchoet* pro *inchoat* revocavi ex 10—13. 15. 17. 19. 20. 21. 23—27. 45—50. 54—63. 65—69. 71—74. 77. et Serv. ad Virg. Æn. II, 102.

43. *nunc* 16. *tum* 13. 21. 22.

45. *Sternentur* 17. et XXXI MSS. Paris. teste ac prob. Ach. — *jam* recepi ex 7. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19—22. 24—27. 45—50. 54—69. 71—77. *nam* 23. *tum* 14. 18. 70. 82. *cum facundo poscente lucernas* vel *lacernas* conj. Schrader. — *lucernas* 7. 11. 17. 19. 20. 25. 39. 40. 45. 46. 48. 49. 54—57. 59. 60. Barthius Advers. XIV, 16. hanc lectionem vulgatæ præfert, modo reponatur *poscente lucernas*, ut sententia h. l. sit: Quum tantum temporis frustra exspectaveris, quantum loquacissimos causidicos, diem dicendo eximere suetos, in Urbe lassare possit, ut alter ad indicandum serum diei tempus *lucernam poscat*, alter urinæ injuria vix morari sustineat; abibis tamen non solum non expedito negotio, sed nec proposita actione.

46. *Cæditio* 68. 71. 72. 73. *Ceditio* 17. 48. 56. 59. 60. 62. 64. *Caditio* 19. *Cæcidio* 21. *Cæcilio* 2. 30. prob. Barth. l. l. Cf. sup. ad XIII, 197.

47. *Egredimur* 20.

Quod placitum est ipsis, præstatur tempus agendi,
50 Nec res atteritur longo sufflamine litis.
Solis præterea testandi militibus jus
Vivo patre datur: nam, quæ sunt parta labore
Militiæ, placuit non esse in corpore census,
Omne tenet cujus regimen pater. Ergo Coranum,
55 Signorum comitem castrorumque æra merentem,
Quamvis jam tremulus, captat pater. Hunc labor æquus
Provehit et pulcro reddit sua dona labori.
Ipsius certe ducis hoc referre videtur,
Ut, qui fortis erit, sit felicissimus idem,
60 Ut læti phaleris omnes et torquibus omnes.

49. *illis* 10—13. 15. 16. 17. 19—27. 45. 46. 47. 49. 50. 54—69. 71—74. 77. At male sic eadem vox repetitur. — *tempus præstatur* 11. — Perperam post *placitum est* distinctio posita in omnibus quas inspexi, editionibus.

56. *captet* 17. — Vox *labor* me semper offendit, quæ mox sequitur et modo præcessit. Quam inepta etiam est sententia hæc: *labor reddit sua dona labori?* Hanc miror nemini interpretum displicuisse præter Britannicum, qui auctor est, ut reponatur: *Hunc labor æquus Provehit; et pulcro reddi sua dona labori, Ipsius certe ducis hoc referre videtur,* (ea ratione) *Ut, qui fortis erit* cet. Melius, opinor, nitori carminis consuletur hac emendatione: *hunc favor æquus* (favor justus meritusque ducis) *Provehit* ad honores ac dignitatem, *et pulcro reddit sua dona labori* scil. militiæ. — Emendationem meam *favor æquus* proximis firmari versibus vulgaremque lectionem ineptam essc censet ill. C. de Haugwitz.

57. *reddet* 22.

58. *ergo* pro *certe* 12. — *hæc referre videntur* 25. 27. 46—49. 55—60. 65.

59. *Et* 20. *Ut, qui sit fortis, sit felicissimus idem* 22. et IV MSS. Paris. forte rectius. *erit, sic et* 45. *sic* 73. — *olim* pro *idem* 24.

60. *Et* 20. et quidam codd. Paris. Henninius emend. *Ut læti phaleris, armillis, torquibus omnes,* quoniam hæc dona militaria etiam ap. Gell. II, 11. et in Inscriptt. conjungantur, et tum insipida, tum Juvenali insolita sit *ταυτολογία* vocis *omnes.* Sed repetitio hujus voc. magnam potius vim habet, (nam quo plures milites dona et quo plura accipiunt, eo gloriosius id tam toti exercitui est, quam, qui ei præest, duci) et satis est, a poeta duo tantum virtutis militaris præmia memorari.

EXCURSUS

AD

QUÆDAM JUVENALIS LOCA.

EXCURSUS

AD SAT. I, 130.

VEHEMENTER olim viri docti disceptarunt inter se de *Arabarche* vel *Alabarche* illo, et adhuc sub judice lis est: ad quam dirimendam vix quidquam facient codices, qui haud variant, si paucos exceperis, quorum lectiones supra ad h. l. percensuimus. Qui vulgatam tuentur lectionem, *Arabarchen* dici putant vel mollem Arabiæ præfectum; vel eum, qui præfuerit Arabibus, h. e. servis, ex Arabia Romam advectis; vel præfectum *Arabarchiæ*, h. e. vectigali, pro animalibus solvendo, quorum ingens copia ex Arabia in Ægyptum abduci solita fuerit; (v. cod. Justin. IV, 61, 9.) vel denique magistratum, ab Ægypti Nomo Arabiæ dictum, et Alexandrinum, quod colligunt ex Cic. ad Att. II, 17. ubi in aliis libris *Arabarches* legitur, in aliis *Alabarches*. Conf. ibi intpp. et Wesseling. de Archont. Judæorum c. 8. Alii *Alabarches* legendum existimant, et varie interpretantur, Cujacius, (Obss. VIII, 37.) Ernesti, (in clavi Cic. et quidem in Ind. hist. p. 92.) Brodæus, (Miscell. IV, 2.) et Turnebus (Advers. XXVII, 25.) magistrum scripturæ vel vectigalis e pascuis, ab *ἀλάβᾳ*, *atramento*; (v. Hesych.) Fuller Miscell. IV, 16. ἐπίσκοπον vel præfectum Principis, ab Hebr. vel Syr. *halax* et *arcin*; (forte אלוף et ארכון, Græc. ἄρχων) Ruffinus præfectum salis, a Gr. ἅλς dictum, unde *Halabarches* quibusdam scribendum videtur. *Ægyptiacus Alabarches*, h. e. scripturæ vel vectigalibus per Ægyptum præfectus, emend. Plathner, provocans ad auctoritatem Gratiani Imp. in L. IX. C. de Vectig. et Com.

Usurpationem totius licentiæ submovemus circa vectigal Alabarchiæ per Ægyptum atque Augustaneam.

Quemadmodum autem de ipso verbo ejusque vi inter viros doctos discrepat, ita et de eo, ad quem poeta h. l. respexerit: quamquam inter eos fere convenit, *atque*, non *aut*, h. l. legendum et *Ægyptium atque Arabarchen* vel *Alabarchen* non diversos, sed unum eumdemque hominem esse. Baptista Pius (Adnotatt. poster. c. 93.) quemvis designari putabat mollem atque effeminatum; Parrhasius (epist. XXIII.) et Ptol. Flavius (Conjectan. c. 49.) Josephum, ducem a Judæis creatum et, si D. Hieronymo fides habenda, propter virtutem ac vaticinium de imperio Vespasiani statua triumphali donatum; Gyraldus (in Dialog. XXXIX.) et Alciatus (in Prætermiss. II.) Tiberium Alexandrum, Ἀλαβάρχην Alexandriæ, fratrem Philonis Judæi, vel ejus filium ejusdem nominis, Procuratorem Judææ et illustrem equitem Romanum; (de quibus v. Joseph. Arch. XX. 3. Lips. ad Tac. Ann. XV, 28. et Hist. I, 11. II, 74. 79.) Britannicus autem et alii Crispinum Ægyptium, quem Lubinus mordaciter Arabum principem appellari existimabat, quasi omnium vernarum ex Arabia summum, h. e. pessimum, quem vero *a Nerone* (calvo IV, 38. h. e. Domitiano) *Arabiæ principem esse factum* dicit Schol. MS. in cod. Fauchetii. v. Achaintre ed. Juven. Paris. 1810. T. II. p. 80. et Miscell. Obss. crit. Vol. V. T. II. p. 267. Quod si verum est, nec potius conjectura, ex h. l. ducta; (quæ tamen ingeniosa videtur et admodum probabilis) non est, quod dubitemus, quin pessimus ille homo significetur, qui mali Principis gratia e servili conditione ad summum fastigium evectus est, et in quem Juvenalis etiam Sat. I, 26 seq. et IV, 1—28. 108. 109. acerrime invehitur.

Equidem olim suspicabar legendum esse *Ægyptius, atque* vel *aut Alabandus*, ut servi innuantur, ex Ægypto et Caria (cujus urbs *Alabanda* inf. III, 70. et passim memoratur) Romam deducti ibique ad amplissimos evecti honores. Sed in re tam obscura ignorantiam profiteri malo, quam vanis incertisque conjecturis indulgere.

EXCURSUS

Ad Sat. I, 157.

Versus perobscurus, cujus et lectio et interpretatio tam dubia est atque tam parum commode expedita ab editoribus, ut Pithœus pro-

fiteretur, nullum in his Satiris locum esse, quem ex grammaticorum glossis minus grammatice intellexerit. Varietatem lectionis supra ad h. l. enotavimus: nunc paucis recensebimus potiores virorum doctorum conjecturas. Nonnulli legendum putant *qui ducit;* Withof. et Schrad. *pix ducit;* Flavius et Ach., versu hoc post 159. posito, *deducat;* Lipsius ad Sen. de ira III, 3. ex vet. cod. *Et latus mediam sulcus diducit arenam,* quod probarunt Scaliger Emend. Temp. lib. V. et Ferrarius Elect. II, 7. qui omnes *sulcum* intellexere de fossa in media arena, qua vivi nonnumquam defossi sint et cremati. Ita et Jo. Fr. Gronovius, qui tamen ad Sen. l. l. ex MSS. Britan. reponendum censebat *lucebit* et *diducet,* verbaque poetæ hoc sensu capiebat: Fac Lucilium vixisse ævo Neronis et pro Mucio posuisse Tigellinum, nihil certius fore spondeo, quam ut luceat in illa tæda molestæ tunicæ et defossus in *media arena sulcum latum diducat,* mediam arenam sulco aperiat ac dividat. Lectiones illæ minus forsan probabuntur, quam interpretatio verborum *sulcum diducit;* et hanc adscivi, quia cum viris magni nominis errare malo, quam cum Hein. et Heinr. mirari, eos hærere et errare potuisse in loco satis perspicuo et vix una vel altera fallaci scripturæ macula impedito, et etiam nunc aliquem nescire, qualis per tot lustra prostet notatio Gesneri ad verba Plin. Pan. XXXIII, 3. *nemo spectator miseras voluptates unco et ignibus expiavit,* scil. hæc: « *Unco,* quo injecto traherentur per arenam: *ignibus,* quibus in tunica illa molesta urerentur homines. Utrumque supplicium conjungere videtur Juvenalis I, 155 seq. ubi *lucebis* et *deducis* legendum puto." Pro certo iis sumenda videntur, quæ dubitantius protulerit vir summus et modestus, verbaque poetæ sic exponenda: Si Tigellinum famosis carminibus notaveris, tunica indueris molesta, stipesque per medium agetur guttur, et unco traheris per mediam arenam. Fortasse tamen non deerunt, qui dubitent primum, exempla reperiri hominis, utroque supplicio affecti, et satisfacere hanc Heinr. adnotationem: « forsan rectius legitur *Aut latum* cet., nisi ex ipsa apud Plinium junctura vulgatum *et* tueri aliquis velit;" deinde, poetam de homine, qui unco per vias urbis trahatur, bene dixisse *deducis sulcum arena,* et *media arena;* denique, magnam inesse vim in loco Plinii, ejusque memorem tum fuisse Juvenalem. Erunt quoque haud dubie, quibus non minus grata sit mitis sapientia Gesneri, quam ingrata et odiosa inhumanitas et arrogantia pæne inaudita duumvirorum illorum, qui Klotzium æmulari malunt, quam virum illum, quem justis nonnumquam ornant laudibus, sed sæpius quoque, quam velint

pro summa ejus reverentia, alucinatum esse profitentur in eis, quæ passim ex Satirico tractaverit. Maxima etiam auctoritas est Joh. Fr. Gronovii, viri (ut Hein. verbis utar) incomparabilis, cui omnes principatum in his literis concedunt. Nihilo tamen secius improbabunt passim conjecturas ejus et emendationes, quas h. l. ne sanæ quidem sententiæ esse dicunt. Tam humanum itaque est, (quod ipse Heinr. profitetur) errare, tam æquum, errantem in viam comiter reducere! tam grata est sapientia, cum humanitate simul et urbanitate conjuncta!

EXCURSUS

Ad Sat. II, 7.

Memorabilis est lectio *puteum* in 59. et 60. Ita jam olim conjecere H. Valesius et Grævius. Ille h. l. ita interpretabatur: "Si quis Aristotelis et Pittæi statuam in bibliotheca collocat, Cleanthis autem signum aliquod archetypon ad *puteum* ponit, quod hic, antequam philosophus stoicus esset, aqua ex puteis haurienda sese tutabatur; et videtur mos fuisse tum Cleanthis imagines prope *puteos* collocandi." Hic vero, qui idem persuaserat Nic. Heinsio: *jubet Cleanthas servare puteum*, habet imagines Cleanthis, ex puteo aquam haurientis vel hauriendis aquis apud puteum stantis. Nam Cleanthes, ab inopia vexatus, ut interdiu studiis literarum vacare posset, operam suam locavit Atheniensi cuidam, cujus hortum noctu aqua, ex *puteis* hausta, irrigaret, unde et Φρεάντλης dictus est. v. Suidas, Diogen. Laert. et Sen. Epist. 44. Id omnino arridere potest: sententiam tamen illam paulo durioribus obscurioribusque verbis expressam esse facile intelligitur; (nisi forte *puteum Cleanthis* legendum) neque vulgata lectio inepta videtur. *Pluteus* s. *pluteum* proprie dicitur asser parieti affixus, vel armarium, repositorium, scrinium, parieti inclusum, in quo imagines seu libri reponebantur; et hinc ipsa quoque bibliotheca aut museum. Sic forte ap. Pers. I, 106. et ap. Sidon. cujus verba Britann. laudavit: *Hic libri affatim in promtu: videre te crederes aut grammaticales pluteos aut Athenæi cuneos aut armaria exstructa bibliopolarum et bibliothecarum.* Lipsius in Synt. de biblioth. c. 10. huc etiam refert vetus distichon, imagini Virgilianæ subscriptum, *Lucis damna nihil tanto nocuere poetæ, Quem præsentat honos carminis et plutei,* (h. e. videtur vivere, qui in libris et imagine vivit) et *sigilla plutealia* ap. Cic. ad Att. I, 10. ubi tamen optimi libri *sigillata putealia* exhibent.

EXCURSUS

Ad Sat. II, 149—157.

Esse aliquid pro vulg. *aliquos* olim suspicabar tamquam exquisitius, et nunc recepi e cod. Schurzfl. Probavere hanc lect. Schurzfl., Schraderus et Burm. ad simil. loc. Prop. IV, 7, 1. qui haud dubie Juvenalis animo obversabatur: *Sunt aliquid Manes; letum non omnia finit, Luridaque evictos effugit umbra rogos.* Utrique forte præivit Homerus Il. Ψ, 103. 104. *Ὢ πόποι, ἦ ῥά τις ἐστὶ καὶ εἰν ἀΐδαο δόμοισι Ψυχὴ καὶ εἴδωλον, ἀτὰρ φρένες οὐκ ἔνι πάμπαν.* Ibi in antiquiss. cod. MS. Lips. pro *τις* legitur *τι*, quod non spernendum judicabat Ernesti, ut sensus esset: Non ergo falsum est, apud inferos esse ψυχὰς cet. Eodem sensu Græci scriptores passim dixere *εἶναί τι*, et Ovid. Met. VI, 543. *si numina Divum sunt aliquid.* Cf. Mitscherl. ad Hor. Od. I, 4, 16. et Jacobs ad Anthol. Gr. Vol. I. P. II. p. 305.

Vs. 150. *pontum* 1. 70. 75. 76. 81. 82. sed *contum* 2—12. 14. 15. 17. 19—27. 44—69. 71—74. 77—80. quod restitui, quoniam tanta auctoritate firmatur aptiusque videtur h. l. ubi Juvenalis subtiliter illas fabulas et commenta poetarum explodit. Respexit, opinor, verba Virg. Æn. VI, 302 seq. (ubi etiam, ut h. l. versu seq., de magna umbrarum, transmitti cupientium, turba agitur) *Ipse* Charon portitor *ratem conto subigit velisque ministrat Et ferruginea subvectat corpora cymba.* — Nic. Heinsius pro *Et pontum* vel *contum* malebat *Et Porthmeum* vel *Porthmeaque et;* (v. Burm. ad Virg. l. l.) at Sterke in Actis literariis societatis Rheno-Trajectinæ Lugd. Bat. 1793. 8. T. I. p. 174. *Et cantum et Stygio ranas* cet. h. e. ranas cantantes. Ita legitur in cod. 16. idque placere potest propter exquisitam loquendi formam, et locum Aristoph. de Ranis Act. I. Sc. 4. ubi Charon, ad remum agendum excitans Bacchum, suavissimos dicit ab eo auditum iri ranarum cantus, si remo incumberet. Sed nostra omnium fere librorum lectio non videtur sollicitanda, eaque numerus rerum fabulosarum augetur.

EXCURSUS

Ad Sat. III, 90. 91.

Miratur vocem angustam, qua deterius nec Ille sonat, (a) *quo morde-*

tur gallina marito. Sententia horum verborum non obscura quidem, sed parum commode expressa videtur; etsi interpretes tantum non omnes difficultatem eorum vel non senserunt, vel callide dissimularunt. Libri tamen non variant, nisi quod *deterior* legitur in 15. et 24. *maritus* in 16. *Illa* et *quemordetur* in vet. cod. Claverii; unde hic legendum putabat: *qua deterius nec Illa sonat, quæ* vel *quum mordetur gallina* (a) *marito.* Quæ lectio rationi et veritati convenire videtur et Ill. Jacobsio et novissimo Juvenalis editori Achaintre. Enimvero sonum exilem, stridulum raucumque non gallina edit, quum mordetur, sed gallus gallinaceus, postquam iniit eam et momordit. Bredenkamp in Syntagmate Opusc. scholast. (*Magazin für öffentliche Schulen und Schullehrer,* Vol. I. P. II. p. 439. 440.) corrigit: *Illa* scil. vox, *qua mordetur gallina* a *marito,* vel *qua deterior nec Ille sonus, quo* cet. Idem *mordetur* dictum accipit pro *objurgatur,* quia sonus galli, si gallinas increpare videatur, ingratissimus sit et singularis. Sed verbum *mordere,* si de gallis adhibetur, proprio videtur sensu capiendum.

Equidem suspicor, vel *quo* positum esse pro *a quo,* ut XII, 44. *lances a Parthenio factas,* vel pro eo substituendum *cui,* et *quo* vel *cui marito* doctius dictum pro *ille maritus, a quo mordetur gallina;* quemadmodum ap. Horat. Sat. I, 10, 16. *Illi, scripta quibus Comœdia prisca viris est,* et ap. Sil. I, 280. *Haud alium vidit tellus, cui ponere finem Non posset mors una viro.* Hanc conjecturam interpretationemque ceteris præferendam, sed sanum esse locum censet Hein., quum plura inveniantur exempla ablativi omissa præpositione, v. c. ap. Horat. Od. I. 6, 1. (*scriberis Vario — alite*) Auson. Epig. I, 16. (*celebraris vate superbo*) Tac. Ann. III, 3. (*Tiberio et Augusto cohibitam*) Mel. III, 6. (*Erythia, quam Geryone habitatam accepimus*) et in aliis aliorum locis, laudatis a Cort. ad Sall. b. Jug. 15. et 21. ab Oudend. et Ruhnk. ad Suet. Cæs. c. 19. Idem vero inf. ad XII, 44. monet, in verbis *lances Parthenio factas* Dativum esse *Parthenio* et constructionem vel tironibus notissimam, *Parthenium* autem nomen cælatoris nobis ignoti. Quidquid vero ex his placuerit, sententia est eadem, quam interpretes fere omnes in h. l. inesse putarunt: *Miratur vocem angustam,* exilem vel raucam, quæ non minus ingrata est, quam vox galli, gallinam mordentis, h. e. postquam momordit gallinam; tum enim ultra vires urgere solet vocem acriusque intendere. Bene h. l. comparatur locus Quintil. Inst. XI, 3. *Vox ultra vires urgenda non est: nam et suffocata sæpe et majore nisu minus clara est, et interim*

elisa in illum sonum erumpit, cui Græci κλωγμὸν nomen a gallorum (et graculorum) *immaturo cantu dederunt.*

Plathner hæc adnotavit: " Abstrusius quid poetam notasse, fidentissime tibi præsto. Notum est, Cybeles sacerdotes *Gallos* vocari. Erat autem hoc hominum genus lascivum, et tantum non in ipsis templis muliebria patiebatur. Sed plerique etiam testiculos ponebant bilibres, (v. inf. VI, 371 seq.) et lascivæ mulieres eorum concubitu maxime delectabantur, quod non gignebant. (v. inf. VI, 366 seq.) Alterutrum Noster tetigit, tetigit tamen. Nam priori modo satirice *gallinam* vocat Gallum; posteriori vero, quod magis videtur, *gallina* erit adultera, quæ cum Cybelico solebat. Nam et Gallis istis vox exilis; (v. sup. II, 111.) porro et *mordendi* verbum sic aptissimum: notæ quippe amantium blandientes morsiunculæ ex Prop. IV, 3, 25. 5, 39. et Ovid. Am. I, 8, 98." Cf. intpp. Horat. Od. I, 13, 12. Vereor tamen, ne poetæ sic obtrudantur, quæ ipsi non in mentem venere; etsi ingeniosa certe hæc videbuntur iis, quibus lubet, in talibus ingenio indulgere.

EXCURSUS

AD SAT. III, 231.

Vox *lacertæ* admodum torsit interpretes. Britannicus eam accepit de vermiculo, h. e. re vel levissima; Firm. Didot in edit. Ach. de humili et parva casa, quale est lacertæ latibulum, Gall. *un trou de lézard;* Schol. vetus, Farnabius, Grangæus et alii de agello aut hortulo quam minimo, ubi vix unica lacerta latitare possit ac discurrere, ut soleat. Horum sententiæ favet Martial. XI, 19, 10. 11. *rus, In quo nec cucumis jacere rectus, Nec serpens habitare tota possit.* Nonnulli *lacertæ* pro *lacerti* dictum vel hoc reponendum censent, ut tantum designetur agri, quantum est spatium brachii inter scapulæ et cubiti ossa; quemadmodum nos dicere solemus *ein fuss landes*, vel *eine hand voll erde.* Bahrdt ita παραφράζει: dominum tanti, quantum lacertus vel brachium sanum firmumque colere valeat. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 578. omnino *lacerti* legendum putabat, coll. inf. XIV, 293. Arnob. lib. III. (ubi Neptunus *mænarum et piscium dominus* vocatur) et Martial. XII, 59, 8. quem versum sic emendabat: *mænæ dominus pediculosæ*; h. e. pisciculi marini, non magni pretii, (ut *lacertus*, de quo v. Comm. inf. ad XIV, 131.) et sale condiri soliti in vasis

s. orcis, (ut *lacerti*, apuæ, scombri, siluri, pelamides, gerres, cordillæ) quo vescebantur ut plurimum mendicabula hominum pediculosa. Heinsii emendationem probavit Schraderus. Alii vero suspicantur, pro *lacertæ* vel *latebræ* vel *lacernæ* substituendum esse. Posterius hoc sensu capiebat H. Valesius: lacernatum semper esse posse libere, non semper togatum ac toga, longa veste, impeditum, ut Romæ.

Nihil horum mihi satisfacit, et crediderim potius, Juvenalem scripsisse *tabernæ*, h. e. casæ, (quo sensu *tabernas pauperum* et *obscuras* dixit Horat. Od. I, 4, 20. et Art. poet. v. 229.) et *quocumque* non pro *quovis*, sed pro *qualicumque* posuisse. Quidquid vero legas, sententia h. l. est: præstat alio quocumque loco agellum et hortulum, vel res tenues ac nullius fere pretii, quam Romæ multas ædes ingentesque opes possidere.

EXCURSUS

AD SAT. III, 238.

Druso est lectio omnium fere librorum. Quæ si vera est, Juvenalis respexisse videtur ad somnolentiam Ti. Claudii Drusi Cæsaris, de qua v. Suet. Claud. c. 5. et 8. Recte tamen monuerunt jam viri docti, non bene *Drusum* jungi cum *vitulis marinis*, h. e. phocis, et ingeniose conjecerunt *somnum urso* vel rectius *somnos urso*, quod etiam legitur in 45 a m. sec. 50. et 64. Notum est, ursos esse somnolentos et per hiemem potissimum in lustris suis delitescere, indulgentes somno et nihil comedentes. v. Aristot. hist. anim. VIII, 22. et Auctor libri de mirab. auscult. p. 1155. Prægnantes etiam ursæ, ut verbis Plinii VIII, 36. s. 54. utar, *primis diebus bis septenis jam gravi somno premuntur, ut ne vulneribus quidem excitari queant: tunc mirum in modum veterno pinguescunt* cet. (Conf. Aristot. l. l. et Solin. c. 26.) Idem Plinius lib. IX. 13. s. 15. docet, *nullum animal graviore somno premi* phocis, (cf. Oppian. Hal. I, 408. et intpp. Virg. Ge. IV, 432.) iisque *vitulorum* nomen inditum esse, quod *ipsis in sono* (non *somno*) *mugitus sit:* (ἀφίησι δὲ ὁμοίαν φωνὴν βοΐ, Aristot. H. A. VI, 11.) unde et Gallis *veaux de mer* dicuntur.

Quæ quum ita sint, mens poetæ ita h. l. capienda videtur: strepitus curruum aurigarumque tantus est, ut vel animalia somniculosa expergefacere queat. Eam non percepit Grævius, qui hæc adnotavit: " Qui vitulis marinis Romæ possit somnus excuti, dicant, qui

eos dormientes viderunt aut Romæ, aut usquam terrarum. Locum mendosum esse nemo non videt. Legendum autem videtur *Druso vetulisque maritis.* nam senes sunt somnolenti: quamvis alia possit ratio dari, cur vetuli mariti, qui juvenculas duxerunt, somno alto sopiti jaceant:" H. Valesii nota est: " lego *Eripiunt* (omnem omnino tota nocte) *somnum Druso,* homini delicati somni, *vetulisque maritis,* anibus aut certe senibus, quorum somnus deterior et interruptus." Jacobs emend. *vitulisve,* quia hoc Drusum, somnolentum hominem, vitulis marinis exæquet, non, ut *vitulisque,* in uno loco quasi conjungat; quod ineptum ei videtur.

EXCURSUS

AD SAT. IV, 24—27.

Markland. in Epist. Crit. p. 152. hunc locum sic distinguit et emendat: *Multa videmus, Quæ miser et frugi non fecit Apicius: hæc tu Succinctus Pharia quondam, Crispine, papyro? Hoc pretium squamæ?* Adjecit has rationes: " Vox *Pharia* valentior videtur ad excitandam invidiam et odium adversus Crispinum, utpote Ægyptium, quam illa altera *patria;* et, quod summum est, si *patria* retineas, non exinde colligere potes, cujus regionis fuerit Crispinus: *patria* enim *papyrus* non necessario *Ægyptiam papyrum* denotat, quoniam in aliis etiam regionibus nascebatur papyrus." Sed contra eum jam ita disputavit Schrader in Observatt. p. 19. " Papyrus Ægyptia adeo nobilis erat, ut Nilus amnis papyrifer appellaretur et Niliaca papyrus ab omnibus celebraretur. v. Muncker. ad Fulgent. I. p. 19. *Succinctus* igitur *patria papyro* notat et designat Ægyptium. Sed contra *succinctus Pharia papyro* non necessario significat Ægyptium, quoniam sic succingi poterat alienigena. Deinde constabat inter omnes, Crispinum esse Ægyptium: sufficiebat ergo *patria.* Denique receptæ lectioni firmissimum præsidium est in v. 32. ubi poeta similiter siluros Crispini *municipes* vocat. Cf. Salmas. ad Solin. p. 939."

Vs. 25. *Hoc pretio squamæ* (sc. emuntur, h. e. tanto pretio piscis scil. a te *emitur* vel emtus est, quod verbum mox sequitur omittiturque in affectu) 1. 61—63. 68—73. 75. 76. 82. *Hoc pretium squamæ* (h. e. tantum pretium est s. ponis mullo s. mulli, piscis squamosi, a te emti) 7. 10. 11. 14—17. 19—27. 29. 45—50. 54—60. 64—67. 74. 83. 84. et omnes codd. Paris. prob. Schradero. Sed piscem po-

tius *squamas*, quam *squamam* dici crediderim. Neque tamen placet duplex illa ellipsis: *hoc tu* facis? *hoc pretio squamæ* emuntur? Suspicor poetam scripsisse: *hoc pretio squamas* scil. emisti?

Vs. 27. Ferrarius in Elect. I, 18.* *majoris* legit contra metri leges, et hunc locum ita interpretatur: "*Apulia* hic non est regionis nomen, sed mulieris prædivitis orbæ, quæ donatos a captatoribus pisces carius vendebat: duos enim hic de more perstringit Juvenalis, *Crispinum*, qui millibus sex (i. e. CL coronatis) mullum emerat, et *Apuliam*, quæ hamata heredipetarum munera, inter quæ jure mulli tunc fuere pretiosissimi, majoris vendebat. Cf. inf. VI, 39. 40. et inpr. V, 97. 98. ubi de *Aurelia* sermo est, quod nomen et h. l. fidentius ponerem, si codex manu exaratus ad manus esset, ut sit: *sed majoris Aurelia vendit.*" Sic etiam multi interpretes *Apuliam* putarunt mulieris nomen esse ap. Horat. Od. III, 4, 10. ubi v. Bentl. — Rectius mentem Juvenalis percepisse videtur Henninius, qui hæc notavit: "Justa indignatione exagitat agri pretio piscem emtum, quum sex millibus extra Italiam in provinciis ager emi potuerit, immo quum et in ipsa Italia, in fertili illa Apulia, (cf. ad IX, 55.) *majores agri* quam in provinciis venirent eopse pretio: oblique vero taxat Romanos, qui usque adeo ab antiqua frugalitate desciverint, ut susque deque habita agri colendi ratione præ nimio gulæ luxu *piscem* potius emerent, cujus singulas libras, si modo adulatoria vanitate de magnis majora non fuerint dicta, venientibus etiam in ponderis rationem *squamis* et interaneorum rejectaneis, singulis millibus pensarent, quam ut eo pretio agrum sibi compararent. Cf. Colum. Præf. ad lib. de R. R. Obiter etiam vellicat superbum illud delicatorum nepotum patrii soli fastidium, qui non dubitabant pluris emere agros in *provinciis*, quam ut *majores* fertilioresque eodem pretio in ipsa Italia, in fertili illa *Apulia*, sibi compararent. Legendum ergo sensu plano et obvio: *Provincia tanti Vendit agros; et majores Apulia vendit.* Tangit etiam obiter Appulorum gulam, cui ut obsequerentur, agros suos viliori pretio vendebant. Τὸ *sed* a librariis est ex finali litera τοῦ *agros* præcedentis, et monachorum scriptura *set*, ut sexcenties in vett. MSS. et sæpius ad Martial. monuit Scriverius: aut si quis τὸ *sed* tolerare velit, nostram sententiam admittat saltem." *Prædia Appula* laudantur etiam inf. IX, 55. ubi cf. Comm. — Prateus tamen et alii non male suspicantur, minoris quam alibi venisse agros Apuliæ, quod magna ejus pars, quam poeta respexerit, montibus aspera fuerit ac sterilis, (v. Horat. Sat. I, 5, 77 seq. et Senec. Ep. 87. et 91. ubi hæc leguntur: *Agri suburbani tan-*

tum possidet, quantum invidiose in desertis Apuliæ possideret) vel quod Apulia infestetur Atabulo vento, qui plantas frigore adurat, de quo v. Horat. l. l. Senec. Nat. Quæst. V, 17. Plin. XVII, 24. Gell. II, 22. Alex. ab Alex. III, 22. H. Valesii nota est: "Si Juvenalis ita scripsisset, necessario addidisset haud dubie mensuram agri venalis, v. g. bina aut trina jugera, ut sensus constaret. Scripsit igitur: *Vendit apros, sed* multo *majores* mullo isto et provinciæ suæ nomine commendatiores *Apulia vendit.*"

Ceterum scripturam *Appulia* pro *Apulia* revocavi e 60—63. 65. ne metrum laboraret: nam primam syll. voc. *Apulia* brevem esse, intelligitur ex Horat. Od. III, 24, 4. et al. Neque tamen eamdem ob causam auctore Schurzfl. emendandum: *et majores terra Appula vendit:* nam secunda quidem syll. τοῦ *Apulus* s. *Appulus* corripitur a poetis, sed τοῦ *Apulia* et *Apulicus* semper producitur, v. c. ab Horatio in Od. III, 24, 4. in Epod. III, 16. et in Sat. I, 5, 77.

EXCURSUS

AD SAT. V, 9—11.

In v. 10, qui a librariis videtur corruptus, nulla neque librorum lectio nobis satis facit, neque conjectura virorum doctorum.

Jam pro *Tam* 58. — *quum possis* vitiose (nam posterior syll. verbi *possis* longa est) 10. 11. 14—17. 19—22. 24. 25. 27. 45—50. 54—61. 63—68. 70—74. et XXVII codd. Paris. *quum poscis* 65. (Paris. 1505.) 69. *quum possit* 23. 44. 62. 75. 76. et VIII MSS. Paris. in his Alex., Colbert. 1. et Thuan. 1. *quin possis* 13. *posses et* 26. Hæc est omnis varietas lectionis, etiam ea, quam Henninius p. 911. enotavit.

Prateo judice satius est, poeticam ferre licentiam, quam sensum pervertere. Despauterius malebat *poscit;* quo tamen nihil proficitur. Ascensius emend. *Tam jejuna fames,* tu tam famelicus, *quum possit* scil. fames, h. e. quum possis, *honestius illic et tremere* cet. vel *Tam jejuna fames, quum poscis,* quando cupis *tremere honestius illic,* in injuriosa divitum cœna, *et mordere sordes* s. immundas reliquias *farris canini,* panis adeo duri, quem ne canes quidem comesse possent. Priorem emendationem, cui et libri favent, non improbat Prateus et reliquis præfert Plathner, ut poeta eleganter tribuat fami, quod orator famelico tribuisset. — Lubinus et Grævius reponi jubent *quin poscis,* sed diverso modo hæc verba et interpretantur et interpungunt.

Ille sic: *quin* tu longe *honestius poscis*, postulas et præoptas mendicando potius tremere et sordidum comedere panem, quam turpiter adulando idem facere in divitum mensis. Hic vere ita: *Tam jejuna fames?* famesne tanta est, ut illas patiaris contumelias? *quin poscis?* cur non mendicas? *honestius* est, *illic*, in crepidine aut ponte, *et tremere*, frigus pati, *et sordes farris mordere canini*, et sordido pane vesci, quam in mensa divitum tam indigna pati. Hanc lectionem distinctionemque receperunt Henninius et post eum alii. Sed *poscere* simpl. poni pro *mendicare* vix crediderim. — Grangæus, Britannicus et alii h. l. tacent et difficultatem ejus vel non sensisse videntur, vel sapienter dissimulasse.

Equidem non tantum mihi sumserim, ut rem acu tetigisse mihi persuadeam. Quum vero in lectionibus codicum nemo facile acquiescere et levissima unius literæ mutatione carminis nitori atque dignitati consuli queat; veniam spero mihi datum iri, quod in illarum locum aliam (*quum pol sit*) substituerim, quæ facile corrumpi potuit ab indoctis librariis, quam tamen, simul ac meliora edoctus fuero, lubens damnabo. Ea certe admissa non video, quid in h. l. displicere possit, si ita eum exposueris: *Tantine* pretii est tibi vel a te æstimatur *injuria cœnæ*, h. e. cœna injuriosa, convivium, in quo tot talesque injuriæ tibi ferendæ sunt? tanti cœnam divitum nobiliumque facis, ut propter eam illas toleres injurias? *tam jejuna fames*, (ut ap. Ovid. Met. VIII, 790.) tantane et tam dira est fames tua, ut tantas ob eam et tot injurias patienter feras? *quum pol*, profecto, (ut *edepol, ecastor, hercle, mecastor, mehercle*) *sit honestius, illic*, in crepidine vel ponte, *et tremere*, frigore horrere, (quia pauper male vestitus est, ut taceam, quod Grang. monet, plerumque ficte tremere, qui stipem mendicent, unde et forte *tremens Judæa* dicitur inf. VI, 543.) *et sordes farris mordere canini*, panem sordidum edere, qualis canibus datur? Cf. Martial. X, 5, 5.

Hanc lectionem nunc repudiarem, nisi eam viri summi in literis ad me datis assensione sua comprobassent et aliæ, a *Manso* et *Heineckio* substitutæ, (nam plures mihi non innotuerunt) aliquot mihi scrupulos injecissent. Hujus de sententia non inepta est emendatio mea, sed lenior medicina, si verbis transpositis pro *quum possis* legatur *possis quum*. Enimvero sic et hiatus insolens est concoquendus, et metrum laborat: nam *quum* producitur propter cæsuram et hiatum; (v. ad IX, 118.) neque assequor, cur ipsa trajectio verborum lenior sit medicina, quam permutatio literarum *s* et *l*, in primis si ex hac exoriatur

sententia, quæ et gravior satiricoque poeta dignior sit, et doctior librariisque ignotior. Judice Manso totus omnino locus ex scriptura codicum ita restituendus:

> Tantine injuria cœnæ?
> Tam jejuna fames quum possit honestius illic
> Et tremere et sordes farris mordere canini.

nisi quis malit

> Tam jejuna fames? quæ possit honestius *cet.*

sensus vero apertus est et quidem hic: An tu injuriosam divitum cœnam tanti facis, quum famem tuam ibi adeo non expleas, ut honestius fuisset, in crepidine aliqua aut ponte frigore uri et esurire? Mihi autem et utraque lectio, et interpretatio non unam dubitationem injecerunt. Ut taceam, in satiricorum poetarum oratione, quæ pedestri similis esse solet, figura paulo audaciori *famem* dici *tremere* et *mordere panem*, in altera lectione emendatur vulgata, quod mihi tamen vituperationi fuit, altera neque dicendi genere, (*tantine injuria cœnæ, tam jejuna fames quum possit — canini?* nam ita proprie interpungenda aut duplex interrogatio ponenda est) neque sensu facili et apto commendari, utraque autem, saltem illa explicatio a mente Juvenalis abhorrere videtur. Is enim non famem hoc modo et in illis conviviis haud expleri, sed *inhoneste* tantum, appositis vilioribus epulis vinisque, pelli contendit, et pauperes ridet clientes, qui duas prætexere solent causas, quare a patronis ad cœnam vocari ament, honorem sibi ab illis præstitum et gratuitam famis expletionem. Itaque docet, hanc cœnam, etsi honorifica videri possit, tamen *injuriosam* esse nec tanti, quanti ab iis ducatur, æstimandam, et *famem* eorum non tam diram, ut non alia ratione et facile levari queat, quum ventre nihil sit frugalius et natura paucis contenta; *honestius* autem, mendicorum pauperumve more *tremere*, quam tali cœnæ adhiberi, et *sordes farris mordere canini*, quam famem in illis conviviis propulsare vilioribus cibis vinisque. Hinc deinde colligit, clientes illos inani honoris specie et spe potius bene cœnandi, quam famis explendæ, duci.

EXCURSUS

Ad Sat. V, 90. 91.

90. *Quod propter* 23. — *Bochare* 19. 20. 23 a m. pr. *Boccare* 11

17. 24. 25. 46—50. 55. 57. 59. 61—69. 71—73. 77. *Bocare* 21. *Bolcare* 22. *Bockore* 27. *Bocchore* 11. 58. Hoc arridere potest, ut significetur Ægyptius oleumque Ægyptium pessimi odoris. Cf. Comm. ad v. 88. *Bocchoris* rex et legislator Ægyptiorum, notissimus ex Eusebio, Syncello et aliis. v. Diodor. p. 29. 41. 59. Plutarch. Opp. T. I. p. 901. ed. Frft. et Mémoires de l'Acad. des Inscr. et B. L. T. XIX. p. 20 seq. Maurorum etiam regem *Bocchorem* vel *Bocchum*, non *Boccharem*, dictum putabant Salmas. et alii. — *lavabat* 17.

Versus 91. ante v. 90. legitur in 11. Non male; judice etiam Rigaltio. Eum vero totum esse delendum, tamquam pannum a scholastico quodam adsutum, semper suspicatus sum: admodum certe languet, et magis grammatici, quam poetæ, acumen sapit. Quis enim ferat h. l. *quod* toties repetitum et triplicem olei notationem? Nunc video, versum abesse ab 8. et 75. prob. Schurzfl. qui ingeniose suspicatur, eum esse scholium, subjungendum verbis vet. Schol. *Significat oleum Tripolitanum* et ad v. 90. adponendum, ut itaque interpres causam dicat, cur nemo cum Bocchare h. e. Afro velit lavari, quod scil. ille, tamquam adhuc sit in Africa, ubi a serpentibus cavendum sibi sit, oleo Tripolitano malique odoris inungatur. Scholion autem versu expressum esse, non est quod mireris. Id enim tum casu, tum arte scholastici fieri, et sententia vix aliter soluta oratione efferri potuit. Optimis quoque scriptoribus prosaicis, Ciceroni, Livio, Sallustio et aliis multos excidisse hexametros, quis est qui ignoret? Exempla dabunt Scheller in præceptis stili bene Lat. p. 735. Pott ad Epist. Jacobi I, 17. et Nolten. in Lex. v. *versus*. Fraus etiam tum facilis est interpolatoribus, tum difficilis ad detegendum in poetis satiricis, qui sermoni propiora scribunt; de quo v. Horat. Sat. I, 4, 40—62. Cf. inf. Excurs. ad IX, 123.

Afros exhibent 13. 21. 22. 82. *Afris* 77. *atris* 10. 11. 12. 14—17. 19. 20. 23—27. 45—50. 54—74. 76. 81. et omnes codd. Paris. Quæ lectiones probæ sunt omnes; et miror, C. Valesio ineptum insolensque visum esse *atris*, quod nunc cum Ach. e MSS. recepi. Est solenne epitheton serpentium, quorum aliquot genera sunt atro colore. Cf. intpp. Horat. Od. III, 4, 17. Bentl. ad Horat. Sat. II, 8, 95. (ubi eadem est varietas lectionis) Heyne ad Virg. Ge. I, 129. et al.

EXCURSUS

Ad Sat. VI, 64—66.

Tucia 22. *Tutia* 27. 47. 54. 63. *Tuscia* 11. 19. 23. 25. 46. 48. 56 —60. quam lect. multi probant, quia cum *Appula* jungitur. Huic tamen voci responderet potius *Tusca,* et illa matronarum nomina non petita a regionibus populisque Italiæ, sed a Juvenale conficta videntur; nisi potius hic matronam s. puellam peregrinam *Appulam* eo sensu dixit, quo Horat. Epod. II, 39 seq. *pudica mulier — Sabina qualis aut perusta solibus Pernicis uxor Appuli.* Cf. inf. ad X, 299. *Tuccia,* quod jam alii monuere, videtur h. l. Vestalis illa esse, quæ hausta cribro aqua pudicitiam suam probavit; qualia et Plin. VII, 35. Suet. Tib. 1. aliique de Claudia narrant. v. Valer. Max. VIII, 1, 5. (ubi conf. Intpp.) et Plin. XXVIII, 2. et 8. (ubi conf. Harduin.) quibus locis similiter libri variant et *Tutia, Tuscia, Tuccia* exhibent. Cf. Ernesti clav. Cicer. in Ind. histor. voc. *Tutia.* — *Apula* 19. 21. 22. contra leges metri.

65. 66. Retinui etiam nunc vulgatam lectionem, nisi quod maximam distinct. posui post *amplexu* et verba *Subitum, Miserabile* et *Longum* majoribus literis initial. exprimenda curavi. Possis etiam scribere: *Subitum et Miserabile longum* (diu) *Attendit,* vel interpungere: *Appula gannit, Sicut in amplexu, subitum et miserabile,* subito et miserabiliter. Sed nostra et scriptura et distinctio præstare videtur et ellipsis copulæ ante *Longum* Juvenali frequentissima est. v. ad IV, 63. in Var. Lect. *subat et miserabile longum Attendit* rustica mulier et minus experta delicias, emend. Barth. Advers. XXIV, 5. ubi monet, verbis *subare, catulire, adhinnire* et similibus belluinam effrenemque hominum libidinem exprimi. Cf. Plin. X, 63. Lucret. IV, 1193. Horat. Epod. XII, 11. al. Aptissimum est h. l. *subat,* quoniam cum *gannit* jungitur: (ut in Anthol. Lat. v. Comm.) sed reliqua tum verba sic interpungenda: *Appula gannit, Sicut in amplexu, subat et miserabile:* (h. e. miserabiliter) *longum Attendit Thymele; Thymele tunc rustica discit.* Ita omnino legendum putat Manso, qui monet, se non videre, quid me moverit, ut, rejecta præclara emendatione, *subitum* meum *et miserabile longum* tuerer, quum quemque suus sensus doceat, quam durum sit vixque ferendum illud, cum uno eodemque verbo *attendit* conjunctum. Enimvero moverunt me leges modestæ criticæ, quas sæpius mihi inculcavit, et quod ille contendit quidem, non vero

probavit, lectionem a me servatam, quæ tamen non mea est, sed vulgaris omnium librorum, plane ineptam esse, neque tres voces uni verbo commode jungi posse. Veritatem quoque hujus emendationis in dubium vocavit vir doctus in Ephem. Hal. (*Allg. Lit. Zeit.* a. 1814. pl. 223.) ubi monet, verba *longum attendit* nimis tenuia esse et languida post illa *vesicæ non imperat, gannit* et *subat,* majoremque forsan obscœnitatem in iis latere, ad verbum vero *discit* omnino supplendum esse, quod a pantomimo expressum sit et a se visum.

Attendit Thymelen 31 b. 48. 49. *Tymele* 19 a m. pr. *Timele* 21. 22. — *dum rustica* 16. *tum rustica* 47. 54. 57. 58. 64.

EXCURSUS

Ad Sat. VI, 116—120.

In optimis editionibus post voc. *uxor* comma, post *una* v. 119. colon vel semicolon, et v. 120. post *Sed* et *galero* commata reperiuntur: quo scabra et hiulca efficitur oratio. Nonnulli v. 117. post *cubili* punctum ponunt, aut saltem *sumere* v. 118. pro *sumebat* dictum putant: quo non tolluntur difficultates, sed augentur. Ego distinctionem mutavi: at ne sic quidem omnia bene procedunt ac fluunt; nam deest copula *et* ante *Sumere,* (cujus tamen ellipsis Juvenali solennis est; v. ad IV, 63.) et verbum *linquebat,* duobus versibus interjectis, non satis commode ad *virum* dormientem v. 116. videtur referri posse. Male etiam tempora verborum subito mutari, *linquebat, intravit, prostitit, ostendit,* monet Ach. Sed tales orationis duritiæ passim in poetis concoquendæ neque sunt tantæ, ut propterea necesse sit, vel versus 117. et 118. parenthesi includere, quod Lubinus, vel versum 119. post v. 116. ponere, quod Schurzfleisch. suadebat. Pro *Linquebat* v. 119. Hein. conj. *Inde ibat* vel *Atque ibat.* Manso hunc locum sæpius tentatum ita emendandum putat et constituendum: *Dormire virum quum senserat uxor, Ausa Palatino tegetem præferre cubili, Linquebat, comite ancilla non amplius una. Sumens nocturnos meretrix Augusta cucullos,* Sed *nigrum flavo crinem abscondente galero, Intravit calidum* cet. Ita vero hunc locum non emendasse videtur, sed depravasse; quod etiam aliorum est judicium, v. c. viri docti in *Hall. Allg. Lit. Zeit.* a. 1814. pl. 223. qui tamen, si non parenthesin illam, certe vulgatam distinctionem et minorem post *uxor* revocandam, versum vero 118. *Sumere nocturnos, meretrix Augusta, cucullos* interpungendum putat et verbum

abscondente cum *ancilla* jungit, quia sic illud *Sed* aptius sit. Enimvero hoc etiam vulgari interpretationi satis convenit et dura mihi videtur ellipsis *abscondente* scil. *ei*, et quidem jam eunti.

EXCURSUS

AD SAT. VI, 124—126.

Versum 124. post v. 126. ponendum censebat Schurzfleisch. Ego potius eum post v. 125. legendum crediderim, quod etiam Rigaltio et Ach. placuisse video. Sed vulgaris quoque verborum ordo bene se habet. *tibi* pro *tuum* legitur in 11. quod melius et satirice omnino dictum videbatur Schurzfleischio. Barthius (Advers. XXX, 2.) putans, verbum *ostendit* nimis leve et ab h. l. alienum esse, emend. *offenditque*, quod sensu obscœno dicitur Varroni in Marcipore ap. Nonium. Sed cur lux lucernæ non sufficit ad ostendendum ventrem? et cur hoc alienum a tantis libidinibus? *Sub clara nuda lucerna* cet. de eadem re dixit Horat. Sat. II, 7, 48 seq. et Sen. de Ben. VII, 9. extr. *Matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendunt.*

Versus 126. post v. 129. legitur in 74. et post v. 128. in vetustis codicibus, e quibus eum primi restituere Jo. Cuspinianus in vita Sigismundi Cæs. p. 400. et Pulmannus: nam plane abest ab 10. 11. 14—17. 19—23. 25—27. 45—73. 75—77. et XXX codd. Paris. Henninius monet, se retraxisse eum in suum locum, unde monstrante viam sensu exciderit ob prætextatam licentiam, mox vero a curiosulis receptus eo migraverit, quo non quadraret. Ejectus est ab iis, qui rei obscenitate offendebantur: eodem tamen, quem nunc occupavit, loco jam exstat in 24. et 84. ad marg. In utroque vero cod. legitur *Continueque jacens*, et præterea in illo *cunctorum* pro *multorum*.

EXCURSUS

AD SAT. VI, 188.

Barthius in Advers. XXIV, 5. hunc versum putabat spurium esse et alienum ab h. l. ubi optima sic interpoletur sententia. "Scilicet, inquit, quidam semi-Gallus aut Italus aut adeo Germanus doluit illo ævo scisse Græce delicatas illas loqui, suo vero turpius esse nescire

Latine loqui, quæ barbaræ alioqui non nimis essent." Neque ego dissimulo, mihi semper displicuisse hunc versum, qui magis acumen orationemque rhetoris vel etiam interpolatoris, qui loci Cicer. in Comm. laudati memor erat, quam satirici poetæ redolet, atque a codd. 13 et 22. abest. Importuna etiam est vox *magis*, et manca h. l. sententia, quæ quomodo commode expleri possit, vix adsequor. Num sensus est, turpius esse Romanis Latine, quam Græce, nescire? an turpius esse iis nescire Latine, quam Græce loqui? an, quod Ach. monet, (cui versus videtur ad rem aptissimus) quum Romanos multo magis dedeceat, Latine nescire loqui, quam deceat Græce scire et Græca Latinis intempestive miscere. Omnia hæc non modo languent, sed etiam male expressa sunt.

Olim arbitrabar, fraudem librarii in hoc versu latere; idemque suspicati sunt Henr. Stephanus (in dialogo de bene instituendis Græc. ling. studiis p. 92.) et Lubinus. Ille emendabat, *Quo sit turpe magis;* hic melius, *Quum sit turpe minus,* quod recepit Marshall. ut mens poetæ sit: Quandoquidem minus turpe et inhonestum esse reputatur, linguam vernaculam ignorare, quam sermonem Græcum non intelligere. Ego olim tentabam: *Omnia Græce* scil. proferunt s. loquuntur, *Quum sit turpe magis nostris ea scire Latine,* vel *Quæ sit turpe magis* (turpius) *nostris* (nostratibus) *nunc scire* (quod compendiose scribitur *nc scire*) *Latine,* quam Græce eloqui, quoniam tam fœda sunt et inhonesta. Sed nihil horum nunc mihi arridet, et vix dubito, quin versus hic pannus sit, a scholastico quodam adsutus, quo rescisso expedita sunt omnia.

EXCURSUS

AD SAT. VI, 276.

Locus obscurus et a librariis forte corruptus. *corruca* 16. 48. *coruca* 23. *caruca* 13. Rectius forsan *curuca* 17—22. 24. 59. 60. vel *curruca* 2. 3. 5. 10—12. 14. 15. 25. 45—47. 50. 54. 56—58. 64. 68. 70. 74. 77. 81. 82. Neutra vero vox alibi reperitur, et barbaræ videbantur Alciato Parerg. Jur. VII, 5. qui vel *urtica,* vel cum aliis *eruca* reponendum censebat. *eruca* 61—63. 65—67. 69. 71—73. Ita dicitur insectum parvissimum, brassicas depascens, Gr. κάμπη, Germ. *Raupe;* non *uruca* vel *huruca,* quæ tamen scripturæ in quibusdam libris Juvenalis, ut et Columellæ aliorumque, reperiuntur. *uruca* 1. 75. 76.

huruca 49. 55. Vellem tamen Alciatus verborum simul illorum, quæ substituit, sententiam adjecisset, quam haud facile expedias; nisi forte hominem nihili stolidumque *erucam* vocari censeas, quemadmodum Plautus Truc. V, 5, 50. *campas* pro *nugis* dixerit. — *cucurra* s. *cocurra* emend. Scriver. et sic a Carisio h. l. citari monet. Vetus scholion h. l. est: "*Uruca* mimologi stupidi nomen finxit, quia ferme quasi frequenter fallitur, quum agit personam mariti: (aut ex emendat. Schurzfl., qui a femina sua sic frequenter fallitur, quum adsciscit personam mariti) vel, ut alii dicunt, genus est animalis fœdi, spinosi, ut ericius. *Uruca* autem est proprie illud, quod in faba nascitur, ut gurgulio." Cf. Stewech. ad Apuleii Apolog. p. 495. Salmas. Exerc. Plin. p. 893. et ad Tertull. Pall. p. 187.

EXCURSUS

Ad Sat. VI, 343.

Simpuvium restitui ex 1. 10. 17—20. 24. 68. 69. 71—73. quæ scriptura etiam reperitur in Plin. XXXV, 12. s. 46. Cic. ap. Non. 4. n. 434. et Varr. ibid. 15. n. 12. Vetus scholion h. l. est: "*Simpuvium*, vas sacrificiis aptum, in quo Pontifices lavare (leg. *quo P. libare*) solebant: *simpuvium* autem, quia omnes sacerdotes *simul bibebant;* unde *simpuviatrix* illa dicitur, quæ porrigit poculum ipsum." *Sympuvium* 11. 12. 14—16. 22. 25. 26. 45. 47. 48. 50. 54. 56—67. 74. 77. 81. 82. *Sympinium* 49. 55. quod a συμπίνειν, combibendo, dictum putant. *Simpluvium* 21. 23. *Symptuium* 46. *Sympullum* 70. At forte scribendum *Simpulum;* vel, si veteres Romani, ut vulgo putant, secundam syll. hujus voc. non produxere, sed corripuere, *Simpullum*, quod etiam editum in 75. et 76. Festus: *Simpulum*, inquit, *vas parvum*, (forte *simplum* s. simplex) *non dissimile cyatho*, (vel ligneum, vel fictile) *quo vinum in sacrificiis libabatur, unde et mulieres rebus divinis deditæ* simpulatrices *dicuntur.* Varro L. L. IV, 26. *Quo vinum dabant, ut minutatim funderent, a guttis* guttum *appellarunt; et quo sumebant* (vinum) *minutatim, a sumendo* simpulum *nominavere. In hujusce locum in conviviis e Græcia successit epichysis et cyathus, in sacrificiis remansit guttum et simpulum.* In Fulgent. de prisco serm. et in Isidori Glossis *simpulo* conviva dicitur, et *simpulator* amicus sponsi assiduus cum eo in convivio. In Inscriptt. *simpulariarius*, qui simpula facit. Figuram simpuli exhibet Causeus Mus. Rom. T. II.

p. 3. tab. 2. Conf. Harduin. ad Plin. XXXV, 12. s. 46. et Ernesti clav. Cicer.

EXCURSUS

AD SAT. VII, 12.

Magna est h. l. varietas librorum, et nostrorum et Parisiensium, in nominibus propriis. *Alcyonem* 15. 23. 25. 26. 50. 56—60. 67. 70. 77. 82. Alcyone Æoli, alia Marpessæ, alia Atlantis filia. v. Heyne ad Apollodor. I, 7, 4. et 9. III, 10, 1. *Halcyonem* 61. 63. 65. 66. 74. *Halcyonen* 62. 68. 69. 71—73. — *Alcinoem* 14. 16. *Alcinoen* 27. 45. 47. 48. 55. *Alcinoe* Stheneli, et alia Polybi filia. De illa v. Apollod. II, 4, 5. de hac Parthenii Erotica c. 27. *Alcinohen* 49. *Alcynoem* 24. *Alcynoen* 10. 54. 64. *Alchinoem* 22. *Alchinoen* 17. 20. *Althinoen* 21. — *Alcione* 46. *Alcionem* 18. 19. *Alcionen* 60. *Altionem* 12. — *Alcitheon* 1. 75. 76. unde suspicor, h. l. *Alcithoen* legendum esse. Schraderus vel *Autonoen* e VI, 72. vel *Alcathoen* ex Ovid. Met. IV, 1. substituendam putabat. Sed *Alcithoe*, Ἀλκιθόη, non *Alcathoe*, Ἀλκαθόη, dicebatur mulier Thebana, quæ spretis Bacchi Orgiis in vespertilionem mutata est. v. Heins. ad Ovid. l. l. — *Alcinoum* 4. Hoc nomen fuit Hippocoontis filio, de quo v. Apollod. III, 10, 5. et regi Phæacum, notissimo ex Hom. Odyss. Ζ, 197 seq. Η, 57 seq.

Bachi 21. 22. *Pacci* 1. quod forte non respuendum, et a nobis nunc receptum est. *Paccius* et *Faustus* videntur esse nomina poetarum, et *Alcyone*, *Thebæ* ac *Tereus* tituli tragœdiarum, quas illi scripsere. *Paccius* poeta sic non nisi h. l., quod sciam, memoraretur, ut et *Faustus*, nisi hic idem est, qui perstringitur a Martiale XI, 65. *Paccii* tamen vel *Pactii* et *Pacciæ* passim laudantur in antt. lapidibus et inf. XII, 99. Cic. ad Div. IV, 16. Tac. Hist. IV, 41. et Ann. XIII, 16. 36. XV, 12. Martial. XIV, 78. al. *Bacchi* quoque, si hæc lectio vera est, non Dei nomen esse crediderim, sed poetæ nobis ignoti, qui forte non *Bacchus*, sed *Bacchius* dicebatur, quod nomen passim occurrit. v. Bentl. ad Horat. Sat. I, 7, 20. At vix dubito, quin librariis debeatur hoc nomen, quod illis notius erat, et ad Deum, *Alcithoes* punitorem, ab iisdem relatum sit: ut adeo poeta scripserit *Alcithoen Pacci*. Utrumque recepit Ach. Neque tamen magnopere repugnaverim, si quis *Alcyonem* s. *Alcyonen* vel *Alcinoen* propter auctoritatem librorum retinere malit. Possis etiam suspicari, pro *Baccho* s. *Bacchio* et *Pac-*

cio substituendum esse *Accium* s. *Attium*, insignem poetam tragicum, qui Pacuvii bellique Numantini temporibus vixit; vel potius, suadente C. Valesio, legendum esse *Bassi*, ut designetur Saleius Bassus, de quo v. inf. ad v. 80.

Pro *Terea* male *Therea* 24. et *Terrea* 19. 23. De *Tereo* v. Comm. sup. ad VI, 644. et inf. ad v. 73. Fuit argumentum ac titulus multarum tragœdiarum, quas Sophocles, Euripides, Livius Andronicus, L. Attius aliique scripserunt. Sic et *Thebais* (h. l. *Thebæ*) inscripta olim non modo carmina heroica, sed etiam tragœdiæ, v. c. ejusdem Attii et Senecæ.

EXCURSUS

AD SAT. VII, 62.

Euoe restitui ex 4. Est nota vox Baccharum εὐοῖ (ex εὖ οἱ) et exclamatio, quum præsentis numinis sensu perturbarentur ac furerent, ut εὐᾶν et σαβοῖ, (v. Virg. Æn. VII, 389. et Ovid. Met. IV, 522.) unde Bacchantes Εὔιοι γυναῖκες dicuntur Eurip. Phœn. 660. et ipse Bacchus passim Εὔιος, *Euius*, v. Barnes. ad Eurip. Bacch. 141. et Bourdin. ad Aristoph. Thesmoph. 999. Eadem voce etiam Horatius in summo enthusiasmo usus est Od. II, 19, 5. 7. — *ohe* 10. 15. 24. 25. 50. 54. 56—60. 62—69. 71—74. 77. quod probabant Britann., Farnab., Schurzfl., Bahrdt et alii, coll. Horat. Sat. I, 5, 12. II, 5, 96. Martial. IV, 91, 1. Plaut. Aulul. I, 1, 16. al. quibus locis fastidium satietasque hac voce designatur. Sed *ohe* multi dixere, *euoe* vero præter Horatium nemo, nisi de ipsis Bacchis: adeoque hac voce magis, quam illa, carminum Horatii indoles et character adumbratur, ut mox v. 68. seq. Virgilianæ Æneidos, habito respectu loci de Alecto Æn. VII. Errant autem, qui *euoe* et *ohe* vocabula esse synonyma, vel *ohe* etiam in Horat. l. l. scribendum existimant. — *euhoe* 9. et 23 a m. pr. ut ap. Sidon. Epist. VIII, 9. *Forsitan Satiricum illud de Satirico non recordaris: Satur est, quum dicit Horatius Euhoe.* — *hohe* 11. 13. *hoe* 16. 17. 22. 27. 45. *ehohe* 21. *Heuhoe* 14. 18—20. 23 a m. sec. 49. 55. *Heuohe* 12. 46—48. 61. 70. 75. 76. 82. — Conf. Horat. Od. II, 19, 5. 7. et Virg. Æn. VII, 389. quibus locis eædem librariorum aberrationes reperiuntur.

EXCURSUS

AD SAT. VII, 80.

Jaceat Lucanus in hortis Marmoreus 12. 14. et V codd. Paris. ut emend. Gronov. Obss. III, 13. extr. probb. Burm. ad Anthol. II. p. 66. et Schurzfl. qui audacter totum h. l. ita corrigebat: *jaceat Lucanus in hortis Marmoreus. Sit Serrano tenuique Saleio Gloria tanta licet, quid* cet. ut sententia h. l. esset: statuas poetis positas non solvere æs alienum, quo teneantur. Sed, ut alia taceam, ita certe *sit* dicendum erat, non *jaceat*. Sic *æneus ut stes* ap. Horat. Sat. II, 3, 183.

et pro *at* 11. 14—25. 27. 30. 45—50. 54—63. 65—69. 71—73. *sed* malebat Gronov. l. l. — *Sarrano* 11. 18—21. 23. 24. 28. 30. 59. 61—63. *Sarano* 27. 46—48. 54. 58. 64. *Sarnano* 22. Gentis Atiliæ cognomen in numis et marmm. *Saranus* vel *Sarranus* scribitur, et a devictis *Sarranis*, Tyriis, (nam *Sarra*, צור, priscum Tyri nomen, de quo v. Gell. XIV, 6.) h. e. Pœnis, vel potius a *Sarrano*, antiquo Umbriæ oppido, (unde *Sarranates* dicti Plin. III, 14.) deducitur a Drakenb. ad Sil. VI, 62. et Perizon. Animadv. hist. c. 1. p. 24. et 38. ubi doctissime de familia agitur Atilia multique errores vulgares refutantur. Vulgatam contra scripturam *Serranus* tuentur Heins. ad Virg. Æn. VI, 845. et alii, qui propter historiam, ex Cic. Rosc. Amer. c. 18. Plin. XVIII, 3. et Valer. Max. IV, 4, 5. notissimam, Atilio hoc cognomen a *serendo* datum putant. Ita tamen *Serenus* vel *Seranus* certe dicendus erat. — *Saleo* pro *Saleio* 71. *Salivo* 48. *Salino* vel *salino* perperam 10—12. 14—17. 19—24. 45. 46. 61—63. et forte vetus Schol. cujus glossa ex emendat. Pith. et Schurzfl. sic legenda videtur: "Nomina sunt poetarum pauperum; aut a *Serrano* vase fictili, in quo Atilius Serranus solebat mendicare (forte *manducare*). *Saleio* (f. *Salino*) *tenui:* ait mendicorum catillum fictilem, in quo ea, quæ salsa sunt, apponuntur." Ascensius probabat utramque lectionem *Sarrano* et *tenui salino*, quod *marmoreis hortis* opponi arbitrabatur. Sed v. Comm.

EXCURSUS

AD SAT. VII, 120.

Mira est in hoc versu varietas lectionum. *Pelamydum* 1. 3. 5. al.

Pelamidum in quibusdam libris, ut πηλαμίδες ap. Aristot. VI, 16. *Pellamidum* 17 a m. pr. 19. *Pilamidum* 21. Sed πηλαμὺς et πηλαμύδιον rectius scribi monet Hesych. *Pelamydes* dictæ forsan παρὰ τὸ ἐν τῷ πηλῷ μυεῖν, quod in luto se occultant, saltem ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, a luto, in quo eas nasci dicit Festus. *Pelamydum Afrorum et veteres epimenia bulbi* 4. prob. Jun. vid. Comm.

aut abest a 19. *aut veteres* 5. 12. 15. 25—27. 46—77. *et veteres* 2—4. 10. 11. 14. 16—18. 20—24. 45.

Mox *Afrorum* pro *Maurorum* libri tantum non omnes, quos sequutus sum, 2. 3. 5. 10. 11. 16—25. 27. 28. 45—50. 54—69. 71—74. 77. Deinde *epimenia* 1—5. 10. 11. 12. 14—18. 20—23. 26. 27. 45—50. 56. 58. 63. 70. 74—77. *epymenia* 24. *epimedia* 19. *epimenida* 25. 54. 55. 57. 61. 62. 64—68. 71—73. quod probant Calder., Britann. et Farnab. ut appositio sit, quoniam Plinius XIX, 5. dicat, ex genere bulborum esse *scillam*, et duo genera *medicæ*, masculum albis foliis, femineum nigris et tertium genus cibis gratum, quod *epimenidium* vocetur. Hinc nonnulli *epimenidia* emendant, ut sit proceleusmaticus, et Ge. Merula *epimendia*, quæ lectio reperitur in 59. 60. 69. Fuere etiam, qui suspicarentur *ormenia*, caules. Has conjecturas sugillavit Casaub. ad Athen. II, 22. et defendit nostram lectionem, ex qua tamen commodam sententiam vix elicias. v. Comm. Quid, si scribatur *epimænia*, et poeta hoc vocab. effinxerit ex Gr. ἐπιμαίνεσθαι, insanire, furere, inpr. amore, unde ἐπιμαίνια, scil. φάρμακα, dici possint amoris remedia sive stimuli? *Bulbis* enim stimulari Venerem, notum ex Athen. II, 64. X, 58. ed. Schweigh. Plin. XIX, 5. s. 30. XX, 9, 40. Martial. III, 75, 3. XIII, 34. Ovid. Rem. Am. v. 797. 798. et Colum. X, 105. 106. ubi Pompon. hæc notavit: "Genera bulborum Græcis nominibus notantur, differuntque odore, suavitate, sapore, colore, magnitudine, omniaque ferventis naturæ sunt, ideo libidinem accendunt. Pythagoras de bulbis librum composuit Megarensibus. M. Varro et Apicius scribunt: *aqua decoquant bulbos, qui Veneris usum quærunt;* hoc modo in nuptiis apponuntur." Conf. ibid. Wernsdorf in Poet. Min. T. VI. p. 56. 57. — *bulli* 11. 21. 43. probb. Schurzfl. et Lips. Epist. Quæst. IV, 25, ubi laudantur Glossæ ad oram cod. Divesi scriptæ: *Bulli, pisces exigui vilissimi*, et e Glossar. vet. edito ab Henr. Stephano: *Bulli*, χρυσοκάνθαροι. Idem tamen Lipsius monet, vulgatam lectionem non spernendam videri, quum et Martialis IV, 46, 11. *bulbos* ponat inter munera, causidicis mitti solita, et Plinius XIX *bulbos* in *Africa* natos maxime laudari dicat.

EXCURSUS

AD SAT. VII, 218.

Acœnonoëtus nomen ficticium pædagogi, quod restitui e vet. Schol qui exponit: "Eunuchus pædagogus, aut communi carens sensu (ἀκοινονόητος) proprium papatis." Cf. Gell. XII, 12. et inf. ad VIII, 73. ut de *pappate* sup. ad VI, 633. *Acœnonœtus* 70. 75. 76. 81. 82. quod putant esse Græc. ἀκοινώνητος, alienus a familiari consuetudine, (ut ap. Cic. ad Att. VI, 1. et 3.) et hinc arrogans, vel rigidus, severus. Grangæi nota est hæc. "Ἀκοινώνητος Græcis est exacte verum rectumque persequens; vel qui nihil habet cum alio commune; aut cujus alter particeps non est: hic enim pædagogus partitur alterius mercedem, at nemo cum illo." Sed Schurzfl. jam recte monuit, ita *Acœnonetus* scribendum esse, quod tamen h. l. leges metri non permittunt. — *Acuncteus* 20. *Achinetus ipse* 15. 16. *Achenetus ipse* 24. *Acœnetus ipse* 10. 27. 46—49. 54. 56. 57. 64. *Acenetus ipse* 18. 19. 23. 25. 45. 58. 60. *Acœnetos ipse* 59. *Acœnetus ipse* 11. 14. 17. 21. 22. *Acœnitus ipse* 50. 55. 61—63. 65—69. 71—74. 77. quod credunt esse nomen vel proprium, vel fictum ab ἀ priv. et κοινὸς vel κοινότης, ut designetur homo, qui sui tantum, non communis commodi rationem habeat. Illud *ipse*, quod in plerisque libris legitur, ab ingenio hominis, lacunam versus explentis, profectum videtur.

EXCURSUS

AD SAT. VIII, 147.

Damasippus ex 10—12. 14—27. 45—50. 54—69. 71—74. 77. omnibusque MSS. Paris. præter Putean. restitui h. l. et v. 151. et 167. ubi vetus Schol. monet, ita legi in aliis codd. Hæc lectio firmatur omnium fere librorum auctoritate et h. l. aptissima est. Ficto nomine designatur vir nobilis et δαμάσιππος, domitor equorum, qui vulgo Græcis ἱππόδαμος dicitur. v. Comm. ad I, 59. *Damasippus* etiam cognomen fuit Liciniæ gentis et notissimi Prætoris, qui Carbonem interfecit; (v. Vellei. II, 26. et Cic. ad Div. IX, 21.) nec non ejus, qui statuas amabat, de quo v. Horat. Sat. II, 3. Cic. ad Att. XII, 29. 33. et ad Div. VII, 23.

Lateranus 70. 75. 76. 81. 82. cod. Put. et 1. inf. v. 167. Ita quo-

que significatur quilibet nobilis vel summus magistratus: nisi re vera talis olim Lateranus vixit. Ex hac familia clarissimus fuit Plautius Lateranus, Messalinæ adulter et Consul designatus a. U. C. DCCCXIX, quo in Neronem conjuravit et occisus est. v. Tac. Ann. XI, 30. 36. XIII, 11. XV, 49. 60. *Lateranorum egregiæ ædes,* quarum mentio fit inf. X, 17. sitæ in Cœlio monte, quo loco deinde exstructa D. Johannis ædes sacra et basilica, quæ a Constantino M. dono data est Sylvestro, summo Pontifici, et vulgo nunc *Lateranum* dicitur. Conf. notata in Var. Lect. ad VII, 139.

EXCURSUS

Ad Sat. VIII, 190.

Vox *triscurria* in omnibus fere libris legitur, sed expeditu difficillima est. Fortasse ita dicuntur admodum vel extreme scurrilia scil. facinora, (ut *triparcus, trifur, trifurcifer, triportentum, trismegistus, triveneficus, triperditus)* non, quod Prat. et Ach. putant, triplices in circo discursus. — Scaliger de Emend. Temp. lib. V. et ad Catull. corrigit *transcurria,* ut poeta innuat, patricios *transiisse ad scurras,* orchestram vel potius ludos, h. e. ex senatoribus factos esse scurras. — Libri non variant, nisi quod *triscuria* exhibent 11. 18. 21 a m. sec. 23. 46—48. 58. 64. de qua lect. Scaliger l. l. ita disputat: « Novi, qui malit scribere *triscuria;* nam *triscuriam* ingens cura, ut est reipublicæ, quæ sane cura digna fuerat patriciis. Priscianus: Composita a verbo *Curo, Securus, Obscurus, Tricurium.* Festus ex Livio: *Solicuria in omni re curiosa.*" — *tricharia patriciorum* conj. Petitus ad Leges Att. p. 245. seq. (p. 329. ed. Wessel.) quoniam spectaverint cruciarum Laureolum in *tricha* destitutum. — *strictoria* omnino legendum putabat Is. Voss. ad Catull. p. 55. 56. ubi hæc notavit: Sic vocabantur tunicæ strictæ, quibus non histriones tantum et comœdi, sed et ipsi quoque patricii et senatores, deposita toga et neglecta honoris et dignitatis suæ ratione, in conviviis, in ludis et spectaculis, passim et palam spectabantur.

EXCURSUS

AD SAT. IX, 37.

Ita leguntur Græca in l. 70. 75. 76. 81. 82. In reliquis vero codicibus ab indoctis librariis vel prorsus omissa sunt, v. c. in 25. 27 45. 58. 61. vel admodum corrupta, et in multis quoque non Græcis expressa literis, sed Latinis. Nec mirum: *Græca sunt; non leguntur* — ἤθους γὰρ γλυκέος ἄνδρα κίναιδον 10. 18. 23. 48. 50. 56. 57. 59. 60. 62— 69. 71—74. et XI codd. Paris. quæ verba vulgo referuntur ad *blandas tabellas*, et ita explicantur: *Hominem enim cinædum blandi dulcisque moris* scil. εἶναι πρέπει, vel simpl. πρέπει, esse decet s. convenit. Sed dura est hæc ellipsis, neque intelligitur, cur poeta hæc Græce dixerit. Nam quod putant, summam Virronis mollitiem judicari, quum Græcus sermo plus suavitatis blanditiarumque habeat et effeminati sit, eo uti, id quidem parum probabile videtur. — ἤθους γὰρ γλύκεα ἄνδρα κίναιδον 47. ἤθους γλυκὺς ἄνδρα κίναιδον 46. ηθους γλυκεος μιν ανδρα κιναιδον 20. ηθους καιπερ γλυκυν ανδρα κιναιδον 49. 54. 55. αιθος γλυκυ ανδρα κιναιδος 14. 17. αιθος γλυκυ κιναιδον ανδρος 19. ετος γλυκυ και ανδρα κιναιδος 24. ηδοσης.γλυκυ ανδρα κυναιδου 11. Alias aliorum nugas prætermittimus. — Schurzfleischii nota est hæc: " Qui ex Homero rem repetunt, acute ii quidem, sed Juvenalis non fuit acutus, qui tam simplicem sensum Græcis verbis dixerit. Vox ἄνδρα in codice nostrō literam secundam puncto subnotatam habet. Id notat, literam ejiciendam esse. Quid si nos punctum illud unicum elegantissimam doceat scripturam, et monstret, in Juvenale emendandum esse: αὐτὸν γὰρ ἐφέλκεται ἄστρα κίναιδον, vel propius ad veterem scripturam αὐτὸν δ' ἕλκει γλυκὺν ἄστρα κίναιδον. Sed prior lectio, quum parodia sit pressior, plane placet, et spondere ausim, ita Juvenalem scripsisse, ut Nævolo persuadeat, fortunam in turpibus etiam rebus a genesi dependere, et simul idem credentes Romanos derideat. In Schol. pro *ipse ad se trahit* possis legere *ipsum astrum trahit* vel *te trahit*, ut legerit, σὲ γὰρ αὐτὸν ἐφέλκεται ἄστρα κίναιδον." Mihi aptior facetiorque videtur nostra lectio, neque adsequor, cur Juvenalis illa Græcis expresserit verbis, vel, si Homerica in rem suam convertere voluit, de quo vix dubitare possis, tam multa immutaverit, nec potius acutam Homeri sententiam variatione unius vocis lepide transtulisse censendus sit. v. Comm.

EXCURSUS

Ad Sat. IX, 40.

Sententia hujus loci est: *Computat* accurate cinædus avarus, quæcumque mihi dono dedit, *ac cevet*, et tamen libidini indulget, cui imperare non potest; vel, calculum et rationes mecum subducit, dum explet libidinem. *Cevere* proprie significat clunes movere more canum, (v. Comm. ad Sat. II, 21.) et aptius h. l. verbum est, quam *canet* vel *cavet*, quæ plerique interpretes pro eo substituerunt. *ac cevet* 1. 60. 65. 69. 70. 75. 76. 82. *et cevet* 31. 49. 54. 55. 61—63. 66—68. 71. 72. 77. 81. et cod. Put. *atque cevet* adversus metrum 25. 56. 57. *atque cenet* 59. vitiose. — *et cavet* 24. 73. Rectius *atque cavet* 10—12. 14—23. 27. 45—48. 50. 58. 64. 74. et XXXIV codd. Paris. "Id sensum satiricum minus offert, sed honestiorem: *cavet* scil. ne in computatione decipiatur et ne plus æquo in suum draucum conferat," Brit. et Ach. *Cavet*, ne plus accipiat servulus, PRAT. Eamdem lectionem defendit Schurzfleisch. his verbis: "Poeta Nævolum, quod nihil a divitibus donorum acciperet, consolatus est a v. 32. rejiciendo culpam in astra, homines etiam cinædos regentia. Finito sarcasmo v. 38. seqq. infert Nævolus, illa patienter quidem se ferre, sed hoc intolerabile esse, quod quidam pathici sint avari, qui etiam, quæ dederint, objiciendo exprobrent et omnia accurate computent pactamque mercedem inde decurtent. Quis inde non videret, *τὸ cevet* h. l. *ἄτοπον* esse, ubi non nisi de rationibus agitur? Sed ille mos est quorumdam Criticorum, ut non nisi vocabula casca aut etiam prætextata in bonos auctores inculcent, ad nescio quos codices provocantes." Enimvero *cevet* in plerisque legitur libris, nec video, cur alienum sit ab h. l. ubi poeta ostendit, ridiculum esse hominem, qui, dum libidinem explere cupiat, tam avarus sit, et libidinem ejus majorem esse avaritia.

EXCURSUS

Ad Sat. IX, 60—62.

Melius ne 59. 60. a quibus etiam *hic* abest, ut ab 25. 57. *melior* 27. 47. *melior nec hic* 48. 58. *melius næ* — *legatus fiet amici* 24. idque malebat Britann. hoc sensu: *næ*, profecto, *hic*, Romæ, *melius*, cum

majori emolumento, *legatus*, internuncius et veluti leno *fiet amici pulsantis cymbala*, sacerdotis Cybelei: majus lucrum ita faciet puerulus *rusticus*, qui pauperrimus est et aliud nihil habet, quam matrem et casulam et catellum. Grangæus: Certe melioris conditionis est comes idemque draucus Galli *cymbala pulsantis*, quem per provincias errans stipem mendicandi gratia ducit una cum matre cet., quam ego, qui tecum soleo. Non magis probanda Achaintrii explicatio: *An hic rusticus infans*, verna, *legatus*, ex testamento datus, relictus, *melius fiet* sc. portio hereditaria vel proprietas (alterutrum subauditur) *amici tui cymbala pulsantis*, quam mei, qui cet.? Omitto alias aliorum nugas.

Vs. 61. *caculis* 8. 9. 75. 76. h. e. servis rusticis, vernis; propr. servis militaribus. v. Plaut. Trin. III, 2. 95. et Pseud. Argum., Varr. L. L. IX, 3. et Fest. Vulgatam lectionem ex Sat. XI, 153. XIV, 167. 179. ortam putabat Pithœus. — *cum lusore* 10. 12. 15. 16. 18—25. 45. 46. 48—50. 54—69. 71—73. *cum jussore* 11.

Vs. 62. *legatum* ex 1. 48. 75. cod. Put. et altero Pithœi post Farnab. Lubin. Prat. et Maittar. substitui pro vulg. *legatus*, quæ lectio inepta videtur, certe ineptas peperit interpretationes. Nescio, utrum legerit Ferrarius, qui Elect. II, 16. h. l. ita exposuit: *meliusne* ergo, i. e. lautius legatum Villici filius capiet a pathico, quam draucus ipse, qui non agrum colit, sed dominum? At sic poeta dixisset *legatarius fiet*, vel *legatum capiet*: neque ita satis congruunt reliqua verba *cum matre et casulis* cet.

EXCURSUS

AD SAT. IX, 123.

Hic versus, qui silentio prætermittitur ab interpretibus, quoties eum legi, semper me offendit; (nam et languet meraque repetitio est v. 119. et *idcirco* plane ineptum videtur h. l.) semperque putavi, hanc esse glossam in margine adscriptam ad v. 119. *his præcipue causis, ut linguas mancipiorum contemnas*. Quorum verborum haud dubie interpretamentum fuit: *Idcirco ut possis linguam contemnere servi*; quod quum in textum irreperet, perperam a librariis in eum, quem nunc occupat, locum est translatum, et *possim* repositum pro *possis*, quod tamen et ipsum in 17. 18. 24. 46—49. et quibusdam MSS. Paris. legitur. Eo minus autem illi dubitarunt, quin hæc verba ab ipso poeta

essent profecta, quum glossa ista versus esset hexameter; quod vero vel casu fieri potuit cœco, vel parva verborum transpositione. Conf. Excurs. ad Sat. V, 90. 91.

Has conjecturas vidi postea firmari auctoritate non tam cod. 13. e quo hic versus una cum seq. ejectus est, (ut trecenti alii; unde haud quidquam fere momenti habet in re critica) quam duorum MSS. Paris., a quibus abest, et codicis vetustiss. 8. in quo versus 118—124. hoc ordine ac modo leguntur:

> Vivendum recte, cum propter plurima, tunc est
> Idcirco, ut possis linguam contemnere servi,
> Præcipue causis, ut linguas mancipiorum
> Contemnas. nec lingua mali pars pessima servi.
> Deterior tamen hic, qui liber noverit illos,
> Quarum animas et farre suo custodit et ære.
> Utile consilium *cet.*

Hinc Pithœum quoque jam olim versum hunc tollendum de medio, ut supposititium, aut potius duplicem quasi censuisse animadverto. Sic in eodem MS. mox post v. 134. legitur hic: *Gratus eris. tu tantum fucis imprime dentem.*

EXCURSUS

AD SAT. X, 150.

Distinctionem majorem posui post *elephantos,* non post *tepenti,* ut hic quoque versus ad superiora et ambitum finesque Africæ referatur. Henninius et alii hunc versum connectunt cum seqq. ut sensus sit: Æthiopiæ et *elephantis,* h. e. Mauretaniæ s. Africæ *rursus,* adhuc, *additur,* adjungitur Hispania. Sed non bene sic Africa designatur et vox *imperiis* additur. *Versus* pro *Rursus* conj. H. Vales. hoc sensu: ad Æthiopiam versus aut adversus Æthiopiam et terram elephantorum. Ego olim suspicabar legendum esse *Prorsus,* plane. Sed v. Comm. — *aliosque elephantos* exhibent 10. 14—27. 45—50. 54—74. ut epitheton ad diversitatem vel terrarum Libyæ, in quibus elephanti sint, vel elephantorum in Mauretania et Æthiopia, seu Æthiopia occidentali et orientali, vel ipsorum Æthiopum spectet. De hac v. Comm. eamque significari putabant Grangæus, Rigalt. et alii, ut *alii* propr. non *elephanti* sint, sed Æthiopes. Cf. Stat. Theb. X, 85. Multo probabilior videtur emendatio Plathneri, qui *albosque* conjiciebat coll.

verbis Ptolemaei: *Juxta Libyam magna Æthiopum regio, in qua elephanti, albi omnes, et rhinocerotes et tigres sunt.* Elephanti vulgares sunt fere cinerei, *(grau)* rariores rubri s. rufi, et rarissimi candidi; unde in regnis Pegu et Siam de solo titulo *Regis candidi elephanti* cruenta olim bella orta esse memorat M. le Blanc in Itinerar. Hac emendatione recepta totus hic versus ad Æthiopiam denotandam pertinet. Sed in Æthiopia *omnes* elephantos fuisse candidos, quis sibi persuaderi patiatur? et *albi* ap. Ptolem. sunt forsan cani s. cinerei. Aptiores quoque h. l. sunt *alti elephanti.* v. Comm. Ill. Jacobs hæc adnotavit: " Legendum *Furvos Æthiopum ad populos* (v. ad XII, 104.) *albosque elephantos Additur imperiis Hispania.* Elephantum genus Æthiopiæ finibus proprium requiri, jam intellexit Plathnerus, et Ptolemæus in Æthiopia elephantos *albos omnes* tradidit, an ex rei veritate, nec ne, nihil ad rem."

EXCURSUS

Ad Sat. X, 312. 313.

Magna est h. l. lectionis varietas, quæ librariorum stupori debetur. *quascumque mariti Exigere* (h. e. exigunt vel exigere solent, scil. ab adulteris) *irati* restitui ex 5. 12. 18. 24. 25. 27. 46—49. 54—69. 71—74. et XII MSS. Paris. probb. Pulm. et Gronov. Obss. II, 14. ubi magna exemplorum copia ostendit, multa passim per infinitivum modum pronunciata esse, sive in oratione obliqua, sive per ellipsin verbi finiti, quæ librarii et improvidi correctores vexarint. *quascumque mariti Exigere ira* 15. adversante metro: unde *quascumque mariti Exigere ira potest* 2. 36. et MS. Canteri, (v. ejus Lectt. nov. III, 6.) prob. C. Vales. *quascumque mariti Exigere irati debent, nec erit felicior astro* 4. 16. 23. et duo alii codices, quos memoravit Gronov. l. l. in qua lectione, ex duabus conflata, verbum *debent* abundat. Hinc metri fulciendi causa *quascumque mariti Exigere irati debent. felicior astro* cet. 11. sed contra mentem poetæ. *quascumque mariti Exigere irati debuit* 45. *quascumque mariti Exiguo irati, nec erit f. a.* 50. et duo MSS. Paris. *quascumque mariti Irati faciunt* 35. *quascumque mariti Irati debent* 3. 13. 17. 19—22. 38. 43. 75. 76. et XIV codd. Paris. prob. Lips. Epist. Quæst. IV, 25. Enimvero non mariti *debent* pœnas, sed adulter; nisi supplendum censeas *exigere* vel *capere, petere, repetere, sumere* scil. ab adultero, quæ tamen ellipsis dura est.

quascumque mariti Irdti debet 10. *quascumque maritis Iratis debent* 77. *quascumque mariti Irati debent rivalibus. exigit autem Interdum* cet. 13. *quascumque maritis Irati debent* 14. 28. et ita conj. Lips. l. l. Commodam tamen sententiam vix inde elicias. *quascumque maritus Exigit iratus* edd. recentt. Farn. Prat. et al. quæ haud dubie est emendatio nostræ lectionis. *et pœnas debet quascumque mariti Exigere irati* corrig. Schurzfl. ut mens poetæ sit hæc: *debet* filius tuus *exigere*, sustinere, luere, omnes *pœnas irati mariti*, h. e. quas hic ab adultero repetere solet. Sed quis umquam *exigere pœnas* hoc sensu dixit? *quascumque maritis Iratis debet* 70. 82. Non male: nam *pœnas* vel supplicium *debere* dicitur is, cui vel metuendæ, vel potius luendæ ac solvendæ sunt, ut fere *ludibrium debere ventis* ap. Horat. Od. I, 14, 16. ubi jam monuit Jani, has loquendi formas ductas esse e Græco ὀφλεῖν vel ὀφλισκάνειν γέλωτα ap. Aristoph. Nub. 1031. et Eurip. Med. 1049. Præstiterit tamen *quascumque mariti Exegere ira*, h. e. sæpe exegerunt vel, ἀορίστως, exigere solent. Cf. Jani art. poet. p. 291. Enimvero vix dubito, quin recepta a me lectio sit a Juvenalis manu profecta et deinde a librariis vel scholasticis, qui illum infinitivi modi usum, de quo supra dixi, ignorabant, immutata, substituto verbo *debent* vel *debet*, quod docta manus, tamquam ellipsin supplendam, margini adscripserat. — Manso hæc adnotavit: " Veram structuræ vim secutus est Gron. Obss. II, 14. Miror tamen, nemini interpretum in mentem venisse, latere posse sub *irati mariti* gignendi casum huncque pendere a vocula *est*, sive librariorum incuria in fine v. 312. e contextu amissa, sive a poeta ipso consulto omissa et supplenda." Miretur sane: si vero pessimam omnium rationem a me propositam dicit, non probat; licebit et mihi, de illa ratione eamdem sententiam ferre.

EXCURSUS

AD SAT. XI, 173.

Versus expeditu difficillimus et hinc forte ejectus e 13. quæ profecto facillima nodi solvendi ratio est. Maximam nobis molestiam creat vox obscura *pytisma*, de qua v. Comm. *pytismate* exhibent 1. et plerique codd. tam scripti quam editi, tam nostri quam Parisienses. *pitismate* 10. 17. 19. 27. 46—48. 58. 64. 67. *petismate* 22. *pitysmate* 11. 18. 28. prob. Valla, ut *orbis Lacedæmonius* sit trochus e pinu, *ix*

πίτυος, quem assidua rotatione oleo uncta mulier *lubricaverit* s. *leviga*verit: de quo Græcorum, inpr. Spartanorum, ludo v. Comm. *pedeumate* exhibet vetus membr. Mureti, quem vide in Var. Lect. X, 6. *pitteumate* alia Taubmanni, ab eo laudata ad Plaut. Pers. V, 2, 67 *pede nudo* liber Jac. Schegkii, qui in Præmiss. et Obss. Epist. c. 5 hanc lectionem defendit, ut mos Græcorum innuatur, quos in convi viis nudos saltasse, (*pede libero pulsasse terram* Horat. Od. I, 37, 1. doceant Athenæus et Cic. Pis. 10.

Quæ lectiones quum non arriderent aliis, dici vix potest, quantopere in iis emendandis operam luserint. Potiores eorum conjecturas paucis recensuisse sufficiet. — *pædæmate* suspicabatur Cæcil. Minutian. de orthogr., et *pedemate* (ut legitur in 63. 68. 69. ad marg. 71. 73. 74.) Bapt. Egnat. Racem. c. 17. Brodæus Misc. V, 26. et Britann. ut vel designetur βίβασις Λακωνική, genus saltationis, *lubrico pedemate*, πηδήματι, saltu vel celeri pedum mobilitate, in *orbem*, gyros et ambages, circa tibicinem in medio sedentem atque canentem, exercitæ, (v. Pollux, et Lucian. de Saltat. c. 10. Opp. T. IV. p. 347. seq. ed. Schmid.) vel, quæ Brodæi sententia est, *orbis* sit ligneum tympanum, in quod desiluerint, quodque modo saltantes circumduxerint pedibus, modo per longum spatium super stantes uno impetu lubricando agitaverint. — *pitylismate* vel *pytilismate* conj. Politianus in Misc. II, 37. 38. et Jul. Scalig. Poet. I, 22. ut sit exercitatio in *Laconico* (v. Comm.) facta, qua quis summis pedibus ingrediens manus protenderit ocissimeque moverit, alteram retrorsum, alteram prorsum, de quo v. Galen. II. — *petteumate* recepit Farnab. ex emendat. Mureti in Var. Lect. X, 6. ubi hæc vox deducitur a Gr. πεττεύειν, talis s. calculis, πεττοῖς, ludere, ut h. l. significetur dives aleæ studio deditus, qui mensam ex marmore Laconico assidue ludendo *lubricet*, h. e. poliat. Cf. vs. seq. — *pyreismate* vel *pyreysmate* corrig. Alciatus Parerg. Jur. VI, 3. ut sit exercitatio quædam Laconum, vel nudorum oleoque unctorum, in sudatorio, Laconico, πυρεύματι s. πυριατηρίῳ. — *proptysmate* Mercurialis art. gymn. I, 10. putans intelligi petulantiam ditiorum, qui multo sputo (προσπτύοντες, insputantes) irrigaverint Laconicum ejusque pavimentum lubricaverint, ut facile quis cadere potuerit. — *pitteremate* Eberh. Mollerus, qui hanc lectionem Lubino probavit excitatis aliquot veterum scriptorum locis, inpr. Luciani. — *pygismate* Lips. Epist. Quæst. IV, 25. ubi monet, πύγισμα poetæ Siculo dici pædicationem, et verbum *lubricare* obscœni quid præferre, *orbem* vero *Lacedæm.* partem vocari aversam et diviti pueros Lacedæm. tribui, quoniam ea

gens Juvenalis tempore maxime mollis et pueri inde oriundi in nobilium deliciis fuerint. Cf. Philostr. vit. Apollon. IV. et Martial. IV, 55, 6. 7. — *poppysmate* Flavius Conjectan. c. 51. ubi docet, verba *poppysma* s. sibilum (v. sup. ad VI, 584. in Comm.) et *lubricare* de re obscœna adhiberi, et *orbem Lacedæm.* esse nates aut præposteram Venerem, quoniam Spartanos primum ad athleticam nudasse corpora et inde libidinem in pueros exarsisse, tradant Thucyd. et Cicero. — Lipsius l. l. dicit, Jac. Susium suasisse, ut pro *orbem* substitueretur *orbum*, h. e. senem orbum, divitem ac fœdum, qui nescio quid obscœni fecerit vel potius passus sit. — *urbem* legitur in 23; inepte.

EXCURSUS

Ad Sat. XI, 193.

Præda caballorum Prætor legitur in 1. 11. 14. 16. 48. 50. 56. 70. 74—77. et nonnullis MSS. Paris. et tam copiose quam erudite defenditur a Gronov. Obss. IV, 24. ubi monet, acerbo sale perstringi munerarium, qui, dum *similis triumpho*, triumphanti, triumphantis ritu habituque præsideat Circensibus, magnum se virum putet, quum re vera sit *caballorum præda*, h. e. prodiga illa impensa in equis aurigisque alendis, exercendis, producendis, comedatur miser, patrimonium exhauriat sub vana specie honoris et intereat. Cf. sup. I, 59. 60. Lips. ad Tac. Ann. I, 15. et Heins. ad Claudian. Fescenn. v. 11. Ingeniosa profecto interpretatio, quæ tamen paulo longius petita videri possit. — *Prædo caballorum Prætor* exhibent 10. 12. 15. 17—27. 45 —47. 49. 54. 55. 57—69. 71—73. et plerique codd. Paris. prob. Grot. ad Capellam p. 174. Nonnulli, v. c. Schol. in cod. Junii, Prætorem ita dici putant propter equos ab hostibus raptos; alii vero per jocum aut paronomasiam, quod vel optimos equos invitis dominis vili auferat pretio, vel iniquus certaminis judex s. brabeuta sit, et palma præmioque s. brabeo fraudans meritos et victores equos efficiat, ut exiguo vendantur pretio et vel a se emi possint. — *Perda* emend. Salmas. (ad Solin. p. 465. et ad Trebell. Poll. de XXX tyrannis c. 17. in Hist. Aug. p. 305. 312.) h. e. perditor φθορεύς, ut *scriba*, *advena*, *transfuga*, *heredipeta*, *homicida*, *parricida* et inpr. *officiperda* ap. Caton. distich. IV. n. 43. et Isidor. in Gloss. — Præstiterit *Præco*, prædicator, laudator, *caballorum*, equorum vel aurigarum victorum, ut *præco virtutis* ap. Cic. pro Arch. c. 10.

EXCURSUS

AD SAT. XV, 7.

Illic cæruleos, nec piscem *fluminis* 23. *Illi cæruleos, hi piscem fluminis, illi* 4. et 9. *cæruleum* emend. Nic. Heins. ad Virg. Æn. III, 32. ad Prop. II, 12, 1. et 23, 101. (al. 32, 45.) et ad Claud. laud. Stilic. II, 167. quibus locis docet, literam *m* produci propter hiatum et cæsuram, neglecta ecthlipsi. Cf. sup. ad I, 151. II, 26. IX, 118. et XII, 36. Refragatur his Schrader Emendatt. p. 136 seq. ubi monet, Grammaticos, præstantiores quidem, nihil ejusmodi tradere, adeoque loca, quibus viri docti se tueantur, aut suspecta esse, aut perspicue mendosa. Meo qualicumque judicio talia si et excusanda, tamen non sine necessitate obtrudenda sunt poetæ, et, quamvis illa emendatio Heinsii arridere possit, ut Juvenalis junxerit duo verba sing. num., *cæruleum* sc. piscem et *piscem fluminis*, leviori mutatione nitori carminis (si nitor est, nec potius nostra lectio, quæ doctior est, magis placet multis) consuli poterit, si reposueris: *Illic cæruleos, hic pisces fluminis.* Ita sibi respondent *pisces cærulei*, h. e. maris cærulei s. marini, ac *pisces fluminis:* et nunc video, ita legi in cod. 15. — *Illic æluros* non male corrig. Brodæus Miscell. VII, 2. probb. Lindenbr., Nonio, (de esu piscium c. 2.) Schurzfl. et Plathnero, quoniam non satis constet, marinos pisces ab Ægyptiis cultos fuisse, et ex ipsorum potius religione Jove nihil dignum in mari gigni posse docuerit Plato et ex eo Pierius hieroglyph. lib. XXXI pr. *Felis* contra, quæ Græcis dicitur αἴλουρος, (et hinc quoque *ælurus* Gell. XX, 8. et Hygin. Astron. II, 28. ubi v. Muncker.) Bubasti Ægyptiorum s. Lunæ sacra fuit ejusque viva quædam imago. v. Herodot. II, 66. 67. Athen. l. l. in Comm. ad v. 1. Plut. de Is. et Osir. p. 376. Diodor. I. et II. Jablonski Panth. Æg. III. 3. §. 3. seq. p. 60. et 66—71. Vulgatam vero lectionem tuentur Grang. et Scalig. ad Tibull. I, 7, 14. et aptius sibi h. l. opponuntur *pisces cærulei* s. maris et *fluminis*. Vellem tamen aliorum scriptorum locis probari posset, cultum piscium marinorum Ægyptiis in usu fuisse.

EXCURSUS

Ad Sat. XV, 27.

Nomen consulis varie h. l. exhibent codices tam scripti quam editi. *Junio* 8. 9. 11. 14. 17—20. 23. 70. 75. 76. 77. 82. et XVII MSS. Paris. Recte, opinor. v. Comm. Nomen corruptum videtur ab imperitis librariis, qui putabant, metri leges prohibere, quo minus servaretur. Sed *Junio* δισσύλλαβος vox est, et ejusmodi συνίζησις passim obvia. Sic ap. Silium (ut ex hoc solo exempla petam) *Pelio* dicitur III, 495. *tenuia* et *tenuis* IV, 147. VI, 19. *semiusta* III, 16. *semiambustus* II. 681. *semianimis* IX, 123. *semiermis* XII, 467. *genua* I, 529. *proinde* II, 353. *alveo* III, 450. IV, 602. *sinuosa* et *sinuata* II, 172. VI, 226. VII, 503. X, 181. XV, 173. 621.

Juno legitur in 25. 49. 55—57. 59. et III MSS. Paris. *Ionio* in 15. *vinio* in 16. *iurno* in 22. *Junco* in 10. 21. 27. 46—48. 54. 58. 60. et X MSS. Paris. *Vinco* in 24, 45. 50. 61—69. 71—74. 81. et V codd. Paris. Lipsius in Epistol. Quæst. IV, 20. monuit, neque *Vincum*, neque *Juncum* Consulem inveniri in Fastis, et posteriorem horum partem intricatam esse propter Consules crebro suffectos. *Juncus* quidam aut *Junctus* Commodo regnante cum Severo Consul fuit. v. Lamprid. in Commodo c. 4. et Ulpianus l. XXVIII. Digest. de fideicommissis libertatibus. Sed nec definiri potest, quæ vera horum consulum nomina fuerint, nec probabile est, Juvenalem ad Commodi ætatem vixisse. — Britannicus suspicabatur, *nuper* h. l. ut passim, de longo tempore dici, et *Vincum* forte Consulem fuisse sub imperio Neronis auctoremque conjurationis *Vincianæ*, de qua v. Suet. Ner. c. 36. Enimvero ibi in plerisque iisque optimis libris legitur *Viniciana*, et *Viniciorum* gens clarissima fuit. v. intpp. Tac. Ann. VI, 15. 45. XIV, 16. Suet. Aug. c. 64. 71. — Grangæus conj. *Vero*, ut designetur Verus, qui cum Fulvio Consul fuerit imperante Domitiano. Notior est L. Ceionius Commodus Verus, ab Hadriano, et inpr. ejus filius, ab Antonino Pio adoptatus. Hic a. U. DCCCCVII. Consul et deinde cum M. Aurelio Imperator fuit.

EXCURSUS

AD SAT. XV, 35.

Ombos pro *Coptos* 1. 14. 18. 61. 70. 75. 76. 77. 81. 82. *Combos* 10. 17. 20—22. 24. 25. 45—50. 54—60. 62—69. 71—74. *Cumbos* 19. 23. 27. *Cambos* 16. *Combros* 11, 15. Eadem varietas est in MSS. Paris. Sed in cod. Puteano, qui omnium antiquissimus est, exstat *Copos*, quod ad veram lectionem ducit, quam cum Ach. substitui pro vulgata *Ombos*, quæ semper me offendit: nam describitur bellum, *antiqua simultas et immortale odium inter finitima* oppida, (v. 33.) inter quæ etiam illa propter religionem, commercium rixasque varii generis multo facilius, quam inter ea, quæ longiori intervallo dirimuntur, et oriri sane et sævire possunt. *Finitima* autem oppida non sunt *Ombi* et *Tentyra*, sed *Coptus* et *Tentyra*: (quod jam monuit Salmas. in Exerc. Plin. p. 448.) nam *Ombi*, Ὄμβοι, in Nomo Ombite et ad orientalem Nili ripam, ubi nunc castellum *Cûm Ombo*; (v. *Travels to discover the source of the Nile, by James Bruce*, Vol. I. cap. VI. p. 143.) *Tentyra* in Nomo Tentyrite et ad occidentalem Nili ripam sita erant et longe ab Ombis remota. *Coptus* vero a Tentyris non nisi XII milliaria abest, caput non ejusdem quidem, sed contermini Nomi. Quod jam intelligitur ex Plinio, qui l. V. 9. Thebaidis Nomos hoc ordine enumerat: *Ombiten, Phatniten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phaturiten, Coptiten, Tentyriten, Diospoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten.* A Plinio non multum discrepat Strabo, nisi quod ille a summo incipit et, hic adscendit ab inferioribus. Præterea non *Ombitæ* tantum, sed etiam *Coptitæ* religiose colebant crocodilos, quos Tentyritæ aversabantur et persequebantur. v. sup. ad v. 2. in Comm. Hinc *Coptos* h. l. legendum esse pro *Ombos* recte suspicati sunt *de Pauw*, (Recherches philosophiques sur les Egyptiens et les Chinois T. II. p. 160.) et viri docti, a Dusaulx consulti, *Barthélemy* et *Larcher*. Qua lectione recepta dispelluntur tenebræ, tum versibus 28. 33. et 35., tum toti satiræ librariorum incuria offusæ. Eadem firmatur iis, quæ de origine erroris adnotavit Achaintre: "Probabilior videbitur mutatio vocis *Coptos* in *Combos*, (quod in plerisque MSS. et editt. legitur) quam *Ombos* in *Combos*: facilius est enim unam alteramve literam (in media voce) mutare, quam literam initialem voci cuilibet addere aut detrahere. Vitiose autem vocis sono per sæcula IX. et X. litera *m* multa in nomina

verba et adjectivos irrepsit. Inde ex *Coptos* factum *Copos*, ut fert Put. codex, ex eo *Compos*, ex hoc *Combos*, *Cumbos*, *Cambos*, *Combros* : sed quia paulo sapientiores aliqui noverant, oppida horum nominum nulla esse in Ægypto, demta litera *C*, dixerunt *Ombos*." Huc accedit, quod librarii eodem modo vocem *Copti* corruperunt v. 28. et substituerunt *Combi* et *Compti* ; ut contra Κόμβοι pro Ὄμβοι ap. Ptol. IV, 5. (alii Ὄμβροι, et ap. Steph. Byz. Ὄλβοι, in Notit. Imp. Rom. s. 20. *Ambo.*) Ne tamen dissimulem, quod nobis obverti possit, idem oppidum v. 28. vocatur *Coptus*, et forma nom. plur. non alibi occurrit. Enimvero hæc difficultas non tanti est, quanti nonnullis videri possit, et innumera hujus rei exempla passim sunt obvia. Sufficiat unum memorasse, ex ipso h. l. petitum : nam et *Tentyra* in plur. num. nemo forsan dixit præter Juvenalem.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

Multæ res ac voces, non nisi in Var. Lectt. vel in Comment. quærendæ ibique illustratæ, indicantur literis *V. L.* et *n.*

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

2

U, V

X

Z

FINIS VOLUMINIS PRIMI.

D. JUNII JUVENALIS

VITA

QUÆ VULGO TRIBUITUR SUETONIO.

Suetonium scripsisse libellum de poetis, et in hoc vitas eorum exposuisse, vix est quod dubitemus. v. Isidor. Origg. VIII, 7. Rol. Maresii Epistol. pag. 473. edit. Lips. et Voss. de imit. c. VII. § 9. Utrum vero hæc Juvenalis vita sit Suetonii, quod plerique existimant, an Probi, cui una cum antiquis scholiis in Juvenalem a Valla et aliis tribuitur, (de quo Probo v. inf. in Ind. Editt. ad a. 1585.) an denique Grammatici alicujus serioris, non satis constat. Salmasius (ad Solin. pag. 320.) confidenter affirmat, eam Suetonio adsignandam esse, et stylum id plane evincere, nec repugnare ætatem. Sed quam infirmum sit ejusmodi argumentum, e dictionis convenientia ductum, præsertim in comparatione tam brevis scripti, facile intelligitur. Vix quoque crediderim, Suetonium, qui Juvenali æqualis fuit, (v. Plin. Ep. I, 24. X, 95. 96. Spartiani vit. Hadriani c. 11.) tam pauca, et tam incerta, (nam ne compertum quidem habuit, num poeta libertini locupletis filius fuerit, an alumnus) tradìturum fuisse. Quisquis vero auctor fuit hujus vitæ, ea saltem ceteris omnibus et antiquior esse videtur et fide dignior. Etenim non in plerisque tantum iisque optimis legitur membranis, sed in multis etiam vel plenius vel contractius confecta invenitur. Ex quo probabile fit, illam, si non a Suetonio, certe ab antiquo aliquo Grammatico profectam esse, et seriores deinde Grammaticos seu monachos, eam transscribentes, alia omisisse, alia vero de suis attexuisse: cujus generis plurimas interpolationes exhibet codex Vossianus; quas ab Henninio et, qui eum sequuti sunt, sodalibus Bipontinis receptas esse mireris, quum vel jejunæ sint vel ineptæ. Præterea multæ quidem aliæ Juvenalis vitæ reperiuntur in codicibus ejus tam scriptis quam editis; sed omnes, mutatis tantum verbis, ex hac expressæ sunt et tamquam ex fonte ductæ, ut et reliquæ, quas Gyraldus, Crinitus et alii concinnarunt: quare in iis colligendis exscribendisque bonam horam perdere nolui. Sufficiat duas apposuisse, a quibus reliquæ non multum abhorrent. Altera exstat in cod. MS. Vossii, et *Æl. Donati* nomen præ se fert, sed, recto Henninii judicio, Cornuti potius, aut Probi, aut Asperi, aut Euanthii, aut similis compilatoris Grammatici fetus est: *Juvenalis iste Aquinatis* (immo Aquinas) *fuit, id est ex Aquinio* (Aquino) *oppido, temporibus Neronis Claudii Imperatoris. Prima ætate siluit, ad mediam ferme ætatem declamavit, unde et quasi diu tacuit. Fecit quosdam versus in Paridem pantomimum, qui tunc temporis apud Imperatorem plurimum poterat. Hac de causa venit in suspicionem, quasi istius Imperatoris tempora notasset. Sic obtentu militiæ pulsus urbe. Tandem*

Junius Juvenalis, libertini[1] locupletis, incertum filius, an alumnus,[2] ad mediam fere ætatem declamavit, animi magis causa, quam quod scholæ se[3] aut foro præpararet. Deinde[4] paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem pantomimum[5] poetamque[6] ejus semestribus militiolis tumentem,[7] hoc[8] genus scripturæ industriose[9] excoluit. Et tamen bene[10] diu ne modico quidem auditorio quidquam committere est ausus. Mox magna frequentia magnoque suc-

Romam quum veniret et Martialem suum non videret, ita tristitia et angore periit anno ætatis suæ altero et octuagesimo. Altera deprehenditur in fronte cod. Kulenkamp. *M. Junius Juvenalis ex municipio Aquinati, ordinis, ut fertur, libertinorum: Romæ literis operam dedit; declamavit non mediocri fama, ut ipse scribit:* Et nos consilium dedimus Syllæ. *Extremis Domitiani temporibus missus in exsilium expertus est, quantum unius histrionis ira valeret. Exsulavit in Ægypto sub specie honoris, nec inde a novis Principibus revocatus est. In exsilio ampliavit satyras et pleraque mutavit: invehiturque in cineres Domitiani. Decessit longo senio confectus exsul Antonino Pio Imperante.*

[1] Ita recte in 31. 44. 47. 48. 49. 55. 59. al. vulgo autem perperam *liberti* legitur. *Liberti* quidem iidem sunt qui *libertini*; sed illi tantum ex relatione ad patronum, hi ad ordinem suum, ita dicuntur: quod vel tironibus notum est.

[2] In 44. (cod. Voss.) post voc. *alumnus* hæc addita: *ex Aquinio,* (immo Aquino) *Volscorum oppido, oriundus, temporibus Claudii Neronis.* Mox *ferme* pro *fere* legit auctor vitæ modo adscriptæ, quæ sub Donati nomine circumfertur. *ad mediam ætatem,* i. e. circa annum XL: obiit enim admodum senex; Wolf. Conf. extrema Vitæ verba.

[3] Tò Pron. *se* adjeci e cod. Vallæ. Idem recepit Cel. Wolf. et addendum censuit Oudend. licet per ellipsin et Hellenismum explicari possit. Vulgo simpl. legitur *præpararet*, unde *se pararet* emend. Ernesti in edit. Sueton. et *se præpararet* Nic. Heins.

[4] Post voc. *Deinde* in cod. Voss. inserta sunt hæc verba: *ad Poetices* (forte poeticen) *se applicavit et, postquam diu tacuit, uberiori vitiorum jam gliscente contagione, ab indignatione incepit:* Semper ego auditor tantum? *Dehinc paucorum* cet. Quæ videntur esse laciniæ, ab interpolatore aliquo adsutæ.

[5] *in Paridem Domitiani pantomimum* c. Voss. quod vulgatæ lectioni præferendum putabat Hennin. coll. Suet. Domit. c. 10. qui locus vel nihil probat, vel ipsi saltem non favet.

[6] *poetamque* simpl. exhibent 31. 47. 48. 49. 55. 59. et al. In quibusdam libris rectius forsan legitur *poetamque P. Statium*; in aliis *poetamque Claudii Neronis*; (forte *Calvi Neronis,* h. e. Domitiani, qui ita vocatur Juven. Sat. IV, 38.) in MS. Voss. *Paridem Domitiani pantomimum et aulæ histrionem semestribus tumentem vibrata poetamque P. Statium composita, hoc genus scripturæ industriose excoluit*; in cod. Vallæ, *in Paridon pantomimum poetamque semestribus militiolis emitante* (forte *emicantem* vel *innitentem*) *hoc genus scripturæ industrie excoluit.* Wolfius monet, verba illa *Claudii Neronis* glossema videri adscriptum ad *ejus* i. e. Paridis, et *hujus poetam* dici potuisse Statium ob notum commercium. Eodem judice mox corrig. *militiis.* Miram quoque vocem *militiolis* deesse MS. alteri Voss. dicit Oudend. et in Probo Vallæ legi *semestribus mil. enutante.*

[7] Conf. Sat. VII, 89. et ibi Comment.

[8] *hoc* revocavi ex 31. 44. et al.

[9] *industrie* 31. 48. 49. ut ap. Suet. Galb. 3. et in vita Plinii. Recepit Oudend. qui tamen *industriosissume* ex Catone etiam proferri monet.

[10] *bene* (h. e. satis, valde) ex 31. et 44. nunc adjeci præeuntibus Oudend. et Wolf. Idem arrisit Henninio, qui etiam monet, sapienter Juvenalem *ne modico quidem auditorio se committere primo esse ausum,* utpote qui scripserit in eos, qui vel potuerint proscribere, vel aure tyranni in suam perniciem abuti. Mox *tantoque successu* reposuit Achaintre, sed tacite, non adjecta ratione.

cessu bis ac ter auditus est, ut ea quoque,[11] quæ prima[12] fecerat, inferciret[13] novis scriptis:[14]

> Quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos
> Et Bareas, tu nobilium magna atria curas.
> Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.[15]

Erat tum[16] in deliciis aulæ histrio: multique fautorum ejus[17] quotidie provehebantur.[18] Venit ergo Juvenalis in suspicionem, quasi tempora[19] figurate[20] notasset, ac statim per honorem militiæ,[21] quamquam octogenarius, Urbe submotus missusque ad præfecturam cohortis, in extrema Ægypti parte tendentis.[22] Id supplicii genus placuit, ut levi atque joculari delicto par esset. Verum intra brevissimum tempus angore et tædio periit.[23]

[11] *quoque* abest 47. 48. *55. 59*. al.

[12] *primo* legendum putabat Hennin. cui cur vulgata displicuerit scriptura, non assequor. Idem vulgato, sed elegantius significari, monet Oudend. coll. Gron. Obss. I, 7. et Drak. ad Sil. II, *235*. et ad Liv. XXXIV, 14.

[13] *infert* 31.

[14] *scripturis* 47. 48. *55. 59*.

[15] Hi sunt versus 90. 91. 92. Sat. VII. In cod. Voss. exstat tantum versus 88. et hemistichium 90.

[16] *tunc* 49. *tamen* 47. 48. *55. 59*. al. Nota Ill. Wolfii est: "*tum*, scil. temporibus Hadriani, qui poetam, ut probabile est, Oasin magnam relegavit, quasi præfectum cohortis ibi tendentis. *Histrionis* nomen fortasse excidit: certe obscurum est: at neuter Paris (neque Neronis, neque Domitiani histrio) intelligendus, ut præclare docuit Oudend."

[17] Suspicari possis: *favore ejus*. Sed vulgata quoque lectio bene se habet.

[18] *promovebantur* 31. quod ab ingenio indocti monachi profectum videtur.

[19] Vocem *præsentia* e cod. Vallæ adjecit Hennin.

[20] *figura* 31.

[21] *militiolæ* ex 31. recepit Hennin. quoniam eadem vox etiam supra, sed perperam fortasse, legitur.

[22] In libris tantum non omnibus verba ista hoc ordine junguntur: *in extrema parte tendentis Ægypti*, quem ingratum ordinem mutavi. Huic emendationi favent 31. et 43. (codices Vallæ et Divæi) in quibus tamen alio sensu legitur: *in extremam Ægypti partem tendentis*, quod probavit Hennin. Nostram lect. exstare in antiquiss. cod. Alex., monet Ach. qui tamen, nescio quare, *in* omisit.

[23] Extrema hæc verba in cod. Voss. sic interpolata sunt: *Verum intra brevissimum tempus* Θεὸς αὐτὸς *adscribitur Divorum choro, revertiturque Juvenalis Romam, qui tandem ad Nervæ et Trajani principatum supervivens senio et tædio vitæ confectus properantem spiritum cum tussi exspuit*. Mireris etiam ista inepti interpolatoris commenta ab Henninio recepta esse, qui tamen hæc recte adnotavit: "Verba Θεὸς αὐτὸς *adscribitur Divorum choro* videntur de Domitiano dici, qui *Dominus Deusque* appellari voluit. Sed vero videtur repugnare Juvenalis ætas, jam octogenarii, quum Urbe submoveretur; quumque paulo post reditum perierit, quomodo a Domitiano extendere ætatem potuit ad Nervæ et Trajani principatum? sane ita decem et plures supra centum annos explesse oportet. Ait et Crinitus, se necdum reperisse apud auctores fide dignos, Juvenalem sub Domitiano pulsum. Quod si forte Θεὸν αὐτὸν intelligas *Antinoum*, aut pro αὐτὸς legas Ἀντίνοος, repugnabunt sequentia, quibus dicitur *Romam reversus ad Nervæ et Trajani principatum supervixisse*, quos demum excepit Hadrianus. Videntur autem verba *ad Nervæ et Trajani principatum supervivens* ex margine in τὸ κείμενον librariorum incuria intrusa, adeoque delenda. Neque sane ad Trajani ætatem, sed et Hadriani pervenit; sub quibus, rara illa temporum felicitate, videtur pleraque scripsisse."

D. JUNII JUVENALIS

VITA

PER ANNOS PROBABILIBUS CONJECTURIS DIGESTA.

JUVENALIS 1.
A. U. C. VARR. 795. CHRISTI 42.

PROBABILIUS est, Juvenalem non ante, quam eum post hunc annum in lucem editum esse. Satiram enim decimam tertiam annis LXI post consulatum *Fonteii*, adeoque, si ille C. Fonteius Capito est, qui a. U. c. 812. consul fuit, (non L. Fonteius Capito cos. a. U. c. 820.) a. U. c. 873., eodemque anno vel potius sequente satiram XV. scripsit aut recitavit; in Ægyptum autem, quum octogenarius esset, missus est, ibique intra brevissimum tempus angore et tædio periit, si fides habenda Suetonio: nam ita brevitatis causa incertum Vitæ supra adscriptæ auctorem appellare liceat. Conf. ad a. U. c. 833. et 874. ad Sat. XIII, 16. 17. et XV, 27.

Eodem anno *Quintilianum*, clarissimum rhetorem, (v. ad Sat. VI, 75. et 280.) Juvenalem vero a. U. c. 791. Christi 38. natum esse, suspicabatur Dodwellus in Annal. Quintil. Regnabat tunc temporis (ab a. U. c. 794—807. Christi 41—54.) Tib. *Claudius* Drusus; ante quem (ab a. U. c. 790—794. Chr. 37—41.) imperium tenuerat C. Cæsar *Caligula*, qui a. U. c. 791. Chr. 38. acceptò a Cæsonia uxore philtro in furorem conjectus erat, (cf. Sat. VI, 615 seq.) et a. U. c. 793. Lugduni instituerat certamen Græcæ Latinæque facundiæ, (v. ad Sat. I, 44. et VII, 147 seqq.) quo etiam tempore ab eo forsan in exsilium missus *Secundus Carrinas* rhetor, de quo v. ad Sat. VII, 204. Hic vero Caligula successerat *Tiberio*, de cujus secessu Capreensi, (a. U. c. 780—790.) tyrannide et amicorum principe Sejano hujusque potestate ac morte v. Sat. X, 56—113.

De parentibus poetæ nostri nihil memoriæ proditum reperitur, præter id, quod tradit Suetonius: *Juvenalis libertini locupletis, incertum filius, an alumnus.*

Prænomen Juvenalis *Decimum* esse, non *Decium*, præter alios docuit Lud. Carrio Emendatt. cap. 1. Ab antiquis eum librariis communiter *Ethicum* cognominari, (haud dubie propter plurima morum præcepta, quæ satiris suis intexuit) ut Martialem *coquum*, Propertium *nautam*, Ovidium *Getam*, Statium *Aquilinum*, Prudentium *amœnum*, monet Barth. Advers. VI, 1. Eodem nomine passim laudatur a Petro Blæsensi in Epistolis, Jo. Sarisberiensi, Vincentio Bellov. aliisque hujus ævi scriptoribus, qui et reliquos poetas satiricos vocare solent *ethicos*, quoniam ἠθικὰ potissimum ab iis tractantur. Cf. Dan. Heins. de Sat. Horat. lib. I. pag. 48. et Nicol. Antonii Bibl. Vet. Hisp. lib. I. pag. 62.

Patriam poetæ fuisse *Aquinum*, (Volscorum oppidum, quod πόλις μεγάλη Strab. lib. V. p. 164. nunc autem *Aquino* dicitur, et patria quoque fuit Thomæ de Aquino, celebris Scholasticorum parentis) probabili judicio colligitur e Sat. III, 319. Hinc in omnibus fere Juvenalis codicibus, et scriptis et editis, recte cognominatur ille *Aquinas*, in nonnullis vero vitiose *Arpinas*. In vetustiss. cod. Pithœi ad initium Sat. I. hæc verba leguntur: "Juvenalem aliqui Gallum propter corporis magnitudinem, aliqui Aquinatem dicunt."

Juvenalis 7.
A. U. C. 801. Christi 48.

Messalina, impudicissima Claudii Imp. uxor, palam nuptias facit cum C. Silio, formosissimo juvene, et cum eo interficitur consilio ac jussu *Narcissi*, ditissimi potentissimique libertorum Claudii. v. ad Sat. VI, 115—132. X, 329—345. et XIV, 329. seq. Præter Narcissum *Pallas* et *Posides* liberti plurimum gratia valebant apud eumdem Claudium Imp. Cf. ad Sat. I, 109. et XIV, 91.

Juvenalis 8.
A. U. C. 802. Christi 49.

De præceptoribus Juvenalis nihil potest certa et explorata fide

tradi. Henninius quidem, Criniti aliorumque auctoritatem sequutus, ad vitam Juvenalis, quæ Suetonio tribuitur, notat, eum Frontone Grammatico (quem etiam Sat. I, 12. innui quidam putant) magistro usum esse et ab eo summa diligentia institutum: hunc enim docuisse illis temporibus Romæ magna cum nominis celebritate, teste Gellio. Eamdem ob causam fuere etiam, qui Juvenalem in disciplinam traditum esse Quintiliano suspicarentur. Sed quam infirma sit hæc ratio, facile intelligitur. Nam non modo Romæ alii quoque tunc temporis iique celebres fuere Grammatici et Rhetores, quorum scholas frequentare potuit Juvenalis, quum puer esset, sed multo quoque probabilius est, eum quorumvis potius aliorum institutione formatum fuisse, quam Frontonis illius et Quintiliani. Hic enim, quod supra diximus, vel eodem, quo poeta noster, anno, vel aliquot, ille autem multis annis post eum natus videtur. Marcus certe Cornelius Fronto, clarissimus Rhetor, cujus passim mentionem facit Gellius, (Noct. Att. II, 26. XIII, 28. XIX, 8. 10. 13.) præceptor fuit duorum Imperatorum, M. Antonini Philosophi (qui ei statuam in senatu, consulatum in duos menses aliosque honores contulit) et Veri. (v. Capitolin. in vita Anton. Philos. c. 2. et Veri c. 2. Auson. in grat. act., Macrob. Sat. V, 1. et ipsius Frontonis Epist. ad Marcum ap. Charis.) Antoninus vero ille regnavit a. U. c. 914—933. a. Chr. 161—180. et natus est a. U. c. 874. Chr. 121. aliquot forte mensibus vel adeo annis post mortem Juvenalis, qui ad summam vixit senectutem. Quis itaque sibi persuadeat, utriusque præceptorem fuisse Frontonem illum?

Ceterum si pater poetæ nostri *locuples libertinus* fuit, filium artibus liberalibus honestisque, quibus nobilium, saltem ingenuorum, liberi instituebantur, imbuendum curare poterat; idque omnino curasse videtur.

JUVENALIS 10.

A. U. C. 804. CHRISTI 51.

Ostorius in Britannia bellum gerit adversus Brigantas. Cf. ad Sat. XIV, 196.

JUVENALIS 13—27.
A. U. C. 807—821. CHRISTI 54—68.

Claudio Imp., qui Agrippinæ uxoris fraude necatur boleto venenato, (v. ad Sat. V, 147. et VI, 620 seq.) in imperio succedit *Nero*, cujus et Domitiani temporibus maxima morum corruptela immaniaque vitia vigent et flagitia, quæ in primis Sat. I. II. III. VI. et VIII. adumbrantur. Ex iisdem intelligitur, Neronem fuisse tyrannum, aurigam, cantorem, citharœdum, histrionem, popinarum frequentatorem, pædicatorem, incendiarium, Troicorum scriptorem. v. Index et Sat. VIII, 193—230. Famosi delatores hujus ævi Matho, Heliodorus, Demetrius, Egnatius Celer, Regulus, Massa, Carus, Latinus. Cf. ad Sat. I, 32—36. Nero dicitur *Domitius* Sat. VIII, 228.

JUVENALIS 16.
A. U. C. 810. CHRISTI 57.

Si recte Juvenalis natalem definivimus, hoc anno togam ille virilem sumsit, quippe quæ anno ætatis XVI ineunte sumi solebat illo ævo. v. Massoni vita Ovidii et Horatii, nec non Noris. Cenotaph. Pisan. p. 115 seq. Eodem anno Cossutianus *Capito*, Tigellini gener et Ciliciæ præfectus, de pecuniis repetundis postulatus a Cilicibus et damnatus est. Cf. ad Sat. VIII, 93.

JUVENALIS 18.
A. U. C. 812. CHRISTI 59.

C. Fonteio Capitone et Vipsanio Coss. nascitur Calvinus, amicus Juvenalis. Cf. ad Sat. XIII, 17.

JUVENALIS 21.
A. U. C. 815. CHRISTI 62.

Hoc forte anno primam poeta posuit barbam. Cf. ad Sat. I, 25 seq. XIII., 56 seq. et Dodwelli Annal. Quintil. p. 180.

JUVENALIS 22.
A. U. C. 816. CHRISTI 63.

C. Sofonius *Tigellinus*, Burro mortuo, prætorianis cohortibus præponitur a Nerone, apud quem plurimum gratia valet propter similitudinem morum. v. ad Sat. I, 155 seqq. Eodem anno et ætatis tricesimo, P. Mario Celso, L. Asinio Gallo consulibus, moritur A. *Persius* Flaccus poeta, (v. Sueton. in ejus vita) et Nero uxorem ducit *Poppæam* Sabinam, quæ ita diffluebat luxuria, ut, quocumque iret, sexcentas secum asellas duceret, (nam lacte asinino utebantur molles homines, ut teneresceret cutis et candesceret) et unguenta suavissimi odoris ab ea dicerentur *Poppæana*. Cf. ad Sat. II, 107. VI, 462. 468 seqq.

JUVENALIS 23—40.
A. U. C. 817—834. CHRISTI 64—81.

Juvenalem ad mediam fere ætatem declamasse, animi magis causa, quam quod scholæ se aut foro præpararet, tradit Suetonius. Cf. ad Sat. I, 15 seq. Hinc etiam Martiali Epigr. VII, 91. *facundus* dicitur, et nulla fere est satira, quæ non redoleat ingenium, declamandi exercitio, pro more illius ævi, plane formatum.

JUVENALIS 24.
A. U. C. 818. CHRISTI 65.

Occiditur C. Calpurnius *Piso*, auctor conjurationis in Neronem, vir bonus, ditissimus, liberalis doctorumque hominum patronus, qui a. U. c. 801. cum L. Vitellio Consul fuerat suffectus. De hoc et aliis Pisonibus, qui illis temporibus vixere, v. ad Sat. V, 109. Cum eo pereunt etiam alii, qui et prædivites erant, et impliciti Pisonianæ conjurationi, Plautius *Lateranus*, (Consul designatus et Messalinæ adulter) L. Annæus *Seneca* et M. Annæus *Lucanus* poeta. Vid. ad Sat. V, 109. VII, 79 seq. (ubi Lucanus *Serrano* et *Saleio* Basso, pauperibus horum temporum poetis, opponitur) VIII, 147. et X, 15 seq. Eodem anno prima fuit eaque sævissima persecutio Christianorum,

qui jussu Neronis tunica molesta aliorumque tormentorum inusitato genere conficiebantur; quo respexit poeta Sat. I, 155 seq. et VIII, 235.

JUVENALIS 25.

A. U. C. 819. CHRISTI 66.

Hoc anno a Nerone damnatur *Thrasea Pætus*, socer *Helvidii Prisci*, quæ insignia erant virtutum liberiorisque animi exempla. Cf. inf. ad A. U. C. 823. et ad Sat. V, 36. 37.

JUVENALIS 26.

A. U. C. 820. CHRISTI 67.

L. *Fonteio* Capitone et C. Julio Rufo consulibus (v. ad Sat. XIII, 16. 17.) P. Egnatius Celer Stoicus falso testimonio adjuvat damnationem *Bareæ* Sorani, discipuli amicique sui, qui exemplar erat virtutum et Proconsul Asiæ fuerat. v. ad Sat. I, 33. III, 116 seq. et VII, 91.

JUVENALIS 27.

A. U. C. 821. CHRISTI 68.

Neronis scelera et ineptias, quæ Sat. VIII, 193—230. notantur, vindicant *Virginius*, *Vindex* et *Galba*. v. Sat. VIII, 221. 222. Eo cæso summa imperii defertur ad Servium Sulpicium *Galbam*, qui post octennium ex Hispania Romam redierat. Ab hoc *Quintilianum* ex Hispania Tarraconensi, cujus opp. Calagurris ejus patria fuit, admodum adolescentem hoc anno Romam perductum esse, tradit Hieronymus in Chron. Quæ si vera sunt et Quintilianus, de quo vix dubitare possis, Hispanus fuit, nec Romanus, quod Nic. Gedoyn, Gallicus ejus interpres, contendebat; probabile est, illum jam Romæ fuisse ante imperium Galbæ, quippe qui ipse nos docet Inst. Orat. X, 1. et XII, 11. a se juvene auditum esse Domitium Afrum, summum oratorem, quem jam a. U. c. 813. Chr. 60. mortuum esse, ex Tac. Ann. XIV, 19. cognoscimus. Quoquo modo se res habeat, constat certe,

Quintilianum exinde viginti annos Rhetoricam in schola publica Romæ professum esse. v. Dodwelli Annal. Quintil. § 12. 13. 15. et conf. ad Sat. VII, 188—198. Ejus præceptor *Palæmon,* (v. ad Sat. VI, 452.) et discipuli clarissimi fuere Plinius junior et C. Cælius orator.

Juvenalis 28.
A. U. C. 822. Christi 69.

Galba occiditur a M. Salvio *Othone,* homine mollissimo, qui ita diffluebat luxuria, ut in ipsis castris uteretur speculis et faciem madido pane lineret. Idem paulo post, copiis suis a *Vitellio* victis in pugna Bebriacensi, gladio pectus sibi transfigit. vid. Sat. II, 99—109. et VI, 559. Amicus ejus erat *Seleucus* astrologus. v. ad Sat. VI, 559.

Juvenalis 28—38.
A. U. C. 822—832. Christi 69—79.

Vitellio interfecto regnat *Flavius Vespasianus,* Imperator bonus, sed tam avarus, ut urinæ etiam vectigal comminisceretur. Cf. ad Sat. XIV, 204.

Juvenalis 29.
A. U. C. 823. Christi 70.

Helvidius Priscus, gener Thraseæ Pæti, damnatur a Vespasiano, Cf. sup. ad a. U. c. 819.

Juvenalis 34.
A. U. C. 828. Christi 75.

Ex Italia abire jubetur *Berenice,* pulcerrima Agrippæ majoris, regis Judæorum, filia, (ut quidam putant, Herodis filia et uxor Ptolemæi, regis Ægypti) quæ amorem Titi Cæsaris jam inde ab a. U. c. 823. in

se accenderat et cum fratre, *Agrippa* minore, ultimo Judææ rege, incestum fecit. Cf. ad Sat. VI, 156 seq. Pro Berenice regina et apud eam se causam dixisse tradit Quintilian. Inst. Or. IV, 1.

JUVENALIS 36—44.
A. U. C. 830—838. CHRISTI 77—85.

Britannia et *Orcades* insulæ expugnantur ab Agricola, qui tamen *Hiberniæ* occupandæ consilium exsequi non potest; sed revocatus a Domitiano in otio vivit, ut tyranni insidias effugiat, et moritur a. U. c. 846. veneno necatus, quod vulgo saltem credebatur. Cf. ad Sat. II, 159 seq. IV, 127. XIV, 196. XV, 124. *Gallia causidicos docuit facunda Britannos* Sat. XV, 111.

JUVENALIS 39.
A. U. C. 833. CHRISTI 80.

Juvenalis, qui ad mediam fere ætatem declamaverat, ab hoc tempore, paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem et Statium, hoc genus scripturæ industrie excolit; sed diu ne modico quidem auditorio quidquam committere audet, propter tyrannidem Domitiani. Ita Suetonius in Vita; ad quam bene hæc adnotavit Oudend. " Poeta studiis literariis et declamationibus animi causa operam dedit ad XL ætatis annum. Hinc lusit aliquando satiram in Paridem, Neronis pantomimum, mox occisum a Nerone. (v. ad Sat. VI, 87.) Tunc vero non prosecutus est poeticum studium; certe non palam divulgavit carmina; donec jam octogenarius sub Imp. Hadriano, qui a. U. c. 870. Romam venerat, præ indignatione tot malorum poetarum et criminosæ priorum Imperatorum et aulicorum suorumque temporum et civium vitæ denuo in bilem effundendam erupit suasque satiras recitavit, atque pro Neronis pantomimo inseruit Sat. VII, 87. Domitiani pantomimum juniorem Paridem, itidem a Domitiano morte multatum: (v. ad Sat. VI, 87. VII, 87.) eaque occasione poetæ Statii meminit VII, 82 seq. Quum vero præter alia infercisset Sat. VII, 90 seq. *Quod non dant proceres, dabit histrio* cet. illis versibus offensus iste *histrio,* qui Hadriano Imp. in deliciis erat et omnia apud illum poterat, conflavit Juvenali invidiam, ita ut in

suspicionem venerit, quasi præsentia tempora figurate, ut ait auctor, per veterem quasi illum Paridem notasset. Quapropter illum Hadrianus, facetissimo ingenio et poetis favens Princeps, sed incitatus ab *histrione,* tali supplicii genere affecit, quod levi et joculari delicto par esse videbatur, eumque, qui ridebat, homines quosdam fieri præfectos et tribunos favore histrionis, ipsum fecit præfectum cohortis Ægyptiacæ, ut videretur pro suis versibus esse honoratus; sive sub honoris specie illum ab Urbe removit. Neque hæc accidisse vivo Domitiano, luce meridiana est clarius. Nam ejus mortem ipse Juvenalis descripsit Sat. IV, 34. VI, 279. VII, 186. et sub Trajano laudatur ille vivens a Mart. XII, 18. Non ergo *histrio* seu pantomimus Neronis vel Domitiani, sed Hadriani est intelligendus tum Sat. VII, 87. et 90. tum in Sidonii Apoll. carm. IX, 270. *irati fuit histrionis exsul.* Plura vide ap. Salmas. Plin. Exerc. in Solini c. 32. p. 319 seq. al. 449 seq. et Dodwell. in Annal. Quintil. § 37—41. p. 156 seq."

Juvenalis 40—55.
A. U. C. 834—849. Christi 81—96.

Imperium obtinet T. Flavius Sabinus *Domitianus,* qui *ultimus Flavius, Nero calvus* et *Pontifex summus* dicitur Sat. IV, 37. 38. 46. 137. Ævum ejus simile Neroniano (v. ad a. U. c. 807.) et insigne copia delatorum in dies crescente, e quibus famosissimi erant *Regulus,* (v. ad Sat. I, 33 seq.) *Bebius Massa,* (Sat. I, 35.) *Metius Carus,* (Sat. I, 36.) *Palfurius Sura,* (Sat. IV, 53.) *Armillatus,* (ibid.) *Pompeius,* (Sat. IV, 110.) *Catullus Messallinus* (Sat. IV, 113 seq.) et *Fabricius Veiento.* (Sat. III, 185. IV, 113. 124. VI, 113.) Hujus Fabricii, senatoris hominisque adulandi peritissimi, uxorem *Hippiam* cum Sergio gladiatore in Ægyptum migrasse, narratur Sat. VI, 82—113. Præfecti Urbi sub Domitiano erant *Pegasus* et *Rutilius Gallicus.* v. ad Sat. IV, 75 seq. et XIII, 157.

Juvenalis 42.
A. U. C. 836. Christi 83.

Domitianus ridicula expeditione in Cattos facta a Senatu triumphum

et cognomen *Germanici* accipit. Conf. ad Sat. VI, 205. Hoc etiam anno tyrannus ille, repudiata Domitia occisoque propter adulterium ejus *Paride* histrione; (Sat. VII, 87,) palam tamquam cum uxore consuescit cum *Julia*, Titi fratris sui filia, Sabino nupta, quæ coacta abortivis conceptum abigere moritur et a. U. c. 844. Chr. 91. consecratur. Eodem tempore Domitianus severas de adulteriis et pudicitia leges, *Juliam* et *Scatiniam*, revocat. Cf. ad Sat. II, 29—44. Di LXVII, 8. et Dodwell. Annal. Quintil. § 24.

Juvenalis 43.

A. U. C. 837. Christi 84.

Domitianus X. et App. Junius Sabinus consules. Hunc Junium nonnulli Sat. XV, 27. innui putant.

Juvenalis 44—51.

A. U. C. 838—845. Christi 85—92.

Bellum geritur adversus *Dacos*, in quo App. Junius Sabinus et Corn. *Fuscus* pereunt. Domitianus tandem annuo tributo promisso pacem ab hoste emit, et tamen de victoribus falsum agit triumphum cognomenque *Dacici* sumit. Cf. ad Sat. IV, 111. VI, 205. et Dodwelli Annal. Quintil. § 22. et p. 190. ubi suspicabatur etiam, eodem tempore ridiculum Patrum consilium de inusitatæ magnitudinis rhombo a Domitiano habitum esse, (si verum fuit, non fictum) ante quam in *Dacos* mitteretur *Fuscus* et quum tristes tam e *Britannia*, (cujus rex præter alios fuit *Arviragus* Sat. IV, 127.) quam de *Cattis* et *Sygambris* nuntii venissent. Cf. ad Sat. IV, 37 seqq. 111. 126. 147. Ei consilio affuisse dicuntur *Pegasus* JCtus celeberrimus, qui sub Vespasiano Consul fuit suffectus cum Pusione et postea Præfectus Urbi, (v. ad Sat. IV, 75 seq.) *Vibius Crispus*, senex jucundi et mitis ingenii, (Sat. IV, 81 seq.) *Acilius Glabrio* cum filio, (Sat. IV, 93—103.) *Rubrius*, (ibid. v. 104 seq.) *Montanus* abdomine tardus, (v. 107.) *Crispinus*, matutino sudans amomo, (qui servus olim fuerat Ægyptius, sed a Domitiano ad dignitatem provectus equestrem luxuria diffluebat, de quo v. ad Sat. I, 26 seq. IV, 1 seq. 108. 109.) *Pompeius* delator, (Sat. IV, 110.) Corn. *Fuscus*, (ibid. v. 111. 112.) *Ca-*

tullus Messallinus et *Fabricius Veiento.* (v. ad Sat. IV, 113 seq. et sup. ad a. U. c. 834.)

JUVENALIS 45.

A. U. C. 839. CHRISTI 86.

Agones Capitolini a Domitiano instituuntur in honorem Jovis Capitolini, et *Britannia* insula circumvehitur ab Agricola, octavo præfecturæ ejus in Britannia anno. Cf. ad Sat. VI, 387. VII, 86. et Dodwell. Ann. Quintil. § 22.

JUVENALIS 51.

A. U. C. 845. CHRISTI 92.

Quintilianus, Rhetor celeberrimus idemque ditissimus, institutioni filiorum sororis a Domitiano præficitur et forte per patrem eorum, Flavium Clementem, ornamenta impetrat consularia. v. ad Sat. VII, 188—198.

JUVENALIS 52.

A. U. C. 846. CHRISTI 93.

Bæbius *Massa* accusatur a Plinio juniore et Senecione ac damnatur. v. ad Sat. I, 35.

JUVENALIS 53.

A. U. C. 847. CHRISTI 94.

Domitianus philosophos Urbe Italiaque submovet. Cf. Dodwell. Ann. Quint. § 14. et 26.

JUVENALIS 54.

A. U. C. 848. CHRISTI 95.

Acilius Glabrio, qui cum Trajano consul fuerat, jussu Domitiani

occiditur cum Herennio Senecione, L. Junio Rustico, (v. ad Sat. XV, 27.) Sallustio Lucullo, Ælio Lamia, Metio Pompesiano et aliis. v. ad Sat. IV, 94 seq. 154. Eodem forte tempore Judæis, a Domitiano, ut quondam a Claudio, Roma pulsis locatur lucus Camenarum, a Numa his sacratus, unde in Urbem mendicatum vaticinatumque veniunt. Cf. ad Sat. III, 13 seq. et VI, 542 seq.

JUVENALIS 55.

A. U. C. 849. CHRISTI 96.

Domitianus, qui omni nobilitate exstincta jam in plebem quoque sævire cœperat, trucidatur. v. ad Sat. IV, 153. 154. Eodem anno moritur P. Papinius *Statius* poeta, qui a Domitiano et Paride divitiis honoribusque auctus erat. Cf. ad Sat. VIII, 82—93.

JUVENALIS 55—57.

A. U. C. 849—851. CHRISTI 96—98.

M. Cocceius Nerva Imperator est, ad quem forte spectat initium Sat. VII.

JUVENALIS 57—76.

A. U. C. 851—870. CHRISTI 98—117.

Regnat M. Ulpius Nerva *Trajanus*, ad quem nonnulli referunt principium Sat. VII. Conf. ad Sat. VI, 205. 236. 245. 407 seq. 502.

JUVENALIS 59.

A. U. C. 853. CHRISTI 100.

Marius Priscus, direptis Afris, quorum causam agit Plinius junior, repetundarum damnatur (v. ad Sat. I, 47 seq. et VIII 120.) hoc anno, quo tertium cum Trajano consul erat M. Cornelius *Fronto*, orator insignis et patronus virorum doctorum, qui poetis recitaturis

ædes suas commodabat. v. ad Sat. I, 12. 13. Eodem anno Trajanus consulem sibi suffecit Plinium juniorem.

Juvenalis 60.
A. U. C. 854. Christi 101.

Hoc forte anno *Martialis*, quem poetæ nostro familiarissimum fuisse ex ejus epigr. 24. libri VII. intelligitur, obiit in patria, (Bilbili, Celtiberiæ opp.) quam senex, relicta Roma a. Chr. 100., (v. Massoni vit. Plin. jun. p. 112 seq.) vel, si Dodwello (Ann. Quint. sect. 38.) fides habenda, a. Chr. 103., repetiit et ubi paulo post mortuus est. Ibidem scripsit epigr. 18. libri XII. unde Salmasius et Dodwellus recte collegerunt, Juvenalem tunc temporis Romæ fuisse, non in Ægypto. — Eodem anno, Trajano VI. Sex. Articuleio Pæto Coss., Prætor fuit P. Juventius *Celsus*, JCtus celeberrimus, qui a. U. c. 882. secundum gessit consulatum, regnante Hadriano. v. ad Sat. VI, 245. et VIII, 194.

Juvenalis 73.
A. U. C. 867. Christi 114.

Terræ motus Antiochiam et vicina loca concutit, quo tempore Trajanus expeditionem susceperat in Armenios et Parthos. Cf. ad Sat. VI, 407—411. et Dodwell. Ann. Quint. sect. 40.

Juvenalis 76.
A. U. C. 870. Christi 117.

P. Ælius *Hadrianus*, ab exercitu Antiochiæ Imperator salutatus et Augustus, Romam venit; quo tempore Quintiliano data esse ornamenta consularia multosque poetas recitasse, in his quoque Juvenalem, suspicabatur Dodwell. Ann. Quint. sect. 36—41. Cf. ad Sat. I, 1 seq. et VII, 188—198. Hadrianus imperavit pæne annos XXI. et Princeps fuit omnibus literis perpolitus doctorumque hominum amantissimus; unde ad eum videntur pertinere, quœ Sat. VII. pr. leguntur, et ad hæc tempora, quæ refert Suetonius: *mox magna frequentia*

magnoque successu bis ac ter auditus est Juvenalis, *ut ea quoque, quæ prima fecerat, inferciret novis scriptis,* v. c. Sat. VII, 90—92.

JUVENALIS 78.

A. U. C. 872. CHRISTI 119.

Junio Rustico consule gesta sunt, quæ Sat. XV, 27—92. memorantur de Ombitis et Tentyritis.

JUVENALIS 79.

A. U. C. 873. CHRISTI 120.

Hoc anno Juvenalis scripsit Satiram XIII. quod ex ejus v. 16. et 17. intelligitur.

JUVENALIS 80.

A. U. C. 874. CHRISTI 121.

Satira XV. hoc forte anno scripta, non superiore; nam si tam recens factum esset, quod in ea narratur, poeta, opinor, v. 27. simpliciter dixisset *nuper,* neque adjecisset *consule Junio.*

Si recte annum U. c. 795. natalem Juvenalis statuimus, ille hoc anno, quo tum octogenarius fuit, in suspicionem venit, quasi Sat. VII, 90 seq. tempora præsentia figurate notasset, ac statim per honorem militiæ Urbe submotus est et ad præfecturam cohortis in Ægyptum missus, ubi intra brevissimum tempus angore et tædio periit. Cf. sup. ad a. U. c. 795. et 833. De loco exsilii ambigitur. Salmasius putabat, eum fuisse *Sienen;* Jo. Malalas vero in Chronogr. T. I. p. 341. cujus verba repetiit Suidas, *Pentapolin* Libyæ, h. e. Cyrenaicam, (de quo v. Plin. V, 5 pr.) vetus Schol. ad Sat. IV, 38. *Oasa* s. *Oases,* de quibus docte et copiose egit Michaelis nota 54. ad Abulfedæ descript. Ægypti p. 21—33. ubi docet, tres Oases et prope majorem fuisse præsidium Rom., hunc autem esse exsilii locum, e jure Romano et historia ecclesiastica (v. c. de Nestorio) notissimum, in quem, ut in insulas, deportati olim fuerint rei et relegati. Conf. Relandi hist. crit. T. VI. art. XI. et Wessel. ad Hieroclis Συνέκδημον p. 725. 731.

DE

SATIRA ROMANORUM.

Accurata hujus argumenti et copiosa pertractatio aliena est a consilio nostro, neque paucis absolvi potest verbis ac paginis. Qui eam desiderant, iis consulendi sunt virorum doctorum libri, in quibus omnia, quæ huc spectant, quoad per magnam rerum obscuritatem veterumque testimoniorum paucitatem fieri potuit, tam diligenter excussa sunt et subtiliter, ut novis vix curis conjecturisque locus sit relictus. [1]

[1] Conferendi in primis sunt: Casauboni *de Satyrica Græcorum Poesi et Romanorum Satira Libri duo*, Hal. 1774. edit. Rambach. qui præter suas et Crenii notas adjecit etiam pag. 331—400. Spanhemii Dissert. *sur les Césars de Julien et en général sur les ouvrages satyriques des Anciens*, quam is præfixerat versioni Gall. Cæsarum Juliani Amst. 1728. 4. Dacier in *Préface de l'origine et du progrès de la Satyre des Romains et de tous les changemens, qui lui sont arrivés*, in edit. Horat. T. VI. Paris. 1709. et in Mémoires de l'Acad. des Inscr. et de belles lettres T. II. pag. 199 seq. Jos. Scaligeri *Castigatt. ad Manilium* v. 468. pag. 283. Jul. Scaliger *de arte poetica* L. I. c. 12. Dan. Heinsius *de Satyra Horatiana* in ed. Horat. L. B. 1612. Vulpius *de Satyræ Latinæ natura et ratione ejusque scriptoribus, qui supersunt, Horatio, Persio, Juvenale* Patavii 1744. 8. Dryden in *Essay concerning the origin and progress of Satire*, cujus commentat. versio Germ. reperitur in *Sammlung vermischter Schriften zur Beförderung der schönen Wissenschaft. u. freyen Künste. V. Bd. 2. Stück.* Berol. 1762. Brumoy *Discours sur le Cyclope d'Euripide et sur le spectacle satyrique* in *Théatre des Grecs* T. VI. p. 357 seq. et Tom. X. pag. 18 seq. Mascovii *Exercitat. I. in Horatii Satiras.* Lips. 1714. Rigaltii Diss. *de Satira Juvenalis*, in edit. Juven. Hennin. Prolegom. Sect. III. Dusch in *Briefen zur Bildung des Geschmacks.* P. VI. p. 1—77. Bresciano *della Satira* in *Lettere scelte di varie materie* Tom. III. Venet. 1753. Robortelli *lib. de Satyra*, adjunctus Paraphrasi ejus in Horat. A. P. Patav. 1548. Cooke *Grunds. der dram. Kritik.* Heyde *de satyrica poesi Græcorum et satira Romanorum*, in ejusd. vers. Persii Lips. 1738. Clodius in *Versuche aus der Literatur und Moral.* 1 *St.* p. 123 seq. Lips. 1767. Flœgels *Geschichte der komischen Literatur* T. I—III. inpr. T. III. Liegnitz 1784. Sulzers *Theorie der schönen Künste und Wissenschaften* T. I. v. *Comödie* et *Aristophanes*, et T. IV. v. *Satire.* Blankenburgs *Anm. z. Sulzer l. l.* Eschenburgs *Theorie und Literatur der schönen Wissensch.* Berolin. 1785. Buhle *Progr. de fabula satyrica Græcorum* Gœtting. 1787. 4. Meiners *Geschichte des Ursprungs, Fortg. und Verf. der Wissensch. in Griech. u. Rom.* T. II. lib. VI. c. 2. Eichstædt *de dramate Græcorum comico-satyrico, inpr. de Sosithei Lytiersa*, Lips. 1793. 8. Conz *über die Satyre der Römer und über Juvenal*, in s. Museum für die Griech. und Röm. Literatur III. St. p. 31—49. Zürich u. Leipz. 1795. Manso *über die Römischen Satiriker*, in Nachträgen zu Sulzers allg.

Equidem officio meo satis fecisse mihi videor, si, quæ alii tum recte tum copiose præceperunt, in epitomen redegero et capita adtigero harum rerum, quarum veras notiones mentibus informatas habere multum interest juventutis, cui potissimum opera mea consulere volui.

Ridendi et cavillandi mos communis est hominibus, quippe qui ipsa natura et hilaritate ad eum invitantur. Hinc idem quoque obtinuit in primis eorum conventibus, in lætissimis iisdemque vetustissimis festis, quæ post messem et vindemiam, rusticis laboribus vertentis anni exactis, in honorem deorum ruralium, Cereris potissimum et Bacchi, agebantur. In iis pubes rustica, curis vacua et genio indulgens, non modo diis gratias agere et primitias offerre, sed rudem quoque et cum gesticulatione conjunctum edere solebat cantum. Is primum ad laudes deorum heroumque spectabat, deinde, inter et post epulas, ad dicteria deflectebat salsa versibusque plerumque alternis et incomtis s. extemporalibus (*αὐτοσχεδιάσμασι* vel *αὐτοσχεδίοις ᾄσμασι* s. *ποιήμασι*, *Inpromptus*, *Improvisare)* expressa, quibus agricolæ vino pleni et prætereuntes et se invicem lacessebant, animorum remissione et temulentia excusante jocandi et irridendi licentiam.[2] Sensim vero ars adhiberi cœpit rusticique homines ad numerum (*ῥυθμὸν*, *μέτρα καὶ ἁρμονίαν*) et canere et gesticulari seu saltare discebant. Inde *chorus*, qui principio e Satyris ut plurimum componebatur, ipsaque poesis (*θεατρικὴ μουσική*) originem duxit.[3] Duplex autem illud canticorum genus paulatim scenicam dramaticamque Græcorum artem, et alterum quidem *tragœdias*, (*τραγῳδίας* s. *τρυγῳδίας*) alterum *comœdias* (*κωμῳδίας*) peperit.[4] Ex illis præterea choris Satyrorum, quos priscis temporibus ruricolæ, vino gaudioque exsultantes omnique dicacitatis et petulantiæ genere risum cientes, agebant, natæ sunt *Satyricæ* Græcorum *fabulæ*, quæ, quum argumento tragœdiis, com-

Theorie d. sch. Künste IV B. 2 St. S. 409—496. Kœnig *de Satira Romana ejusque auctoribus præcipuis*, Oldenb. 1796. 8. Wachsmuth im Athenæum, herausgeg. von Günther und Wachsmuth Tom. I. P. II. pag. 209—222. Hal. 1817. Multi quoque editores Horatii, Persii et Juvenalis in Prolegom. de Rom. Satira, sed parum subtiliter et brevissime, disputarunt. Mihi quidem non omnes, quorum titulos memoravi, ad manus fuere libelli, at præcipui tamen, quo refero eos, quos scripsere *Casaubonus*, *Eichstædt*, *Manso* et *Kœnig*, quorum diligentiæ et acumini me plurimum debere gratus profiteor, quorumque nomina tantum passim laudasse sufficiet.

[2] Conf. loca class. Virg. Ge. II. 385 seqq. Horat. Epist. II, 1, 139 seqq. et Tibull. I, 7, 35 seq. II, 1, 51 seq. Scurrilitatis illius exempla nota ex Horat. Sat. I, 5, 51 seq. 7, 1 seq. 28 seq. Virg. Ecl. III.

[3] Conf. Aristot. Poet. c. 4. Tibull. l. l.

[4] v. Aristot. l. l. et Athen. II. p. 40. ed. Casaub. Blankenburg. T. I. p. 504 seq.

positione comœdiis proximæ essent, illarum severitatem harum hilaritate temperabant, et non ita multo post Thespidis inventoris tempora in scenicis tragicorum poetarum certaminibus s. τετραλογίαις, quæ tribus festis Bacchicis vel Liberalibus (Διονυσίοις τοῖς ἐν Λίμναις, τοῖς κατ' ἄστυ et τοῖς κατ' ἀγροὺς) celebrabantur, trinis tragœdiis, ab eodem propositis poeta et argumento fere haud disparibus, eum in finem subjungi solebant, ut, quidquid tristitiæ ex illis forte haustum esset, his relaxaretur.[5] Præter has vero *fabulas tragico-satyricas*, e quibus una tantum, Cyclops Euripidis, integra superest, fuere etiam *comico-satyricæ*,[6] non a tragicis, sed comicis scriptæ poetis, (nam, quæ his tribuuntur dramata satyrica, non tragica fuisse, sed comica, vel ex eo intelligitur, quod quilibet poeta Græcorum non nisi unum poeseos genus tractare et excolere solebat) quæ, illis jam deflorescentibus, diu adhuc viguere, sed raro et inscriptionis tantum, non argumenti, ratione habita memorantur, et vel simpl. nominibus Satyrorum insignitæ,[7] vel variis titulis designatæ,[8] vel communi comœdiarum genere comprehensæ videntur: unde difficillimum dictu, quæ vera comicæ Græcorum Satyrices fuerit indoles et quibusnam in rebus a tragica discrepaverit.[9]

[5] Conf. Casaub. lib. I. c. 2—6. inpr. p. 117—125. Buhle l. l. Eichstædt p. 25 seq. Flögel T. I. p. 337 seq. Potteri Arch. Gr. T. I.

[6] Id quidem non fugit Casaubonum et Spanhemium, sed leviter tantum (ille pag. 154. hic pag. 346.) rem tetigerunt, quam prolixe primus et non minus ingeniose quam docte tractavit Eichstædt l. l.

[7] Sic Athenæus laudat Anaxandridam ἐν Σατύρῳ, Cratinum, Ecphantidem et Phrynichum ἐν Σατύροις, (quæ vox plur. num. sæpe unam tantum fabulam significat, quo res magis turbatur) Timoclis Ἰκαρίους Σατύρους et Δημοσατύρους.

[8] Ill. Eichstædt eo refert Κωμῳδοτραγῳδίαν Alcæi, Ἱλαροτραγῳδίας Rhintonis et *Tragico-comœdiam* in Plauti Prol. Amphitr. v. 59 seq. ubi poetæ menti Amphitruonem Rhintonis obversatum esse suspicatur.

[9] Eichstædt l. l. p. 46—85. conjecturis, non certis quidem, at probabilibus, saltem ingeniosis, ductus, hæc inter utrumque satyricæ poeseos genus discrimina intercessisse arbitratur. "1) Tragici poetæ, uti tragœdiarum, ita satyricorum quoque dramatum, materiem e cyclo mythico petiere, qui plurimum iis præstabat et commoditatis ad fingendi probabilitatem, et varietatis ad spectatorum delectationem. Quæ argumenta licet comici poetæ non prorsus adspernarentur; multi tamen e vita communi maluerunt quotidianaque consuetudine ea repetere: in quo utique diversum sunt a Tragicis consilium secuti. Nimirum a Comœdiis scribendis quoniam ad fabulas accesserant satyricas, ad has ita quasi transfudisse videntur Comœdiæ indolem, ut quum alii maledicendi licentiam ex ea adsumsissent, alii in tragœdiarum essent perversa et ad risum composita imitatione occupati, proseminarentur duæ velut familiæ, multis ornandæ fabulæ generibus sociæ, in hoc quidem certe aliquantum disjunctæ, quod delectationem spectatorum approbationemque *diversa argumenti tractatione* quærerent. Etenim qui in domesticis argumentis habitarunt, priscæ Comœdiæ os dicacitatemque æmulati, dicteriis in populares conjiciendis risum excitare voluerunt. Contra qui ad mythicum se orbem contulerant, non tam id unice et inprimis animo videntur intendisse, quod perficere Tragici studebant, ut actionis quadam et orationis ridicula commixtione spectatorum

In his Græcorum fabulis satyricis, præcipue comicorum poetarum, et comœdiis, antiqua in primis et media, harumque choris, (quorum hilararent animos et Satyrorum protervitate delectarent, quam hoc, ut tragœdias turpicula imitatione deformarent, earum et argumenta, juvante mythorum varietate, ad ludum et jocum converterent et personas populo deridendas proponerent. Quamvis enim media, quam vocant, Comœdia hanc sibi provinciam tamquam propriam vindicavisset; comica tamen Satyrice eam et crebrius invasit, et obtinuit diutius. — Comica Satyrice, quod e Romanorum Atellanis, ejus imitatricibus, concluditur, æque ac tragica, priscam quidem retinuit adornationis simplicitatem, ita ut fabulæ nec implicatæ essent, nec valde productæ; sed in notandis civibus licentia ei dissimilis fuit. Hæc enim pristinam maledicendi libidinem etsi non exuit, tamen temperavit. Ista vero ratio omnis populares cavillandi in Attica scena transmissa est ad Comicos, — quibus proprium hoc puto fuisse, ut non solum æqualium mores et instituta carpendi malevolam libertatem adsumerent, sed omnis generis scurrilitatem et licentiam amplexarentur. Equidem Tragicos dixerim, severitati aptiores, virilem sapientiam ac sententiarum gravitatem Satyrorum juvenili hilaritate temperasse; Comicos animo ad irridendum nato, ad solutissimas descendisse jocationes ac subabsurda quævis et ridicula versibus effutiisse. Quippe illi delectationem spectatorum cum utilitate quadam copulabant; hi, plebis tantummodo favori velificati, adhibere animis voluptatem eosque dare jucunditati volebant. — 2) Tragici poetæ, antiquæ retinentissimi simplicitatis, Satyrorum saltantes choros introduxere, comici aut excluserunt plane, aut, serioribus certe temporibus, vicem eorum et munus irrisionis causa ad alios detulerunt. Quos enim superstitio in Bacchi quoddam quasi satellitium adsciverat, Sileni Satyrorumque chori, quum rudi agricolarum imitatione repræsentati primordia dedissent istis fabulis, inter cætera Dionysiorum solennia celebratis: Tragici pæne necessariam judicaverunt hanc Satyrorum inductionem, et antiquitatis satis longa consuetudine probatam, et ad relaxandos animos, tragicarum forte rerum atrocitate paulo affectos vehementius, mire quam accommodatam. Limata subinde hæc ratio arte poetarum, accepit aliquam suavitatis velut accessionem, quæ perseverantiam ejus retinendæ afferret. Longe alia fuit in dispari consilio Comicorum ratio, qui jocularibus fundendis ita peragrabant per animos hominum, ita sensus mentesque permulcebant, ut opus non esset isto novæ et aliunde arcessitæ choragio delectationis. Multi quoque Comici res, e vita communi petitas, adeoque non eas consectati sunt, in quarum communionem quamdam Satyri possent probabiliter adduci: ut taceam, neque de choris Satyrorum in fabulis comico-satyricis, neque de choris earum in universum quidquam relatum inveniri. — Quemadmodum vero poetæ comico-satyrici, qui contumeliæ et irrisionis causa fabulosa sumserant a Tragicis argumenta, heroibus prisci ævi mores tribuere inhonestos, et ridiculum habitum adfingere solebant, qui Satyrorum pæne turpitudinem exæquaret: ita in fabulis, ad domesticæ vitæ imaginem adumbratis, si civi cuipiam illudere vellent atque incommodare, hæc videtur non raro fraus versata esse, ut eum Satyri personam et mores gestu juberent atque habitu referre. Quod quidem poetarum institutum mediæ in primis ac novæ Comœdiæ temporibus mirifice juvabatur insigni illa personarum seu larvarum, quibus instructi histriones prodibant, et varietate et deformitate. Quo magis autem Satyri tum corporis vitiis, tum lascivie omnique dedecore erant infames; eo amplior suppetebat poetis ad jocandum maledicendumque materies, eoque ducendum erat ignominiosius, Satyrorum habitu indutum exagitari in theatro. — 3) Aliud discrimen cernebatur in loco actionis deligendo scenaque dramatis instruenda. Nam quum tragici poetæ, priscum morem secuti, Silenis ac Satyris primarias quasdam partes detulissent: consentaneum, uti erat, ita putabant, scenam ruri aperire eamque ornare arboribus, speluncis, montibus reliquisque agrestibus rebus, in topiarii operis speciem deformatis, quoniam Bacchus ejusque socii silvestres colere regiones ac frequentare credebantur. Major erat hac in re libertas Comicis permissa. Hi enim ut, Satyris expulsis, vetere et tradito quasi ornatu denudarant Satyricen, nihil obstabat, quo minus actionem fabulæ ex agris in urbem deducerent scenamque ad comœdiæ similitudinem compararent. — 4) Quum tragica Satyrice plausum esset consecuta celebritatemque, non sustinebat in scenam

cantus, cum musica et saltatione conjuncti, non sermones, cum actione potissimum copulati, mediæ comœdiæ temporibus conticuere, postquam publica lege non chorus, sed maledica ejus licentia sublata erat, et ingentes sumtus, in illius apparatum impendendos, ultra suppeditare recusaverant ii, quos ille sæpius acerbiusque perstrinxerat; de quo v. cel. Eichstædt de dram. Græc. comico-sat. p. 73.) maxime dominabatur intemperans illa cavillandi civiumque deridendorum libido. Eamdem vero spirabant non modo *dramatica* Græcorum carmina, sed etiam *epica*, (v. c. illud, quod inscriptum est Μαργίτης et perperam Homero tribuitur, de quo v. Fabric. Bibl. Græc. Vol. I. p. 383. ed. Harles.) *lyrica* vel *iambica*, (ut Archilochi, quem, ut verbis Horat. Ep. ad Pis. v. 79. utar, *proprio rabies armavit iambo,*[10] et Hipponactis, inventoris versus iambici scazontis, qui amaritudine carminum quosdam ad laqueum compulisse credebatur, teste Plin. 36, 5. quod etiam de Archilocho præter alios tradit Horat. Epod. VI, 13. et Epist. I, 19, 25.) et *didactica*, ut Simonidis poema de mulierum moribus et *Silli*, Σίλλοι s. Σιλλοί, carmina maledica, non a dicacibus Σιληνοῖς, sed a σίλλειν vel σιλλαίνειν, per ludibrium oculos agitare et dicteriis aliquem proscindere, sic dicta, (unde etiam σιλλὸς scomma et dicacitas vocatur) qualia Timon Phliasius Ptolemæi Philadelphi ætate et Xenophanes Lesbius heroicis, iambicis et elegiacis versibus scripsere: nam plurium Sillographorum vix nomina innotuere, et horum quoque pauci tantum versus restant, a Diogene Laertio Sextoque Empirico memorati et ab Henr. Stephano, (in Poesi philos.) Langheinrich (in Diss. II. de Timone Lips. 1720. 1721. Casaubono (de Sat. Rom. p. 222. 223.) et Brunckio (in Anal. V. P. T. II. p. 67 seq.) collecti, quibus philosophi cujuscumque generis dicaciter illuduntur et a Timone graves sæpe et magnificæ Homeri locutiones, ut in παρῳδίαις fit, transferuntur ad res ludicras. Quæ Xenophanes præterea γέγραφε ἐν ἔπεσι καὶ ἐλεγείας καὶ ἰάμβους (forte ἐλεγείαις et ἰάμβοις) καθ' Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου, ἐπικόπτων (f. ἐπισκώπτων) αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα, si Laertio IX, 18 extr. fides habenda, interciderunt.

A Græcorum carminibus maledicis jam progrediamur ad Romana et simul a Græcæ poeseos primordiis et incrementis, quæ paucis deli-

prodire, nisi ad publicam communitatem cum tragœdiis consociata. Comica solam sese et sine præeunte comite offerre populo nihil verecundabatur. Tametsi enim comicis poetis æque ac tragicis artis quædam erant certamina; ea tamen, ob diversum poetarum consilium, non eodem fuerunt instructu fabularum comitatuque ornata."

[10] Ex his verbis male quidam colligunt,

bavimus, ad similem, neque a Græcorum imitatione, (quæ tunc demum cœpit, quum ingenium arte formaretur) sed a natura profectam originem lentumque progressum Romanæ poetices. Ex locis classicis Virg. Ge. II, 385 seq. et Horat. Epist. II, 1, 139—167. intelligitur, priscis temporibus ab agricolis Latii Liberalia et festos dies post messem conditam eodem fere modo, quo a Græcis, eademque ludicra per pagos acta esse; eos in deorum ruralium honorem cecinisse hymnos et non modo oscilla sive larvas e corticibus factas arboribus appendisse, ut his Bacchi imaginibus vento quaqua versus agitatis maxima agrorum ubertas diffunderetur, sed iis quoque ora obduxisse sua; eosdemque ita personatos et vino graves prætereuntibus sibique invicem ingessisse dicteria et probra, versibus ut plurimum inconditis, amœbæis et extemporalibus (αὐτοσχεδίοις ᾄσμασι s. ποιήμασι) temere ac sine arte adumbrata. Tales versus erant *Saturnii*, h. e. prisci ac rudes, et *Fescennini*, a Fescennia, Etruriæ oppido, sic dicti, obscœnis illi procacibusque jocis pleni, nec ullis vel honesti et decori, vel metri legibus adstricti, quamvis rhythmi non plane expertes, quos, ut verba Ennii mea faciam,

> olim Fauni vatesque canebant,
> Quum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
> Nec dicti studiosus erat.

Horum versuum frequens fuit et diuturnus Romæ usus, tum in festis, tum in aliis solennibus, præcipue nuptiarum et triumphorum,

> Libertasque recurrentes accepta per annos
> Lusit amabiliter, donec jam sævus apertam
> In rabiem verti cœpit jocus et per honestas
> Ire domos impune minax. Doluere cruento
> Dente lacessiti: fuit intactis quoque cura
> Conditione super communi: quin etiam lex
> Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
> Describi. Vertere modum, formidine fustis
> Ad bene dicendum delectandumque redacti.

(Horat. Epist. II, 1; 146 seq.) Hæc est lex illa XII Tabularum et quidem Tab. VII. *Si qui pipulo* (publice, vel convicio) *occentasit*

Archilochum fuisse inventorem Iambi s. iambici versus, qui jam multo ante ad dicteria adhibitus iisque proprius fuit; unde *ἰαμβίζειν conviciari* et *ἴαμβος carmen maledicum.*

(al. actitavisset) *carmenve condisit, quod infamiam faxit flagitiumve alteri, fuste ferito.*[11]

Eorumdem versuum usus *Saturam* s. *Satiram* Romanorum, et primum quidem *dramaticam,* deinde vero *didacticam* quoque procreavit. Illud docet insignis de origine rei scenicæ locus Livii lib. VII. c. 2. quem apponere liceat et paucis adnotationibus illustrare. *Et hoc et insequenti anno,* (a. U. c. CCCXC.) *C. Sulpicio Petico et C. Licinio Stolone consulibus, pestilentia fuit. Eo nihil dignum memoria actum, nisi quod pacis Deum exposcendæ causa tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit:* (Primum a. U. c. CCCLVI. et eamdem ob causam factum esse, tradit idem Liv. V, 13.) *et quum vis morbi nec humanis consiliis nec ope divina levaretur, victis superstitione animis, ludi quoque scenici, nova res bellicoso populo, (nam Circi modo spectaculum fuerat) inter alia cœlestis iræ placamina instituti dicuntur. Ceterum parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit. Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant.*[12] *Imitari deinde eos juventus, simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus,* (simul ad tibiam alternis canentes versus Saturnios et Fescenninos, actionemque adjungentes saltationi vel gesticulationi) *cœpere; nec absoni a voce motus erant.* (non a cantu abhorrebant gestus.) *Accepta itaque res sæpiusque usurpando excitata. Vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum; qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere*[13] *ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis saturas,*[14] *de-*

[11] De versibus *Saturniis* et *Fescenninis* cf. Casaub. p. 177. et Wieland ad Horat. Epist. II, 1. not. 22. et 23.

[12] Etrusci *ludiones* vel *histriones,* h. e. Mimi, (quæ propria illorum verborum vis est, et hinc translata ad omnes fabularum actores, qui simul erant Mimi) ad tibicinis tantum *modos* (numeros, ῥυθμὸν καὶ ἁρμονίαν) *saltabant,* h. e. gesticulabantur vel mimum agebant, (nam saltatio veterum magis fere manuum, quam pedum motu artificioso continebatur) *sine ullo carmine,* cantu et declamatione, *sine actu,* dramatica et mimica repræsentatione *carminum,* eorum, quæ canenda, declamanda et *imitanda,* scita imitatione aptisque gestibus exprimenda erant: nam *carmen* h. l. est, quidquid canitur et declamatur, quo sensu etiam mox *suorum carminum,* dramatum, *actor* dicitur. Hoc est primum ac rude mimorum genus, sine verbis actum: postea enim iis propria fuit conjunctio sermonis cum gesticulatione, vel actio ad modos et tibiam facta; quam mox saltationi adjunxisse dicitur *juventus* Romana. Qua in re potissimum *Mimi* differebant a *Pantomimis,* qui non sermone, sed sola gesticulatione utebantur, ac præterea exquisitiori cum arte et psallebant et saltabant, nec nisi Augusti ævo celebritatem consequuti videntur. Conf. Ziegler de Mimis Romanorum, Gott. 1788.

[13] Legendum crediderim: *Fescennino versui similem, i. e. compositum temere,* nisi malis: *vel compositum temere ac rudem.*

[14] Hæc est prisca Romanorum *Satura*

scripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Livius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere,[15] *(idem scilicet, id quod omnes*[16] *tum erant, suorum carminum actor) dicitur, quum sæpius revocatus vocem obtudisset,*[17] *venia petita puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus impediebat.*[18] *Inde ad manum cantari histrionibus cœptum, diverbiaque tantum ipsorum voci relicta.*[19] *Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco res quo-*

s. *Satira*, eaque dramatica, *(Farce, Mischspiel)* e Saturniis et Fescenninis versibus enata, vel ad eorum similitudinem efficta, (nam Livius mox dicit, his *versibus ridicula fuisse intexta*, quæ *juventus* Romana *inter se more antiquo jactitaverit)* illisque substituta in scenis, sed minus *rudis* vel *temere composita* et *impleta modis*, ad modulos certos legesque rhythmi descripta et quodam saltationis actionisque artificio constans, *cantu jam* ad tibiarum modos sonumque moderato. Erat quidem fabula, sed rudis adhuc et incondita, neque unius ac certi alicujus, sed mixti argumenti; a cujus etiam varietate, æque ac posterior et didactica Romanorum *Satira*, nomen traxit, quod infra monebimus. Eædem *Saturæ* postea vocabantur *Exodia*. Cur et quando hoc factum sit, mox docebit nos Livius.

[15] L. aut M. *Livius* Andronicus, Græcus, M. Livii Salinatoris libertus, a. U. c. DXIV. C. Claudio Appii Claudii Cæci filio et M. Tuditano Coss. anno ante natum Ennium et post confectum bellum Punicum I. (v. Cic. Brut. 18. et Tusc. Qu. I, 1. Gell. XVII, 21. et ad hh. ll. Intpp.) *ab Saturis*, post Saturas, quæ diu in scenis viguerant, *ausus est primus fabulas* (ex Græco in Latinum sermonem versas) *serere*, construere, *argumento*, h. e. scribere, docere et agere fabulas unius ejusdemque argumenti, quæ partibus inter se connexis et aptis constarent, non, ut Saturæ, confunderent et miscerent res plane diversas ac varias. Distinctius hæc expressit Valer. Max. II, 4, 4. ubi Livium exscripsit: *A Saturis primus omnium poeta Livius ad fabularum argumenta spectantium animos transtulit.*

[16] *omnes* scil. fabularum auctores, vel poetæ dramatici. Ellipsis dura est, et verba quoque, parenthesi inclusa, videntur loco suo mota esse, atque post voc. *revocatus* vel *obtudisset* ponenda.

[17] *vocem obtudisset*, sæpius cantando vocem fecisset infirmiorem et raucam.

[18] Livius Andronicus, quum raucus esset factus, puerum accivit, qui ad modos tibiæ caneret s. declamaret, ipse vero *canticum egit motu* scil. manuum et totius corporis, h. e. soliloquium, quod a puero canebatur, histrionum more expressit gesticulatione, (quo sensu etiam *canticum agere* dixit Suet. Galb. 13. ubi v. Ernesti) et quidem multo acriori ac vehementiori, quum non simul canere vocemque intendere opus esset. Ita quoque Valer. Max. II, 4, 4. hæc verba interpretatus est: *Adhibito pueri et tibicinis concentu gesticulationem tacitus peregit.* — *Canticum* Romani vocabant μονολογίαν vel soliloquium, quod scil. ad modos tibiæ canitur aut recitatur; *diverbia* autem dialogum s. colloquia duorum pluriumve actorum. Diomedes III. p. 488. collect. Putsch. *Membra*, inquit, *comœdiarum tria sunt, diverbium, canticum, chorus. Diverbia sunt eæ comœdiarum partes, in quibus diversorum personæ versantur. In canticis autem una tantum debet esse persona; aut, si duæ fuerint, ita debent esse, ut ex occulto una audiat, nec colloquatur, sed secum, si opus fuerit, verba faciat. In choris vero numerus personarum definitus non est.*

[19] Interpretes tantum non omnes junxisse verba *ad manum histrionibus*, eaque pro *ad manum histrionum* posita accepisse videntur. Gronovius et Rambach. ad Casaub. p. 183 exponunt: tacitæ histrionis gesticulationi, quæ saltando fiebat et loquaci manu, cantando respondere et pronunciare modulate, quæ histrio agat. Turnebus in Animadv. III, 23 et Ferrarius: histriones cœperunt *ad manum*, in promtu, in præsentia, *(zur Seite)* habere, qui cantaret, et quo pronunciante ipsi saltarent. Kœnig: Histriones dicebantur, qui saltabant et gesticulabantur, quorum

cabatur et ludus in artem paulatim verterat; juventus, histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactitare cœpit: [20] *quæ inde exodia postea appellata* [21] *consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit juventus, nec ab histrionibus pollui passa est. Eo institutum manet, ut actores Atellanarum nec tribu moveantur, et stipendia, tamquam expertes artis ludicræ, faciant.* In his fabulis, ab *Atella*, Oscorum in Campania oppido, sic dictis, (unde actores earum Osce etiam loquebantur) sermo quidem rudis erat et impolitus, sed facetus potius et ridiculus, quam obscœnus et lascivus, argumentum quoque castum et sententiæ puræ atque honestæ: unde Valer. Max. II, 4, 4. dicit, *hoc genus delectationis Italica severitate* [22] *temperatum ideoque vacuum nota* fuisse. Videntur illæ prorsus fere congruisse fabulis Græcorum comico-satyricis, tum in argumenti delectu et tractatione, in petulantia, dicacitate et audacia dictionis, in actorum et saltationis indole et in ipsa actione, tum in eo, quod seorsum, nec adjunctæ tragœdiis, exhiberentur. (v. Eichstædt de dram. Græc. com. sat. p. 53. 64. 65. 75 seq. et 84. ubi etiam de noto Diomedis loco lib. III. p. 487. ed. Putsch. ita disputat: " Diomedes Atellanæ Romanæ a Græcorum Satyris distantiam sic aperuit, utriusque ut Satyrices, a Græcis tractatæ, speciem et formam quodam modo indicasse videatur. *Latina,*

voci etiam *diverbia* (dialogus, *das, was gesprochen wurde)* relicta erant, *cantica* autem (soliloquia) relata ad tragœdos, qui ad histrionum gestus accommodate canebant. Ernesti: *Cantare ad manum* dicitur de histrionibus, quum recitantes s. cantantes illud ipsum exprimunt, quod ab saltatoribus gesticulando significatur. Salmasius ad Vopisc. Carin. 19. emendabat *ad manum saltari*, χειρονομεῖν. — Equidem verba *ad manum cantare* eodem sensu capio, quo Livius modo dixerat *canticum agere motu*, ut sententia h. l. sit: Inde ab histrionibus cantica gesticulatione, sola vero diverbia voce s. canendo exprimi cœpta.

[20] Bene hæc παραφράζει Casaubonus p. 182. " Fabularum compositione inventa, refrixit initio Satira; verum hoc tantisper, dum mos obtinuit, ut ipsi poetæ suas in scena fabulas agerent: ubi vero agendi partes ad histriones sunt translatæ, retulit in scenam ipsa juventus Romana risus jocosque priorum Satirarum; non quidem, ut fabulas excluderent, sed ut fabulis ipsis, præsertim autem Atellanis, adjungerentur sive insererentur."

[21] Satiræ quum fabulis adjungerentur, *Exodia (Intermezzi, Nachspiele)* dici cœpere. Cf. Juven. III, 175. VI, 71. Suet. Tiber. 45. et Domit. 10. Casaub. p. 184 seq. " Ut Satyricæ, inquit, tragicis dramatis adjectæ sunt a Græcis ad temperandam tragœdiæ mœstitiam; sic Satiras sive Exodia, simillimam ob causam post tragœdias produci solita, memoriæ quidam prodiderunt. Scholiastes Juven. III, 175. *Exodiarius apud veteres in fine ludorum intrabat, quod ridiculus foret, ut, quidquid lacrymarum atque tristitiæ coegissent ex tragicis affectibus, hujus spectaculi risus detergeret.* — *Exodium* ita dictum, vel quia singulorum diverbiorum fini subjiciebatur, vel quia extremæ fabulæ semel. Sic inter chorica mele Græcorum dramatum, quod ab introeuntibus in scenam cantabatur, εἰσόδιον dicebant; quod ab exeuntibus, ἐξόδιον." Conf. Eichstædt p. 84.

[22] Hac *Italica severitate* designari Sati-

inquit, *Atellana a Græca Satyrica differt: quod in Satyrica fere Satyrorum personæ inducuntur, aut si quæ sunt ridiculæ, similes Satyris, Autolycus, Busiris; in Atellana Oscæ personæ, ut Maccus.*[23] Quo in loco duo se nobis offerunt digna observatu; alterum, quod Satyrorum inductio ab Atellanis plane aliena judicatur, alterum, quod eadem Græcorum satyricis fabulis non sine exceptione quadam tribuitur. At vero si fabulas unice respiciamus, a tragicis poetis profectas, ignoraverunt sane hanc exceptionem Græci. Diomedem itaque arbitror fabulas comico-satyricas simul mente descriptioneque comprehendisse et, sicuti tragicis Satyros, ita his Autolycum et Busirin adscripsisse.") Conf. tamen extrema hujus Comment. verba.

Præter illa, quæ breviter memoravi, carmina Romanorum maledica, etiam *iambica*[24] ab iis Græcorum exemplo et imitatione scripta, sed sero demum, etsi jam a Catullo, Bibaculo et aliis ante Horatium, qui tamen illorum nomina gloriamque obscuravit, et hinc gloriatur in Epist. I, 19, 23—34. *Parios ego primus Iambos Ostendi Latio,* (in Epodis et Odis quibusdam contumeliosis) *numeros animosque sequutus Archilochi, non res et agentia verba Lycamben* cet. Conf. Horat. Od. III, 30, 13. 14. Propert. III, 1, 3. 4. et ad hh. ll. Intpp. Quintilianus (Inst. Or. X, 1. § 96.) *Iambus,* inquit, *non sane a Romanis celebratus est, ut proprium opus; a quibusdam interpositus: cujus acerbitas in Catullo, Bibaculo, Horatio: quamquam illi* (Catullo) *epodos intervenire* (h. e. ex interpretatione Gesneri, ἐπῳδοὺς, versiculos breviores longioribus, dimetros trimetris, *accinentes* quasi s. *succinentes,* i. e. subjunctos, ut in XI prioribus Horatii Epodis) *non reperiatur.*

Ad *Satiram* Romanorum δραματικὴν et διαλογικὴν, quæ antiquissima fuit et tum ante Livii Andronici tempora, tum *Exodiorum* nomine post illa diu viguit, (v. sup. not. 14.) accessit deinde *Satira διδακτικὴ* et διηγηματικὴ, et quidem duplicis generis, *Enniana* et *Luciliana;* nam *Varroniana,* de qua infra disputandi locus erit, commode ad priorem referri potest. Q. Ennius, poeta celeberrimus, Græcis literis jam aliquantum imbutus et Scipioni Africano majori familiarissimus, qui natus est Rudiis, opp. Calabriæ prope Tarentum sinumque Tarentinum,[25] et vixit ab a. U. c. DXV ad DLXXXV,[26] non modo carmi-

ram, Atellanis conjunctam, non persuasit nobis Casaub. p. 184.

[23] Ita hunc locum emendarunt Casaub. p. 95. 96. Voss. Inst. Poet. II, 35. § 6. Blankenburg ad Sulzer. T. I. p. 518.

[24] Conf. sup. not. 10.

[25] Inde *Rudius homo* dicitur Cic. Arch. 10. *Rudinus* Cic. Or. III, 42 extr. et Auson. Idyll. XII, 17. *Tarentinus* Hieron. Chron. Euseb. Olymp. 135.

[26] v. Cic. Brut. 18. et de Sen. 5.

nis Romanorum heroici poetarumque epicorum parens fuit, sed etiam Horat. Sat. I, 10, 66. *rudis* (h. e. novi et adhuc impoliti) *et Græcis intacti carminis* (Satiræ didacticæ) *auctor* dicitur.[27] Quot Satiras scripserit, non constat: liber IV a Porphyrione, et VI a Donato ad Terent. Phorm. II, 2, 25. laudatur; (nisi librariorum incuria numeri sunt confusi) et singuli libri singulas comprehendisse videntur Satiras, unde illi plerumque, non hæ memorantur. Earum non nisi perpaucæ inveniuntur reliquiæ, quas e Gell. II, 29. XVIII, 2. Servio ad Virg. Æn. XII, 121. Nonio (in vocc. *obstringillare, politiones* et *criminat*) aliisque Grammaticis collegere Columna, Merula, Hesselius et Casaub. de Sat. Rom. p. 193. 194. ubi nota exhibet duo majora fragmenta, sed fontem, unde hausta sint, non indicat. Alterum astrologos somniorumque interpretes notat, et Juvenalis forte menti in Sat. VI, 511—591. obversabatur: alterum venustam libidinosæ mulieris descriptionem continet. Illud legitur ap. Cic. Div. I, 58. et ibi Ennio certe tribuitur: utrumque vero e Satiris potius, quam fabulis hujus poetæ depromtum esse crediderim. Ceterum de indole Satirarum Ennii ab antiquis scriptoribus haud scio an quidquam memoriæ proditum sit, nisi quod Quintilianus Inst. Or. IX, 2, 36. tradit, Mortem ac Vitam contendentes ab eo inductas esse, et aliis laudatur Asotus s. Sotadicus, titulus Satiræ Ennianæ, in qua luxuriosi vel dissoluti hominis imaginem adumbrasse videtur.[28] Ex his tamen indiciis et ex ipsis fragmentis hujus poetæ probabili judicio colligitur, Satiras ejus fuisse *varios* carminum lusus, magna et metri et argumenti diversitate conspicuos et non plane quidem respuentes dialogi formam, sed animandis tantum orationis coloribus adhibentes, neque comicum derisum, sed risum potius satiricum sectantes[29] in rebus, e vita communi petitis et ad utilitatem communem moresque hominum spectantibus.

Ab hac *Satira Enniana* differebat *Luciliana*, cujus auctor C. Lucilius, Eques Romanus magnusque Pompeii Magni avunculus, qui a patria, Suessa Aurunca, opp. Campaniæ, Juven. I, 20. *magnus Auruncæ alumnus* dicitur, vixit ab a. U. c. DCVI ad DCLI et Satirarum libros XXX (vel totidem forsan Satiras) scripsit, quarum fragmenta

[27] Casaubonus p. 197. ingeniose suspicatur legendum esse: *Quam Rudius, Græcis intacti carminis auctor.* Cf. not. 25.

[28] v. Flögel T. II. p. 7. et Blankenburg T. IV. p. 143.

[29] Ita *risum* a *derisu* distinxit Eichstædt p. 62. duce Quintil. I. O. VI, 3. et inpr. Platnero in Nova Anthropol. T. I. p. 389—406.

tantum, sed non pauca, supersunt.[30] Is enim primum heroico plerumque metro usus est, et raro tantum iambico vel trochaico. Deinde tum facetior et urbanior, tum limatior fuit, quam Ennius et poetarum seniorum turba.[31] Denique Satira ejus ab Enniana discrepat et in materia et in forma, sive in argumento et in ratione consilioque, quod in eo tractando sequutus est: non enim sæpe, ut Ennius, sed unice ac semper id egit, ut mores hominum, et quidem acerbissime, notaret, nec vitia tantum, sed personas quoque, iis contaminatas, nominatim et summa libertate, nulla dignitatis ratione habita, perstringeret;[32] quumque veteris Græcorum comœdiæ studio ingenium ejus formatum hujusque veluti succo nutritum esset, illius non modo sermonem quotidianum ac pæne pedestrem, qui satiris inde proprius fuit, (v. Horat. Epist. I, 4, 1. et Sat. I, 4, 39—62. II, 6, 17.) sed venenatos etiam sales et dicacitatem æmulatus est. Et hæc est illa *libertas verborum*, quæ ei a Cic. ad Div. XII, 16. et aliis tribuitur; hic est *styli nasus*, (dicacitas) *ab eo primum conditus*, (v. Plin. Præf. Hist. Nat.) et singularis ille *character Lucilianus* (Varr. R. R. III, 2, 17.) et Satiræ Lucilianæ, qui tam ex fragmentis ejus, quam ex veterum scriptorum testimoniis (inpr. Horat. Sat. I, 4, 1—8. I, 10, 1—30. 48—71. II, 1, 62—70. Pers. I, 114 seq. et Juvenal. I, 152 seq. 165 seq.) cognoscitur. Diomedes lib. III. p. 482. ed. Putsch. *Satira, inquit, est carmen apud Romanos nunc quidem maledicum et ad carpenda hominum vitia archææ comœdiæ charactere compositum: quale scripserunt Luci-*

[30] Collecta sunt ea primum a Stephanis, deinde a Fr. Dousa Lugd. Bat. 1597. 4. quam editionem recudendam curarunt Vulpius Patavii 1739. Maittarius in Corp. Lat. Poet., Havercamp. ad calcem Censorini Lugd. Bat. 1743. 8. et editores Bipont. Juven. et Persii.

[31] v. Horat. Sat. I, 4, 7. 8. et 10, 64 seq. Cic. Or. I, 16. II, 6. et ad Div. IX, 15. ubi *antiqua* ejus et *vernacula festivitas* laudatur, quæ videtur præcipua fuisse causa, quare Lucilius ejusque Satira Romanis tam diu in deliciis fuerit. v. Wieland ad Horat. Sat. I, 4. not. 1. et Manso p. 419—442. Nam idem Horatius ll. ll. Sat. I, 4. 8 seq. et 10, 1—30. 46—71. contendit, eum fuisse *durum componere versus* — *pigrum ferre recte scribendi laborem* — *eum fluere lutulentum, sæpe ferentem plura tollenda relinquendis*, — qui *detereret sibi multa, si foret hoc nostrum fato delatus in ævum*, et qui *non magnum fecit, quod verbis Græca Latinis miscuit.* Hoc judicium improbat Quintilianus Inst. Or. X, 1, 93. *Lucilius quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus, sed omnibus poetis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui* (Sat. I, 4, 11.) "*Lucilium fluere lutulentum et, esse aliquid, quod tollere possis,*" *putat. Nam et eruditio in eo mira, et libertas atque inde acerbitas et abunde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius et ad notandos hominum mores præcipuus.* Enimvero Horatius easdem ei laudes tribuit, et quæ vituperat, recte vituperasse videtur, immo excusare, partem vitiorum tempori imputans. Cf. Wieland et Manso ll. ll.

[32] Dousa (in nota p. 185 ed. Havercamp.) monet, in pauculis fragmentis exagitari XVI clarissimos Romanos, et mortuos quoque poetas, Euripidem, Ennium, Cæcilium, Pacuvium, Accium.

lius et Horatius et Persius. Sed olim carmen, quod ex variis poematibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius. Quintilianus Inst. Or. X, 1, 93. *Satira tota nostra est: in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Evanthius, seu quisquis auctor fuit libelli de Trag. et Com. (in Thes. Gronov. T. VIII. et in editt. Terent. Westerhov. T. I. p. LV. Lindenbrog. p. 27. et Zeuniana) *Quum poetæ abuti licentius stylo* (in versibus Fescenninis) *et passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege* (in XII Tabulis) *late siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est Satira, sumsit exordium:* (Fescenninis versibus in scena successit Satura prisca et dramatica[33]) *quæ a Satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse, vocitata est: etsi aliunde nomen traxisse prave putant alii. Hæc, quæ Satira dicitur,* (et Exodia) *ejusmodi fuit, ut in ea quamvis duro et veluti agresti joco, de vitiis civium tamen sine ullo proprii nominis titulo carmen esset. Quod item genus comœdiæ* (Satira dramatica) *multis obfuit poetis, quum in suspicionem potentibus civibus venissent, illorum facta descripsisse in pejus ac deformasse genus stylo carminis; quod primo Lucilius novo conscripsit modo, ut poesin inde faceret,* (singulare carminum genus, quod non ageretur in scena, sed legeretur, non dramaticum esset, sed didacticum) *id est, unius carminis plures libros.*

Satira itaque a Lucilio inventa, et præcipue ab Horatio, Persio ac Juvenale, sed ab unoquoque diversa ratione exculta, est illud carminum genus, quod vivis coloribus imaginibusque mores hominum adumbrare, et tum virtutem præceptis, quorum gravitas comitate plerumque ac festivitate condita est, commendare, tum errores potissimum ac vitia, luculentis exemplis salibusque modo urbanis modo nigris, vel risui vel invidiæ exponere, adeoque multiplici poeseos, dramaticæ potissimum, arte argumenta e vita quotidiana depromta tractare, et sic lectores tam delectare, quam docere et emendare conatur. Utrum hæc Satira sit justum poema nec ne, in quæstionem vocarunt Horat. Sat. I, 4, 39—64. Wieland ad h. l. not. 7. Casaub. de Sat. Rom. II, 5. (ubi conf. Rambach) et alii, qui in poeseos naturam diligentius inquisivere, inpr. Astius de Platonis Phædro p. 44 seq.

Jam si quæritur, num et nomen et ipsum carminis genus, sive al-

[33] Ita obscurum Grammatici locum intelligo, quem alio sensu cepit Casaub. p. 25. alio Blankenb. ad Sulzer. T. IV. p. 126. 138. alio Eichstædt p. 56. 57. et alio denique Manso p. 410. 411.

terutrum, Romanis proprium fuerit, an a Græcis, ut quidquid ad artes scientiasque spectat, petitum et satyricæ eorum poesi cognatum; Grammatici certant et adhuc sub judice lis est. Illud propugnarunt in primis Jos. Scaliger, Casaubonus, Spanhemius, Rambachius, Rigaltius, Dacerius, Manso et Kœnig; hoc Jul. Cæs. Scaliger,[34] Dan. Heinsius, Vulpius, Flögelius, Blankenburg et Conz. Hinc etiam nomen varie scribitur; ab his *Satyra,* ab illis vero, quos sequutus sum, *Satura* vel *Satira;* nam utraque scriptura in plerisque Satiricorum codicibus MSS. reperitur, et nihil differt inter eas, ut inter *optumus* et *optimus, maxumus* et *maximus* al. *Saturam* nonnulli dictam existimant a *saturitate* sive abundantia, (voce et significatione a Græcis desumta, quod colligitur ex Hesychio, qui docet, σατορας s. σατηρους esse σκαφας βοτρυων, vasa racemorum plena, παρα Λακωσι) alii a nomine *satur,* (v. c. Isidorus, qui facete monet: *aut a saturis nomen Saturæ dictum, qui multa habent ; vel ob ea, quæ per vinolentiam* (libere et mordaciter) *dicunt, ut ebrii,* quam posteriorem rationem distinctius exponit Porphyrion) plerique autem a rebus *saturis,* h. e. multiplicibus et miscellis, (v. c. *gestu* vel *lance satura,* variis primitiis referta et oblata diis ruralibus, vel *lege satura,* multa capita variasve res comprehendente)[35] adeoque a mixtura variarum rerum, vel argumenti,

[34] In Art. poet. lib. I. c. 12. *Idcirco falluntur,* inquit, *qui putant, Satyram esse Latinam totam: a Græcis enim et inchoata et perfecta primum, a Latinis deinde accepta, atque extra scenam exculta. Quamobrem non a satura vel lege vel lance dicta est, ut frustra et temere satagunt grammatici: quin has a Satyris dictas puto. Cum lancibus enim prodibant et canistellis pomorum omni genere plenis, quibus Nymphas allicerent.* Fuere etiam Grammatici, qui *Satiram* vel potius *Satyram* a *Satyris* dictam putarent, v. c. Evanthius in loco supra adscripto, et Diomedes, qui mox a nobis laudabitur, sed dubitanter scripsit.

[35] Casaub. p. 250—255. "Erat mos antiquorum, quando Cereri, Baccho aut aliis diis agri annua vota solverent pro læto frugum fructuumque proventu, ut primitias rerum collectarum in lancem congestas cuique deo pro ratione ejus cultus offerrent. In ritibus Græcorum hujusmodi sacra miscella vocantur πάγκαρπος θυσία et πανσπερμία, aut πυανία vel πυανεψία, quum leguminibus fiebat sacrum; item εἰρεσιώνη. Latini vero lances ita refertas variarum rerum copia *lances saturas,* vel simpl. *saturas* appellarunt. *Satur* enim pro pleno et cui nihil deesset usurpabant: sic *color satur,* cui ad perfectionem nihil deest, quando lana colorem δευσοποιὸν imbibit. A similitudine hujus lancis etiam aliarum rerum mixturas appellarunt *saturas.* Verrius Flaccus: *Satura cibi genus, ex variis rebus conditum.* Hoc quoque uberius Diomedes. *Quoddam,* inquit, *genus farciminis multis rebus refertum Saturam dicit Varro vocitatum. Est autem hoc positum in II libro Plautinarum quæstionum. Satura est, ubi uva passa et polenta et nuclei pinei ex mulso conspersi: ad hæc alii addunt et de malo punico grana.* Sic et voces πανσπερμία et πάγκαρπος quamlibet mixtionem e multis diversisque rebus ac κυκεῶνα denotant:—et quum in foro leges unica rogatione ferebantur multorum capitum, aut veteres leges interpolabantur adjectione novorum capitum, *saturas* vocabant h. e. miscellas, quomodo a JCtis lex Julia Papia Poppæa nominatur *miscella,* quia et multa et diversa capita continebat. Hinc natum proverbium, *per saturam le-*

vel metrorum, vel sermonis poetici et pedestris. Quam etymologiam omnibus Satiræ Romanæ speciebus (antiquissimæ, Ennianæ, Lucilianæ et Varronianæ [36]) congruere dicunt, eamque firmant tum verbis Juven. I, 85. 86.

> Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
> Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli;

tum testimoniis veterum Grammaticorum; v. c. Diomedis lib. III. p. 483. collect. Putsch. *Satira dicta sive a Satyris, quod similiter in hoc carmine ridiculæ res pudendæque dicuntur, quæ velut a Satyris proferuntur et fiunt; sive a Satura lance, quæ referta variis multisque primitiis sacris Cereris inferebatur; vel a copia et saturitate rei Satura vocabatur: cujus generis lancium et Virgil. in Georg. II,* 194. *et* 394. *meminit. Alii dictam putant a lege satura, quæ uno rogatu multa simul comprehendat, ut scilicet et Satira carmina multa simul et poemata comprehenduntur: cujus legis Lucilius meminit in primo: Per Saturam Ædilem factum, qui legibu' solvat.* Isidor. Orig. V, 6. *Satura vero lex est, quæ de pluribus rebus simul loquitur, dicta a copia rerum et quasi a satietate, unde et Satiram scribere est poemata varia condere, ut Horatii, Juvenalis et Persii.* Conf. Festus in voc. *Satura,* et Acron vel Porphyr. ad Horat. Sat. I, 1. pr.

Meo qualicumque judicio omnis quidem res, toties et a tam multis in quæstionem vocata, non magni adeo momenti est, et quemadmodum Casaubonus aliique, qui *Saturam* vel *Satiram* ita definiunt, ut sit carmen, cujus argumentum farragine seu mixtura diversorum vi-

gem ferre, quum raptim, neque viritim dictis sententiis aliquid senatores decernebant; et ut apud Festum loquitur Lælius, *quasi per saturam sententiis exquisitis.* (Cf. Crenii not. ad Casaub. p. 253. 254. VV. DD. ad Sallust. b. Jug. c. 29. et Ernesti clav. Cic. ad leg. Cæciliam Didiam.) — Laudatur etiam Lactant. I, 21. Pescennius Festus in libris *Historiarum per saturam;* hoc est, ut Græci similes libros inscribere soliti, Ποικίλης ἱστορίας, vel Ἀμαλθείας κέρας, aut Τῶν σποράδην λεγομένων, aut denique, Sosipatro interprete, Πανδέκτης ἱστοριῶν. Propius ad vocem *Satura* accesserunt, qui libros suos inscripserunt Πίνακας h. e. lances, (immo tabulas) vel Πινακίδια. Quarum ἐπιγραφῶν exempla in Præf. Plinii et ap. Sueton. in Aurelio Opilio Grammatico." (Cf. Gell. I, 8.)

[36] De Satira Varroniana sermo erit in commentatione seq. De reliquis jam supra egi. Qui vero *Satiram* hinc ita definierunt, ut sit carmen, cujus argumentum farragine vel mixtura diversorum vitiorum contineatur, nominis potius vim et etymologiam, quam carminis naturam respexerunt; quod recte jam explosit D. Heinsius. Omnino autem notandum, Græcis et Romanis non, ut nobis, distinctas fuisse et accuratas diversorum poeseos generum carminumque divisiones, neque ex natura semper cujusque petitas, sed sæpe a metro, (unde *Iambi* v. c. dicti) vel aliunde desumtas. Veteres quoque scriptores libros suos plerumque sine titulo in vulgus videntur emisisse, vel de eo non admodum laborasse: et inscriptiones illorum Grammaticis fere debentur. Conf. not. 38.

tiorum rerumque contineatur, nominis potius vim et etymologiam, quam carminis naturam respexisse, ita Jul. Scaliger, Dan. Heinsius aliique similitudini vocabulorum *Satyrice, Satyri* et *Satyra* nimium tribuisse videri possunt, et quamvis nomen omnino Græcæ sit originis, tamen *Satura* rectius scribitur, quam *Satyra* et *Satira;* nam veteres Romani Græcum *υ* ut breve Gallorum *u* pronuntiabant, Grammatici vero substituebant *y* et indocti, aut qui sibi forte docti videbantur, *i,* v. c. *inclytus* et *inclitus, lacrymæ* et *lacrimæ* pro *inclutus* et *lacrumæ,* quæ vera scriptura in multis codd. MSS. reperitur. Multo autem probabilius est, non modo hoc carminum genus, de quo quæritur, sed etiam nomen ejus, saltem hujus usum, Romanis proprium fuisse, quam a Græcis profectum. Nam primum omnem fere dubitationem eximunt testimonia Horatii (Sat. I, 10. 66. ubi Ennius *rudis et Græcis intacti carminis auctor* dicitur) et Quintiliani, (Inst. Or. X, 1, 93. *Satira tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius)* quæ profecto longe digniora sunt fide, quam incertæ recentiorum Criticorum conjecturæ.[37] Deinde illa carpendi alios pravosque hominum mores ridendi ratio neque a Græcis verbo aliquo, a Satyris petito, insignita est, (nam ipsum σατυρίζειν lasciviam potius petulantem, quam mordacitatem, significat, et Satyri quoque salaces quidem vel petulantes et saltatores, non autem dicaces fingi solebant) neque singulare aliquod, a Græcis excultum, poeseos carminumque genus umquam constituit, ad quod illa, quam supra dedi, Ennianæ et potissimum Lucilianæ Satiræ descriptio ita transferri queat, ut non magna deprehendatur dissimilitudo.[38] Aliquam quidem cum hac

[37] Wielandi nota 15 ad Horat. l. l. est hæc: "Vermuthlich ist hier der alte dichter Ennius gemeint. Wie übrigens, nachdem Horaz, der mit der Griechischen Literatur sehr bekannt war, die Satyre so ausdrücklich zu einer Römischen erfindung macht und hierin von einem beyder sprachen so kundigen kunstrichter, als Quintilian war, unterstützt wird, ein moderner Grammatiker sich einfallen lassen konnte, das gegentheil zu behaupten, würde kaum begreiflich seyn, wenn es nicht Jul. Cæs. Scaliger wäre. Jene konnten mit voller kenntniss der sache sprechen; denn sie hatten noch alle producte der Griechischen Literatur vor sich. Wir sprechen vom *Margites* des Homer, von den sogenannten *Sillen* des Xenophanes und Timon, *die wir nicht mehr haben,* und also mit den Satyren der Römer nicht vergleichen können, und wollen gleichwohl mehr von der sache wissen als Horaz und Quintilian! — Hr. Flögel hat diese Materie in s. Gesch. d. kom. Lit. II. B. S. 12 ff. mit so vieler sachkenntniss, als davon zu haben ist, aüs einander gesetzt, und gegen die behauptung des H. und Q. mit vieler bescheidenheit zweifel vorgetragen, die, wie mich däucht, blos deswegen nicht aufzulösen sind, weil keine Griechische gedichte mehr vorhanden sind, die mit den Lucilischen, Horaz. oder Juven. Satyren verglichen werden könnten."

[38] Kœnig p. 11. "Omnino, inquit, hæc vitia, stultitiam et pravos hominum mores ridendi et vituperandi ratio numquam singulare aliquod carminum genus, proprio aliquo nomine insignitum, apud Græcos constituit, sed modo epica, modo

Satira cognationem habuerunt fabulæ Græcorum satyricæ, in primis comicorum poetarum, et majorem forte Silli, de quibus supra disputavi. Sed illarum et materies et forma fuit diversa: [39] hi vero didac-

lyrica, modo dramatica, modo didactica forma prodiit induta, ita tamen, ut dicacitas semper fere in certos quosdam homines, non in vitia ipsa, a personarum complexu disjuncta, exerceretur." p. 23. "Sed sit nomen vel maxime Græcæ originis, quod de multis verbis Latinis probabili ratione disputare possis, hoc tamen constat, Græcos eodem ad carminis aliquod genus, præsertim satiricum, numquam fuisse usos, adeoque usus saltem, ad quem Romani illud adhibuerunt, novus est dicendus." p. 24. "Genus hoc carpendi alios et ridendi verbisque mordacibus incessendi nusquam Græci verbo aliquo, a Satyris petito, insigniverunt, sed aliis omnibus potius usi sunt, σκωπτειν, διασυρειν, κωμῳδειν, ἰαμβιζειν, ἐφυβριζειν, ipsumque σατυριζειν de lascivia petulanter se exserente, non de mordacitate et subsannatione acceperunt; atque του παιζειν vis et significatio, quod Satyrorum proprium esse dicitur, de petulanti eorum saltatione potius, quam de dicacitate in alios se exserente interpretandum est. Satyri quidem erant salaces, petulantes, saltatores; eos autem dicteriis alios incessisse, nusquam apud Græcos, eo saltem nondum tempore, quo drama satyricum vigeret, legere me memini, neque hoc in illo dramate, in scena agendo, obtinuisse existimo." p. 25. "Nomen *satiræ* ad Ennianas et Pacuvianas satiras, in quibus primum adhibitum est, proprie pertinuit, non ad singula carmina Horatii, Persii et Juvenalis. Nam ab Ennio et Pacuvio libros integros *Satirarum* nomine insignitos fuisse, non singula librorum segmenta, quorum varietate erant compositi, satis constare videtur ex Varrone, illorum virorum imitatore, cujus satiram eamdem Gellius I, 22 sub *satiræ*, et XIII, 11 sub *libri* nomine excitat. (Cf. quæ supra de Ennio dixi.) Forsan etiam Lucilius libros, non eorum diversi argumenti sectiones, *Satiras* inscripsit. Verum progressu temporis tandem verbum hoc antiquam suam vim amisisse, et ad scribendi genus Lucilianum translatum esse, valde probabile est. Cf. Horat. Sat. II, 1, 1. et Stat. Sylv. I, 3, 103. Sed Horatium singulis carminibus Satirarum nomen non imposuisse, Cruquius in comm. suo ex vetustiss. codd., in quibus hæc carmina *Eclogæ* inscribuntur, extra omnem dubitationis aleam mihi videtur posuisse. Ex ipsis etiam carminibus constat, singula primum ad amicos esse missa et paucis admodum recitata, Sat. I, 4, 73 seq. deinde vel ab ipso auctore, vel ab alio Venusinæ musæ amante, (immo a Grammaticis; cf. Heyne de carm. bucol. T. I. edit. Virgil. sec. p. 18.) *eclogæ* nomine singulis fortasse indito, in libros collecta et digesta videntur. In ipsorum numero quædam quoque sunt, quibus *Satiræ* titulus, sive antiquam verbi vim retinueris, sive novam illam subjeceris, parum convenire videatur, nisi contenderis, Horatium vel ea carmina, quæ certo et finito alicui generi subjungi non potuissent, eadem inscriptione, cui minime responderent, gaudere voluisse. Pari modo *Sermonum* et *Epistolarum* inscriptionem ab Horatio esse profectam, probari nullo modo potest, quamquam ipse huic rei occasionem dederit Sat. I, 4, 39 seq. Epist. I, 4, 1. II, 1, 250 seq. (*Libellos* vocat Satiras Epist. I, 13, 4.) Sed vetustam eam esse probat Sidon. Apollin. Epist. ad Tonant. Etiam grammatici *epistolas* Horatii et *sermones* citant. De Persio, quomodo librum suum inscripserit aut singula carmina, nihil certi liquet. Pithœus in vetusto aliquo cod. in singulis paginis hunc titulum invenisse testatur: *Thebaidorum Persii Satyra*, et in extremo: *Explicuit Theb. P. satyra feliciter.* Cæterum a Sosippo Charis. p. 66 in collect. Putsch. *Satira* I Persii citatur. In Juvenale autem libri a grammaticis semper memorantur. — Quia autem Horatius, Persius et Juvenalis Lucilii scribendi genus, sua tamen quisque ratione, secuti sunt, inter eos auctores, qui saturam seu saturas scripserunt, jure sunt relati, eorumque libris seu carminibus singulis is titulus, cujus ipsi auctores forsan non fuerunt, a librariis est inscriptus." Conf. not. 36.

[39] Cel. Eichstædt p. 59—64. "In *tragicis*, inquit, Græcorum Satyris, ad quos revocata fere est omnis quæstio, quemadmodum permulta sunt, quæ diversa reperiantur a Romanæ ingenio Satiræ: ita si hanc conferre cum ea Satyrica instituerimus, quam *comici* Græcorum poetæ variis

tica quidem erant carmina, at differebant argumento ejusque tractandi consilio, quod ad solos vel philosophos vel poetas eorumque errores, non ad vitæ quotidianæ mores horumque emendationem spectabat; neque dubito, quin rerum quoque tractationem magnopere discrepasse intelligeretur, si integri superessent Silli, nec potius perpauca eorum fragmenta, quæ exactam comparationem non admittunt. Non

modis excoluerunt, (v. sup. not. 9.) facillime arctiorem quamdam fuisse harum propinquitatem ac necessitudinem, intelligemus. Nam ut omittam nunc Satyrorum choros, quos comica Græcorum Satyrice, æque ac Romanorum Satira, aut parcius adscivit, aut penitus sustulit; (v. sup. not. 9.) utramque etiam hac in re deprehendimus conspiravisse, quod argumenta peterent e vita quotidiana, quod notarent et designarent turpitudinem domesticam, sæpe numero etiam turpiter, quod æquales vi ridiculi vulnerarent. Quorum nihil cadit in tragicam Satyricen. Verum enim vero propter hanc similitudinem equidem non ausim partes illorum sequi, qui Græcam Satyricam procreatricem quamdam Latinarum Satirarum et quasi parentem judicaverunt. Nam et gravissimi auctores, Horatius et Quintilianus, inventioni eas Romanorum vindicant, et a veri specie neutiquam abhorret, eas e compositis temere ac rudibus jocis et dicteriis fuisse enatas, quæ priscis temporibus juventus Romana per otium et lasciviam alternis soleret in scena effundere. Præterea non modo in argumento ejusque tractandi consilio, verum etiam in ipsa tractatione magna reperitur dissimilitudo. Primum enim si *argumentum* spectetur, quod situm est in variis ridiculi generibus, cum fabulis comico-satyricis Græcorum componi nullo pacto potest Horatiana Satira, potest quodam modo Luciliana, quæ imaginem referebat antiquæ Comicorum dicacitatis. Quippe quam Horatii venusta urbanitas coluit, Persii gravitas acuit et Juvenalis austeritas tamquam veneno armavit, Satira, quod a morum integritate severitateque profecta, judicio de rebus humanis liberali mentisque generosæ honesta indignatione niteretur, (v. Dusch. Briefe zur Bild. d. Geschmacks P. VI. p. 1—77.) materiem omnem ridiculi repetiit ab istis gravioribus vitiis, quæ essent in vita hominum et moribus quæque satyricis salibus perfricata coerceri possent et salutis publicæ causa emendari. Græcorum contra Satyrice, dicacitatis laude contenta, non tam risum sectata est satyricum, quam comicum derisum, (cf. sup. not. 29.) et cavillandi magis libidine excitata, quam corrigendi studio impulsa, modo fortunas civium, modo corporis deformitatem et alia leviora vitia, quæ Comicorum solent ludibriis agitari, contumeliarum aculeis lacessivit, ita ut ne ingenuitatem quidem præstaret et ruborem suum verborum turpitudine et rerum obscœnitate vitanda. Quam quidem ridiculi speciem, in oratione Comicorum velut exuberantem, longe superavit Romanorum poetarum, quos supra nominabam, liberalis festivitas, non illa quidem in celeritate atque dicto posita, sed in perpetuitate sermonis: quamquam propius ad illam accessisse superiorem Lucilianæ Satiræ videntur, quarum plerisque par fuit ridendi materies, simile consilium, eadem impudentia, gemina audacia. — Deinde ubi de *tractandi ratione* quæritur, deducenda sine dubio erit disputatio ad certas quasdam satyricæ poeseos formas, quibus externo etiam habitu, seu componendi lege et artificio, impressa similitudinis vestigia inveniantur. Jam vero illud perspicuum est, satyrica Græcorum *dramata* non comparari cum Lucilii aliorumque *didacticis* Satiris satis insignite atque commode posse. At tametsi Romani in scribendis Satiris interdum proxime reperiuntur abfuisse a dramatico genere, quod spretis viæ angustiis, quibus docendi ratio includitur, liberiore cursu fertur rerumque tractationi varietatem dialogi impertit ac subitaneam quamdam vim: tamen omne hoc dramaticæ compositionis artificium frequentatum demum est ab iis poetis, qui poliundis Satiris limam adhibuissent suam, et in medio est posita Comœdiæ Romanæ species, arctiore dramaticæ actionis vinculo istis Græcorum fabulis adstricta. Atellanæ cui non succurrunt fabellæ, quas finitimas esse Græcorum Satyris veteres jam universe pronuntiarunt, quorum judiciis eam licebit moderationem adhibere, ut comicam maxime Satyricen ad comparationem vocemus?"

etiam repugnabimus, si quis contenderit, Ennium et præcipue Lucilium ejusque imitatores duxisse colores quosdam et sales hausisse ex Græcorum vetere comœdia, (v. Horat. Sat. I, 4, 1 seq. 10, 14 seq. et Pers. I, 123 seq.) Iambis, Sillis et fabulis satyricis. Verum propterea neque Græci Satiras scripsisse, neque Romani has illis acceptas retulisse censendi sunt. Præterea Romanam, non Græcam, Satiræ originem fuisse, ex historia et ipsa quoque nominis forma probabile fit. Temporibus priscis, quibus nec Satyri et Satyrica dramata, nec ulla Græcæ poeseos genera, jam innotuerant Romanis, versibus Saturniis Fescenninisque in scena successit *Satura,* ut supra vidimus; et hæc deinde appellatio propter similitudinem aliquam, quæ argumenti potissimum varietate continebatur, tam ad illa carminum genera, quæ ab Ennio, quam ad ea, quæ a Lucilio inventa dicuntur, ab auctoribus eorum grammaticisque translata est. Enimvero neque Græcis scriptoribus hæc carmina et, quæ vulgo iis tribuuntur, nomina, *Satura, Satira* et *Satyra,* memorantur, neque Romanis aut *Satira* sua umquam *Satyrice,* aut satyrica Græcorum poesis s. fabula s. dramata *Satiræ* vel *Satyræ* dicuntur. Romani quoque vix ullam *satyricarum fabularum,* vel nominis certe hujus, mentionem faciunt; neque ab iis carmina ejusmodi scripta, (nisi forte a Lucano, cui satyricæ fabulæ XIV tribuuntur, quæ tamen cujusmodi fuerint non constat) aut Satyri umquam Romæ inducti videntur. Contrarium certe mihi non persuaserunt, qui provocant ad loca Horatii Ep. ad Pis. v. 220—250. Dionysii Halic. VII, 72. (p. 460. ed. Hudson. et T. III. p. 1491. ed. Reisk.) Athenæi VI, 7. (p. 261. ed. Lugd. 1612. VI, 78. T. II. p. 500. ed. Schweigh.) et Marii Victorini lib. IV. p. 2591. collect. Putsch. Horatius l. l. non de Romanorum, sed de Græcorum fabulis satyricis, et de norma, ad quam illæ sint exigendæ, judicium fert criticum, docetque, quam rationem *Satyrorum scriptor,* (v. 235.) h. e. si ipse satyrica scriberet dramata, sequendam putaret.[40] Dionysius, qui et populi Romani et omnium ejus rituum originem a Græcis deducit, illos ab iisdem tradit hunc adscivisse morem, ut in vetustis-

[40] Kœnig putat p. 24, Horatium loqui de Satyris Græcis, Latino sermone imitandis, Hurdius in Comm. ad Epp. Horat. (T. I. pag. 173. vers. Eschenb.) Horatii ætate Oscas personas in Romana scena Satyris cessisse; sed Eichstædt p. 78. Horatium, scenicæ poeseos, quæ inter Romanos viguerit, intelligentissimum et censorem et emendatorem, suasisse id æqualibus, ut relicta Oscarum personarum ignobilitate Græcos Satyros introducerent, paululum tamen illos politos et ad sæculi elegantiam formatos; incertum autem esse nobis, utrum ea res eventum habuerit, an intra consilii fines steterit.

simis triumphorum pompis non modo exercitus victor imperatorem triumphantem, sed etiam *Satyri* quoscumque spectatores jocis dictisque petulantibus lacessierint, quam *κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδιὰν* appellat. Ille vero non a Græcis repetendus est, sed ab antiquissimis potius temporibus similibusque priscorum festorum et pomparum solennibus, de quibus supra dixi, et exinde jam viguisse videtur non alius mos, quam notissimus ille, quem Dionysius seriori tantum ævo tribuit: *νῦν δὲ ποιήματα ᾄδουσιν αὐτοσχέδια*, h. e. versus inconditos et Fescenninis similes.[41] Præterea Satyros illos non nisi Mimos fuisse, ex his ejus verbis cognoscitur: *οὗτοι δὲ Σάτυροι κατέσκωπτόν τε καὶ κατεμιμοῦντο τὰς σπουδαίας κινήσεις, ἐπὶ τὰ γελοιότερα μεταφέροντες.* Neque illud mirabitur, qui meminerit, non tantum Græcas voces *σάτυροι, σατυρίζειν* et *σατυρικὸς* ad omnes personas et res joculares atque hilaritatis parum honestæ plenas transferri,[42] sed Mimos etiam et Pantomimos sæpe tum induisse personas Satyrorum ridiculas, tum egisse. Hinc quoque ad mimos potius, quam ad fabulas sive satyricas sive Atellanas, retulerim loca Athenæi et Marii Victorini, quæ supra laudavi. Hic affert versum iambicum dimetrum: *Agite, fugite, quatite, Satyri;* quo finem factum esse mimo, probabile fit ex Cic. pro Cœlio c. 27. *Mimi jam exitus est, non fabulæ: in quo quum clausula non invenitur, fugit aliquis e manibus, deinde scabella concrepant, aulæum tollitur.*[43] Ille memorat, Sullam insigni favore amplexum esse Mimos et *patrio sermone* scripsisse *κωμῳδίας σατυρικάς*, h. e. mimos, imitatione expressos ex dramate Græcorum comico-satyrico:[44] quæ forte explicatio non displicebit ei, qui modo dicta et seriem narrationis expenderit: Νικόλαος (Nicolaus Damascenus, philosophus peripateticus, poeta, orator

[41] Cf. Nadal in Hist. de l'Acad. des Inscr. T. III. p. 96. Casaub. p. 244. et Eichstædt p. 54. 55.

[42] Cf. Casaubon. pag. 94. 95. Heins. p. 18. Voss. Inst. Poet. II, 19.

[43] De *scabellis* s. *scabillis* eorumque crepitu v. Ernesti clav. Cic. et Ziegler de Mimis Rom. pag. 26. De versu autem illo, quem ex fabula aliqua satyrica petitum putabant Casaub. p. 243. Kœnig p. 24. et alii, ita disputat Eichstædt pag. 79. "Ille versus primum universe allatus est et eo modo, quo Grammatici abuti solent, id est, non indicato fonte, unde ductus sit. Deinde tanto ei minus fidei habendum duco, quanto manifestius est, Marium, ut singula metrorum genera exemplis illustraret, et alibi suopte ingenio confinxisse versus, qui declaratis numeris responderent, et metra in primis, Græcorum tantummodo poetarum usu nobilitata, Latinis numeris expressisse. Cujus rei luculentum exemplum inveni lib. II. p. 2546." Ceterum ex Cic. l. l. intelligitur, Mimis, si non unitatem actionis, nexum tamen et solutionem, gravissima fabulæ momenta, defuisse; et ex eodem forte loco petenda est lux, quam adhuc desiderare videntur verba Juvenal. VIII, 187. et XIII, 111.

[44] Eamdem explicationem, quam nobis suggessit narrationis series, in *Jen. Allg. Lit. Zeit. a.* 1796. *N.* 191. proposuit vir quidam doctus, cui acceptum referimus

et historicus, ab Herode M. Judæorum rege orator missus ad Augustum Imp.) ἐν τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ τῶν Ἱστοριῶν Σύλλαν, φησὶ, τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν, οὕτω χαίρειν μίμοις καὶ γελωτοποιοῖς φιλόγελων γενόμενον, ὡς καὶ πολλὰ γῆς μέτρα αὐτοῖς χαρίζεσθαι τῆς δημοσίας. Ἐμφανίζουσι δ' αὐτοῦ τὸ περὶ ταῦτα ἱλαρὸν αἱ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσαι σατυρικαὶ κωμῳδίαι τῇ πατρίῳ (id Schweigh. ex MSS. restituit pro πατρῴῳ) φωνῇ. — Quid vero? nonne fabulis Græcorum comico-satyricis Atellanas, ab Oscis inventas, simillimas fuisse supra professi sumus? Id quidem non dissimulamus: enimvero hæc convenientia, si non tota, certe maximam partem, fortuita potius fuisse videtur, quam ab imitatione profecta. Ea quoque non nisi ex Grammaticorum (Diomedis III. p. 487. et Marii Victorini II. p. 2527. ed. Putsch.) testimoniis, quibus non nimium tribuerim, suspensa est; et neutiquam dubitamus, quin præter personarum diversitatem (v. sup. not. 23.) alia quoque deprehenderentur discrimina, si vel unius fabulæ et comico-satyricæ et Atellanæ exempla haberemus, quæ comparare liceret. Quæ facultas quum nobis prærepta sit tristi literarum fato, et illius dramatis vix ulla fragmenta, aut dubia tantum, (qualia sunt Sositheanum et alia, quæ eo referuntur) hujus vero admodum pauca reperiantur; omnis hæc disputatio, quamvis doctissima et ingeniosissima, qualem Cel. Eichstædt instituit, (cujus præcipua fere momenta ex utriusque fabulæ exacta convenientia pendent) incertis nititur conjecturis.

Ceterum notandum etiam est, Græcis scriptoribus et Romanis neque accuratas, ut nobis, fuisse diversorum poeseos generum divisiones, vel ex natura semper cujusque petitas, sed sæpe a metro, (unde *Iambi* v. c. dicti) vel aliunde desumtas, neque morem librorum cum titulis in vulgus emittendorum. Sic Horatii carmina, quæ vulgo *Satiræ* et *Epistolæ* appellantur, ab ipso singula primum ad amicos sunt missa et admodum paucis recitata, deinde vero a Grammaticis tum in libros collecta atque digesta, tum *Satirarum* vel *Eclogarum* vel *Sermonum* et *Epistolarum* titulis insignita. Utrum et quomodo Horatius ipse et Persius Juvenalisque libros suos singulave carmina sive inscripserint sive digesserint, ignoramus. Conf. sup. not. 38. Illud

judicium, quod de illo Marii Victorini versu modo tulimus. Atellanas fabulas, hilaritatis minus honestæ plenas, designari existimant Eichstædt p. 77. Schweigh. ad Athen. l. l. et Casaub. p. 243. al. 307 seq. qui tamen p. 94. dubitanter dixerat, fabulas illas vel Atellanas fuisse, vel tabernarias, aut certe mimos quosdam. Ipsa dramata satyrica significari vult Kœnig p. 24. ne frigeant verba extrema τῇ πατρῴᾳ φωνῇ.

quoque *Satiræ* nomen a Grammaticis demum singulis Horatii, Persii et Juvenalis carminibus inditum est: nam olim et primum integros Satirarum libros, non horum diversi argumenti sectiones, significasse videtur. Iisdem quoque Grammaticis synonymæ voces fuere *satira* et *liber;* Gellio certe Satira Varronis eadem I, 22. *satira* et XIII, 11. *liber* dicitur. Conf. Horat. Epist. I, 13, 4.

DE

SATIRICIS ROMANORUM POETIS.

In superiore commentatione ostendimus, Saturam sive Satiram Romanorum tum dramaticam fuisse tum didacticam, et hanc sive Ennianam sive Lucilianam. Jam breviter recensebimus poetas, qui vel Ennium vel Lucilium imitati, adeoque vel varia argumenta versibus persecuti, vel in vitia sæculi sui invecti sunt;[1] et simul ostendemus, quam varie ab iis tractata sit Satira et quam diversas inde species induerit. Quod consilium vellem accuratius perfici posset: sed primum duplex hoc carminum genus, præcipue Lucilianum, quod gliscente morum corruptela sub malorum Principum dominatu et indignatione versum faciente (Juven. I, 79.) præ ceteris arrisisse non est quod miremur, multorum haud dubie ingenia exercuit, quorum omnis intercidit memoria; deinde plerorumque poetarum, quos memorabimus, nomina tantum nobis innotuere, non carmina quoque relicta sunt; denique novimus quidem, ab his vel illis Satiras esse scriptas, sed ignoramus sæpe, utrum Ennianæ fuerint illæ, an Varronianæ, an Lucilianæ, an adeo dramaticæ. Rem quoque turbarunt viri docti, qui vel in cæcam molem congessere carmina omnia, quæ satirici quid, h. e. sive miscelli sive dicacis, spirarent,[2] vel recentiora antiquis auc-

[1] Cf. inpr. Casaub. de Satyr. Græc. poesi et Rom. Satira Lib. II. c. 2. et 3. p. 198—211. 225—240. et Wernsdorf Poet. Lat. Min. T. III. p. XIII—XXVII. et XLV—LXX. quorum commentationes a nobis modo amplificatas, modo contractas, modo emendatas videbis.

[2] Quo refero (α) Satiras, in singulares adversarios scriptas, v. c. a *Lenæo* Grammatico, Pompeii M. liberto, in Sallustium historicum; (v. Sueton. Gramm. c. 15.) ab *Ovidio* in adversarium nobis ignotum, quod carmen invectivum Callimachi exemplo *Ibin* inscripsit; ab *Eucheria*, muliere Aquitanica vel Gallica, quæ forte Sæc. V. vel VI. vixit, in servum quemdam, ejus nuptias ambientem. (vid. Wernsdorf l. l. p. LXV seq. et ipsam Sat. ibid. p. 97 seq.) Similia carmina famosa sive maledica a multis in multos

toribus tribuere,[3] vel ea adeo commenti sunt, quæ nemo scripsit.[4] Neque dissimilamus, nos ipsos etiam vereri, ne, finibus terminisque ultra, quam satis sit, prolatis et multis diversisque satiricorum carminum generibus coagmentatis, implicatior facta sit disputatio nostra. Quidquid vero ita peccavimus, juvenum causa peccatum est eoque consilio, ut hi omnium poetarum Latinorum, qui inter satiricos vulgo referuntur, veram indolem perspectam haberent, et, quoties horum nomina vel legerentur ab iis vel audirentur, recte de iis judicarent.

Cn. Nævius, antiquissimus Romanorum poeta, qui bellum Punicum I., quo stipendia fecerat, versibus descripsit Saturniis, Satiram quoque composuit, teste Festo p. 411 edit. Dacerii. Hæc vero haud dubie fuit dramatica: nam Nævius jam inde ab a. U. c. DXIX, adeoque quadriennio post natum Ennium, fabulas dedit, (v. Gell. XVII, 21 extr.) et mortuus est a. U. c. DXLIX. v. Hieron. in Chron. Euseb. ad Olymp. 114. ubi etiam tradit, eum ob maledicentiam Scipioni Africano et Metello invisum fuisse et primum in carcerem a triumviris capitalibus conjectum, deinde in exsilium actum, nec inde rediisse Romam, sed Uticæ obiisse. Talem quoque suspicor fuisse Satiram L. Pomponii, quæ in sexto Prisciani libro laudatur. Fuit is Bononiensis et clarissimus Atellanarum scriptor, quem Velleius Pat. II, 9. Sullanis dicit temporibus vixisse, ac sensibus fuisse celebrem, verbis rudem et novitate inventi a se operis commendabilem. Atellanæ ejus memorantur Gell. X, 24. XII, 10. XVI, 6. XVIII, 6. Ad idem forte Satirarum genus referendæ sunt illæ, quas T. Quinctius Atta Ciceronis ætate, præter Togatas fabulas et Epigrammata, scripsisse perhibetur. v. Diomed. et Macrob.

scripta, v. c. a Sex. Vestilio in C. Cæsarem, (v. Tac. Ann. VI, 9.) ab Antistio Sosiano in Neronem, (Tac. Ann. XIV, 48. et XVI, 14.) ab Ælio Saturnino, C. Cominio et Sextio Paconiano in Tiberium, (Dio Cass. lib. LVII. extr. Tac. Ann. IV, 31. et VI, 39.) a Lucano in Neronem et potentissimos ejus amicos, (Sueton. in vita Lucani) a Nerone in Afranium Quinctianum (Tacit. Ann. XV, 49.) cet. quæ non magis huc spectant, quam epigrammata Martialis aliorumque. β) Carmina detestanda Curtii Montani. (v. Tac. Ann. XVI, 28.) γ) Diras, v. c. Val. Catonis, qui in iis primum agros licentia Sullani temporis amissos, deinde Lydiam amasiam sibi ereptam esse queritur. (v. Wernsdorf. l. l. p. XLVI seq. qui et carmen ipsum typis recudendum curavit p. 4 seq.

[3] Sic Pithœus, Henr. Stephanus et Casp. Barthius veteri cuidam poetæ tribuendam putarunt Epistolam s. *Satiram de Lite*, cujus auctor potius fuit *Mich. Hospitalius*, celeberrimus Franciæ Cancellarius et vir summi ingenii, qui a. Chr. 1573 mortuus est. v. Fabric. Bibl. Lat. IV, 1. T. III. p. 244. et Wernsdorf. l. l. p. LIV. LV.

[4] Ita *Stratonicum* Satirarum scriptoribus adnumeravit Schottus in Indice Auctorum Plinii Majoris Antwerp. 1616. 8. Sed Stratonicus sculptor fuit, qui Satyrum finxit. v. Plin. XXXIII, 12.

Ennianas Satiras scripsit M. Pacuvius, poeta tragicus et pictor, Ennii nepos ex sorore, si Plinio XXXV, 4., vel ex filia, si Hieronymo fides habenda in Chron. Euseb. Olymp. CLVI, 3. ubi is hoc anno illum Brundisii natum esse et prope nonagenarium Tarenti obiisse refert. Utrum vero pressius Ennii vestigia persequutus, an proprio consilio usus sit, non constat: quin satiricum quoque poetam eum fuisse ignoraremus, nisi id docuisset nos Diomedes lib. III. p. 483. ed. Putsch. cujus verba jam supra laudavimus: *Olim carmen, quod ex variis poematibus constabat, Satira vocabatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.* Pacuviana quidem servarunt Cicero, (de Div. I, 57. et ad Heren. II, 23.) Gellius (I, 24. II, 26. IV, 17. IX, 14. XIII, 2. 8. 29. XIV, 1.) et alii: sed hæc tragœdiarum ejus vel epigrammatum, non satirarum, fragmenta sunt et tituli. De ingenio illius ita judicavit Quintilianus I. O. X, 1. *Hic gravitate sententiarum, pondere verborum, auctoritate personarum clarissimus fuit, citra tamen nitorem.*

Quinam poetæ præter Pacuvium Ennianas conscripserint Satiras, non habeo dicere. In eorum forte numerum tum quidam ex iis referendi sunt, quos infra in Lucilii imitatores reposui, tum Sævius Nicanor Grammaticus, qui Varronis ævo, vel non ita multo post vixisse videtur, et de quo hæc memoriæ prodidit Sueton. de ill. Gramm. c. 5. *Fecit præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, et Satiram quoque, in qua libertinum se ac duplici cognomine per hoc indicat: Sæviu' Nicanor Marci libertu' negabit; Sæviu' Postumianus idem, sed Marcu' docebit.*

Ad Ennianæ Satiræ similitudinem accessit *Varroniana*, quæ tamen non varia tantum metra et argumenta, et seria cum jocis, sed pedestrem quoque sermonem cum poetico et, ut Luciliana, Græca cum Latinis miscuit. Quintilianus, qui in Inst. Or. X, 1. s. 93. de Satira Luciliana disputaverat, mox s. 95 hæc adjungit: *Alterum illud est et prius Satiræ genus,* (scil. Ennianum, quod antiquius est)[5] *quod non sola carminum varietate* (sed etiam orationis, prosæ et numeris adstrictæ, Latinæ et Græcæ) *mixtum condidit* M. Terentius Varro, *vir Romanorum eruditissimus. Plurimos hic libros et doctissimos composuit, peritissimus linguæ Latinæ et omnis antiquitatis et rerum Græcarum nostra-*

[5] Gesnerus ad Quintil. l. l. putabat, *prius genus* hic dici præstantius, vel illud *prius* ex compendio vocis *posterius* ortum esse, nostram vero interpretationem diserte contradicere iis, quæ s. 93 disputaverit Fabius; quod equidem non assequor; eum tamen non satis perspicue loquutum esse crediderim.

rumque, plus tamen scientiæ collaturus quam eloquentiæ.[6] Quod consilium sequutus sit Varro in Satiris suis, quæ et *libri* passim dicuntur et quarum non nisi pauca supersunt fragmenta et tituli,[7] ipse declaravit ap. Cic. Acad. Quæst. I, 2. his verbis: *Quæ nemo adhuc docuerat, nec erat, unde studiosi scire possent, ea, quantum potui) (nihil enim magnopere meorum miror) feci, ut essent nota nostris: a Græcis enim peti non poterant, ac post L. Ælii nostri occasum ne a Latinis quidem. Et tamen in illis veteribus nostris, quæ, Menippum imitati, non interpretati, quadam hilaritate conspersimus, multa admista ex intima philosophia, multa dicta dialectice: quæ quo facilius minus docti intelligerent, jucunditate quadam ad legendum invitati, in laudationibus, in iis ipsis antiquitatum procemiis philosophiæ, scribere voluimus, si modo consequuti sumus.*[8] Varro itaque in hoc opere numeroso et multiplici orationis rerumque, ex omnibus literarum et artium generibus decerptarum, varietate conspicuo philologiam cum philosophia temperavit, et imitatus est in scribendi genere *Menippum*, philosophum Gadarenum, Cynicum et σπουδογέλοιον; unde etiam tum ipse, tum Satiræ ejus olim dicebantur *Menippeæ* et *Cynicæ.*[9] Hanc et denominationem et imitationem ad solum scribendi genus ejusque similitudinem spectasse, jam monuit Probus ad Virgilii Ecl. VI. his verbis: *Varro Menippeus non a magistro, cujus ætas longe præcesserat, nominatus, sed a societate ingenii, quod is quoque omnigeno carmine expoliverat satiras suas,* h. e. libros suos, Romanis sa-

[6] Vir et doctissimus fuit, et ingeniosissimus ac πολυγραφώτατος, (v. Dionys. Hal. II, 21. Senec. Cons. ad Helv. 8. Cic. ad Att. XIII, 18.) natus a. U. c. 638. mortuus a. U. c. 726 vel 727. (cf. Plin. XXIX, 4. s. 18.) magistro usus eruditissimo L. Ælio Stilone, (Gell. I, 18. XX, 11. Cic. Acad. Qu. I, 2. et Brut. 56.) in Ciceronis aliorumque virorum clarissimorum familiaritate versatus, (Cic. Acad. Qu. I, 1. et ad Div. XIII, 10.) tribunatu et aliis muneribus functus, Pompeii partes amplexus in bello civili, (Plin. VII, 30. Appian. b. Mithrid. 95.) Cæsari reconciliatus et ab eo Bibliothecis comparandis et digerendis præfectus, (Plin. VII, 30.) ab Antonio autem a. U. c. 710. proscriptus. (Appian. b. civ. IV, 47.) Ipse ap. Gell. III, 10 extr. memorat, se jam duodecimam annorum hebdomadam (annum ætatis 84.) ingressum esse et ad eum diem LXX hebdomadas librorum (h. e. 490 libros) conscripsisse, ex quibus aliquam multos, quum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse. (cf. Gell. XIV, 7. et XIX, 14.) Hodie ex iis non nisi libri III de re rustica, sex de lingua Latina et pauca reliquorum fragmenta et tituli restant.

[7] Conf. Gell. I, 17. et 22. III, 16. et 18. VI, 5. VII, 16. XIII, 4. 11. 16. 21. 28. et 30. XV, 19. XIX, 8. Macrob. Sat. I, 7. II, 8 et 11. III, 8 et 12. Fabric. Bibl. Lat. lib. I. c. 7. ed. Ernest. T. I. p. 128 seq.

[8] Ita hunc locum ingeniose emendavit Ernesti.

[9] Conf. Gell. I, 17 II, 18. XIII, 29. al. 30. Macrob. Sat. I, 11. Strab. XVI. Athenæus XIV, 7. Casaub. de Sat. Rom. p. 202 seq. Diog. Laert. VI, 99. ibique Menag.

tiris similes: nam Probus, non ipse Menippus, ita eos appellasse censendus est.[10]

Menippi et Varronis exemplo etiam alii prosam vario carminis genere tamquam interjectis gemmulis ac stellulis distinxere; v. c. Julianus, tum in libello de Cæsaribus, in quo primos perstrinxit Imperatores, tum in Satira, cui titulus est Μισοπώγων s. barbæ osor, et in qua acerbe notavit mores Antiochensium, quibus barba, quam alebat ludibrio fuerat: L. Annæus Seneca, in lepidissimo ludo de morte Claudii Cæsaris, in quo confingit, hunc ingentis stuporis hominem non in deos, sed in cucurbitas relatum esse: nam esu venenati boleti, *κολοκύντης* s. *κολοκύνθης*, Claudius, hujus cibi avidissimus, periisse credebatur, et inepti homines cucurbitis comparari solebant; (cucurbitæ caput habere dicuntur Apul. Met. I. p. 109. ed. Elmenh.) unde Seneca libellum suum non *Satiram*, neque *ἀποθέωσιν*, sed *ἀποκολοκύντωσιν* facete inscripsit: T. Petronius Arbiter, (Massiliensis, equestri genere natus, consularis, Neroni familiaris et elegantiæ *arbiter*, sed artibus Tigellini æmuli ad mortem compulsus, quam sibi lente, incisis venis, intulit; de quo v. Tac. Ann. XVI, 18. 19.) in *Satirico* vel *Satiricon libris*,[11] in quibus mores suæ ætatis, præcipue avaritiam, luxum, superbiam aliaque vitia, discordias bellaque civilia gignentia et rei publicæ conversionem minantia stylo mordaci et plano describit, insertis passim carminibus, modo longioribus, inpr. de bello civili vel de

[10] Quod quum non reputaret Casaubonus l. l. p. 205 seq. nodum in scirpo quæsivit. Id jam monuit Kœnig de Sat. Rom. p. 32. et præterea hæc: “Quod Casaubonus de scribendi genere Menippeo dicit, non puto ad omnia ejus scripta transferenda esse, inter quæ etiam ea poterant esse, quorum stilum Varro sequi potuerit. Hoc quoque cum eo non statuerim, Menippum a Luciano T. I. p. 455 seq. ed. Reitz. epicorum et tragicorum flosculis utentem, ad ejus scribendi genus ridendum inductum esse, sed ut illorum poetarum tumorem exagitantem, quod ipse Lucianus multis locis facit.”

[11] Casaubonus l. l. p. 259. “Petronii, inquit, libellus mera est Satura Varroniana: ipse tamen *Saturicum* sive *Satiricum* maluit inscribere; quomodo *Commentarium* dicitur pro commentario libro, *Apologeticus* pro apologetico libro. At qui *Satyricon* titulum Petronii reliquiis imposuerunt, ii sine dubio Græcam vocis Satiræ originem spectabant: cujus rei numquam auctori venisse in mentem, pro certo habeo. De *Martiano Capella* minus ausim affirmare propter antiquitatem hujus erroris. Et tamen ipse in causa explicanda, cur opus suum *Satiram* inscripserit, nobiscum facit. Sic enim ait: *Tandem senilem Martiane fabulam Miscillo lusit quam lucernis flamine Satira.*” P. Burmannus in Præf. edit. suæ Petronii libros Græca forma *Satyricῶν* s. *Satiricῶν* scil. libros appellari malebat, ut Ovidii *Metamorphoseων*, Hygini *Poeticῶν Astronomicῶν*, Fulgentii *Mythologicῶν*, Solini *Ponticῶν* cet. Eorum vero argumentum plane convenit et temporibus Neronianis et ingenio moribusque illius Petronii; neque sententiam suam nobis persuasere, qui auctorem illorum vel Claudii, vel Severi, vel Antoninorum ætate vixisse opinati sunt. Prius P. Burmannus, alterum Statilius, et posterius Valesii contenderunt.

mutatione rei publicæ, modo brevioribus; unde intelligitur, eum non magis Varronem, quam Lucilium sibi imitandum proposuisse et novum aliquod mixtumque Satiræ genus tractasse: (ad quod tamen Juliani quoque et Senecæ libelli modo laudati quodam modo referri possunt) Marcianus Mineus Felix Capella Madaurensis vel Carthaginiensis, scriptor semibarbarus, qui Sæc. V. temporibus Leonis Thracis vixit, in *Satira* sua, cujus duo priores libri Philosophiæ ἀποθέωσιν sive fabulam de nuptiis Philologiæ et Mercurii, reliqui vero septem singularum artium liberalium, Grammaticæ, Dialecticæ, Rhetoricæ, Geometriæ, Arithmeticæ, Astronomiæ et Musicæ, laudes ac præcepta continent: Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius consularis, (natus Romæ a. Chr. 455. et securi percussus a. 524. quum reus majestatis factus esset) in libris præclaris et tam argumento quam stylo conspicuis de consolatione philosophiæ, quos in carcere scripsit, in quem jussu Theodorici Gothorum regis conjectus erat. — Aliæ *Satiræ Menippeæ* etiam ab aliis tum ante tum post renatas literas scriptæ sunt, v. c. a P. Cunæo, JCto Batavo, *Sardi Venales seu Satira Menippea in sui sæculi homines inepte eruditos;* a Justo Lipsio *Somnium s. Satira Menippea in criticos; et poetas inscitos;* a Dan. Heinsio *Hercules tuam fidem, sive Munsterus Hypobolimæus, id est Satira Menippea de vita, origine et moribus Casp. Scioppii.*

Sed jam progrediamur ad recensum eorum, qui Lucilium et Satiræ ab eo inventæ genus imitati sunt. Huic Satiræ primum novam plane multoque meliorem induit formam ingenium Horatii, qui maculas et labes, tum incuria auctoris, tum sæculi genio ei adspersas, eluit, verborum contumeliis et petulantiæ jocos et sales, orationique subitæ et incuriosæ, horridæ et scabræ, obscœnæ et procaci, tersam et limatam, puram et æquabiliter fluentem, facetam et urbanam substituit, et neque Græca immiscuit Latinis, neque alio quam heroico versu usus est. Illum sibi exemplar proposuere posteriores poetæ satirici, etiam secundi ab eo, Persius et Juvenalis: at quisque eorum singulari genere dicendi usus est et diversa ratione, pro ingeniorum temporumque diversitate, argumenta tractavit. Quod intelligetur ex proxima commentatione, in qua de *Horatio, Persio* ac *Juvenale* seorsum disseremus, et hos poetas satiricos, quorum opera manibus adhuc nostris teruntur, inter se comparabimus. Nunc sufficiat breviter recensuisse ceteros *Lucilii* imitatores, quorum Satiræ tantum non omnes interciderunt; quod gravius doleremus, nisi fortuna nobis triumviros illos servasset.

Ante *Horatium*, qui a. U. c. 689. adeoque XL fere annis post Lucilii mortem natus est, non defuisse, qui hujus quidem exemplo, sed parum prospero conatus successu, ad Satiras scribendas animum appellerent, ille nos ipse docet Sat. I, 10, 46 seq. *Hoc* (satiricum poema) *erat, experto frustra Varrone Atacino Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem, Inventore minor.* Hic est P. Terentius Varro, natus circiter a. U. c. 670. et a patria Atace, Galliæ Narbonensis vico, (v. Hieron. in Chron. Euseb. ad Olymp. 174. a. 2.) vel ab Atace, Narbonensi fluvio, (v. Porphyr. ad Horat. l. l.) dictus Atacinus. Is præter Satiras scripsit Argonautica bellumque Sequanicum, et judicio Quintil. X, 1. s. 87. *in iis, per quæ nomen est adsequutus, interpres fuit operis alieni, non spernendus quidem, verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Præter hunc quosdam alios satiricum dicendi genus frustra ante se expertos esse tradit Horatius l. l. at quinam hi fuerint ignoramus. Casaubonus huc refert *Sævium* s. *Suevium Nicanorem* et *Lenæum* (Pompeii M. libertum) Grammaticos; (v. Macrob. Sat. II, 14. et Suet. de ill. Gramm. c. 5. et 15.) quorum Satiras forte non Lucilianas fuisse supra diximus. Omisit autem L. Albutium, quem nos in horum locum substituimus ex Varrone de Re Rust. III. 2. s. 17. *Nonne item L. Albutius homo* (*ut scitis*) *apprime doctus, cujus Luciliano charactere sunt libelli, dicebat in Albano fundum suum pastionibus semper vinci a villa? agrum enim minus dena millia reddere, villam plus vicena.* In optimis Varronis codicibus legitur *Abuccius*, ut et III, 6, 6. sed prænomen forte, non nomen emendandum et reponendum *T. Albutius* s. *Albucius.* Is fuit æqualis Lucilio, qui passim ejus meminit in Satiris, (v. c. ap. Cic. Fin. I, 3. et Orat. 44.) Proprætor Sardiniæ a. U. c. 648. (Cic. Div. 19. Pis. 38. Off. II, 14. Prov. 7. Brut. 26.) perfectus Epicureus et pæne Græcus, qui primum adolescens et postea exsul Athenis vixit. (Cic. Brut. 35. et Tusc. Qu. V, 37.)

Horatii ætate Julius Florus, et, si Porphyr. ad Horat. Epist. I, 3. fides habenda, *hic Florus fuit Satirarum scriptor, cujus sunt electæ ex Ennio, Lucilio et Varrone:* adeoque diversa Satiræ genera tractavit vel miscuit. Ei inscriptæ sunt Horat. Epist. III. lib. I. et II. lib. II. ex quibus (et quidem ex Ep. III, 21. 24. et II, 59. 60.) Casaubonus pag. 230. et Wielandus (ad Horat. Ep. T. II. p. 129.) conjiciunt, eum non nisi Ἐρωτικὰ scripsisse. Ingenium tamen ejus varium fuisse et ad diversa scribendi genera aptum, ex eadem Epist. III, 22 seq. cognoscitur: ex quo loco etiam probabile fit, de eodem

Floro loqui Quintil. X, 3, 12 seq. et Senec. Controv. XXV. Hic memorat, eum declamatorem, ille vero, eum principem in eloquentia Galliarum et inter paucos disertum fuisse.

Post Horatium præter *Persium* et *Juvenalem* horumque ætate multi alii exstitere Satirarum scriptores, *Turnus, Lenius, Silius, Sulpicia, Tucca, Manlius Vopiscus,* forte et *Julius Rufus, Cornutus, Gavius Bassus* et *Rabirius* s. *Rubrius* aliique, quos fama obscura recondit. (Quintil. X, 1. s. 94. laudatis Lucilio, Horatio et Persio, hæc subjungit: *Sunt clari hodieque, et qui olim nominabuntur.)* Tres priores, Auruncæ natos, quæ Lucilii quoque patria fuit, memorat vetus Scholiastes Juvenalis ad Sat. I, 20. ubi hæc notavit: *Turnum dicit Scævæ Memoris tragici poetæ fratrem, qui libertini generis ad honores ambitione provectus est, potens in aula Vespasianorum Titi et Domitiani: vel Lenium dicit, qui et ipse Satiras scripsit: vel Silium, et ipsum sui temporis Satiricum. Qui omnes ex Aurunca fuerunt. Lenius* et *Silius,* quod sciam, non aliis laudantur, nisi potius illi nomen fuit *Lenæo,* de quo supra dixi, et huic cognomen *Basso* vel *Sparso,* qui rhetores fuere. (v. Senec. Controv. III. VI. et VII.) *Turni* autem Satiras amplissimis verbis ornant Martial. VII, 97. XI, 10. Rutil. in Itiner. I, 600. et Sidon. Apollin. Carm. IX. excusat. ad Felicem x. 267. Conf. Wernsdorf P. L. M. Vol. III. p. LIX seq. qui non vanis rationibus ductus suspicatur, eum auctorem fuisse Satiræ prolixæ, quæ Neronis vitia sceleraque omnia liberius et longo ordine enarrasse videtur et cujus fragmentum, XXX versus complectens, ex P. Burman. Anthol. Lat. T. II. p. 645. ille cum notis exhibuit ibid. p. 77 seq. Ex eadem vel alia Turni satira petiti duo versus, qui admodum corrupte leguntur in vett. Scholiis Juven. ad Sat. I, 71. *Ex qua Cæsareas soboles horrida Locusta Occidit cura sui verna nota Neronis.* Quos varie emendarunt viri docti: Casaubonus de Sat. Rom. p. 231. *Ex quo C. s. homicida L. Occidit curæque veneni admota Neroni est;* Barthius Advers. XXIV, 11. *Circes vi vernæ nota Neroni,* vel *cura vivaria* (h. e. prædia a Nerone donata) *nacta Neronis;* vir doctus in Miscell. Obss. T. V. p. 264. coll. Suet. Ner. 33. *Et quo Cæsaream sobolem Locusta cecidit Horrida, cæde suis vernæ jam nota Neroni;* Wernsdorf l. l. p. 82. *Ex quo C. s. horrenda Locusta Occidit, Circe inter vernas nota Neronis,* vel *curans sævi fera vota Neronis.*

Sulpicia s. Sulpitia, Caleni uxor, præter carmina amatoria Satiram de corrupto rei publicæ statu temporibus Domitiani tunc scripsit, quum tyrannus ille edicto philosophos Urbe expulisset. Ea adhuc

exstat et multis exemplaribus tum Ausonii, (inter cujus carmina primum reperta est et edita a. 1500 a Thaddæo Ugoleto) tum Petronii, Catalectorum, Persii et Juvenalis adnexa est: recepta quoque a Wernsdorfio in Poet. Lat. Min. T. III. p. 83 seq. Ipsa poetria impense laudatur a Martiale X, 35. et 38. et Scaliger in Hypercritico monet, *in ea multum dexteritatis ad satiricam amarulentiam adspirantis esse, numeros vero, ut in eo genere poematis, non contemnendos.* Contra Casaubonus de Sat. Rom. p. 236. *Non erraverit judicio meo,* inquit, *qui Satiram id poema nominaverit: eruditionem tamen et probitatem nobilissimæ feminæ ex carmine potius laudes, quam acrimoniam et ad satiricos morsus εὐφυΐαν; lacertis enim caret oratio et ἀγωνιστικῷ spiritu.* Conf. Wernsdorf l. l. p. LX seq. — Tucca ineptus fuit Satirographus et deridetur a Martiale XII, 95. al. 94. et al. 96. e cujus epigr. versu 7. *(Audemus Satiras: Lucilius esse laboras)* Casaubonus et Wernsdorf colligebant, Martialem, si eum serio scripserit, ipsum quoque satiricorum poetarum choro inserendum esse. Qui totum vero perlegerit epigramma, non ita judicabit. — Manlii Vopisci ingenium et ad alia carmina, et ad Satiras scribendas aptissimum Statius summis laudibus celebrat in Sylv. I, 3, 101 seq. idemque in Epistola ad Stellam, Sylvis præfixa, Vopiscum appellat *virum eruditissimum, qui præcipue vindicet a situ literas jam pæne fugientes.*

Satiricis horum temporum poetis adnumerantur etiam *Julius Rufus, Cornutus, Gavius Bassus* et *Rabirius s. Rubrius:* sed Rufus nullas forte Satiras, et reliqui alias, quam Lucilianas, scripsere. Julii Rufi mentionem facit Martialis in disticho, figuræ Socratis subscripto, lib. X. epigr. 99. *Si Romana forent hæc Socratis ora, fuissent, Julius in Satyris qualia Rufus habet.* Casaubonus de Sat. Rom. p. 231. existimat, his verbis gravitatem Rufi in Satiris laudari, Crenius autem ibid. in adnot. et Raderus ad Martial. l. l. suspicantur, hunc virum illustrem fuisse et doctum, ad quem Plinius Epist. V, 21. et VII, 25. scripserit. Sed Wernsdorf l. l. p. XVII. jam bene contra eos ita disputavit: "Ut hoc affirmari vix tuto licet, quum plures Rufos in epistolis memoret Plinius, ita et illud valde dubium, an Satiricam Rufi poesin Martialis laudare voluerit. Nam quum de imagine Socratis sermo sit, quem simo vultu et Silenis simili fuisse gemmæ antiquæ docent, potest hæc esse sententia Martialis, ut dicat, vultum Socraticum Rufi quasi inter Satyros fuisse, aut eum irrisum a Satiricis poetis." — Annæus Cornutus, philosophus Stoicus, tragicus poeta (v. Sueton. vit. Persii) et præceptor Persii, (cujus Satira V ei inscripta

est) multa scripsit philosophica et rhetorica, (v. Euseb. in Chron. ad a. 2083. Hieron. in Epist. ad Magnum oratorem, et Suidas, qui tamen multa de eo falsa et inepta tradit) forte et libellum de natura deorum, qui Phurnuti vulgo nomen præ se fert, nec non commentaria in Virgilium et libros de figuris sententiarum: (v. Gell. II, 6. IX, 9. et Macrob. V, 19.) a Nerone autem propter liberius de ejus carminibus judicium exsilio mulctatus est, (v. Euseb. l. l. et Dio Cass. LXII. extr.) et postea interfectus cum Musonio. (cf. Suidas et Voss. de hist. Lat. I, 26. ubi diversas narrationes illas ita conciliavit.) Eumdem composuisse Satiras, colligitur ex verbis Fulgentii Planciadis in exposit. serm. ant. *Titivillitium dici voluerunt fila putrida, quæ de telis cadunt. Plautus Casina* II, 5, 39. *Non ego istud verbum emsitem titivillitio, id est, re admodum vilissima. Nam et M. Cornutus in Satyra ait: Titivilles Flacce do tibi.* Ita hunc locum exhibuit Muncker. in Mythogr. Lat. T. II. p. 175. Casaubonus vero de Sat. Rom. p. 234. et 235. ita citavit postrema verba: *Titivillitii sat cedo tibi*, et hæc adnotavit: "Fortasse legendum: *Titivillitio istas cedo tibi.* (Sed v. Gronov. ad Plaut. l. l.) Videtur hic esse Annæus Cornutus: quam ob rem verba Persii Sat. V, 15. quæ sub persona Cornuti pronunciantur: *pallentes radere mores Doctus et ingenuo culpam defigere ludo*, ita puto accipienda, ut dicat Cornutus, se Persium discipulum suum in scribendis Satiris exercuisse et hac occasione interdum, velut exempli causa, Satiras scripsisse." — Satira Gavii (non *Galbii* vel *Gabii*, quæ ignota sunt gentium nomina) Bassi, forte ejus, quem Trajanus Ponticæ præfecit oræ, (v. Plin. Ep. X, 18. et 32.) laudatur eidem Fulgentio l. l. p. 179. *Veruina jaculi genus longum, quod aliqui verutum nominant. Gavius Bassus, Satira: Veruina confodiende, non te nauci facio.* Sed Wernsdorf jam bene monuit l. l. p. XIX. vocabulo *Satiræ* commentarium fortasse miscellarum observationum indicari, quales Bassi fuerint libri de Diis et de origine verborum, de quibus v. Macrob. Sat. I, 9. II, 14. et Gell. II, 4. V, 7. XI, 17. — Rabirii Satiram (sed qualem?) memorat idem Fulgentius l. l. p. 183. (ubi in quibusdam codd. *Rubrius* legitur) *Abstemius observans. Rabirius in Satira: Abstemium merulenta fugit Methenia nomen.* Vulgo putant, C. Rabirium designari, poetam epicum et secundum a Virgilio; de quo v. Vellei. II, 36. Ovid. Ep. ex Ponto IV, 16, 5. ct Quintil. X, 1, 90.

Seriores Satirographi fuere L. Apuleius, quem vide in Floridis p. 346. et p. m. 363. edit. Elmenh. — Tetradius, Ausonii Burdigalensis

amicus, a quo Satiræ ejus et sales laudantur in Epist. XV. — Cæcina Decius Albinus, Præf. Urbi et Tusciæ regnantibus Honorio et Theodosio II., aut potius pater ejus Lucillus vel Lucullus, quem Turno et Juvenali æquat Rutilius in Itinerario I, 599 seq. et de quo docte ac copiose egit Wernsdorf in Poet. Lat. Min. T. III. p. XXII seq. T. IV. p. 824. et T. V. p. 182. — Rusticus Elpidius, Theodorici Italiæ regis medicus, qui olim se dolore ob injurias a quibusdam acceptas incensum Satiras scripsisse easque postea damnasse profitetur in carmine de Christi Jesu beneficiis p. 757. Poet. eccles. Ge. Fabricii. — Claudius Marius Victor Massiliensis rhetor et poeta, mortuus Theodosio ac Valentiniano regnantibus, auctor Epistolæ ad Salmonem Abbatem vel potius *dialogi de perversis suæ ætatis moribus*. (v. Wernsdorf P. L. M. III. p. LXVIII seq. et ipsum dialogum p. 103 seq.) — Probus, quem Lupus Ferrariensis in Epist. XX. et ex eo Barthius Advers. XLVIII, 16. floruisse dicunt circa a. Chr. 840. et in Satira quadam ostendisse, Christum etiam pro paganis sapientibus mortuum esse. Quæ Satira vel non Luciliana fuerit, vel hoc argumentum non solum tractaverit necesse est. (Conf. inf. Ind. Editt. ad a. 1585.) — Johannes de Garlandia s. *Garlandria*, Anglicus poeta, grammaticus, chymicus, mathematicus et theologus, qui Sæc. XI. vixit et cujus Satirarum mentionem fecit Jo. Baleus Scriptor. Britan. Cent. II. n. 48. — Godfridus, Wintoniensis in Anglia cœnobii Prior, mortuus a. Chr. 1141. cujus *Epigrammata Satirica* et *libros de diversis hominum moribus* memorat Baleus l. l. Cent. II. c. 59. p. 168. et Jo. Pitseus in relatt. hist. de rebus Angl. p. 192. 193. — Walo s. Gualo, alius Britannus, qui Sæc. XII. exeunte vixit, et præter varia carmina Satiram quoque in sacrilegos monachos scripsit, quæ reperitur in Matth. Flacii poemat. doctorum piorumque virorum de corrupto ecclesiæ statu. — Bernardus, Monachus Cluniacensis initio Sæc. XII. qui in tribus Satiris acriter invectus est in clerum et curiam Romanam. (v. Wernsdorf l. l. p. XXVII.) — Bernhardus Geystensis *Palponista*, qui ita inscripsit duos libros de vita privata et aulica, rhythmicis hexametris compositos. (v. Wernsdorf T. IV. p. 826.)

DE DIVERSA

SATIRARUM

LUCILII, HORATII, PERSII ET JUVENALIS

INDOLE,

DEQUE FRUCTU EX EARUM LECTIONE

PERCIPIENDO.

Declaratis jam variis Satiræ Romanæ generibus poetisque satiricis breviter recensitis, superest, ut horum principes, Lucilius, Horatius, Persius et Juvenalis, inter se conferantur, quæque cuivis et virtutes et vitia sint propria, ostendatur.[1] Comparatio illa jam a multis est instituta: sed dici vix potest, quantopere inter eos discrepet.[2] Neque hoc adeo mirum videri debet. Nam, ut taceam, eum plerumque scriptorem aliis ejusdem generis a nobis anteferri, cujus ingenium moresque

[1] De fructu, ex Horatii, Persii et Juvenalis lectione percipiendo, pauca tantum infra disputavi, quum de poetici studii utilitate in universum jam multi accurate atque copiose præceperint et pleraque, ad illam rem proprie spectantia, sint talia, ut, nisi quis tardissimi sit ingenii, hæc facile ex iis, quæ de poetarum illorum virtutibus ac propria indole dixi, colligere possit.

[2] Horatio D. Heinsius de Sat. Horat. et Dacierius in Præfat. editioni hujus poetæ præfixa, Persio Casaub. in Prolegom. in Pers., Juvenali Scaliger in lib. III. et VI. Poet., Lipsius Epist. Quæst. II, 9. et Rigaltius in Diss. de Sat. Juven. palmam deferunt. Conf. etiam Vulpius de Sat. Lat. c. XI. et XII. Cunæus in Orat. XI. XII. et alii. Nemo autem vel copiosius vel accuratius de vera cujusvis poetæ atque propria indole disputavit, quam Manso in libro, qui inscriptus est *Nachträge zu Sulzers Theorie* T. IV. Fasc. II. p. 446—496. (quæ tamen commentatio nondum absoluta est et ad Lucilium tantum Horatiumque spectat) et Kœnig de Sat. Rom. p. 34—104. quos libellos legisse neminem pœnitebit. Nos primas modo lineas duximus, et neutro jam consulto eadem fere animo nobis informaveramus judicia.

cum nostris maxime congruant quique adeo nobis potissimum in deliciis sit, viri docti non satis reputasse videntur, illam comparationem fere totam pendere a diversitate temporum, ingeniorum, morum studiorumque cujusvis poetæ. Omnis vero disputatio fluctuet necesse est, si non nisi in universum res aliqua in quæstionem vocatur, neque certa constituitur formula regulaque, ad quam judicia exigantur.

In diversis Satiræ generibus auctoribusque dijudicandis ratio præcipue habenda est sæculi, quo poeta quisque vixit, et morum studiorumque, quæ eo viguerunt. Nullum enim poeseos genus est, quod magis sit filia temporis, quam Satira, quæ inde depromit argumenta et omnem fere succum atque colorem ducit. Præterea dispiciendum est, quod cuivis poetæ fuerit ingenium, quæ institutio et victus consuetudo.

Lucilius, ut de eo primum quædam et seorsum dicamus, ab obsessa Carthagine ad initium quinti consulatus Marii, in quo Cimbri et Teutones victi sunt, adeoque ea vixit ætate, qua in dies quidem ardescebat quasi certamen, in quod antiqui mores cum novis, probitas cum improbitate, descenderant, sed virtus pleniore adhuc ore palamque laudabatur et innocentia a multis protegebatur; qua numerus infirmorum ægrotorumque quotidie gliscebat, sed non deerant medici, quorum remedia si non arcerent contagionem pestemque, ex Asia, Græcia et Macedonia importatam, saltem vim ejus infringerent; qua adhuc bonis potius quam malis artibus, et virtutibus magis quam nobilitate et divitiis summus dignitatis gradus obtinebatur, et juvenes virique natalium splendore conspicui bonis exemplis, adspectu imaginum et memoria rerum, a majoribus gestarum, ad mores eorum constanter tuendos et ad ea, quæ honesta, præclara et magnifica sunt, sectanda inflammabantur; qua libertas loquendi scribendique nondum vel legibus vel metu tyrannorum præcisa erat, neque magna vel generis vel ordinis ratio habebatur; qua præterea Romani, scriptis Menandri aliorumque Græcorum exculti, jam pæne exuerant rusticam jocorum morumque asperitatem et linguam suam plane ad Græcam formare cœperant. Idem poeta Lælii, Scipionis aliorumque summorum virorum consuetudine politus, hilari et promto ad jocandum animo et ingenii dotibus egregie a natura instructus erat. (v. Horat. Sat. II, 1, 62—74.) Hinc illa audacia magnaque verborum libertas, qua Lucilius sensa mentis palam expromit et explicat, neque tam vitia quam ipsos stultos et improbos cujuscumque generis, loci ac dignitatis vel

nominatim insectatur; hinc antiqua ejus et vernacula festivitas et sales magis nigri quam urbani, ex auctoribus veteris Græcorum comœdiæ hausti; hinc incondita orationis asperitas et versus illi, Græca sæpe verba Latinis inserentes, atque limatiores quidem Ennianis, sed minus politi et comti, quam poetarum, quos Cæsaris et Augusti sæculum tulit. (Conf. sup. de Sat. Rom. p. xlii. et not. 31. et 32.)

Ab ævo Luciliano multum differebat Horatianum. Statum rei publicæ Romanæ luxus, avaritia ceteraque vitia, quæ una cum divitiis peregrinis immigraverant, in dies magis labefactabant et mirum in modum concutiebant primum Gracchanæ, Drusianæ, Apuleianæ aliæque seditiones tribunitiæ, mox bella civilia, proscriptiones, dictaturæ perpetuæ et triumviratus. Mores enim, antea sensim paulatimque lapsi, jam cœperant præcipites ire, et abundantes divitiæ atque voluptates pepererant desiderium, per ambitionem atque potentiam audendi perdendique omnia, donec ad ea perveniretur tempora, quibus perditi atque profligati homines non amplius vel vitia sua, vel remedia, quæ morbo quidem adhibebantur, sed salutem minuebant, pati poterant, aut ferre libertatem, quæ, quum a Cæsariano inde Pompeianoque bello ad pugnam Actiacam vel septimum Augusti consulatum velut moriens reluctata esset dominatui, tandem ei cedere cogebatur. Romani cives, qui olim, quamdiu adhuc parsimoniæ paupertatique honos steterat, disciplinam severam, inopem duramque vitam, justitiam aliasque virtutes coluerant, inde a Sullana ætate opum et coacervandarum et profundendarum inexplebili atque insana cupiditate ardebant; mulieresque non minus turpiter vivebant quam viri. Censura non satis severa erat aut efficax, et institutio liberorum perversa, hominibus sæpe vilissimis turpissimisque tradita et a parentibus vel plane neglecta vel pravis vitiorum exemplis corrupta. Cicero non uno loco deplorat summam, in quam prima ætas sua incidisset, perturbationem disciplinæ veteris, tam publicæ quam privatæ, cum qua rem publicam potentiamque Romanorum et stetisse et cecidisse sapientissimi viri judicarunt, et in Orat. pro Cœlio c. 17. continentiam dicit aliasque Camillorum, Fabriciorum Curiorumque virtutes non solum non in moribus hujus ævi, sed vix jam in libris reperiri; chartas quoque, quæ illam pristinam severitatem continuerint, obsolevisse. Exemplum deinde Augusti, Principis magnifici et luxuriosi, maxime vero Mæcenatis, hominis otio ac mollitiis pæne ultra feminam fluentis, (Vellei. II. 88. Juvenal. I, 66. XII, 39.) opes

immensæ, ex provinciis Romam confluentes, securitas ac quies imperii, tam diutinis procellis ac turbulentis tempestatibus vexati, exiguas simplicitatis, magnitudinis animi aliarumque virtutum morumque veterum reliquias extinguebant, animosque omnium pronos reddebant ad luxuriam, effeminatum languorem et libidines, quæ consiliis Imperatoris novoque civitatis statui quam maxime congruebant, mentem vero abalienabant a studiis severioribus ejusque vires frangebant. Idem Augustus, ut animos civium a sensu libertatis amissæ et diligenti mutatæ rei publicæ consideratione avocaret, ipse autem potentiæ securus esset, callido Mæcenatis consilio, servata externa civitatis forma relictisque omnium magistratuum veterum nominibus, commodis, honoribus, omnem ad se trahebat potestatem, et plebem tam congiariorum, quam spectaculorum, munerum ludorumque adsiduitate, varietate et magnificentia in turpem inertiam atque torpedinem resolvebat, homines autem sanioris mentis tum beneficiis honoribusque sibi devinciebat, tum ad studia excitabat artium literarumque, quarum amorem inani laudis cupiditate ductus simulabat. Magna rerum mutatio novam loquendi, cogitandi et agendi rationem inducebat, et in locum liberæ vocis, olim vel scriptis expressæ, vel toties in concionibus, curiis, foro et rostris auditæ, nunc succedebat oratio adulatorum, calumniatorum et servorum, qui se totos ad domini arbitrium nutumque fingebant. Hinc vera eloquentia Cicerone necato obmutescebat, et poetæ tantum non omnes erant imitatores servum pecus. Nihilo tamen secius sæculum Augusti multo melius feliciusque erat extremis liberæ rei publicæ temporibus. Princeps imperio quietem atque dignitatem civibusque securam bonorum possessionem reddebat, et multa vitia severe coercebat legibus saluberrimis. Ipse etiam, quamvis in adolescentia dedecorum quorumdam et in triumviratu sævitiæ infamiam subierat, postea magnis virtutibus pensabat vitia et clemens erat dominus ac patronus, amicus comis ac fidelis, bonus paterfamilias et Imperator, neque Patris patriæ nomine indignus. Idem artes scientiasque fovebat et cives ad virtutem si non colendam, certe similandam, præmiis pœnisque incitabat. Decor itaque et honestas, judicium et sensus veri, boni ac pulcri, nondum plane exstincta erant, et acuebantur literarum Græcarum studio, quod adhuc vigebat.

Hac ætate (ab a. U. c. 689. ad a. 746.) vixit Horatius, homo hilaris ac suavis, comis et humanus, urbanus et facetus, levis et Veneri Bacchoque non minus, quam Musis carus, fidus et candidus, gratus

et officiosus, ingeniosus et doctus, patre nec ingenuo nec claro, sed bono et honesto, adsiduo morum filii custode et rectore virtutumque et præceptore et exemplo, natus, (v. Sat. I, 4, 105 seq. 6, 65 seq.) præclara præditus indole, artibus imbutus liberalibus et honestis, familiaritate Græcorum et multo rerum usu subactus, elegantissimorum summorumque virorum consuetudine politus, gratia Cæsaris principumque civitatis florens ac tutus, non adsectator eorum vel adsentator humilis et mancipium, nulla philosophiæ disciplina adstrictus, sed modo ex Zenonis, modo ex Epicuri hortis flores decerpens, (v. Epist. I, 1, 13 seq.) privatam virtutem, quum nulla amplius publica esset, colens ac præcipiens, fractis Bruti Cassiique opibus et summa rerum ad unum senatus populique consensu delata cedens fortunæ et vitam liberam, commodam, nullis vel curarum vel negotiorum publicorum molestiis vexatam, otium liberale securamque mediocritatem sectans, animo, paupertate et gloriæ amore ad carmina facienda impulsus.

Post Augustum valde mutabatur rerum status, et libidines vitiaque, pudore et legibus adhuc refrenata, aut clam magis quam palam exercita, vinculis ruptis effuso ferebantur cursu, et vel publica auctoritate exemplisque Cæsarum muniebantur. Pessimi Imperatores erant *Tiberius*, homo ad sævitiam et omne genus vitiorum, quæ vivis Augusto et Germanico Cæsare metu dissimulaverat, natura propensus, qui comitiis populo ademtis, castris prætorianis extra Urbem exstructis et institutis judiciis majestatis delationibusque, quibus maxime innocentes ab eo ceterisque tyrannis opprimebantur, dominationem firmabat; *Caius Caligula*, monstrum hominis, cum ratione insaniens; *Claudius*, ingenio præditus tardo et uxoribus libertisque addictus; *Nero*, sceleribus non minus infamis, quam ineptiis; *Galba* avarus; *Otho* mollis et delicatus; *Vitellius* sævus, ignavus et non profundæ modo, sed intempestivæ etiam ac sordidæ gulæ. Quo occiso res publica ex tanta quasi fluctuum jactatione in tranquillum quidem redigebatur frugalitate *Vespasiani* et liberalitate *Titi*, amoris atque deliciarum generis humani; sed mox avaritia et crudelitate *Domitiani* iterum profligabatur, neque ferre poterat munificentiam et mansuetudinem *Nervæ*, quæ contemtui habebantur. Nova ei lux affulgere cœpit inde ab a. U. c. 850. regnantibus *Trajano* et *Hadriano*. Ille libertatem ac salutem, securitatem atque otium universis et singulis reddebat, et imperium tam bene et clementer administrabat, ut senatus decreto et consentiente omnium voce *Optimus* appellaretur: hic

legibus civitatem condebat, provincias et literatos liberalitate sublevabat, judicia, rem militarem disciplinamque diligentissime constituebat. In illo temporum rerumque statu, ante Vespasianum et Nervam, vix umbra vel frugalitatis, pudoris, magnitudinis animi aliarumque virtutum pristinarum, quibus nec honor nec pretium erat ullum, vel metus legum, libertatis atque religionis, relinquebatur, et vigebant omnia vitiorum genera, nec minus prorupta audacia deorumque contemtus, quam servile obsequium et anilis superstitio. Honores non virtutibus meritisque patebant, sed vel divitiis et nobilitati, vel sordibus artibusque inhonestis. A studiis severioribus plane abhorrebant hominum ingenia, quum luxuria atque libidines non corporis tantum, sed animi etiam vires vigoremque omnem exstinguerent. Qui philosophorum nomen et munus profitebantur, si Senecam et Cornutum Stoicos, aliosque admodum paucos exceperis, vel voluptatum illecebris capti Aristippi et Epicuri, vel disputandi tantum cupiditate ducti Academiæ disciplinam sectabantur, vel sola vanæ ostentationis causa Stoicorum præcepta et gravitatem, non vita et moribus, sed verbis, barba, supercilio, vestitu et victus asperitate exprimebant, vel denique nulli sectæ addicti, apum instar, quæ arriderent, undique delibabant. Eloquentia, libertate primum et deinde comitiis populi a Tiberio sublatis mutatisque moribus ac studiis, a lumine forensi et causarum tam veritate quam gravitate ad judicia centumvirorum, ad adulatorios panegyricos in senatu habendos et ad scholarum umbram fictarumque causarum simulacra traducebatur, et sic omnis oratio a naturali pulcritudine ac veritate, a simplicitate, gravitate et sublimitate, ad rhetorum subtiles argutias et puerilem in dicendo ornatum, ad quæsitam quamdam elegantiam et verborum luxuriem, robore nervisque destitutam, ad inanem doctrinæ ostentationem affectationemque artis deflectebat. Poetica oratio, vis et facultas a natura, ingenio rectoque judicio, a quibus tota pendet, ad artem et præcepta, quæ sine illis parum valent quæque sensum verum ac pulcrum, acrem et acutum, alere quidem et regere, non vero in illis, quibus a natura denegatus est, gignere et excitare possunt, jam exeunte sæculo Augusteo devertebat, et exinde magis vana eruditione atque Asiatico tumore vel jejunitate, ornatus verborum phrasiumque aucupio et variatione, servili imitatione aliorum et frigida sermonis ubertate, transitionum audacia et inversionum duritie, dialectico sententiarum acumine rerumque obscuritate et amplificatione, comparationum, figurarum troporumque multitudine et insolentia, verborum vel antiquorum

obsoletorumque sectatione, vel vulgarium perplexa structura, declamatoria vanitate et prolixis sine succo ac sanguine disputationibus, quam naturæ simplicitate ac venustate, genuino urbanitatis veritatisque colore, nullo fuco illito, ingenii ubertate atque elegantia quadam admirabili, inventionis pulcritudine ac novitate, imaginum veritate et proprietate sententiarum ac verborum, argumenti exquisito delectu et scita tractatione, apta serie et collocatione rerum et orationis ad eas accommodatione continebatur. Hæc corrupti sermonis indoles, hæc oratorum poetarumque oratio, consentanea erat genio illius ævi, quo homines in dies magis a natura recedebant, eorumque ingenia non amplius diligenti Græcorum lectione et accurata humanæ naturæ rerumque cognitione alebantur, sed grammaticorum rhetorumque, stolidorum plerumque inanis doctrinæ ostentatorum, institutione præpostera et assidua declamandi recitandique consuetudine formabantur.[3]

His temporibus vixere Persius, qui annos vix duodetriginta natus obiit nono imperii Neronis anno, et Juvenalis, qui octogenarius ab Hadriano in Ægyptum missus et paulo post mortuus est. Ille, Volaterris in Etruria nobili genere natus opibusque magnis innutritus, postea Romæ disciplina usus est Palæmonis primum grammatici et Verginii Rufi rhetoris, ab anno autem ætatis decimo sexto Annæi

[3] Digna sunt quæ juvenum causa adscribantur verba Petronii Sat. pr. "Num alio genere furiarum declamatores inquietantur, qui clamant: Hæc vulnera pro libertate publica excepi, hunc oculum pro vobis impendi? — Hæc ipsa tolerabilia essent, si ad eloquentiam ituris viam facerent: nunc et rerum tumore et sententiarum vanissimo strepitu hoc tantum proficiunt, ut, quum in forum venerint, putent se in alium terrarum orbem delatos. Et ideo ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri, quia nihil ex iis, quæ in usu habemus, aut audiunt, aut vident: sed piratas cum catenis in litore stantes et tyrannos edicta scribentes, quibus imperent filiis, ut patrum suorum capita præcidant; sed responsa in pestilentia data, ut virgines tres aut plures immolentur; sed mellitos verborum globulos et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa. Qui inter hæc nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant. Pace vestra liceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis. Levibus enim atque inanibus sonis ludibria quædam excitando effecistis, ut corpus orationis enervaretur et caderet. Nondum juvenes declamationibus conterebantur, quum Sophocles aut Euripides invenerunt verba, quibus deberent loqui. Nondum umbraticus doctor ingenia deleverat, quum Pindarus novemque Lyrici Homericis versibus canere timuerunt. Et ne poetas quidem ad testimonium citem, certe neque Platona, neque Demosthenem ad hoc genus exercitationis accessisse video. Grandis et, ut ita dicam, pudica oratio non est maculosa nec turgida, sed naturali pulcritudine exsurgit. Nuper ventosa isthæc et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit animosque juvenum ad magna surgentes veluti pestilenti quodam sidere afflavit, simulque corrupta eloquentiæ regula stetit et obmutuit. Quis postea ad summam Thucydidis, quis Hyperidis ad famam processit? Ac ne carmen quidem sani coloris enituit; sed omnia quasi eodem cibo pasta non potuerunt usque ad senectutem canescere cet."

Cornuti philosophi Stoici, cujus lateri adhæsit perpetuo. Fuit verecundiæ virginalis, (si Suetonio vel auctori vitæ ejus fides habenda) mentis generosæ et ad severitatem pronioris, morum sanctissimorum, uni æquus virtuti et constans vitiorum hostis, sed felicior forte Zenonis et Chrysippi, quam Lucilii et Horatii imitator. Satiræ ejus non, ut Horatianæ, mox in vulgus edebantur, sed singulæ amicis tantum, quibus eadem erat mens et de quorum fide ipsi constabat, Cornuto, Basso, Plotio Macrino et aliis, innotescebant et omnes eo demum mortuo divulgabantur, quam ob causam libere poterat scribere, quidquid indignatio dictaret. Juvenalis nulli, ut Horatius, philosophorum sectæ fuit addictus, [4] nec inferior ingenio ac superior forsan exquisita rerum cognitione atque doctrina, sed affectator nonnumquam artis, quam diu diligenterque in rhetorum scholis exercuerat. Idem non funesta tantum rei publicæ tempora vidit, sed felicia quoque, quibus ea ex diuturno quasi morbo a Vespasiano primum ac Tito, et deinde a Nerva, Trajano et Hadriano, remediis interdum vehementioribus recreata, omnibus fere partibus convaluit: unde satiras quoque, quas juvenis scripserat et diu ne modico quidem auditorio committere ausus erat, tum in vulgus tuto edere, tum politius limare potuit.

Ex his, quæ de temporibus, ingeniis, studiis moribusque Horatii, Persii et Juvenalis diximus, facile vel colligi vel explicari possunt virtutes et vitia eorum tam communia, quam cuivis propria, quæ nunc eadem brevitate recensebimus.

Triumviris quidem illis consilium commune erat cum omnibus poetis satiricis: et docere et delectare moresque hominum tamquam in picta tabula adumbrare, sed varia ratione, pro temporum ingeniorumque diversitate, conabantur. Nam Augusti ætate, rebus adhuc lætis et imperio legibusque vigentibus, ridere licebat; Neronis vero et Domitiani temporibus, quum omnia pessum irent, vitiaque in præcipiti jam starent et acribus aut violentis egerent remediis, (v. Juvenal. I, 45 seq. 63 seq. 73 seq. 147 seq. II, 25 seq. 121 seq. 162 seq. III, 150 seq.) risu parum proficiebatur, et probi sapientisque hominis mens angebatur dolore, qui diu alteque pressus ad indignationem et iram exardescebat. Præterea Horatii ingenium elegantissimorum principumque virorum familiaritate subactum et ad hilaritatem propensius erat, quam ad gravitatem. Idem quoque censoriam forte acer-

[4] v. Horat. Epist. I, 1, 13 seq. et Juvenal. XIII, 121 seq.

bitatem ipse reformidabat; et vario rerum usu intimâque naturæ humanæ cognitione imbutus didicerat, tum erroribus et animi vel levitate vel infirmitate plura, quam ejus pravitate, gigni vitia, tum facilia remedia sæpe salubriora esse et efficaciora vehementibus, tum satius esse, tempori servire et mores hominum humaniter patienterque ferre, quam nimis acrem eorum animadversorem judicemque severum esse, et sic potius se stultis, quam hos aliis deridendos propinare. (Cf. ej. Sat. I, 10, 7—15.) Quæ quum ita essent, Horatius non tam vitia notat, quæ publice adhuc coercebantur, quam stultitiam et errores humanos, qui pœnis non tenentur. Neque id potissimum agit, ut hominibus hujus ævi vel ruborem eliciat, vel vitæ officiorumque præcepta subtiliter graviterve inculcet, quam ut eos scita, venusta ac jucunda ratione convincat, ipsos non tales esse, quales videri cupiant, neque iis, qui sapiant, imponere posse vel fraudem facere.[5] Hinc etiam stultos fere et ineptos homines, velut aliud agens, ridet, malos vero pugione magis pungit aut stringit, quam alte vulnerat. Quin, ut majorem sibi justioremque alios carpendi libertatem vindicet, sibi ipse non parcit, nec melior, quam est, videri cupit.[6] — Persius errores ad Stoicorum placita, vitiaque ad rigidæ virtutis regulas exigit, et vel juveniliter ac generose ardet, vel morose atram bilem effundit. — Juvenalis sive graviter præcipit virtutem et severi monitoris partes agit, sive, ira et indignatione inflammatus, in ipsa plerumque vitia invehitur, vel scutica cædens, vel tollens cachinnum.[7] Acrimoniam vero

[5] "Vitia immania notare suum non erat, sed philosophiam illam, quam non doctorum formulis, sed multa rerum experientia sibi comparaverat, et quæ in omnibus vitæ partibus plus utilitatis habet, quam omnium philosophorum scrinia, cum aliis voluit communicare, præceptaque sua in hominum animos cum eorum voluptate inducere: voluit docere, instruere, errores, quibus animi opprimerentur, evellere, opiniones hominum pravas et temere acceptas tollere, aut emendare rationem, qua optime, secure, tranquille, honeste et cum voluptate vivere possis, ostendere, et hæc omnia ita, ut nulla magistri severitate, nullo philosophi supercilio, nulla docti cujusdam ostentatione offendereris, sed ut amico ludenti, aut potius veritati ipsi, habitu cultuque simplici et amœno, multa cum urbanitate loquenti, operam dare tibi videreris. Ex hoc consilio et ratione, qua id persecutus sit, si eum judicaveris, palmam sane omnibus, qui in hoc genere eum secuti sunt, præripiet, non quidem Juvenali, qui aliud et plane diversum consilium alia et diversâ ratione persecutus est. Non magis verum illud videtur: Horatianam rationem, ridendo scilicet errores corrigendi, meliorem esse, quam qua Juvenalis usus sit, ut in invidiam vitia adduceret indignationemque moveret, sed Horatium, quod sibi proposuerit, non tam bene adsecutum esse, quam Juvenalem, qui feliciori successu in suo genere usus sit; illum nempe raro risum movere potuisse, hunc semper indignationem excitasse." Ita judicat Kœnig de Sat. Rom. p. 62.

[6] v. Wieland ad Horat. Sat. II, 3. et 7.

[7] "Quum inter eos homines viveret, quorum animi vitiorum diuturnitate callum jam duxerant ingeniaque obtusa erant luxuria: urbanitate et facetiis, quæ Horatium nobilitaverant, jocisque subtilibus et acutis vix poterat uti. Accedit,

Archilochiam sæpe temperat risu et gravitatem comitate condit. Virus quoque acerbitatis in primis potissimum satiris evomit; in iis, quæ viri ætate provectioris maturiorisque ingenii fetus videri possunt, iræ æstus fere deferbuit et frigori cessit declamationis: in his etiam rarius singuli, et dente minus maledico acutoque carpuntur, ut in Horatii epistolis.

Persius præcepta ac tela tantum non omnia ex porticu petit et schola: Horatius et Juvenalis ex philosophia vera et populari, quæ ex multa rerum experientia atque interiore generis ingeniique humani cognitione hausta est, et ad præsentem vel animi sensum, vel rerum conditionem, vel indolem argumenti se et judicia sua componit. Ille cæco vitæ ac disciplinæ Stoicorum amore captus non videt, quid in hac vel illa displicere possit: his philosophorum, præcipue Stoicorum Cynicorumque, mores, habitus, paradoxa, argutiæ, arrogantia, dissimilatio aliaque vitia largam ridendi irascendique materiam præbent.[8] Illius argumentatio est subtilis et acuta, nec alte in animum descendens, horum simplex, ad uniuscujusque captum usumque accommodata, ab ipsa veritate suggesta, menti penitus infixa hærens et eam suaviter afficiens. Horatii præterea philosophia est illa vitæ, quæ docet, potentiam, divitias, externum splendorem et vulgaria hominum studia contemnere ac deridere, nil admirari, h. e. valde vel metuere vel cupere, tranquillitatem mentis, otium et mediocritatem securam hominis, non in aula, sed in recessu libere ac sibi viventis, summorum bonorum loco putare, rebus suis, etiam exiguis, contentum esse, præsentibus læte frui, non sollicitum de futuris, vel externis obnoxium esse, neque extra, sed intra se veram quærere felicitatem, fortunam a Deo petere et a se ipso sumere sapientiam animique æquitatem.

Horatius, ut lectores et suavius afficeret et vehementius, multis satiris vel epistolarum vel dramatici carminis formam induit. Utramque rationem sequuti sunt Persius et Juvenalis. Sed, ut taceam, ab his unam tantum alteramque sententiam et argumenti partem, numquam vero illud totum in drama et actionem converti, Persii dialogus poeticæ similior est figuræ, quam, ut Horatianus, vividæ rerum re-

quod is, quem indignatio, ex sceleribus, improbitate et turpitudine orta, instigat, nihil potest suspenso brachio notare, nihil facete illudere; in summam invidiam contra adducit, quæ vituperanda sunt, et risus lenis et jucundus, quo ab animi permotione liber usus fuisset, nunc in cachinnum abit." Kœnig l. l. p. 87.

[8] v. Juven. Sat. II. Wieland ad Horat. Sat. I, 3, et Manso l. l. p. 469 seq.

præsentationi, quæ magna sententiarum varietate, gratia ac novitate, ingenioso personarum delectu et insigni earum cogitandi loquendique proprietate mirifice delectat. [9] Juvenalis sæpius docentis aut declamantis partes sustinet, quam alios colloquentes inducit: hujus tamen artis Horatianæ defectum compensat vividis rerum imaginibus, sententiarum veritate et gravitate dictionisque proprietate. — Ab iisdem poetis, sed a Persio et Juvenale sæpius, quam ab Horatio, induci solent adversarii, ne ficto quidem nomine insigniti. Quæ ars non est, quod nobis displiceat: nam pulcrior est imago et efficacior, quæ personis animatur. Enimvero multa occurrunt loca, in quibus non satis manifestus est dialogus et in dubio positum, utrum verba, quæ leguntur, sint adversarii aliquid opponentis, an poetæ ironice loquentis. — Quod ad epistolas attinet, Horatianæ maxime excellunt urbanitate, argumenti præstantia et eximia arte, qua easdem sæpe res varia ratione tractat, lectores diversis excursibus observationibusque vel delectat vel docet, utile dulci miscens, sensus suos sive tectius expromit sive liberius, et eos, ad quos scribit, laudat vel carpit, et hortatur vel dehortatur. Idem Horatius satiras epistolasque notissimis plerumque et clarissimis inscripsit viris, Persius et Juvenalis ignotis fere et obscuris. Illud plurimum facit ad fidem et auctoritatem augendam: hoc vero temporum diversitati tribuendum est, neque poetis vitio dandum. Multi præterea homines, nominibus tantum noti, eorumque stultitia aut turpitudo a triumviris illis uno fere alteroque verbo, a Juvenale vero passim copiosius notantur. Hac ratione nonnumquam vis satirica minuitur; illa tenebræ multis obducuntur locis, ad quorum sententiam penitus perspiciendam plurimum refert, bene nosse homines ac res, de quibus agitur. Obscuritas tamen hæc, ex ignorantia multarum rerum, ad quas latenter alluditur, profecta, omnibus poetis satiricis est communis, neque vitio iis vertenda, quippe qui suis potissimum popularibus scribunt, quibus multa sunt notissima, quæ nos ignoramus. [10] — Ceterum in Satiris et Epistolis Horatii

[9] v. Wieland ad Horat. Sat. II, 2. 3. 4. et 5.

[10] "Jam e satiricis nostratibus, qui Romanos passim secuti sunt, quique, quum de rebus loquantur quotidiano usu tritis, faciliores intellectu nobis sint necesse est, conjectura possumus assequi, quam multa in Horatio non solum, verum etiam in reliquis occurrant, quæ, etsi animum nostrum in nullam partem nunc quidem moveant, in popularium mentes magna vi egerint, siquidem in ipsis verbis, quæ adhibentur, in eorum flexu et collocatione aliqua vis latere possit, quæ, quum rerum, ad quas tecte allusum sit, ignari fuerint, vel veterum grammaticorum sagacitatem, nedum acumen recentiorum interpretum, qui sæpe tamen plus viderunt quam veteres, penitus præterierit. Quid? quod in nonnullis locis plus

non levis conspicitur et formæ, et argumenti, et orationis, et ipsius denique metri disparilitas, de qua *Morgenstern* V. C. in singulari libello a. 1803. edito docte disseruit, et Ill. *Eichstadius* in Epistola ad Astium, hujus comment. de Platonis Phædro (Jen. 1801.) adnexa p. 168 seq., præclare ita disputat: " Quod ad *formam* attinet, epistola quum certæ personæ, aut veræ, aut fictæ, ab auctore scribatur; necesse est, omnem orationem componi conformarique non modo ad hujus, qui scripsit, sed in primis ad illius, cui scripta est, animum, mores, tempora, externam conditionem; earumque rerum omnium tantam cerni in toto carmine vim, ut non magis argumenti, quam personarum ratio habeatur. Horum nihil quicquam in Satiris apparet: quæ etiam si cujusdam nomini inscribantur, tamen inscriptio non nisi pro dedicatione est, quæ argumenti tractationem nihil afficiat. Sed quæ certam et constantem habet formam Epistola, eadem in *argumento* varia reperitur et inconstantissima. Quippe hujus copia et varietas nullis terminatur limitibus, nisi qui ab ipsa natura poeseos constituti sunt. Quæcumque enim materiem præbent vulgaribus epistolis, ea, nisi poeticam expositionem prorsus respuant cultaque ornamentis nitescere nequeant, Epistolarum poeticarum scriptori patent. Hæ reduci omnes commode possunt ad tres potissimum species; quarum una est Epistolarum didacticarum, altera elegiacarum, tertia jocularium. Ad illam didacticarum speciem pertinent morales seu ethicæ, quales Horatius composuit. Earum omnino est instruere homines et docere, præcipere virtutem ad eamque amplectendam et colendam excitare. His moralibus Epistolis (nam reliquæ nihil ad h. l.) quamquam propinquæ sunt Satiræ, propinquiores apud Horatium, qui et urbanissime vitia carpsit, et in virtutum commendatione cum illorum levi vituperio socianda mirabile temperamentum adhibuit: tamen Satirarum omnis vis non docendo et monendo, verum ridendo et increpando expromitur, si quidem in eo versantur, ut vitiorum vel graviorum turpitudinem, vel leviorum ridiculam stultitiam notent, redarguant, castigent. Unde duplex earum genus enascitur: unum hilarium ac festivarum, quas Venusini vatis elegantia lusit; alterum tristium et austerarum, quibus Juvenalis Persiique ira se armavit.

sensu, non illo quidem satis explicato, percipere nobis videmur, quam verbis declarare possumus. Quibus tamen rebus indagandis, si in antiquis monimentis nihil sit, quo nitaris, non magnopere indulgendum censeo, ne in ineptiarum et somniorum campum, in omnes partes late patentem, phantasiæ impetu deducaris, unde exitus haud est in facili." Kœnig de Sat. Rom. p. 95.

Denique quemadmodum materies horum carminum diversa est, ita et *orationis* color ratioque *metrorum*. In Epistolis enim gravitas elucet Philosophi, qualis decebat Horatium, et virum, et veræ sapientiæ studiosum: in Satiris levitas apparet Comici, qualis a poeta juvene exspectabatur, juveniliter exsultante poculisque et puellis adhuc idoneo. In illis metrorum adstrictior lex; in his numerorum solutissima negligentia. In Epistolis non Socraticæ solum philosophiæ sparsa sunt semina, sed illa quoque Socratis, certe discipulorum ejus, lepida quædam cum urbanitate de rebus ad mores et officia spectantibus disputandi ratio adumbrata agnoscitur. Ad Satiras contra referri debent, quæ vel de Comœdiæ veteris dicacitate, ab Horatio expressa, vel de mimico morum imitandorum artificio, vel de felici Lucilianorum lusuum emendatione passim, sed promiscue disputavit Astius in libro supra laudato." Ejusdem libri auctor bene docet cap. 3., vestigia Platonicæ imitationis præcipue reperiri in Horatii Epist. ad Pisones, (de Arte Poetica) et in hac omnia eo redire, ut falsa, quæ tunc percrebruerint, de poesi judicia, (ut de arte rhetorica in Platonis Phædro) modo jocando, modo serio docendo refellantur, et perstringantur tum poetæ, sine ingenio et doctrina poesin attingentes, tum vani eorum laudatores; cetera vero his inserta non nisi episodia esse.

Præter dramaticæ compositionis artificium etiam aliud, idque non minus ingeniosum gratumque, Horatio pæne proprium est in rerum inventione ac dispositione, etsi magis negligentia, quam ars esse videatur. Plerumque enim idonea occasione, a tempore aliquo, vel loco, vel personis, vel cura et cogitatione, in qua versatur, suppeditata, et dissimulata ridendi castigandique voluntate, obliquis orationibus et velut longe aliud agens, errores ac vitia carpit, res varias et sponte subministratas persequitur, missilia inopinato spargit, imprudentes adoritur ex insidiis, subitos obliquosque dat ictus, amœna loca negligenter ac libero cursu pervagatur, sæpe de via declinat, quam modo inierat, et vel certum finem consiliumque haud sequi videtur, vel ad metam, si qua ei est, longis ambagibus flexibusque diversis lente contendit, ita ut plurimæ ejus satiræ imaginem exhibeant ambulationis, in qua quælibet loca devia ὡς ἐν παρόδῳ oculis perlustrantur et omnis via est recta. Persius et Juvenalis nonnumquam quidem Horatium etiam hac in re imitati sunt, sed plerumque more philosophorum rhetorumque unam tantum thesin explicant, et recto iti-

nere dirigunt cursum, quo contendunt, raro a via aberrantes: negligentia enim Horatiana, quæ in jocoso dicendi genere mirifice nos delectat, a graviore ac sublimi oratione aliena est. Illius satiræ sunt poeticæ pertractationes propositionis philosophicæ, hujus vero thematis rhetorici; doctæ quidem et interdum ingeniosæ, quæ tamen magis se commendant arte, qua singula pertractantur, quam poetica inventione, qua prorsus carent illæ, in quibus varia tantum unius hominum generis vitia recensentur, v. c. mulierum in sexta satira Juvenalis.

In sententiarum nexu rerumque ordine et collocatione Horatius non modo negligentiam, eamque gratissimam, ostendit, sed summam quoque artem, quam tamen sedulo dissimulat. Tam naturali enim arctoque vinculo omnia constricta, tam mirifice alia ex aliis apta et nexa sunt, tanta facilitate oratio currit ac fluit, tam scite extrema cum primis et partes cum toto cohærent, ut sine insigni totius ordinis perturbatione vix quidquam vel transponi possit vel omitti, utque dubius sis, utrum singula casu ac sponte sint oblata, vel nata repente et sine studio ac cura ceris mandata, an diligenter ante excussa et quæsita vel præmeditata. Persii contra oratio passim nos abrupto dicendi genere, audacibus et insolitis transitionibus inversionibusque duris offendit et sæpe ad aliena delabitur. Juvenalis singulas quidem partes magis declamatorio more ac ordine, accurate nonnumquam (v. c. in Sat. X.) prius designato, copulavit et alias aliis subjunxit, quam nexu artificioso inter se implicuit, sed easdem summa cum arte velut in tabula depinxit et exornavit.

Descriptiones, similitudines et exempla Horatii ad summam fere rei spectant et delibant potiora, primis tantum ac præcipuis, ut in ichnographia, lineis ductis. Eadem aptissima sunt, et non vulgares modo res ac notiones, sed subtiles quoque et philosophicas, egregie illustrant, oculis sensibusque subjiciunt et confirmant. Persius in iis sæpe vel sectatur anxie minuta, vel aliena immiscet, et magis in partibus exornandis amplificandisque, quam summa rei declaranda, occupatus est. Juvenalis errorum scelerumque imagines ardentissimis plerumque pinguissimisque coloribus adumbrat, et in his eximiam artem gravitatemque, in descriptionibus insignem rerum cognitionem, varietatem ingeniique aciem, in exemplorum delectu judicium subtile, in eorum copia exquisitam doctrinam, sed in figuris exornandis nimiam interdum curam ostendit: ita ad vivum resecat omnia, etiam

turpissima, et nihil prætermittit, quod vel ad vividum odium, vel ad cachinnum commovendum valere queat.[11]

Horatii genus dicendi vulgare quidem et tenue, (*Musa pedestris* et *sermones per humum repentes* vocantur Sat. II, 6, 17. et Epist. II, 1, 250.) sed tersum, naturale, elegans, purum, rebus ad vitæ communis usum et consuetudinem pertinentibus aptissimum, fluens æquabiliter, præ se ferens felicissimam facilitatem, et inexplicabili quadam venustate, gratia et simplicitate conspicuum: Persii grande, tropis refertum, artificiosum, vehemens, minutum, aridum, concisum, durum nonnumquam et sæpe obscurum: Juvenalis doctum, acre, copiosum, pro rerum diversitate varium, et hinc modo facetum, modo grave, modo sublime, modo remissius, at numquam humile.[12] Horatii versus fluunt illaborati et sine arte ac studio scripti videntur, Persii vero

[11] "Multæ occurrunt descriptiones apud Juvenalem ingeniosæ et varii generis, I, 117 seq. III, 69 seq. 86 seq. V, 52 seq. 100 seq. 132 seq. VI, pr. IX, 12 seq. 40 seq. XIII, 209 seq. XIV, 288 seq. multa ad indignationem movendam comparata, I, 37 seq. 158 seq. II, 126 seq. III, 67 seq. 154 seq. 184 seq. V, 16 seq. 39 seq. quid gravius illis! I, 47 seq. 99 seq. III, 116 seq. quid contemtui accommodatius V, 170 seq. XIII, 150 seq." Kœnig l. l. p. 92.

[12] Kœnig l. l. p. 96. "In Persio, inquit, et Juvenale, quo longius a vulgari consuetudine dicendi recedunt, eo magis verborum exquisita ratio et delectus in oculos incurrit. Et ille quidem iræ et indignationi tantum tribuit, ut sæpe, quum gravissima quæque aucuparetur, ad tropos delatus sit, tam longe petitos, ut rationem eorum ipse animo magis placido vix probasset, adeoque huic rei indulsit, ut vel pudoris sui, quem alias summa cum cura præstare studuit, modo vehementiam sensui suo ardenti consentaneam assequeretur, rationem habuerit nullam. Non tam impotens sui Juvenalis est, quamvis impetu feratur non minori, et sermonis ingenio raro vim infert; quamvis ipsis nominibus, quæ rebus imponit, aut in summam invidiam eas rapit, aut subsannationi acerrimæ exponit. Ac, quod rerum cognitionem summam, doctrinam non vulgarem et studium in expoliendis suis satiris insumtum declarat, in ipsa verborum ubertate, quæ maxima est, nullum fere otiosum deprehendes, nullum non propria et singulari vi præditum, qua in illorum coacervatione vel plenior et significantior rei notio exprimitur, vel fortior et efficacior designatur." Idem p. 88. "Faciliori negotio artem Horatius, ut fecit, poterat dissimulare, quum rerum natura, in quibus versabatur, sermonem quotidianum non solum admitteret, verum etiam postularet. Altius insurgenti Juvenali vitiorum immanitas id non permisit: cothurno erat ei, ut in tragœdiis, incedendum, sermoque gravior ab epicis mutuandus, quo plerumque etiam apte, raro ambitiose et putide usus est. Quin ipsa loquendi ratio sublimis et verborum pompa, in rebus abjectis et insigniter turpibus adhibita, miram vim habet et efficacem ad animum lectoris vel ad odium invidiamque torquendum, vel ad eumdem ipsa rerum vehementer inter se discrepantium copulatione risu concutiendum. Ad epicum sermonem pertinent locorum et temporum designationes, Sat. III, 25. 118. 299 seq. IV, 40. 60. V, 23 seq. VI, 83. X, 168. XIII, 40 seq. XIV, 240 seq. notiones rerum fortiter expressæ, ut sceleris conscii III, 49. simulatoris II, 3. timiditatis XIV, 199. pubertatis XIV, 216. indignationis XIV, 325. sterilitatis V, 138. contemtus I, 131. tironis V, 153. calumniantis III, 122. cameræ sub tegulis III, 201 seq. somniantium III, 238. properantis V, 19 seq. pecuniæ XIII, 61. nobilitatis XIII, 241. cæcitatis XIII, 249. res in majus elatæ I, 12. III, 308 seq. IX, 54 seq. Nonnumquam ex illa ipsa epica ratione ridiculum nascitur III, 6 seq. ubi ad pericula Urbis poetæ recitantes adjunguntur."

et Juvenalis majore cura expoliti, numerosiores et concinniores sunt.

Horatio propria est venusta urbanitas et faceta illusio, Persio gravitas Stoica, Juvenali austeritas et sarcasmus Archilochius. Persius, qui et natura et institutione totus ad severitatem factus erat, non ridet, sed vel conviciatur, vel inscitos frigidosque immiscet jocos, etsi se profitetur *cachinnonem petulanti splene,* (Sat. I, 12.) et operam dedisse videtur, ut styli Luciliani nasum, vim et inconditam asperitatem Horatiana venustate et elegantia temperaret. Juvenalis sales sæpe non minus urbani sunt et faceti, quam Horatiani, et nonnumquam per totam orationem fusi ac sparsi, (v. c. in Sat. IV. et dimidia Sat. XII.) plerumque vero vel amari et venenati, vel ad cachinnum, non risum, movendum apti, vel obscœni. Lepidi ejus joci spectant præcipue ad vanitatem vel religionis vulgariumque de natura Deorum sententiarum, vel fabularum poeticarum, quarum deridendarum nullam prætermittit occasionem. Cf. Sat. I, 81 seq. II, 31. 130 seq. IV, 34 seq. VI, 59. IX, 63 seq. X, 246. 314. XII, 23. XIII, 34—52. 76 seq. 112 seq. XIV, 261.

Horatii et Juvenalis satiræ redolent et spirant illam ingenii ubertatem et fecunditatem, quæ vel ipsa novi quid parit, et intentata ab aliis tentat, vel inventa aliorum sua facit, ingeniosis non minus ingeniose utens, rudia autem et inchoata poliens, ornans, perficiens. Persius utraque prorsus fere destitutus erat: permulta Horatio accepta refert et, si Cornuti aliorumque Stoicorum scripta ad ætatem nostram pervenissent, plura haud dubie vestigia, ab eo pressa, deprehenderemus.

Quod ad sententias attinet, Horatius facete, prudenter, callide et amice suadet; Persius argute philosophatur, rerum pondera sæpe minutissimis sententiis frangens; Juvenalis vel graviter dissuadet, vel virus acerbitatis suæ evomit, at nonnumquam inanem artis doctrinæque ostentandæ cupiditatem prodit et friget, nimis sectans orationis luxuriem (v. c. Sat. IX, 102 seq. X, 218 seq. XI, 137 seq. XIII, 23 seq. 34 seq. 40 seq. 62 seq. al.) et rhetorum argutias: quæ tamen acuta dicta valde admirabatur Scaliger.

Sententiis salubribus, ad vitam bene, honeste, feliciter atque jucunde agendam et ad amorem virtutis vitiorumque odium gignendum pertinentibus, refertæ sunt tum poetarum illorum satiræ, tum Horatii potissimum epistolæ, maturioris ingenii fetus. Omnes istæ tum veritate, tum præstantia et utilitate quam maxime se commen-

dant. Horatius tamen eas naturali quadam simplicitate, Persius rigore, acumine et subtilitate, Juvenalis gravitate orationis exprimere solet. Ceterum propter horum præcipue præceptorum multitudinem et præstantiam satiricorum poetarum lectionem utilissimam esse, vix est quod moneam. Ea profecto a poetis comprehensa versibus multo magis et tenebunt delectabuntque lectorum animos, et diutius in memoria hærebunt, quam si ea ex ethico libro, vel tenuiter vel subtiliter scripto, perceperint, aut morum præceptorem ea docentem et explicantem audiverint. Dici autem vix potest, quantopere illis, memoriæ infixis et tempestive in eam revocatis, mens vel curis confecta confirmetur, vel ira aliisque affectibus turbata contineatur.

Ex his, quæ supra de Horatii, Persii et Juvenalis satiris earumque virtutibus disputavimus, facile intelligitur, plurimum utilitatis ex earum lectione percipi posse, eamque non modo ad ingenium multiplici doctrina variarumque rerum cognitione excolendum et mollius, suavius facetiusque reddendum, ad judicium acuendum, ad sensum veri, pulcri, venusti et honesti alendum, ad mentem admiratione ac voluptate perfundendam, ad mores tam Romanorum illius ævi, quam universe hominum penitus cognoscendos, ad venustam urbanitatem, naturalem simplicitatem, gravitatem aliasque et orationis et vitæ artes discendas, ad diversam sermonis indolem percipiendam, sed etiam ad mores animosque fingendos, ad veram utilemque philosophiam vitæ hujusque bene, suaviter, tranquille, secure transigendæ artem imbibendam et ad amorem virtutum odiumque vitiorum, argumentis exemplisque propositis, inspirandum et concipiendum, maximam omnino vim habere. Satiræ horum poetarum et Horatii potissimum epistolæ, pulcerrimis locis, sententiis, imaginibus et descriptionibus, præstantissimis philosophiæ, morum ac vitæ præceptis, diversis facetiarum et sermonis generibus, multarum rerum, scitu non minus gratarum quam utilium, copia variisque orationis et poeseos artibus in inveniendis, disponendis, connectendis et ornandis rebus, in sententiarum ac verborum delectu, abundant; et dignæ omnino sunt, quæ ab unoquoque, qui non modo sapere plus quam plebs, sed honeste etiam et jucunde vivere cupit, diligenter ac studiose per totam vitam legantur. Quidquid autem vitii vel ætas vel auctorum institutio iis adspersit, facile id poterit vitari non tantum a viris, quibus subactum est judicium et pectus sapientia munitum, sed etiam a juvenibus, modo non obtuso sint ingenio aut idonei præceptoris ope et consiliis destituti. Levia quoque illa vitia poetæ satirici tot tantisque

redemerunt virtutibus et tanto plura habent, quæ utilia et præclara, quam quæ vituperanda vel ignoscenda saltem videri possint, ut plus et voluptatis et fructus ex illorum, quam ex aliorum scriptorum, tam veterum, quam recentiorum, lectione ad nos redundet. Quantopere itaque eos Romanis, illo ævo viventibus, et placuisse, et profuisse putabimus? Nam satirici poetæ, qui mores describunt sæculi sui suorumque popularium et æqualium, horum quoque animos quam maxime percutiunt.

Quid vero? nonne nimium risus facetiarumque pretium est, si honestatis probitatisque impendio constant? Jam dudum enim audire mihi videor paulo rigidiores morum censores graviter obscœna illa, tamquam ea, quæ pudorem offendant et noceant morum castitati, damnantes et Persium, qui ab iis, si quartam exceperis satiram, abstinuerit, Horatio propterea et Juvenali anteferentes. Verum enim vero salva res est, jamque multi causam famamque horum poetarum propugnarunt [13] et in his nuper Cl. Kœnig, (de Sat. Rom. p. 96 seq.) cujus verba nunc mea facere, et aliorum observationibus infra in notis adjectis firmare liceat, ne horum scrinia compilasse videar. Hæc autem sunt, quæ ille disputavit:

" Ab instituto meo non videtur alienum, paucis ea attingere, quæ multos graves viros nimiumque in jocis religiosos a Romanæ satiræ auctoribus legendis non tam solent deterrere, quam ad eos juventuti commendandos segniores reddere; [14] quæ contra interdum sola Latinorum poetarum studium delicatulis et mollibus, quos philosophorum

[13] De obscœnis multorum scriptorum locis passim disseruit Bayle in Dict. hist. crit. (vid. in ej. Ind. *Obscénitez)* copiose vero T. IV. p. 3007—3024. Ed. Rotterd. 1720. (T. III. p. 3159 seq. Ed. Rotterd. 1702) in *Eclaircissement sur les Obscénitez.*

[14] Hos ita refutavit Fr. Gottl. Barth. in Præfat. ad Propert. p. VI seq. " Serio credimus, etiam adolescentibus lectione librorum paulo licentius scriptorum (a quibus eos frustra retinere conamini, O boni! nituntur enim in vetitum) interdicendum non esse. Ac primo quidem fateor, mihi quodlibet antiquitatis fragmentum, quod e communi literarum naufragio servatum et ad nostra tempora transmissum fuit, gratissimum omnique veneratione dignissimum videri. Id si sit ejusmodi, ut in rebus turpibus, quantum quantum est, versetur neque præterea quidquam efficiat aliud, quam pruritum libidinis ut excitet adeoque juvenum animis certissimam per se pestem afferat, manum non verterim, si quis ejusmodi librum juvenibus eripiendum et quasi vi extorquendum clamet ac pertendat. Sed idem si liber in quibusdam modo locis bonis juvenum moribus officere posse videatur, præterea vero multa præclara, graviter, ornate, venusteque dicta contineat, quæ vel severissimi Catones legant, næ maxime et injurii talis in libri foremus auctorem, et juvenum rationibus pessime per nos consultum fuisse quilibet opinionis præconceptæ vinculo non constrictus judicaret. — Sed fac etiam juvenes ejusmodi loca obscœna legere, hæc non erit nostra culpa. Neque enim aut ipsi illa scripsimus, aut commentariorum luce collustravimus. Poeta igitur ipse causam dicat suam et se partim religione sua,

gravitas dignitasque oratorum numquam pellexisset, ad animum suum impurum pascendum excitaverunt, obscœna ex nostro sensu et turpia. — Ut omittam, ad judicium, de poeta aliquo ejusque virtutibus ferendum, neque mores ejus, neque argumenti, quod tractaverit, rationem pertinere, non semper animo videtur obversatum, pleraque, a quibus cultior ætas abhorreat, rudiori aut omnino remotiori neque dictu neque factu turpia fuisse;[15] quumque turpia

partim moribus sæculi, quo vivebat, defendat; nobis, qui ejus interpretamur scripta, de eo quidem non adeo laborandum videtur. Neque tamen video, quid rerum cognitio turpium probo juveni virtutisque veræ amanti, detrimenti possit afferre, præsertim ab homine gentili, a veri Dei cultu alieno percipienda. Nam mala quidem nosse, nec tamen ea probare, usque adeo vitiosum aut reprehendendum non est, ut potius is demum nomen ac dignitatem hominis virtute præditi sustinere tuerique mihi posse videatur, qui cuncta mala atque illecebras eorum omnes cognorit, et nihilo tamen secius recte facta honestatemque totis viribus animoque toto complectatur ejusque se pulcritudine delectet unice Virtutis veræ custos rigidusque satelles. Ejusdem sententiæ fuit Janus Gebhardus, antiquior Propertii editor. Prætextatis verbis, inquit, non imbuendas aures juvenum esse dicunt et recte: sed an horum lepidissimorum poetarum genius tantum flagitii, tantum corruptelæ in lectorum animos admittat, nescio, et sane, Dei virtute dicam, non sensi. Utinam non obscœnioribus sæpius domi dictis teneriorum animi redurarentur et, quod neque pictum neque fictum in poematis, audiretur, unde puerorum os, oculi, aures fœdissime inquinantur moresque pessum dantur. — Omnium historicorum atque oratorum monimenta a tactu atque oculis juventutis proscribenda sunt, si credunt, quando vitiorum turpitudines suis verbis exsequuntur, talia in animos teneriores destillare ibidemque contagium allinere. Ubicumque dulce est, inquit Arbiter, ibi et acidum invenies. Idcirco provida boni natura sensum fugiendi noxia omnibus animantibus indidit; hominibus quoque discernendi rationem. Poetis nostris inspersa sunt quædam, quæ pravis mentibus adhærescant, generosos præterlabantur. Confirmatus ad honesta animus verbum lasciviusculum facile transmittit. — Illa nunc ita toleranda sunt, ut bona confinio malorum discernamus; ita habenda et tractanda, ut nosmet innocentia tutemur. Præclare quoque nostram in rem Miltonus in *Paradise Lost* V, 117 seq.

> Evil into the mind of God or man
> May come and go, so unapprov'd, and leave
> No spot or blame behind.

Conf. Heynius in Præfat. ad Tibullum, inpr. § 2. et 3. edit. pr. ubi ostendit, quale partim pretium hujusmodi poetis, qui certe non sint lasciviores ac lubriciores Gressetis, Grecurtis, Chaulieuis, Lafaris Francogallicis poetis, (ne quid de vernaculis nostris dicam) statuendum sit, partim vero etiam qui fructus ex iisdem legendis percipi possit." Cum his comparanda, quæ Rigaltius disputavit in Diss. de Sat. Juvenalis.

[15] *Jani* de moribus Horatii, in edit. hujus poetæ T. I. p. CIII. edit. pr. "Si cogitemus, inquit, quam dissoluta fuerit Horatianæ ætatis licentia; quam prorsus honestus et a vitii crimine liber fuerit amor peregrinarum et libertinarum; quam parum, certe ante legem Juliam latam, ipse puerorum amor sceleris habuerit; denique, quam multæ et notiones et loquendi formæ eo tempore dignitatem et honestatem habuerint, quas postea politior usus, ut fit, respuit, et inter illiberales retulit: hæc si cogitemus, jam multum ex illo Horatii vituperio perire sentiamus. Loca et carmina Horatii, quæ nos hodie offendunt, eo tempore non ita offendebant; licet, quod nos hodie in verbis castiores sumus ac delicatiores, non sequatur, ut *ideo* et mores hodierni castiores sint. Accedit, quod dare possumus, Horatium, hominem hilarem et suavem, præsertim in illa sæculi sui indole, ab amore non immunem fuisse, ejus philosophiam morum hac parte laxiorem fuisse, eum arsisse subinde libertina aliqua aut peregrina puella; neque tamen ideo desinet esse is vir magnus, bonus et honestus. Nam

proprie vocentur, quæ honestati contraria fiant, obscœna vero, quæ nauseam moveant, ad honestatis et decoris vim et significationem, quam singulæ ætates constitutam haberent, et ad politum sensuum judicium humanitatisque cultum, quo vel destituti essent homines, vel excellerent, omnem de hac re disputationem esse referendam. Obscœnitatis enim et dedecoris vis et potestas hominibus, in agris silvisque errantibus, nulla fere fuit, ea tantum, quæ palatum, oculos, nares male haberent, removebantur e conspectu. Congregatis vero hominibus et in societates collectis matrimonioque constituto, verecundia tandem nata est et pudor, quo ab eorum, quæ remotis arbitris fierent, mentione vel abstinerent, vel vocabulis ea, a similitudine aliqua petitis, et circumlocutione quadam indicarent. Qua in re autem antiquior ætas fastidii tam delicati non erat, id quod ex multis verbis et dictionibus apud Homerum notum est, quibus ad amorem, familiaritatem et consuetudinem utriusque sexus, nuptias et furtiva gaudia designanda usus est. Quæ deinde verba a tragicis et lyricis, quasi auctoris præstantia obscœnitatem amisissent dignitatemque aliquam vetustate essent nacta, magnam partem sine sensus exquisitioris et politioris offensione adhibita in vulgari quoque sermonis consuetudine retinebantur. Sed relictis aliis ad ea veniamus, quæ communia fuerunt Græcorum et Romanorum, unde multæ res et dictiones, quas turpes et obscœnas nunc vocamus, in utrorumque factis et dictis, nisi honestæ ac laudabiles essent, tamen sine reprehensione et fierent, et dicerentur. Primum ipsa mythorum et sacrorum ratio, antiquissimis temporibus orta et constituta, multis, ut nunc quidem, lascivis et obscœnis, quæ religionis auctoritas quasi sanxerat, mentes et aures castissimas adsuefecit. Deinde Græcis et Romanis vel severioribus quum vestimenta nullam fere corporis partem semper celarent et in exercitationibus gymnicis omnia sæpe deponerentur feminæque ex gynæceis in virorum consuetudinem et cœtum raro venirent, ut pudori ipsarum fuisset consulendum; multa manserunt honesta et sine honore præfando dicenda, quæ, vestimentorum immutata ratione et verecundia in sequiorem sexum, qui nunc non minimam vitæ socialis partem constituit, ab ingenue et liberaliter institutis non usurpantur. Porro, quod caput mihi videtur, quum mores civium disci-

numquam amavit matronas aut ingenuas, numquam, quod præclarè Lessingius docuit, pueros amavit, et sic leges Romanas illasque naturæ numquam violavit; potius graviter subinde in adulteria proprie dicta incestosque amores invehitur. Carmina etiam illius amatoria haud dubie sæpe lusus poetici, ad hilaritatem facti, sæpe et e Græco poeta expressa sunt."

plina publica, majorum institutis et legibus maxime formarentur, iis autem legibus cives tantum tenerentur; multa, quæ turpia fuissent in cives commissa, in peregrinos concessa erant, de quibus igitur libere et aperte loqui nemo verebatur, præsertim in elegantiorum et delicatulorum circulis. Honestatis quidem, decoris et pudoris vi magis exculta, ii, qui gravitati et dignitati studerent, a multis quidem dictis sibi temperarunt, quæ multitudinis levitati et petulantiæ semper probabantur, ut Periclis tempore Aristophanis joci impuri Atheniensibus, quibus honestatis præcepta Socrates tradiderat quosque pulcri et decoris sensu Phidias imbuerat. Omnino autem inter liberales jocos lasciva quoque et ea habebantur, quorum mentio ingenue instituto nunc ruborem offunderet, quamquam a philosophorum disputationibus, historicorum gravitate et usu forensi aliena, poetis tamen in primis concessa; eaque ex illis sublata velle, aut vitio illis dare, absurdissimi fastidii arbitror. Quod si igitur Ovidio, Catullo, Martiali reliquisque poetis ea venia danda est ab omnibus, qui in legendis priscorum monimentis mente et cogitatione eorum temporum, quibus quisque scripserit, rationem præsentem sibi fingere sciant, ut lascive interdum ludant parumque pudice loquantur; quanto majorem excusationem satirici habent, qui in rerum turpitudine exagitanda id, quod sibi proposuerunt, risu magis et joco, quam austeritate et severitate consequi queant. Omnia, quæ in Horatio obvia sunt quæque obscœna et turpia nunc vocamus, ea cogitemus a vitæ elegantia lautiorum Romanorum nequaquam tunc abhorruisse, neque ingenuis et liberalibus viris indigna fuisse existimata; nec ad sanctioris disciplinæ præcepta, quæ et literæ sacræ et emendatior philosophia nobis inculcant, ea revocemus, quæ liberior vivendi ratio Romanorum, pudoris legibus non tam adstricta, tulerat. (Quapropter et ii, qui liberius vivendi genus poetis Romanorum exprobraverunt, inique egisse videntur, nec sapientius ii, qui, causa eorum suscepta, ex scriptis judicium de moribus alicujus faciendum non esse, perhibuerunt. Quæ enim ad honestatis rationem, tunc usu receptam et consuetudine, relata bono viro et liberali indigna non erant, eorum exprobratio injusta est et inepta defensio.) Juvenalis rerum turpitudinem verborum obscœnitate adeo de industria persequi videtur, ut facile appareat, id egisse poetam, ut ab illis deterrimis libidinum generibus lectores absterreret, sceleratos et abominandos homines in invidiam adduceret gravissimamque infamiæ notam iis inureret. Huic consilio quoque aptissimum fuit, si

quid judico, illud nauseæ movendæ studium, quod in nonnullis locis elucere videtur, quamquam in literis et artibus elegantioribus huic studio aqua et igni interdictum a viris doctissimis video. Ceterum e scholis quidem explicatio istorum locorum, quæ in editt. in usum Delphini e textu tam inepte resecata, quam stulte et imprudenter collecta et ad calcem adjuncta sunt, (v. inf. Ind. Editt. ad a. 1684.) nisi cum gravitate institui possit, omittenda est, quamquam existimo, ea teneris juvenum animis non tam pestifera esse, quam quorumdam poetarum nostræ ætatis deliciæ et elegantiæ, quibus res turpes et ab honestate remotissimæ vel liberali et ingenua facie induantur, vel verborum et sententiarum venere et illecebris commendentur. Etenim ut maxime tecte et ambigue ea enunciando verecundiæ et pudori consultum videtur, ita facillime animis castis iisque improvidis se insinuant, libidines excitant, castitati altissima vulnera infligunt et corporis ingeniique vires frangunt et debilitant."

INDEX CODICUM MSS.

QUI AD RECENSENDUM JUVENALEM ADHIBITI

ET

VEL AB ALIIS VEL A NOBIS

COLLATI SUNT.

(Memorabimus eos secundum ordinem numerorum, quibus in Var. Lect. designati sunt.)

CODICES THEOD. PULMANNI.

2. *Noviomagensis.*
3. *Pulmanni.*
4. *Hadr. Junii.*
5. *Miggrodii.*

Hi a Pulmanno neque accuratius descripti sunt, neque diligenter collati. Vid. inf. ad edit. Pulmanni Antverp. 1565.

CODICES AB HENNINIO LAUDATI.

6. *Jac. Susii.*
7. *Amstelodamensis.*

Henninius, qui ipse neque membranis usus est, neque editiones antiquas, præter priorem Stephani, contulit, ad calcem Prolegomen.

notabiliores dedit lectiones horum codicum, de quorum indole ne unum quidem verbum addit. Illius lectiones editioni Pulmannianæ (a. 1565) subjectas, hujus ab Almelovenio excerptas esse dicit. Pulmannus vero quatuor tantum codices, nobis modo laudatos, memoravit, neque Susianum memorare potuit: nam Jac. Susius, doctus Jesuita et Coadjutor spiritualis, anno demum 1588 Brugis natus est et a. 1639 mortuus Lovanii.

CODICES P. PITHŒI.

8. *Antiquissimus Budensis.*
9. *Latiniacensis.*

De illo vid. inf. ad edit. Paris. 1585. Alterius codicis lectiones subinde enotavit Pithœus, sed nullam ejus notitiam dedit. Aliorum quoque codicum nonnumquam mentionem fecit: qui tamen utrum scripti fuerint, an editi, dicere non habeo.

XVIII CODICES NUNC PRIMUM ET TANTUM NON OMNES A NOBIS COLLATI.

10. *Schwarzianus,* nunc *Altorfinus,*

qui olim fuerat Chr. Gottl. Schwarzio, celeberrimo quondam (ab a. 1709. ad 1751.) Prof. Altorfino, et nunc Altorfii in bibliotheca academica servatur. Lectionum ejus specimina dedit Ulr. Seb. Beckius in *Obss. philol. in Satyras Juvenalis duas priores,* (Altorfii 1732. 4.) ubi pag. 3. monet, codicem esse quartæ formæ membranaceum haud malæ notæ, qui cum Schurzfleischiano mirifice consentiat et cui scholia quædam tum in calce, tum sparsim in margine Satiræ I. allita sint. Eumdem optime scriptum et conservatum esse, docet auctor Vol. II. Biblioth. Schwarz. Altorf. 1769. et ad Sæculum XIII refert eum Mannert in Miscellaneis, diplomatici potissimum argumenti, German. scriptis editisque Norimb. 1795. Satiram VII ex illo venerabilis academiæ Altorf. Senior Will in usum prælectt. suarum typis exprimendam curavit a. 1760. Totum vero codicem una cum quinque editt. antt. (Ven. 1491. 1512. Brix. 1501. Lips. 1504. et Argent. 1527.) a principio ad finem exemplo editionis Bipontinæ comparavit Cl. *Nothnagel* Norimbergensis A. L. M., isque omnem var. lectionum recensum mihi ultro obtulit; quæ summa ejus humanitas numquam ex animo meo effluet.

11. *Schurzfleischianus* s. *Vinariensis.*
Vid. quæ infra in fine Indicis Editt. Juven. dicemus.

12. *Erlangensis.*
Lectiones hujus codicis excerpendas benignissime curavit *Harlesius.* De externa ejus forma non certior factus sum. Quod si tamen omnis illius varietas diligenter notata est, videtur ex bono exemplo transscriptus esse.

13. *Ulmensis.*
Integram hujus codicis, plane singularis, recensionem debeo humanitati *Veesenmeyeri* Prof. Ulm. qui jam specimina quædam lectionum ejus var. ediderat a. 1793 in *Commentat. historico-critica de Codice MS. Juvenalis Satiras complectente,* et indolem illius his verbis descripserat: " Adservatur, quem diximus, Codex in bibliotheca, quæ ab illustri Schermariorum gente nomen habet, et conditur in editiori summi templi fornice. Continet præter Juvenalis satiras etiam Horatii epistolas, excepta illa ad Pisones scripta, et Prosperi Aquitanici Poematia. Scriptus in pergamena charta et forma, quam octavam majorem nominant, complicatus constat LXV foliis, quorum XXIII Juvenalem exhibent. Quo anno sit exaratus, non adest certum indicium, sed ante medium Sæc. XV. scriptum fuisse, et literarum ductus ostendit, et indicat possessoris nomen. Literæ sunt minusculæ Longobardicæ, frequentibus, sed constanti ratione pictis vocum compendiis. Distinctionis notæ nullæ comparent præter punctum, comma et interrogationis signum. — De interna Codicis ratione in universum præcipiendum videtur, eum esse non magis bonitate, quam singularitate, si ita dicere fas sit, memorabilem. Habet enim quamplurimas lacunas, minime ubique ex homœoteleutis ortas, disjectiones versuum, diductiones, adjectiones. Quæ omnia unde sint orta, admodum est difficile dictu. Fluxisse codicis textum ex admodum lacero exemplari, vix persuademur; unde enim tot mutationes? Aliam autem esse textus recensionem ab ipso profectam Juvenali, quis credet perpendens et Sat. IV. brevitatem in nostro Msto octo tantum versibus constantis, et mutationum rationem, et veterum Scholiorum silentium? Alium igitur immisisse falcem in Juvenalis messem, vix est, quod dubitemus."

14—16. *Norimbergenses* tres,
quos, una cum edit. Lips. 1502., auctore Mannerto comparavit Seybold, doctiss. Conr. Gymn. Norimb. *Codex primus,* membranaceus idemque antiquissimus emendatissimusque, in splendida bibliotheca

Ebneriana asservatur et mutilus est: desiderantur enim in eo Sat. VI, 269—303. VIII, 1—63. X, 9—70. XI, 152—208. Margini ejus adscriptæ sunt glossæ, sed literis minutissimis et nonnumquam valde pallidis vel maculatis vel adeo rasis, quæ eas lectu difficillimas reddunt. Reliqua, quæ ad hunc Codicem spectant, monere occupavit Mannert in Miscellan. p. 78. "Ab initio situ vermibusque corruptus et passim maculis fœdatus est. Majore literarum charactere, qui Sæc. XII adhiberi solebat, perspicue quidem, nec tamen eleganter exaratus. Unciales literæ jam more illius Sæc. degenerant: pro *æ* plerumque *ę*, raro simpl. *e*, et *c̄* pro *con* substituitur; *ii* cum apicibus, *i* constanter fere sine puncto legitur, distinctionum signa sunt vulgaria illius ævi !,; et punctum; lineæ usque quaque stylo ductæ. In duobus foliis pænultimis longe alia eaque purior manus, qualis Sæculo XI propria est, deprehenditur; quam tamen conspicuam faciunt majores inflectiones, crebra *ii*, simpl. *e* pro *æ*, quod interdum occurrit, unciales cet. In ultimo deinde folio prior redit manus: quod certissimo est argumento, una cum majore scriptura, quæ Sæc. XII usitatissima erat, minorem quoque eamque rotundiorem superiorum temporum viguisse." Multæ ejus lectiones sunt bonæ vel memorabiles et singulares, plures tamen sive vulgares sive vitiosæ.

Codices Norimbergenses *secundus* et *tertius* (15. 16.) sunt chartacei et scholiis instructi inter lineas, sed recentes, e Sæc. XV. (v. Mannert l. l.) neque ex optimo ducti exemplo: habent tamen lectiones nonnumquam notabiles et vix alibi obvias. Ille in 4to. et nitide in Italia, hic in Fol. et vitiosissime omnium scriptus est.

17—20. *Guelpherbytani* s. *Gudiani* quatuor, membranacei, quorum mihi usum perhumaniter concessit *Langer*, Ducali bibliothecæ præfectus.

17. *Gudianus primus*, No. 156. notatus, quadrato volumine maj., e bono et vetusto libro in fine Sæc. XII vel initio XIII descriptus. In eo servatur vulgaris divisio in quinque libros, quæ tamen bis tantum, in principio Sat. VI et X, notata et pro argumentis brevibus, quæ reliquis Satiris præfixa sunt, substituta est. Eadem manus et textum poetæ scripsit et scholia, eaque breviora inter lineas, uberiora ad marginem, quæ plerumque vulgaria sunt et parum utilia, vel scholasticorum acumen sapiunt. Qui tamen otio abundant, eos non plane pœnitebit, hæc scholia excussisse.

18. *Gudianus secundus*, (No. 119.) ejusdem formæ, sed recentissimus quatuor illorum codicum, et mutilus. Desunt Sat. I—VI, 168.

XII, 125—130. XIII, 1—10. 23—40. 53—108. 226—249. XIV, 1—54. 66—83. 268—XVI, 60.

19. *Gudianus tertius*, (No. 304.) formæ octavæ, medio forte Sæc. XIV scriptus.

20. *Gudianus quartus*, (No. 53.) formæ, quæ *in folio* vocatur, sed recentioris quoque ætatis, (scriptus a. 1384.) cum scholiis brevissimis, quæ versibus interscripta sunt.

21. et 22. *Schönbornenses* s. *Gaybacenses* duo, membranacei, formæ oblongæ et quadratæ, qui Gaybaci, in tractu Franconiæ Steigerwaldensi, et quidem in bibliotheca Illustriss. Comitis de Schönborn servantur. Horum lectiones variantes acceptas refero insigni benevolentiæ Cl. *Degen*, viri humanissimi et doctissimi, qui specimen earum ipsorumque codicum descriptionem jam dederat in prolusione scholast. quæ inscripta est: Einladungsschrift zum gewöhnlichen Herbstexamen — Onolzbach 1785. 4to. unde excerpam, quæ ad rem nostram spectant, quæque p. 4. 5. et 10. 11. traduntur.

21. *Schönbornensis* s. *Gaybacensis primus*, præclarus, qui memorabiles ac singulares passim suggerit lectiones, et Sæc. XII scriptus est. Foliis LIV constat, et marginem spatiumque inter lineas multæ occupant glossæ. Membrana magis flava est quam alba, sed bene levigata. Literarum forma majuscula et ovata magis quam rotunda.

22. *Schönbornensis* s. *Gaybacensis alter*, sine glossis, bene conservatus et satis perspicue medio forsan vel exeunte Sæc. XIII scriptus. Quatuor prioribus Satiris recentior manus brevia præmisit argumenta. Codex ipse non eamdem, quam superior, recensionem sequitur, multasque lectiones exhibet tum egregias, tum sibi proprias. In utroque innumera deprehenduntur vocum compendia et non modo crebræ emendationes secundæ manus, sed aliquot etiam varr. Lectt. notationes.

23. et 24. *Gothani duo*, membranacei,
qui in bibliotheca Ducali exstant et summa Virorum Cel. *Geisleri* et *Dœringii* humanitate usibus nostris oblati sunt. Criticus tamen eorum usus vel nullus vel exiguus est, quum indocte et recentiori ævo, (alter exeunte forsan Sæc. XIV. alter principio Sæc. XV.) neque ex optimo exemplari descripti sint. Ceterum alter Persium Juvenali junctum et glossas habet, tum inter lineas, tum margini adscriptas, sed parum utiles.

25. *Lipsiensis*,

membranaceus et recentioris quoque ætatis, neque tamen nullius momenti, quem cum aliquot editt. antt. (Lips. 1497. et 1507. Ven. 1498. Argent. 1518. Heidelb. 1590.) e biblioth. academ. mihi benevole commodavit Ill. *Beck*, meo nomine rogatus ab amicis. *Kühnöl.* Eadem manus tum inter lineas, tum in utroque margine multas adscripsit glossas, e quibus tacite quasdam ab Ant. Mancinello transscriptas et pro suis venditatas animadverti.

26. *Hamburgensis*, formæ octavæ,
quem in ipsa bibliotheca senatoria cum edit. Henniniana perhumaniter compararunt *Lichtenstein* et *Freudentheil*, qui eum Sæc. XI. scriptum suspicantur. Sed neque studio librariorum, neque lectionum bonitate insignis est.

27. *Kulenkampianus*,
membranaceus et ejusdem formæ eleganterque scriptus, sed recentior, neque magni pretii, etsi lectiones interdum exhibet in aliis membranis nondum repertas. Consentit plerumque cum Lipsiensi, et ex eodem forsan fonte fluxit. Fuit olim in præclara b. Kulenkampi bibliotheca; ex qua qui eum emerit ignoro. Paulo vero ante quam hæc Gœttingæ vendebatur, illum benignissime ad me una cum multis editt. antt. misit Heyne, unicus præceptor meus fautorque generosissimus.

CODEX ROB. STEPHANI.

28. *Codex vetustus Rob. Stephani*,
cujus variæ lectiones ad calcem edit. Stephani Lutet. 1544. 8. deprehenduntur, quæ bonæ quidem plerumque sunt et ab optimis editoribus receptæ. Sed Stephanus paucas tantum enotavit, (v. c. in Sat. IX. X. et XII. non nisi unam, in Sat. III. et XIII. binas, in Sat. II. et VII. trinas) neque ipsum codicem accuratius descripsit.

29. CODEX BASILEENSIS,

e quo varietatem lectionis excerptam dedit Wetstenius in edit. Amstel. 1684. 8. ubi tamen ulterior ejus descriptio frustra quæritur.

ALII CODICES AB ALIIS MEMORATI.

Præter hos, quos jam recensui, codices viri docti passim in commen-

tariis scriptisque suis laudarunt alios et varias ex iis lectiones, sed paucas tantum, protulerunt, quas ego, quanto fieri potuit, studio congessi.

30. *Codex Domitii Calderini,*
qui eum in commentariis suis nonnumquam memorat et certissimæ dicit fidei esse ac summæ vetustatis.

31 a. *Codex Vallæ*
antiquissimus, de quo vid. inf. ad ejus edit. Venet. 1486.

31 b. *Alii ejusdem Vallæ codices,*
qui in comment. ejus nonnumquam laudantur, sed tam parum distincte, ut nescias, utrum scripti fuerint an editi.

32. *Codex Mancinelli unus et alter,*
quorum is aliquoties mentionem facit in Comm.

33. *Codex vetustissimus Lubini,* et

34. *alter ejusdem,*
de quibus vid. inf. ad edit. Hanov. 1603.

35. *Codex vetustus Canteri,*

36. *C. alter ejusdem,*

37. *C. vetustus Carrionis,* et

38. *C. alter ejusdem,*
e quibus quatuor Codd. Lipsius Heinsiusque passim lectionis varietatem enotarunt.

39. *Codex antiquissimus Casp. Barthii,* et

40. *alter ejusdem,*
quorum in Adversariis ejus subinde mentio fit.

41 et 42. *Codices antiquissimi Plathneri,*
qui passim laudantur in ejus Lectionibus Juvenalibus, de quibus v. inf. Ind. Editt. extr. Suspicor tamen, hos esse Gothanos, de quibus v. sup. ad n. 23 et 24.

43. *Codex Divæi antiquus,*
unde aliquot lectiones protulit Lipsius in Operibus suis.

44. *Codex antiquissimus,* et

44 b. *alter Vossii,*
qui ab eo in Comment. ad Catullum et al. interdum excitantur.

83. *Codex Leidensis,* et

84. *C. Perizonii,*
e quibus aliquot lectiones attulere Nic. Heinsius et Jo. Schrader, ille in Comment. in Ovid., hic in Emendationum Libro et in Obss. criticis, quas exemplo Juvenalis Henniniano adleverat, unde exscriptas

ad me misit doctiss. et humaniss. *Herbellius*, qui de Silio quoque meo bene meritus est.

85. *Fragmentum Erlangense*
vetustum, quod Sat. VI, 66—197. 264—661. continet et mecum ab Harlesio est communicatum, qui etiam benevole adjunxit edit. Marshall. Lond. 1723. cujus margini adscriptæ sunt variæ lectiones codicis MS. qui designatur litera *E.* quem tamen Ebnerianum vel Norimbergensem I. esse mox animadverti. Fragmentum plerumque consentit cum cod. Norimberg. tertio, sed non paucas quoque lectiones tum alias, tum sibi proprias exhibet et nonnumquam non spernendas.

Accedit nunc

ELENCHUS CODICUM MSS. XXXV.

qui olim exstiterunt in Bibliotheca Imperiali Parisiensi et collati sunt a cl. Nic. Lud. Achaintre, qui indolem eorum his verbis indicavit:

I. E CATALOGO IMPRESSO CODD. MSS.

1. *Codex Puteanus* (catalogi no. 7900. A.)
Codex membranaceus, formæ quam vocamus *in folio*, exeunte nono sæculo, ut nobis visum est, exaratus, constans 155 foliis. Præter Juvenalis satiras, in quinque libros dispertitas, continet Terentii comœdias, Horatii lyrica carmina et epistolas, Lucanum et Martianum Capellam cum scholiis, et quidem copiosissimis, sed parum utilibus. Hujus codicis scriptura non recta quidem, nec pulchra, sed levis et lectu facillima, etsi quibusdam in locis minutissima, pallida atque vetustate prope deleta. Inter ceteros memorandus idem est propter antiquitatem et propter varietatem lectionum, quarum notabiliores aliquot in præsentis editionis curriculo notavimus: non tamen mendis expers, sed a manu recentiori emendatus est. At quisquis ille fuerit intempestivus castigator, melius certe codicis auctoritati consuluisset, si eum integrum reliquisset. In quibusdam libri locis reperiuntur majores literæ et figuræ calamo delineatæ, sed rudes ac deformes et plane sæculo, quo ille scriptus fuit, convenientes. Eo autem codice plurimum usi fuimus, quippe qui ex eodem atque vetus schol. Pithœi exemplari ductus, pervetustus item, nobis in hac editione recensenda maximi esse momenti visus est.

2. *Mazarineus* I. (no. 3110.)
Cod. membr. in fol. X sæculo exaratus, constans 84 foliis. Continet opus de Regimine Principum, primas quinque Persii satiras, Priscianum de Grammatica et alia opuscula poetica; denique XIV satiras Juvenalis, cum notis inter lineas scriptis. Eleganter quidem scriptus est ille codex; sed ubique mendis scatet, nec ullam fere memorandam lectionem præbet.

3. *Colbertinus* I. (no. 7906.)
Cod. membr. in fol. X sæc. exaratus, et quidem a manu diversa. Optimæ tamen est notæ, etsi mutilus. In eo leguntur Juvenalis satira IV a v. 10. satiræ V. VI. VII. et octavæ tantum 24 primi versus. In eodem volumine exstant integer Terentius, sed XIII sæculi, Æneidos lib. IV. et V. sæc. IX. Daretis Phrygii ejusd. sæc. historia, Gregorii Turonensis Gesta Dei per Francos ejusd. sæc. et carmen religiosum, cui titulus: *Disputatio mundi et religionis* XIV. sæc.

4. *Thuaneus* I. (no. 8071.)
Cod. membr. in fol. X sæc. exaratus, constans 61 foliis. Scriptura ejus perspicua satis est, nec inelegans, et literarum forma duobus præcedentibus plane similis. Ceterum non adeo bonæ notæ codex iste est; quippe in eo multa reperiuntur menda: præterea desiderantur tres satiræ Juvenalis priores, aliæ ita ordinantur: 4. 5. 13. 14. 15. 16. 10. 11. 12. 8. 9. (cujus pars media deest a v. 38.) 7. 6. His adde Martialis libros tres tantum, aliquot Catulli epigrammata, Pervigilium Veneris et alia quædam opuscula poetica, minimi pretii. Primo folio, quod dicimus *feuille de garde*, ultima linea, eadem manu, sed majusculo charactere, hæc scripta sunt:

Iuuenalis ex orthographia Bedæ presbyteri.

5. *Cod. Fauchetii.* (n. 8070.)
Membranaceus in fol. XI sæc. exaratus, constans 141 foliis, eleganti simul et docta manu scriptus, charactere quidem minutissimo, sed nitido et lectu facili, qui quidem e bono exemplari ductus videtur. Exhibet Juvenalis satiras cum commentario non integro (quinque tantum priores satiras complectitur) cumque scholiis ad marginem et inter lineas scriptis; præterea Persii satiras VI. sed X sæc. exaratas. Hunc codicem sæpe sæpius volvimus, veluti doctorum attentione dignissimum. Ita inscribitur: *Claudii Fauchetii regii consiliarii curiæ monetarum præsidis.*

6. *Codex Pithœi.* (n. 8072.)

Membran. in fol. XI sæc. exaratus, constans 113 foliis, nitide et accurate scriptus atque propter emendationem inter optimos recensendus; quem non attente minus quam præcedentem perscrutati sumus. In eo reperiuntur XIII priores satiræ Juvenalis absque scholiis, Horatii Lyricorum libri III, Persii satiræ sex, in parvo codice separato 12 foliis constante; denique ejusdem Juvenalis satiræ I. II. III. V. VI. repetuntur cum fragmentis aliorum recentiori manu scriptæ ac mendis refertæ. Primo autem folio legitur hoc nomen, *P. Pithœus*, manu ipsius possessoris scriptum. Idem codex exinde transiit in bibliothecam Jac. Aug. Thuani, postea Colberti, demum post mortem hujus inter Regios fuit relatus.

7. *Colbertinus* II. (n. 8285.)

Cod. membran. in 4to. min. constans 60 foliis, XII sæc. exaratus charactere Gothico, neque eleganti, neque nitido, quin etiam ita pallido, ut vix legi queat: attamen non infimæ notæ videtur ille codex, sed e bono ductus exemplo.

8. *Codex Memmii.* (n. 8287.)

Membran. in 4to. constans 48 foliis, XIII sæc. exaratus, mendosus æque ac ineleganter scriptus, cum scholiis ad marginem et inter lineas scriptis.

9. *Codex Silvestri de Florentia.* (n. 8292.)

Membran. in 4to. constans 74 foliis, XIII exeunte sæc. vel XIV ineunte exaratus, eleganter quidem, sed non adeo diligenter nec accurate: memorabiles tamen reperiuntur lectiones, quibus interdum usi sumus. Continet XVI Juvenalis satiras cum scholiis ad marginem et inter lineas scriptis.

10. *Codex Senatorius.* (n. 8073.)

Membran. in folio parvo, constans 118 foliis, XIV sæc. exaratus, majoribus literis auro pictis, charactere Gothico elegantissime et membrana nitidissima scriptus. Cum puritatem, tum exactam convenientiam in eo scribendo affectavit librarius, adeo ut liber iste editiones primas impressas superet, sed et rectitudine scripturæ pulcherrimas. Nec minor cura in contextu emendando fuit adhibita. Præter commentarium partim initio libri, partim in fine adscriptum, textui poetæ subjuncta est paraphrasis, quæ tamen ut commentarius glossam redolet. Ille autem codex inter optimos et utilissimos nobis visus est recensendus. Hæc ad calcem leguntur:

Iste liber, qui senatorius vocatur, fuit scriptus per me nicolaum olim de pusio, anno domini millo', ccc°, uij°, indictiæ V. tempore

domini clementis papæ V, anno eius sx. mensis aprilis die XIX, et fuit compilatus quoad lecturam per nobilem et illustrem virum dominum gentilem de filiis ursi, tempore sui senatus sexti.

11. *Thuaneus II.* (n. 7984.)

Cod. membr. in fol. const. 212 foliis, exeunte XIV sæc. exaratus, eleganter scriptus, cum initialibus literis auro et coloribus depictis, bene conservatus satisque emendatus. Habet integros Horatium, Persium et Juvenalem. Primo folio inscribitur *Jac. Aug. Thuani et Colberti,* ad quem postea devenit.

12. *Thuaneus III.* (n. 8290.)

Cod. membran. in 4to, constans 109 foliis, XV sæc. exaratus, eleganti quidem, sed indocta manu, cum initialibus literis depictis. Habet Juvenalem et Persium sine scholiis et inscribitur: *Jac. Aug. Thuani* et *Colberti.* Ceterum mendosissimus est ille codex.

13. *Mazarineus II.* (n. 8281.)

Cod. membr. in 4to. min. constans 104 foliis, XV sæc. exaratus, nitidus satis, bene scriptus et perfecte emendatus. Continet Statii Achilleid. et XVI satiras Juvenalis absque scholiis. In prima fronte inscribitur *Federici Ceruti Veron.* Is fuit Cerutus Veronensis, qui Juvenalem illustravit paraphrasi.

14. *Colbertinus III.* (n. 8293.)

Cod. membr. in 4to. min. constans 88 foliis, XV sæc. exaratus, satis perspicuus, quod ad scripturam spectat; sed mendosus admodum et infimæ notæ. Juvenalem exhibet et Persium sine notis.

15. *Codex Salmasii.* (n. 8469.)

Membranaceus in 8vo. constans 87 foliis, XV sæc. exaratus, nitide quidem et eleganter, sed parum docte, nec sine mendis. Humor præterea et incuria hunc codicem pæne dilaceravit et usum ejus difficilem reddidit. Salmasius, cujus erat, sua manu ad marginem plurimos emendavit locos Sat. I—VI.

16. *Codex Jardineus.* (n. 8289.)

Chartaceus in 4to. constans 70 foliis, Florentiæ a. 1483. a Jardino satis nitide scriptus; ceterum primis coævus videtur editionibus, ideoque non magni pretii.

17. *Mazarineus III.* (n. 8076.)

Codex chartaceus in fol. constans 109 foliis, XV sæc. exaratus, parum eleganter scriptus et lectu admodum difficilis, tum propter pravam scripturam, tum propter vocum compendia innumera. Nihilominus egregie emendatus et ex optimo ductus exemplo videtur. Glossas

habet copiosissimas, sed parum utiles, scriptas ad marginem et inter lineas.

18. *Codex absque possessoris nota I.* (n. 8470.)
Membranaceus in 8vo. constans 77 foliis, XV sæc. exaratus, satis nitide scriptus et bonæ notæ, quippe qui videtur e bono ductus exemplo, sed adeo mutilus atque humore detritus, ut ejus usus fere nullus sit. Primæ IV Juvenalis satiræ desiderantur, quinta incipit ad versum 64. et liber explicit ad v. 13. decimæ sextæ satiræ. XV et XVI nullo modo legi queunt. In reliquis inter se conglutinantur paginæ, quas si detrahere tentes, tecum scripturam tollas: quapropter, ne pejus malum eveniat, eum intactum pæne reliquimus.

19. *Codex absque possessoris nota II.* (n. 8077.)
Membranaceus in fol. parvo, constans 84 foliis, XV sæc. exaratus, satis bene scriptus, nec admodum mendosus.

20. *Codex absque possessoris nota III.* (n. 8291.)
Partim in membranis, partim in chartis (hujus enim duo folia prima et totidem extrema cujusque manipuli sunt membranacea, reliqua chartacea) in 4to. sæc. XV exaratus, constans 91 foliis, satis bene scriptus et emendatus. Exhibet Juvenalem et Persium sine scholiis.

21. *Codex absque possessoris nota IV.* (n. 8288.)
Chartaceus in fol. XV sæc. exaratus, constans 87 foliis, nitide scriptus, cum notis ad marginem et inter lineas scriptis. Idem videtur, quod spectat ad textum, e primis ductus editionibus. Adscribitur annus M. CCCC. LXXI. Ceterum parvi momenti est iste codex.

II. E BIBLIOTHECA VATICANA.

22. *Codex Alexandrinus, antea Suecorum reginæ.* (n. 2029.)
Membranaceus in fol. constans 61 foliis, X sæc. exaratus. (in catal. codd. Vatic. fert notam sæc. IX.) Excellentissimus codex, nitidissime et accurate scriptus et ex optimo ductus exemplo. Eo frequenter in hoc opere recensendo usi sumus, ita ut nostra editio lectiones ejus fere integras referat. Juvenalem solum exhibet cum scholiis ad marginem et inter lineas scriptis.

III. CODICES ALII EX ITALIA ALLATI.

23. *Codex n.* 111—451.
Membranaceus in 4to. constans 128 foliis, a. 1451. exaratus, charactere

Gothico diligenter et accurate scriptus, sat bene conservatus, nec non emendatus. Exhibet Persium cum commentariis Cornuto attributis et Juvenalem cum scholiis ad marginem et inter lineas scriptis.

24. *Codex n.* 112—453.

Membranaceus in fol. parvo, oblongo, constans 72 foliis, XV sæc. exaratus, nitide et eleganter scriptus, diligenter conservatus et accurate emendatus. Juvenalem habet et Persium sine scholiis. Scripturam antiquam Romanorum servat, scil. *quom* pro *cum*, *quoi* pro *cui*, *quoius* pro *cujus*, *optumus* pro *optimus* et alia id genus. In primo folio exstat vita Juvenalis, quæ fere eadem est ac vita in commentario Omniboni relata.

25. *Codex n.* 113—454.

Membranaceus in 4to. constans 82 foliis, XV sæc. exaratus charactere Gothico, satis nitide scriptus, sed mendosissimus. Exhibet Juvenalem integrum et Horatii Artem Poeticam cum scholiis, sed rarissimis.

26. *Codex n.* 455.

Membranaceus in fol. oblongo, constans 77 foliis, XV sæc. exaratus, nitide et accurate scriptus, nec non emendatus. Juvenalem habet et Persium absque scholiis et ulla possessoris nota et indicatione anni.

IV. E BIBLIOTHECA MONASTERII SANCTI SALVATORIS BONONIÆ.

27. *Codex n.* 111—40°.

Membranaceus in 4to. constans 88 foliis, a. 1477. nitidissime scriptus et accurate habitus, sed mendosissimus.

28. *Codex n.* 112—40°.

Membranaceus in 4to. constans 69 foliis, XV sæc. exaratus, nitide et accurate scriptus, sed satis bonæ notæ. Præter Juvenalem continet Persium in uno codice chartaceo constante 12 foliis, XIV sæc. exaratum.

29. *Codex n.* 113—40°.

Membranaceus in 4to. oblongo, constans 60 foliis, XV sæc. exaratus eleganter charactere Gothico; ceterum parum lectu facilis propter innumera vocum compendia. E bono tamen ductus videtur exemplo. Habet Juvenalem et Persium integros.

30. *Codex n.* 114—40°.

Chartaceus in 4to. parvo, constans 236 foliis, XV sæc. leviter nec non

eleganter exaratus, cujus scriptura satis refert eam, quam nunc vocamus *Anglaise*. Continet Omniboni commentarium in Juvenalem. Hic est *Omnibonus Leonicensis* sive potius *P. Fr. Omalloy* aut *Malloy* (*Ognibuono, Leonicenus*, h. e. Leonicæ, opp. Vicent., hod. Lunigo, natus, Grammaticus Sec. XVI. mortuus a. 1524.) Hiberus Medensis, ordinis min. strict. observ. in collegio S. Isidori de urbe S. Th. prof. primarius, lector jubilatus et provinciæ Hiberniæ in curia Rom. agens generalis. (Scripsit præter alia commentarios in Juvenalem, Sallustium, Lucanum, Valerium Maximum, Quintilianum et aliquot Ciceronis libros: quæ scripta nondum edita sunt. Notæ ejus in Juvenalem pleræque pro tempore satis bonæ sunt, simplices atque auditu faciles, et iis aliquando usi sumus.)

V. E BIBLIOTHECA SANCTI GERMANI A PRATIS.

31. *Codex olim Coislinianus* n. 1166.
Membranaceus in 8vo. constans 56. foliis, XII sæc. exaratus, charactere minutissimo et parum nitido scriptus, nec adeo accurate emendatus et parvi pretii. Juvenalem habet cum scholiis ad marginem et inter lineas scriptis.

VI. E BELGIO.

32. *Codex n.* 263.
Membranaceus in fol. constans 76 foliis, X sæc. exaratus, nitide et eleganter scriptus et accurate e bono exemplari ductus; nullas tamen varias lectiones memorabiles exhibet. Juvenalis XIII satiras priores offert cum parte magna XIV. usque ad v. 196. Scholia præterea habet ad marginem et inter lineas.

VII. E BIBLIOTHECA SORBONÆ.

33. *Codex I.* n. 1589.
Membranaceus in 4to. constans 102 foliis, XV sæc. exaratus, elegantissime in Italia scriptus, cum initialibus literis auro et coloribus variis optime depictis, satis bene emendatus. Quædem habet scholia ad quatuor priores satiras. Is præterea non contemnendæ notæ videtur.

34. *Codex* n. 1590.

Chartaceus in 4to. constans 63 foliis, XIV saec. exaratus, satis perspicue et eleganter. Ceterum parvi pretii est iste codex.

35. *Codex* n. 1767.

Chartaceus in 4to. saec. XIV exaratus, habet Juvenalem et Persium cum commentario copiosissimo *Guarini* seu *Garini*, qui abbas fuit Victorinus apud Parisios et decessit a. 1194.

Hic est elenchus MSS. Paris. ab Achaintre collatorum.

Aliis codicibus mss. usi sunt Salmasius, Scaliger, Nic. Heinsius, Muretus, Schegkius, Mercer, Brodæus, Flavius, Pontanus, Rittershusius, Claverius, Scioppius et alii: quamque hi in scriptis suis enotarunt ex illis varietatem lectionis, nos quoque passim laudavimus.

Aliorum codicum, qui nondum comparati sunt cum vulgata scriptura, ingens numerus in bibliothecis, non modo publicis, (inpr. Italicis, Gallicis et Anglicis) sed etiam privatis latet: v. c. in Biblioth. Gersdorfia unus, (v. Ephemerid. liter. Lips. 1710.) in Rhedigeriana duo, (v. Fülleborn. vers. German. Persii p. V.) Senkenbergiana unus, Thom. Jos. Farsetti unus, (v. le Bret Magazin zum Gebrauch der Staaten-und Kirchen-Geschichte, T. IV. n. 1. Francof. 1774.) Comburgensi prope Halam Suevorum duo (v. Intelligenzblatt der Jen. Allg. Lit. Zeit. 1796. N. 153.). Permulti alii memorantur in bibliothecarum catalogis commentariisque virorum doctorum, præcipue in Montfauconii Biblioth. MSS. nec non sex Vratislav. et totidem Hafnienses in *Heinrichii* commentat. I. in Juvenalis Sat. Kil. 1806. Præterea variantes viginti codicum lectiones a doctiss. *Schwabio* Conr. Gymn. Vinar., a quo consilium edendi Juvenalis abjectum est, accepit S. V. *Gurlitt*, Dr. Theol. Prof. et Director Gymn. Hamburg., qui in literis ad me datis earum propediem in proluss. scholast. divulgandarum spem fecit. Codices illi sunt: duo Zwiccavienses, (quorum alter olim fuit Theod. Pulmanni) Noviomagensis, Miggrodii, Schurzfleischianus s. Vinariensis, duo Hamburgenses, Chemnicensis, quinque Leidenses, (Lugdunensis, Perizon., Philipp. et duo Vossiani, in Catal. Bibl. Leid. p. 325 b. 494 a. 374 a. 373 a. 378 a.) Rottendorfii s. Withofii, Lauhnensis, (qui quondam fuit Christio Prof. Lips., tum Illustriss. de Zech et deinde Lauhnio, consiliario aulico Tenstadiensi in pago Thuringico) duo Gothani et tres Argentoratenses. Octo priores a Gottl. Cortio et quinque Leidenses a Jo. Schradero diligenter olim excussi sunt, quidam vero jam a nobis vel aliis collati, et Argentoratenses non nisi in duabus Satiris prioribus comparati.

Ex tot membranis nondum inspectis novam eamque ingentem va-

riarum lectionum vel potius vitiorum errorumque molem congeri posse, non est quod dubitemus. Nec tamen crediderim, multum inde ad poetam nostrum fructus rediturum esse. Nam codices Juvenalis longe maximam partem sunt recentiores neque digni, quibus comparandis quidquam temporis et operæ impendas: et ex XXXV MSS. Paris. ab Achaintre collatis, inter quos tamen sunt illi optimæ notæ Puteanus, Colbertini, Alexandrinus, Fauchetianus, Pithœanus et Senatorius, duæ tantum aut tres lectiones enotatæ sunt, in aliis a me non repertæ.

INDEX

EDITIONUM JUVENALIS.

(Editiones, quibus unum asteriscum curavi præfigendum, a me ipso, et quibus duplicem præposui, a viris doctis, vel sponte vel rogatu meo, non in dubiis locis, sed a principio ad finem cum Henniniana vel Bipontina collatæ sunt. Alias deinde adjunxit Achaintre, quas triplici asterisco notavi. Multarum vero editionum non nisi titulos memoravi, desumtos vel ex catalogis bibliothecarum, vel ex Fabricii Bibl. Lat. et ex ind. editt. Henniniano, Bipontinorum et Ach. qui ne eos quidem accurate laudarunt et parum curarunt, quale pretium cuivis editioni sit statuendum.)

SÆC. XV. 1470—1500.

* *Editio Juvenalis et Persii princeps* videtur esse ea, quæ in Fol. sine nota loci, anni et typographi in lucem prodiit quamque Romæ circa annum 1470. typis excusam esse probabili judicio suspicabantur Maittarius in Annal. typograph. Tom. I. p. 296. et Hamberger in zuverläss. Nachr. von alt. Schriftst. T. II. p. 270. Eadem, ni fallor, memoratur in Catal. Bibl. Hulsianæ. Præter nos eam, nec tamen satis accurate, contulit Maittarius in ed. Lond. 1716. 12mo. Cf. Var. Lect. n. 45. Exemplari, quo nos usi sumus, præfixus est titulus: *Junii Juvenalis Aquinatis liber primus.* Nulla vero aliorum deinde librorum et ne numeri quidem satirarum, qui tamen in Persio indicatur, mentio fit, sed satiræ parvo tantum spatio disjunguntur. Hæc et alia infantiam produnt artis typographicæ: etsi charta satis pulcra et literæ sunt luculentæ. Ex interna autem indole hujus editionis

probabile fit, eam non a viro docto curatam, sed a typographo e libro MSto eoque bonæ, quamvis non optimæ, notæ cum omnibus librariorum peccatis ductam esse, adeoque Codicis scripti auctoritatem obtinere.

*** *D. Junii Juvenalis et Auli Persii Flacci Satiræ,* absque nota anni, impressoris et loci 4to. (1470)

Editio vetus, eodem charactere signata, quo liber, cui titulus est *Decor Puellarum* per Nic. Janssonium.

(Catalogue de la Valliere, T. II. p. 102.)

Eodem forte anno typis expressa est alia Editio Romana, quæ vulgo habetur omnium princeps et inscripta est:

Juvenalis Satyræ et Flacci Persii Volaterrani — Romæ *apud Udalricum Gallum* fol. (1470)

De ea vid. Hamberger l. l. et Maittaire Ann. typogr. T. I. p. 297. qui tamen externam tantum libri speciem ac ne satis quidem accurate describunt, nec de critico ejus usu soliciti fuere. Quomodo itaque hæc editio a superiore differat et quodnam ei statuendum sit pretium, dicere non habeo, quum nondum a quoquam cum illa vel vulgatis editt. comparata sit, quod factum vellem.

Veneta I. (In Var. Lect. n. 51.) *Juvenalis Satyræ, per Simonem Biuilaqua* (al. Beuilaquam) *Papiensem,* Venetiis sine mentione anni fol.

Hanc editionem inspexit Beckius, ex cujus *Observatt. philolog. in Satyras Juvenalis duas priores* nos nonnumquam in Var. Lect. eam laudavimus. In omnibus, quibus eam consuluit, locis easdem exhibet lectiones, quæ in edit. Locatelli Venet. 1492. reperiuntur, nisi quod Sat. II, 164. in hac *Zelates* legitur et in illa *Zalates.*

Brixiensis I. *Juvenalis et Persii Satyræ : jubente Presbytero, Petro Villa, sine notis* — Brixiæ fol. 1473.

Hæc quoque editio nondum a quoquam, quod sciam, collata est. Describitur quidem in Specim. literar. Brixiensis P. I. p. 125 seq. sed non ita, ut criticum ejus usum inde cognoscere liceat.

Mediolanensis I. (in Var. Lect. n. 52.) *Juvenalis et Persii Satyræ* — Mediolani *per Anton. Zarotum* (Zarothum) *Parmensem* fol. 1474.

Neque hujus, neque reliquarum editionum Mediolanensium (de quibus v. Saxii hist. typogr. Mediol.) exempla, etsi diligenter quæsita, invenire mihi contigit. Vellem itaque, ut, si cui ad manus sint, critica cum cura eas excuteret. Si tamen ex illis lectionibus judicare licet, quas Beckius loco supra laudato ex Mediol. 1474. et 1511. ex-

cerpsit quasque nos in Var. Lect. n. 52. et 53. designavimus, non multum utilitatis ad ipsum Juvenalem emendandum inde redundaturum esse opinamur. Nihil in iis est, quod aut tollere velis, aut non ex aliis libris jam notatum sit.

Eodem anno 1474 Romæ in vulgus prodiere:

Angeli Sabini Turrensis paradoxa in Juvenalem Romæ *per Angelum Sachsel de Reichenhal et Barthol. Golsch de Hohenbart Clericos* fol. 1474.

et paulo post:

Domitii Calderini (al. Dominici de Caldariis) *Veronensis Commentaria in Juvenalis Satyras,* Romæ fol. 1474.

Hi duumviri fuere primi, qui commentarios in Juvenalem, si non scriberent, certe vulgarent. Commentarius Domitii longe quidem præstat eo, quem Sabinus composuit; (unde et hic fere nusquam, ille mox variis locis recusus est maximoque eruditæ Italiæ plausu exceptus) sed ineptis scatet erroribus, etymologiis et argutiis. Sæpius in eo et acerbe refelluntur Tortellii, Sabini aliorumque explicationes, nec meliores substituuntur. Inde colligas, jam tum temporis multos exstitisse, qui Juvenalem interpretari conarentur, quod et Domitius in dedicatione libri sui docet: nisi verba ejus potissimum ad Glossas membranarum spectant, e quibus tum ille, tum Mancinellus et Britannicus multa tacite descripta in rem suam converterunt; quod ex usu et lectione earum cognovi. Corrupta lectio sæpe argutias peperit, etsi Domitius jam usus est codicibus scriptis, quorum tamen neque numerum, neque indolem declaravit.

Domitii Calderini — Commentaria in Juvenalem — Brixæ *typis Henrici de Colonia* fol. 1475.

* Veneta II. (in Var. Lect. n. 46.) *Juvenalis cum comment. Dom. Calderini* (non Ge. Merulæ, quod Socii Bipontini tradunt) Venetiis arte et ingenio Jac. de Rubeis fol. 1475.

Hæc est prima editio Juvenalis cum Comm. Domitii Calderini, ex qua haud dubie propagatæ sunt Venetæ 1481. 1482. binæ 1483. 1485. 1487. et Vincent. 1480. quæ et præter textum eadem continent, sed in textu tamen passim ab illa, et quidem aliæ aliis locis, discrepant, quod ex Var. Lect. intelligetur.

*** *D. Jun. Juvenalis et Auli Persii Flacci Sat.* (v. Catalogue de la Valliere.) fol. (1475)

Mediolanensis II. *Juvenalis et Persii Satyræ* — Mediolani per Ant. Zarotum Parmensem fol. 1476.

Est repetita editio a. 1474. quæ in catalogo editionum Persii memoratur Fabricio Biblioth. Lat. T. II. pag. 166. Lips. 1773. Cf. ad a. 1474.

*** *D. Jun. Juvenalis Satiræ*, editio Christophoro Valdafero attributa (Catalogue de la Valliere.) 4to. (1476)

Ge. Merulæ (propr. *Merlani*, Alexandrini) *Commentarius* bis a. 1478. prodiit sine textu poetæ, non cum eo, quod in Fabric. Bibl. Lat. et hinc in edit. Bipont. traditur,

* Venetiis *per Gabrielem Petri Duce inclyto Andrea Vendramino* fol. 1478.

et paulo post vel ante

Tarvisii *per Barthol. de Confoloneris* fol. 1478.

De hac edit. v. Fabric. l. l. p. 359. Nachricht von den Büchern in der Stollischen Bibl. T. I. p. 96. § V. et Catal. Bibl. Hasseanæ Brem. p. 503. Merula exemplo Domitii in alios quoque auctores classicos scripsit commentarios et in iis clarissimos illorum temporum viros asperioribus facetiis perstrinxit. Quam itaque bilem Domitius effuderat in Sabinum Brotheumque, eadem, sed mortuus demum, acerbissime exagitatus est a Merula. Hujus tamen commentarius in Juvenalem non magni est pretii, ejusque interpretatio sæpe vel nimis arguta, vel inepta et contorta. Meliora passim in suum Comment. transtulit Britannicus, ne laudato quidem fonte, ex quo hausit. Multorum autem errorum Merulam arguit jam Politian. Epist. XI, 10.

Juvenalis cum comm. Ge. Merulæ et notis aliorum, Pinarolii fol. 1479.

Hujus edit. mentionem fecit Fabricius, (Bibl. Lat. T. II. p. 359.) et quidem tam brevem atque obscuram, ut ea decepti socii Bipontini tradiderint, *hanc editionem factam esse per Jac. de Rubeis*, qui tamen officinam habuit Venetiis, ubi Juvenalem quoque a. 1475. ab eo excusum supra vidimus.

*** Mediolanensis III. *D. Junii Juvenalis et A. Persii Flacci Sat. per Ant. Zarottum*, Mediolani (Catalogue de la Valliere.) fol. 1479.

* Vicentina s. Vincentina. (in Var. Lect. n. 48.) *Juvenalis Satyrarum Libri impressi* Vincentiæ *per magistrum Henr. Liberarium* fol. 1480.

cum commentariis Domitii Calderini cet. ut in edit. Veneta II. a. 1475. quam plerumque, nec tamen ubivis, sequitur, ut ex nostra

Var. Lect. apparet. Videtur emendata passim manu viri docti vitiisque repurgata esse.

*** Veneta III. (in Var. Lect. n. 47.) *Juvenalis cum comm. Domitii Calderini.* In fine: Venetiis *per Baptistam de Tortis* fol. 1481. in biblioth. reg. Paris.

Recusa mox a. 1482. 1483. et 1485. Cf. ad edit. Venet. II. a. 1475.

* Veneta IV. (ut Ven. 1481.) fol. 1482.

** Veneta V. *Juvenalis Satyræ cum comm. Domitii Calderini* Venetiis *per Magistrum Thomam de Alexandria* fol. 1483.

** Veneta VI. (ut Ven. 1481.) fol. 1483.

Utraque editio collata est a Maittario in ed. Lond. 1716. 12mo. unde intellexi, eas numquam fere neque a se invicem, neque a Veneta III. discedere, adeoque ex ea repetitas esse. Hinc etiam in nostra Var. Lect. non seorsum hi testes excitantur.

Mediolanensis IV. *Juvenalis Satyræ* Mediolani *per Leonhardum Pachel et Uldericum Scincenzeler* (al. Udalrichum Scinczenceller s. Scinzenzeler, Sinzeler, Sinczenzeller) *socios* fol. 1483.

Veneta VII. *Juvenalis Satyræ cum comm. Domitii Calderini* Venetiis *per Baptistam de Tortis* fol. 1485.

Nova repetitio Venetæ III. si Fabricio fides habenda. Mirari certe licet, quo emtorum studio ejusdem typographi sumtibus quatuor annorum spatio quater prelo excudi potuerit Juvenalis, et quidem Venetiis, in qua urbe præterea aliorum typis ab a. 1483. ad 1501. toties expressus est.

* Veneta VIII. (n. 49.) *Juvenalis cum comm. Ge. Vallæ Placentini* Venetiis per magistrum Antonium de Strata (al. Strada) fol. 1486.

Hæc editio, quam et Maittaire contulit in ed. Lond. 1716., prima est commentarii Ge. Vallæ, non Veneta X. quod putabant socii Bipontini. Ge. Valla, Medicus et Prof. Ling. Græc. et Lat. Venetus, præter multa alia in Juvenalem commentarium edidit, in quo multa correxisse videtur poetæ loca, sed plurima etiam superioribus sublegit interpretibus, nec minus etymologiis verborum indulsit, parum vero novi ac boni, vel adeo præclari, ipse attulit. Usus tamen est antiquo codice MS., qui et Probi, ut putabat, Grammatici interpretamenta continebat, quæ postea Pithœus (v. inf. ad edit. Paris. 1585. 8vo.) Scholiis Veterum emendandis supplendisque adhibuit.

Brixiensis II. *Persius cum Comm. Jo. Britannici, et Juvenalis cum Comm. Ge. Merulæ, typis Jacobi Britannici,* Brixiæ fol. 1486.

* Veneta IX. (n. 47.) *Juvenalis cum Comm. Calderini,* Venetiis per Bartolomeum de Zanis de Portesio fol. 1487.

Plerumque congruit cum Veneta 1482.

*** *D. Jun. Juvenalis Sat.* Editio absque loci, impressoris et anni nota, forsan per Jac. Pagnanis (Catalogue de la Valliere.) fol. (1490)

Mediolanensis V. (ut IV. a. 1483.) fol. 1491.

** Veneta X. (n. 54.) *Juvenalis cum comm. Domit. Calderini et Ge. Vallæ* Venetiis *per Magistrum Theodorum de Ragazonibus* (al. Ragozzonibus) *de Asula* fol. 1491.

In plurimis, nec tamen omnibus, cum superioribus concinit editt. Cf. ad Venet. VII. a. 1485.

Veneta XI. *Persius cum comm. Britannici et Fontii; Juvenalis cum comm. Merulæ et Calderini,* Venetiis *apud Petrum Joannem de Quarengis* fol. 1492.

In Fabric. Bibl. Lat. T. II. pag. 166. non Merulæ, sed Vallæ comm. memoratur. De usu editionis hujus critico nemo adhuc solicitus fuit.

** Veneta XII. (n. 55.) *Juvenalis cum Domitii Calderini et Ge. Vallæ commentariis* (sine mentione loci, sed haud dubie Venetiis) *per Bonetum Locatellum* fol. 1492.

Hæc editio in quibusdam locis Sat. I. et II. a Beckio, sed tota a principio ad finem a Maittario in ed. Lond. 1716. collata est. Congruit plerumque cum Veneta VIII. a. 1486.

* Veneta XIII. (n. 56.) *Juvenalis cum commentariis Mancinelli, Domitii Calderini et Ge. Vallæ.*—Venetiis *per Joannem de cereto de tridino* (al. Tacuinum de Tridino) fol. 1492.

De commentario *Mancinelli,* qui inde ab a. 1473. (ætatis XXI.) in pluribus Italiæ oppidis grammaticam liberalesque artes magna cum laude docuit, Henninius jam hoc idque verum tulit judicium: "Nihil non magnificum pollicetur Mancinellus; verum ut, quod res est, dicam, intra fabularum prolixam enarrationem, si quando Juvenalis eas attingit, et paraphrases fere subsistit, et rarius in interiora et recondita se penetrat. Verum tempori isti ea condonemus."

Veneta XIV. *Juvenalis cum comm. Sabini, Merulæ et aliorum,* Venetiis fol. 1493.

* Veneta XV. (mera repetitio Venetæ XIII.) fol. 1494.

*** *D. Jun. Juvenalis Sat. cum comm. Dom. Calderini, per Nic. de Benedictis,* Taurini (In Bibl. Reg. Paris.) fol. 1494.

*** *D. Jun. Juvenalis Sat. cum comm. Calderini, per Johan. de Vingle,* Lugduni 4to. 1495. (In Bibl. Reg. Gall.)

Juvenalis, Parisiis fol. 1496.

His paucis verbis memoratur editio illa a sociis Bipontinis, qui forte correxerunt ita notam Henninii, a quo perperam laudatur *ed. Paris. apud Stephanum* 8vo. 1496. Sic et in Fabric. Bibl. et ed. Bipont. designatur editio

Veneta XVI. *Juvenalis,* Venetiis fol. 1497.

* Lipsiensis I. (n. 58.) *Liber Satyrarum Junii Juvenalis poetæ lepidissimi ac inter omnes Satyricos utilissimi.* Liptzk (Lipsiæ) fol. 1497.

Hæc est prima ed. Lipsiensis, quæ plerumque convenit cum Veneta III. et a qua raro discrepant nec nisi in rebus levissimis, quæ eam sequutæ sunt, Lipsienses a. 1502. 1504. et 1507.

* Norimbergensis. (n. 59.) *Juvenalis,* cum comm. Antonii Mancinelli, Domitii Calderini et Ge. Vallæ, Nurnbergæ *per Antonium Koberger* fol. 1497.

Editio satis obvia. Titulum excipiunt eadem, quæ in Veneta XIII. ex qua etiam expressa videtur, sed emendatius.

* Veneta XVII. (n. 57.) *Juvenalis, cum quatuor commentariis Ant. Mancinelli, Dom. Calderini, Merulæ et Ge. Vallæ.* — Venetiis, *per Joannem de Cereto alias Tacuinum de Tridino* fol. 1498.

Non mera repetitio Venetæ XIII. sed nova recensio, in qua etiam tribus commentariis adjectus est quartus Merulæ. Sic v. c. in Sat. VI. versus 233, qui ex illa exciderat, in hac restitutus est, et post v. 614. duo spurii sunt inserti, qui non in alia editione, quod sciam, reperiuntur, quam in Veneta VIII. Alia eaque multa variarum lectionum exempla suppeditavimus in notis criticis.

** Ascensiana I. (n. 60.) *Juvenalis familiare commentum* (h. e. Juvenalis cum comm. Badii Ascensii) *cum Ant. Mancinelli explanatione, et cum vocum ac rerum indice. — Impressum est hoc opus pro fido et bono bibliopola Stephano Gueynardo,* (non *Baynardo,* ut Maittaire, vel *Guaynardo,* ut socii Bipont. scripsere) *cive Lugdunensi, arte et industria Nicolai Wolf Alemanni, ipso Ascensio vitiorum expunctore,* Lugduni 4to. 1498.

Hæc editio, collata a Maittario in ed. Lond. 1716., est prima cum comm. Ascensii, et plerumque concinit cum Veneta XIII. Jodocus Badius natus a. 1462 in vico, prope Bruxellas sito, qui nunc *Assen* vocatur, unde ipse *Ascensii* nomen adscivit, mortuus a. 1535, Pro-

fessor primum Lugdunensis, deinde vero celeberrimus typographus Parisiacus socerque trium magni nominis typographorum, Mich. Vascosani, Rob. Stephani et Jo. de Revigny, multos auctores classicos et prelo excudit, et commentariis, sed levibus et jejunis, (*familiarem explanationem* vocat, seu *familiare commentum*) instruxit. Henninius dicit, eum in Commentariis suis infimum trivii pulverem et exspirantem barbariem olere, verum quia subinde lectionis varietatem et, quamvis rarissime, forte fortuna mentem Juvenalis quandoque deprehenderit, excerpendi tædium a se devoratum esse. — Ceterum meræ pæne repetitiones hujus edit. sunt posteriores Ascensianæ Lugd. 1501. 1507. 1511. 1512. 1515. Paris. 1505. 1512. et 1519. Ascensianas autem non eas tantum dico, quæ Ascensii prelo Parisiis excusæ sunt, sed etiam quæ ejus familiare commentum exhibent: nam nullum fere inter eas intercedit discrimen, sive externam spectes indolem sive internam. Cf. inf. ad Ascens. III. Paris. 1505.

Juvenalis, cum Merulæ et aliorum notis, Parisiis fol. 1498.

Juvenalis, adjectis Horatii Epistolis, Lipsiæ 1498.

Veneta XVIII. *Juvenalis cum comm. Jo. Britannici,* Venetiis fol. 1499.

Hoc loco et anno primum Commentarius ille in lucem exisse putatur. Sed vix assequor, qui factum sit, ut prius Venetiis ederetur, quam Brixiæ, ubi auctor ejus non modo liberales artes publice docuit et a. 1510 mortuus est, sed etiam una cum fratre typographicam habuisse officinam videtur, (conf. titulus edit. Brix. III. a. 1501.) in qua aliquoties et Persium et Juvenalem cum comm. ejus, illum a. 1486. et 1500., hunc a. 1501., utrosque a. 1503. excusos esse constat. Ceterum *Jo. Britannicus* s. Angelus, ita dictus a majoribus, ex Britannia oriundis, vir ætatis suæ doctissimus fuit, qui, præter alia, commentarios in Horatium, Juvenalem, Persium, Terentium, Statium et Ovidii Metamorphoses scripsit, ac princeps omnium Juvenalis interpretum est censendus: nam non modo loca obscuriora notis doctis illustrare conatus est, sed etiam, quæ præcipua ejus virtus est, studiosissime investigavit mentem consiliumque poetæ, et tum summam cujusvis satiræ, tum singularum partium sententiarumque copulationem, vim poeticam, venustatem, facetias ac sales, magna solertia rectoque elegantiæ sensu declaravit. Hanc ob causam ipsi quoque Grangæo præferendus videtur, qui varia quidem et exquisita doctrina eo superior est, sed inferior bene accurateque interpretandi arte. Hinc etiam commentarius Britannici sæpius sub prelum revocatus est, et ex eo

Grangæus aliique multa hauserunt, ne fontis quidem mentione facta. Ipse tamen jactanter magis, quam vere dixit, præter fortasse tria aut quatuor ad summum loca, nihil prorsus relictum, quod a se non sit optime dilucidatum: doctrinam enim ejus et interpretationem sæpius videbis esse vel minus accuratam, vel nimis argutam et subtilem, copiosam et supervacuam, alienam et contortam.

Juvenalis, Persius, Horatius, Lucilius, Lugduni Bat. 12mo. 1500.

SÆC. XVI. 1501—1601.

* Aldina I. Veneta XIX. (n. 61.) *Juvenalis, Persius,* Venetiis *apud Aldum* sine mentione anni, 8vo.

Quo anno prodierit, non constat: eam vero primam esse Aldinam, vel ex eo probabile fit, quod Græca verba, quæ Sat. VI, 195. et IX, 37. in reliquis Aldinis leguntur, in ea, ut in Rom. princ., nondum expressa, sed plane omissa sunt. Tres autem esse dumtaxat Aldinas, primam s. a., alteram a. 1501. et tertiam a. 1535. vulgatam, liquido contendere possum, quoniam tot in manibus habui, quæ omnes olim in biblioth. præclara Kulenkampi exstabant et, antequam illa venderetur, ab Heynio, quæ magna ejus benevolentia est, mihi transmissæ sunt. A Fabricio nulla memoratur Aldina, in edit. autem Bipont. una tantum, et quidem his verbis: "(1501) Aldina sine anni nota, 8vo. Juvenalis et Persius ex officina Aldi. Eodem anno et prodit ex off. Aldi Horatius; quocum juncti memorantur in Solgeri Catal. Bibl. (quæ dein accessit ad Bibl. Norimbergensem) T. III. p. 278. n. 1833. ubi adnotatum legitur: *Ob notas MSS. Lazari Spengleri Syndici Norimbergensis doctissimi* († 1534) *in pretio habenda.*" Hasce notas rescivi non magni esse momenti et ad Horatium maxime pertinere. Aldina autem sine anni nota neutiquam confundenda est cum

* Aldina II. Veneta XX. (n. 62.) *Juvenalis, Persius.* — Ad calcem Juvenalis: *Venetiis apud Aldum,* et Persii: *Venetiis in ædibus Aldi,* 8vo. 1501.

Hoc anno etiam Horatius et Virgilius eodem prelo typisque minoribus, qui *Italici, currentes* et *Aldini* vulgo vocantur, excusi sunt. Quod vero Heyne in Indice editionum Virgilii p. XCI. (edit. alt.) de Aldina tertia dixit: *præclara et inter præstantissimas facile editio, in qua pleraque e melioribus codd. constituta leguntur; et quam, qui fac-*

tum sit, ut sequentes editores non sequerentur, sed plerumque ad priorem Aldinam redirent, non assequor, idem transferri potest ad Aldinam II. Juvenalis. Emendatissima est editio, ad meliores haud dubie libros, tam scriptos quam editos, recensita. Nihilo tamen secius non modo Aldina III., sed aliæ quoque editiones, ex Aldinis ductæ, multis in locis eam deseruere et rediere ad Aldinam I. Unde autem tanta mutatio, et a quo inducta sit, dicere non habeo. Eadem discrepantia in omnibus auctorum classicorum editionibus Aldinis deprehenditur, et numquam fere, quod mireris, vel Aldus, vel qui post a. 1515, quo ille e vita discessit, posteriores curarunt editiones, vel minimam hujus rei mentionem fecerunt. Ceterum editt. Aldinæ modo hanc, modo illam editionem antiquiorem sequuntur, passim vero lectiones exhibent, quæ non nisi in codd. MSS., et nonnumquam, quæ in ipsis Aldinis primum reperiuntur; quod ex Var. Lect. apparebit. Inde intelligitur, eas ad Codices scriptos fuisse castigatas.

* Ascensiana II. (ut in Ascens. I. a. 1498.) *arte et industria Johannis de Vingle.* Lugduni 4to. s. fol. min. 1501.

Exemplar Ascensianæ I. Lugd. 1498. descriptum fere sine memorabili mutatione.

* Veneta XXI. (n. 57.) Venetiis fol. 1501.

Repetitio Venetæ XVII. a. 1498. Nonnumquam ab ea discedit et alias editt. sequitur: quam tamen lectionis varietatem excerpere haud operæ pretium duxi.

* Brixiensis III. (64.) *Juvenalis cum comm. Britannici. — Impressum hoc opus Brixiæ ab Angelo et Jacobo Britannicis fratribus,* fol. 1501.

Cf. de hac edit. ad Venet. a. 1499.

** Lipsiensis II. (n. 58.) *Juvenalis Satyræ,* Lipsiæ diligentia Baccalarii Martini Herbipolensis, Lipziensis civis, emendatæ et a novo pressæ fol. 1502.

Vid. ad Lipsiensem I. a. 1497.

Brixiensis IV. *Persius et Juvenalis cum comm. Britannici,* Brixiæ fol. 1503.

** Lipsiensis III. (n. 58.) *Juvenalis Satyræ,* Lipsiæ fol. 1504.

Mera repetitio ed. Lipsiensis II. a. 1502. In Catal. Bibl. Uffenbach. T. II. App. Incunab. art. typogr. n. 227. p. 79. laudatur hujus edit. exemplum, *copiis* (f. copiosis) *annotationibus et marginalibus MSS. ab anonymo quondam vet. ornatum.*

* Ascensiana III. (ut in Ascens. I. a. 1498.) — *Impressum est hoc opus rursus in ædibus Ascensianis apud Parrhisios impensis Joannis Megane, Joannis Waterloose et Jodoci Horenweghe Flandorum.* 4to. 1505.

Hujus editionis (n. 65.), cujus neque Maittaire, neque Fabricius meminit, titulum tantum, et ne satis quidem accurate, Henninius, qui eadem usus est in excerpendo Ascensii commento, notavit, et e Catal. Bibl. Uffenbach. l. l. n. 229. p. 80. descripsere socii Bipontini. In exemplari, quod ad manus habui, Juvenali juncta est *Publii Auli Persii familiaris explanatio per Jodocum Badium cum Jo. Britannici interpretatione.* Lugd. 1510.

Hæc tamen editio, quæ Paris. 1512. et 1519. recusa est, magnopere spem meam fefellit: est enim mera fere repetitio Ascens. I. et II. Lugdun. 1498. et 1501. Nonnumquam tamen discrepat et ab his, et a Paris. 1512.

* Lipsiensis IV. (ut Lips. I. a. 1497.) textus emendatus diligentia Jac. Thanners Lipsiensis civis et a novo impressus Lipsiæ fol. 1507.

Conf. ad Lips. I. a. 1497.

Juvenalis cum Merulæ et aliorum notis, Lipsiæ fol. 1507.

* Ascensiana IV. *Juvenalis* cet. (ut in Ascens. I. a. 1498.) *Lugduni arte et industria Stephani Baland* fol. min. 1507.

Repetitio Ascensianæ I. Lugd. 1498.

Veneta XXII. *Juvenalis cum comm. Jo. Britannici*, Venetiis *per Joh. de Tridino* fol. 1509.

Memoratur in Engel. Bibl. selectiss. p. 118. recusa mox 1512. ab eodem typographo, qui Venetas a. 1492. 1494. 1498. et 1501. typis expressit.

Juvenalis, Colon. 4to. 1510.

Hanc edit. et aliam Colon. a. 1541. 8vo. servari in Bibl. Helmstad. per literas mihi significavit Cl. Kunhardt, qui tamen interiorem earum indolem non descripsit.

Mediolanensis VI. (n. 53.) *Juvenalis cum comm. Britannici*, Mediolani *per Leonardum Vegium* fol. 1511.

Conf. ad Mediol. I. a. 1474.

* Ascensiana V. (ut in Ascens. I. a. 1498.) *arte et industria Jacobi Sa.* Lugduni fol. min. 1511.

Nil fere recedit a reliquis Ascensianis.

Ascensiana VI. (ut in Ascens. I. a. 1498.) Lugduni 4to. 1512.

** Veneta XXIII. *Juvenalis, cum comm. Britannici, per Jo. Tacuinum de Tridino* fol. 1512.

Recognita editio Veneta XVIII. a. 1499. et exculta diligenti castigatione Britannici, qui etiam adjunxit *tabulam,* (h. e. indicem verborum memorabilium) *adnotationes quasdam in Asinum Apuleii et Sylvas Statii, brevem disputationem de Satyra et vitam Juvenalis.*

** Ascensiana VII. Parisiis 8vo. 1512.

Vid. sup. ad Ascens. III. Paris. 1505. Collata est a Maittario in ed. Lond. 1716.

Juntina. *Juvenalis et Persius,* Florentiæ *impensa Philippi di Giunta* 8vo. 1513.

Ejus meminere Bauer in Bibl. Libr. rariorum T. II. p. 216. et Goetze in Merkwürdigkeiten der Dresdner Bibliothek p. 173. n. 213. Sed, quod doleo, nondum quisquam fuit, qui criticum ejus usum exquireret: neque etiam præter hanc aliam Juntinam vidi memoratam. Vix tamen dubito, quin Junta more suo Aldinas expresserit editiones.

Juvenalis et Persii Satyræ, Argentorati *per Jo. Knoblauch* 4to. 1513.

Mediolanensis VII. *Juvenalis cum comm. Jo. Britannici; opus erroribus emendatum maximaque diligentia impressum per Jo. Angelum Scinzenzeler, impensis nobilium virorum Jo. Jacobi et fratrum de Lignano mercatorum Mediolanensium,* Mediolani fol. 1514.

Recognita editio Veneta XXIII. Exemplum ejus possidet Cl. Borheck et aliud laudatur in Fabric. Bibl. Lat. T. II. p. 359. 360. ed. Lips. 1773. Juvenalem excipit *Persius cum pluribus additis annotamentis Angeli Politiani, Phil. Beroaldi et Bapt. Egnatii.*

* Veneta XXIV. (n. 50.) *Juvenalis cum comm. Jo. Britannici.*— Opus impressum Venetiis per *Ge. de Rusconibus Mediolan.* fol. 1515.

Repetitio editionis Venetæ XXIII.

Ascensiana VIII. *Juvenalis cum comm. Mancinelli et Badii Ascensii,* Lugduni 4to. 1515.

Juvenalis cum A. Mancinelli explanatione, Coloniæ 4to. 1517.

Memoratur in eodem Catal. p. 42.

Juvenalis, Lugduni 4to. 1517.

Hujus edit. mentionem faciunt socii Bipontini, qui non male suspicantur, eam esse repetitionem ed. Lugd. 1512. nisi forte pro eadem habenda est et annus vitiose adscriptus 1517. pro 1512. Illa conjectura si vera est, hæc editio est Ascensiana nona.

Veneta XXV. *Juvenalis et Persius* fol. 1518.

* (n. 66.) *Junii Juvenalis Aquinatis inter Latinos satyrographos consummatissimi. Satyræ emaculatius impressæ* Argentinæ per Jo Knoblouch 4to. 1518.

Præclara editio et nova Juvenalis recensio, quæ textum quidem Aldinum pro fundamento posuit, sed multa in eo ex antiquis libris correxit. Recusa est a. 1527. sed quis ei præfuerit vir doctus, haud compertam habeo.

* Ascensiana IX. s. X. de quo v. ad Lugd. 1517. (n. 65.) *Juvenalis familiare commentum cum Mancinelli explanatione,* Parisiis 4to. 1519.

Repet. ed. Ascens. III. a. 1505.

** (n. 78.) *Persius et Juvenalis,* Lugduni *opera Guilielmi Huyon impressoris* 8vo. 1521.

Editio hæc a Beckio collata in multis locis Sat. I. et II. quibus non nisi semel discrepat ab Aldina II. ex qua itaque expressa videtur.

Juvenalis, Basileæ 8vo. 1522.

** (n. 66.) *Juvenalis una cum A. Persio recogniti.* — Argentorati *Joh. Cnoblochus excudebat* 8vo. 1527.

Repetitio ed. Argent. a. 1518.

* Colinæi I. (n. 67.) *Junii Juvenalis Aquinatis Satyræ decem et sex, cum annotatiunculis in margine adjectis, quæ brevis commentarii vice esse possint.* Parisiis *apud Simon. Colinæum* 8vo. 1528.

Recusa est a. 1535. et 1542. Editiones Colinæi, ut Curionis, Frobenii, Gryphii et Rob. Stephani, ex Aldinis fluxere, sed quælibet etiam bona sibi propria passimque alias et nonnumquam meliores, habet lectiones. *Annotatiunculæ* illæ, nunc primum et deinde sæpius editæ, sunt Scholia Curionis, de quibus vid. ad edit. Basil. 1551.

* *Junii Juvenalis Aquinatis Satyræ, ad imitationem Aldini exemplaris (primi et tertii) emendatæ et Curionis scholiis, satyræ cuilibet subnexis, illustratæ. Opus excusum* Cracoviæ *per Mathiam Scharffenbergk expensis Marci Scharffenbergk bibliopolæ ibidem,* 8vo. 1529.

Veneta XXVI. *Persius cum Juvenali,* Venetiis *apud Bernardinum Stagninum* 12mo. 1530.

** (n. 79.) *Juvenalis,* Basileæ *per Valentinum Curionem* 8vo. 1531.

Multis in locis Sat. I. et II. inspecta a Beckio. Cf. ad edit. Colin. Paris. 1528.

Gryphii I. *Persius et Juvenalis,* Lugduni *apud Seb. Gryphium* 8vo. 1534.

Vid. ad edit. Colin. Paris. 1528.

Veneta XXVII. *Persius cum Juvenali,* Venetiis *apud Bernard. Stagninum* 8vo. 1535.

Repet. Venet. XXVI. a. 1530.

* Colinæi II. Parisiis *ap. Sim. Colinæum* 8vo. 1535.

Repetitio ed. Colin. I. Paris. 1528.

* Aldina III. Veneta XXVIII. (n. 63.) *Juvenalis, Persius. Aldus MDXXXV.* (Venetiis) 8vo. 1535.

Vid. ad Aldinam I. et II. a. 1501.

*** Gryphii II. Juvenalis et Persii Sat. ap. Seb. Gryphium Lugduni (In Bibl. Reg. Gall.) 8vo. 1535.

Juvenalis et Persius, Lugduni 1537.

teste Henninio. Est forsan Gryph. III.

Veneta XXIX. *Juvenalis,* Venetiis 1538.

Gryphii III. *Juvenalis et Persii Satyræ jam recens recognitæ, simul ac annotatiunculis illustratæ;* Lugduni *apud Seb. Gryphium* 8vo. 1538.

In edit. Bipont. ita describitur: " Hæc editio pulchrius literis Italicis expressa. Textus fere convenit cum Aldino exemplari, sed et ab eo discedit, maxime orthographica ratione et interpretatione. Bonas subinde lectiones habet, quas Henninius ut in junioribus repertas probat. Exempla adfert Cl. Lengnich Beiträge zur Kenntniss seltener Bücher T. II. p. 141—148. ubi hanc edit. pluribus describit." Cf. ad ed. Paris. 1528.

Veneta XXX. *Juvenalis Satyræ cum interpr. Jo. Britannici et Jodoci Badii Ascensii explanationibus,* Venetiis *per Bernardinum de Bindonis* fol. 1539.

Juvenalis et Persii Satyræ, Antverp. 8vo. 1540.

Juvenalis, Colon. 8vo. 1541.

Vid. ad edit. Colon. a. 1510.

** Colinæi III. (n. 67.) *Juvenalis et Persius,* Parisiis *apud Simon. Colinæum* 12mo. 1542.

Collata a Maittario in edit. Lond. 1716. Cf. ad Paris. 1528. et 1535.

Juvenalis, Parisiis 1543.

* Rob. Stephani I. (n. 68.) *Juvenalis et Persii Satyræ, ad vetustiss. scripta exemplaria emendatæ; quorum varias lectiones ad*

calcem rejecimus. Lutetiæ, *ex officina Rob. Stephani typographi regii.* 8vo. 1544.

Ad calcem leguntur *variæ lectiones,* paucæ quidem, sed bonæ nonnumquam et receptæ, *ex vetusto* (non accurate descripto) *codice Rob. Stephani:* et hæc sunt *vetustiss. scripta exemplaria,* ad quæ Satiras a se emendatas esse, in titulo profitetur. Cf. ad ed. Paris. 1528. Nota autem res est, editiones hujus Stephani, æque ac Aldi, inter emendatissimas esse referendas, et ab utroque iis, qui operarum errores deprehenderent, ingentia sæpe præmia fuisse promissa. Hic Robertus Stephanus fuit gener Jod. Badii Ascensii, frater Caroli et pater Henrici atque Roberti II. Henricus præter alios liberos filium reliquit Paulum (patrem Antonii) filiamque eruditam Catharinam, uxorem Is. Casauboni; Robertus vero II. duos filios, Franciscum et Robertum Stephanum III. qui Juvenalem Paris. 1613. et 1616. typis expressit. Hi Stephani fuere omnes celeberrimi typographi iidemque doctissimi. v. Almeloveen de vitis Stephanorum et Maittaire historia Stephanorum.

Persius cum Juvenali, Francofurti 12mo. 1544.

* Gryphii IV. (n. 71.) *Juvenalis Satyræ jam recens cognitæ atque emendatæ.* Parisiis, *ex officina Francisci Gryphii* 16mo. 1545.

Plerumque convenit cum editt. Seb. Gryphii. Cf. ad Paris. 1528. et Lugdun. 1538.

* *Juvenalis et Persii Satyræ.*—Basileæ *apud Nicolaum Brylingerum* 12mo. 1546.

Congruit cum Aldinis et Stephanianis.

Gryphii V. *Juvenalis Satyræ apud Seb. Gryphium,* Lugduni 12mo. 1546.

Veneta XXXI. *Juvenalis cum comm. Jo. Britannici,* Venetiis fol. 1548.

Memoratur in Henninii Ind. editt. Juven., et Veneta hujus anni *cum explanat. Jod. Badii Ascensii* in Catal. Bibl. Francofurti d. 8. Jul. 1799. venditæ p. 17. Uterque autem commentarius forte junctus, et hæc editio ex Veneta XXX. expressa est.

** Rob. Stephani II. (n. 69.) *Juvenalis et Persius,* Lutetiæ, ex off. *Rob. Stephani* 8vo. 1549.

In hac altera Stephani editione, quam Maittaire in ed. Lond. 1716. contulit, lectio poetæ passim ad alios libros antiquiores mutata reperitur. Cf. ad ed. a. 1544.

Veneta XXXII. *Juvenalis,* Venetiis 1549.

Repet. edit. Lugdun. 1556. quod Sodales Bipontini docent ex Engelii Biblioth. sel. p. 40. in voc. *Catullus.*

* (n. 73.) *Juvenalis et Persii Satyræ, annotatiunculis* (Curionis) *illustratæ.* Lugduni *ap. Jo. Frellonium* 12mo. 1564.

Cf. ad Lugdun. 1556.

* Pulmanniana s. Plantiniana I. (n. 75.) *Juvenalis Satyrarum Libri V. Persii Flacci Satyrarum Liber I. Theod. Pulmanni in eosdem annotationes.* Antverpiæ *ex off. Christoph. Plantini* 8vo. 1565.

Pulmannus, (Pœlmann) quum a pannificio, quod primum didicerat, ad philologiam transiisset, in multos auctores classicos notas scripsit, in quibus tamen pauca tantum ex ipsius ingenio profecta sunt et omnia fere ex aliorum libris, præcipue ex Turnebi Adversariis, petita. Hujus quoque generis sunt *annotationes* ejus in Juvenalem, ad calcem hujus ed. rejectæ, in quibus etiam reperiuntur passim literæ *N. P. M. I.* quarum compendia ne ipse quidem explicuit. Probabilis autem est conjectura Henninii, iis designari codd. mss. *Noviomagensem, Pulmanni, Miggrodii, Junii,* ex quorum fide Juvenalem a se restitutum esse jactanter magis, quam vere, in Præf. profitetur. Eum negligentiæ in conferendis MSS. jam arguit Nic. Heinsius in Præf. ad Claudianum. Ceterum hæc editio mox repetita est a. 1566. 1585. 1587. 1590. in margine autem leguntur Scholia Hadr. Junii, Medici atque Philologi Batavi, (n. 1511. † 1575.) in quibus et variæ lectiones, sed simpl., non designatis codd., qui eas exhibent, recensentur, et loca quædam obscura paucis, et sæpe perperam, explicantur.

Pulmanniana s. Plantiniana II. *Juvenalis* cet. ut in edit. I. a. 1565. Antverpiæ *ex off. Plantini* 8vo. et 12mo. 1566.

*** *Juvenalis et Persii Sat. per Antonium* (forsan Gryphium) Lugduni 8vo. 1567.

(Biblioth. du Panthéon.)

*** *Juvenalis et Persii Sat. vett. MSS. denuo collatæ et annotatt. locupletatæ Ant. Gryphii,* Lugduni (In Bibl. Reg. Gall.) 12mo. 1567.

*** *Juvenalis Sat. per Jac. de Fivisa,* Venetiis s. a. (Catal. de la Valliere.) 4to. (1572.)

Gryphii VI. *Juvenalis et Persius.* Lugduni 16mo. 1576.

Veneta XXXIII. *Juvenalis c. comm. Domitii Calderini* fol. 1583.

Pulmanniana s. Plantiniana III. *Juvenalis* cet. ut in edit. I. a. 1565. Antverp. 24mo. et 16mo. 1585.

* Pithœi I. (n. 75.) *A. Persii Satyrarum Liber I. D. Junii Juvenalis Satyrarum Libri V. Sulpiciæ Satyra I. cum veteribus Commentariis*

(Scholiis) *nunc primum editis. Ex bibliotheca P. Pithœi JC. cujus etiam Notæ quædam adjectæ sunt.* Lutetiæ *apud Mamertum Patissonum* 8vo. 1585.

Editio præstantissima et inter emendatissimas referenda. Petrus Pithœus, frater Francisci, (qui fratres gemini fuere celeberrimi illius ætatis JCti summisque honoribus Parisiis ornati) de contextu tam Juvenalis quam Persii emendando præclare meritus est, adhibitis in consilium codicibus scriptis et potissimum quidem antiquissimo Budensi, qui olim Matthiæ Corvino regi Hung. fuerat, et ex quo etiam primus integra edidit *Scholia vetera,* quorum dimidiam tantum partem, sed non ita diligenter exscriptam, vulgaverat Valla. v. sup. ad edit. Venet. VIII. a. 1486. *Scholia* hæc, quibus similia in multis MSS. Juvenalis reperiuntur, et quæ admodum corrupte descripta sunt, (unde multi in iis emendandis ingenium exercuere, de quibus v. edit. Hennin. et Ach.) a nonnullis tribuuntur Cornuto, ab aliis Petro Birthio, a plerisque *Probo,* sive Valerio Probo, Grammatico Berytio, sive aliis hujus nominis grammaticis: (de his v. Heyne de editt. Virg. T. I. p. CXLVIII. ed. sec. et Burm. ad Anthol. T. I. p. 739. et in Præf. p. 35.) sed probabilior est conjectura eorum, qui putant, centonem hunc esse e variis et a variis, sine delectu, consutum, et multa sapere ævum serius et Imperatorum christianorum, (v. c. scholia ad Sat. V, 17. VIII, 170. XI, 87. XIV, 78. 102.) nonnulla etiam sibi repugnare. Ceterum non diffiteor, Scholiasten Pithœanum fuisse hominem doctum, qui et poetæ passim mentem recte ceperit multumque lucis affuderit locis aliquot obscuris, et varias memoraverit fabulas, historias atque opiniones antiquas, quæ alibi frustra quæruntur. Sed idem quoque recte mihi contendere videor, primum longe plurimas ejus explicationes nimis leves ac triviales, tenues et jejunas, subtiles et argutas, alienas et ineptas, obscuras et contortas esse; deinde, quoties fere Juvenalis ad ignotos nobis homines vel eventus sui temporis respiciat et inde materiam petat facetiarum, illum, Acronis, Porphyrionis aliorumque grammaticorum exemplo, non alia ac plura nos docere, quam quæ ex ipsis poetæ verbis cognoscere liceat, vel, quia hæc non intellexerit, commentitias inde ac futiles nonnumquam fabulas componere; præterea eum sæpe non notissimas tantum historias et res pluribus exponere verbis, sed verioribus quoque ac certioribus, quæ Tacitus aliique tradiderint, nugas et commenta, ex perversa horum interpretatione enata, sive admiscere, sive substituere.

Pulmanniana IV. *Juvenalis et Persius.* Antverp. *ex off. Christoph. Plantini* 1587.

Pulmanniana V. *Juvenalis et Persii Satyræ.* Lugduni *apud Plantinum* 12mo. 1590.

* Pithœi II. (n. 76.) *A. Persii* cet. ut in Pith. I. Heidelbergæ (ex officina Sanctandreana) 8vo. 1590.

Est repetitio ed. Paris. 1585. sed emendatior, in qua Commelinus et distinctionem et lectiones pluribus mutavit locis. Vid. Var. Lect. ad V, 91. 142. VI, 82. 114. 127. 320. 330. 369. 402. 524. 537. VII, 28. 46. 124. 236. VIII, 66. 90. 122. 123. 239. IX, 146. X, 34. XI, 20. XII, 116. XIV, 45. Socii Bipontini hæc adnotarunt: "Exemplar hujus ed. servatur hodie in Bibl. Acad. Heidelberg. idque ante Græviam possessorem fuerat viri quondam eruditissimi, oratoris, poetæ et politici, Dan. *Eremitæ,* († 1613.) qui et vetera Comm. a Pithœo edita multis locis emendavit. Fuit quoque exemplar in Bibl. perill. Lud. Bernh. de Zech, Lipsiæ 1780. divendita, quod quondam fuerat J. Fr. Christii, qui sua manu marginibus adnotatiunculas Fr. *Lindenbrogii* descriptas adjunxit." Hoc exemplar, quod nunc in Biblioth. Acad. Lips. est, inspexi et comparavi. In notis autem Lindenbrogii, (Lindenbruch) non nisi varietas lectionis, sed simpliciter et sine indicio auctoritatis vel codicum, e quibus excerpta est, passim notatur, et vicies vel tricies similia veterum scriptorum loca et Turnebi Adversaria excitantur.

Duæ aliæ hujus anni editiones Henninio laudantur,

Juvenalis c. n. Pithœi, Paris. *ap. Patisson.* 8vo. 1590. et

Juvenalis c. n. Pithœi, Antverp. 8vo. 1590.

*** *Juvenalis Satiræ et in eas Philyræ Bertrandi Autumni. Ant. Ravissa,* Basileæ. (In Bibl. Reg. Gall.) 4to. 1596.

D. Junii Juvenalis Satyrarum Libri quinque, locupletissima, nec minus utili, paraphrasi illustrati a Federico Ceruto Veronensi, Veronæ 4to. 1597.

Hæc editio nullum habet usum criticum, neque interpretatio poetæ valde juvatur paraphrasi, quæ tamen Augustæ Vindel. 1599. 1600. et 1603. repetita est. Tali quoque paraphrasi Cerutus Virgilium et Horatium illustrare est conatus. *Eam ultra verbalem constructionem raro adsurgere,* jam monuit Henninius.

Juvenalis, Rostoch. 8vo. 1599.

Ed. Raphelengiana (Lugd. Bat. ex off. Plantin. ap. Rapheleng.) 8vo. 1600.

SÆC. XVII. 1601—1701.

** *Juvenalis Satyræ* XVI. *cum veteris scholiastæ et Jo. Britannici commentariis; quibus accesserunt P. Pithœi, Curionis et Pulmanni notæ et variæ lectiones: ad calcem adjecta est Sulpiciæ Satyra.* Lutetiæ, *apud Claud. Morellum* 4to. 1602.

Editio recusa a. 1613. et utraque collata a Maittario in ed. Lond. 1716. Morellus in textu poetæ exprimendo sequutus est editiones Pithœi, in recudendo Britannici commentario Frobenianam a. 1551.

Juvenalis, c. comm. Lubini, Rostocæ 8vo. 1602.

Laudatur ab Henninio. Vid. mox ad a. 1603.

Juvenalis, cum paraphr. Fed. Ceruti, Augustæ Vindelic. 4to. 1603.

Cf. sup. ad a. 1597. et 1599.

Gryphii VII. *Persii et Juvenalis Satyræ,* Lugduni *ap. Gryph.* 12mo. 1603.

Juvenalis, Paris. 4to. 1603.

Juvenalis et Persii Satyræ cum comm. Theod. Pulmanni et Eilh. Lubini, Lugduni 12mo. 1603.

* Lubini II. s. Wecheliana (n. 77.) *Juvenalis Satyrarum Libri V. ex duobus mss. exemplaribus et vetustiss. ms. Commentario plus quam ducentis locis correcti. Præterea A. Flacci Persii Satyrarum liber unus. Cum analysi et doctissimis commentariis, partim nunc primum, partim de integro editis, Eilhardi Lubini. In fine accessit rerum et verborum index utilissimus.* Hanoviæ, *typis Wechelianis,* 4to. 1603.

Lubinus Juvenalem et ad fidem codicum MSS. recensere, et interpretari conatus est, sed impar fuit talibus ausis. Raro notavit varietatem lectionis, et modo hanc, modo illam recensionem superiorem, plerumque Stephani, Gryphii et Pulmanni, sequutus videtur. Commentarius autem speciosus verbis, re inanis est et verbosum prodit nugatorem, qui pleraque non semel, sed bis terve, mutatis verbis παραφράζει, et vanam sæpe alienamque ostentat doctrinam, quæ multa tum obscura non illustrat, tum satis clara et perspicua alienis luminibus affusis obfuscat: quare vix satis mirari possum, quid causæ fuerit, quod recentiores interpretes, Prateus, Schrevelius, Marshall aliique hunc commentarium ceteris longe præferendum et ad verbum fere repetendum aut unice sequendum censuerint. Neque meum modo hoc judicium est, sed Henninii quoque et aliorum.

Juvenalis, in Voll. II. Corp. poet. Lat. editi a Sam. Crispino, Genevæ (Aureliæ Allobr.) 4to. 1603.

Editio recusa a. 1611. et 1627.

*** *Juvenalis et Persii Satiræ, ex officina Plantiniana Raphel.* Antverpiæ (In Bibl. Reg. Gall.) 16mo. 1605.

Juvenalis et Persii Satyræ cum Commentationibus et Paralipomenis B. Autumni. Paris. 1607. *Item Stephani Claverii Commentarius in A. Persii Satyras.* Paris. 1607. *Item Claverii periphrases ænigmaticæ in Juvenalem: adjunctæ Jos. Scaligeri, Lipsii et aliorum explicationes;* Parisiis, *apud Rob. Fouet* 8vo. 1607.

Claverii Periphrases quorumdam locorum Juvenalis difficiliorum, ab Henninio insertæ Notis Selectis, paucæ sunt et exiguo vel nulli adeo usui ad interpretationem poetæ. Cf. Barth. ad Stat. T. I. p. 432. De *Autumno* recte jam Henninius ita judicavit: "*Bernardus Autumnus* Nitiobrix, in Senatu Burdigalensi patronus, summa cum pompa promittit *Commentationes, Observationes, Paralipomena* in has Satyras a se ex MSS. (si Diis placet) restitutas, omnesque ante eum Interpretes nominatim mox ab initio jactat castigatos. Verum, sine invidia verum mihi liceat dicere, si singuli sua repetitum venirent, nudus remaneret procul dubio ineptissimus rhapsodus, ut Barth. Advers. XXVII, 17. aliisque non sine ingenti merito suo dicitur."

Juvenalis, cum ind. Langii, Friburgi 4to. 1607.

Juvenalis et Persius, cum Jos. Langii indice omnium vocabulorum, Friburgi 4to. 1608.

Jos. *Langii,* Cæsaremontani, Rhetorices et Græcarum Lit. Profess. in Academia Friburgensi, opera posita tantum in conficiendo Indice vocabulorum, (et quidem singulorum tantum) non phrasium, absolutissimo, qui ab aliis deinde editoribus, etiam Henninio et Achaintre, receptus est, sed non adeo magnum habet usum. Similis Index jam in antiquis editt. reperitur; hic tamen plenior est.

Juvenalis Satyræ, castratæ in usum Collegii S. I. Brunsbergensis, Coloniæ 8vo. 1610.

Persius et Juvenalis in Vol. I. et II. Corp. Poet. Lat. Crispiniani edit. II. Genevæ 4to. 1611.

Vid. sup. ad a. 1603.

Juvenalis et Persius, c. not. et ind. omnium verborum, Genevæ 12mo. 1612.

Juvenalis et Persius, cum notis Thomæ Farnabii, Londini 12mo. 1612.

Editio hæc, scholarum usibus inserviens, sæpissime repetita est in 8vo. et 12mo., Paris. 1614. atque multo emendatior et auctior Lond. 1620. 1633. Francof. ad M. 1623. Amst. 1624. 1631. 1633. 1634. 1641. 1642. 1648. 1650. 1652. 1662. 1668. 1670. Paris. 1626. 1628. 1644. Lugd. 1650. 1672. Hagæ Com. et Roterod. 1683. Roterod. 1702. Pictav. 1705. Notæ, margini adscriptæ, breves sunt et maximam partem ex aliis interpretibus, non magna judicii subtilitate, selectæ; in textu vero et lectio et distinctio parum proba et accurata.

* *Junii Juvenalis* cet. ut in edit. I. a. 1602. — *Additus est index geminus rerum et verborum omnium absolutissimus.* Lutetiæ, *apud Claud. Morellum.* 4to. 1613.

Juvenalis et Persius, Coloniæ 12mo. 1613.

Stephani III. Rigaltii I. (n. 70.) *Juvenalis Satirarum Libri V. Sulpiciæ Satira. Cura Nic. Rigaltii.* Lutetiæ, *ex off. Rob. Stephani* III. 12mo. 1613.

Conf. ad Rigaltii edit. II. a. 1616.

* Grangæi (n. 81.) *Juvenalis Satyræ cum comm. Is. Grangæi.* Parisiis, *apud Rob. Fouet* 1614. 4to. *Juvenalis cum comm. Bern. Autumni.* Paris. 1614. *Juvenalis c. comm. Dom. Calderini,* Paris. 4to. 1614.

De *Autumno* vid. ad ed. Paris. 1607. de *Calderino* ad a. 1474. *Grangæi,* Gymnasiarchæ Vindocinensis, opera magis ad interpretationem, quam ad rem criticam spectat. Commentarius ejus est omnium longe doctissimus, sed multa quoque, quæ ad poetam nihil faciunt, ad singulas voces et sententias in eo adnotata sunt et operose congesta. Conf. ad edit. Venetam XVIII. a. 1499.

* Stephani IV. Rigaltii II. (n. 70.) *D. Junii Juvenalis Satirarum Libri V. Sulpiciæ Satira. Nova Editio, cura Nicolai Rigaltii.* Lutetiæ, *ex officina Rob. Stephani* III. 8vo. 1616.

Editio hæc nova utrum a priore a. 1613. differat, necne, dicere non habeo. Classica autem est et superioribus præferenda omnibus emendatæ sanæque lectionis nomine; simplici quoque elegantia et nitore typographico commendanda. Ei præfixa est Rigaltii *Diss. de Satira Juvenalis,* adnexæ autem ad calcem *Notæ* et *Notæ aliquot repetitæ lectionis.* In hisce notulis plerumque vera poetæ mens declaratur vel tribus quatuorve verbis, vel collatis aliorum scriptorum locis, et variantes lectiones membranarum bis tantum, aliorumque librorum, nescio utrum scriptorum an editorum, toties vel ter laudantur: quod neque sæpius, neque accuratius, libris designatis, factum esse et miror

et doleo; quum Rigaltius haud dubie usus sit opibus Biblioth. Regiæ Paris. in qua certe in ordinem digerenda adjuvit Casaubonum, cuique post hujus mortem præfuit. — Sodales Bipontini duplicem edit. Rigaltianam hujus anni, alteram Persii, Juvenalis et Sulpiciæ in 8vo. e Bibl. Cordesiana p. 499., alteram Juven. et Sulpic. in 12mo. e Catal. de la Bibl. du Roi Belles Lettres T. I. p. 318. memorant.

Persius et Juvenalis, uterque omni obscœnitate expurgatus, in Alex. Ficheti Choro poetarum, Lugduni 4to. 1617.

Lubini III. s. Wecheliana II. *Juvenalis et Persius, cum comm. Lubini,* Hanoviæ, 4to. 1619.

Repetitio ed. a. 1603. qua usus est Henninius.

*** *Juvenalis et Persius cum comm. Lubini apud David. et Daniel. Aubry.* Hanoviæ 8vo. 1619.

(In Bibl. Reg. Gall.)

Juvenalis et Persius, Amstelod. 24mo. 1619.

** *Juvenalis Satyra II.* (Paris.) *ap. Jo. Libert.* 4to. 1621.

Ejusdem typographi impensis excusæ Sat. VI. a. 1622., Sat. XIII. a. 1624., Sat. I. a. 1643., Sat. III. a. 1644., Sat. IV. V. VII. VIII. sine nota anni, et Sat. XII. ap. viduam Libert. a. 1652. Quæ editiones collatæ sunt a Maittario in ed. Lond. 1716. et modo hanc, modo illam recensionem, plerumque Gryphianam, sequuntur.

Persius et Juvenalis in Corp. poet. Lat. Crispiniano, ed. III. Genevæ 4to. 1627.

Cf. ad a. 1603. et 1611.

** *Juvenalis et Persius,* Parisiis *ex typogr. Regia* fol. 1644.

Editio collata a Maittario et splendide excusa prelo Luparensi, ex quo etiam Virgilius, Horatius et Terentius non minore impensa et nitore exierunt.

Schreveliana I. *Juvenalis et Persii Satyræ cum veteris Scholiastæ et Variorum commentariis, accurante Corn. Schrevelio.* Lugduni Bat. 8vo. 1648.

De hac edit. vid. inf. ad quartam a. 1664.

Juvenalis et Persius, ex doctorum virorum emendatione, Amsterodami *ap. Lud. Elzevirium* 12mo. 1651.

Editio videtur digna, quæ inspiciatur.

Juvenalis et Persius, Genevæ 12mo. 1652.

Schreveliana II. vel III. *Juvenalis et Persii Satyræ cum Vet. Scholiastæ et Variorum Commentariis, accurante Corn. Schrevelio.* Lugduni Bat. 8vo. 1658.

Repetit. edit. a. 1648. Utrum vero secunda an tertia sit Schreveliana, dicere non habeo: editio certe a. 1664 est quarta; quod ex Præfat. ejus intelligitur.

* Schreveliana IV. *Juvenalis,* (Sulpiciæ) *et Persii Satyræ cum Vet. Scholiastæ et Variorum Commentariis, accurante Corn. Schrevelio,* (M. D. et Gymn. Lugd. Bat. Rectore) Lugd. Batav. et Roterod. 8vo. 1664.

Editio *cum notis Variorum,* quales a Batavis Sæc. XVII. curari solebant; in quibus multorum notæ (et quidem, quod mireris, integræ Lubini et Farnabii; selectæ aliorum) larga manu, sine judicio ac delectu, non ubi iis opus erat, sed ubi hic vel ille commentator eas adscripserat, congestæ, et sæpissime vel eadem, quæ plures observarunt, bis terve apposita, vel vulgaria, aliena ac falsa excerpta sunt; varietas autem lectionis vix quinque vel sex locis, nec fere nisi verbis *alii legunt,* notata, etsi editor usus est et multorum commentariis, editionibus observationibusque, et quatuor codd. MSS. Salmasii et Gudii. In textu tamen constituendo felicior ille fuit, (plerumque enim sequutus est recensionem Rigaltii in ed. Stephan. III.) quam in delectu notarum. Scholia autem vetera sæpe pro lubitu et perperam emendavit: et tamen Henninius incaute eum sequutus est. v. sup. ad edit. Pithœi I. a. 1585.

*** *D. Junii Juvenalis et A. Persii Flacci Sat. apud Sim. Bernard,* Parisiis 12mo. 1669.

(Bibl. de l'Arsenal.)

Juvenalis et Persii (nec non Sulpiciæ) *Satyræ ex doctorum virorum emendatione.* Amsterodami, *typis Dan. Elzevirii* 16mo. 1671.

Repetit. forte edit. a. 1651.

Juvenalis et Persius cum notis Variorum et Mich. Marollesii, cum ejusd. vers. Gallica, Lutetiæ 8vo. 1671.

*** Schrevel. V. *Juvenalis* cet. Lugd. Bat. 8vo. 1671.

Juvenalis et Persius, Roterod. 12mo. 1680.

Juvenalis et Persius Latine cum versione Gallica Valterii (de la Valterie), Paris. 8vo. 1681.

*** *Juvenalis Satiræ ab omni obscœnitate expurgatæ, apud Masson,* Parisiis 12mo. 1683.

(Bibl. du Panthéon.)

Schreveliana VI. *Juvenalis* cet. ut in ed. IV. a. 1664. Amstel. *ex off. I. H. Wetstenii* 8vo. 1684.

Hæc editio prioribus auctior est, adjectis varr. Lectt. cod. Basil.

et Grævii notis, sed paucis tantum et criticis. Cf. ad a. 1664. Præter hanc edit. a sociis Bipontinis alia memoratur h. a. nec nisi his verbis: *Schreveliana*, Amstel. 8vo. 1684.

* *Juvenalis et Persii Satiræ, notis illustravit Ludov. Prateus, Rhetoricæ Professor emeritus, jussu Regis, in usum Delphini*, Parisiis 4to. maj. 1684.

Prateus inter meliores Juvenalis interpretes eosque, qui in Delphini usum commentati sunt, referendus est, et contextui poetæ paraphrasticam *interpretationem*, huic vero copiosas subjecit *annotationes* maximamque partem ex aliorum commentariis excerptas, quibus et summam cujusque satiræ nexumque sententiarum, et obscuriora loca, verba ac res explicare conatus est. Multa tamen immiscuit tum vulgaria, tum falsa et aliena; quæque res postulabat, sæpe non monuit: permultos quoque versus, nimio castitatis studio et exemplo aliorum, (v. ad a. 1610. 1617. 1685. 1689. 1697.) resecuit; sed eosdem perperam et imprudenter in unum locum congestos ad calcem editionis suæ rejecit: nam qui his lautitiis pascuntur, eas in tali lance satura appositas cupide devorabunt. Præterea omnis fere opera ejus in commentando versata est, non in textu emendando, et passim revocata lectio, quam Pithœus, Rigaltius aliique jam recte respuerant. Recusa est hæc editio Rhotomagi 1685. Lond. 1691. 1699. 1708.

Henniniana I. *D. Junii Juvenalis Satyræ, scholiis veterum et fere omnium eruditorum, qui ex professo in eas scripserunt, commentariis tam antea vulgatis, quam novis — illustratæ, quibus sua spicilegia adjecit Henr. Christ. Henninius.* Ultrajecti, *ap. Rud. a Zyll.* 4to. 1685.

Vid. inf. ad edit. II. a. 1695.

Juvenalis Satyræ omni obscœnitate expurgatæ. Turonibus *ap. Phil. Masson.* 12mo. 1685.

Juvenalis et Persii Satiræ in usum Delphini cum interpr. et notis Ludov. Pratei, Rhotomagi 4to. 1685.

Juvenalis et Persius, Antverp. 12mo. 1685.

Persius et Juvenalis cum paraphrasi Gall. Tarteroni S. I. Paris. 12mo. 1689.

In hac quoque edit. omissa sunt loca obscœniora. Versio Tarteroni repetita Amst. 1695. Paris. 1706. 1729. 1737. 1752.

Persius et Juvenalis cum vers. Gall. Tarteroni, Amst. 12mo. 1695.

Ita Fabric. et ex eo alii. Sed Paris. 1695 hæc versio repetita est, ut ibidem sæpius, si fides habenda Catalogo Bibl. Frfti d. 8 Jul. 1799. divenditæ.

* Henniniana II. *D. Junii Juvenalis Aquinatis Satyræ, cum Scholiis Veterum et Commentariis integris, selectis et conquisitis fere omnium Eruditorum, ut Grangæi, Britannici — Henninii. Accedit A. Persii Flacci Satirarum Liber. Isaacus Casaubonus recensuit et Commentario Libro illustravit.* Lugduni Bat. *apud Petrum van der Aa,* 4to. 1695.

Repetitio edit. Utraject. a. 1685. quæ omnium præstantissima est, et curata ab Henr. Christ. *Henninio,* historiarum et eloquentiæ in Acad. Duisburg. Professore, qui a. 1706. et vita discessit. Ea continentur I. *Prolegomena,* et in his Vita Juvenalis, quæ Suetonio tribuitur, Rigaltii diss. de ejus Satira et index (octo) codd. MSS. Juvenalis; (qui a nobis in Var. Lect. numeris 2—7. 28. et 29. designantur) Editionum tam vulgatarum, quam promissarum; (qui admodum brevis et mancus est) Versionum, nec non Variantium Lectionum; (quæ deprehenduntur tum in octo illis codd. mss., tum in editt. Grangæi ac Stephani I. et II.) II. *Juvenalis Satyræ XVI.* cum *Scholiis Veterum* et *Grangæi* Commentariis; III. Commentaria Britannici, immixtis Scholiis Curionis et Merulæ; IV. V. VI. Adnotationes Pulmanni, Pithœi et Rigaltii; VII. Calderini commentaria; VIII—X. Notæ variorum variæ et selectæ; XI. Henninii Spicilegia; XII. Peplus notarum ad Scholia Veterum; XIII. Index vocabulorum, de quo v. ad ed. Langii a. 1608. — Hæc est summa vasti hujus operis et celebratissimæ editionis. Cujus si externam speciem consideres, nitidissima est, si internam indolem, et hic cognosces, non omne quod niteat aurum esse. Vere eam dixeris indigestam vanæ speciosæque doctrinæ farraginem rudemque rerum inutilium molem. Præterea Henninius non novam nobis neque poetæ, neque veteris Scholiastæ, recensionem dedit, sed Schrevelianam, (de qua v. ad a. 1664.) et notas Variorum codicumque MSS. lectiones non, ut Schrevelius, ad quævis poetæ loca, ad quæ spectant, sed has seorsum in Prolegomenis et excerptis Pithœi, Rigaltii aliorumque notis memoravit, illas singulatim ita, ut unum commentarium alter excipiat, descripsit; qua perversa ratione dici non potest, quam molestum difficilemque reddiderit editionis suæ usum. Hæc et alia jam notarunt alii, inpr. Lengnich in *Beiträgen zur Kenntniss seltener Bücher* Tom. II. pag. 134—141. et Clericus in *Bibliotheque ancienne et moderne* Amst. 1718. 12mo. T. IX. p. 113.

Juvenalis et Persius, cum interpr. ac notis Jos. Juvencii (Jouvency) *S. I.* Rothomagi 12mo. 1697.

Juvencius aliorum exemplo obscœna prætermisit loca, (v. ad edit.

Pratei a. 1684.) et cavere voluit, ne nimis vel breves vel prolixæ essent notæ. Editio auctior et emendatior prelo exiit Rothomagi 1709. Paris. 1700. 1715. et 1729.

Juvenalis et Persius, ex doctorum virorum emendatione, Amstel. *ap. Henr. Wetstenium* 16. s. a.

Hæc editio, ut verba Sodalium Bipontinorum mea faciam, imitatur quidem Elzevirianam, (a. 1651. et 1671.) sed et subinde ab ejus lectione differt.

SÆC. XVIII. 1701—1800.

Juvenalis et Persii Satyræ, cum notis et metaphrasi Hetrusca, e regione posita. Edidit Camillus Sylvester, Comes ac Nobilis Rhodiginus, Patavii 4to. 1711.

vid. Journal des Savans 1713. Aout p. 231. Annum 1712 memorant alii, nisi hæc repetita est editio. Notæ et Diss. sunt doctissimæ et potissimum antiquariæ, in quibus multæ etiam, et antea ineditæ, Inscriptiones exhibentur. Vellem iis uti potuissem.

Persius et Juvenalis in: Operibus et Fragmentis vett. poet. Lat. a Maittario editis, Vol. II. p. 884—889. et p. 1142—1166. Londini fol. 1713.

* *D. Junii Juvenalis et Auli Persii Flacci Satyræ,* Londini, *ex off. Tonson et Watts* 12mo. 1716.

Hanc edit. curavit *Mich. Maittaire,* qui aliquot contulit editiones antiquas. Inde tamen non multum, ne dicam nihil lucis affulsit contextui poetæ, sed sæpissime restitutæ sunt pravæ ac vitiosæ lectiones, ab aliis jam emendatæ. Dimidiam fere libelli partem capit Index verborum, similis nostro, sed dimidio minor.

* *Juvenalis et Persii Satyræ, ex optimis codd. recensuit notisque illustravit Thomas Marshall A. M. Editio nova cæteris emendatior, cui accesserunt nova Argumenta, nec non Diss. de origine, progressu et regulis Satyræ.* Londini 8vo. 1723.

Quomodo in Juvenale edendo versatus sit Marshall, ipse in fine Dissert. illius declaravit his verbis: "Textum hic castigatissimum tibi exhibemus, utpote cum correctissimis Schrevelii, Lubini et aliorum editionibus collatum et ad fidem optimorum exemplarium diligentissime revocatum. Argumenta etiam nova singulis Satyris præfixi. Quod ad Notas adtinet, licet maximam earum partem contexui, multum tamen Grangæo, multum Britannico, plurimum etiam Lubino

me debere profiteor." Adjectus est brevis Index vocabulorum et phrasium memorabilium.

*** *Juvenalis Satiræ,* Parisiis 12mo. 1724. 1725.

Juvenalis et Persius, Amst. 12mo. 1735.

Juvenalis Satyræ cum vers. Ital. et notis Camilli Sylvestris, in Corp. omnium vett. poet. Lat. cum eorumdem vers. Ital. T. XXVIII. Mediolani 4to. 1739.

Juvenalis et Persius, ad fidem optimorum librorum accurate recensiti. Gottingæ, 12mo. 1742.

Recusi a. 1769. Juvenalis et Persius cura Hambergeri. Editiones istæ dignæ sunt, quæ commendentur, ob curam in vera lectione reddenda positam.

Juvenalis et Persius, Londini 12mo. 1744.

Juvenalis et Persius, ex recogn. Steph. Andr. Philippe, Paris. 12mo. 1746.

Repetita ed. a. 1747. et 1754.

Juvenalis et Persius cum Chrestomathia I. P. Milleri. Berolini 8vo. 1749.

Milleri editiones nitidissimæ, sed non satis emendatæ et parum utiles, ut et Glasguenses.

Juvenalis et Persius, Glasguæ 8vo. 1750.

Juvenalis Satyra VII ad fidem codicis Schwarziani recusa, Altorf. 8vo. 1760.

Eam edidit Cl. Will, Prof. Altorf. De cod. Schwarz. v. sup. Ind. Codd. MSS.

Juvenalis et Persii Sat. edente Baskerville, Birmingham 4to. 1761.

Juvenalis et Persius, Cantabrigiæ 8vo. 1763.

Omnium editt. nitidissima.

Juvenalis et Persii Satyræ, Parisiis 12mo. 1771.

Juvenalis, Persii et Sulpiciæ Sat. Paris. 12mo. 1776.

* *Juvenalis Satiræ,* cum vers. German. eaque paraphr. Berol. et Lips. 8vo. 1777.

Cf. inf. verss. German.

* *Juvenalis Satyræ ex rec. Henninii, et Persii Satyræ ex rec. Casauboni,* Norimb. 12mo. 1780.

* *Juvenalis Satyræ, ex rec. Henninii. Persii Satyræ ex rec. Casauboni fideliter expressæ. Sulpiciæ Satyra.* Mannhemii, *cura et sumptibus Societatis literatæ* 8vo. min. 1781.

Editiones Henninii et Casauboni tam *fideliter expressæ* sunt, ut ne manifesta quidem operarum vitia sint emendata.

Juvenalis Sat. Paris. ap. Fournier 8vo. 1783.

* *Persii et Juvenalis Satiræ ad optimas editiones collatæ, accedit Sulpiciæ Satira. — C. Lucilii Fragmenta. Editio accurata.* Biponti *ex typographia Societatis* 8vo. 1785.

Editio cum a simplici elegantia, tum a diligentia ac studio commendanda, quo illi poetæ recensiti sunt et indices editionum confecti. Poetis præter vitam eorum, quæ Suetonio tribuitur, et notitiam literariam, ex Fabricii Bibl. Lat. petitam, præmittuntur Argumenta Satt. et Index Editt. longe auctior Fabriciano et in quatuor ætates digestus. Ad calcem reperiuntur Indices in Persium et Juvenalem, in quibus tum sententiæ proverbiales moralesque, in iis obviæ, laudantur, tum verba quædam obscura ac potissimum nomina propria explicantur.

D. Junii Juvenalis Aquinatis Satiræ XVI. ad optimorum exemplarium fidem recensitæ, varietate lectionum perpetuoque commentario illustratæ et indice uberrimo instructæ a Ge. Alex. Ruperti. II Voll. Lipsiæ, sumtibus Caspari Fritsch 8vo. 1801.

Classici Romanorum Scriptores. Vol. I. Juvenalis et Persii Satiræ. Pars I. D. Junii Juvenalis Aquinatis Satiræ XVI. ad optimorum exemplarium fidem recensitæ atque procemiis, argumentis et indice rerum instructæ a Ge. Alex. Ruperti. II Voll. Gottingæ sumtibus Henr. Dieterich 8vo. 1803.

Decimi Junii Juvenalis Satiræ ad codices Parisinos recensitæ, lectionum varietate et commentario perpetuo illustratæ a Nic. Lud. Achaintre. Accedunt Hadr. et C. Valesiorum notæ adhuc ineditæ. II Voll. Parisiis. sumtibus et typis Firmini Didot 8vo. 1810.

Tomus primus pag. 1—568. continet poetæ Satiras cum notis textui subnexis et lectionis varietate notis subjecta, ad calcem vero tabulas sex de mensuris et ponderibus Romanorum; alter pag. 1—27. vitam Juvenalis a Suetonio, incerto auctore, Salmasio, Dodwello et editore concinnatam, pag. 27—33. testimonia veterum et recentiorum de Juvenale, p. 33—51. elenchum codicum Juvenalis, p. 51—75. elenchum editionum Juvenalis, p. 75—112. de scholiastis Juvenalis, vett. glossis (quarum magna pars e codd. variis excerpta est) et de iis omnibus, qui hunc poetam notis atque commentariis illustraverunt, pag. 113—228. Hadriani Valesii, Consiliarii et Historiographi regii, notas in D. Jun. Juvenalis Satiras, (in dimidiam earum partem) la-

bore et studio Caroli Valesii, Hadriani filii, in Senatu Parisiensi causarum patroni, qui suas etiam in Juvenalem notas adjecit a. 1699. (quas notas adhuc ineditas Chardon de la Rochette editori excudendas concessit); p. 229—353. vetera scholia in Juvenalis Satiras, a P. Pithœo primum Lutetiæ 1585. edita; p. 353—367. P. Pithœi et editoris notas in hæc scholia eorumque emendationes; — p. 1—132. Indicem vocabulorum omnium, quæ in satiris Juvenalis leguntur, de quo v. sup. ad edit. Jos. Langii, Friburgi 1608. Editor ex meo commentario plurima in suum transtulit, iisdem quoque verbis retentis, nonnulla rectius exposuit, et copiose disseruit de rebus notissimis, præcipue geographicis, de *sestertiis*, *macellis*, *fascibus*, *nominibus civium Rom.* et aliis, quæ his sunt similia. Bibliotheca quoque Imperialis, nunc Regia, ei suggessit quidem XXXV codices mss. et in his antiquissimos optimosque, Puteanum, Alexandrinum, Pithœanum, Colbertinos, Senatorium et Fauchetianum. v. sup. Ind. codd. MSS. Sed eos non fere consuluit nisi in locis obscurioribus, et plerumque non indicat ac docet, quæ et quales, sed quot membranæ hanc illamve lectionem exhibeant: quam ob causam brevissimæ sunt notæ criticæ, commentario subjectæ.

D. Junii Juvenalis Satiræ ex recensione Rupertiana editæ in usum scholarum academicarum. Hafniæ typis Schubothe 8vo. 1816.

Hæ sunt editiones, quæ quidem mihi innotuerunt, omnes: nam etsi multo plures a me, quam ab Henninio, Maittario, Fabricio ipsisque Sodalibus Bipontinis, memoratæ sunt, non dubito tamen, quin aliæ adhuc, mihi nec visæ nec cognitæ, in lucem prodierint et passim in bibliothecis, sive publicis sive privatis, lateant. Ex earum Indice apparebit, me in antiquioribus recensendis diligentiorem fuisse, quam in recentioribus: neque enim ea potissimum consilii mei ratio fuit, ut omnes ac singulas, sed ut eas potissimum percenserem editiones, e quibus aliquid vel ad contextum Juvenalis historiamque ejus conficiendam, vel ad interpretationem poetæ adjuvandam, utilitatis redundaret. Restat nunc, ut editionibus singulatim enumeratis, universe quædam tum de stemmatibus et familiis, tum de indole earum subjungam. Quæ quidem tela paucis pertexi poterit verbis, quoniam supra jam ad quamvis editionem, quæ ad illud consilium meum spectat, monui, ad quod earum genus et ad quam classem ea sit referenda. Quum vero multæ editiones et inter has quædam memorabiliores, v. c. Mediolanenses et Juntina, mihi nondum in manibus fuerint, et quæ a me sint collatæ, quamvis ingens earum numerus sit, non sufficiant

ad accuratam textus Juvenalis historiam condendam, quumque ista rei literariæ subtilitas nec otio, nec animo ingenioque meo satis respondeat: non accurate et absolute, sed crassa tantum et pingui, ut aiunt, Minerva omnis hæc opera a me perfici poterit; quam itaque ut æqui bonique consulant viri docti, etiam atque etiam rogo. Meliora forte et perfectiora tempus dabit, si editiones a me non inspectas alii diligenter excusserint. Multum tamen inde fructus ad ipsum poetam rediturum esse, vix speraverim.

Romana princeps e codice parum emendato fluxit. Meliores membranæ paulo post adhibitæ in Venetis, a quibus, ut in Virgilio et Horatio, primum Juvenalis lectio ita videtur constituta, ut per omnes propagaretur Sæculi XV editiones, quamvis harum fere nulla sit, quæ plane conveniat cum superiore aliqua. Magnam potissimum familiam ducit Veneta prima, a. 1475. cum Domitii Calderini, qui etiam codicibus mss. usus est, commentariis vulgata, ex qua expressæ sunt Venetæ 1482. binæ 1483. 1485. 1487. al. Vicent. 1480. Lipsienses 1497. 1502. 1504. 1507. cet. Ad emendandum deinde Juvenalis textum ope librorum scriptorum accesserunt *Valla* in Veneta 1486. et *Mancinellus* in Veneta Tacuini de Tridino 1492. Illam plerumque sequuntur Venetæ 1491. 1492. (Locatelli). 1498. 1501. hanc vero Veneta 1494. Norimberg. 1497. et Ascensianæ novem Lugd. 1498. 1501. 1507. 1511. 1512. 1515. Paris. 1505. 1512. et 1519. nam Jodocus *Badius Ascensius* in textu Juvenalis, ut et Virgilii Horatiique, parum aut nihil pæne operæ collocavit. Eamdem fere recensionem servavit *Britannicus* in Venet. 1499. 1509. 1512. 1515. Brix. 1501. 1502. al. etsi plura in iis novata sunt et correcta. Omnino enim Sæculo XV magis interpretandi studium viros doctos exercuit, quam critica cura: Juvenalis autem (ut Henninii verba in Præf. ad Domitii Calderini Comm. mea faciam) tantis eo tempore erat in deliciis, ut ille fere doctior haberetur, qui quam plurima acutissimi poetæ memoria complecteretur illumque vel accuratius explicare posset, vel commentariis illustrasset; quod etiam intelligitur ex Domitii Calderini Epistola ad Julianum Medicen a. 1474. scripta. Hinc etiam Sæculo XV plerique *Commentarii* in Juvenalem scripti sunt et editi, de quorum indole jam supra in Editionum catalogo sententiam meam dixi; primum *Ang. Sabini* et *Domitii Calderini* Romæ 1474. deinde *Ge. Merulæ* Venet. et Tarvisii 1478. *Ge. Vallæ* Venet. 1486. *Ant. Mancinelli* Venet. 1492. *Jod. Badii Ascensii* Lugd. 1498. et *Jo. Britannici* Venet. 1499. Qui commentarii sæpius repetiti sunt, tum

seorsum, Domitii Calderini Ven. 1475. 1482. bis 1483. 1485. 1487. Paris. 1614. Merulæ Brix. 1486. Mancinelli Colon. 1517. Britannici Brix. 1501. 1503. Venet. 1509. 1512. 1515. 1548. Mediol. 1514., tum junctim, Domitii Calderini et Vallæ Venet. 1491. Merulæ et Domitii Calderini Venet. bis 1492. Mancinelli, Domitii Calderini et Vallæ Venet. 1492. 1494. Norimb. 1497. Mancinelli, Domitii Calderini, Merulæ et Vallæ Venet. 1498. 1501. Sabini, Merulæ, Calderini et Vallæ Venet. 1493. Paris. 1498. Mancinelli et Badii Ascensii Lugd. 1498. 1501. 1507. 1511. 1512. 1515. Paris. 1505. 1512. 1519. Badii Ascensii et Britannici Venet. 1539. 1548.

Novæ melioresque textus recensiones Sæculo XVI adornatæ sunt ab *Aldo*, *Junta*, *Colinæo*, *Gryphio*, *Rob. Stephano*, *Theod. Pulmanno* et *P. Pithœo*, qui etiam de Virgilio, Horatio aliisque scriptoribus Romanis bene meriti sunt omnes, præter Pithœum, cui tamen plurimum debent Juvenalis, Persius et Sulpicia. In *Aldinis* fundamenti loco positæ videntur Venetæ antiquiores, in primis a. 1486. Aldina prima prodiit sine nota anni, altera, quæ emendatissima est, a. 1501., et tertia, quæ ad priorem plerumque rediit, a. 1535. Ex iis et quidem, quod mireris, magis ex prima, quam secunda, ductæ sunt *Juntina* Florent. 1513., quam tamen nondum a quoquam critica cum cura et subtilitate excussam esse doleo, *Argentinensis* 1518. 1527. egregia editio, Parisinæ *Sim. Colinæi* Paris. 1528. 1535. 1542. Venetæ *Stagnini* 1530. 1535. Basileensis *Curionis* 1531. *Gryphianæ* Lugd. 1534. 1538. 1546. 1560. Paris. 1545. Lugdunenses *Frellonii* ex rec. *Junii* 1556. 1562. 1564. quæ tamen omnes passim et ab Aldinis, et a se invicem discedunt.

Textum Aldinum expresserunt etiam *Rob. Stephanus* I. in Paris. 1544. 1549. et *Theod. Pulmannus* in Plantinianis Antverp. 1565. 1566. 1585. 1587. Lugd. 1590. sed multa correxerunt ex membranis.

Melior deinde Juvenali lux affulsit opera *P. Pithœi* et *Nic. Rigaltii*. Ille eum magna cum cura criticaque solertia recensuit ad fidem codd. MSS. Lutet. 1585. quam editionem Commelinus repetiit Heidelb. 1590. Maxime tamen omnium de integritate contextus Juvenalis promeritus est *Nic. Rigaltius*, cujus editionem *Rob. Stephanus* III. Lutet. 1613. et 1616. prelo suo excudendam curavit. Is poetæ, olim magnopere deformato, si non plane veram ac genuinam, certe venustam reddidit faciem, quæ satis placere possit.

Post Pithœum et Rigaltium, adeoque annis abhinc fere ducentis,

non fuit fere quisquam, qui multum operæ, vel eam felici successu in Juvenale recensendo poneret. Antiquiores plerumque lectiones adsciverunt *Eilh. Lubinus*, a quo tres membranæ in consilium adhibitæ sunt, in editt. Rostoc. 1602. Hanov. 1603. 1619. et *Maittaire* in edit. Lond. 1716. cujus omne pretium ex variarum lectionum elencho et Indice verborum pendet. Recensio autem Rigaltiana tantum non integra restituta est in editionibus *Schrevelianis* Lugd. Bat. 1648—1684. *Henniniana* Ultraj. 1685. et Lugd. Bat. 1695. (nam Henninius non novam curavit recensionem, sed exemplum Schrevelianum operis librariis excudendum tradidit et paucis tantum locis correxit, quod ipse profitetur in Præfat.) *Gœttingensi* 1769. et *Bipontina* 1785. quæ reliquis emendatiores sunt, nec multum a se invicem discrepant.

Hi fere sunt editores Juvenalis, qui ingenium doctrinamque ad textum ejus emendandum contulere: quorum tamen opera nondum ille integritati suæ ita restitutus est, ut critica jam cura supersedere liceat. Præter eos fuere etiam inde ab initio Sæculi XVI. qui notas et commentarios, sed parum idoneos, in poetam scriberent. Quos nunc breviter laudasse sufficiat, quum jam in Editionum indice de iis eorumque laboribus qualemcumque tulerim sententiam.

Commentarios Badii Ascensii, Britannici et Mancinelli sæpius repetitos esse Sæculo XVI. jam supra monui. Iis accessere:

I. ADNOTATIUNCULÆ *Cœlii Sec. Curionis*, brevis commentarii vice margini adjectæ a Colinæo, Gryphio et aliis Paris. 1528. 1535. 1561. Crac. 1529. Lugd. 1538. 1556. 1564. Antverp. 1559.

II. SCHOLIA, et quidem 1) ejusdem *Curionis*, quibus tum præterita ab aliis et potissimum Britannico explicantur, tum male intellecta corriguntur, edita cum Britannici comment. a Frobenio Basil. 1551. et a Morello Lutet. 1602. 1613. 2) Alia, tam critici quam grammatici argumenti, scripta ab *Hadr. Junio* et a Pulmanno apposita margini editionis suæ Antverp. 1565. 1566. 1585. 1587. Lugd. 1590. 3) *Scholia Vetera* s. *Veterum*, quorum dimidiam fere partem Valla Venet. 1486. evulgaverat, et quæ integra edidere primum Pithœus Lutet. 1585. deinde Commelinus Heidelb. 1590. Morellus Lutet. 1602. 1613. Schrevelius Lugd. Bat. 1648—1684. et Henninius Ultraj. 1685. Lugd. Bat. 1695.

III. ADNOTATIONES *Pulmanni* Antverp. 1565. seq. *Pithœi* Lutet. 1585. *Rigaltii* Lutet. 1613. 1616. *Farnabii* Lond. 1612. 1620. 1633. Paris. 1614. 1626. 1644. Amst. 1619. 1624. 1631. cet. Francof. 1623. Lugd. 1650. 1672. Roterod. 1680. 1683. 1702. Hagæ

Com. 1683. *Almelovenii* et *Henninii* in hujus edit. Ultraj. 1685. *Camilli Sylvestris, Bahrdtii, Abeli* aliorumque in versionibus Juvenalis.

IV. PERIPHRASES ænigmaticæ *Claverii* Paris. 1607.

V. PARAPHRASES parum utiles *Feder. Ceruti* Veronæ 1597. Augustæ Vindel. 1599. 1600. 1603. *Pratei* Paris. 1684. *Anonymi* auctoris vers. German. Berol. 1777.

VI. COMMENTARII *Lubini* Rostoc. 1602. Lugd. 1603. Hanov. 1603. 1619. *Autumni* Paris. 1607. 1614. *Grangæi* Paris. 1614. *Pratei* in usum Delphini Paris. 1684. Rothomagi 1685. Lond. 1691. 1699. 1708. *Juvencii* Rothomagi 1697. 1709. Paris. 1715. *Marshalli* Lond. 1723. *Oweni* et *Madani* in verss. Angl. Lond. 1785. et 1789.

VII. INDICES *Langii* Friburgi 1607. 1608. Genevæ 1612. *Maittarii* Lond. 1716. et *Sodalium Bipontinorum* 1785.

VIII. EDITIONES CASTRATÆ seu obscœnitate omni purgatæ, *Colon.* 1610. *Ficheti* in Choro poetarum Lugd. 1617. *Pratei* Paris. 1684. *Massoni* Turonibus 1685. *Tarteroni* Paris. 1689. 1695. 1706. 1729. 1737. 1752. *Juvencii* Rothomagi 1697. 1709. *Oweni* Lond. 1785. 1786.

IX. VERSIONES.

X. OBSERVATIONES *in Juvenalem separatim editæ*, et

XI. INEDITA,

quæ omnia mox singulatim memorabimus, si prius universe pauca dixerimus de his virorum doctorum studiis et de fructu, quem inde poetæ interpretatio tulerit.

Toto Sæculo XVI ne unus quidem commentarius novus exiit in vulgus, sed veteres primum sæpius et variis locis recusi sunt, hisque substituta deinde Scholia Curionis et Junii, multarum editionum margini adjecta a. 1528—1590. et puerilibus dicata studiis, quæ tamen iis valde adjuvari posse nemo facile sibi persuadebit. Neque plus valent vel ad ingenia juvenum alenda, vel ad poetam illustrandum et Periphrases Claverii Paris. 1607. et Paraphrases Ceruti Veronæ 1597. Pratei Paris. 1684. aliorumque, quæ omnino, si breves sunt, ad interpretationem nihil faciunt, præcipue in poetis satiricis, qui prosa fere oratione utuntur, si copiosæ ac prolixæ, non sine summo tædio legi possunt. Adnotationes Pulmanni, Pithœi, Rigaltii, Almelovenii, Henninii aliorumque sive ad rem potissimum spectant criticam, sive uni tantum alterique loco lucem afferunt.

Sæculo XVII novi quidem vulgati sunt *Commentarii* Lubini, Autumni, Farnabii, Grangæi, Pratei, Juvencii: sed longe maxima eo-

rum pars vel ex antiquioribus, in primis Britannici, depromta est, vel magis doctam prodit subtilitatem, quam judicii sensusque elegantiam. Intellexere utique viri docti, ad Juvenalis interpretationem non sufficere unius alteriusve loci explicationem, sed perpetuos requiri commentarios, qui nihil relinquerent obscuritatis. Iidem vero perperam sibi persuasisse videntur, se compendiaria via eo, quo tenderent, pervenire posse, si non suum adhiberent judicium, sed alienum fere sequerentur, neque ipsi diligenter circumspicerent, quæ explicare et monere opus essent, sed selectas ex aliis interpretibus notas singulis vocibus, sententiis locisque adspergerent. Qua ratione etsi parum proficitur, nisi tum ab aliis jam omnia satis illustrata sunt nihilque præteritum est, quod luce aliqua indigeat, tum aptissima tantum et ceteris probabiliora solerter ex iis excerpuntur; non mirum tamen est, eam multis arrisisse, quum tantopere blandiatur et desidiæ et inani famæ cupidini, quæ alienis gloriari bonis alienisque pennis se exornare amat. Cupidissime illam præ ceteris arripuere Batavi, qui eamdem, per se jam satis commodam ac facilem, multo quoque expeditiorem reddiderunt, invecto more Auctorum classicorum vel cum omnibus fere Variorum Notis, vel cum integris virorum doctorum commentariis edendorum. Illam rationem sequutus est Schrevelius inde ab a. 1648. utramque vero Henninius a. 1685. compilatores nimis seduli, in quorum editionibus, quæ superiores interpretes ad singulas voces sententiasque illustrandas observaverant, etiam maxime aliena, arguta, vulgaria et absurda, neque semel, sed sæpius a pluribus verbisque tantum aliis notata, sine ullo animi judicio ac delectu cumulata atque congesta sunt, quibus lector oneratur magis, quam adjuvatur.

Sæculo denique XVIII non novos poeta nactus est interpretes, præter Marshallum, (Lond. 1723.) qui tantum non omnia debet Lubino, et quosdam eruditos Anglos, Italos et Germanos, qui versionibus suis adnotationes subjecerunt, in quibus multa quidem insunt bona, sed quæ non omnibus lectorum desideriis satis faciunt.

Jam si omnia, quæ a nobis et singulatim et universe dicta sunt, collegeris, facile intelligitur, quam parum adhuc editorum Juvenalis studia tum in emendationem contextus, tum in summam interpretationis profecerint, et quam vere dixerit Fabricius: (in Bibl. Lat. T. II. pag. 362. edit. Ernest. Lips. 1773.) "Quum Henninii editio sit nimis onerata notis, nec ad usum satis apta, quum adeo multis locis sit quærendum, si scire interpretum sententias velis, omninoque non-

dum satisfactum sit in hoc scriptore: optandum videtur, ut aliquis vir doctus, tum literis Latinis egregie instructus, tum in Satiricis scriptoribus cognoscendis tritus, suscipiat novam editionem, etiam mole minorem Henniniana, et ad eam bene curandam ante omnia libros scriptos et editt. excutiat paulatim, ut materiam ei instituto aptam habeat, per quam deinde et purgare Satiras, et illustrare deinde possit."

VERSIONES.

Omnes Juvenalis versiones recensere, non est consilii mei. Neque etiam otium mihi fuit et facultas earum cum poeta comparandarum, etsi id, ob notas quoque eruditas, (inpr. Oweni et Madani Anglorum, quibus ægre carui) non sine fructu fieri posse crediderim. Recentiores tantum popularium meorum subinde inspexi, et memoravi præcipuas. Qui plures noscere cupit, consulat *La France literaire, ou Dictionaire des auteurs Franç. de* 1771—1796. *par Mr. Ersch. Vol. II.* (Hamb. 1797.) *A View of the English editions, translations and commentaries of ancient writers, by Mr. Brüggemann,* (Stettin. 1796.) *I. Fr. Degen's Versuch einer vollständigen Literatur der Deutschen Uebersetzungen der Römer,* Altenb. 1794. et al.

I. ANGLICÆ.

Persius and Juvenal translated, with explanatory Notes, by Bart. Holyday, Oxf. 8vo. 1616. et 1673.

Juvenal (six satires) *translated by Rob. Stapleton,* Oxf. fol. 1644.

Hæc versio (inscripta: *Mores hominum, the manners of men described in sixteen satires by Juvenal)* cum animadversionibus iconibusque ære descriptis recusa est Londini fol. 1660.

The Satires of Juvenalis and of Persius, translated by Mr. Joh. Dryden. Lond. 8vo. 1697.

Repetitæ Lond. 1711. et 1755. cum figuris æri incisis.

The Satires of Juvenal, translated into English Verse, with a correct Copy of the Original Latin on the opposite page, cleared of all the most exceptionable Passages and illustrated with marginal Notes from the best Commentators. Also Dr. Brewster's Persius, with the Original on the opposite page and notes from Casaubon. By Ed. Owen M A. Rector of Warrington, London 8vo. 1785. 1786.

Vid. Hal. Allg. Lit. Zeit. 1786. P. II. p. 581.

A new and literal translation of Juvenal and Persius, with copious explanatory Notes. By Mr. Madan. 2 Vols. London, 8vo. 1789.

Vid. Hal. Allg. Lit. Zeit. 1791. P. IV. p. 357.

Stepneum quædam Juvenalis Anglico carmine haud inscite reddidisse, monet Fabricius in Bibl. Lat.

II. BELGICÆ.

De Schimpdigten van Jovenalis en Persius vertaald d. Abr. Valentyn. Lugd. Bat. 12mo. 1682.

Hæc versio denuo typis expressa est a. 1703. Cf. Kœnig. Præf. ad poem. Canitz. p. 45.

Belgico etiam carmine expressas primum singulas Juvenalis Satiras, (VIII. a. 1679. XI. a. 1695. et XIII. a. 1704.) deinde omnes Harlem. 1709. 8vo. edidere Sodales literariæ societatis Amstel. cui symbolum *Nil volentibus arduum,* nec non Laur. *Bake* et Petr. *Nuits.* vid. Bœksaal van Europe 1695. Jul. et Aug. p. 48. Tweemaandelyse Uyttreksels 1704. Mai. Jun. p. 539.

III. DANICÆ.

Juvenalis Satiram XIV. metaphrasi Danica expressam edidit *Falsterus* cum interpretatione sive paraphrasi Latina notisque, et eodem deinde anno totum Juvenalem, additis etiam notis, Hafniæ 4to. 1731.

Vid. Act. Erud. 1733. p. 176. et Biblioth. Germanique T. XXII. p. 184.

Juvenal og Persius om Menneskenes Onsker. To Satirer oversatte af det Latinske og óplyste med Anmærkn. af F. Plum. Udg. ved Selskabet til de skionne Videnskapers forfremmelse. Hafniæ, 8vo. 1790.

Vid. Nyeste Kjobenhavnske Efterredninger om laerde Sager. 1790. Vol. II. p. 568.

IV. GALLICÆ.

Les Satires de Juvénal translatées de Latin en François par Michel d'Amboise, seigneur de Chenillon, à Paris, I. Longis 8vo. 1544.
et à Poitiers 12mo. 1544.

Les Satyres de Perse et de Juvénal, traduites en François, avec des annotations, par Andr. du Chesne Tourangeau, à Paris 8vo. 1607.

Les Satires de Juvénal en vers François, avec un discours de la satire par Denys Challine advocat, Paris 12mo. 1653.

Satires de Juvénal et de Perse en Latin et en François, par M. D. M. D. A. V. Paris 8vo. 1653.

Les Satires de Juvénal en vers burlesques, par Colletet 12mo. 1657.

Les Satyres de Juvénal et de Perse, avec des remarques en Latin et en François, par Mich. de Marolles, (Abbé de Villeloin en Touraine) à Paris 8vo. 1658.

Hæc versio recusa a. 1671. et 1675. Auctor ejus multos scriptores, et Græcos et Romanos, Gallice, sed parum accurate reddidit et eleganter.

Les Satires d'Horace et de Juvénal et quelques epigrammes de Martial en vers François, traduites par le president Nicole, Paris 8vo. 1669.

Les Satyres de Juvénal et de Perse, traduites par Mr. de la Valterie, 2 Vol. à Paris 8vo. 1681.

Les Satyres de Juvénal, traduites par Jérome Tarteron, à Paris 12mo. 1689.

Latinus textus e regione positus est et omni obscœnitate purgatus. Repet. ed. a. 1695. 1706. 1729. 1737. 1752.

Traduction nouvelle des Satyres de Juvénal en vers François. Avec des Remarques sur les passages les plus difficiles. Par Mr. de Silvecane, Président en la Cour des Monnoyes cet. à Paris 12mo. 1690. 1691.

Le nouveau Juvénal en vers par Ch. Utrecht 12mo. 1716.

Les Satyres de Juvénal, traduites par Mr. Dusaulx, à Paris, *chez Lambert* 8vo. 1769.

Versio hæc recusa a. 1770. deinde cum diss. de poetis sat. Rom. 1782. cum adnotatt. auctoris magnisque sumtibus Didoti jun. 1796. in 4to. II Vol. emendatior 8vo. 1803.

Les Satyres de Perse, traduites en vers François, par Mr. Taillade d'Hervilliers. Les Satyres I. II. XV. de Juvénal traduites en vers François à Paris 8vo. 1776.

*Les Satires de Juvénal, traduction nouvelle par Mr. M***,* Paris 8vo. 1779.

V. GERMANICÆ.

Antiquior Germanica versio Johnsonii memoratur ab Henninio.

Versuch einer Uebersetzung der XIII. Satyre des Juvenals, von Nüscheler. Zürch 8vo. 1768.

Die Satiren des Juvenalis, in e. erklär. Uebersetzung. Berlin *bey G. I. Decker* 8vo. 1777.

En Lubinum redivivum! Paraphrasis nimis verbosa est et sæpe aliena, qua corrumpuntur potius juvenum ingenia, quam formantur et acuuntur.

Juvenal, übers. und mit Anmerk. für Ungelehrte versehen von D. Carl Fr. Bahrdt, Berlin, 8vo. 1781.

Nova et emendatior editio in lucem exiit a. 1787. Versio iambicis expressa est versibus et tum elegans, tum plerumque accurata.

Juvenals und Sulpizia's Satiren in Verse übers. und mit Anmerk. begleitet von Fr. Gottfr. Abel, Lemgo, 8vo. 1785.

Versio majore cura, quam ingenio poetico elaborata et variis versuum generibus expressa.

Juvenals VIIte Satyre, übersetzt im: Museum für die Griech. und Röm. Literatur, herausg. von Carl Phil. Conz III. St. Zürch und Leipzig 8vo. 1795.

Versio elegantior quam Bahrdtiana, nec minus fida.

Juvenal an Ponticus vom wahren Adel, übersezt und erläutert von Denis, Wien und Leipzig 1796.

Præclara versio Satiræ VIII. quæ etiam inserta est diario, quod inscribitur: *Deutschland. I. B. III. St. Berlin bei Unger* 1796. Quis non dolet, unicam tantum Satiram Germanice redditam esse a tali interprete?

VI. HISPANICÆ.

Decima Juvenalis Satira, versa ab Hieron. de Villegas, Burgis fol. 1515.

v. Velasquez Geschichte der Spanischen Dichtkunst, übersezt von Dieze, Gœtting. 1769. p. 472.

Juvenalis Hisp. versus a Diego Lopez, cum commentario. Madriti 4to. 1642.

VII. ITALICÆ.

Juvenale tradotto in versi Italiani per Ge. Summaripa Tarvisii fol. 1480. et 8vo. 1510.

Sextam Juvenalis Satiram Italicis versibus reddidit Lud. Dulcis Venet. 8vo. 1538.

Ita et primas duas vertit *Ascanius Varotarius,* JCtus Patavinus, aliasque *Franc. Rota,* Cremonensis.

Juvenalis Satiræ versibus Italicis redditæ a Frid. Nornio Aretino 1692

Exstant etiam Nornii Satiræ Latinæ XVI. feliciter ad Juvenalis imitationem confectæ, in quarum edit. Leidensi *Nomius,* non *Nornius* appellatur.

Giuvenale e Persio volgarizzati dal Con. Camillo Sylvestri, Padua 4to. 1711. et Mediol. 1739.

Vid. sup. ad Edit. a. 1711. et 1739.

OBSERVATIONES IN JUVENALEM.

Animadversiones criticæ in Juvenalem et ejus Scholiasten reperiuntur in Obss. Miscell. Dorvill. Vol. V. IX. et X. Non magni sunt momenti, ut nec variæ lectiones duorum codd. Mss. quæ in iis laudantur.

Conr. Sam. Schurzfleischii Spicilegium Animadversionum in D. Junii Juvenalis Satyras XVI. cura Henr. Leon. Schurzfleischii (fratris.) *Vinariæ* 1717. min. 8vo. Liber doctissimus et utilissimus, in quo variæ lectiones codicis MS. Schurzfleischiani, (qui bonas subinde lectiones, a nobis *n.* 11. designatas, et Scholia Pithœanis emendatiora exhibet) egregiæque inveniuntur observationes auctoris et aliorum, tam critici quam philologici argumenti, in Juvenalem ejusque Scholiasten.

Observationes philologicæ in Satyras Juvenalis duas priores, quas — Præside M. Ulrico Sebastiano Beckio Norimbergensi publice disquirendas proponit Joh. Jac. Haas. Altorfii Noricorum 1732. 4to.

Commentatio historico-critica de Codice MS. Juvenalis Satiras complectente. Ulmæ 1793. 4to. Vid. sup. in Indice Codd. MSS.

k 2

Sterkii Observationes in aliquot (quatuor) *Juvenalis loca,* doctæ et criticæ, reperiuntur in Actis liter. Societ. Rheno-Traject. Lugd. Bat. 1793. 8vo. T. I. p. 173 seq.

Frid. Jacobsii Emendationes in Juvenalis Satiras, in Vol. I. Miscell. philol. ab Aug. *Matthiæ* edit. Altenb. 1803. p. 80—92.

Hadriani et *Caroli Valesiorum notæ in Juvenalis Satiras,* editæ a. 1810. a Nic. Lud. *Achaintre.* Vide, quæ notavi ad edit. Juvenalis Paris. 1810. Nescio, an ab his Hadr. Valesii notis differant, nec ne, ejus *adnotationes ad Juvenalem* ipsius manu adscriptæ ad marginem editionis, quæ exstat in Biblioth. Cizensi.

Animadversiones in Juvenalis Satiras, sive censura editionum Rupertianarum, auctore I. R. Aug. Heinecke, Scholæ Lat. Orphan. Halensis Collega, Rectore designato Perleberg. Halis Sax. 1804. 8vo. Libellus probrosus, in quo sæpius errores tam mei, quam aliorum interpretum summorumque virorum, et quidem alii recte, perperam alii, omnes vero tam acerbe et rustice, tam arroganter et inhumane notantur, ut in juvene hoc jam nunc Orbilius Klotziusque revixisse videantur.

Commentatio prima et secunda in Juvenalis Satiras. Scripsit Car. Frid. Heinrich, D. et Prof. P. O. Kiliæ 1806. *et* 1810. Commentationes istæ doctrinam quidem et sagacitatem, sed inhumanitatem quoque et arrogantiam, Heineckiana, quæ ab ipso earum auctore culpatur, longe majorem spirant.

Observationes in loca aliquot difficiliora Juvenalis, quibus præmissis ad examen in Gymn. Magdal. habendum invitat *Joh. Casp. Frid. Manso,* Dr. Philos. Rector et Prof. Vratislav. 1812. et 1814. Quædam ex his loca, non omnia, rectius, quam ab aliis, exposita videbuntur; oratio quoque viri docti paulo modestior est et humanior, quam obtrectatorum modo nominatorum, quorum malignitas et calumniæ ab eo notantur.

Alias virorum doctorum observationes, per varia dispersas opera, passim laudavi. Plures autem haud dubie inveniuntur in libris, quos consulere mihi non licuit, vel in quorum lectione non occurrerunt oculis meis.

INEDITA ET PROMISSA.

Multa ex iis jam indicavit Henninius in Proleg. Sect. IV. his verbis: " Præter ea (Scholia), quæ latent in Bibliotheca Mediolanensi

aliisque, non possunt non latere hinc inde *Lectiones Publicæ* super Juvenalem, quales Romæ *Muretus*, Leidæ *Cunæus, Boxhornius* aliique variis in locis habuere. *Scholas Privatas,* quas vulgo *Collegia* et *Dictata* appellant, quis enumerabit? Scio tales exstare *Aug. Buchneri* et aliorum. Qui cirratis hunc Poetam in trivio prælegunt, solent et illi aliquid ad eum allinere, et talia vidi *Ant. Æmilii* quædam. Taceo superioris ætatis Glossatores Monachiscos, quales *Philippinus, Magister Martinus* et alii, qui, ut credo, in privatis quorumdam Bibliothecis, præcipue Italicis, latent. Nunc tantum enumerabo illos, qui Publicanda in Aquinatem sunt moliti. I. Caspar Barthius, quod ipse variis in locis suorum operum testatur, quodque intelligitur ex Daumii Epist. XVI. ad Reines. p. m. 52. II. Isaacus Casaubonus, quod patet non solum ex iteratis Barthii indiciis, (v. ad Claudian. et Advers. L, 9.) sed et ex ipsius Casauboni Epistolis 112. 260. et 266. p. 244. et 304. Edit. Græv. Latent hodie ejus Notæ in Biblioth. Regis Angliæ, quæ Londini est. III. Eberhardus Elmenhorstius, ut ex laudatis Casauboni Epistolis apparet. IV. Octavius Ferrarius, ut fatetur Elect. II, 14. V. Thomas Gale Anglus, qui, ut audio, meditatur notas in hunc Poetam. VI. Pearsonius, JCti celeberrimi et doctissimi Episcopi frater, cujus Animadversiones in hunc poetam, ut aiunt, latent apud Standlæum Londini. VII. Hadrianus Valesius, cujus notas apud Ægid. Menagium exstare audio."

Præter eos, quos Henninius laudavit, Juvenalis editionem pararunt: VIII. Jo. Burdelotius, cujus et *Hadr. Valesii* notas ad Juvenalem et Persium in lucem prodituras Parisiis scripsit Jac. Bernardus in Novellis Reip. literariæ a. 1700. T. I. p. 357. IX. Jac. Thomasius, a quo certe Juvenalem cum cod. MS. et vetere editione collatum esse, tradunt auctores Ephemeridum literariarum, quæ Germanice editæ sunt Lips. 1710. p. 603. X. D. Christianus Reitzer, qui in animum induxerat, Juvenalem recensere ad fidem codd. MSS. et Hafniæ cum notis edere. XI. Jo. Gottl. Sam. Schwabe, doctus Phædri editor et Scholæ olim Buttstadiensis Rector, nunc Gymnasii Vinariensis Conrector, qui tam XXXVI abhinc annis novam Juvenalis editionem publice promiserat, sed omne jam dudum abjecit consilium. De ejus apparatu critico vid. sup. in Indice Codd. MSS. XII. Cramer, JCtus eruditissimus et Prof. Kilon. qui diu jam in Juvenale edendo laboravit. —Novam nunc Juvenalis editionem meditantur *Gurlitt,* Prof. et Dir. Johan. Hamburg., Dr. Theol., *Heinrich,* Prof. Kil., *Heinecke,* Rector Scholæ Perleberg., et, quod nunc rescivi, *Manso,* Prof. Vratislav.

Alia Inedita, quæ ad Juvenalem illustrandum pertinent, sunt: 1) *Observationes quædam Frid. Brummeri Lipsiensis* et *variæ lectiones e codd. Gudianis* adscriptæ margini editionis Schrevelianæ, quod exemplar olim habebat Fabricius. 2) *Jani Dousæ Præcidanea in Juvenalem,* quæ ubi lateant, non habeo dicere. 3) *Frid. Lindenbrogii adnotatiunculæ,* de quibus v. sup. ad ed. Heidelberg. 1590. 4) *Hen. Schævii paraphrasis Latina,* quam vulgandam receperat Frid. Redtelius, Conr. Scholæ Stettinensis; de quo v. Nova literaria maris Balthici a. 1702. pag. 73. 5) *Frid. Rappolti Prælectiones in Juvenalem et Persium,* quas laudavit Jo. Sam. Adamus in Præf. ad Germ. metaph. Persii Dresd. 1674. 8vo. 6) *Guntheri Henrici Plathneri Lectionum Juvenalium Libri V.* a. 1637. scripti, qui servantur in Biblioth. Gothana et a Viris Cel. Geislero et Dœringio, quæ summa eorum benevolentia est, una cum duobus codd. MSS. Gothanis ad me missi sunt, sed magnopere fefellerunt spem meam. Est enim ventriosum quartæ formæ volumen, in quo multa sunt docta et quædam utiliter monita, sed pleraque vel falsa, vel nimis arguta et aliena, more istius ævi et ad modum Pitisci congesta, quæ magis ad antiquitates Romanas Christianasque exponendas pertinent, quam ad interpretationem poetæ, qui variæ tantum eruditionis ostentandæ expromendæque occasionem præbuit. Meliora et aptiora, tam critici quam philologici argumenti, non sine summo tædio excerpsi: unde *Plathnerum* passim a me laudatum reperies. Quædam ex iis jam antea benevole mecum communicaverat S. V. Augusti, nunc Prof. Vratislav.

TESTIMONIA

ANTIQUA

DE JUVENALE.

M. VALERIUS MARTIALIS EPIGR. VII, 23.

Cum Juvenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis, perfida lingua, loqui?
Te fingente nefas Pyladen odisset Orestes;
Thesea Pirithoi destituisset amor.
Tu Siculos fratres et majus nomen Atridas
Et Ledæ poteras dissociare genus.
Hoc tibi pro meritis et talibus imprecor ausis,
Ut facias illud, quod, puto, lingua, facis.

IDEM EPIGR. VII, 90.

De nostro, facunde, tibi, Juvenalis, agello
Saturnalicias mittimus, ecce, nuces.
Cetera lascivis donavit poma puellis
Mentula custodis luxuriosa Dei.

IDEM EPIGR. XII, 18.

Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa, Juvenalis, in Subura,
Aut collem dominæ teris Dianæ;
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, vagumque
Major Cælius et minor fatigant:
Me multos repetita post Decembres
Accepit mea rusticumque fecit
Auro Bilbilis et superba ferro.

CLAUDIUS RUTILIUS ITINERAR.

Lib. I. v. 603—606.

Hujus vulnificis Satira ludente Camenis
Nec Turnus potior, nec Juvenalis erit.
Restituit veterem censoria lima pudorem;
Dumque malos carpit, præcipit esse bonos.

C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS

Carm. IX. v. 266. seq. ad Magnum Felicem Cos.

Non qui tempore Cæsaris secundi
Æterno incoluit Tomos reatu:
Nec qui consimili deinde casu,
Ad vulgi tenuem strepentis auram,
Irati fuit histrionis exsul.

AMMIANUS MARCELLINUS

Historiar. XXVIII, 4.

Quidam detestantes, ut venena, doctrinas Juvenalem et Marium Maximum curatiore studio legunt, nulla volumina, præter hæc, in profundo otio contrectantes.

PORPHYRIO

seu, quisquis est, vetus Grammaticus, in Comment. ad Horat. Sat.

Satyra Horatii inter Lucilii Satyram et Juvenalis est media: nam et asperitatem habet, qualem Lucilius, et suavitatem, qualem Juvenalis.

SUIDAS IN LEXICO.

ΙΟΥΒΕΝΑΛΙΟΣ *ποιητὴς Ῥωμαῖος. οὗτος ἦν ἐπὶ Δομετιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Ὁ δὲ Δομετιανὸς ἐφίλει τὸν ὀρχηστὴν πρασίνου μέρους τὸν λεγόμενον Πάριν, περὶ οὗ καὶ ἐλοιδορεῖτο ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ Ἰουβεναλίου τοῦ ποιητοῦ· ὅστις βασιλεὺς ἐξώρισε τὸν Ἰουβενάλιον ἐν Πενταπόλει ἐπὶ τὴν Λιβύην. τὸν δὲ ὀρχηστὴν πλουτίσας ἔπεμψεν εἰς Ἀντιόχειαν ὃς κτίσας οἶκον καὶ λουτρὸν ἔξω τῆς πόλεως ἐκεῖ τελευτᾷ.*

DIVISIO ET ARGUMENTA

SATIRARUM JUVENALIS.

Juvenalis Satiræ sedecim in multis codicibus, tam scriptis quam editis, v. c. in 4. 19. 26. 45. 46. 49. 55. 59. 70. 74. 75., distribuuntur in quinque libros, quorum primus quinque priores, secundus sextam, tertius VII. VIII. et IX., quartus X. XI. et XII., quintus tres ultimas complectitur. Hi libri laudantur jam a Prisciano et a vet. Schol. ad Sat. III, 240. Hinc divisionem hanc retinui, etsi parum apta est, (nam plerique libri non nisi tres satiras, et secundus adeo unam tantum continet) et magis ad eclogarum longitudinem, quam argumentum accommodata.

De ordine, quo vulgo Satiræ Juvenalis collocantur in libris, hæc disputavit Heinrich in sec. commentat. p. 8. " Juvenalem Satiras, quas legimus, diversis temporibus scripsisse, partem sub Domitiano compositam, alias sub Trajano, quasdam sub Hadriano factas, sed omnes Hadriani ætate recitatas et publicatas, id vero jam pridem demonstravit Salmasius, (v. Plin. Exercitt. p. 321. C.) in quo quid corrigendum habeat fastidiosior Criticus, Henr. Dodwellus Annal. Quintil. § 40. ed. Oxon. p. 162., videre non facile est, quum ipse nihil aliud dicat. Satira secunda cum tota referat tempora, sive, ut novo modo loquimur, *genium sæculi* Domitiani, tum aut scripta est adhuc imperium tenente Domitiano, et interea scriniis retenta; aut statim post cædem tyranni: ut certum videatur, Satirarum, quas quidem edidit

Juvenalis, eam tempore primam omnium esse habendam. Certe etiam quarta post scripta est, quanquam secundo ab illa loco ponenda, si Satirarum tempora numerantur. — Aliud hoc est, quam si vulgarem ordinem velis mutatum. Jam diu vehementer est laboratum, ut thecæ calamariæ, quales essent apud veteres, et librorum ornamenta, cornua, umbilici, reliqua id genus, accuratissime cognoscerentur: verumtamen quæ fuerit alia ex parte rei librariæ ratio, velut in libris colligendis et digerendis; primum atque iterum justæ editioni parandis, inscribendis et per nomina auctorum ac titulos distinguendis; deinde in exemplis multiplicandis, per recensiones (quæ Latine *correctio* dicitur) renovandis et retractandis: talia permulta nusquam adhuc vidimus satis quæsita, nedum perfecte exposita et, quod varias ob causas valde optamus, plenissime comprehensa. Loci sunt non pauci in arte critica, qui novam inde lucem exspectare possint. Sic in variis scriptis colligendis mira quædam et, pæne dixerim, generosa cernitur apud veteres negligentia; neque sic jam industrios videmus auctores, ut ipsi sua *Opera omnia* consarcinantes facillime populi commodo, aut etiam suo, prospicerent: ita pleraque dissoluta et dissipata, permulta ne ab ipso quidem auctore ad editionem destinata, nonnunquam admodum sero et ab imperitis colligebantur. Quodsi ipse scriptor institueret collectionem, faciebant hoc maxime, ut de Epistolis Plinius narrat I, 1. *Collegi, non servato temporis ordine, (neque enim historiam componebam) sed ut quæque in manus venerat.* Sic poetæ quoque fecerunt, ut Horatius et Tibullus; neque aliter Juvenalis; modo sit ipsius hoc syntagma, quod nunc manibus tenemus. Eum produxisse ad audiendum plura Satirarum volumina, scilicet per diversas vices acroasis, conjectari probabiliter potest, primum ex antiquo more ac modo recitandi, deinde ex illa, quæ vulgo in Codicibus reperitur, quinque librorum distincta notatione, quam haud ita minime spernendam putamus, ut non nisi ultimæ ætatis Grammaticorum habenda videatur. Quid? quod ejusdem rei fere historica significatio latet in Vita, Suetonio tribui solita."

SATIRARUM TITULI ET ARGUMENTA

in codicibus et scriptis et editis varia ratione, et vel prosa vel versa oratione expressa leguntur.

SATIRÆ I.

Prima docet Satiræ causam formamque libelli. — Materiam et causam (al. causas) satirarum hac adspice (al. inspice) prima. — Præfatio, cur Satiras scribat. — Cur satiras scribat, qui fere ad mediam ætatem declamavit.

SATIRÆ II.

Arguitur Satira probitas simulata secunda. — Carpitur hac Satira probitas simulata secunda. — Hypocritas damnat, in quos Lauronia clamat. — Dat causam pœnæ quod Martem poscit amœne. — Hypocritæ. — In s. contra hypocritas. — De Philosophis obscœnis. — De fictis moribus institutis.

SATIRÆ III.

Effugit Umbritius diversa pericula vitans. — Odisti quod Roma bonos, pravos colis, hinc te Effugit Umbritius diversa pericula vitans. — Ad Umbritium. — Quare Umbritius Urbem deserat. — De digressu Umbritii. — Urbis incommoda. — De incommodis Urbis.

SATIRÆ IV.

Vitam Crispinus laudat ventremque Neronis. — Crispini hic lacerat vitam ventremque Neronis, Ut reges avidos carpat regumque sodales. — In Crispinum. — In ingluviem. — In Domitianum vindictæ post exsilium. — Catalogus amicorum Domitiani, s. Neronis. — Convivæ Domitiani. — De convivio Domitiani. — De rhombo pisce. — De Crispino et rhombo pisce. — De piscis magnitudine.

SATIRÆ V.

Quot mala sustineat parasitica vita notato, s. notabis. — In parasitos, de cœnis contumeliosis. — Ad Trebium. — De parasitis ad parasitum.

SATIRÆ VI.

Sexta hæc infidas mulieres monstrat abunde. — Hac Satira mulieres incestas monstrat, jubetque (al. ut omnem) Uxorem Ursidius devitet pectore toto. — L. Fursedio Postumo. — Ad Postumium. — Mulierum flagitia et scelera. — In libidinem mulierum. — De vitiis mulierum.

SATIRÆ VII.

Mendicant artes, sic Roma coegit avara. — Artium neglectarum querela. — De sterilitate studiorum. — De poetarum calamitatibus. — Contra divites, qui poetas mendicare patiebantur.

SATIRÆ VIII.

Nobilitas propria est virtus, non acta parentum. — Adversus jactatores. — Ad Rubellium Blandum. — Contra illos, qui se de generositate suorum jactant. — De claritate natalium. — De claritate nobilium tractatio ad Ponticum.

SATIRÆ IX.

Turpia qui tolerant, nona carpuntur iniqui. — Concubitus diri et Sodomitica probra notantur. — Cinædi. — Querela Nævoli de re impudica. — In pathicos. — Ad Nævolum. — Ad Nævolos. — Loquitur ad parasitum quemdam, qui servit regibus.

SATIRÆ X.

Arguit hæc saturas hominum curas et inania vota. (Sic contra metrum in codd. nonnullis legitur, unde Schurzfleischius emendabat, *Arguit hæc fatuas curas* cet. Lipsius autem in Epist. Quæst. IV, 15. *Arguit hæc hominum curas* cet. extrusa voce *saturas*, et hæc lectio reperitur in cod. 19. et 27.) Arguit hæc Satira et curas et inania vota. Ex hac lectione illa videtur orta glossatorum opera et stupore librariorum.) — De votis contrariis. — De inutilitate votorum. — In indiscreta hominum vota.

SATIRÆ XI.

Lauta reprobamus convivia, parca probamus. — Lauta reprendun-tur (al. reprehenduntur) convivia, parca probantur. — *Luxus.* — De comparatione victus. — In luxuriosos in cibo. — Ad Persicum ami-cum suum. — De superfluo apparatu ciborum.

SATIRÆ XII.

Arguit hæc avidos nimium nimiumque rapaces. — Heredipetæ. — Contra heredipetas. — De reditu Catulli. — De reditu Catulli ad Corvinum. — In avidos et rapaces.

SATIRÆ XIII.

Mens cruciat pravos, (ita pro vulg. *Mors cruciat pravos* legitur in 19. 27. al. et sic jam correxerat Lips. Epist. Quæst. IV, 15.) sapiens fert damna modeste. — Scelera tandem punita. — De fraudibus ad Gabinium, cujus amicus abnegaverat depositum. — In fraudulentos. — Ad Calvinum, contra illos, qui de amissione temporalium nimis dolent.

SATIRÆ XIV.

His docet exemplis natos mala vita parentum. — Imbuit exemplis natos mala vita parentum. — Ad Fuscinum. — ΠΕΡΙ ΑΝΑΓΩΓΩΝ ΠΡΟΣ ΦΟΥΣΚΙΝΟΝ. (ΦΟΙΣΚΙΝΟΝ in Lat. Ex. Pith.) — De institu-tionibus. — Parentum exempla. — Contra illos, qui filios pravis insti-tuunt documentis.

SATIRÆ XV.

Obtinet Ægyptus perversos impia ritus. — Immanes ritus Ægyp-tius incola suadet, al. Ægypti incola servat. — Religiones peregrinæ. — De superstitione. — De superstitionibus Ægyptiorum. — De reli-gionibus Ægypti. — Ad Volusium Bithynicum. — De falsa Deorum cultura et nefario victu Ægyptiorum.

SATIRÆ XVI.

Militiæ mores et commoda magna videte, s. dinumerantur. — Militiæ privilegia. — De felicitate militum. — De castrensibus. — Ad Gallum de militia. — De militibus.

ARGUMENTA SATIRARUM
AB ANTON. MANCINELLO CONCINNATA.

Prima docet Satiræ causas formamque libelli.
Qui simulant Curios, Satira patuere Secunda.
Ex Urbe Umbritii digressum Tertia narrat.
Quarta quidem Crispinum odit calvumque Neronem.
Ganeo quæ tolerat parasitus, Quinta notavit.
Sexta hæc infidas mulieres pandit abunde.
Septima demonstrat Romam nil ferre poetis.
Nobilis Octava propria virtute vocatur.
Turpia qui tolerant, Nona carpuntur avari.
Curæ hominum Decima rerumque libido notantur.
Arguit Undecima vates convivia lauta.
Bissena arguitur Satira captator avarus.
Tertia post decimam solatur damna dolentes.
In Decima quarta dant prava exempla parentes.
Numina diversa Ægypti Penultima monstrat.
Ultima militiæ felicis præmia narrat.

SATIRÆ JUVENALIS MEMORIÆ CAUSA TRIBUS VERSIBUS CONCLUSÆ A RUDOLPHO GITTINS:

1. Vates. 2. Hypocrites. 3. Roma urbs. 4. Rhombus. 5. Parasitus.
6. Nupta. 7. Ars sordet. 8. Nobilitas vera. 9. Impia. 10. Vota.
11. Cœna. 12. Redux. 13. Deposta. 14. Parens. 15. Ægyptia.
[16. Miles.

INDEX

CODICUM MSS. ET EDITIONUM

QUÆ NUMERIS NOTANTUR

IN VAR. LECT. ET EXCURS.

Editor Juvenalis novissimus est
Ach. (Achaintre) v. sup. p. cxxxi.

Auctores antiquiores recentioresque observationum commentationumque, quas sæpissime laudavi, sunt
Schurzfl. (Schurzfleischius)
Beck. (Beckius)
Jacobs.
H. et *C. Vales.* (Hadr. et Car. Valesius)
Hein. (Heinecke)
Heinr. (Heinrich)
Manso.
De his v. sup. p. cxliii. et cxliv.